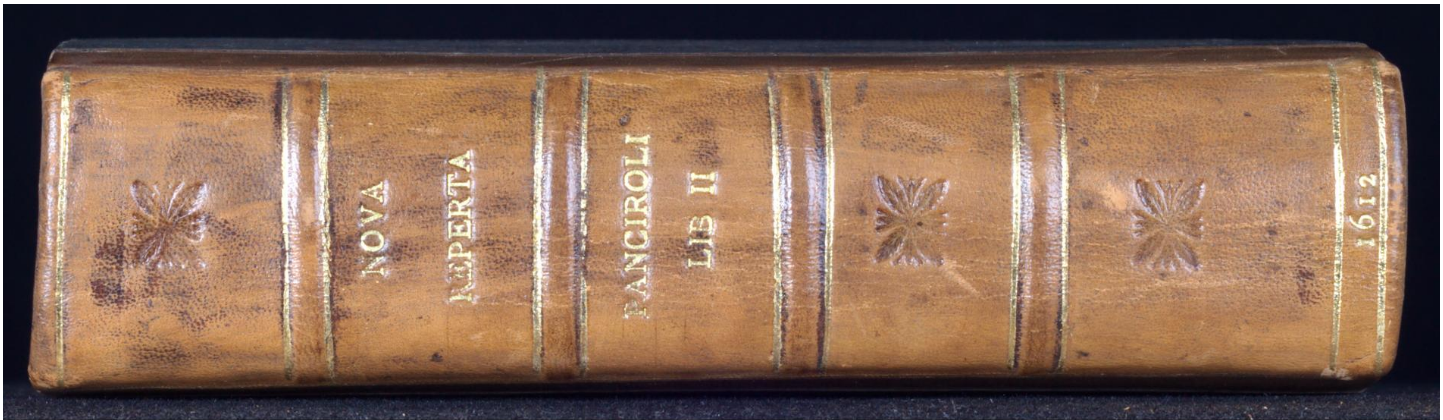
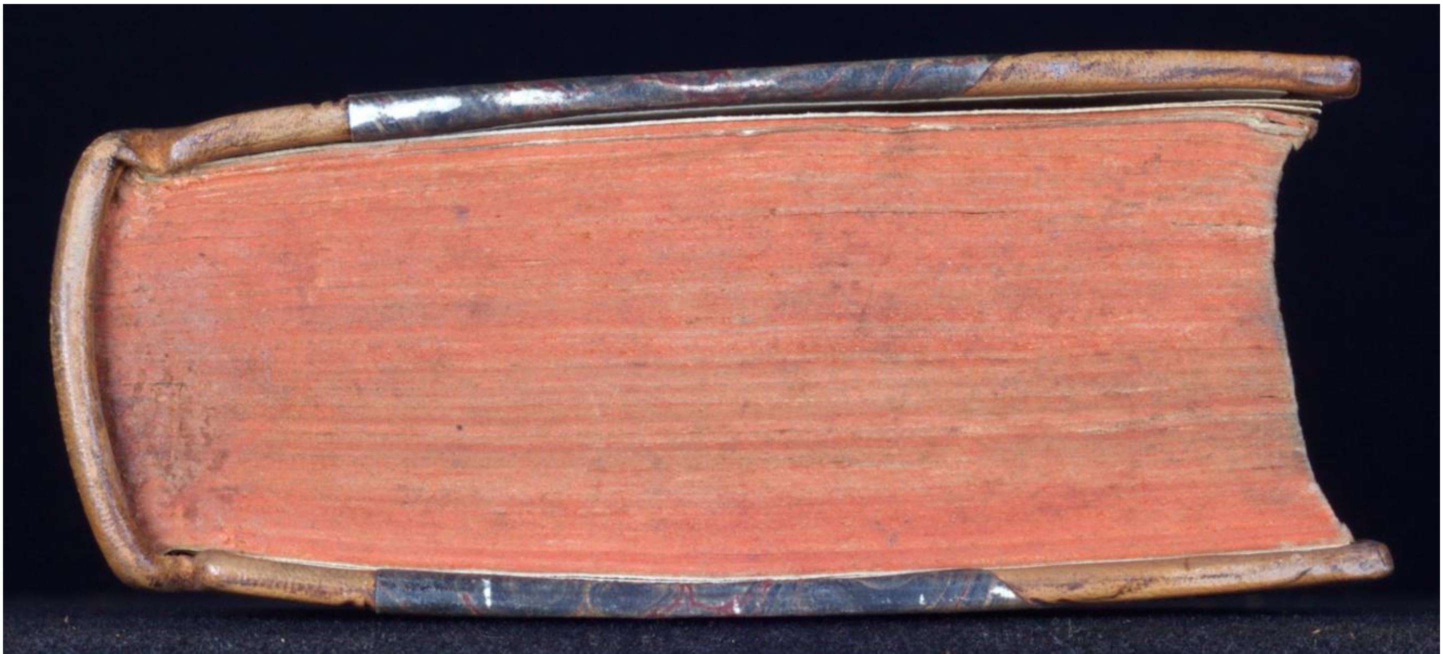
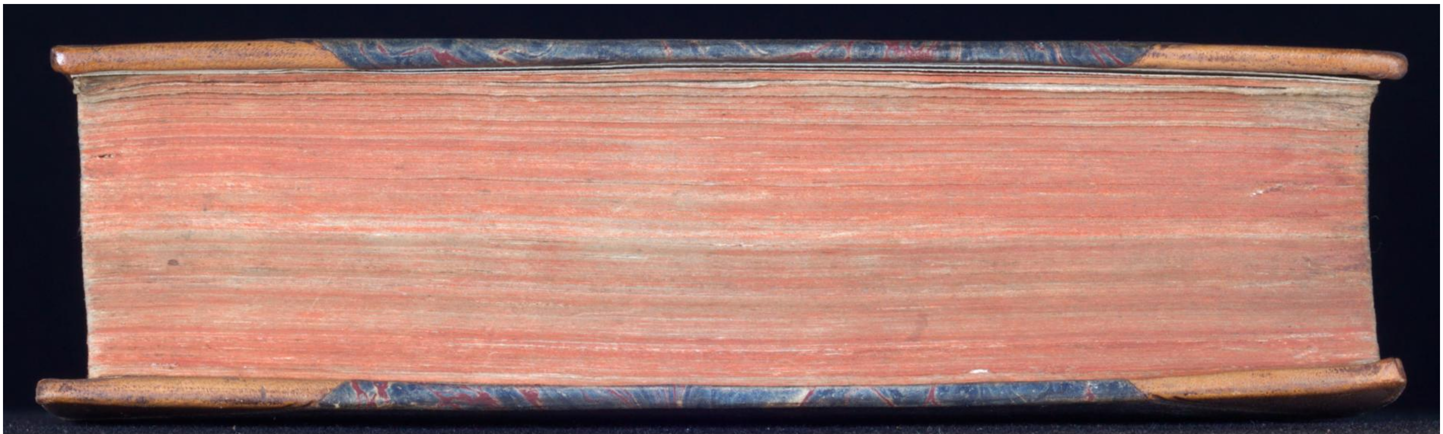

NOVA
REPERTA
PANCIROLI
LIB II
1612

NOVA REPERTA SIVE *Rerum Memorabilium* RECENS INVENTARUM, & *VETERIBUS INCOGNITARUM*,

GUIDONIS PANCIROLLI JCti Clarissimi.

LIBER SECUNDUS

Ex Italico Latinè redditus, & Commentariis illustratus

AB

HENRICO SALMUTH.

Editio Tertia.

Cum Privilegio Sacræ Cæsareæ Majestatis.

AMBERGÆ,

Typis Michaëlis Forsteri.

M DC XII.

Illustrißimo & fortißimo
Principi,

Dn. CHRISTIANO,
Principi Anhaltino,

Comiti Ascaniæ, Domino Servestæ
& Bernburgi, &c.

SERENISSIMI ELECTORIS
PALATINI

In Bavaria superiore

LOCUM-TENENTI;

Domino meo Clementißimo.

SCitum est, quod Papinianus interroganti, quare libros non scriberet? respondisse fertur, Vereri se, ne chartę iis, qui scripturi sunt, pluris essent emendæ. Nec enim nostra hac tempestate tantùm, sed & superioribus quoque seculis, adeò insatiabile

multos scribendi cacoëthes egit, ut Eu-
napius in Vitis Philosophorum, ridens
Scripturientium studia, Aemilium scri-
bat solitum fuisse dicere, βιβλίδια eorum
hominum, multorum Camelorum ju-
stum onus esse. Quod longè antè præ-
videns ille Apollinis quoque oraculo
sapiens judicatus Socrates, nihil, dum
viveret, scribere voluisse dicitur, ratus
scilicet, & librorum copiam officere Sa-
pientiæ studiosis, & invidiâ premi vivo-
rum auctoritatem. Certè, quæ invido-
rum & antea fuerit, & hodie etiamnum
sit malignitas, dum ex aliorum repræ-
hensione atq; ignominia gloriam lau-
demq; captant, parum interim scientes
quàm multa nesciant : id manifestiu
est, quàm ut explicari debeat. Fastidit
verò librorum copia, ignota esse no
potest: quandoquidem multorum in
dies scripta vel ad Cimmerias tenebra
& caliginem, tineis ac blattis pascendis
vel ad salsamentarios soleant amanda
ri, &, ut Horatius dicebat,

De

Deferri in vicum, vendentem thus & odores,
Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis.

Nam quæ non ita ſcribuntur, ut rem indefacere, & divitias ſubitò acquirere poſſis: nugæ ilicò ſunt, & Nævii Buttubatta. Sic evenit, ut non pauci præclara illa ingenii ſui monumenta tamdiu vivere cupiant, quàm diu beſtiolas quasdam, quæ apud Hypanim Scythiæ Europeæ fluvium naſcuntur: quarum vita diem non excedere dicitur. Quæ res non parum me ſuſpenſum tenuit, poſt primam illam Rerum deperditarum, novam hanc noviter Inventarum editionem meditantem; dum animo mecum expendo, quam arduum ſit, vetuſtis novitatē dare, novis auctoritatem, obſoletis nitorem, obſcuris lucem, faſtiditis gratiam, dubiis fidem, omnibus verò naturam, & naturę ſuæ omnia. Sed cùm primam operis hujus partem Viris doctiſſimis, & quavis dignitate conſpi-

cuis, non tantùm probatam intellige-
rem; verùm etiam iidem crebris me ex-
hortarentur literis, ne posterioris & qui-
dem jam diu promissæ editionem diu-
tius suspendendo, hanc ingenii mei fœ-
cunditatem (sic illi interpretabantur,
quod ego in me perquàm sentio esse
exiguum) ipsis inviderem: Inter quos
nominari à me posse gaudeo illud Si-
lesiæ sidus *Iacobum Monavium*, præter
generis nobilitatem cùm doctrina sin-
gulari, tum auctoritate clarissimum: sa-
nè ut cum latinissimo poetarum di-
cam Lucretio,

> *Percußit thyrso laudis spes magna me-*
> *um cor.*

Ideoque ut contractum illud nomen
tandem expungeretur, egoque promis-
sionis nexu solverer; huic quoq; parti,
quæ Rerum noviter inventarum est,
manum admovi, atq; ut in publicum,
ea qua conspicitur forma, prodiret, cō-
cessi haud invitus. Qua tamen in re ve-
niam mihi dari peto, quòd à Pancirollo

hisce

nisce meis Notis sæpè digressus fuerim longius: quanquam nullâ aliâ de causâ, quàm ut posset Lector uno quasi momento plurium rerum cognitione simul frui, atque insuper etiam legendi tædio quodammodo levaretur: cùm expeditum sit, talibus egressionum amœnitatibus non Commẽtatores tantùm, verùm ipsos etiam Lectores non parum refici. Ii igitur institutum hoc meum benignè interpretabuntur, opinor. Nam Caprimulgos, & nasutos illos pædagogulos, tantum abest, ut æstimẽ, ut ipsorum favorem, vel tribus quoque nebulę cyathis, si possim, nolim tamen emere.

Tuo verò præsidio, Illustrissime & fortissime Princeps, ut commendarem hujus quasi partus gemellam, alteram, ipsamet videbatur exposcere. Nam cùm videret, alteram illam Geminam à Serenissimo Electore Palatino, Domino meo clementissimo, tam benigniter fuisse susceptam; non dubitabat à Te

quoque,quem Sereniſſimę illius Celſi
tudinis vicē ac perſonam ſuſtinere ſcie
bat,parem clementiæ favorem prome
reri. Cauſabatur præterea, apud nemin
ſibi tam facilē & promptum fore acce
ſum atq; apud Te, Clemētiſſime Prin
ceps, qui ob laudatiſſimarum artium
cognitionem, quam cum militari ſci
entia ita habes conjunctam, ut & ſapi
entiſſimus & fortiſſimus Dux ubiqu
audias; de hiſce quoq; ſtudiis rectiſſim
judicare poſſis : eos ſcilicet imitatus
quibus volupe fuit, non armorum tan
tùm, ſed & humaniorum quoque lite
rarum noticiâ ornari. Ex quibus omitt
Epaminundam Thebanum, doctum
Lyſide Pythagoreo; & tres illos Athen
enſium Duces ſummos, Periclem a
Anaxagora, Alcibiadem à Socrate, Ti
motheum ab Iſocrate, inſtitutos; vel u
nicus Scipio Africanus, bellator inte
Romanos maximus, inſtar omnium e
ſe poterit, qui cùm duas eſſe artes prin
cipum virorum proprias intelligeret

Ci

Civilis & Militaris rei ſcientiam, non Panætium tãtùm, ſed & Polybium, homines doctiſſimos, illum Philoſophiæ & morum; hunc Reipubl. gerendæ & militiæ doctorem, perpetuos comites ſecum habuiſſe fertur. Quorum laudabile inſtitutum Te quoq;, ab ipſa mox pueritia ad hanc usque ſequutum eſſe novimus ætatem: quam Deus Opt. Max. perpetuò florentem velit eſſe & vegetam. Poſſem hîc in tuas laudes latiùs digredi, & cum multis te ſupra humanam fortunam collocare. Sed ſatis eſſe duco, Lyſippum Plaſten in hoc imitari, qui conſpectâ Alexandri picturâ, qua Apelles ipſi fulmen in manum addidiſſet; dixerat, ſe haſtam, cujus gloriã ut veram & propriam nulla unquam deletura fuiſſet ætas, maluiſſe; Apellem aſſentationis inſimulans. à qua ſicut generoſiſſimum animum tuum abhorrere ſcio: ita mihi temperandum ſemper putavi. Illud ab Illuſtriſſima Celſitudine Tua unicè & humiliter pe-

to, ut lucubrationes hasce meas seren[e]
fronte suscipiat, & benignissimis ocul[is]
intueatur: atque illa clementiæ suæ au[-]
ra, cujus afflatum subinde experimu[r,]
cùm mihi, tum familiæ meæ, deincep[s]
quoque adspiret. Ambergæ, KL. Marti[i]
Anno MDCII.

Illustrissimam Celsitud.

Tuam

debita subjectione colens

HENRICUS SALMUTH
Secret. & Feudor.
Præpos.

Epo[s-]

Epos
Cunradi Rittershusii, J. U. D. & Professoris Norici,
In Bipartitum Opus Rerum Memorabilium
Guid. Pancirolli, & Henrici Salmuthi,

Cl. VV.

Ἀντωπὸν μακάρεσσι βροτῶν γένος ἐστὶν ἀληθῶς,
παντοίων τεχνῶν μελετήμασ᾽. ἀμήχανον οὐ-
δὲν
ὅς σφισιν ἐστὶ καμεῖν, ἢ μὲν κατὰ μητέρα γαῖαν,
ἠδὲ καὶ αἰθέρα μακρὸν, ὁμῶς στονόεντ᾽ ἀνὰ πόντον,
ἐνδρομένῃ σοφίῃ πάντ᾽ ἐστὶν ὑπήκοα πάντῃ.
Τέχναι δ᾽ οὐ πᾶσαι θάλλουσ᾽ αἰῶνι ἑκάστῳ,
ἀλλ᾽ ἑτέρῳ ἕτεραι. γλυκερὴ δέ τις ἐστὶν ἀμοιβὴ,
ὥστ᾽ ἃς μὲν καταδύω, ἄλλας δ᾽ ἀναδῦναι ἐσαῦθις,
καὶ περιδινεῖσθαι ἅτε δὴ ἱερῷ ἐνὶ κύκλῳ.
Σαλμοῦθος κατὰ μοῖραν ἐπισταμένως τάδ᾽ ἔδειξε
διπτύχῳ ἐν τεύχει, κεχαραγμένῳ ἴχνει ὁμαρτῶν
τοῦ νομικῆς φάεος Παγκιρολίδου μακαρείτου.
Ὅστις ταῦτ᾽ ἀναγνοὺς ἔσσῃ, φίλε, εὐχαρεῖς ἀμ-
φοῖν
ἴσθι ὁμοῦ ἐπίσης, Παγκιρολίδῃ τ᾽ ἐρατεινῷ,
Σαλμούθῳ τ᾽ ἀγαθῷ. μᾶλλον δ᾽ ἄρα μείζονα τῷδε,
νοῶ καὶ ἐμὸν πάντως χάριν εἰδέναι ἐστὶν ἐοικὸς
οὐ δίχ᾽ ἂν οὐδέ μοι ἦν θησαυροῦ κρυπτοῦ ὄνησις.

Eadem

Eadem Sententia

LATINIS VERSIBUS AB eodem reddita.

CUm Superis mortale genus certare videtur,
Artibus omnimodis mira ratione repertis:
Nec quicquam ingenio humano natura negavit,
Omnia se prona huic potius substernere jussit.
Et quasi matris Telluris viscera porgunt,
Et quaquà tractu spacioso funditur aer,
Et gemebunda sinus quaquà explicat Amphitrite.
Non autem quævis artes in quolibet ævo
Ex æquo florere solent; aliæq; aliis sunt
Temporibus. Nunc occidit hæc, nunc incipit illa.
Et grata quadam cycli vertigine cernas
Omnia perpetuò volvi hîc quoq; circumagiq;.
Talia Salmuthus magna docet arte, bimembri
Hoc opere exponens, vestigia clara secutus,
Quæ Pancirolides signaverat ille beatus.
Illustris Legum vertex & gloria Juris.
Horum quisquis eris Lector studiosus, utriq;
Gratum animum præstare velis, Pancirolidæq;
Salmuthoq; simul. Sed & huic fors gratia major,
Judico si quid ego, debetur. Namq; sine ipso
Occulti utilitas thesauri non foret ulla.

Altorfii Noricorum. XXIII. Feb.
Anno MDCII.

AD
HENRICUM SALMUTHUM V. CL.

TRANSFERRE linguas ore ab uno in alterum,
SALMUTHE, tanto plus meretur gloriæ
laudisque; quanto cultiusque & purius
interpres ipsa sensa rimari studet
Auctoris, in queis navet æquandis fidem
Operamq; dignam. Plurimos pol cernere est
Hodie elegantes ac disertos admodum,
Quos Fama cœlo tollit. Inter hos nisi
Numererere, curru confidens eburneo
Ad astra vectus; nescio certè, dehinc
Cui debeantur dona fidi interpretis.
Nam grande PANCIROLLUS Italiæ decus,
Quo delicatiusque & enucleatius
Sermonis usus est stylo vernaculo;
Hoc eloquutus illud es Latiniùs,
SALMUTHE, magna lux futura Teutonum.
Utriusq; certat invicem elegantia.

Paulus Melissus Franc. Comes Palat. & Eq. civis Rom.

AD

Ad eundem

HENRICUM SALMUTHUM amicum candidum.

EDe tuum quæso, SALMUTHE, ex æ[des] libellum,
Amplius & famæ carbasa pa[nde] tuæ.
Nunc primo emisso crevit tua gloria multum:
Plus opere hoc crescet gloria magna novo.
Cæsar, Rex, Princeps, Comes, & Baro, & om[nis] avitæ
Exspectat cupidè Nobilitatis Eques.
Nec tantùm exspectant: Cuncti debere fatent[ur]
Dotibus ingenii se bona multa tui.
Hoc verè est jugi cum nomine vivere terris.
Jam construxerunt celsa quoq; astra locum.

MARTINUS Geyßling[er]
Farricollinus, Philo[so]phiæ & J. U. D.

A[D]

AD

HENRICUM SALMUTH.
V. Cl. Anacreon.

HENRICE, Gratiarum
Cor, Hyătidum medulla,
Inter viros'q; doctos,
Inter graves'q; Vates,
Inter bonos'q; Cives,
Sydus, corona, lampas.
TEJUM udulum jocoſum,
Petulculumq; Tejum
Puto amare te Pelasgum.
Sed dic juvenculúmne
Tyronem & inficetum,,
Rus qui ſapit paternum
Dic Bojum amásne Tejum?

Tute

Tute annuis, pol ipſus
Trepido. Sed hà favorem
Periclitabor iſtum,

DEPERDITA invenire
JAM OLIM, GUIDONIANA
Feliciterq́; quibas,
Per-ampliterq; quibas.
INVENTA, tamdiu queî,
Queî quæritas, RECENTER?
SALMUTHO-PANCIROLLA,
INVENTA prome, prome!
Porrò invidebis Orbi?
Te prodo: namque partem
Doctamq́; muſteamq́;,
Dulcemq́; & expolitam,
Te non vidente, vidi,
RICHO exhibente furtim,
Faventiore RICHO
Dicto Poëtæ ab Iſtro.

PORCELLULANAM amatam,
Preciosulam, tenellam.
Pictoris arte pulcram,
Pralucidam, nitentem,
Et toxicon fugantem,
Vidi his ocellulisque
Tenui hacce dexteraq́;,
Hoc osculatus ore.
STILLARE ibi insuperq́;
Vidi optimos liquores,
Panacéios liquores,
Messem ut Sabæam odoros,
Colante eos perité
SALMUTHINA Camœnâ.
NOLAS dein rotundas,
Fusoris arte scitas,
Resonas, graves ab ære,
Pulsare clanculum mî
Furtiva erat lubido.

AD CLEPSYDRAM fluentem
Metirierq; porrò
Unam alteramq; lucem,
Horas citas diei
Inibi fuit voluptas.

Nimiúmne AMICE, vidi?
Celare deîn laborem,
Heliconium laborem,
Novem puellularum,
Aganippidum Sororum,
Non quibus AUCTOR istum.

Expunge, tarde, nomen,
Expunge. quid moraris?
MEIBOMUS hoc fatigat,
Instigat & RASELUS,
Latus fodit subindè
RICHUS, cupiscit Ordo
Turbæ omnis id novenæ.

ISTRINUS hos & inter

(Ti-

Tibi, Tejus ille Bojus
Adamatus usque & usq;
Laudatus ille tantum)
Ambit, procatur, ardet,
Ex parte visa, lecta,
INVENTA; habere gestit
Integra, JAM RECENTER,
Adaucta luculenter,
Perculta tam potenter,
Oratione purâ,
Severiore curâ,
Genialibus, Canoris
SALMUTHINIS camœnis.

Dic nunc, juvenculúmne,
Tyronem, & inficetum,
Rus qui sapit paternum,
Dic, Bojum amásne Tejum?
INVENTA comprobabunt
Deprompta veritatem.

Tibi juro verus augur,
Tibi certus ajo Vates,
Exin quòd inclutus Tu
Fulgebis undiquaque,
HENRICE Gratiarum
Cor, Hyantidum medulla,
Inter virosq́; doctos,
Inter gravesq́; Vates,
Inter bonosq́; Cives,
Sydus, corona, lampas.

M. Christoph. Donave[...]
Ratisp. Ecclesia[...]
Patriæ. P[...]

IN ALTERAM COMMENTARII GUIDONIS PANCIROLLI partem, Notis illuſtratam ab Henrico Salmuth.

ALteranunc prodit ſoboles ornata Guidonis,
Qui geminæ pridem geſtiit eſſe comes.
Illa docet Priſcorum inventa: ſed iſta Minorum,
Atq; alia, eximium quæ didiciſſe decus.
Utraq; nata quidem jungi: tamen exiit illa,
Abdita delituit hactenus iſta domi,
In lucem prodire verens, externus amictus
Namq; erat, Italico vox peregrina ſono.
Non tulit hanc ſpeciẽ Clariſſima fama Camœnũ
SALMUTHUS, *ſed qua dexteritate prius*
Germanam eduxit decoratam veſte Latinâ,
Addens & dotem, quò mage culta foret:
Sic etiam, quam nunc cernis, decoravit & auxit,
Et geminæ Aonia reddidit arte parem.
Ite paris donis jam nunc doctæ ite Sorores,
Magnaq; Pierio commoda ferte gregi.
Quærenti, unde decor vobis ſpeciesq; vel ipſe
Caſtalidum qualis vix nitor eſſe ſolet:
Dicite, SALMUTHUS *fert talia munera, Phœbi,*
Pieridum, Themidis; gratia, fama, decus.

Joh. Ladislaus.

AD CL. V.
Dn. HENRICUM SALMUTH, &c.

Pierio ut primùm filo deducere avebas
Versus, & diæ dedere cor Themidi:
Numina desubitò Musarum, Helicone reli-
ꝃo,
Ecce! tuum penitus se in gremium abdi-
derant.
Si quis nunc igitur Musas, Phœbúmve requi-
rat:
Si te adeat, juro, nî te apud inveniat.

*Paulus à Gisbice, Poëta coro-
natus Cæsareus,*

IN LOLLUM.

*Lolle, Theonino quid me petis, improbe, dente:
Si bonus es, lauda quæ bona, carpe mala.
Sed bona fortè malis sunt plura. hinc ringeris? Ohe
Jam satis est, nunc vel ringere & emorere.*

TITU-

ITULORUM SECUNDO HOC LIBRO EXPLICATORUM
Index.

De Novo Orbe. fol. 1

De Porcellanis. fol. 141

De Lapide Bezoar. 257

De Rha-barbaro: & Caßia. 275

De Sacchara. 285

De Manna. 297

De Alchymia. 313

De Destillationibus. 360

De Campanis. 378

De Horologiis. 402

De Pyxide nautica. 564

De Typographia. 589

De Charta. 602

De Ziferis, seu furtivis literarum notis 635

De Conspiciliis. 649

De Sellis, Staphiis, & Equorum soleis. 660

17 *De Quadratura Circuli, seu modo r[...] ducendi Quadrati ad circulum* 67
18 *De Tormentis muralibus & Bombardis.* 67
19 *De Igni Græco.* 6[...]
20 *De Torneamentis, quæ vulgò Giost[...] dicuntur.* 6[...]
21 *De Quintana.* 7[...]
22 *De Moletrinis.* 7[...]
23 *De Aucupio, quod cum Accipitre, Ni[...] Falcone, & aliis avibus peragitu[r]* 7[...]
14 *De Textis Sericis.* 7[...]
25 *De Liquoribus, qui vulgo Botarge [...] Caviaro dicuntur.* 7[...]

NOV[...]

NOVA REPERTA:

SIVE

RERUM MEMORABILIUM.

Recens inventarum, & veteribus planè incognitarum,

GUIDONIS PANCIROLLI J.C.

LIBER SECUNDUS.

DE NOVO ORBE:

Tit. I.

INTER *ea, quæ Veteribus fuerunt incognita, primum & notatu quàm maximè dignum poni posse credo Novum illum Orbem, anno à Christo nato post Millesimum quadringentesimum nonagesimo secundo*, à Christophoro Columbo *Genuensi repertum. Hujus anteà nulla*

Novi orbis retectio.

erat notitia: nisi quòd Fortunatæ comm-
morabantur Insulæ: de quibus fidem f-
tasse fecerant Navigantes. Et est sanè
illa admirabilis, & inter eas, quas inte-
gentiâ possumus adsequi, inprimis stup-
da: quæ etiam magis me magisq́ cogita-
tem in admirationem sæpius traxit.

Quæ inde ad nos allata.

Mundo isto invento, multa ad nos p-
venerunt animalia, plātæ, & opera, hac-
nus nobis planè incognita: verbi cau-
Galli & Mures Indici; Guajacum aut-
gnum sanctum, China, Sarsa-parilla, Sa-
fras, & aliæ plantæ saluberrimæ, & me-
cinæ inservientes, quarum usus fieri cæ-
necessarius, deriuato in hanc regionem-
stram morbo isto, quem nos Gallicum,
Neapolitanum dicunt: eò quòd ab Hispa-
ex insula Perû redeuntibus, Neapolim f-
rit allatus.

Inde etiam delatæ ad nos Ficus, Nuc-
& Cannæ Indicæ; itemq́ Sericum ill-
vermiculorum lanificium, & Picturæ
avium pennis consertis adeò naturali-
expressæ, ut pictores cum colorib. pulchr-
res eas repræsentare haud possint. præter-

texta illa Attalica, quæ prout aëri vel ci fuerint exposita, vel aurea, vel holose-ca, vel punicea, vel carmesina, vel alteri-coloris videntur. Ex eâdem regione ad-ehuntur & Cultelli lapidei, quidvis se-antes: item Crepidæ ex junco Indico, & lia innumera, quæ singula recensere lon-um foret.

NOTÆ, SIVE COMMEN-TARII.

NovumOrbem cùm dicimus, non ad no-am aliquam mundi constitutionẽ, aut crea-ionem respicimus; sed ad inventionem dun-axat & detectionem recentem: ne cum De-nocrito, Epicuro, aut Anaxarcho, cæterisq; apientiæ magistris plures esse Mundos, vi-deamur statuere, quæ tamen opinio, tãquam nullis fulcita rationibus, jamdudum meritò explosa, atq; exsulare jussa est: stante contrà verissimâ & immotâ hac sententiâ, quòd ho-diè etiamnũ eadem & prorsum talis sit mũdi cõstitutio, qualis ab initio olim erat, cũ cœlũ & terrã creavit Deus. Nam & Moses histori-corũ antiquissimus, cujus singula verba, ut de Euripide dicebat Cicero, singula testimonia

Novi Orbis denominatio.

Mundi an plures.

Mundum esse unicum.

verè putanda sunt; & multis post eum secu-
lis Johannes, eo, quem de vita & doctrina
Servatoris nostri commentatus est, libro
cùm præcipua opera Dei visibilia recitant, ex
quibus ipsius majestas & omnipotentia fa-
cilè percipi possit, unius tantùm hujus, non
ullius alterius Mundi à Deo creati memine-
runt. qui tamen, si plures scilicet fuissent, ne-
quaquam id silentio obliterassent. Pertine-
bat enim ea maximè res ad DEI gloriam &
potentiam illustrandam: neque ulla hujus
tam invidi & periculosi silentii ratio proba-
bilis adferri potest. Quò fit, ut rectè veteres
senserint & collegerint, Unum esse Deum,
quia unus est Mundus: contráque, Unum esse
Mundum, quia unus Deus. Aristoteles certè
ex ordinis unitate in rebus exsistentis, unita-
tem ait colligi gubernantis Dei. 2. *Meta-
physicor.* siquidem ordine uno, & ad unum
instrui debeant omnia. Sed & exemplaris
unitate Mundi unitatem probat Plato, vel-
uti ad exemplum producti, ut est apud Lud.
Cœlium Rhodiginum *lib. 1. Antiquar. lection.
cap.* 7. Taceo, totam hanc variorum & mul-
torum Mundorum architecturam planè fu-
turam fuisse ineptam. Cur enim plures con-
didisset Deus, qui unico, & eo quidem latissi-
mo poterat omnia etiam commodius com-
plecti,

lecti, quæ illis diversis & separatis Mundis
fuit comprehensurus? Atqui Deum & Naturam nihil frustrà agere, vulgò & verè dicitur. Jam si plures condidisset Deus, illi mundi numero tantùm, non autem specie differentes & dissimiles inter se essent. Cur igitur Ille condidisset sæpius idem? Et, si plures Mundi esse concedantur: eâdem ratione etjam numero infinitus esse fatendum est. Unum igitur hunc Mundum, & non plures creavit Deus: non ἀδυναμίᾳ certè, vel impotentiâ quadam, quando ipse est Omnipotens: non quòd exhausti in tantæ molis fabrica ipsius sensus, aut defatigatæ jam vires essent: verbo enim solo omnia condidit, *Psalm.33.* non quòd etiam materiæ, ut censent Peripatetici, inopiâ & penuriâ id evenerit (asserentibus quippe his, *Quod fit ex tota sua materia, non esse plurificabile*) & tota quæ fuerat præparata materia, in tantæ machinæ corpore consumpta sit, potuit enim, qui hunc tantum mundum ex nihilo primùm creavit, ad alios infinitos materiam, si vellet, sibi præparare: Sed ea solùm de caussa Mundi plures conditi non sunt, quia Deus ipse noluit. nam quæcunque voluit, fecit. *Psal.115. v.3.* Cur autem noluerit, ignota nobis ratio esse potest; injusta tamen non potest: ut piè & doctè explicat

Origenis error notatus. Lambertus Danæus *libr. 1. Physic. Christia cap. 11.* illum Origenis errorem refutans, qu plures mundos exstituros sensit, non simu quidem omnes, sed successivè, & alium po alium. Ideoque Christum sæpius passurum ut, quod semel profuit, semper prosit assum tum. Cui vesaniæ affine quodammodo est & *Et Osiorum.* *Osiorum* delirium, qui Mundi pluralitaten ex Christi veri, viviq́ue verbi auctoritate ob stinatè adstruebant: qua Christus regnum suum non esse de hoc Mundo, fuerit testatus. Ex quo tamen loco, plures esse mundos, non efficitur. Verè enim Christi regnum non est de hoc mundo, inferiori & perituro scilicet: sed est spirituale & intellectuale, durans in æ- *Novi orbis nomen olim quoque usurpatum.* ternum. Quanquam, si verum amamus. Novi orbis nomen non adeò novum est apud Classicos scriptores. Nam & Germaniam Ovidius ad Liviam scribens; & Hegesippus Angliam, novi orbis appellatione cohonestant. Sic Pomponius Mela alicubi alterius Orbis; Lucanus Ignoti orbis meminit *lib. 5.* loquens de Arabibus in Auxilium Pompeji properantibus. Et JCtus Ulpianus Orbis Romani mentionem facit in *leg. in orbe. 16. ff. de statu hom.* Ita enim ibi legendum esse, cùm alioquin, *in Urbe Romana*, vulgata haberent exemplaria, Alciatus rectè monuit *in d. l. in orbe.*

&

l. potestatis. 215. de verbor. sign. juncto ca. 21. lib. 2. Dispunctio. quem Petrus Costalius *d. l. 16.* & ...han. Corasius *in l. si testamento. C. de impuber. & aliis substit. n. 19.* Hieronymus Cagnolus *in l. 2 de orig. juris. nu. 129.* Sylvester Aldobrandi-...us *Instit. de excusat tutor. in pr. n. 19. in fin.* & A-...ius Pinellus laudant, *in 2. Parte Rubricæ. C. de bon. matern. n. 11.*

Novum autẽ Orbem istum, de quo Pancicollus primo hoc tractat capite, veteribus planè fuisse incognitum, evidentiore probatione non eget: cùm exstiterint nonnulli, qui ipsam etiam terram ea parte esse negârint: quidam etiam cœlum inde ex rerum natura auferre non dubitârint. Etsi enim Philosophorum doctissimi Cœlum omni ex parte sphæricum atque rotundum, & terram undique ambiens, atque in seipsum volvi tradiderunt: video tamen magni nominis Theologos contrà statuere, Mundum hunc universum domui potiùs similem esse, cui tectum ex una tantùm parte, non quaqua versus immineat. Neque enim rationem pati, ut terræ moles tam gravis in medio aëre suspendatur. Chrysostomus certè eos non semel provocat atque lacessit, qui cœlum sphæricum ponunt: cum scriptura potius tabernaculum à DEO fixum commemoret,

Novus Orbis veteribus incognitus.

Cœlum an sit sphæricum.

ad Hebr. 8. Et cùm Psalmo 104. legamus, D[illegible]um extendisse cœlum, sicuti pellem: ut *Esaiæ 40. v. 22.* Cœlum, ut telam & cortina[illegible] expansum esse atque diffusum: eo ipso no[illegible] obscurè significari, Cœlum non tam sphær[illegible]cum, quàm supernè planum esse: ut Augu[illegible]stinus argumentatur *libr. 2. de Generat. ad li[illegible] cap. 9.* quo etiam loco, non absque stomacha[illegible]tione: *Quid ad me pertinet* (ait) *utrum cœlum sicut sphæra undique concludat terram in medi[illegible] mundi mole libratam; an eam ex una parte ve[illegible]luti discus operiat?* Sed minuenda est hæc o[illegible]pinio.

Cœlum esse sphæricum probatur.

Nam ut illa Philosophorum scita omittam: quod perfectissimum corpus deceat figura perfectissima: quòd pulcherrimâ & capacissimâ formâ, quæ sphærica est, ambitum hunc tot tantaque suo sinu complectentem efformari oportuerit: quòd præcipuæ & tanquam integrales hujus mundi partes, quæ sunt Cœlum, Aqua & Terra, ipsis sensibus dijudicentur esse circulares & sphæricæ, quibus totum ipsum Mundi ambitum figurâ similem esse credibile sit: quòd motus in orbem non possit esse æqualis & constans, si in angulos incidat: id quod prorsum necesse est fiat, si Sol & reliqua astra non volverentur omni ex parte, sed inflecterentur alicubi:

cubi:

bi: Profectò evidenti ſatis argumento eſſe
oteſt vel una Luna, quæ tunc tantùm defi-
: & Eclipſin patitur, cùm globus terræ ex
iametro Solis radios intercipit. quod fieri
5 poſſet, niſi terrę moles eſſet in medio, cœ-
ſtibus orbibus undique concluſa. Et quid
octem efficit aliud, quàm Solis abſceſſus ex
erræ umbra? Quòd ſi Sol terram non ſubit,
ed idem eſt occidere, & ad angulum con-
erti, (quod omninò ſequatur neceſſe eſt,
i cœlum in modum diſci terram tantùm
operiat, ac non pilæ inſtar complectatur:)
profectò longiores brevioresque noctes,
alicubi ſemper æquales efficere nullo modo
poſſet. Nam quod Auguſtinus *d. lib. de Ge-
nerat. ad lit. cap. 10.* omnes & converſiones, &
oppoſitiones, & depreſſiones, & aſſpectus,
& quæcunque ſunt aliæ ſiderum affectiones,
ſcribit poſſe ſervari, etiamſi cœlo ipſo immo-
to aſtra tantummodò moveantur: planè ad
intelligendum non eſt difficile, ſi modò fin-
gendi ſit licentia, ut Joſephus à Coſta reſpon-
det *lib. 1. de Natura novi orbis. cap. 2.* Contrà, de
hoc terræ ſitu & cœli ambitu præter ocu-
latam fidem abundè etiam ſacræ teſtan-
tur literæ. Nam dum Orbem terrarum
dicunt, quid aliud intelligunt, quàm quic-
quid eſt corporum, cœli ambitu contineri?

Unde Ecclesiastes: *Oritur* (inquit) *Sol, & oc*[...] *dit, & ad locum suum revertitur ibiq; renasc*[...] *gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem*[...] *lustrans universa in circuitu: pergit spiritus, &* [...] *circulos suos revertitur.* Ubi Gregorii par[...] phrasis habet: Sol, totâ terrâ decursâ, ad eu[...] dem rursus terminum punctumque circum[...] volvitur. quod fieri sanè non posset, si ter[...] cœlo aliqua parte esset exclusa. Ipso autem[...] cœli ambitu terram comprehendi, & med[...] am veluti librari, ex illo Hiobi. *caput. 26.* disci[...] mus : *Extendit Aquilonem super vacuum, &* [...] *appendit terram super nihilum.* Suspens[...] enim videtur in nihilo, cùm terra aquæ com[...] mixta in medio aëre stare perhibetur. Re[...] ctè, *aquæ mixta* : cùm certum sit, Terram elemento aquæ hærere, & plurima ex parte ab illo ita contineri, ut ex duobus istis elementis, unus constituatur globus. Quod Regius Propheta significat, cùm DEUM firmasse ait terram super aquas ; & rursus orbem terrarum super maria. *Psalm. 23. & 135.* Id quod præcipuum quoque divinæ omnipotentiæ argumentum est. Mirum etenim, & revera quoque supra rerum naturam esse videtur, Terram graviorem multò, & minorem aquâ, ab ea non obrui, turgentesque & elatissimos Maris fluctus, intra certos fines se con-

Terra & Aqua constituunt globum.

tinere, neque in totam terram, quæ lon- intervallo ſubſtare videtur, ſeſe effunde- Unde apud Hiob. *cap. 38. verſic. 10. Cir- ndedi,* inquit, *Mare terminis meis, & po- vectem & oſtia, & dixi: Uſque huc venies, & procedes amplius, & hîc confringes tumentes ctus tuos.*

Sed ſciendum eſt, ſapientiſſimum il- m architectum feciſſe, non quidem ſolius rræ globum (hic enim neceſſariò aut in- taret, aut ſub aqua totus mergeretur) ſed terra & aqua globum unicum: cujus cen- um, mundi etiam centrum eſt: non ita, ut uſdem globi medietas altera, aut pars ter- a terræ ſit, reliquum aquæ: (ita enim etjam ergeretur terra ſub aqua) ſed terra & qua ita ſe contineant mutuò, ut utriusque t idem centrum, quod & totius mundi. d verò fit, terrâ integrum globum red- ente, non ſolidum illum quidem, ſed ma- ima parte interiùs & ad ſuperficiem ca- um, ampliſſimasque illas cavitates, replen- e aqua: & ita tamen, ut neque abſorberetur lla aquæ moles, neque redundans inunda- et terram; ſed tantum ejus relinqueret de- tectum, quantum ipſi rerum Opifici vi- ſum eſt, quo fit, ut terræ facies & maris,

ejusdem globi ſint ſuperficies:& quia utri-
que extremitates ejusdē ſphæræ partes ſu-
neutra ſuperſtet aut ſubſtet alteri: quod p-
ribus diſputat Franciſc. Valleſius *lib. ſingu-*
de ſacra Philoſophia cap.1. & 52 quem libr-
non ad opinionem, ſed ad veritatem ſe ſc-
pſiſſe, ipſemet in præfatione teſtatur. Jam
cum Hiobo quæras, ſuper quo baſes illi-
Baſes terræ. fundatæ ſint? dicam, Baſes terræ, eſſe ipſa te-
ræ fundamenta: quę ut ex nihilo effecta ſu-
ita & ſuper nihilo ſolidata.

Nam quod columnas terræ confirma-
ſe Dominus ait, *Pſalm.74.v.4.* iis non Atla-
ticæ poëtarum columnæ intelliguntur: ſe-
hæ verbi Dei, virtute ſuâ omnia portantis: u-
tantæ molis pondus divinæ potentiæ man-
bus ſuſtentari intelligatur. quemadmodum
commodè exponit Ambroſius *lib. 1. Hexam.*
cap.6.

Terra in mūdi medio, & rotunda. Terram autem in mundi medio ita ſi-
tam, ut ejus centrum: totius quoque mundi
ſit; atque ita rotundam, ut omnes extremi-
tatis ejus partes æquè à centro diſtent, & to-
ta terra æquè ab omnibus cœli lateribus, ac
ſi Mundi opifex à polo ad polum lineam te-
tendiſſet, & medio lineæ puncto alligaſſet
terræ medium, eamq́ue circino quodam ro-
tundam feciſſet: Id non Plato tantùm ani-
mad-

vertit, in Timæo ita scribens; *Terram ... em nostram, circa polum per universum ex... m circumvolutam, diei noctisq; effectricem ... stodem esse voluit :* Sed & Hiobum id si... icasse dubitandum non est, cùm quærit, *lineam super terram tetenderit? cap.38.vers.5.* ...a, qui sub Antarctico polo degunt, Chri... nos nihil necessum sit de reditu in patri... adeò esse solicitos: cùm certum sit, æquè ...pinquum esse Americæ cœlum, atque ...ropæ, Asiæ aut Africæ: dummodo veram ... patriam in cœlo constitutam credant, ...n *Anaxagora* illo Clazomenio: qui cùm ...mpsaci procul à patria aliquando objur...retur, quòd Reipublicæ & patriæ curam ...gligeret, vir alioquin generis gloriâ & for...nis clarus: *Imô*, inquit, digitum in cœlum ...tendens, *ingens mihi patria cura est*. Namque ...eli summi laribus animi immortalis sedem ...onebat: non secus atque *Pherecydes* ille, Py...agoræ magister, qui animos hominum ...empiternos, atque immortalem animam ...n Græcia primus, Servio Tullio Romanis ...mperante docuit, & præfractè adseveravit ...Philosophis. Quæ sententia jam olim et...am apud Magos, quorum præcepta nobi...es quosque Philosophos oblectarunt, in Æ...gypto & Persia; ut & apud Indos obtinuerat.

Cœlum Americæ.

Anaxagoras

Cœlum vera patria.

Pherecydes animam immortalem statuit.

Brachmanes *Brachmanum* enim, qui Indorum Philoso[
ſunt, placitum fuiſſe legimus: Vitam præſ[
tem credi oportere, veluti conceptum vi[
lem: Mortem verò, egreſſum ad veram fe[
cemque iis vitam, qui rectè fuerant Philoſ[
Theopompus phia imbuti. Et *Theopompus* octavo Philipp[
corum libro, juxta Magorum ſententia[
ſcriptum reliquit, Revicturos aliquando h[
Democritus à Plinio riſus. mines, immortalesque futuros. Ex quo m[
nâſſe arbitror, ut *Democritus* homines ſuſc[
tatũ iri à morte ſtatuerit, nimium ſalſè, ned[
ſceleſtè à Plinio eo nomine deriſus, quia nõ[
dum ipſe revixerit. *lib. 7. cap. 55.* Sed qui ho[
ipſum fide ſibi non perſuaſit, diſcet experi[
mento, quando Chriſtus judicatum Orben[
terrarum venerit, majeſtate incredibili de[
corus: ut Stephanus Forcatulus piè mone[
lib. 1. de Imp. & Phil. Gallor.

Novus orbis an ſit habitabilis, dubitatur. Cæterum etſi oſtenſum jam fuit, cœlum quaqua verſum devexum, undique terrarum orbem, tanquam pilam in medio conſtitutam concludere: non continuò tamen indè conſequitur, loca illa ſub Antarctico ſita polo, quæ novi Orbis appellatione nun-
1. cupantur, eſſe habitabilia. Nam & ad polum Antarcticum mare quaqua verſum eſſe diffuſum, neque uſpiam terræ locũ reliquiſſe, &
2. ut maximè terram ibi eſſe concedamus; nullam tamen rationẽ pati, ut, cùm ex uno Ada

ne procreati sint homines, illorũ aliqui,
ito Oceano trajecto, ad obversas terræ
es cõmeârint. tum etiamsi immensa illa 3.
ani vastitas nõ obstaret, Mediã tamen il-
gionem, eandemq; maximã & longissi-
Zonã, duobus solstitialib. circulis cõpre-
sam, quã *Torridam* vulgò appellamus, ab
ninibus incoli nõ posse, propter æstivos
etuosq; ardores, ex Solis propinquitate
nnem regionẽ adurentes, & pabuli aqua-
q; impotentem efficientes. deniq; ridi-
um & absurdum esse, Antichthones nobis 4.
raria vestigia obvertere, atq; ita illos pen-
os asserere. Quarũ opinionũ prima & se-
nda Augustini est; tertia Aristotelis, quam
Virgilius & Plinius amplexi sunt; quarta,
ctantii. Nullam tamẽ illarum satis firmam
e, paucis ostendemus. Quod igitur Mare *Responsio ad 1, dubitat.*
ud undiq; diffusum attinet, quæ prima ad-
rsus Novi Orbis incolas, sive assertores ho-
adferebatur ratio: Non attendunt, inquit
ugustin. *lib. 16. de Civit. Dei. c. 9.* etiamsi figu-
conglobatâ, & rotũdâ Mundus esse creda- "
r, sive aliqua ratione mõstretur; non tamẽ "
le consequens, ut etiã ex illa parte ab aqua- "
i congerie nuda sit terra. Rectè prorsus. Nõ "
nim illud ex mundi rotunditate consequi-
ur. Sed tamen neque contrarium demon-
ratur ratione, & hoc jam tandem experien-

tia ipsa patefecit. Etsi enim globi istius, qu
ex terra & aqua constitui diximus, mutò n
ximam partem Aquæ obtinent : tamen
vicissim Terræ cedunt, ut non tota hu
congeries hinc, tota illarum inde se tenea
sed mutuis excursionibus sese per om
complectantur. Unde Dionysius Cosmog
phus Universam terram esse quidem di
bat insulam, Oceano undique coronata
(quemadmodum & Orpheus Oceanum
ambitu terræ circumductum ajebat , la
dans

Circulum indefessi pulchrè fluentis Ocea
sed ejusmodi tamen coronatam Oceano, q
similiter novas subindè pariat insulas : qu
rum aliæ atque aliæ cùm Majorum nostr
rum, tum etiam nostrâ memoriâ fuerunt r
tectæ : ne non esset verum Senecæ vaticin
um, in Medea:

——Venient annis
Secula seris, quibus Oceanus
Vincula rerum laxet, & ingens
Pateat tellus, Tiphisq; novos
Detegat Orbes, nec sit terris
Ultima Thule.

Resp. ad 2. dubitat.

Sed venio ad alterum Augustini argu
mentum, hoc est, Oceani immensitatem
qua deterritum eum esse video, quo minù
huma

manum genus ad hunc alterum orbem
icere potuisse existimârit. Sic enim *libro*
de Civitate Dei, cap. 9. Quod verò, ait, & „
itipodas esse fabulantur, id est, à contraria „
te terræ, ubi Sol oritur, quando occidit „
bis, adversa pedibus nostris calcare vesti- „
;nulla ratione credendum est. Et posteà:
misque absurdum est, ut dicatur, aliquos
mines ex hac in illam partem, Oceani im-
ensitate trajectâ, navigare & pervenire
tuisse, ut etiam illic ex uno illo primo ho-
ne genus institueretur humanum. Tota
tur Augustini difficultas in Oceani im-
ensitate consistit. Sanè, uti ex uno factum
e omne hominum genus, sacris literis e-
cti indubitanter credimus, *Actorum 17.*
a quomodo, aut qua via, quóve duce gens
dorum innumerabilis ex Asia, aut Europa
loca illa penetraverit, meritò & admira-
ur, & quærimus. Nam neque alteram Noæ
rcam eò appulisse cogitare possumus; ne-
ue Angelum quempiam, ut olim Aba-
uc Prophetam ex Palæstina in Babyloni-
m, suspensos per aëra transvexisse Indiæ
entis progenitores. Non enim quid Deus
otuerit, quæritur; sed quid rerum humana-
um ratio atque ordo patiatur. Multò verò
inùs aut Ganymedis aquilam, aut Persei

equum alatum, & quæ præterea Poëtaru[m] commenta sunt, huc lubet adducere. Veri[us] est, ut uno ex tribus modo genus Indoru[m] ad Americam venisse dicamus. Aut enim te[r]restri itinere, aut maritimo ventum est: maritimum quidem vel fortuitò peragi p[o]tuit, vel certo consilio & ratione: hoc est, a[ut] vi tempestatis & Oceani, præter spem ad alt[e]rum orbem appulerunt primi habitatore[s] aut studio nova quærendi Navigationem [eo] direxerunt. Qua ratione autem aliquo ex [i]stis modis cùm homines, tùm etiam best[iæ] & pecudes ad Novum illum Orbem perv[e]nire potuerint, id doctè & eleganter explica[]tum habes apud Josephum à Costa *libr. 1.* [de] *Natura Novi Orbis. c. 19. 20. & 21.*

Resp. ad 3. dubitat.

Tertia causa fuit, cur Veterum opinio[ne] ad alterum istum orbem non patuerit acce[s]sus, quòd præter Oceani vastitatem, cœlu[m] ipsum obstaret Solaris Zonæ implacabili [æ]stu, quo ab eo itinere, vel mari, vel terrâ con[]ficiendo, audacissimum quemque comp[e]sceret. Ideò enim torridam illam Zonam, [si]ve regionem mediam Aristoteles *2. Meteoro[r]. cap. 5.* prorsus inhabitabilem asserit, quòd c[a]lore exuratur propter Solis vicinitatē, quòd[que] pabulis & aquâ careat. Quam sentent[iam] & Plinius sequutus est, cùm *lib. 2. c. 68.* scrib[it:]

Lu-

"x media terrarum, qua Solis orbita est, ex-
"sta flammis, & cremata cominùs vapore tor-
"retur. Circa quam duæ tantùm inter exustam
"& rigentes temperantur, hæque ipsæ inter se
"non perviæ propter incendium sideris. Quò
"pertinet ille de torrida Zona Ovidii versicu-
lus, *1. Metam.*

Quarum quæ media est, non est habitabi-
lis æstu.

Id quod significantiùs expressit Virgil. *in Georgic.*

Quinq; tenent Cœlum Zonæ, quarum una corusco
Semper Sole rubens, & torrida semper ab igni,
Quam circùm extremæ dextrâ lævâq; trahuntur,
Cœruleâ glacie concretæ, atque imbribus atris.
Has inter, mediamq;, duæ mortalibus ægris
Munere concessæ Divûm.

Quam universam disputationem, Probus Grammaticus auctor est, Virgilium transtulisse ab Eratosthene Cyrenæo: cujus liber est hexametris versibus scriptus, qui *Hermes*, sive *Mercurius* inscribitur. Eos Eratosthenicos versus Græcos, ex Heraclidis

Pontici libro de Allegoriis Homericis ita la-
tinè reddidit Hadrianus Junius, Medicus &
Philologus clarissimus, *libr.3. Animadverso*
cap.5.

Circùm hunc funduntur Zonæ quincumpli-
cis orbes,
Glaucum ex his superant cyanum nigredi-
bini,
Torrida Zona una est, sabulosaq; tota, ruben-
tem,
Quam radii flammis feriunt Hyperionis a-
cres
Continuis, recto & subjectam tramite tor-
rent.
At geminæ cœlo diductæ utrinque reclivi
Imbribus usque madent, glaciali aut frigor
torpent.

Ex quibus tandem de ea, quam diximus, Antiquorum ratione constat, cur Mediam illam regionem incultam atque inhabitabilem putârint. Quia enim æstivos calores, etiam longè adhuc à Solstitiali circulo positi, videbant se vix ferre posse: optima ratione concludebant, si tam propinquum haberent Solem, ut directò illius radiis ferirentur, idque per totum propemodum annum;
fu-

urum esse omninò, ut summis perpetuis-
e ardoribus absumeretur genus omne
ortalium. Quam conclusionem & nos non
ysicam tantùm, sed & Mathematicam de-
onstrationem hodiè quoque existimare-
us, nisi ab iis, qui novum illum orbem per-
arunt, contrarium didicissemus. Namque
ab ipsis unanimi consensu relatum video,
ovi istius orbis longè maxima pars, ac fre-
entissimè habitata, intra utrumque Tro-
cum continetur. eadem & pabulis, & aquâ
pra omnes orbis terrarum regiones abun-
t, atque plurima ex parte temperatissima
: ut gloriari meritò posse videamur, quòd
atis nostræ felicitate duo hæc miracula fu-
int detecta; immensi scilicet Oceani certa
ajectio, & torridæ Zonæ suavissima habi-
tio.

Resp. ad 4. dubitat.

Illa verò Lactantii, quæ quarto loco ad-
rebatur opinio, è trivio petita, & viro docto
ndigna est: qua Philosophos, qui cœlum
ndique devexum, terramque in medio sic-
ti pilam conclusam asserebant, irridens
ribit, *lib. 7. Divinarum institut. capit. 23.* Qui
sse contrarios vestigiis nostris Antipodas
utant, num aliquid loquuntur? aut est quis-
quam tam ineptus, qui credat esse homi-
nes, quorum vestigia sint superiora, quàm

,, capita; aut ibi, quæ apud nos jacent, pende-
,, re? fruges & arbores deorſum verſus creſce-
,, re? pluvias, & nives, & grandinem ſurſum
,, verſus cadere in terram? Et paulò pòſt Anti-
podas iſtos *pendulos* appellat. Sed accidit La-
ctantio, quod omnibus, qui reprehendendi
libidine trahuntur, ut verum non percipi-
ant. Quemadmodum enim in animantibus,
quamvis aliis aliter ſitum ſit caput; aliis qui-
dem ſupernè, ut hominibus; aliis obverſum,
ut quadrupedibus; aliis medium, ut polypo
& araneo; in omnibus tamen caput eſt ſu-
premum: Ita & cœlum, ubicunque ſit, ſu-
pernum eſt; Terra ſemper inferna. Idq́; &
Auguſtinus ſibi nonnihil contrarius agno-
ſcere videtur, dum *lib. Categoriar. cap. 10.* Ve-
teres ait, undequaq; verſum aſſerere, terram
eſſe ſubter; cœlum ſuper. Nam & Antipo-
des noſtri, inquit, qui nobis dicuntur figere
adverſa veſtigia, cœlum ſuper ſe habent. Et
magiſtrâ docemur experientiâ, Eos qui con-
trariam Aſiæ incolunt partem, etſi Antipo-
des ſunt, neq; tamen pendulos ſe cernere, ne-
que veſtigia ipſis eſſe ſuperiora, quàm capi-
ta: neque etiam fruges & arbores aliorſum
creſcere: neq; nives aut imbres aliter cadere,
quàm in Europa fieri ſoleat.

Lactantius notatus.

Jam quod ex Paulo ſuprà adduxit Chry-

ſoſto-

omus, cœlum vocari tabernaculū, quod us fixerit, *ad Hebræos 8.* id non hunc hasensum, ut terram more tentorii una tùm ex parte, atque in ea immotum id oiat: sed quòd Apostolus, veteris tabereuli similitudinem pertractans, doceat item, Novi testamenti tabernaculum esse lum, in quod summus sacerdos Christus suo sanguine semel introierit. quod tann præstet veteri, quantum inter hujus aurem, Deum; & illius, hominem interest. eq; verò similia, aut parabolas, aut allegos necessum est omni ex latere quadrare: aliubi idem Chrysostomus monuit. Sic ud Psalmi 104. *Extendit cœlum sicut pelm:* non tam cœli figuram, quàm facilitam fabricandi indicat: ut tam facilè DEO erit immensum cœlum efficere, quàm cile nobis pellem complicatam extende. quemadmodum ex Augustino respont Josephus à Costa *libr. 1. de Natura novi rbis. cap. 4.* quanquam etiam dici potest, illo salmi dicto, (cum quo id quod ex Esaiæ *cap. o. ver. 22.* adduximus, planè convenit) finem œli explicari: quod propterea ita à DEO erræ superjectum & superextensum dicaur, tùm ut commodiùs sub eo, tanquam ub pulcherrimo & latissimo tecto homines abitarent: tùm etiā, ut hoc quasi velo quo-

Cœlum, cur tabernaculū fixum.

Cur instar pellis extensum.

dam oculis objecto, homines arceantur, n[e] in mysteria & arcana illa divina altius & curiosius penetrent atq; inquirant: ex doctissima interpretatione Lamberti Danæi, *prim[a] parte Physic. Christian. c. 13.*

Ostendimus hactenus, cœlum undiqu[e] devexum esse, & Universum terrarum orbem instar pilæ ambitu suo complecti; refutatâ cùm Augustini & Lactantii, ultra Cancri circulum hominum genus esse negantiũ, tùm etiam Aristotelis & Plinii sententiâ, qua homines, si qui ibi essent, intra media[e] regionis terminos non posse consistere asseruerunt: cum contrà Recentiorum observationibus deprehensum sit, partes illas Orbis, quas antiqui inhabitabiles judicabant, non solùm esse habitabiles, sed & commodè habitari; muniente Naturâ incolarum corpora adversus caloris vehementiam & frigoris intemperiem: neque rursus omnia pontum aut Oceanum patrem vasto maris fluxu atq; refluxu agere aut implere. quandoquidem terrarum longè maxima pars, Asiæ & Africæ objecta lateribus, Hispanorum & Lusitanorum, paupertatis odio nihil invium in mari relinquentium, navigationibus fuerit detecta, quando avorum nostrorum memoriâ annuis classibus Orientem & Occidentem

per-

gevagati, insinuatiq; terris incognitis, ple-
rem harum rerum notitiam, vacuumque
ntiquorum opinione Occidentem ingen-
is terris habitatum retulêre: ut jam dein-
s Quadripartitò divisâ Universi machinâ
cidentem maximis opulentissimisque po-
is decoratum nostra ætas conspiciat: Cui
tum ab utroque Æquatoris latere terra-
n obvenit, ut ob immensam & incredibi-
n magnitudinem, unanimi Geographorũ
Hydrographorum nostri temporis con-
isu, America hodiè quarta totius Orbis,
ò maxima terrarum pars reputetur: quan-
in utroque polo incipiat, aut finiatur, &
cundùm longitudinem ad ultimum usque
ccidentis limitem pertingat, Asiamque in-
rcedentibus tantum Aniani freti angustiis,
interjacente Japonum insulâ contingat: ut
dere est apud Cornelium VVytfliet, Secre-
rium Regium in Senatu Brabantiæ, *in De-
riptionis Ptolomaicæ Augmento, sive Occidentis
Notitia.*

America, quarta Orbis pars.

Sed utrum antè nostram ætatem ejus rei,
ab alio saltem nomine, notitia exstiterit,
multis accuratè quæsitum video. Nam
nonstri quodammodò simile videri, alte-
um illum Orbem & tãtum esse, & antiquos
ot secula latuisse, Sunt igitur, qui incognitas

hasce terras à Platone in Timæo, sub nomine *Atlantidis insulæ*, tota Asia atque Africa majoris, descriptas esse autumant. Sic enim Atlantis illa totâ Asiâ & Lybiâ simul major erat, ut apud Platonem vult Critias: non est dubium, quin totum penè Atlanticum Oceanum usque ad Insulas Novi Orbis occupârit. Ingenti autem diluvio Atlantidem subversam olim, pelagus illud cœno & scopulis innavigabile reliquisse, tale enim fuisse sua ætate Plato refert. Mox verò tempore procedente, illius Magnæ Insulæ ruinas consedisse, ac navigabilem pontum præbuisse. Ita enim istum Platonis locum etjam Theodorus Zuingerus intelligere videtur, *libr. 1. Theatri vitæ human.* dum Atlanticam insulam existimat esse Novum Orbem ab Americo Vespucio inventum. Nec desunt, qui Phœnices, & Carthaginenses plus minus bis mille annos, ante Vespucium & alios Regum Portugalliæ naucleros, per mare Atlanticum enim ultra Fortunatas insulas, ad Novum hunc Orbem navigasse dicant. Nam & Plinius memoriæ prodidit, Hannonem Carthaginensium ducem à Gadibus ad finem usq; Arabiæ circumvectum; eamq; navigatiorem prodidisse scripto *lib. 2. ca. 67.* Quod si verum est, quicquid hodiè Lusitani immensa sua navigatione, bis Æqui-

Atlantica insula.

Phœnicum & Carthaginensium navigatio.

ætiali superatâ, Oceani conficiunt, Hanno
emensus sit, necesse est. Et Cornelius Ne-
auctor est, Eudoxum quendam, cù La-
rum Redem fugeret, Arabico sinu egres-
n Gades usque pervectum, idq; sua ætate.
& Aristoteles, *de Mirab. audit.* retulit, In
ago ultra columnas Herculis, repertam à
rthaginensib. ventorum vi abreptis, novã
andam regionem sive insulam, à Gadibus
ltorum dierum navigatione distantem,
minibus navigabilibus irriguam, omni-
ciis arborum fructibus frugiferã & amœ-
m. Cumq; ad suos illi reversi, Carthagi-
nsibus cognoscendæ ejus rei studiũ, quip-
fœcunditatis, frugũ illecebrâ captis exci-
ssent; Majorum decreto investigationem
m fuisse cohibitam, & mortis suplicio ac-
ssum ejus vetitũ: ne novarum rerũ occasi-
ne Carthaginis gloria & celebritas obfu-
aretur: quandoquidem excusso tandẽ do-
inatu rebellionẽ illic populi vererentur, &
etuerent, ne Carthaginis opes collaberen-
r; loci illius convalescerent. Qua de re pul-
bus disputat eruditissimus Medicus Johan.
angius Epistol. Med. *li. 1. Epist. 63.* quæ in po-
rema quidem editione (prima n. quæ anno
554. typis vulgata est, inscriptione caret) in-
cripta est *Michaëli VVirth JCto.* quem eun-
em esse puto, qui *libr. 3. Epistol. 3.* J. U. D. &

Michael VVirth, JC.

Cancellarius Coburgensis indigitatur. C terùm genuinam & non adscititiam esse i scriptionem illam.

Epistola Langiana inscriptio notata.

Nec pueri credunt, nisi qui nondum ære l vantur: ut illum Juvenalis *Satyr. 2.* versiculu hîc usurpem. Nam & Geraldum quenda Langius Epistola illa 63. aliquoties compe lat: & quidem eum, qui sacris Apollineæ, h est, Medicæ artis præclarè initiatus institu rat tum temporis, quod erat circa annu 1542. proficisci in Calecuth, celeberrimu totius Asiæ & Orientis emporium. Ergò nomine, ita & studii genere diversus à M chaële fuit Geraldus. Quid enim commu ne cum Geraldo habeat Michaël? quid cu Medico Jureconsultus? quid cum peregri nante, & tot exteras ac tam longè dissitas re giones perlustrante, is, quem extra patria non admodum multarum Campanarum so num exaudivisse opinor? quanquam ridi culus sum, qui his refellendis immorer lon giùs: cum, commentitiam esse inscriptio nem illam, vel temporis dictitet ratio. Nam cùm scriberet hanc epistolam Langius quinquaginta jam anni post Vespucii navigationem in Novas illas Americi orbis insulas intercesserant: quam ipsemet communi omnium consensu ait susceptam fuisse,

, anno à Christo ex Deipara Virgine 1497. Cui annorum numero si quiqua- illos addas, provenient utique anni . A quo tempore usque ad præsentem annum Millesimum Sexcentesimum ndum, anni intervenerunt quinquagin- inque; quibus & Jureconsulti & Can- rii munere functum esse oportet Mi- lem nostrum: Quod nec ipsa quidem o mihi, aut alii cordato viro, cui juxta tum aceto sit cor acre in pectore, unquã lè persuaserit, nisi fortè putandum sit, gium ex divinandi scientia, qua ipsum antoperè commendatum Magiæ studi- olluisse, vero non est absimile, præsagire uisse, fore nimirum, ut talibus aliquando orum titulis insigniretur Michaël: ideo- dubitasse minùs, Eum vel è Cunis quoq; ncellarium salutare, quemadmodum & annem Baptistam, utero materno etiam- n conclusum, præcursorem Domini ap- atum legimus.

Platonis locus de Atlãtide explicatus.

I.

Sed missis id genus Ambitiosorum in- iis, institutum repeto. Quæ igitur de antide insula Plato scripsit, ea aut fabulo- unt: cùm præsertim à Critia puero in- cantilenas eam narrationem auditam fa- tur: quod enim pelagus (ut alia multa

præteream) tantam terræ molem Asia atq; Africa majorem, & quæ usq; ad Novum Orbé pertingeret, absorbere potuerit? ita nulla exstent vestigia, ut ne bolidis quidem jactu Nautæ infinitum hodiè fundum inveniant aliquem? Aut certè per picturam & parabolam, ad Civitatis & felicitatem & exitium ostendendum Philosophicè introducti sunt, ut Josephus à Costa putavit. *lib. 1. de Natur. novi orbis, c. 22.* Aut si historicè scripsit Plato, probabile profectò est, cum de Atlantidis submersione loquitur, eum non de aliqua particularium terrarum inundatione, sed de generali cataclysmo agere: ut rectè & scitè monuit August. Eugubin. *lib. 7. cap. 5. perennis Philosophiæ.* Jam quòd Carthaginenses quidam dicunt ante annos bis mille extra Herculis columnas progressos, ad novas illas terras delatos fuisse: id qua ratione evincant, non video. Etsi enim apud veteres aliquam exstitisse Novi orbis notitiã, non inviti largimur, id tamen de Orientali, quã vocant, India, aurea Chersoneso, de Cori promontorio, celebrata illa Taprobane, quam hodiè *Sumatram* dicunt, accipiendum esse, idem Costa docuit *cap. 11.* cùm de Occidentali India, quà de agimus, sive America, vix aliquid monumentis antiquorum consignatum inveniri liceat

2.

3.

Carthaginenses ad Occidentem, sive Americam non pervenisse, probatur.

at:& indubitatum ſit, Carthaginenſium
gationem non ad Occidentem, ſed ad
trum fuiſſe directam: ſicuti ſcriptum re-
it Cornelius VVytfliet *in Deſcriptionis*
lomaicæ augmento, fol. 13. illud etiam *fol. 96.*
iciens, Carthaginenſes ad has Occidentis
Americæ terras delatos fuiſſe, neq; cre-
ile eſſe, neque veritatis apparentiam ha-
e: propter viæ longinquitatem, & ingen-
procelloſi æquoris à Continente diſtan-
n: cum neque triremibus, neque minori-
navigiis eò transfretari potuiſſe certum
Atqui Veteres ſine remis nuſquam navi-
e ſolitos, quòd oras ferè terrarum legerẽt,
i docti ſentiunt. Id quod & divina ſcriptu-
inſinuat in longa illa navigatione à Jona
cepta: ubi ad terram Nautas tempeſtate
mpulſos remigaſſe narrat. Hinc eſt, quod
omoniam illam claſſem, quam Sacrorum
rorum annales *Regum 3. cap. 9. & 10.* in O-
ir & Tharſis miſſam, aurum & argentum
m lignis Thyinis, ebore, ſimiis, & pavis at-
liſſe referunt, non in Occidentalem Indi-
n, ſed Orientalem vela intendiſſe, mul-
s ſe magniſque argumentis duci Corneli-
VVytfliet exiſtimat, *loco paulò antè citato.*
ræterquam enim quòd neque ligna Thyi-
a, neque ebur ex America hactenus alla-

Veterum navigatio non absq; remis.

Salomonis claſsis an ad novum hunc orbem delata fuerit.

Negatur.

ta memorentur; terra Ophir sic dicta per[...]
betur ab Ophir filio Jectan , cujus *Genes[...]*
vers. 29. fit mentio. qui, ut Josephus *lib. 1. An[...]*
tiquitatum Judaicar. cap. 14. testatur, sedem [...]
Oriente constituit: quam regionem à S[...]
riæ finibus usque ad Cosmum Indiæ fluviu[...]
longè lateque extendi, & auri ditissimam [...]
isse perhibent. Unde aurum Ophir, sive [...]
pham, sive Ophirizum, quasi dicas Ob[...]
sum, celebratur, quòd ad alterius regio[...]
aurum collatum (septem enim apud H[...]
bræos auri sunt genera vel vocabula, quæ [...]
censuit Jo. Drusus *lib. 4. Observat. capit. 1[...]*
puritate vincat, & principem locum tene[...]
Inde Hebræis *Ophir*, per translatione[...]
quamcunque auriferam regionem design[...]
re cœpit, ad similitudinem Jectanæ region[...]
quæ puri obrisique auri fertilissima esse t[...]
ditur. Quapropter verisimilius est, Salom[...]
niam classem ad terram Ophir demissam, [...]
Taprobanem, Malacham, auream Cher[...]
nesum, aliasq; Orientis auriferas terras na[...]
gasse. Nam Taprobanem olim auream Ch[...]
sonesum à quibusdam auctoribus; ab aliis v[...]
rò Ophir dictam, ex qua Salomon opũ sua[...]
magnitudinem implesset, etiam Johan. Li[...]
schoten tradidit *in Navigatione Indiæ Orie[...]*
tal. capit. 19. Nec probabile valdè est, ut re[...]

Aurum Ophir.

Ophir, quæcunque aurifera regio.

Taprobano.

[illegible]cta Orientali India ditissima, ad extremam [O]ccidentalem Salomon per tot spaciorum [m]illia classem mitteret; ad eam præsertim [t]erram, cujus nullam habere notitiam per Continentem potuerit. Nam nostræ navi[g]ationis artem & methodum veteribus pla[n]è fuisse ignotam, vel unica documento esse [p]otest pyxidicula nautica, nostro hoc seculo [a]dinventa: de qua peculiari capite erit disse[r]endi locus. Sed & ex præallegato *capit. nono.* [li]*b. 3. Regum*, apertè convincitur, Salomonias [n]aves in Orientem fuisse destinatas: quando [I]dumæo in litore, sive Asiogabar maris ru[b]ri maritima Civitate, classem hanc adorna[ta]m, & stationem habuisse, in eamque Tyri[o]s Sidoniosque nautas, siderum observatio[n]e gnaros maris à Rege Hyram cooptatos, & [S]alomoni trãsmissos fuisse, disertè illic refe[r]atur. Quòd si in Occidentem navigatio [p]arabatur: nihil opus erat Tyrios Sidonios[q]ue naucleros per immensa terrarum spa[t]ia requirere; sed in Tyrio aut Sidonio lito[r]e deduci instruique poterat classis, & rectè [p]er fretum Herculeum, flexisq; dehinc mo[d]icè ad sinistram velis, continuis Orientis [fl]atibus in Hispaniolam, aliasque circumja[c]entes aurarias auriferasq; terras dirigi. Nec movere quem debet, quòd Josephus, in lito-

re Tharsico Israëliticam hanc classem ador-
natam fuisse referens, videatur indicare, in
Occidentem navigationem factam esse: quia
mare Tharsis ad Judææ occiduum latus &
Mediterraneum mare vergat : uti clarè de-
monstratur ex fuga Jonæ Prophetæ. quia an-
choram ex portu Joppensi in Occidentem
prono solvens , fugit à facie Domini in
Tharsis. Inde enim non efficitur, Occidu-
um illam mare tenuisse, aut sulcasse. Nam
Tharsis hîc neque ad Ciliciæ maritimam ci-
vitatem refertur (quæ *Tarsus* alioqui propri-
dicitur, & sine aspiratione scribitur & pro-
fertur) aut alterius cujusvis regionis terra-
rum partem denotat; sed Hebræorum effu-
so & indefinito loquendi more, pro ration-
subjecti, aut Mare immensum, aut procul-
nostro orbe remotas dissitasque regiones si-
gnificat; nullâ factâ distinctione ad Ortum
an ad Occasum , à Septentrione ad Au-
strum, aut ab Austro in Septentrionem ve-
gant: haud aliter atque nostris hisce tempo-
ribus disjectas longè à nostro Climate regio-
nes, Indiarum nomine designamus. quo sen-
su verum est , Salomonis classem in litore
Tharsico constitisse, & in Tharsis & terram
Ophir, Orientem versus navigasse: Verum
quoque est , Jonam Occidentem versus e
Jopp

Jonæ fuga in Tharsis.

Tharsis quid Hebræis denotet.

[J]oppe in Tharsis profugisse. Nam utroq; lo[c]o, generico nomine, immensa maria, & re[g]iones remotæ significantur. Quibus planè [c]onsentanea scripsit Josephus à Costa *d. libro cap. 13. 14. & 18.* quibus addenda sunt, quæ de [T]harsi, & Tarso Ciliciæ civitate, & Jonæ fu[g]a, scriptis tradidit J. Drusus *lib. 3. Observat. ca. [.] & lib. 6. c. 3. & lib. 9. c. 12.*

Ex his itaque, quæ diximus, rectè conclu[d]itur, totum istum terræ tractum Occiden[t]alem, quem Novum Orbem vocamus, ve[t]eribus incognitum in secreto divinæ men[ti]s latuisse, & ad annum usque à nato Christo [M]illesimum quadringentesimum, nonage[si]mum secundum reservatum. quo tempore [C]hristophorus Coloneus (vulgò Columbus [d]icitur) Genuensis, de voluntate Portugal[li]æ Regum è Gadibus solvens, & se ventis ac [f]ortunæ committens ingẽtem insulam Hay[t]i, quam Hispaniolam vocavit, primùm de[t]exit; mox secunda navigatione Dominicam [t]otumque Antillarum archipelagus; tertia [d]einde navigatione Pariam & Cubaguã in[v]enit: postmodum Fonduram, & Occiden[t]alis Indiæ Isthmum attigit; celebratissimus [j]am Hispaniæ thalassiarcha, sive *Admiralius* [q]uæ vox & dignitas primùm Gallica fuit, la[t]issimè deinde à variis populis usurpata pro

Novus Orbis quando retectus.

Christophori Columbi navigatio.

1. 2. 3. 4.

Admiralii vox.

eo illuſtri præfecto, cui maris imperium & litorum à Rege concreditum eſt: qui claſſes & navalia curat, uti ſarta tecta ſint, & ut exarmata reparentur, néve remigibus aut commeatu egeant, utque piratæ arceantur, aut fugentur. Nomen ſub divo Auguſto adinventum didicimus, & ab ipſomet approbatum: tametſi novata verba non minùs, quàm ſcopulum marinum ſe refugere prædicaret. Cùm enim ipſi aliquando Legatus is, qui Galliam adminiſtrabat, cui transmarinarum rerum notitia multa ad copiam largitur, ut D. Julius retulit *libr. 6. de bello Gallico*, complures Nereidas in litore exanimes apparuiſſe ſcripſiſſet, obſtupuit, maris portenta demiratus, atque protinus claſſi Gallicæ præfectum *Admirandum* dixit. quanquam ſunt, qui hoc Tiberio ejus ſucceſſori tribuere maluerunt, referente Stephano Forcatulo *libro 2. de Gallor. Imperat. & Philoſoph.*

Hiſpanorum avaritia notata.

Chriſtophorum Columbum poſteà ſequuti ſunt Naucleri penè infiniti, ſtimulante eos, & quidem inprimis Hiſpanos ſacra & inſatiabili auri fame. quam ut expleant, annuâ hodiè navigatione ultra anni & Solis vias, ad quærendum aurum, vitæ precio commeatur, & in terræ viſcera ſævitur

dun

...um ad lucernarum lumina per invios mō-
...s aguntur cuniculi: ut ſcitè mehercule
...emetrius Phalereus dixerit, Avaritiam vel
...lutonem ipſum ex intimis terræ penetra-
...bus ſe tracturam ſperare. A qua tamen
...terrere eos debuerat funeſtum M. Craſſi
...emplum. qui dum Orodis Parthorum re-
...s theſauris inhiat, avaritiam ſuam XI. Le-
...onibus, & proprio capite mulctatam ſen-
..., poſtquam apud Carras circumfuſi undi-
...ue Equitatus, in modum grandinis denſas
...gittas pariter fuderunt. Ita deleto miſera-
...li ſtrage exercitu, ipſe incidit in manus
...oſtium vivus: cujus caput reciſum Regi lu-
...brio fuit, auro liquido in rictum oris in-
...ſo; ut qui arſerat auri cupiditate, mortuus
...ltem ſatiaretur.

M. Craſſus avaritiæ pœnas luit.

Sed inter Navium præfectos illos, poſt ...olumbum, primis nominis celebrantur *A-...ericus Veſpucius* Florentinus, *& Ferdinandus Magellanus*. quorum ille anno 1497. ultra ...quinoctialem navigans, & ad Moluccas ...anſitum quærens, ad ingentem Continen-...m felici ſidere delatus, *Americam* à ſuo ...omine nuncupavit, duraturo, niſi me ani-...us fallit, vaſti dum ſtabit machina mundi. ...ic poſtea anno reparatæ ſalutis vigeſimo ...cundo ſupra milleſimū quingenteſimum,

Americus Veſpucius.

Inde America nomen.

Ferdinandus Magellanus.

ulteriùs versus Austrum navigans, primus mortalium angustias illas invenit, aut superavit; novam & compendiariam viam ad Moluccas demonstrans, & de suo nomine fretum *Magellanicum* nominavit. Cujus viri memoria durabit, dum pater Oceanus Borealibus inuectus undis Meridionales inviset Nymphas. adeò non totus interiit Magellanus, sed magna ipsius pars effugit Libitinam, cùm ad Moluccas profectus à Mantinensibus in insidias præcipitatus, fortiter pugnans occubuit. Cujus etiam navis, cui nomen *Victoria* erat, meliori successu læta, per ipsum Orientem, superato Bonæ-spei promontorio in Hispaniam rediit, prima omnium navium, sine controversia, quæ circum navigato universo Orbe, de ipso Oceano celeberrimum triumphum reportavit. Reliquos, quòd non ita celebres sunt, sciens prudensq; prætereo; illud tamen hîc loci nequaquam silentio obliterandum censens, Insignem scilicet Christophori Columbi modestiam non leviter arguere, quòd in tanta terrarum à se detectarum multitudine, nullam Urbem aut portum Columborum nomine (ut quidem ab aliis ambitiosè factitatum constat) insigniverit. Sed virtus sui ipsius pulcherrima merces id, in quo

à quo fretum Magellanicū.

Victoria, navis.

Columbi modestia.

Colum-

...lumbus sibi indulgere noluit, hoc eadem ...mulatissimè illi reddidit, quando uno ore ...ata posteritas, non Isthmi, aut portus ali...jus; sed totius Occidui cardinis notitiam ...lumbo multis sese nominibus debere, lu...ns testetur. Cujus etiam ingenio & ope...effectum est, ut non modò Europa gem...is auroque splendens, aromatibus cibos ...os opiparè condiat, odoribus peregrinis ...agret, unguenta & nova morborum me...camenta redoleat: Sed, quod longè plu...s æstimandum est meritò, quòd Barbari & ...roces in Novis insulis Dæmonum culto...s, qui solivagi propè ferarum lustra po...ùs, quàm domicilia habebant, cùm in cer...s sedibus collocati, tum ad pietatem & re...gionem sinceriorem, suavi Christi jugo ...scepto, fuerint reducti; atq; ita jam sacro...ncti verbi sonus in universo terrarum or...e increbuerit. quod illustrissimus & doctis...mus *Mirandulæ Comes Picus*, festivis & opti...ais hisce carminibus, (nisi quòd postremis ...iquid superstitionis adhuc inhærere vide...ur) decantavit, hymno 2. de Christo:

Immortalis gloria.

Quin & Vlysseo nuper de littore sol-
vens
Nauta, per infidum pelagus per, At-
lantica regna,

Discurrens, Viridiq́; jugo post terga relicto,
Arctoi relegens contraria sidera currus,
Pertulit Eoos tua, Rex, vexilla sub Indos:
Et mox, insani qui bruta animalia Divos
Credebant, tetris oculis nunc luce coruſca
Purgatis, spectant rubro pendentia ligno
Membra, Deum censent, Hominem, Regemq́; fatentur.

Sed quoniam ita est ingenium hominum, ut facilia putet, quæ jam facta sunt; nec de salebris cogitet, ubi via strata: nemini certè mirum videri debet, quòd ipsemet quoque Columbus, ob Novi totius orbis retectionem à Malevolorum suggillatione immunis esse nequiverit. Cujus rei lepida exstat historia, quam hoc loco commemorare minimè pigebit. Cùm enim ea res in magna gloria & simul invidia esset: ita evénit, ut in convivio quodam Hispani proceres hanc laudem ejus delibatum irent & imminutum. Quippe rem pronam eam fuisse, Navigationem sine discrimine: Unum aliquem ex sese potuisse easdem illas terras gentesque reperire, sine Itali hominis ullo nisu. Columbus (aderat enim) cùm tacitus diu

Hispanorum ergo Columbum invidia.

u audisset, surrexit, & velut aliud agens, o- m attulit à gallina: in mensa reposuit: &, tus sodales, inquit, quis vestrûm ille solers, i hoc ovum rectum mihi destituat, & in put? Mussare illi, circumspicere: negare extremum omnes id fieri. Ille clementer, iò fiet, inquit: & simul ovum leviter à ca- te læsum & quassatum, deposuit erectum. nim verò hic risus & irrisus. pro se quisq;, m facilem nugatoriamq; esse, dicere. Atta- en, ait ille renidens, quis vestrûm hoc faci- ante me indicem potuit? Talis inventio ea Novi orbis est: quem inveniendum ne- o; omnes inveniant inventum. Quod ex enzone fortassis in Nova Novi Orbis hi- oria, *lib. 1. cap. 5.* ita recenset doctissimus Li- sius *in præfat.* ad Lectorem Operum suorum riticor. aptè hoc dici putans de Emendati- nibus suis & conjecturis: quas spernant ulti repertas, sudent multùm in reperien- is. Nec dissimili responso confutasse Ulys- em Palamedes legitur apud Philostratum, ùm ille in concione Græcorum, prætervo- ntibus fortè gruibus, dixisset: Vel Græcis stantibus Grues inventionem literæ, quam bi attribuis, sibi vindicant. Tum Palame- es: Ego verò, inquit, literas non inveni, sed b ipsis inventas fateor. At hæc pridem in pe-

Sed hujus moderatio.

Vlysses à Palamede confutatus.

netrabilus Musarum reposita, indigebant homine, qui talia aperiret, quæ Dii per sapientes homines patefaciunt.

Columbi prudentia.

Illud quoque non vulgaris prudentiæ, & ingenii solertis in Columbo argumentum est, quod cùm à validioribus militibus, qui tumultuosè per seditionem secessionem fecerant, destitutus, insuper ab Insulanis & hospitio, & commeatu excluderetur, ille in tanta rerum consternatione ex casu consilium sumsit. Prospexerat enim Lunæ (quam Indi summâ veneratione colebant) deliquium brevi futurum. Vocatis igitur ad se Insulanorum primoribus, Lunam elatis manibus testatus est, eam injuriam non æqua mente laturam: quòd se hominem Lunæ amicum & cultorem, à portu, ab hospitio, ab aquis, à commeatu prohiberent. Triduo pòst Luna deserta lumine barbaros, ut erant naturalium caussarum ignari, sic terruit, ut summa voluntate Columbi jussa facerent. Veriti enim ne magnum aliquod malum sibi impendêret, multis lachrymis erratorum veniam poscebāt, abundè commeatum & necessaria subministrantes. Ergò quos blanditiis ad humanitatem & hospitalitatis jura Columbus pellicere non poterat: iis Numinis metum injecit. Quæ res in primis

nis animadvertenda est iis, qui Civitates
moderantur, ut eas gentes, quæ nec armo-
rum vi, nec dicendi facultate duci volunt,
Religionis ope ac Numinis metu cogant: ut
Johan. Bodinus prudenter monuit, *libro
quinto de Repub. cap. 1.* Nihil enim est, quod
apud immanes & barbaros, & diverso Nu-
mini addictos plus momenti habeat, quàm
sancta Religionis persuasio. Sic enim Go-
thi Sacerdotes, Philippi Macedonis validâ
manu Mœsiam aggressi, iram mitigarunt,
patefactis oppidi portis, cum citharis & can-
dido ornatu, inermes ac modulantes, & pa-
ternos Deos obtestati, ut Macedonas arma-
tos pacarent, & ab Urbis excidio, ut conti-
git, educerent, & absterrerent. *Jornand. libr.
Rerum Geticar.* Id quod & Jaddum ponti-
ficem Alexandro Magno, post Tyri Ga-
zæque expugnationem elato, & Hierosoly-
mis, quòd imperata facere renuissent, idem
minanti obviam factum præstitisse legimus
apud Josephum, *libro undecimo Antiquitatum
Judaicarum, cap. 8.* Postquam enim è lon-
ginquo vidit candidatum populum, &
Sacerdotes ante agmen in amictu byssino,
Pontificemque in stola hyacinthina auro
distincta, tiaram in capite gestantem, præ-
fixâ aureâ laminâ Dei nomine inscriptâ, vix

Religionis vis.

Gothorum Sacerdotes Philippum ab instituto flexerunt.

Iaddus pontifex. Alexandrum M.

mentis compos, solus accedens ad Pontificem Alexander, comiter salutans nomen Dei adoravit, quem se in Macedonia vidisse memoravit, dum deliberaret, quo pacto Asiam posset subigere; ejusque hortatu expeditionem suscepisse. Quare & Deo immolavit, salvis ritibus in templum ascendens, gavisus admodum ostenso sibi libro Danielis, in quo Græcum quendam Persas debellaturum significabatur. *Iornand. libr. Rerum Geticar.* Similiter & Leo Papa pontificali indutus ornatu, ipsam religionis majestatem conspicuè arguente, ferocissimũ Hunnorum Regem Attilam, qui se *Flagellũ* Dei nimium veraci titulo appellabat, & adversus Romam cum exercitu movere jam ferè constituerat, benignè flexit, & ne Romam vastatum iret, persuasit. Dum enim animo incerto fluctuaret, obvius ei factus est Leo, demisso vultu ad genua concidens, ut patriam, quam armis tutari non poterat, supplici deprecatione eriperet, demonstraretque, fortunæ imputari posse ut vinceret; quòd autem misereretur, virtuti & benignitati, præsertim Romano imperio afflicto, & fermè deplorato. Romam jam anum rugosas in cœlum manus complosuram, & vota facturam pro cœptis melioribus principis, qui experiri desierit

Leo Papa Attilam.

erit, quantum ſibi in projectos & triſtes ciles liceat, & potentiæ aciem benignitatis ſoas præmio haberet, ac temperet. Adſtantes mirati ſunt, Attilam cicurem & manſuetum repentè factum ex truci & indomito; ſacerdotis orationi annuiſſe, & dimiſiſſe læpientem. Sed Attila dixiſſe fertur Hunnis attonitis, non ſacram Leonis infulam precemvè tantum habuiſſe ponderis, ut ſe armatum victorem flecteret; ſed alium illius comitem, canum & gravem, geſtu ac habitu ſanctimoniam indicante venerandum, gladio comminantem, ſi non poſtulata concederet: ut eſt apud Platinam *in vita Leonis*, & Paulum Diacon *libro 15*. Sunt ſcilicet boni quidam Genii, impetum animorum ſedantes, & ſi quid perperam occurrit, inhibentes, qualis fuit Dæmon ille Socratis, qui nihil unquam ipſum facere impulit: ſed ſi quid minùs rectè facturus videretur, voce vaticinatrice præpedivit: ut monitus præcaveret, ac omitteret cœpta in præſentiarum, quæ tutiùs vel poſteà capeſſeret, vel alia via adoriretur. Sic enim Socratis apologiam apud Platonem interpretatur Lucius Apulejus *in libro de Deo Socratis*. Et quid dubitemus Genios bonos, qui Angeli ſunt, nonnunquam nos impellere, ſæpè revocare, pro-

Genii boni.

Dæmon Socratis.

Angeli.

ut nunc ſalutaria, & nunc pernicioſa appetierimus? quandoquidem ut pietatis noſtræ auctor (ne ab aliis hoc quæramus) Genios cuſtodiæ noſtræ dixerit eſſe appoſitos, & Dei patris faciem quotidiè contueri. *Matth. 18.* Nec mirum eſt, additum nobis auguſtiorem ſanctioremque præſidem, quando non ferè ſit aliud homine imbecillius: qui ab cœleſti tranquillitate ſemotior, diverſiſque fortunæ telis objectus, voluptatum pernicioſiſſimis circumfuſus delinimentis, quæ aſſiduè adverſus animam ſtipendia facere ſentiuntur, ut inſcitiæ malum prætercam, quo ab ineunte ætate, tanquam teterrimo cœno obvolutus, & demum ab hoſte vigilantiſſimo aggeribus, foſsâ, valloque circumdatus, & nulla non hora pulſatus ariete, & paulo minus ſolo æquatus, clariſſimæ illius providentiæ, ab benefico munere nuſquàm ceſſantis, opẽ ſumma vi ad extrema redactus implorabat, quo adminiculatior pleniorque ſpei deſtinatam gentibus metam poſſet contingere: ut litteris conſignavit Cœlius Rhod, *lib. 2. Antiq. lect. ca. 10.* Videatur tamen, quid de his ſtatuat potentiſſimus Angliæ Rex Jacobus, *lib. 3. de Dæmonologia, c. 2. fol. 151. 152.*

Cæterum de Novi Orbis ſitu & natura, itemque de incolarum habitu & moribus, ut

& d

de animalibus & fructibus, adire poterit
[st]udiosus Lector Petrum Mar. *de Orbe Novo*,
...iero. Benzonis novam Novi orbis historiã;
...expeditionem Gallorum in Floridam, Jo.
...rii Navigationem in Americam, Thomæ
...arioti, & Joha. Petri Maffeii historias Indi-
...s; Hieronymum Osoriũ de Reb. Ema. Lu-
...a. Regis; Josephum à Costa, de Natura No-
... Orbis; Joh. Baptistæ Feruschii historicam
...elationem de omnibus Japoniç regnis; Na-
...gationem Joh. Hugonis Linschotani in In-
...iam Orientalẽ; Augustini Zarati historiam
...gni Peruani; & Cornelii VVytfliet augmẽ-
...m descriptionis Ptolomaicæ, sive Occidẽ-
...s notitiam. quos libros (ne quid dissimu-
...m) liberaliter mecum, pro ingenio ad pro-
...ovenda literarum studia nato, communi-
...vit *Theophilus Richius* Cõsiliarius & Quæ-
...or Palatinus, vir & historiarum, & omnis
...eraturæ politioris amantissimus. quibus &
...di poterit Historia trium navigationũ Ba-
...vorum in Septentrionem: quæ cùm Latinè
...m Germanicè prostat typis eleganter ex-
...sa. His auctoribus omnibus & singulis non
...ulgaris profectò debetur gratia, quòd eorũ
...eneficio Terræ illæ, quas vel cum vitæ quo-
...ue & rerũ suarũ dispendio patefecerunt, o-
...ulis nostris ita sint expositç, ut domi securis,

Scriptores rerum Indicarum.

Theophilus Richius.

atque animo ſolo peregrinantibus, & Oceanum ſine navigio, ſine periculo ullo trajicientibus nobis colluſtrare illarum opulentiam liceat. De qua tamen non injuriâ fortaſſis dubitare nonnihil poſſis, cùm eo ingenio comparati ſimus homines, ut remotiſſima & diſtantiſſima ſupra fidem ſemper ſoleamus efferre, dum vel nobis noſtra non ſatis placent, vel operæ precium feciſſe volumus videri, qui longam profectionem ſuſceperimus: ne, ſi conſueta loquamur, de nihilo fruſtraque pervagati & peregrinati fuiſſe videamur. quod de tantoperè deprædicatis inſulis ſcriptum reliquit Adrian. Turneb. *lib. decimoquarto. Adverſarior. cap. 21.* Certè Jul. Cæſar Scaliger apud Indos nihil oriri ſcribit, quod ſine non ſolùm vitæ diſpendio, ſed etiam incommodo civili nequeat non ſui facere deſiderium. Pro Equis, Camelis & Bobus, itemque Aſinis, Mulis pulcherrimis, optimis, plurimis; in India Simias reperiri, Cercopithecos, quisquilias, ſomnia. Ibi pecora; apud nos homines inveniri, pacis, legum, morum, virtutum auctores: bellorum miniſtros: artium dictatores: ſcientiarum inventores: ſapientiæ conditores. Belgæ denique matronæ faciem unam longè anteferendam Helenis Indicis univerſis. quod plu-

pluribus exsequitur, *Exercitat. 99.* adversus Cardanum. Sed quia infinitum foret, omnia quæ in Novo isto orbe reperta sunt, pagellis hisce meis inserere: ideò ea tantùm referre proposui, quorum à Pancirollo mentionem hîc factam vides, Lector. Quorum è numero primum se offerunt.

Galli, & Mures Indici) Gallinarum, quas à loco Indas vel Indicas appellamus, magnam in America esse copiam, à Regionis illius traditur Scriptoribus. Etsi autem candidas plurimi faciunt Barbari, ut plumis avulsis, rubroque infectis colore exornent se atque vestiant: ab omnium tamen esu plerumque sibi temperant. In Moscambucqua insula quæ nigris plumis sunt Gallinæ, carne quoque nigra atque ossibus atris esse dicuntur, ita ut coctæ tetro ac fuligineo colore in mensis appareant: cæterùm gustu optimo & ante cæteros præstabili hospites solere recreare. *Johan. Hugo à Linschoten in Navigat. in Orient. cap. quarto.* Americis quoque nullus ovorum in cibo usus, quippe cùm hæc pro venenatis habeant. Ideoque non obstupescunt tantùm, si quis ova coram illis sorbeat; verùm etiam acriter eum increpant: quòd minimè ferendum sit, ut quis gallinam in ovo comedens pullationem antever-

Gallinæ Indicæ.

Albæ.

Nigræ.

Americi ova respuunt.

tat. Non magis tamen de Gallinis suis sunt soliciti, quàm de Avibus, quæ vitam in sylvis agunt. Illas, ubicunque fert impetus, ponere & excludere patiuntur ova. At gallinæ vicissim pullos è dumis & vepribus domum deducunt: ita ut ea molestia careant Americanæ mulieres, qua Nostrates in pullis educandis satis fatigantur. Nec inconveniens huic loco fuerit, ea commemorare, quæ de ovorum excludendorum ratione in Ægypto, Scaliger memoriæ prodidit, *Exercitat. 6. capit. secundo.* Nam ad Cairum (inquit) furnos construunt, alii alio multiplice fornice imposito; in quorum tholi supremi medio foramen est: per quod caloris vis, quæ immodica posset officere, subit atque exhalat. In imo ignem accendunt temperatum. Ovorum multas centurias in fornicum superiore planicie disponunt. Statis diebus erumpit turba: quos illi non numero, sed mensurâ venales habent. Modiolum statuunt sine fundo, quem ut compleverunt, tollunt. Neque hæc fabula est, ait: sed fabulæ illi ipsi, qui negant. De variis autem avium Americarum generibus videatur Joh. Lerius *in historia Navigat. in Brasiliam. cap. 11.* quibus addendum omninò est, quod de rara & inusitata Avis pulcherrimæ forma, quam Molucarum

Gallinas non curant.

Avis Paradisi.

carum incolæ vernacula lingua *Monucò diata*, quasi dicas Avem Dei; Lusitani *Passaros de Sol*; Latini *Avem Paradisi* vocant, à pulchritudine plumarum, alias avium plumas decóre exsuperantium. Johannes Hugo à Linschoten in Moluccæ insulis Aves has reperiri scribit: quas tamen nemo vivas viderit. Mortuæ enim duntaxat & exanimes ex alto decidunt, ac inventæ apud istos populos in magna habentur veneratione. Adversus Solem volant continuò in aëre, nullo terræ, dũ vivunt, contactu. Apodés quippe sunt, sine alis, capite tantùm & corpore, verùm caudâ maximè constantes, quæ longiores pennæ in caussa sunt, ut mediocris putentur esse magnitudinis, cùm corporis mole satis sint parvæ. Quibus cum eleganter convenit Johannis Langii descriptio. Sunt (inquit *libro 3. Epist. Medicin.*) aves albicantibus plumis insignes, nuper ex novis insulis ad nos in Europam delatæ, Apodes: quæ, cùm pedibus careant, mutuo amplexu, rostro repando, sese in aëre librant pendulæ; sibiipsis incubant, defessæ teneriorem arboris surculum amplectentes, oblongioribus caudæ pennis pendulæ quiescunt. Harum duas, marem nempè & fœminam, Dn. Doctori Paludano ad ornatum Musei ipsius obtulisse se ait Lin-

Viva non conspicitur.

Terram non attingit.

Sine alis & pedibus.

Alia istius descriptio.

ſchotanus,& memini me id generis unam nō ita pridem videre apud Levinium Hulſium civem Noribergenſem.

Etſi autem ſummus ille Ariſtoteles,

Qui genus humanum ingenio ſuperavit,& omnes
Præſtinxit ſtellas, exortus uti æthereus Sol,

(illos enim verſus à Lucretio *lib.3.* de Epicuro ſuo ſcriptos,de Stagyrita Peripateticorum antiſtite uſurpare mihi liceat) in avium genere ullam reperiri negat, quæ pedibus deſtituta ſit: cùm & hirundines ἄποδες ſive κύψελλοι, ſecundum eundem pedes habeant, quamvis piloſos, & ita minutos, ut his carere videantur: Contrarium tamen docet ea,de qua agimus,avicula. Sed & traditum eſt à rerum Indicarum Scriptoribus, in Mexicana regione exſiſtere aviculas, *Cinzones* dictas, quæ & ipſæ pedibus careant, & rore tantùm vivant: ex quarum pennis Chinenſes artificioſiſſimè picturas concinnant. Sed ut ad priorem illam avem revertar;conſtat,ex maris dorſo fila gemina, nigra,cornuum inſtar, utrinque in rectum extenſa prodire:quorum uſum peritiores rerum Naturalium eſſe exiſtimant, ut fœmina, dum ova parit,in eodem dorſo cavitatem efformante, iſtis vinculis

Aves an reperiantur ἄποδες.

Rurſus alia Avis paradiſi deſcriptio.

culis mari alligetur, atque ita in ipso pullos excludat. Ac hac Aue elegans desumsit symbolum doctissimus Joachimus Camerarius, Joachimi F. *Centuria 3. Emblem. 43.* quod in eos optimè congruit, qui rebus terrestribus ac caducis spretis atque contemtis, ad cœlestia & æterna semper toto animo se convertunt: juxta illud Nazianzeni, ex Græco ita latinè redditum:

Ioach. Camerarius.

Sursum anime specta, terrenaque spernito cuncta.

Ex quo confectum est Camerarii Emblema, quod sic habet:

Felices nimium! quorum super æthera mentes
Sublatæ, cuncta hæc infera despiciunt.

Memoratur in Brasilia quoque magna *Avium marinarum* copia esse, quæ prædam è mari pro victu habeant, litora incolentes, ob innumerabilem piscium multitudinem. Hæ adeò sunt cicures, ut supra foros funesque navium, imò etiam humeris ac capitibus Navigantium insideant, & manu capi possint, alatis & volantibus piscibus maximè infensæ. Sunt autem volucres illi

Aves marinæ.

Pisces alati & volatiles.

pisces haleci valdè similes, paulò tamen & longiores & rotundiores: habentq; sub gutture paleolam, alis ad modum Vespertilionis toto corpore contextis porrectisque; sapore autem suavissimo & probatissimo. Hi nusquàm tutò possunt agere. Nam cùm in mari degunt, *albacoras* prædonesq; alios è piscibus habent inimicissimos. Sin subvolando periculum effugere tentant, præstò sunt Aves illæ marinæ, à quibus gregatim in morem alaudarum sturnorumq; advolantibus capti devorantur. Volant autem pisces illi ab aquis ad duas aut tres ulnas elati, sæpè etiam ut volatus ille hastam altitudine æquet; longitudine centum passus: sustentantq; se alis madefactis. Siccatæ enim jam ulteriùs volatum negant: quem tamen repetunt undis mersi. *Joh. Lerius cap.3. & Linschotanus cap.95.*

Chinensium modus capiēdorum piscium.

Sed huic tamen piscium capturæ, quæ à Marinariis fit avibus, longè jucundior est illa piscium capiendorum ars, quam Chinensibus oblectationis ergò usitatam intelligo. Præ grandes ac domesticos habent corvos, ejusmodi prædæ assuetos. horum colla nodo ita laxo constringunt, ut nequaquam interclusa respiratione, cibos tamen transmittere ac deglutire non valeant. Ita è caveis dimissi admirabili solertiâ sese in aquas immergunt

pisci-

pisciculos minutos ore conceptos, majores autem rostro comprehensos, domum, unde abiêre, identidem referunt, quoad solutis omninò faucibus, ad satietatem ipsi quoque pascantur: ut est apud Joh. Petrum Maffeium, *historiar. Indicar. lib. 6.*

Porrò volatiles illi pisces faciunt, ut minus mirer, etiam cancros & pisces terrestres reperiri. De Cancris certè ita Lerius *cap. 11. in fin.* Habet quoque, inquit, Americana regio Cancros terrestres, qui turmatim ad maris litus & palustria loca conveniunt; si quis ad ea loca accedat, hac illac fugientes videat. In truncos arborum radicesq; sese recipiunt, è quibus extrahi tutò non possunt: digitos quippe & manus conprimentium forcipibus comprimunt. Marinis longè sunt macriores; & quia juniperas redolent radices, palato minimè grati. Pisces verò terrestres, qui & *saxatiles* dicuntur, quod attinet, Aristoteles *libr. de Respiratione*, memoriæ prodidit, inveniri pisces fossiles, qui immobiles intra terram degunt. Quem Philosophi locum Interpretes alioqui sicco pede pertranseunt, non animadvertentes, quæ de his piscibus in literas retulit Theophrastus, qui *in libro de Piscibus* tradit, in Paphlagonia effodi pisces gratissimos ci-

Cancri terrestres.

Pisces terrestres sive saxatiles.

bis, terrenis altos scrobibus, in his locis, ubi nullæ restagnant aquæ. quemadmodum eum locum expressit Plinius *libr. 9. cap. 57.* & Polybus *lib. 34. Historiarum*, citante Athenæo *lib. 8. principio*, narrat, in ea planicie, quæ est inter Pyrenæos montes, & Narbonem fluvium, copiosè è terra erui pisces, esui suaves. Similiter & Apulejus *in Apologetico* gloriatur, quòd in Getuliæ mediterraneis montibus pisces invenerit. de quibus plura videri poterunt apud Melchiorem Guilandinum, *in tractatu de Papyro, membr. 1. mihi folio 11. 12.*

Aves internuncia. Illud observatione dignum est, esse in America aves quasdam columbi magnitudine, colore cinericio, lugubri voce. quarum cantum sive gemitum Barbari, noctu præsertim intentissimè exaudiant, rati scilicet, ab amicis & cognatis tanquam nuncias ad se mitti: *Lerius cap. 11.* non secus atque Pharamon Francorum Rex aves præpetes pro Deorum habebat internunciis: ob augurandi, credo, ritum veterem & studium; quod præter cæteros Galli in primis calluêre: ut ex illo Sidonii *libro carmin. cap. 5.* colligitur:

Sidera Chaldæus, si Thessalus elicit umbras,
Fulgura sit Thuscus novit, si gramina Colchus,

Si

Si Lyciæ ſortes ſapiunt, ſi mœſta vola-
tu
Fata loquuntur aves, &c.

Sanè præter ea, quæ de Columbis ex Amphitheatro domum à Romanis miſſis eruditè & doctè ſcribit Lipſius: proditum utique eſt, illarum miniſterio Turcarum Cæſarem ex vagis & ſpacioſis inſulis brevi temporis ſpacio certiorem reddi de omnibus, quæ per univerſum geruntur imperium. Per totam enim Turciam aluntur columbæ, quæ annulos pedibus adjunctos habent: hæ Baſſorâ ac Aleppo Conſtantinopolim feruntur: & contrà. Ubi autem negotii ratio poſtulat, epiſtola annulo adfigitur, emiſſâ ad volatum columbâ. Illa celere tum pennâ ſuetos repetit lares, & rerum internuncia epiſtolam ad deſtinata loca fert, confectis ita brevi ſpacio mille milliaribus. Ejusmodi columbam in India ſe vidiſſe teſtatur Joan. Hugo à Linſchoten, *in deſcriptione Inſulæ Ormuz cap. 6.* Quò pertinet illud Salomonis *Eccleſiaſt. 10.* In cogitatione tua Regi ne detrahas, & in ſecreto cubiculi tui ne maledixeris diviti, quia & aves cœli portabunt vocem tuam, & qui habent pennas, annunciabunt ſilentium. Indeque eſt puto, quòd Angelis alæ attribuantur, quamvis corporis

Angelis cur alæ attributæ?

ſint expertes. Etenim alas habere dicuntur Hieronymo *in comment. Ieſa. 6.* propter velocitatem, & celerem in cuncta diſcurſum, quæ ratio haud dubiè vera eſt. Etenim vento alas quoque adfingunt, ob eandem cauſam: quod docuit, & Scripturæ teſtimonio confirmavit idem, quem modò nominavi, Hieronymus. Sic enim ſcribit: Neque illud quod de ventis dicitur *Pſal. 103. Qui ambulat ſuper pennas ventorum, &c.* verè ventos juxta fabulas poëtarum & pictoum licentiam, pennas habere teſtatur: ſed celerē in cuncta diſcurſum. Et eâdem credo ratione pleriſque ſimulachris Deorum, ut Victoriæ, ut Fidei, ut Famæ, veteres Romani adfingebant alas, ut Deos ſtatim præſtò eſſe indicarent. Ennius: *Fides alma, apta pinnis.* Sed & alæ, quas poëtæ Mercurio tribuunt, aliud nihil quàm celeritatem ac diligentiam in obeundo munere ſignificant; quemadmodum rectè & eruditè annotavit Joh. Druſus *lib. 4. obſervat. cap. 19.* Quòd ſi quis alatorum Angelorum picturâ adeò oblectetur, non inepte fecerit, ſi candidā his attribuerit veſtem. Nam & in ſacris literis Angeli ſemper apparuiſſe leguntur candidati: id quod illorum cùm innocentiæ, tùm beatitudinis eſt argumentum. Sic enim qui glorioſæ Chriſti reſurrectio-

Cur item veſtis candida?

rectionis primi fuerant testes atque præcones Angeli, albis vestibus induti dicuntur & ornati. Nam & Matthæus Angeli illius ἔνδυμα nivis instar λευκὸν fuisse scribit, *cap.* 28. Marcus cum stola candida amictum perhibet, *cap.* 16. Ioannes duos Angelos candidis vestibus indutos fuisse testatur *cap.* 20. Et Christus ipse in monte Thabor vestitu candido, instar lucis, sive nivis, sese discipulis suis conspiciendum præbuit. qui habitus cùm puritatis, tùm victoriæ, atque beatitudinis æternæ fuit symbolum. Quo sensu illud *Apocalyp.* 3. exaudio: Ambulabunt mecum in albis, qui digni sunt. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis: & non delebo nomen ejus de libro vitæ. Et *cap.* 6. Martyribus dantur albæ stolæ, ceu insignia illorum victoriæ, libertatis atque beatitudinis. quæ victoria etiam per equum album, cui eques corona insignitus insidet, inducitur: non secus atque illo Virgilii *Æneid.* 3:

Equo albo victoria portenditur.

Quattuor hîc primum omen equos in gramine vidi
Tondentes campum latè candore nivali.

Etsi enim Anchises hoc de bello interpretatur: *Bello armantur equi, bellum hæc armenta minantur:* paulò tamen pòst iis pacem candidam significari ait, & victoriam latenter

portendi, ut Servius interpretatur, allusione scilicet facta ad quatuor illos equos candidos, triumphalem Currum apud Romanos ducentes. Sic certè equi illi alibi *Zachar. 6.* Hieronymo interprete, Maccabæorum sub Antiocho Rege victoriam, aliis Judæorum felicem statũ sub Macedonibus: aliis bonos angelos significant, quod & doctè & plenè pertractatum habes apud Joh. Guilielmum Stuckium *lib. 2. Antiquitat. convivial. cap. 26.*)

Avibus Indi summè oblectantur.

Adeò autem avibus (ut è diverticulo in viam redeamus) oblectari solent Indi, ut harum cantum inter præcipua luxus genera reponant. quæ quidem Indici præsertim Regis luxuria, quam tamen Barbari magnificentiam interpretantur, tanta est, ut gentium reliquarum vitia facilè transcendat. Siquidem ubi visendum se publicè præbet, apparent argenteis thuribulis ministri perplures conspicui. Iter universum, quo vectatur, odoribus vaporatur. Ipse aurea gestatur lectica, margaritis hinc inde propendentibus. Amictus auro interlucet, ac purpura lecticam obmuniunt corporis custodes, è ramis cantillantibus aviculis, quas ita de more imbuunt, ut inter seria instrepant cantu. Regiam auratæ suffulciunt columnæ, auro vite cælata obambiente. Inter hæc avium,

Regis Indici luxuria.

vium, quibus præcipuè oblectantur, argenteæ nitent effigies. Regia nullâ non horâ volentibus patescit. Ubi capitis curæ & ornamento incumbit; tunc admittuntur legationes, & redduntur populis jura. Odoribus perfluunt liti pedes. Si quando invenationem prodire collibuit, feræ leporariis occlusæ inter pellicum vota & cantus transfixæ conficiuntur. Hic illis non contemnendus labor. Si longior incumbat expeditio, curru vectantur, quem instrati auro elephantes ducant, assectantibus agminatim pellicum lecticis. Subsequitur & Regina; sed seorsum, nec minore luxu. Ubi somni tempus appetit, regem vino gravem dormitantemque cubiculo inferunt pellices, noctium Diis patrio ritu advocatis cum cantu. Cœl. Rhodig. *lib. 8. Antiquar. lect. c. 2.*

Mures domestici.

Mures Indici) Mures duorum potissimùm sunt generum. Aut enim domestici sunt; aut sylvestres. De domesticis illis bestiolis, penori infestis, omniaque corrodentibus, nihil hîc attinet dicere, eò quòd omnibus plusquàm notæ sunt. præterquam, quod etiam docilitatem illis inesse legi. Murem enim Albertus pro comperto ponit, in conviviis candelâ discumbentibus prætentâ Lychnuchi ministerium

Horum docilitas.

præstitisse, ut credere jam possimus. Simiam olim latrunculis ludere didicisse. quod Castilionius in suo Aulico prodidit, & Elephantem literarum Græcarum ductus in pulvere scriptitasse: cùm & Cynocephalorum quoddam genus literas callere existimârint Ægyptii, seque illis ob harum cognitionem cognatos esse. Simulac enim Cynocephalus in templum inductus erat, eorum ritu educandus colendusque; sacerdos illi albiolum, calamum, & sepiam adponebat, exploraturus, an ex eo genere esset, quod in cultum recipi deberet; quippe si quid scribendo cognationem suam approbasset; ea de caussa Mercurio sacer erat, qui literarum omnium auctor habebatur. *Pierius lib. 6. Hieroglyph. in Cynoceph.*

vid. Lips. cent. 1, ep. 50.

Sylvestres autem Mures intelliguntur feræ illæ bestiolæ, pellibus tantoperè commẽdatæ, quo in genere sunt *Martes & Hermelini* quibus nobiles hyberno tempore pellitas gerunt penulas. *Seneca lib. 14. epist. 91.* "Num hodieq; magna Scytharum pars tergis vulpium induitur ac *murium*: quæ tactu mollia & impenetrabilia ventis sunt? & Justi *lib. 2.* ita de Scythis scribit: Lanæq; usus ac vestium ignotus & quanquã continuis frigorib. urantur, pellibus tamẽ ferinis aut *murinis* vestiuntur.

Mures sylvestres.

Murum pelles

Hodiè

Hodièquoq; è Scythia, frigidiſſimisq; regionibus lautiſſimas pelles *Murium* afferri Megiſtanum hiberno cultui, vel pueri ſciunt: & Adria: Turnebus meminit *lib. 15. Adverſar. ca. 13.* Atq; pellium iſtarum uſum etiam Chinenſib. familiarẽ eſſe. Joh. Petr. Maffeius *lib. 6. hiſtor. Indicar.* teſtatur, dum Chinenſes veſtimenta per hiemem precioſis Murium Scythonicorum pellibus, quas vulgò *Martas vel Zobellinas*, vocamus calore admodum ſuavi, & ventis impenetrabili denſitate ſuffulcire ait, quibus tamen haud ſcio an non & Cuniculorum pelles in Batavia ſua meritò exæquandas putârit Hadrian. Junius. *c. 15. fol. 209.* Sunt qui opinantur, Murum illum peregrinum ab Hieronymo quandoque dici *Muſcum*, qui in delicatiorum uſum habetur. Nã Muſcum, id eſt, μῦσκον, murum parvum indicare. Sed hoc odoris genus Priſcis fuiſſe incognitum, Hermolaus putat: nec Muſcum dici, ſed *moſchum*. Haberi autem ex arboribus arentes pannos muſcoſo villo, præſtantes odore: quod genus *Bryon* dicunt Græci, nos Muſcum *Moſchos* autem apud Aëtium & Paulum capreæ ſanies creditur, quam *Dorcada* dicũt, ex umbilico aut vomica. Nã circa umbilicũ ſolet tempore Novilunii huic capreolo. ſive capreæ Indicæ (quã Scaliger vulg

Muſcus.

Muſcus à Muſco diverſus.

Gazelam esse Arabum, *Exercitat. 211. contra (Cardanum)* abscessus quidam protuberare qui maturus vel sponte rumpitur, vel ob quendam pruritum terræ aut saxo affrictus, saniosum humorem emittit (hinc à quibusdam *pus aromaticum* vocatur) evacuatâque hac vomicâ rursum sanguinem quasi menstruum colligit, & iterum suo tempore emittit. Existimant autem peritiores, hunc tam pretiosum succum capreolam illam producere, & tanquam liberalitate uberiore compensare quod accepit, propter pascua odoratissima herbarum, quæ in sanguinem convertantur, & hunc odorem illi concilient: ut est apud Joachim. Camerarium *Symbolor. cent. 2. Emblem. quadragesimo quinta.* Sanè in India maximum Moschi proventum esse, inter omnes convenit, cujus historia ita describitur à Scaligero, *Exercitat. 21.* In regno Perû (inquit) Gazelæ simile animal album est: cujus ex inferiore mandibula æquè dentes utrinque singuli exseruntur. Sub cujus ventre fit sanguinis collectio in tumorem; quod apostema græci vocant. Captâ ferâ, eam partem cum corio simul abscindunt. Quæ inter secandum guttæ sanguinis effluunt, caduntque, eæ pro Moscho optimo atque excellentissimo aut excipiuntur, aut colliguntur. Hujus

Moschi colligendi ratio.

I.

jus minimæ portiunculæ beneficio ad cæte-
i cruoris condimentum utuntur. Ubi secue-
unt, hirudines admovent, tamque diu, quo-
d earum suctu cruor universus cum ipsa vi-
a detrahatur. Eum sanguinem exsiccatum,
tque in pulverem redactum, prioris illius
erpauxilla quantitate, viribus verè efficacis-
imis perficiunt ; quippe centesimam satis
sse produnt. Tum illud in folliculos hosce,
qui ad nos importantur, inditum servant.
Adulterationes aut sinceritatem ita vel de-
prehendunt vel probant. Sincerum naribus
admotum ilico sanguinem elicere, &c. Por-
rò alia rursus Moschi proventus ratio à Re-
gni Chinensis traditur Scriptoribus: quæ sic
habet. Bestiolæ ibi sunt vulpeculæ, aut catel-
lorum magnitudine atque imagine. Hæ ad
necem verberatæ ac plagis mollitæ putre-
scunt cum carne pariter & sanguine. Tum
ex pelle, carne & sanguine incolæ rotundas
uncialesq; pilas sive crumenulas conficiunt,
quæ filis undique consutæ venduntur. Cæ-
terum optimum ac præstantissimum Moschi
genus ex testiculis horum animantium col-
ligitur. Alterũ etsi Moschi nomine & ipsum
prostet, eandem tamen virtutem non habet.
Unde Chinenses, omni in re ut sunt elegan-
tissimi, ita & crumenas has rotundas testicu-

Ejus probatio.

2. Moschi colligendi ratio.

lorum formâ effingunt, quò facilius ementibus imponant. Animal ipsum naturali instinctu, cùm pretiũ testiculorum suorum intelligat, de fuga aliàs desperans, eosdem dentibus ac morsu avellit, & in lytron veluti libertatis abjicit. Ita occupato collectione testiculorum venatore necem aliquando evadit. Quod ipsum & de Fibro sive Castore prodidum accepimus; quem urgentibus venatoribus & canibus sibi ipsi partes genitales amputare, gnarum se propter ipsas peti, cùm Græci, tùm Latini tradiderunt: licet Dioscorides & Sextius quidam apud Plin. & plures etiam recentiorum hoc fieri posse negent propter testes ipsius spinæ admodum inhærentes. Chinẽses multà sanè versutiâ id odoramenti genus vendunt. Jecinora enim boũ seu vaccarum siccata & contusa admiscent: quibus Moscho imbutis crumenas impleãt. Et fraus cotidiano experimento agnoscitur. Moschus si tempore corruptus sit, & odoris expers, crumenulis eximitur, ac in mortario tunditur minutas in partes: deinde puerili urina adspersus, ac plũbeæ ollæ inclusus, obturato probè ore, pristinam odoris virtutem si modò aliquis etiam vigor subsit, adipiscitur. *Joh. Hugo à Linschoten c. 23. & 70.*

Chinensium in Moscho vendendo fucus.

Item alius adulterandi Moschi modus.

Feles quoque nutrit india, *Zibethum*, *Algal-*

Algalliam sive Ambarum ferentes, unde & nomen Cattorum Zibethinorum fluxit, qui ad nos etiam vivi deferuntur, & cùm ipsi, tùm pelles eorum in gynæceo summis habentur in deliciis. Nascitur autem Zibethum in posterioribus animalculi crumenulis, loculis scilicet genitalibus exactum, ut Cardanus putavit: quem Scaliger refutat *Exercitat.* 211. 2. ineptire eos scribens, qui liquorem illum Catti ejus esse semen arbitrantur. Stigmentum enim est, quod vel argenteo, vel æreo, vel etiam, quod nonnulli magis probēt, corneo cochleari eraditur, extergiturque: non tamen nisi irritatis: quoniam hoc modo & plus materiæ cieatur, & odoratius sit virus illud. Horum tres vidisse se ait Romæ apud Cardinalem *Galeottum*: cui odores, arma scorta, equi canes, pro bibliotheca fuerint, quartum Mantuæ. Solet autem Zibethum ob gētis Indicæ artes veteratorias ac fraudulentas, olei ac arenæ admixtione ad augendū pondus plerumque adulterari. Nec desunt, qui *Muris peregrini* pelliculam ex illo animali esse suspicantur, unde Zibethum haberi solet. Eam certè bene odoratam Hieronymus innuit, dum in cincinnatulos pueros & calamistratos, & peregrini Muris pellicula olentes invehitur, illud Martialis usurpans:

Zibethum.

Ejus adulteratio.

Mus peregrinus, an idem cum Zibetho

Posthume, non benè olet, qui benè semper olet.

Cui accommodari poterit illud Tullii *ad Attic. lib. 2.* Quanquam illa tua horridula mihi atq; incomta visa sunt, sed tamen erant ornata hoc ipso, quòd ornamenta neglexerant: & ut mulieres, ideo benè olere, quòd nil olebant, videbantur.

Nec possum hîc non meminisse animalis illius rari, & veteribus incogniti: quod Gesnerus *Simi-vulpem*, vel græcè πιθηκαλώπεκα, Iul. Cæsar Scaliger ἀλωπεκοπίθηκον vocat: & in regione Indiæ Pariensi reperiri, Vincentius Pinzonius, & Petrus Martyr tradidêre. Refert autem anteriore parte vulpem, posteriore simiam, caudamque habet Cercopitheci, aures fermè vespertilionis, ac subter ventrem usitatum aliud gestat receptaculum instar crumenæ latioris, in quod catulos suos recipit, ibidemque occultat, donec tutò per se hinc inde vagari & sibi victum quærere potest. quod genus animalis cum Scaligero etiam *Crumatum* appellari posset, *Exercitat. 206. cap. decimo. adversus Cardanum*. Hoc amplius de Cane marino scribit Oppianus *lib. primo de piscatione*, quòd periculo ingruente suos catulos intra ventrem recipiat, & iterum quasi pariat, ubi omnia vi-

Simi-vulpes, animal crumenatum.

Canis marinus.

[v]idet esse tuta. Idemq́ue de *vitulo marino* [r]efert Basilius Magnus *VII. Hexamer.* & de [D]elphine Nazianzenus in carmine eruditis[s]imo Nicobuli ad patrem. Ex quo paren[t]um erga liberos studio atque solicitudine [I]oachimus Camerarius, Ioachimi F. tale [c]oncinnavit emblema, quod in centuria 2. [s]ymbol. est 58.

Vitulus marinus.

Delphin.

O tutos satis hos cives, populúmq; beatum!
Queis velut in patrio fas habitare sinu.

Sed ad reliqua. à Pancirollo commemorata deveniamus: ex quibus declaranda veniunt:

Guajacum, aut lignum sanctum, China, Sarsaparilla, Sassafras, & aliæ plantæ saluberrimæ, &c,)

Non indignum Celsitudine tua feceris, *Illustrissime Princeps*, si præeunte Pancirollo in fragrantissimos Americorum hortos, animi caussa parumper fueris digressus: cum in confesso sit, Reges quoque præstantissimos, & magnanimos, illustresq; Heroas, in ipso etiam armorum strepitu, tumultuque bellico, studiosè olim excoluisse rem herbariam, ac stirpiũ cognitione cum primis fuis-

Rei herbariæ cognitio principibus non indigna.

se oblectatos. Cùm enim harum rerum in-
vestigatio amœnissima varietate exornat-
sit, nec minus habeat utilitatis, quàm oble-
ctamenti; non visum est Regum amplitudi-
ni, nec Imperatoriæ majestati indecorum
hujusmodi occupationibus distineri: præ-
sertim, ubi ab urgentissimis negotiis ac fun-
ctionibus publicis respirare, atq; aliquid sibi
laxamenti impetrare licuit. Qua quidem
cùm animæ, tùm corporis cultura non mi-
nùs celebris facta est illorum memoria, non
minùs illustratus nominis splendor & ma-
gnificentia, quàm rebus aliis præclarè gestis
aut hostibus vel subjectis, vel ad internecio-
nem deletis; ut rectè putavit Levinus Lem-
nius, *Explicat. herbar. Biblicar. cap. 1.* Nam qu-
temporis injuria aut diuturnitas obliterar-
potest *Osiridis* Ægyptiorum Regis memo-
riam, qui cùm agricolationem, tum horto-
rum culturam in Ægypto primùm, mox in
Syria Palæstina docuit mortales; deinde to-
tum peragravit orbem, ab ortu Solis ad oc-
casum, & à meridie ad ultimum Septentrio-
nem; ut indicavit columna in Nysa Arabiæ
ei statua: cujus meminit Diodorus Siculus
lib. 6. De hac ita cecinit Tibullus:

Osiris.

Primus aratra manus solerti fecit Osiris,
Et teneram ferro sollicitavit humum.

Pri-

Primus inexperta commisit semina terra,
Pomaq; non notis legit ab arboribus.
Hic docuit teneram palis adjungere vitem,
Et viridem dura cædere falce comam.

Sic Augias Rex, in Græcia, intelligens fimo subesse agrorum luxuriem, jejunia illorum stercoratione saturare, turpe sibi non putavit. Sic enim & Regius ille senex apud Homerum manibus suis humũ lætificat: quemadmodum Attalus Rex hortos fodere, & semina terræ mandare non erubuit. Ipsum etiam Achillem legimus cum rei herbariæ cognitione Musices studiũ conjunxisse, strenuorum equitum præconiis concinendis aptum. Sic enim *Chiron Centaurus*, Achillis præceptor, dum instituerat, qui solebat

Augias.

Attalus.

Achilles.

Nosse salutiferas dubiis animantibus herbas,
Aut monstrare lyra veteres Heroas alumno.

ut scribit Statius Papinius *libr. 1. Achilleidos*; procul dubio ad illud Homeri *Iliad. 9.* respiciens, ubi Achilles Agamemnoni iratus, & otii tædio jamdiu tristis, ad leniendam heroicam calamitatem (solet enim Musica, quæ non secus ac vinum cor lætificat, *Ecclesiast. 40. v. 20.* ad demulcendũ animum, & deponen-

Achillis cithara.

das humanas ſolicitudines plurimum mo-
menti habere) cithara ſe oblectaſſe legitur:
quam ſibi oſtendi popoſcit Alexander Ma-
gnus, cùm Ilium veniſſet. Dum enim Tro-
um aliquis ei Paridis lyram exhibendo mon-
ſtraret: Mallem, inquit, Achillis, nempe
virorum fortium ſæpius laudes accinentis:
nec demulcendis amoribus accommoda-
tam, ut videre eſt apud Ælianum *lib. 9. va-
riar. hiſtoriar. cap. 38.* Lyſimachus quoque &
Gentius Reges, hic *Gentianæ* radices, ille *Ly-
ſimachiam* herbam non minore ſtudio quæ-
ſiverunt, quàm Euphorbus ille Jubæ Regis
Mauritaniæ medicus, qui herbam ſui nomi-
nis (cujus lacteo ſucco oculorum caligo il-
luſtratur, & virus ſerpentum obtunditur)
non in ſuburbio indagavit; ſed impiger per
abruptos ſcopulos altiſſimi montis Atlantis
cœliferi cacumen conſcendit, ut Euphorbũ
inter ſaxa natum erueret. *Plinius lib. 25. cap.
2. & libro 5. cap. 1.* Pulchrum quippe & im-
mortale decus cenſebant, ſi eorum nomina
tam illuſtris herbarum nomenclatura ad po-
ſteros propagaret, *Johan. Langius epiſt. Me-
dicinal. lib. 1. ep. 63.* Id quod volupe ſibi in pri-
mis duxiſſe credibile eſt, Mithridatem illum
Ponti, atque undeviginti Regnorum Re-
gem: qui propter eximiam herbarum noti-

Lyſſmachus: Gentius.

Euphorbſt.

Mithridates.

iam, & ſingulare antidoton contra venena, morboſq; omnes contagioſos præſentaneum, illius nomine Mithridaticum inſignitum, immortale nomen eſt conſecutus. Eius quippe immortalitatis ſpe, poſt tot bello devictas in orbe terrarum gentes, ſingulari ſtudio arcana morborum remedia conquiſivit: deque iiſdem commentarios, quos in theſauri ſui ſcrinio reconditos ſervavit, doctè conſcripſit. Hos Pompejus victor, regiâ prædiâ potitus, in triumpho populo Romano oſtentavit, ac Leneo Pompejo liberto ſuo negotium dedit, ut hos Mithridatis de re Medica libros latinitate donaret: quo populus Romanus ex tanti Regis theſauro pharmaca haberet, quibus morbis ſuis mederetur. Adeò Reges, Orbiſque terrarum proceres omnem intenderunt curam, ne quid eorum ſubditis ad conſervationem ſanitatis deeſſet! quam nec cum Crœſi divitiis, nec auriferi Tagi & Pactoli arenis ſapiens quiſque commutandam putabit. cujus laudes Ariphon Poëta Sicyonius apud Athenæum ita decantat: O beata ſanitas! te præſente amœnum Gratiis ver coruſcat: abſq; te nemo beatus. *Athen. lib. ult. circa fin. Johan. Langius libro 3. Epiſtol. Medicinal.* Taceo Romanorum Imperatorum plurimos, qui

Sanitatis laus.

plantarum amœnitate allecti, procul à stre-
pitu & ambitione civili, ruri consenuerunt
ut videre est apud Chassanæum in Catalogo
Gloriæ mundi, *part. 11. considerat. 37.* Salo-
mon quoq; regum amplissimus, qui præter
immensas opes, eam adeptus est à Deo Opt.
Max. sapientiam ac rerum cognitionem, ut
nullus Regum illi sit comparandus, in her-
barum notitia mirificè excelsus, exactéque
versatus legitur, ac disseruisse non solùm de
piscibus, alitibus, quadrupedibus: sed de ar-
boribus etiam & stirpibus, à Cedro Libani
usq; ad Hyssopum, qui egreditur è pariete:
hoc est, à minutissima herba ad procerissimas
celsissimasq; arbores usque, omnia habuisse
cognita & explorata. *Sapient. 3.*

Salomon.

Quod igitur ad exotica illa à Panciro-
lo commemorata attinet, auctor est Nico-
laus Monardus *in libro Simpl. medicament. ex
Novo Orbe delator.* tria ex Occidentali India
deferri hodiè toto orbe celebratissima, quo-
rum in Medicina facultates adeò insignes re-
pertæ sint, ut nunquam auditum sit, tam in-
curabiles morbos, ullis aliis medicamentis
sanatos fuisse: nempè lignum quod *Guaja-
cum* vocant, *Radix Chinæ & Sarsaparilla*, de
quibus singulis erit dispiciendum.

Guajacum.

Guajacum ergo nomen est Indicum,

sed

sed per universum orbem jam cognitum, quo lignum significatur Guajacum, sive Guajacanum, quod modò *lignum Indicum*, modò *sanctum* appellatur. Id non tantùm in Insula Sancti Dominici nascitur, unde primum ad nos transferri cœpit; sed & in Insula S. Crucis & S. Johannis. Animadversum verò est, melius & utilius multò esse, quod Insula S. Johannis mittit, quàm id, quod nascitur in Insula S. Dominici. Nam hoc aridius est, & utentium corpora magis exsiccat. At illud S. Johannis humectat corpora in morbis calidis. Regiones enim quæ subjacent Æquinoctiali, aut non longè distant, nimio Solis ardore inflammantur. Quoniam cùm præcipua caloris caussa sit in terra, reflexus radiorum Solis calefaciens infimam aëris regionem: ubi radii Solis, ex meridiano circulo vel rectè vel parùm oblique terram feriunt: ibi necessum est vehementem fore reflexum, aëremq́, infimum maximè fervere. At in Æquinoctiali circulo recti à meridiano terram feriunt radii Solis. Quare Insula S. Dominici vehementiori Solis ardore peruritur, quàm Insula S. Johannis, quæ octo ferè gradibus minus quàm illa distat ab Æquinoctiali.

ubi nascitur.

Hinc Insula S. Dominici excoquitur, &

evaporat in ligno ſancto ex nimio æſtu ſu[illegible]
cus ille ſalutaris, fitque lignum aridum n[illegible]
mis & torridum. Contrà Inſula D. Iohan[illegible]
nis cùm minori afficitur vi caloris, tùm ve[illegible]
refrigeratur ſcatentibus undiq; aquis. Na[illegible]
fontes habet undique quamplurimos; fl[illegible]
minibuſque rigatur uberrimis. quo fit, [illegible]
regio illa ſit temperatiſſima, ſtirpeſq; fera[illegible]
& ex moderato aëris calore, & ex terræ hu[illegible]
miditate omnis generis præſtantiſſima i[illegible]
propria natura. *Alphonſus Ferrus Neapolitan[illegible]
lib. 1. de ligno, cap. 2.*

Guajaci hiſtoria.

Porrò Guajaci arbor ſive planta (ut a[illegible]
iis relatum eſt, qui eam in ſylvis ſe vidiſſe te[illegible]
ſtantur) ad fraxini proceritatem, ut qu[illegible]
duodecim æquet cubitorum altiudinem[illegible]
& ad hominis mediocris habitus craſſitudi[illegible]
nem plerumq; aſſurgit. Folia fert quadam[illegible]
tenus plantaginis æmula, dura ſive nervea[illegible]
minora tamen rotundioraque & validiora[illegible]
Flores ejus produntur lutei: Fructus ver[illegible]
juglandis magnitudine; & vel caſtaneis pro-
ximus, vel, ut alii volunt, olivæ ſpecie; figura[illegible]
tamen trigona, ſed una ſui parte ſeſſili, dorſ[illegible]
acuto, nucleo intus albo, caſtaneæ aut Coc[illegible]
cali ſapore tam grato, ut ad ſe mandendum
invitet, & alliciat. Cortex annoſus niger; ju-
venibus verò ſubrutilus, tendens in fuſcum,

cui[illegible]

ti lignum ſubeſt foris pallidum, intus ni-
grum, duri adeò concrementi, ut aſciam re-
dundat, ac reſpuat: gravi pondere: reſinoſum:
odore pingui: guſtu ſuavi, aliquantum ama-
reſcente, in potione tamen ſubacido. Hujus
tria ad nos genera adferri Johan. Manardus
Ferrarienſis annotavit, *libro decimo ſeptimo E-
piſt. 3.* Primum genus craſſiori vegetiorique
mole conſtat: quo reſecto materies apparet
interiore parte nigra, exteriore verò ſubpal-
lida, & veluti perplexis lineis quibusdam ad
viſcum tendentibus, per longum interſe-
cta. Secundum caudice minore, nec ad-
eò vegetiore habetur: cujus extremæ partes
majore ambitu ſe diffundunt: intimæ verò,
quæ pariter nigricant, minore ſatis orbe
concluduntur. Tertium, quod propriè
Sanctum appellant, caudice cæteris exiliore
viſitur, intrinſecusque & extrinſecus albi-
cans: cujus materies, lineis admodum exili-
bus in longum actis, perplexè diſtinguitur.
Eſtque hoc longè cæteris & acrius & odora-
tius.

Ejus genera. I. 2. 3.

Etſi autem à ligno Guajaco planè diver-
ſum facit lignum ſanctum Gabriel Fallopi-
us Mutinenſis *in tractat. de Morbo Gallico,
cap. 27.* ſequutus Conſalvum Hiſpan. *cap. 2.
lib. 10. Indiar. hiſtoriæ,* quam ad Carolum V.

à Guaiaco an diverſum ſit Lignum Sanctum.

Hispano idiomate conscripsit: Andreas tamen Matthiolus *lib. 1. cap. 111. Comment. in Dioscorid.* quanquam ligna illa colore, magnitudine & pondere, inter se discrepare fatetur; idcirco diversarum ea plantarum sive arborum, diversorumque generum esse, id vero pernegat. Nam quòd hoc tam intus, quàm extra candicet; illud verò interiore sui parte nigricet: illud non aliunde provenire ait, quàm quòd hoc magis, illud verò minus adoleverit, vel consenuerit. Quippe eò sanè nigrius cernitur lignum Guajacum, quò ad maturiorem ætatem pervenerit arbor, à qua decisum fuerit: & per consequens tantò magis album apparet, quantò minus adoleverit illa: quemadmodum conspicitur in nostris nonnullis arboribus, & præsertim in Moro, Nuce & Anagyri. Veruntamen illud cuiq; persuasum sit, ætatem uni plus, quàm alteri virium addere ac demere.

Guajacum lignum quod præstantius. 1.

Proinde cum illud, quod planè omni ex parte albicat, odoratius, acrius, & amarius habeatur, cumq; ejus decoctũ crassius, & cæterorũ decocto pinguius sit, & acrimonia & amarore admodũ refertũ: nil mirum esse crediderim (ait Matthiolus) si in eo, utpote juniore, vis insit vegetandi præstantior, ac propterea plus in se succi contineat, quin & cæteri

ris viribus præstet. Sed quia tamen hoc, cū
ilius sit cæteris, citius ac facilius exarescit,
q; ob humoris redundantiam, velocius ca-
em sentit atq; fracescit: ideo satius quādoq;
erit, vetustiore recenter cæso uti, quàm ju-
ore, quod multo antè tempore ab arbore
decisum. Huic itaq; illud succedat, quod
edium obtinet locum. Siquidem hoc & o- 2.
ratius est & acrius eo, quod nigrius ac cras-
us invenitur, neq; illud quidem abs re, quā-
quidem id minus est ætate confectum, &
ajore humoris copia redundat. Postremo 3.
lud minus cæteris præstat, viribusque infir-
ius habetur, quod nigrius, crassius, & anno-
us reperitur. Nam quælibet consenescens
lanta (quemadmodum etiam cunctis ani-
antibus evenit) continuo exarescit, humi-
oq; privatur. Cujus rei certissimum est ar-
umentum, quòd in annosarum arborum
runcis major appareat nigredo, quam in ali-
s, vel junioribus, vel ætate tenellis. Nigredo
nim siccitatis indicium est, quinetjam de-
erditi caloris innati, & humidi naturalis.

Sunt qui illud tantum Guajacū præferunt,
quod ex arborū ramis ætatis medię desumtū
fuerit. Quorum opinio non planè refellenda
videtur. Nam quicunq; rem naturalib. expē-
derit rationibus, ramos antiquioris à caudice
mediocris ætatis parū differre cognoscet: i-

tem ramos hujus à caudice junioris. Quip[i]
plus humoris ad se trahit ramorū auctrix [...]
cultas, quā caudicis. Idcirco nō alia de cau[sa]
plantæ rejuvenescunt, cùm earum rami i[n]
plantantur, seruntur, & propagantur, n[isi]
quòd illud idem humidum innatum intra[...]
continent, & eodem vigent temperamen[to]
quo qui adolescunt. Etenim surculi atque [ra]
mi sunt caudici, perinde atque filii, & pr[o]
pterea animalibus ætate tenellis non absim[i]
les. Id quod maximè confirmat Theophr[a]
stus, *lib. 1. de causs. plantarum, c. 12.*

Præstantissimum igitur (secundum Ma[t]
thiolum) lignum Guajacum illud erit, qu[od]
ex juniore caudice recenter cæsum fuer[it]
tam exterius quàm interius albicans (Nic[o]
laus Massa vult, lignum ab incisione quide[m]
novum, at vetus ab ejus ortu: Fallopius [...]
quod magnam habeat quantitatem nig[...]
Aloysius Lobera, quod sit quidem cineri[tii]
coloris, at medullam habeat insignem & pe[...]
nigram) rimis carens, & crassissimum atq[ue]
densissimum, ita ut inter radendum nulli p[o]
ri, nulla foramina appareant: cortexque illi[...]
ita crassus sit, & ligno cohærens, ut vix fer[...]
separari possit: minimè cariosum, sed pond[e]
rosum valdè: cum unctuositate quadam, u[t]
inter abradendum pingue videatur, & pr[o]
pin[...]

pinguedine scobina gliscat: odoratum: gu-
tui subamarum: & quod immersum petat
ma aquarum.

Guajacum an veteribus fuerit cognitum.

Sed an Guajacum veteribus etiam fue-
it cognitum, non immeritò dubites: asse-
rente præsertim Nicolao Massa *in lib. de mor-
bo Gallico, tract. 3. cap. 2.* Avicennam de hoc a-
pertè sensisse *in 2. canon. in lit. K.* ubi mentio-
nem faciens *de Karon*, lignum id esse ait,
quod fertur ex India, & confert juncturis &
nervis. Sed respondet Alphonsus Ferrus *lib.
.de ligno sancto, cap. 2.* Karon conferre quidem
morbis juncturarum factis à caussa primiti-
va, ut fracturis, distorsionibus ac luxationi-
bus; sed non nisi extrinsecus appositum. At
lignum sanctum medicinam esse antidota-
riam intus exhibitam, & quidem non con-
tagiosis tantùm, sed & aliis quampluri-
mis variisq; morbis multiplici remedio sub-
venire; ideoq; longè aliud esse quam Karon:
præsertim cùm hoc, ut & alia pleraque aquæ
innatent; illud autem ad fundum vergat &
subsidat.

an idem cum Ebeno.

Plus dubietatis est, an Guajacum sive
lignum sanctum idem sit cum Ebeno. Sunt
enim, qui hoc ita statuant, moti illo Aristo-
telis *4. Meteor.* ubi omne lignum in aqua
natare, neq; subsidere scribit, præter Ebenũ.

Atqui lignum ſanctum minimè natare, ſ
ſubſidere dicunt, non aliter, atque Ebenu
Nihil ergo cauſſæ eſſe, cur non idem quoq
ſit, quod Ebenus; aut certè Ebeni ſpecies h
ctenus incognita. Sed ad iſtam Ariſtot. a
ctoritatem reſpondet Ferrus, accipienda
eam eſſe de omnibus quidem lignis, quę n
ſe ſcilicet ille potuerit. At Guajacum cū
ipſi, tum aliis ad noſtram hanc ætatem fui
incognitum. quanquam neque hanc reſpo
ſionem ſatis tutam, ſed illis Philoſophi ve
bis aliquid deeſſe putat Antonius Gallus,
opere de ligno S. non permiſcent in præfat. quia
Buxus, Ariſtoteli pulchrè exploratus, aq
injectus, ſtatim it peſſum: & Suber detrac
cortice ſidit e veſtigio: cortex tamen aq
perpetuò fluitat, neq; demergitur. quam
cauſam verriculorum funibus annectitur.
ſpalathus item ſemel immerſus ſidit: nā po
dere mox cedens nunquam exſiſtit. Hoc
nè ignoraſſe Ariſtotelem ſummum virū cr
dimus? Niſi fortè, quod Strabo memor
prodidit, eum fugiſſe dixeris, in India fluvi
eſſe Siliam (Plinius Sideritim vocat) in q
nihil innatet: quod negare dicit Ariſtotele

Negatur.

Verùm etſi pondere cum Ebeno conv
niat Guajacum: non paucas tamen inter
trumque videre eſt differentias. Differt eni

Guajacum differt ab Ebeno.

Eb

benus à Guajaco, calore, ſapore, odore, duritie 1. *Colore*: primum, quia ebeni color niger ſt, Guajaci nõ item, niſi ipſius medulla. Dende Ebenus ad cotem trita flaveſcit. At lignum Guajacum cote levigatum, lacteo ferè n cœruleum colore palleſcit. 2. *Sapore*. Non nim adhuc deprehenſum eſt, nec à quoquã iteris proditum, Lignum ſanctum acri & nordaci ſapore eſſe: ſed in guſtu cum aliqua dſtrictione amareſcere, certo cognoſcitur xperimẽto. At Ebeni ſapor eſt acris & morlax, teſte Dioſcoride *lib. 1. c. 111.* 3. *Odore*: quia Ebenus carbonibus vel prunis impoſita, jundo & citra fumi tædium ſuffitur, juxta, Dioſcoridem *c. 100*. At lignum Guajacum nõ ine fumi tædio. 4. *Duritie*: non quidem propterea, quòd ſi Ebenus (ut Ferrus ait) juxta gnem ponatur, flammam ſtatim corripiat. Id quod ligno ſancto accidere negat. Negat namq; Fabianus accendi Ebenum; uritur tamen, ut diximus, odore jucundo. Dioſcorides Ebenum recentem ſua pinguedine ſuccendi ſcribit, igniq; admotã flammas agere: ſed nõ continuò ſequitur, ignẽ citiſſimè corripere. Non etiam propterea duritie differt, quòd, ut Ferrus dicebat, non ita maceratur Guajacũ in aqua, cæteris paribus, quẽadmodum Ebenus: cũ tradat Avicennas, ex Ebeno

1. *Colore*.
2. *Sapore*.
3. *Odore*.
4. *Duritie*.

collyrium fieri. Quæ ratio, quanti ſit m[illegible]
menti, quis non videt? Non ita, inquit, m[illegible]
ceratur, &c. Quod nihil aliud eſt, quàm
quod à Dioſcoride *libro primo cap. 111*, dicitu[illegible]
Attritâ in cote Ebeno ad oculorum colly[illegible]
utuntur. Num ad cotem affricari lignu[illegible]
ſanctum non poterit? Paratur (inquit ide[illegible]
Dioſcorides) Ebenus ad oculorum medi[illegible]
nam, ramentis, ſcobéve ejus integrum cu[illegible]
ſua nocte diem in vino Chio madentibu[illegible]
tum diligenter conciſis, & in collyria conf[illegible]
matis. Quidni poſſit ſimiliter in collyrii fo[illegible]
mam & Guajacum fingi, ſi ramenta ejus v[illegible]
no madefacta perlevigarentur? Addit Di[illegible]
ſcorides: Ebeni quidam ramenta & ſcobe[illegible]
antea trita cribrant, & reliqua pariter fac[illegible]
unt: Sunt etiam qui pro aqua & vino uta[illegible]
tur. Quid prohibet idem in hoc ligno fier[illegible]
Sed ideò duritie ab Ebeno differt Guaj[illegible]
cum, tum, quia faciliùs in aqua macerat[illegible]
Ebenus, & quidem magna ejus fruſta p[illegible]
decem fortè horas: cùm contrà Guajacu[illegible]
ob pinguedinem ſuam non niſi 24. horaru[illegible]
ſpacio macerari ſoleat: Gabriel Fallopi[illegible]
de Morbo Gallico cap. quadrageſimo. tum, qu[illegible]
cæſa Ebenus pureſcit in lapidem, adeò [illegible]
parte lignum, parte ſaxum videatur. A[illegible]
Guajacum non ita durum eſt: quemadm[illegible]
du[illegible]

…um Antonius Gallus scriptum reliquit in …legata nuper Operis sui præfatione.

Porrò ligni Guajaci usus primùm hac …tione nobis innotuit. Magnis doloribus …orbi Gallici (est enim in India, præsertim …erò *in Insula S. Dominici*, morbus hic tam …miliaris, quàm apud nos papulæ, seu …orbilli, neque ejus contagium magnope… quis ibi reformidat) quem ab Inda mu…ere nactus erat, Hispanus quidam torque…atur: ejus famulus Indus, in provincia ea …edicinam faciens, aquam Guajaci ei pro…inavit, quæ non solùm magnis illis crucia…bus eum liberavit, sed & pristinæ sanitati …estituit. Quod exemplum alii quoque …Hispani, eodem morbo infecti, cùm sequuti …ssent, similiter fuerunt curati. Eaque cu…a Hispali mox evulgata est ab iis, qui ex In…dia redierunt: hinc per totam Hispaniam: …inde per orbem universum, quem hæc …scabies occuparat. Sicque DEO visum est, …t unde manavit morbus, inde etiam reme…dium ejus afferretur: siquidem in hoc cu…rando nullum medicamentum Guajaco re…periatur præstantius aut certius. Nam si …ut decet, rectè instituatur, atque procedat …curatio, & suo tempore aqua ista propine…tur, certissimum est, ei morbo sanitatem per-

Guajaci usus quomodo nobis innotuerit.

factam comparari, nec Recidivam eum p
ti, qui eo laborabat, dummodo in idem co
num non se provolvat denuò. *Nicol. Mona*
dis. in libr. Simplic. Medicament. ex Novo Or
delator, cap. de Guajac. quinimò literis test
tus est Alphonsus Ferrus *lib. 2. de Morbo Ga*
lico. Præter luem istam, alios etiam morbi
propè infinitos à capite usq; ad pedes, per
gnum sanctum curari posse: atq; illos *29. c*
pitibus ab ipso videas comprehensos; ut n
immerito magnificam aliquam appellati
nem ligno huic possimus indere: quema
modum ab aliis factitatum videmus. Nam

Ambitiosa medicamentorum nomina.

Philon Medicus Alexipharmaca sua, *Deoru*
manus appellavit: & hodiè etiamnum Med
ci magnâ compositiones suas jactatione vo
cant *Manus Christi, Apostolicon, Gratia D*
Antidotum Paulinum, & id genus superstitio

Vlrichus de Hutten.

sè inditis vocabulis: ut Ulrichus de Hutte
Eques Germanus, scriptum reliquit, *libro*
morbo Gallico, cap. 6. Certè uno illo lign

Guajaci utilitas.

Guajaco Portugalliæ Reges plus commod
miseris mortalibus attulisse Johann. Lang
us putat, quàm omnes illos avaritiæ cunicu
los, metallorum auri & argenti fossores. *Epi*
Medicin. lib. 1. Epist. 63.

Morbi Hispanici in Euro-

Morbus autem iste in hunc modun
fertur propagatus. Rediens ex profection

illi

la *Christophorus Columbus*, quam conquirendi Novi Orbis caussa, ut diximus, susceperat, præter mulieres Indicas, etiam milites Neapolim deduxit, ubi tum rex Catholicus erat, adversus Galliæ Regem Carolum, cognomento Magno capite, belligerans. Milites illi non tàm auro, quàm morbo onusti; quem ex stupri consuetudine cum Indis mulieribus habita contraxerant (quippe qui is non minùs familiaris est, quàm apud nos scabies:

pam derivatio.

> *Illic namq; ferunt æterna labe per omnes*
> *Id morbi regnare urbes, passimq; vagari*
> *Perpetuo cœli vitio, atq; ignoscere paucis,*

ut Syphilidis *lib. 1.* cecinit Hieronymus Fracastorius) partem mercis iis communicarunt, qui in italicis expeditionibus stipendia faciebant, Tum Hispani milites callidissimi, & non tàm armis, quàm arte hostem offendere gnari, noctu egrediebantur, propria relinquentes prædia, & puteos veneno inficiebant. Neq; satis hoc illis erat, sed & Italos pistores adversi exercitus precio corrumpebant, ut gypsum pani admiscerent, Deniq; cũ vim contagiosi mali nuper essent experti, & ob annonæ caritatem necessum esset, inutilem & imbellem gentem ab Urbe excludere; clam etiam scorta, & qui-

dem formosissima, cæterùm eâdem lue inquinata expulerunt. Galli mulierum pulchritudine ducti, lubentissimè eas exceperunt: Sicque evenit, ut luxuriantibus cuncis infrenibus juvenibus, morbus iste non modò totum illum exercitum infecerit, sed & per orbem universum fuerit derivatus. Idque præter Nicolaum Monardis etiam Gabriel Fallopius tradidit, *libro de morbo Gallico cap. 1.* qui, ut & alii passim, labem hanc consistere putant in contagione unius ad alium. A qua tamen sententia Hieronymus Fracastorius discedit *lib. secundo de morbis contagios. cap. 12.* Tametsi enim maxima mortalium pars è contagione morbum hunc contraxit: observatum tamen est, (inquit) innumeros alios sine ulla contagione per se infectionem eam perpessos fuisse. Impossibile præterea fuisset, tam parvo tempore cōtagionem, quæ per se segnis est, nec concipitur facilè, tantum terrarum peragrasse, ab una classe ad Hispanos primùm delatam: quando constat, aut eodem tempore, aut ferè eodem, & in Hispania, & in Gallia, & Italia, & Germania, & tota ferè Scythia visam fuisse. Adde, quòd prædixisse illam Astronomos certis antè annis, non parvum indicium est, aliud subesse illi principium, quàm sim-

impliciter contagionem. Nec etiam mirum
videri debet, novos atque insolitos morbos
certis temporibus apparere, non quidem de-
latos ab una regione ad aliam, sed suis causis
exortos, quod exemplis quibusdam demon-
strat Fracostorius; cujus tanta fuit eruditio-
nis præstantia, ut non tantùm ad Catulli,
Plinii, & aliorum civium suorum exemplum,
marmoreâ statuâ Veronæ publicè erectâ co-
honestatus; sed & Aris à Josepho Scaligero,
magni illius Julii Cæsaris F. positis immor-
talitati fuerit consecratus. quandoquidem
has quilibet doctus, non secus atq; illos Ho-
ratii versus, meritò existimabit.

Hieron. Fracastorius.

——monumentum ære perennius,
Regaliq; situ Pyramidum altius.
Quod non imber edax, non Aquilo impo-
tens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, & fuga temporum.

Morbus iste varia sortitus fuit nomina, Hi-
spani à Gallis existimantes venisse contagi-
um, morbum Gallicum nuncuparunt; Galli
contrà Neapolitanum vocarunt, quòd Nea-
poli, unde pretiosam hanc mercem, tanquã
partæ victoriæ præmiũ, in Regiones suas de-
tulerunt, primùm cum eo conflictari cœpe-
rint, Germani ex Hispanorum contubernio

hanc ſcabiem ad ſe manâſſe videntes, Hiſpa-
nicam appellârunt. Alii Serpiginẽ Indicam:
& quidem propriiſſimè: cùm inde prima ſit
hujus mali origo. Sunt quibus hic morbus
Paturſa dicatur, nomine fortaſſis Indis pro-
prio & genuino: quod à quibuſdam morbus
magnus & violẽtus, ab aliis *turpis paſſio* inter-
pretatur: quòd generaliter omnes deturpa-
re ſoleat. Quidam Pudendagram vocant: q
pudenda plerumq; primùm inficiat. Fraca-
ſtorius Syphilida nominat; quia ex amore &
conjunctione Veneris inter hominẽ ut plu-
rimum ſuboriatur, atq; ita Syphilis, quaſi cõ-
cordiæ atq; amicitiæ Venereæ partus ſit, ex
Fallopii interpretatione. Joh. Almenar Hi-
ſpanus *de Morbo Gallico cap. 1.* morbum hunc
Saturnium vocat: quia à Saturno, propter
ejus ingreſſum in arietem, aliis cœli diſpoſi-
tionibus coadjuvantibus, originem traxit.
Cui ſententiæ & Gaſpar Torralla ſubſcribit,
in tract. de Pudendagra, cùm ita ait: Dicunt
Aſtrologi (quorũ in numerũ citra omnem
controverſiam meritiſſimò ponendus erit &
Fracaſtorius) hunc morbum evenire à con-
ſtellatione corporum ſuperiorum: eò quòd
effectus univerſalis in cauſas univerſales re-
ſolvi debet. Et hoc propter Saturnum ex-
ſiſtentem in Ariete. Nam in Ariete & Piſci-

bus

bus sunt quædam stellæ habentes virtutem generandi monstra, ut recitat Conciliator *in 29. different.* Licet aũt fluxus illi cessârint: non tamen propter hoc & morbum hunc cessare necessum fuit: quoniam plura corpora infecta remanserunt, à quibus & alia inficiantur: quib. omninò addendum est, quod scriptum reliquit Joh. Lang. *lib. 1. ep. 42. & lib. 2. ep. 14.*

Quòd si Hieronymũ Capivaccium audire volumus, non debet utiq; Medicinæ studiosos laborum ac diligentię pœnitere, quam in morbo isto tam frequẽti, & peræq; lucrosissimo cognoscẽdo adhibuerint. Nam & citra jactantiam dicere se ait, ꝙ è Gallicæ luis curatione ultra octodecimillia coronatorum fuerit lucratus. *lib. de lue Vener. cap. 12. in fi.* ne habeat, ꝙ tantopere gloriari possit Medicus ille, cui Manilius Cornutus legatus Cæsaris in Aquitania, Mentagræ morbo fœdo correptus, H-SCC. se curandum elocavit. tantus erat rei Medicæ quæstus, vel viri dignitas! ut est apud Plinium *lib. 26. cap. 1.* Sed quæstus ille tanto etiam major fuisset futurus, si Epilepsiam, sive Herculeum morbum profligare nosset. Tum enim & divinos sibi honores vidisset decretos: quos Menecrates celebris ejus morbi Medicus sibi ademtos noluit, dum nunquam sanè in publicum, nisi luis,

Morbi hujus curatio quã lucrosa.

uti & Mentagra.

Menecratis fastus.

quos curaverat, habitu Deorum indutis sti-
patus, & ipse verò purpurâ vestitus, aureâ co-
ronâ decoratus, crepidatus, sceptrum deniq;
in manibus, velut alter Jupiter, gestans, pro-
dire solitus est, ut est apud Athenæum *libr. 7.*
Dipnosoph. Hic si etiam Apoplexiam fortè cu-
rare scivisset, periculum fuisset, ne Jovem cœ-
lo deturbasset, & se in ipsius subsellium con-
stituisset. *Johan. Langius lib. 1. epist. 23.* Et quo
fastu eum proditurum fuisse censes, si, quod
de Asclepiade scribit Plinius, hominem è fu-
nere retulisset, & servasset? *lib. 7. cap. 37.* aut ut
Apollonius puellam ipso nuptiarũ die mor-
tuam vitæ reddidisset? ut apud Philostratum
legitur, *lib. 4. cap. 16.* Manes certè, Agyrta &
circulator nefarius, eò vesaniæ progressus
est, ut semetipsum Spirirum Paracletum di-
cere non sit veritus. *Ruffinus lib. 1. histor. Eccles.*
cap. 22. quemadmodum & Simonem Magum
eò fastigii pervectum legimus, ut multitudi-
ne innumerâ fraudibus delinitâ, Romæ in-
ter duos pontes hoc titulo simulachrũ publi-
co consequeretur decreto: SIMONI DEO
SANCTO, quem etiã Christo æthera ascen-
denti se æquare non puduit: dum coram Ne-
rone, non minùs stolido, quàm sævo princi-
pe, ex Capitolino monte, magicis artibus &
Dæmonum ope suffultus, volare cœpit, ma-

Asclepiades mortuum vitæ reddidit.
ut & Apollonius.

Manes.

Simon Magus.

gnâ

gnâ cum vulgi admiratione, donec D. Petrus Dæmonas Magum destituere jussit: qui protinus è sublimi deorsum præcipitatus, elisus & exanimatus est. *Abdias Babylon. lib. 1. vitæ Apost. Nicephor. lib. 2. c. 36.* atq; ita furoris & impudentiæ condignas luit pœnas; ipso etiam Icaro infelicior, quòd nec nominis sui umbram humi, qua fractus fuerat, dimisit: quando econtra:

Icarus Icariis nomina fecit aquis.

Æsculapius.

Et cur Æsculapium, quem Medicinæ auctorē vetustas stulta credidit, à vindice Deo percussum fulmine & exstinctum putamus; nisi quòd ob artis medicæ prosperū successum, ultra humanum fastigium tumidus, divinos affectârit honores, imò ut Deo sibi thus adoleri voluerit ab iis, quos valetudini restituerat, tanquam ipsi nexu obnoxiis, interposito etiam jurejurando? ut videre apud Hadr. Junium in Bataviæ historia. *c. 13. fol. 168. 169.* & Joh. Goropium *lib. 9. Orig. fol. 1010.*

Supplicia de Medicis sumpta.

Sed nec Manes inultam tulit detestandam illam ambitionem & impietatem. Nam cùm Persarū Regis filium ægrum, quē Manes vel absq; Medicis quorum operâ diligenter curabatur, tamen se sanatutum fuerat pollicitus, frustrà se instaurare posse asseverasset, cute detractâ, & stipulis refertâ pœnas dedit.

referente Epiphanio, & Suida: non dissimi
exemplo, quo Alexander Magnus, Hepha
stione amico febre in Media absumto, Med
cum in crucem egisse legitur, *apud Joh. Mo-*
nach. in vita Alexand. quem videri potest imi
tari voluisse Petrus Medices, dum Leone
medicum doctum magis quàm fortunatum
in puteum præcipitavit, quòd Laurentiu
patrem cum fiducia curandum susceperat, &
mentitus ilicò Deo expensum ferebat, quòd
secus accedisset. Eo tamen crudelior etiam
num censeri potest Austrigildis Guntrann
Francorum Tetrarchæ conjunx: quæ lue in
festata ac moribunda, maritum jurejurand
adegit, ut duos medicos, qui fatum exorar
nequiverant, morti addiceret. *Stephan. Forca-*
tul. lib. 4. de Imper. & Philos. Gallor. Cui exse-
crandæ voluntati, legibus improbatæ, Rex
paruit, Manes uxoris innoxio sanguine pla-
caturus, pessimo exemplo. Sicuti enim, quod
per imperitiam commisit medicus, meritò
præstat: prætextu enim humanæ fragilitatis
delictum decipientis in periculo homines,
innoxium esse non debet: ita satis inhuma-
num fuerit, eventum mortalitatis ei impu-
tari, ut graviter respondit Ulpianus *in l. illici-*
tas. 6. §. sicuti. ff. de offic. præsid. quandoquidem
ut in vulgatis habetur versiculis:

Non

Non est in Medico semper, relevetur ut æger:
Sæpe etjam docta plus valet arte malum.

Dignior multò exquisitissimis suppliciorum pœnis fuerat Xenophon ille Medicus, ab Agrippina Claudii Cæsaris uxore, precio conductus, ut porrecto veneno Maritum tolleret. Hic igitur, teste Tacito *lib. secundo Annal.* ac si conatum vomituri adjuvaret, pinnam veneno illitam faucibus innocuis demisit: ea prorsus fide, qua Sedechias Judæus medicus Carolum Calvum Franciæ regem Româ redeuntem, vel suæ vel alienæ malignitati obsequens, toxico sustulit; meditans equidem summa flagitia incipi cum periculo, perfici cum præmio. Quantò melior & ingenuior his fuit Hippocrates Cous? qui ne patriæ quidem hosti venenum, cùm posset, propinare voluit, sed ipsam potiùs medendi opem denegandam censuit. Nullis enim epistolis, nullo precio ab Artaxerxe Persarum rege ægro allici potuit, ut vaderet medicatum; quia scilicet Artaxerxes Græcorum hostis esset, quemadmodum nec Themistocles ab eodem Artaxerxe, ad quẽ è Græcia malevolorum odio pulsus fugerat, adduci se passus est, ut ingratis Græcis Cyprũ Ciliciamq; jam invadentibus, (ut quidem pote-

Xenophon Medicus.

Sedechias Judæus.

Hippocratis in patriam pietas.

& Themistoclis.

rat) occurreret: ſed prioris laudis verecun-
ductus, quæ ex ſervata patria contigerat, p
actis ſacrificiis, & epoto taurino ſangui
fortè etiam veneno infuſo; in Magneſia,
illis regionem Perſa denoverat, decorum
tæ impoſuit finem; magis tum Regi Perſ
admirandus, ubi mortis modum & cauſ
reſcivit, ut eſt apud Plutarchum *in Themiſ-
cle.* Unde Nicias ille apud Ariſtophanem
ἵπποις:

> *Melius eſt nobis ſanguinem taurinum*
> *bere:*
> *Themiſtoclis mors eſt ſanè eligibilior.*

Sed Hippocratem, ob præſtitam illam,
dixi, fidem, & egregia præterea in patria
merita, qui tam fallere, ut ait Macrobius, q
falli neſciebat, & qui ex Medica facultat
quam & Deorum ſtatuebat munus & lib
ram, nullam unquam corrogavit merceder
ut ipſemet teſtatur *in Epiſtola ad Abderit.*
Eum, inquam, Hippocratem Athenieſes n
tantùm Eleuſinis ſacris initiatum, munic
pali jure civitatis donarunt: ſed & illi atq
poſteris in Prytaneo alimenta, & divinos d
creverunt honores. *Johan. Langius libr. 2. epiſ.*
2, & 3. quod jam antea & Chironi, Machao
ni, Podalyrio, aliiſq; obtigerat: quos divini
cultos fuiſſe honorib, compertiſſimum eſt

Hippocrati qui honores habiti.

ut & aliis Medicis.

ot

b artis credo utilitatem & præstantiam; cu-
us quandoque exercendæ ne ipsum quidem
Archangelum Raphaëlem puduisse, Hebrai-
a traditum est veritate. *Tob. 6. v. 8. & cap. 12. v.*
4. ut proinde mirum minus sit, Reges etiam-
ium præclaros appellationem ejusmodi nõ
eformidasse: cujusmodi fuerunt Sabor &
Ginges Medorum, Sabiel Arabum, Mithri-
dates Persarum & Ægyptiorum Hermes, ac
Damasceni regis nepos Mesues. Nam & Cor-
dubæ principem quidam putant Avicen-
nam. Et scienter profectò dicitur, sanitatis
autorem esse Deum, Dei instrumentum esse
Naturam, sed utriusque ministrum dici Me-
dicum: quem ob id honorandum puta-
vit Salomon, quòd altissimus eum creaverit
ad sublevandam necessitatem; vel ad susten-
tandam humanæ fragilitatis indigentiam,
ut Cassiodorus scripsit, *libr. 6. Epistolar.*
Quod tamen nequaquam de Agyrtis & cir-
cumforaneis illis accipiendum erit Imposto-
ribus: qui citra judicium, & cùm linguarum
& artium, tum verò etiam Philosophiæ,
quam ne quidem *ut Canis è Nilo bibens*, de-
gustârunt, prorsus ignari, ignota Pharmaca
ægrotis propinant, & sæpenumerò etiam ca-
prinum stercus pro pilulis deglutiendum
persuadent; hominum vitam suâ ignoran-

Qui honorandi.

Agyrtæ non item.

tiâ non tantùm in diſcrimen adducentes,ſed
etjam certo exitio dantes: nihil magis ſolici
ti, quàm ut ipſi ſolummodò rem faciant
quod genus Medicorum, medicinam fam
exercentium (qualis fuit & Theſſalus) Gale
nus *Diatritarios* vocat & damnat, referent
Hieronymo Mercuriali *libro 4. variar. lection*
cap. ultim. Similesque videri poſſunt Æſchin
illi Socratico: qui dum paterna prodegiſſe
bona, jam alieno ære & Daniſtarum fœnor
ſubæratus, ut Trapezitis verſuram ſolveret
μυρεψικῇ, id eſt, unguentorum confection
ditescere voluit. Qui quid faciunt aliud
quàm quod imperiti σκυλολόμοι Calceolarii
ſolent? qui ut uno calopodio omnium pede
veſtiunt: ſic hi una hydrargyri unctione au
Cinabaris, argenti vivi ſobolis fumo, omne
in diſcriminatim morbos curare ſe poſſe nu
gantur, & vel apud Principes quoque ſum
ma cum oſtentatione & lucro profitentur
pecunia interim credulos & imperitos emũ
gentes, non ſecus atque apud Athenæum
Hermeus myropola anum illam ſeptuagena
riam: cujus rugas cum variis & odoriferis e
marathro, malobathro & nardi ſpica unguẽ
tis quotidie illineret, anum deliram unà cum
marito & liberis ad mendicorum inopiã re
degit

Diatritarii.

Æſchines Socraticus.

Hermeus.

egit: haud quidquam probior illo apud Æ-
opum Medico, lippitudinem anus curare
rofeſſo quidem; at dum collyrio oculos e-
is delibutos obligaret, indies aliquid de ſu-
ellectili ſecum aſportante. Et quis dubitet,
ledicos ejuſmodi impoſtores, ipſis etjam
rædonibus longè nocentiores eſſe: cum hi
ecuniam tantùm viatoribus, nec impunè
men, adimant: at illis, cùm vitam & pecu-
iam ægris eripuerint, etjam mercede gratia
feratur. Jam ſi magna illa ignorantia etjam
rrogantiæ fuerit permixta, tum verò viti-
m id ineluibile exiſtimavit Galenus *lib. 3.
Therapeut. ſive Method.* Ut plurimum tamē
rrogantes illos ſciolos de remediis ſuis per-
etuò gloriari audias: videas etiam quanto-
erè inceſſus gravitate, anulorum oſtenta-
ione, & veſtium faſtu ignorantiam ſuam te-
ere ſatagant, quam ut fateantur, tantum ab-
ſt, ut vel vadimonium deſerere minoris æ-
timent. Quibus rectè cum Favorino dixeris:
allium & barbam video; Medicum Philo-
ophum non video. Multi etiam ſolius urinæ
ndicio freti, domi ceu Alexandriæ Medici
eſides in ſolio, ut Sacerdos Apollinis ex tri-
ode; aut ut anus fatidica ex cryſtallo, nō viſo
gro, ſed tantū inſpecto lotii vitro, bone De⁹!
ambiguè, q̃ perplexè de ægrotãtis morbo,

Agyrtæ prædonibus nocentiores.

Ignorantia Arrogantiæ mixta.

Lotii ſpectatores.

ſalute & morte pronunciare, & perfrictâ fronte ob vile lucrum, quo ſcortum non mereret, nugari non erubeſcunt. Adeò Ignorantiâ nihil doctius & audacius! Si quidem quò quis imperitior, eò etiam plus in rebus arduis ſibi confidere & arrogare audet. Memorabile autem in primis eſt, quod à Johanne Langio, Medico doctiſſimo & feſtiuiſſimo relatum video: Judæum ſcilicet pharmacopœum quendam, ante Myropolium ſtatuiſſe ſculptile Morionis idolum, verſicolore veſte, rubro capitis galero ornatum: qui dextrâ manu exſertâ matulam vitream, diductis labris ſubridens, ut Moriones aſſolent, Spectatoribus oſtentare videbatur. Rogatum verò pharmacopolam, quid hoc inſolens Morionis ſimulachrum portenderet, reſpondiſſe: Se à parente avóque Medicis accepiſſe, Medicos, qui ex ſolo fallacis urinæ indicio diſcernere morbi naturam, & locum affectum conarentur, hos eſſe Morioni huic ſimilimos, qui temerarium illorum de morborum cauſſis ex lotio iudicium irrideret. Quis verò non indoctos hujus farinæ Medicos & Agyrtas è Civitatibus cum Platone & Hippocrate cēſebit expellendos? Neque enim impoſtorum, ſed fati ope homines conſeneſcunt: pluresque Medicorum imperit-

Morionis ſimulachrum.

tiâ occumbere sæpius nostro malo experi-
ur, quàm valetudini speratæ restitui: ut
aviter censuit Leopoldus Dickius in Oe-
nomia processus Judicii Ordinarii. *Tit. de
ocuratoribus.* quibus adde, quæ de Inscitia
arrogantia Agyrtarum id genus scripta re-
quit Johan. Langius *Epistol. Medicin. libr. 1.
pist. 2. 11. 32. 37. 72. & lib. 2. epist. 41. & li. 3. passim.*
nde pleraq; hæc à nobis desumta minimè
ffiteor.

Verùm de ligni Guajaci qualitate & fa-
ultatibus consulendi erunt, Nicolaus Mo-
ardis *lib. simpl. Medicamen. ex Novo Orbe de-
tor. cap. de Guajac.* quem librũ Carolus Clu-
us ex Hispanico sermone in latinũ transtu-
:. Andreas Matthiolus *lib. 1. cap. 111. in cõment.
Dioscori.* Nicolaus Massa Venetus *in lib. de
orbo Gallico, tractat. 3. cap. 2.* Aloysius Lobera
bulanus *cap. 4.* Alphonsus Ferrus Neapoli-
nus *lib. 1. de Ligno sancto nõ permiscendo, in præ-
tione.* Gabriel Fallopius Mutinensis, *tract. de
orbo Gallico, cap. 39. 40. 41. 44.* Et Hierony-
us Capivaccius *lib. de lue venerea, cap. 8.* Nunc
e China, seu radice Chinæ videamus.

Radix China.

Radix Chinæ, à vastissima Chinarum re-
ione, in qua nascitur, ob excellentiam *Chi-
æ* plerumque dicitur: aliis *Chinna*, quibus-
am *Cina*, nonnullis *Echina & Achina*: Indi-

genis *Lampatan*; in Decan *Lampaos*; in C
narin *Bonsi:* ab Arabibus, Persis & Turc
Chophchina nuncupatur. Hæc anno primùm
1535. gentibus Indiæ innotuit, antea ignot
quòd tum morbus Gallicus ligno Guajac
curaretur. quo ex Hispaniarum India all
to, aurum contrà non carum erat: at rac
cis hujus successione id eviluit; *Johan. Li*
schoten in descript. Navigat. in Orient. cap. 77. at
usus ejus ex India exsulari cœpit, tanqua
Hispanus quidem, qui Indigenas fame en
care vellet, ut scripsit Garzias ab Horto *lib.*
histor. Aromat. & simpl. Medicam. apud Ind
nascent. cap. 38. Id qua ratione factum sit, mi
quidem indagare non est integrum. Na
quòd China in morbi Gallici curatione
& potestate Guajacum superare quibusda
putatur, id uti sine ratione dictum, ità & e
perientiæ minùs consonum esse; proinde
illos toto cœlo aberrasse, scripsit Bernha
dinus Tomitanus *lib. 2. d. de morbo Gallico, c. 1*
Radicis illius plantam triũ aut quatuor pa
marum altitudine assurgere dicunt, caulic
lis tenuibus, qui raris foliis cinguntur (ma
Assyrii similitudine) suoq; amplexu heder
modo proximas arbores scandunt. Ideo
qui hanc serere sive plantare velit, comm
dissimè id eum juxta arbores facturum me

Quando innotuerit.

China descriptio.

nem

nent Radicem ajunt habere palmi longitudine, interdum crassam, interdum tenuem: quæ recens eruta adeò tenella sit, ut cruda aut elixa mandi possit. Chinenses enim hac adhuc tenera cum carne elixa vesci, veluti apud nos napis & rapis cum carnibus elixis vescitur vulgus. Hanc partim in paludibus & montibus, atque etiam mediis in sylvis (ubi passim enascitur) effodi, Mercatorum, Nautarumque testimoniis comperimus Quæ in palustribus litoribus, aut quorundam magnorum fluminum in mare illabentium ripis crescit, plerumque undarum impetu proximos margines alluentium è solo eruitur, & in vastum pelagus aquarum vertiginoso lapsu rapitur: tandemque exonerante sese mari è partibus æstuosis in tranquillas, id est, ab aquarum vertigine in litora rejicitur. Radix ista non admodum longa est, arundinis majoris radici similis, valdè tamen nodosa, tuberosa, inæqualis, & in varia frusta, quando ad nos pervenit, disrupta, nullius saporis, nec odoris. Quæ in maris litoribus legitur, rubescit magis, & cocta magis quàm cruda; quæ è solo eruitur, & illota ad nos transportatur, minùs. Quæ palustrium & uliginoso-

ejus natalis.

rum locorum est indigena, crassior, fungo magis, & levior exsistit: quæ apricorum montium, ut magis tuberosa, geniculata compactaque, durior & ponderosior; ita suam integritatem tuetur diutius.

ejus Delectus.

Deligenda est autem Radix pondero[sa,] recens, firma, quæ neq; teredinem, neq; ca[riem] senserit; nec inter secandum pulveru[lenta]: quæ foris subruffa sit, internè colo[re] albicanti. Hæc enim ut rubore decoctu[m] plenius tingit, ita & efficientia præcelli[t]. Quòd verò Radix ista vix unquam viribu[s] integris, sed ferè semper emarcida & cariosa è Chinarum regione ad nos invehitur (nam è centum radicibus vix quatuor bonas reperiri, Fallopius ait: cùm ea sit Mercatorum versutia, ut ad occultandam cariem & teredinem, Chinam perinde vulgari Officinarum bolo Armeno involvant, ac Zinziber emblasticâ illâ terrâ obduci novimus, quod rubescens in Officinis, ac potissimum Antuerpianis prostat, ut Matthiolus tra[didit]:) Ejus inquam rei caussa est, non tam locorum distantia, qua disjungimur, quàm cœli plaga atque tractus torridus: quo Mercatoribus & Nautis non modò navigationibus remigandum, sed sæpè aut commeatus reparandi, aut aquationis gratia, aut ob tempesta-

pesta-

estatem adversam ibi comorandum. Ideo-
ue tolerandus est immensus fervor ejus spa-
ii, quod inter duos Tropicos jacet: Ubi ne-
essum est, quicquid in ea radice humoris re-
iterit, summo ardore atq; æstu retorreri &
xsuccum reddi. Julius Palmarius *lib. 1. de lue
Venerea, cap. 14,* Jam cùm duobus his vitiis
lerumq; laborare soleat id genus Radicum:
quod spongiosæ sint & leves. 2. quod sint
xesæ à carie: semper eligenda erit illa, quæ
xesa est, dumodo sit ponderosa. Nam ejus,
uæ levis est, decoctũ putrescit: & nec ullam
im habet, nec quidquam emolumenti ęgro
onfert: ut Fallopius monuit *in tract. de morbo
Gallico, cap. 62.* quem etiam Lector, si de vi &
otestate Chinæ edoceri cupias, pariterq; Ni
olaum Monardis, Christophorum à Costa,
Hieronymum Capivaccium, Bernhardinum
Tomitanum, Julium Palmarium, Andream
Matthiolum, (in epistola de radice Chinę) &
Gatziã ab Horto, adire poteris. Illud tamen
x Garzia hîc adjecero: Solere eos, qui Radi-
is hujus decocto utuntur, mulierum con-
pectu vehemẽter ad libidinẽ accendi: Ideo-
que consultum videri, ut per curæ tempus
nullæ ad ægros mulieres admittantur. quan-
doquidem ab harũ commercio, & Venterea
præsertim colluctatione, Misellis illis planè

tum ſit abſtinendum, ut Joh. Hugo à Li-
ſchoten monuit, *cap. 77.*

Sarza parilla.

Sequitur nunc, ut de Sarſa parilla vide-
amus. Sarſam parillã Medici cũ dicunt, ſem-
per radicem ejus intelligunt, quãdoquidem
radix tantùm ad nos perferatur. quò fit,
plantam illam paucis videre contigerit. De-
ſcribitur tamen à Nicolao Monardis. quòd
ſit planta multis radicibus nitens, duos cubi-
tos aut eò amplius longis: colore cinereo d-
lutiore: quæ interdum tam altè demittũtur
ut qui integras volet eruere, ei profunda fo-
ſione opus ſit; ramis nodoſis & lignoſis, qui
facilè deſiccantur. Floreſnéan fructũ profe-
rat, ignoratur. Sunt qui hanc Spartã parillam
vocent, ut Veſalius, quaſi parvum morum di-
cas: ſed manifeſto errore: cùm nec ſpecie, nec
viribus cum parvo moro ullã habeat affini-
tatẽ. Alii illam nominãt. *Salſam parillam*, im-
periti nimirum linguæ Hiſpanicæ: quę Sarz-
parillam eam appellandam eſſe hortatur. q-

ejus denominatio.

nomen, cùm primùm eam Hiſpani in Indi-
conſpicati ſunt, indiderunt. propter cogna-
tionem ſcilicet, & ſimilitudinem quam cum
Smilace aſpera, planta ſpinoſa, & hederæ fo-
lia ferente habere videtur, & Hiſpanis Sarz-
parilla dicitur: quibus *Sarza* dumum ſive
ſpinas; *parilla* viticulam ſignificat: ut ita Sar-

zam

zam parillam idiomate illo ſpinoſam vitem, vel rubum viticulam rectè dixeris. Quæ nomenclaturæ ratio in cauſſa eſt, ut Matthiolus Sarzam parillam dixerit, aut aſperā Smilacem eſſe, aut plantam illi viribus & facie congenerem. Certè Lucas Chinus medicus clariſſimus,&rei plãtariæ peritiſſimus,palàm affirmat, ſe vidiſſe apud Florentiæ Ducem Sarzæ Parillæ plantam integram ex Hiſpania allatam; quæ omnibus ſuis partibus ac notis nihil ab aſpera ſmilace differebat. Imò nihil aliud hanc plantam eſſe cenſebat, quàm genuinam ſmilacem aſperam. Id quod paulò pòſt experimento deprehendit. Siquidem erutis aſperæ ſmilacis radicibus, earum decocto plures curavit morbo Gallico affectos; referente Matthiolo *in lib. 1. Dioſcoridis cap. 111.* Idque præter Nicolaum Monardis etiam Gabriel Fallopius teſtatur, quem Melchior Guilandinus non niſi totius Italiæ publico, ſummoque honore à ſe nominari ait. Nullum enim unquam Chirurgum hoc ipſo Italiam produxiſſe omnibus animi ingeniique dotibus abſolutiorem: & ſi ad laudem facit, Hydrocremaſto Taurino tanto majorem, quanto minùs verecundum eſt, velle docere, quod non didiceris; ac Spartam, quam ſis nactus, impotenter ornare. Is

Lucas Chinus.

An Sarza eadem ſit, quæ ſmilax aſpera.

Gabr. Fallopius.

inquam, Fallopius idem testatur *in tractat. de morbo Gallico, cap. 63.* ubi experiẽtia se cognovisse ait, Radicem Sarzæ esse radicem asperæ smilacis: quia eandem habeat materiam, easdem notas, & eandem efficaciam. Semper enim (ait) cum felici successu eâ, loco Sarzapariglię (ita namq; hanc vocant Itali) in lue Gallica usus sum. Nec obstat radicum differentia, quòd Indica non æque spinosa, nec adeò secundum corticem lenis sit, atq; smilacis asperæ radix: sed rugosa secundum longum & aspera, ut Alexander Trajanus Petronius scripsit *lib. 5. de morbo Gallico, cap. 1.* quod ipsum & Fallopius agnoscit, dum Indicã habere dicit radices majores, crassiores, carnosiores; Nostram verò breviora capillamenta: quibus accedit, quòd Indica in solo arenoso nascatur; nostra in saxoso, & cum non multum alatur, fiat tenuior. Hęc, inquam, radicũ differentia, ex Matthioli sententia non obstat: quandoquidem, ut Theophrastus autor est, loci à locis differunt: & sæpè climatum, cœli, solique varietate differunt cùm forma, tùm sapore, & odore plantarũ radices: quamquam in utraq; illa radice eundem saporem, eundem corticem, eandem medullam, & facultatem, imò nostra enim vivaciorem esse idem Fallopius affirmet.

Trans-

Translata est hæc radix primùm ex Hispania nova. At multò meliorem & efficaciorem protulit provincia *Horduras* sive Perû, quæ à superiore in hoc differt, quòd illa candidior est, ad pallorem tendens, & gracilior; hæc verò cinerea, nigrior atque crassior. Nũc ex provincia *Quito* cœpit inferri, copiosè, nascens in vicinis urbi *Guajaquil* locis ad flumẽ ejusdem nominis maximum, quod ex montibus Peruanis originem sumens, ab Oriente in Occidentem vergit, & in Oceanum (quem *del Sur* vocant) circa portum veterem labitur. Guancavilcæ vocantur ejus regionis incolæ, & edentuli sunt: quoniam pro more habent, ut sibi dentes existimant, quos suis idolis offerant, asserentes nimirum optima quæque eis offerri debere: hominem autem dentibus nihil habere præstantius, nihil magis necessarium.

Sarcæ natales.

Guancavilcæ edentuli.

Fluminis ejus Guajaquil aqua admodum salubris, & multos morbos curare dicitur: eamque ob causam plus quàm sexcentis miliaribus ad eam concurritur, ab Indis & Hispanis: qui multoties eâ aquâ se abluendo, & magnam ejus quantitatem sæpius hauriendo, manè plurimum urinæ excernunt, & valdè sudant, & consequenter morbis liberantur. eodem ferè modo ejus aquâ uten-

tes, ſicuti in balneis Lucenſibus, Puteolanis & fonte illo celebri apud Leodios fieri ſolet. Sunt qui putant ab hujus fluminis aqua Sarzam parillam Guajaquilanam facultates ſuas mutuare. Ea eſt colore ex cinereo nigricante, majoribusque & craſſioribus radicibus conſtat, quàm ea quæ ex Honduras adfertur: atq; interdum tam longis, ut altitudine humana fodiendum ſit, antequam erui poſſint, quod videre eſt apud Nicolaum Monardis.

Sarzægenera

Fallopius quoq; duo Radicis hujus genera recenſet. Unum, quod habet corticem planum, pinguem & craſſum; Alterum, quod habet corticem tenuem & ſiccatum. Utrumque bonum eſt, dummodo non adſit in exteriori ſuperficie præter modum nigredo. Et quanto longiora habet capillamenta, tanto eſt prȩſtantius: dummodò album ſit, non exſiccatum, ut palea.

Deſcriptio.

Communiter autem Radix iſta multas de ſe fibras, perinde atque Elleborus, promit, & per terram longè adeò lateq; diſperſas, ut ſæpè ſex cubitorum longitudinem ſuperent; & complicatæ in faſciculum aſſurgunt, trium quatuórve librarum pondere: ut eſt apud Jul. Palmarium. Faſciculum illum Fallopius tuberculũ videtur appellare, variis in locis prolatũ, ex quo erumpant capillares radices infi-

nitæ,

tæ, fibrosæ, & longissimæ. Radices autẽ vel
pillamenta aliqua tenuia, aliquando etjam
assa ait exsistere; alba intus percurrente fi-
â nervosâ & durâ, quę anima vocatur. Cor-
x durus est, ita ut videatur veluti caro con-
eta circa medullam. Estq; hęc radix cùm o-
oris expers, tùm insipida, ita parvum habens
narorem, ut vix sentiatur.

Deligenda est recentior, alba, lenta, & cras- *Delectus.*
fractu contumax, quæque assulatim fran-
tur. Nam rubra, emarcida, cariosa, squalida
ulverulẽta, cùm frangitur, penè inutilis ex-
timatur. Mala etiam est, quæ habet colorem
tus subluteum, & in qua veluti vermium
stigia apparent, & quæ tanquam exesa est.
uffa reddit decoctum subrubrum, & Chinę
ecocto paulò obscurius ac cõturbatius. Al-
a verò multò limpidius. qua de re, ut & vi-
bus Sarzæ parillę, videri poterunt Nicolaus
Monardis, *in histor. simpl. Medica. ex novo orbe
elator.* Andreas Matthiolus *in comment. lib. 1.
Dioscorid. ca. 111.* Jul. Palmarius Constantinus,
Medicus Parisiensis *lib. 1. de lue Venerea, c. 15.* &
Hieronymus Capivaccius, *c. 8.* Antonius Fra-
antianus, *lib. de morbo Gallico.* Gabriel Fallo-
pius *c. 63. & 68.* Alex. Traja. *lib. 5. cap. 1.* Carolus
Clusius *in annotationibus ad Garziam ab Horto,
cap. 38.*

Reliquum est, ut de *Ligno Sassafras* d
Sassafras. camus. Ejus apud Nicolaum Monardis ha
exstat descriptio: quòd Arbor ea Indis *P*
vame, Gallis (quos & Hispani imitati sun
ejus descriptio. *Sassafras* dicatur. Est autem magna pini m
diocris magnitudine & forma (tametsi etia
minores inveniantur) unico trunco nud
ramis in cacumine expansis, ut pinus repu
gata: cortice, quem integit tenuis ciner
quædam pellis, ex cinereo nigricante, gust
aliquantulum acri, sed aromatico, non nih
ad feniculi saporem tendente, odorato, ita
pauca ejus quantitas cubiculum suo odo
impleat: materie trunci & ramorum alba, a
cinereum colorem tendente, non adeò ar
matici saporis, ut cortex: folio ficulneo i
tres angulos desinente, novello verò foli
pyri folium æmulante; sed quod vestigia an
gulorum habeat, semper virente, hoc est, fo
liis novellis semper eis, quæ decidunt, succ
dentibus, colore viridi obscuriore, odorat
præsertim si siccum sit. An florem fructum
ferat, incertum. Radicibus nunc crassis, nun
tenuibus, pro arborum magnitudine, lev
bus, sed non adeò uti lignum, per summ
terræ cespites expansis, ut facilè evelli possi
quod ferè commune est omnibus arboribu
Indicis. Imò referunt, Hispanicas arbores e

dela

lelatas, steriles fieri, nisi in superficie terræ plantentur. Cortex radici firmiùs inhæret cinereus, ipsiusq; arboris cortice magis aromaticus: ideoq; radicis decoctum odoratius & præstantius est, & ab Hispanis isthic usurpatur.

Nascitur in Florida novi orbis provincia, quæ 25. graduum altitudine polum habet: & quidem in maritimis & locis temperatis, hoc est, neque nimium siccis, neque nimium humidis, ut in portubus *S. Helenæ, & S. Matthæi.* Nam alibi per universam Floridam haud facilè invenies. Istic verò sunt integræ sylvæ, quæ ob suavissimum, quem spirant, odorem, ab Hispanis primùm eò venientibus, arborum canellæ esse existimabantur. Nec immeritò. Nam adeò odoratus & acris hujus arboris, atque Canellæ cortex, & eosdem effectus præbet ejus decoctum, quos Canella. *Natalis.*

Omnium optima est Radix: deindè rami: tertiò truncus: sed cortex omnibus præfertur. Indi etiam recentia folia trita vulneribus imponunt, & sicca in alios medicos usus reservant. *Delectus.*

Commendatus ejus decoctum in omni morborum genere, præsertim verò in obstructionibus & partibus internis robo-

randis:ad tertianas & febres antiquas. Commodè ex Saccharo propinatur defluxione laborantibus, asthmate, pectoris vitiis ex frigiditate provenientibus, & consequenter doloribus nephriticis & renum, è quibus calculum ejicit, & flatus discutit. quam etiam ob causam uterum ad conceptionem præparat, & menses provocat. Vomitus cohibet, concoctionem juvat, alvumque subducit. Illius fragmentum assiduè gestare & odorari maximè prodest, adversus pestis contagia, præsertim non neglectis aliis remediis. Denique ob ingentem siccitatem, & moderatum calorem, est remedium excellens ad omnis generis defluxiones, quoniam eas absumit: Sed iis qui extenuati sunt, non convenit. Singu-
„ lari experimento probatum est, hujus deco-
„ ctum propinatum utilissimum iis fuisse, qui
„ pedes & manus ex podagra sic contortas habebant, ut illis uti non possent. Ad luem itē venereā non minus utile, quàm aqua Guajaci aut Chinæ. Ligni fragmentum præmansum eo dente qui dolet, & istic retentum, dolorem sedat. His addantur, quæ eodem de ligno scriptis prodidit Hieronymus Capivaccius *lib. de lue Venerea, cap. 8.*

Ficus Indica. Ait Pancirollus: *Ficus & Nuces Indicæ*) Etsi ficus Indicæ multiplices sunt, mo-

d

o crassiore, modò tenuiore formâ, diversis
ræstantiæ notis : eadem tamen omnibus
nago, ac color idem, arborque ipsa eodem
odo viri staturam æquat. Folia (in quorum
edio crassior, quo dividuntur, nervus exsi-
it) habet ulnæ magnitudine; tres dodran-
s lata. quibus Turcæ pro charta bibula u-
ntur ad cucullos. Lignum arbor non ha-
et, sed similitudine arundinis truncum.
Quod senescente arbore exteriorem corticis
artem tegit, in modum cribri ex pilo facti
guratur, aspectu tamen crassius aliquantò.
ntrorsum eadem folia cucullata ac clausa
pparent, in medii hominis altitudinem:
um explicant sese, ac per vices excrescunt
a, ut vetera à recentioribus successione qua-
am expellantur, donec arbor justo incre-
nento steterit, fructumque maturum pro-
ulerit. Inter folia ex arbore surgentia flos
ascitur, (contra naturam nostratium fi-
uum: in quibus lac est, quod in aliis arbori-
us flos. Inde enim ficus Macrobio non flo-
ere, sed lactere dicuntur, *libro 3. Saturnal.*
ap. 20.) magnitudine ovi Struthionis, colo-
e purpureo : ex eo longiore incremento
amus prodit, non ligni quidem materiâ, sed
aulis brassicę, ficus coacervatas abundè pro-
ferens. primò quidem fabarum formam ha-

Ficus lactet, non florent.

bent, cùm adhuc volvulis includuntur, ma-
gnitudine medii palmi, pollices tres aut qua-
tuor latæ, cucumeris crassitiem nanciscũtur.
Ramus hic ferè semper centum ficus habe[t]
plus minúsve, quæ ut uvæ in nodum cogun-
tur. Racemi inde quidam ita magni, ut duo-
rum virorum baculo bajulantium onus im-
pleant. quo fit, ut ficus istæ *centuplices* dici for-
tasse possint rectiùs, quam duplex illa ficus
apud Horatium, *lib.2. Satyr.2.*

Ficus duplex quid Horatio

Et Nux ornabat mensam cum duplice fic[u].
quo tamen loco Adrianus Turnebus puta[t]
ficum significari majorem, ut quæ *Marisc[a]*
vocabatur. Quemadmodum enim Virgiliu[s]
cùm crassum dorsum dentalis exposcit, *prim[o]*
Georgic.

——duplicis dentalia dorsi,

scribit: & rursus latam spinam equi demon-
straturus, *Georg.3.* ait:

——duplex agitur per lumbos spina.

ita & *duplicem ficum* ab Horatio appellari su-
spicatur, quæ major est & uberior, quæq[ue]
formæ amplioris est. Marisca autem ficus e-
rat vilior, & saporis fatui. Unde Martialis *li[b.]*
7. Epig.24.

Infanti melimela dato, fatuasq; Mariscas.
ut ostendat Horatius, vilioribus tum bellari-
is, in cœna præsertim frugaliori, explicatam
fuisse

iſſe menſam ſecundam. *Turneb. lib. 13. Adverſar. cap. 1.* Inter bellaria autem etiam ficus uiſſe appoſitas, Guiliel. Stuckius docuit, *Antiquit. convivial. lib. 2. c. 2. de Menſis ſecund.* quibus omnino addenda ſunt, quæ de Ficuum atura, viribus & uſu ſcriptis prodiderunt, os. Quercetanus in Diætetico & Polyſtorio *Sect. 3. cap. 3.* & Johannes Bruerinus in Dinoſophia *lib. 11. cap. 37.*

Indicæ ficus fructus nondum planè maturi ſcinduntur: cùm inter viriditatem & fla-edinem etiamnum hærent: tum alibi à trabe ſuſpenſi, intra quatuor aut quinque dies ommodè matureſcunt. Arbor ſive planta nicum tantùm racemum fert, q̃ mox tota etrūcatur, ac menſis ſpacio juſtis denuò inrementis adoleſcit, & fructum toto anno ta perpetuū fert, tantâ abundantiâ, ut communiter Indis in cibi uſus ſerviat, guſtu ſanè bono. Morſu enim farinam & butyrum dulci mixtione repræſentant, panis & lacticinii vicem præſtantes, ſimplici victu, quo corpus hominis abſq; alio cibo facilè poſſet ſuſtentari: quemadmodum & in India multi ſunt, quibus toto vitæ tempore particularis cibus ex ficu eſt. Id quod nemini novum videri debet, cùm & vulgaris ficus alimentis adeò idonea fuerit habita, ut non deſint, qui eam

Ficus Indis pro cibo.

Cereris donum dictitârint, & pro alimoniæ symbolo susceperint.

Quantum enim ficus humanæ prosit alimoniæ, vel ex eo manifestum esse potest, quòd Athletas siccis ficubus pascere moris fuerit, auctore Plinio. Experimento quippe compertum est, eo cibo frequentius sumto, corpora & vires mirum in modum adaugeri, ut est apud Joh. Pierium, *lib. 53. Hieroglyphi. tit. de Ficu.*

Ficuum autem Indicarum in eduliis usurpandarum modos varios videre est apud Johan. Hugonem à Linschoten, *in navigat. in Indiam Oriental. cap. 55.* ubi etiam has in omnibus Indiæ atque Orientis locis reperiri scribit: uti etiam in Arabia, itemq; Hierosolymis, Damasci, Cayri, &c. ut persuasum inde quibusdam sit, primum generis nostri parentem Adamum, ex hoc genere fructuum cum peccato gustasse. A qua sententia ne ipse quidem Irenæus atque Tertullianus admodum abhorruisse videtur, si Pierio credimus, in eo, quem jam dixi, libro ita scribenti: Hujus generis (loquitur autem de ficu) fuisse prædicant Adami pomum contra ipsius Dei præceptum nimis expetitum. Id enim delectationem & volupta-

Adam de pomo, h. e. ficu prohibitâ comedit.

tem, quæ ſenſu percipitur, ſignificaſſe pleri-que Theologorum docuerunt. Nihil enim mentem noſtram è tranquilla Paradiſi ſtatione faciliùs exturbat, quàm nimia voluptatum conſectatio. Adamus tamen ſuæ prævaricationis amaritudine exacerbatus, fici foliis ſemet velare, pudoremque obtegere properavit. Ficum enim fuiſſe, tradit Irenæus. Tertullianus autem ea ſuper re ait; *quod in novo corpore indebitum adhuc pudori erat, protegere feſtinans, ficulneis foliis interim circumdat.* Ad hoc addit Irenæus, non alterius arboris aut herbæ, quæ molliori tractu eſſet: ad indicandum pœnitentiæ duritiem atque curciatum, propter ſcabritiem ſcilicet & aſperitatem, qua folium hujuſmodi eſt præditum.

Sanè cùm in teſtamenti veteris hiſtoria legimus, exploratores Terræ ſanctæ racemum uvarum retuliſſe, cui geſtando vix duo homines ſufficerent: poſſet aliquem fructus hujus Indici recordatio in eam non immeritò deducere cogitationem; Num talis ille Racemus exſtiterit, qualem eodem more ab Indis ad domum Archiepiſcopi cujuſdam tranſlatum, haud falſa illius hiſtoriæ imagine, ſibi apparuiſſe Linſchotanus ſcribit.

Nuces Indicæ. Sed à Ficu ad *Nuces Indicas* manum jam porrigamus: quæ etsi *Palmæ* etiamnum hodiè dicuntur, ob cognatam fortassis naturam, quam cum Palma communem habet Nux Indica, dum citra sociam sui generis non frutificat: veræ tamen palmæ non sunt: tum quòd has nusquam in tota India reperiri, sed fructus earum ex Arabia in Indiam deferri Garzias ab Horto scripsit, qui ultra tricesimum annum Medicinam in India continenter fecisse commemoratur: tum quòd experientiâ comprobatũ sit, palmam quæ passim in Asia & Africa gignitur, in India nullibi locorum pullulare; & sicubi in ea provenerit, illicò tamen sterilem & infœcundam exsurgere. Ut proinde quilibet possit cognoscere, per palmas, quas Theophrastus, Arrianus, Strabo, & alii scriptores veteres nasci in India narraverunt, intelligendas esse non propriè pictas; sed quas recentior ætas *Nuces Indicas* cognominat: quarum fructum Indigenæ *Cacao* sive *Coquos* appellant. *Nucis arboris descriptio.* Est igitur arbor ista proceritatis eximiæ, in altum excurrens, palmi minoris ferè crassitie. Folia non nisi in cacumine generat, quæ se ut in dactylo dilatant sub foliis, veluti clypeo, fructus latent, juncti inter se decem subinde numero. rarissimè enim uni-

unica nux separatim prodit. Singulæ autem ovi Struthionis magnitudinem ferè habent. Radix ipsa tenui spacio porrecta, contra fidem ferè terræ inhæret, ob inusitatam trunci proceritatem, ut ascendens oculos animumque aspicientium nimia altitudine perturbet: Verùm *Canarini*, qui Agricolæ sive hortulani Indorum sunt, arboris corticem veluti in scalarum usum scindunt ac præparant, summaque facilitate ascensu superant, etiam cum desperatione Lusitanorum, quibus id facinus terribile habetur. Tanta verò Palmarum sive Nucum harum ubique est copia, ut Hispaniæ ac Lusitaniæ olivas, & Bataviæ salices numero superent. Coluntur que duas ob res præcipuè: Fructuum & Vini gratiâ. Fructus penè maturus, aquâ plenus est: potabili illa, dulci ac limpida, & admodum refrigerante, atque ea quidem cum copia, ut vel unica ex nuce dimidius impleatur cantharus. quæ etsi abundanter pota fuerit, nequaquam tamen est noxia, quòd & amœna, & naturæ sit commoda. Ea tamen, si Nux arbori diu hæreat, in albumen sive nucleum coalescit. isque interior fructus, sapore nuci avellanæ similis est (unde & Guilandino *Avellana Mexicana* dicitur) dulcior tamen aliquantulum,

Avellana Mexicana.

Prior cortex interioris fructus tegumentu (quod postea in lignum durescit, Nuce summam maturitatem perductâ) tum mo lis ac tenuis suavi gustu cum sale carduos a tiles sapore propemodum repræsentat. E demq; cortice si tecti fuerint *Coqui*, per un versum orbem, corruptionis securi, vehi p terunt. fit tamen subindè diuturnitate tem poris, ut aqua illa in pomum subflavum c vertatur, sapidum valdè ac suave. Ex nucle etiam Indi obsonium conficiunt, orizamq cum succo nuclei coquunt. Servit quoq; a oleum, quod cisternis expressum, bonitat eximia in cibum, flammam ac medicinam ex petitur. Eadem etiam aqua illa ad Solẽ me diæ horæ spacio exposita, in acetum vertitur quo India universa utitur: hinc in vinũ igne eliquatum distillatur, quod vini Rhenensis eliquati notas habet optimas: mox ex altera distillatione vinum conficitur, totius Indiæ unicum, calidum sanè & efficax, quod tamen Indi aquæ instar potant. Sed & arboris istius lignum utilitatem præbet maximam. Nam ut alia taceantur plurima, etiam integræ ex eis fabricantur Naves, absq; ullo ferreo clavo, filis duntaxat ex iisdem *coquis* contextæ. Nam & rudentes & funes inde fiunt non aliter, atq; apud nos ex sparto & canabi conficiun-

Nucum Indicarum usus.

ciuntur: Sed illi tamen post quatuordecim minimùm dies marinis fluctibus imergendi, atq; ita aquâ sallâ conservandi sunt: dulci quippe situm & putredinem contrahunt, qp picis illitu careant. Vela quoq; ex foliis illis texuntur: quibus & Canarini tegularum loco utuntur, & Lusitani ad storeas ac tegmina *Pallanquinorum* sive Officialium, adversus Solem. Quin & Galeros inde conficiunt, tegumento capitis, insigni æstimatione tenuitatis expetitos, æstivo prȩsertim tempore, ob levitatem. Qnòd cùm itaq; ex arbore ista, armamenta, merces, & victus abundè haberi possit: nemini sanè dubium esse debet, Palmarum istarum utilitatem longè esse maximam. quod pluribus pertractatum habes apud Joh. Hugon. à Linschoten *cap. 56.* & Johan. Bruerin. de Re cibaria *lib. 2. cap.*

Hujus rei occasione, quandoquidem nimirum dictum fuit, Nucem illam Indicam, sive avellanam Mexicanam, quam vulgus etiam Palmam vocat, palmarum instar, citra sociam sui generis non fructificare: non abs re fuerit, si de palmarum natura nõnihil hîc disseruero. Sciendum itaq; est, palmas invicẽ maritali quadã copula conjungi, maresq; attrahere ad se fœminas: neq; has congressum, quãtũcunq; adniti possint, aufugere, sed

Palmarum maritalis affectio.

ultro ramis ab utraque viciſſim contrà ad oſculum quodammodo exporrectis, manifeſta dare mutui deſiderii ſigna. quemadmodum elegãter refert Philoſtratus *in Imaginib.* & Galenus tangit *libro 6. de locis affectis, cap. 5.* Narrat quoque Ammianus Marcellinus *lib. 24.* non tantùm maritari palmas ipſas; ſed & ſexus facilè poſſe diſcerni. quin & generare fœminas ſeminibus illitas marium, eaſq; amore mutuo delectari. atque hoc inde clarere, quòd contra ſe viciſſim nutantes ne turgidis quidem flatibus avertantur. Et ſi ex more fœmina maris non illita fuerit ſemine, abortus vitio fœtus amitti intempeſtivos. Addit & illud: ſi qua fœmina, cujus arboris amore percluſa ſit, ignoretur, unguento ipſius inſici truncum, & arborem aliam naturaliter odoris dulcedinem concipere, hiſque indiciis velut coëundi quandam prodi fidem. Solent itaque cauti palmarii, ne fœminæ aut ſterilitatis noxam incurrant, aut fructum, quem aliquando imaginatione libidinis (ut ita dicam) concipere conſueverunt, ante maturitatem amittant, ita ordinare utriuſque ſexus palmas, ut mares eo ſaltem intervallo à fœminis diſtent, quo pulvis ventorum flatibus à foliis maſculorum ſublatus, in fœminarum folia incidat;

idq;

idque ſatis ad fœcunditatem, & fructus maturitatem facere compertum eſt. Sed mirum dictu, quòd ſi qua procul à mare abſtiterit, ut neque pulvis, neque aura, odorvé ejus ad eam permeare poſſit: excogitaverunt coloni funem à mare religatum ad fœminam usque producere, atque ita quaſi maritali vinculo copulatam, maſculi virtute clanculum funem irrepente, fœcundam fieri, quæ prius in ea ſterileſcebat ſolitudine. Diophanes quoque autor Græcus Florentinum citat, de palmæ amore *in Georgicis* ita diſſerentem: Palma, inquit, amat, & quidem ardenter alteram palmam: neque priùs deſiderium in ea ceſſat, donec ipſam amaſiam conſolari contingat. Videre eſt ipſam arborem incurvatam, & non ferentem proprium pedamentum, neque fructum producentem. Atque hoc ipſum agricolam non latet. novit enim, quòd amet; quàm verò amet, ignorat. Quapropter multas palmas contingens, rurſusque ad amantem regrediens, eamque manu attingens, quaſi oſculum mutuò miniſtrare videtur. Quam verò ipſa deſideret, affectionum, & ſi ita dicere licet, manuum nutu aliquo modo ſignificat: ad illam enim reſpicit, & in illam ex toto ſe amanter injicit, eamque quaſi amplectitur. Medela igi-

tur amoris est, ut agricola frequenter masculam contingat, & manus suas amanti admoveat: & maximè ut flores ex spatha masculæ decerpens, in caput amantis imponat; ac veluti expetiti concubitus gratiam faciat: hoc namque modo amorem mitigat, & palma ipsa exhilarata de cætero optimum ac pulcherrimum fructum fert. Cæterùm sine maribus non gignere fœminas, spontè edito nemore, confirmat quoque Plinius *lib. 13. cap. 4.* imò verò circa singulos plures nutare in eum pronas blandioribus comis. Illum erectis hispidum, afflatu, visuque ipso, & plures etiam reliquas maritare. Hujus arbore excisâ viduas pòst sterilescere fœminas: adeoque esse Veneris intellectum, uti coitus etiam excogitatus sit ab homine ex maribus flore & lanugine, interim verò tantùm pulverè insperso fœminis. Quæ ne quis fabulosa suspicetur, istiusmodi amoris atque conjugii exemplum id genus arboris in Italia quoque dedêre. Cujus rei celebris testis est Jovianus Pontanus, Alphonsi Junioris Neapolitani Regis eo tempore præceptor, & Epistolarum magister, Philosophus, Orator ac Poëta insignis, & quem fabulas pro historia, de re maximè suo tempore omnib. conspicua, scribere puduisset. His igitur duas

Jovianus Pontanus.

elebrat palmas, marem unum Brundusii, œminam alteram Hydrunti, quæ diu steriles ermanserint, donec scilicet paulatim succrescentes, nondum alteram altera contueri oterat: Ubi verò tantum adolevêre, ut sese nvicem conspicere potuerint, longo quanumlibet multorum stadiorum tractu dissilentes, fœtificare cœperint. Sed cur non psum audiamus Pontanum?

Brundusii latis longè viret ardua terris
Arbor, Idumæis usq; petita locis:
Altera Hydruntinis in saltibus æmula Palma,
Illa virum referens, hæc muliebre decus.
Non uno crevêre solo, distantibus agris,
Nulla loci facies, nec socialis amor.
Permansit sine prole diu, sine fructibus arbor
Utraque, frondosis & sine fruge comis.
At postquam patulos fuderunt brachia ramos,
Cœpêre & cœlo liberiori frui:
Frondosiq; apices se conspexêre, viriq;
Illa sui vultus, conjugis ille suæ:
Hausere & blandum venis sitientibus ignẽ,
Optatos fœtus sponte tulêre sua.
Ornarunt ramos gemmis mirabile dictu,
Implevêre suos melle liquente favos.

Quos

Quos versus sanè quàm elegantissim propterea hîc recẽsere dubitavi minùs, qu videam historicam his attributam fidem tantùm à Johan. Pierio *in Hieroglyphycis*, sed Melchiore Guilandino *in tractatu de Papy membro 3.* plura de palmarum natura, cogr tu jucundissima & admiranda differente, que etiam Platonis, plantas nimirum anim lia asserentis, sententiam defendente. Cui fidem possit facere ea quæ ex Brasilia provi cia primùm subvecta herba est, Lusitan *Sentida*, Linschotano *Sentiens*, aliis Viva nu cupata, quæ ad omnem tactum, jactumvè s lis aut pulveris, folia claudit, eaque non n post discessum jacientis tangentisvé resera ac denuò contrectata recludit, quinim ipsum etiam accessum videtur sensu percip re. Appropinquante enim homine, aut an mali ramos constringit; recedentibus pan dit nisi diversa hæc à priore species est, quo tamen ex Guilandino non licet animadve tere. Mirabilior hac planta est, quam q Magellanicæ navigationi interfuerunt, me morant. In insula quippe *Cimbubon* conspi ci arborem dicunt, cujus frondes in terrar lapsæ reptione quadam se ipsas movent & promovent. Frondibus facies quæ Mori Utrinque habent quasi pedes pusillos binos

Sentida sive Sentiens herba

Frondes reptiles.

Com

Compressæ nullum edunt sanguinem. Tactę [ab]beunt, aut refugiunt. Ex iis una, dies octo [s]ervata in scutella vixit: movitque sese quo[t]ies tangeretur, totam scutellæ oram circum[e]undo quod præter Guilandinum etiam à Scaligero relatum video *Exercitat.* 112. *ad Cardanum*. Super utranque autem, quam dixi fuerit etiam *Bacharas*: quæ radix in Judæa nascitur, colore ut Josephus *lib.* 7. *de bello Judaico* prodidit, flammæ quidem assimilis, circa vesperam verò veluti jubare fulgurans: quæ accedentem & evellere cupientem tamdiu refugit, nec priùs fugā sistit, quàm urina muliebri, aut menstruo sanguine consperſa fuerit.

Bacharas, herba fulgurans.

Sed exoticis tamen istis, vi & efficacia singulari nequaquam cesserit herba, illa *Dutroa*, multis in Indiæ locis ubertim proveniens: ex cujus floribus bulbi quædam species oritur, papaveris bulbo haud absimilis, in quo nuclei, quales Melones habent, continentur. Isti si orizæ, vino, aquæ, aut alterius generis cibo, potionivé admixtæ bibantur, cerebrum invadunt, ac stultitiam quandam risu continuo absque alio sensu aut ulla rerum noticia excitant, conciliato etiamnum somno, qui in 24. horarum spacium duraret, nisi pedes aqua frigida ablue-

Dutroa, maritos efficiens cornutos.

rentur. Inde herbæ hujus usus Lusitanoru ac Indorum mulieribus frequens est, qua maritis ignaris propinant, ut securè adulte copiam nefandæ libidinis faciant. Ita mar to præsente & apertis spectante oculis, v rùm fatuo risu in mentis abalienationē cor jecto, communi proverbio horrenda il *Cornua* instruunt, quibus Conjugem prost tuto geniali thoro infamant. Nec is è somn excitatus cujusquam reminiscitur; verùn sopore levi correptum se fuisse existima Etsi autem Dutroæ usus ob illam, quam dix vim severissimè est prohibitus: fit tamen, u ipsimet etiam edictis qui cavent, ab uxoribu decepti eandem inscii bibant plurimùm: se xu quippe muliebri in herba illa indagand quàm maximè occupato, saltem animo u obsecundent suo. Adeò omnium ibi fœmi narum mens in struendis Venereis insidiis & continuandis amoribus versatur, null metu, nullisque reverentiæ legibus coer cita! ut mirandum minimè sit, apud Lusitanos & Indos tantum reperiri Cornutorum numerum: qua appellatione ii notantur, quos prostitutæ Uxoris libido infamat in thori corruptelam, ut à nobis expositum est *libro primo. Titul. de Fibula. fol. 373.* Illud mirere magis, esse in Urbe vel insu-

Indicarum mulierum libido.

Lusitani & Indi maximè cornuti.

Goa locum, in quem projecta occisorum bi gratia boum & aliorum animalium corua, (Lusitanis & Indis adeò despecta atque cosa) post aliquod tempus ex interiore par: terræ adfixa radices agant, palmi unius, & uod excurrit, longitudine: quemadmodum psemet Linschotanus ait, oculis se usurpasse epius, radicibus evulsis atque inspectis; ingulari sanè excremento: cum nusquam errarum simile exemplum in Cornibus extet, quod vel memoriâ sit proditum. Causam rerum naturalium curiosi indagare conati nullam invenêre, cùm adhæc locus ille lapidosus sit, & aliâs infœcundus. Ideò Goæ homines supra omnes Mortales excellentiâ Cornuum præstabiles, diuturnâ ac perpetuâ infamiâ laborant: cùm alibi ipsa cornua abscindi queant aut detruncari: ibi autem radices altè agant, & infesta semper, cum desperatione conjugalis pudicitiæ, novis pullulent incrementis. quod festiviter sanè relatum est à Johanne Hugone à Linschoten, *Descript. Navigationis in Indiam Orient. cap.61.*

Goa in India cornua crescunt.

Illis, quæ de Palmis hactenus diximus, veluti Mantissa accedat, quod apud Plutarchum in libello *de Silentibus Pythiæ oraculis* perhibetur, in Orco (quod ædificium à

Cypsello tyranno consecratum fuit) int[illegible] templi istius anathemata exstitisse Palma[illegible] æneam: ad cujus radices insculptæ videba[illegible] tur plurimæ Ranæ & Natrices, quos hydr[illegible] nominant. Quo typo existimat Hadrian[illegible] Junius *Emblem.9.* indicari eos, qui invidis li[illegible] guis & exitiali maledicentiæ veneno arma[illegible] probos ac integros vitæ viros non obliqu[illegible] ut sæpè fieri solet, sed rectâ viâ ac ratione [illegible] honores & dignitates tendentes evertere, [illegible] omnibus bonis exsuere tentant. Attame[illegible] frustrà. Nam innocentia ac virtute sua fre[illegible] & muniti, Invidorum morsus & Calumni[illegible] torum obtrectationes facilè spernunt atqu[illegible] retundunt, & tantundem curant, quantu[illegible] latratum Canis, ut est in proverbio. Palm[illegible] enim ardua primæq; nobilitatis arbor, fron[illegible] dibus nunquam vidua, homines ad magn[illegible] tendentes aptissimè exprimit. Ad cujus radi[illegible] ces Ranæ plurimæ odiosa sua coaxatione o[illegible] mnibus molestæ, Calumniatorum mores o[illegible] ptimè repræsentant; & Hydri nullis serpen[illegible] tibus veneno inferiores, si Plinio credimu[illegible] virulentos Invidorum sibilos designant. d[illegible] quo insuper ejusdem Junii versiculi exstan[illegible] sanè quàm eruditi: quos Joachimus Ca-merarius retulit *Centuria prima Emblema-tum*:

Circa Balsoã Rana & Natrices.

Maledicorũ symbolum.

Calumniatores Ranis & Hydris assimilati.

Palma

Palma caput tollit cœlo ardua, cujus ad ima
Rana loquax, stabulantur & Hydri.
Oppugnant proceres, quorum via consona recto est,
Degeneres, atq; invida lingua.

[Q]uam sententiam & brevius & concinnius [h]oc disticho comprehendit *Conradus Rit[te]rshusius.* Jurisconsultus & Philologus exi[m]ius:

Quantum Palmæ Hydri possunt Ranaq; nocere:
Tantundem invidiæ virus obesse probis.

[S]ed reliqua à Pancirollo hîc loci exposita, [p]ertexamus: Inter quæ etiam commemora[t]um video

Sericum vermiculorum artificium, &c.) Sericum.

De Serico dicendum à nobis erit infrà, Titulo peculiari. Quod verò picturas ex Avium pennis consertis attinet: per eas intelligitur opus illud plumatile: cujus generis multa ab extremis Novi Orbis majorum nostrorum memoriâ inventi partibus ad

Pictura plumatilis.

nos allata cernimus, tam indumenta, quàm gestamina, scuta etiam, & diversi generis vasa, psittacorum & phœnicopterum, & aliorum pictarum avium plumulis intertexta, opere tam venustè variato, ut nihil delectabilius possit oculis offerri.

Ex eadem regione advehuntur & cultelli lapidei.)

Referunt Novi Orbis Scriptores, Regionum istarum incolas, antequam ab Hispanis & aliis ad vitam cultumque paulò humaniorem fuerunt perducti, inter alia etiam lapideis usos fuisse cultris: quibus tam facilè & aptè quidvis secare potuerint, quàm nos ferreis. Quæ res facit, ut non possim hoc loco non meminisse Cybeles Sacerdotum: quod traditum est, acuto silice vel samiâ testâ virilia sibi amputasse. Catullus de Aty:

Cultri lapidei.

Devolvit illa acuto sibi pondera silice.

ubi, pondera illa, quæ sine pudore nominari non possunt, cum Juvenali rectè interpreteris carnem supervacuam. Sic enim scribit Satyra 2.

Quid tamen expellant, Phrygio quos tempus erit jam
More, supervacuam cultris abrumpere carnem.

Nec

Nec desunt Theologorum gravissimi, qui in circumcisione lapideum cultrũ usurpatum fuisse dicunt. Nam & illud *Exod. 4. v. 25. Tulitq́; Zepora acutissimam petram, & circumcidit præputium filii sui, &c.* doctissimus Joh. Calvinus de *Lapide* arrepto simpliciter interpretatur *lib. 4. Institutio. Christian. cap. 15. sect. 22.* quo sensu cùm locum istum, tùm verò illud Josuæ *cap. 5. Fac tibi cultros lapideos;* etiam à Lavatero Theologo Tigurino acceptum video: dum cultros lapideos intelligit petrinos, auß scharpffem Schiferstein. Et quidem illic mysterium subesse ait. Christus enim est petra, *1. Cor. 10.* atq; idem is est, qui circumcidit & purgat corda nostra. Quorũ sententiæ etiam Hadr. Junius subscribit, illo in picturam Christi circumcisi tetrasticho:

An & in circumcisione adhibiti.

Saxeus edicto resecabat mucro puellos,
Nec legem egressus patitur sibi CHRISTUS *acutâ*
Truncari glandem testâ: præputia duri
Scindamus cordis, vita ut sit criminis exsors.

Alii tamẽ cultros lapideos intelligũt acutos lapide vel cote redditos. Nã cos ferrũ reddit acutum, exsors ipsa secandi: quasi præceperit Dominus, novaculas sive cultros de petra acutos fieri. ut efficiens pro effectu per Metonymiam sit positũ; præsertim cũ extra con-

troversiam verum sit, cultellum lapideum circumcisionis necessitate non esse, & modernos etiam Judæos in circumcisione non uti, sed Novaculâ potiùs acutâ: ut post Lyranum etiam Munsterus tradidit.

Novacula cur in cadavere hebetetur.

In Novaculis autem singulariter hoc observatum est, quòd harum acies in secandis cadaveribus hebetari soleat. Idque propter immensum eorum frigus, ut Plutarchus putavit *libro de Comparat. ignis & aquæ.* Quod etsi id efficere quandoque Hieronymus Mercurialis fateatur: aliam tamen arbitratur subesse rationem. Experientia enim comprobatum est, pepones, aliosque plurimos fructus, qui vel calidi & humidi sunt vel saltem non multùm frigidi, cùm cultris inciduntur, eorum aciem obtundere. quem effectum potiùs corpusculis viscidis quibusdam adscribendum putat, quæ adhærendo acutiem ferri remittant. Idque eo comprobari, quoniam prout hujusmodi corpuscula paulatim dissipantur & evanescunt: sic cultris pristina vis restituitur. *Mercurial. lib. 5. Variar. lection. cap. 12.*

Item Crepidæ ex junco Indico.)

Juncus. Indicus.

Juncum istum Indicum eundem esse cum Papyro Ægyptia, dubitandum non est: cum eandem hæc, quam ille, utilitatem præstet.

Nam ut Papyrus non tantùm calceis onficiundis eſt commoda, verùm & ad mul, utenſilia vaſorum aptiſſima: quin & ad avigia texenda, velaque & tegetes, nec non eſtem ſtragulam, ad funes è libro conficien-os; & nulla deniq; herba eſt, quæ tot & tam ariis modis humano conſulat uſui, & majo-es plureſq; afferat utilitates, quas Plinius re-enſet *lib. 13. cap. 11. cum ſeqq.* Ita & de Junco llo Indico omnia hæc itidem rectè dixeris. Cujus cùm tanta ſit apud Indos utilitas, non ninus rectè fortaſſis antiqua ſua origine gloriari hi poterunt, quàm Ægyptii: qui ad lemonſtrandam progeniei antiquitatem, faſciculum papyraceum ſolebant pingere, primum ſcilicet nutrimentum innuentes: cujus, ſicut & geniture non facilè quis initi-um invenerit: quod ab Oro Appolline *libro primo Hieroglyphic.* eſt traditum: ubi tamen Interpres τροφὰς non rectè *educationem* con-vertit, cùm *alimenta* eſſet dicendum, quæ Æ-gyptios ex Papyro aſſumſiſſe certum eſt, & crudam & aſſam & elixam manducantes, ſucco tamen tantùm devorato, cùm alioqui manducamẽtum exſpuerent. Eandem hanc originis vetuſtatem, ſive nobilitatem gene-ris Athenienſes per Cicadam ſignificabant: quos Thucydides propterea τεττιγοφόρυς,

Papyri & Iunci utilitas

Faſciculus papyri.

Cicada Athenienſium.

h. e. cicadigerulos appellat, quòd apud Athenienses institutum erat, Cicadas ex auro capitis ornamento gestare, quæ indigenas ingenuos ab advenis & servis distinguerent. Caussam nonnulli comminiscuntur, quòd Cicadæ maximè omnium animalium indigenæ videatur. In ea siquidem regione, qua genitæ, vivunt moriunturq; : cùm reliqua ferè omnia animalia aliquò migrent, neque sedem ullam firmam habere perseverēt. *Joh. Pierius lib. 26. Hieroglyph.*

Calcei papyracei.

Cæterùm ex junco illo crepidas fieri dubium nō est: cùm itidem & ex papyro cōficiantur: asserente nimirum Herodoto, Ægyptiorum flaminibus alios quàm biblinos seu papyraceos gestare, fas non fuisse. De Veterum autem calceis dictum à me est *l. 1. Tit. de Fibula. fol. 342. cum seqq.* quibus addenda sunt, quæ doctissimè commentatus est Joh. Guilielmus Stuckius *lib. 2. Antiquitat. Convivial lib. 2. cap. 27.* Illud certè dissimulandum non putavi, Ægyptiis mulieribus, ex patrio more, calceis uti non licuisse: ut ita domi se continere quodammodò cogerentur. quod Cœlius Rhodiginus annotavit *lib. 10. Antiquar. lectio. cap. 3.* Eademq; ratione apud Linschotanum lego, Chinensium puellis à teneris mox unguiculis plantas fasciis cohiberi, incessu

Ægyptiæ mulieres discalceatæ.

Chinenses.

ncessu in posterum molestissimo: sive quòd minutos pedes elegantiæ caussa affectent: sive quòd existimatum sit, posse hac gressus difficultate prodeundi studium quodam̃odò imminui. Etenim viri maximè sunt Zelotypi: plurimumq; mulieres ad libidinem & luxum inclinatæ; *Goa* præsertim, ubi nullo supplicii metu à furtiva illa Venere coërceri possunt: quinimò ita mori habent in deliciis, gloriosam necem existimãtes, cui amor auctor sit, parentatione optima & optatissima. *Joh. Hugo Linschot. cap. 23. & 31.* Nullum tamen Mulieribus calceamentorum usum fuisse, nemo dixerit: cùm sandalia his attributa videam, & quidem, ut docet Pollux, elegantissima: interdum etiam aurea: sæpè etiam armorum vicem præstantia. Sic enim illud Persii *Satyr. 5.*

——*Soleâ puer objurgabere rubrâ*,

de sandalio intelligendum putat Turnebus *lib. 29. Adversarior. cap. 8.* quo & Omphale com̃itigasse Herculi caput legitur apud Terentium *in Eunucho*, & apud Lucianum *in libello de scrib. histor.* Verisimile est (inquit) te vidisse Herculem pictum Omphalæ servientem, valdè alieno cultu & absurdo: Illã quidem exsuvio Leonis ipsius amictã & clavam manu tenẽtem, & Herculem referentẽ;

Goa.

Sandalium.

Omphala sandalium.

Eum-

Eumque in crocotula è purpurea veste lanam facientem, & ab Omphale vapulantem sandalio. Nec indigna relatu est, quæ de Rhodopes calceis narratur fabula. Aquilam enim dicunt, alterum ex calceis ejus dum lavaretur, è manu ancillæ correptum deportasse Memphim, Ægypti civitatem & in sublime super Regis verticem jura dantis elatam, calceum in illius gremium demisisse. qui calcei concinnitate & rei miraculo permotus, per totam regionem misit ad eam inquirendam, quæ hujusmodi calceum ferret. quæ inventa atque reducta Regis uxor facta est. Ita ex calceo cognitum Rhodopes vestigium, eam Ægypti reginam fecit. *Phil. Beroaldus ad Apulej. lib. 9.*

Rhodopes calceus.

Quibus coronidis loco & illud lubet adjicere, quod de Paulo Æmilio Plutarchus prodidit. Id cùm Papyriam, gravissimam licet fœminam, post longum connubii tempus, & susceptis quoque ex ea liberis, repudiasset tamen, atq; ei ab amicis ægrè hoc ferentibus objiceretur, Papiriam cùm formosam esse & locupletem, tum pudicitiâ insignem, & fœcundam: protenso pede, Et hic quidem inquit, calceus novus est & elegans: sed nemo tamen vestrûm propè novit, ubi me pre-

Æmilii calceus.

remat & urgeat. Quo dicto caput hoc concludo, & ad ulteriora progredior.

DE PORCELLANIS.

TIT. II.

SVPERIORIBVS seculis nunquam visæ fuerunt Porcellanæ. *Sunt autem massa quædam, ex gypso, ovo trito, putamine locustæ marinæ, & aliis speciebus cõposita: quæ si probè stipata & densata fuerit, sub terra in locum aliquem secretiorem reconditur, quem pater Liberis suis (alios enim hunc scire non vult) designat. Atque ibi octoginta annos manet recondita. quo tempore elapso filii vel nepotes eam eruunt, eâq; rursum subactâ, & ad elaborandum idoneâ redditâ, pretiosa illa vasa conficiunt, adspectu pulcherrima & tralucentia; nec non formâ, & colore, quo Architecti illi volunt, conspicua. Vasorum istorum insignis hæc virtus est, quòd si venenosum quid ipsis immissum sit, ilicò*

Porcellana.

rumpantur. Qui massam istam sub ter-ra recondit, nunquam rursus eximit: s[...] Filiis & Nepotibus, aut aliis hære[...] bus tanquam thesaurum relinquit: siqu[...] dem multum inde lucri capiant. Mas[...] enim illa ipsi etiam auro prævalet: qua[...] quā rarò invenitur vero, sed satis adult[...] rata vēditur. Turcici Imperatores, item[...] Basciani, Sangiachi & alii Satrapæ, sem[...] per è duplicatis comedunt vasis; argente[...] quidem inferiore, superiore verò ex Por-cellanis composito. Sed Porcellanæ istæ fa[...] sæ sunt,

NOTAE sive COMMENTARII.

Porcellanarū descriptio.

1. Videtur Pancirollus noster *Odoardi Barbosæ* sequi sententiam: qui libro quodam Italica lingua conscripto, Porcellanas ex Ostreis, quæ centum annos sub terra latuerint, & aliis hujuscemodi commixtis materiis formari autumat.

2. Sed aliam Porcellanarum descriptionem videre est apud *Johannem Consalvum Mendosam*: qui vel ideò majo-

ijorem fidem merebitur, quòd Regis Hi
aniarum juſſu florentiſſimum Chinæ re-
um, in quo Porcellanas fieri extra contro-
rſiam habetur, ipſemet perluſtrando in
m præſentem venerit, & vaſorum illorum
ateriem oculis ſuis fuerit contemplatus. Is
itur *libro primo cap. ultim. Hiſtoriæ Chinæ*:
rcellanas (ſcribit) ex terra dura cretoſa
ri: quam contuſam & molitam in ſtagnum
uæ conjiciant, muro ſaxi vivi probè ſatis
nclusum: Eamque materiam imbibere
ntiuntur humorem iſtum, usque dum li-
uefacta veluti ſubtilis & levis quædam tela
ſuperficie extendatur. Atque ex hac poſt-
tenerrimas Porcellanas effingi, ait: ex eo
item, quod fundo inhæret, minoris notæ
aſa confici: quippe quæ tanto degenerent
agis, quanto craſſior in imo & deterior
x ſubſiderit. Addit, vaſa iſta non diverſam
noſtratibus formam habere: eaque & inau-
ari, & quo velis colore infici, eodemque in-
elebili. Simulac verò ita formata fuerint,
ornacibus immiſſa percoqui. Cum Conſal-
o planè conſentit & *Joh. Hugo à Linſchoten*,
um in deſcriptione Navigationis in Orien-
em, *capite 23*. ita ſcribit: Porcellanæ ex certa
erræ ſpecie, quæ duriſſima eſt, conficiuntur;

forma.

ea in partes mollitur & molâ tunditur, cis[illegible]
nisque injecta maceratur, donec duritie[illegible]
victâ sæpeque versatâ (quemadmodum a[illegible]
nos agricolæ lac in butyrum exercent) [illegible]
summitate materiam excernat, ex qua sub[illegible]
lissimum opus fit. Sequitur secunda cras[illegible]

Delectus.

soboles, & inde alia atque alia, deterior se[illegible]
per successione. Figuræ ac imagines quæli[illegible]
pòst appinguntur, demum fornacibus i[illegible]
positæ testæ, in eam quam ostendunt f[illegible]
mam rediguntur. Etsi autem Porcellanæ i[illegible]
ita facili precio comparantur, ut quinq[illegible]
ginta veneant quatuor Realibus, auto[illegible]
baciis nostratibus: ex iis tamen pro vectig[illegible]
in ærarium annuo reditu scribit *lib. tertio* [illegible]
pit. quarto. redigi nonaginta millia Ta[illegible]
quorum quilibet 20. bacios nostrates con[illegible]
cit. & tamen præstantissima atque pulcher[illegible]
ma è Chinarum regno citra capitis peric[illegible]
lum non avehi, suprà asseruerat *lib. primo ca[illegible]*
ultim. Regis scilicet & magistratuum usui d[illegible]

Virtus.

cata. Singularem porrò hanc Porcellanis vi[illegible]
tutē Pancirollus adsignat, quòd nullum a[illegible]
mittant venenum, sed eo immisso ilicò dis[illegible]

Electrum.

liant. Quam virtutem & Electro quida[illegible]
tribuunt. Poculum enim ex Electro natura[illegible]
conflatum (id auro & argenti quintâ par[illegible]
constare diximus *lib. 1. Tit. de Pyropo & El[illegible]*

Ctro

ro) arcu in superficie ejus internâ maculo-
, quo nitor ingenitus obsolescit, nec non
ridore virus infusum prodere fertur ac præ-
onstrare: si verum est, quod ex Langio re-
rt Antonius Mizaldus *Cent. 4. Memorab. Aphoris. 55.* Longè diversum usum præstite-
t fortassis poculum ex Mulæ ungulâ con-
ctum: quo solo, & nec argenteo æreóve va-
, quin dissiliret & dissiparetur, contineri po-
rat mortifera illa aqua in Nonacri Arca-
iæ regione: quæ à vi sua στυγὸς ὕδωρ fuit nū-
pata, & ab Antipatro per Jollam filium
erlata memoratur ad Alexandrum interfi-
endum, magna Aristotelis præceptoris in
iscipulum & Regem tam munificum infa-
ia, qui id veneni pergelidi docuerat. *Pli-
us lib. 30. cap. 16. in fin. Plutarchus in Alexand.
fin.* Etsi autem istam infamiæ notam dili-
enter & verè (ut opinor) abluit Stephanus
orcatulus *de Gallor. Imperio & Philosophia, lib.*
nulli credibile fore existimans, ut insidia-
um in Regem conscius fuerit nobilis Philo-
phus, quamvis exitialem illam aquam de-
exerit, sciens nihil mali genuisse Naturam
ne aliquo bono; nihilque tam præsentis
e veneni, quod vel per seipsum, vel, si sa-
bribus misceatur, ad antidotum non spe-
tet: Constat tamen, Antonini Caracallæ

Mulæ ungula.

Aristotelis in Alexãdrum ingratitudo.

Caracalla Aristoteli infensus.

mentem ita invasisse suspicionem illam, ... ob hoc Philosophos, qui Aristotelici sun... nominati, summo odio fuerit prosequutus, ... non tantùm Aristotelis libros combure... voluerit, sed & sectæ istius hominibus sod... litates, & cætera commoda quæ habebant ... Alexandria, sustulerit; criminatus eos, quò... Aristoteles caussa mortis Alexandri visus e... set. *Xiphilin. in Caracallo.* Erat enim Caraca... lus erga Alexandrum ita affectus, ut no... tantùm iisdem armis, poculisq; similibus ii... quibus ille usus fuerat, uteretur: sed & A... lexandrum *Orientalem Augustum* appella... rit, scripseritq; aliquando ad Senatum, An... mum Alexandri in corpus Augusti introii... se, ut, quoniam illi fuerit vita brevis, in h... viveret diutius: quemadmodum idem X... philinus prodidit: fortè ut vel inde Divini... tatem ipsi conciliaret, quam Alexandru... tantoperè affectasse noverat, ut datis ad Gr... ciæ civitates literis, ridiculè satis instite... decreto publicitus ipsum statuerent Deu... Adeò, quæ minus ei impertita fuerat natur... ab hominum exspectare institutis non ... veritus! Lacedæmonii igitur stupidum hu... Alexandri tumorem coarguentes, Laconi... & patrio more ita decreverunt: Posteaqua... esse vult Deus Alexander, esto sanè. *Cœl. Rh...*

ejus in Alexandrum affectus.

Alexander divinitatem affectans.

digi...

gin. Lection. antiquar. lib. 21. cap. 35. Quinimò
on ipsemet tantũ Alexander pro Jovis Am-
ionis filio haberi; sed & Hephæstionẽ post
bitum tanquã Deum coli voluerat: in tan-
im ut Jusjurandũ supra cætera religiosissi-
ium existimârit, quod per nomen Hephæ-
ionis præstaretur. *Lucan. in libello, Calumniis*
m temerè credendũ: non secus atq; C. Caligu-
nullũ sanctius juramentum, quàm per no-
ien Drusillæ credidit. *Sueton. in Caligula, c. 24.*
uam ille apud Senecam juravit in Senatu se
idisse cœlũ ascendentẽ. quomodo & Julius
roculus juramento firmavit, Romulũ cœ-
o repentè delapsum, à se in colle Quirinali
isum, augustiore forma, & ad Deos rursus
iblimem abiisse, ut est apud Ovidium 2. *Fa-*
or. & Livium *libr. 1. Decad. 1.* & Livia Nume-
io Attico decies Sestertiûm dono dedit,
quia juraverat vidisse se Augustũ in cœlum
scendentem. propterea decretum à Senatu
acrarium Augusto, à Livia Drusilla uxore
actũ, ut à Dione Cassio est proditum *libr. 56.*
Quod vel ideò minus mirum videri debet,
quòd reperio ipso etiamnum vivente, divi-
nos ei honores habitos, & per nomen ac nu-
men Augusti jurasse Romanos. unde Horat.

Præsenti tibi maturos largimur honores,
Jurandasq; tuum per nomen ponimus aras.

Hephæstio.

Iuratum per nomen Hephæstionis.

item Drusilla.

Romulus inter Deos.

item Augustus.

Quod ipsis exprobrans Minutius Fel
in Octavio: Tutius eis est (inquit) Jovis g
nium pejerare, quàm Regis. Et Tertullianu
Majore formidine (ait) & callidiore timid
tate Cæsarem observatis, quàm ipsum de O
lympo Jovem: citiùs denique apud vos p
omnes Deos, quàm per unum genium Cæ
saris pejeratur. *in apologetico advers. Gent*
Ideoque quoties per genium Principis pe
jeratum fuerat, acriter puniri solebat perju
rium; Eo scilicet, qui hoc modo pejerara
fustibus castigato, & hac per præconem vo
ce ei occentata, προπετῶς μὴ ὄμνυε, petulante
ne jurato. *l. si duo. 13. §. fin. ff. de Jurejur.* cum e
contrà, si quis per Deum pejerasset, huju
perjurii nullum crimen, nulla accusatio, nul
la pœna Legibus esset prodita: *Cujac. libr*
decimotertio. Observat. capit. vigesimo primo. se
satis esse putaretur, quòd Jurisjurandi con
temta religio ipsum Deum haberet ultorem
l. 2. C. de reb. credit. Ob id enim Græcis Joven
ὅρκιον dictum esse multi putarunt: & Deo
rum injurias Diis curæ esse, Tiberius apud
Tacitum pronunciavit. *Cujac. libro secundo*
Observat. capit. decimo nono. Petr. Ærodius
libro quarto. Rerum judicatar. tit. 2. cap. 1. quan-
quam haud scio, an pœnâ illâ, quæ Deum
habet arbitrum, & injuriæ æstimatorem,
ulla

Perjurii pœna.

la possit esse gravior; testante præsertim egio Propheta & Psalte, Perditurum Denomnes, qui loquuntur mendacium, *salm. 5.* Quod & Ethnici Naturæ tacita ge in hominum mentibus divinitùs inscria docti intellexerunt. Hoc enim & Ciro 2. *de Legibus* expressit his verbis: Perju-pœna divina, exitium; humana, dedecus to. de quo plura videri poterunt apud Hunem Donellum *ad Tit. de Jurejurando, cap. n. 8.*

Sed nec in Alexandro duntaxat, verùm iam aliis quoque principibus viris eandem saniam in cultu habituque Deos mentien-, apud bonos Auctores licet deprehendere. enim Antigonus Rex in omnibus Liberũ trem imitatus, hederam capiti circumpoit loco causiæ & diadematis Macedonici, yrsum pro sceptro gerens, si Herodiano edimus. quanquam non desunt, qui nc in ipso divinitatis affectationem excunt. Etenim cùm ex adulatione, quæ pelens alioquin & virulenta nulli non rei ducit tabem, Antigonum Macedoniæ Reem Hermodorus Poëta Solis dixisset filiũ: aud facilè (inquit ille) tibi consentiet Lanophorus meus. Dii enim & Solis filii Lano non indigent. *Plutarch. in Apophthe-*

Antigonus.

gmat. veluti obſcurè inſinuans, quum a-
mentis egeam, quum inde retrimenta fi-
plura ſubinde egerenda, mihi ſanè mor-
lis videor, non Dei filius aut Solis. Siquid-
Laſanum. eſt Laſanophorus, qui matulam Domi-
ſubjicit. Eſt quippe Laſanum (cujus & H-
ratius meminit *libro primo Satyr. 6.* his ve-
bus:

Quum Tyburte via prætorem quinque ſ-
quuntur
Te pueri, Laſanum portantes Oenopho-
rumq;.)

vas ventris exonerationi ſubſerviens. *Tur-*
bus lib. 13. Adverſar. cap. 3. & quidem vi-
rum propriè: ſicuti fœminarum trulla S-
Scaphium. phium dicitur. *Cœl. Rhodigin. libr. 21. Lecti-*
antiquar cap. 33. quaſi parva Scapha, & q-
commodè inter verendorum (ut metaph-
râ Martialis utar) ſymplegades inferri p-
ſit, ut Alciatus interpretatur *libro ſexto p-*
rerg. cap. 26. Unde Ulpian. Argento lega-
non puto ventris cauſâ habita Scaphia co-
tineri. *l. Quintus 27. §. argento. ff. de auro & a-*
gento legato. quo loco Accurſius *Scaphium* p-
cingulo interpretatur, non ſat doctè. Juv-
nalis *Satyr. 6.*

Et ride, Scaphium poſitis cùm ſumitur a-
mis,

quo

quod qui Athletis attribuunt, non videntur Poëtæ ſententiam adſequuti. Eſtq; notatu cum primis digna Sigiſmundi Imperatoris moderatio. Nam cùm à quodam impensè &ſupra modum laudaretur in faciem, & Diis prædicaretur ſimilis, illi colaphum impegit; dicentiq;, Cur me cædis? reſpondit, Cur me mordes? *Philip. in Chronicis lib. 5. mihi fol. 964.* & Stephan. Guazzus *de converſat civili lib. 1.*

Sigiſmund. Imp.

Sed ad larvatos revertor Deos: ex quibus C. Caligula, non modò novus Dionyſius ſive Bacchus appellari voluit: ſed & univerſum Dionyſiacum habitum indutus inceſſit, in eo apparatu etiam judicia exercens, ut refert *libro quarto* Athenæus, & latiùs Dio Nicæus *libro 59.* in hæc ferè verba: Caligula interdum effœminatior ſpectabatur, thyrſum & cratera tenens: interdum virili ſpecie clavam & Leonis pellem geſtabat; ſubinde facie levigata & raſa, mox barbata viſebatur; nunc tridentem tenens, nunc fulmen vibrans; nonnunquam Palladi bellicæ virgini aſſimilatus.

C. Caligula.

Bacchi quoque habitum cultumque jam anteà uſurpaſſe legimus M. Antonium: quem Vellejus Paterculus redimitum hederis, coronaque velatum aureâ, & thyrſum tenentem, cothurniſque

M. Antonius

succinctum scribit curru velut Liberum patrem vectum fuisse Alexandriæ: neque id spectaculi in Regia tantùm Ægypti Urbe, sed Athenis quoque in medio Græciæ quasi theatro exhibuisse. Quam rem clarissimè consignavit Seneca *Suasorior.* 1. monens in adulatione, qua aliorum animos permulcere volumus, modum aliquem servandum esse, ne nobis accideret tale aliquid, quod Atheniensibus: cùm publicæ eorum blanditiæ non tantùm deprehensæ, sed & castigatæ sunt. Nam cùm Antonius (inquit) vellet se Liberum patrem dici, & hoc nomen statuis subscribi; habitu quoque & comitatu Liberum patrem imitaretur: occurrerunt venienti ei Athenienses cum Conjugibus & liberis, & Διόνυσον salutaverunt. Bene illis cesserat, si nasus Atticus ibi substitisset. Dixerunt, despondere ipsos in matrimonium illi Minervam Musam suam, & rogaverunt, ut duceret. Et Antonius ait, ducturum: sed dotis nomine imperare se illis mille talenta. Dio Nicæus, Antonium myriadas centum ab ipsis exegisse scribit. qui calculus posterior quadragias Sestertiûm, hoc est, summam centum millium coronatorum aureorum non transcendit: cùm prior ille summam efficiat sextuplo majorem, ad sexcenta

Adulatio punita.

enta aureorum coronatorum millia ſeſe ex-
endentem. Id quod Romano more ducen-
ies quadragies Seſtertiûm dixeris: ex ſup-
utatione Hadriani Junii *lib.5. Animadverſ.*
ap.1. Sed ut Antonius Bacchi habitum adſu-
nebat: ita Commodus Imp. Herculem ſe
Jovis filium nominari voluit, depoſito
nperatorio cultu omni, Leonis exſuvio
ndutus, & clavam manu geſtans, Herodia-
o oculato hujus rei teſte: non ſecus atque
ex. Pompejus Neptuni filius olim haberi
mbiverat, phœnicium paludamentum, quo
nperatores utebantur, in cœruleum con-
ertens, gloriabundus ſcilicet ob felicem
navigatione ſucceſſum, & geminum ad-
erſæ partis naufragium. quod præter Ap-
ianum, etjam Porphyrio ad Horatium ad-
otavit.

Commodus.

Sex Pompejus.

Seriòne autem, an verò Deûm contemtu
otiùs adſcititium illum divinitatis habi-
um uſurparint, non facilè dixerim. Helio-
abalus certè, ſi Lampridio credimus, Cer-
os quatuor junxit ad currum, quo veheba-
ur, totidemq; Canes, Dianam ſe appellans;
quatuor Tigres, Bacchum ſe dictitans; &
uatuor Leones, ſe Cybelen vocans: non tam
enationis & ferarum ſtudio, quàm Religio-
is & Deorum hominumque contemtu;

Heliogabalus.

quum etiam fœminas quatuor currui ad[...] pulaverit: non secus atq; Sesostris Ægy[...] Rex, Reges quatuor, ut Antonius Mizal[...] meminit *Memorabil. centur. 6. Aphor.* De horum Apotheosi, qua ex Herodiani[...] 4. constat, Imperatores fato functo[...] Deos referri solere, Seneca joculare co[...] posuit scriptum, quod *Apolocynthosin*, ve[...] quandam inter Indigites referendi rat[...] nem indigitavit: eo quòd Claudius medi[...] to boleto, quasi pharmaco purgatorio, qu[...] olim frequens ex Colocynthide concin[...] batur, periit. Infusum autem delectabili[...] bo Boletorum virus, *Locustæ* nobilis ven[...] cæ ingenio paratum, Agrippinam Clau[...] porrexisse scribunt, Plinius *libro 22. cap.* [...] Corn. Tacitus *lib. 12.* Sueton. in Claudio c[...] 44. & Dio *lib. 58.* Quò pertinet illud Nero[...] dicterium, quo Boletos (fungorum id g[...] nus est) βρῶμα θεῶν, hoc est, Deorum cib[...] nominavit; innuens nimirum, Claudi[...] per Boleti esum, cujus avidissimus fuisse S[...] tonio dicitur, ad Deos excessisse. Hinc i[...] Martialis imprecatio:

Sesostris.

Apolocynthosis.

Claudii Boletus.

Boletum, qualem Claudius edit, edas.

Et vulgaris circumfertur versiculus:

Boleti lethi caussa fuêre mei.

N[...]

Nec enim, ut eſt apud Senecam, poſt Boletum opiparè medicamentis conditum, Claudius plus cibi ſumſit: exſpectans ſcilicet, ut jam cœlo collocatus, cum Romulo

——*poſſit ferventia rapa vorare.*

quippe non Nectare tantùm & Ambroſiâ Deos paſci, veteres credebant: verùm etiam vilibus quibuſdam cibis, ut Romulum rapis. Credo, de paupertate illius ſeculi, quo Romulus vixerat. Proinde quaſi in cœlo iiſdem cibis victitet, quibus in terra alebatur; Martialis ita ludit:

Romulus jā Deus rapis veſcitur.

Hæc tibi brumali gaudentia frigore rapa
Quæ damus, in cœlo Romulus eſſe ſolet.

Sed parum eſſet, Boletis & id genus eduliis vim maleficam miſceri, niſi & ſacrificiis hanc propinatam legamus. Nam & *Victor III.* Pontifex Rom. exſtinctus fertur, injecto in calicem veneno, dum rem divinam facit, non abſq; inimicorum dicterio, divinum planè id poculi aſſerentium, quo hauſto Victor ad ſidera celeriter evolaſſet; non ſecus, ac Claudius Boletorum eſu, ſicuti diximus. Et *Henricus Lucemburgenſis* Imp. optimus, à Clemente V. Pontifice (cui pro genuina ſedis illius ambitione non ſatis erat

Venena etiā in ſacris adhibita.

eximium cœli regimen, nisi terris quoqu[e]
latissimè dominaretur) ad comprimenda[m]
Guelphorum protervitatem Italiam peter[e]
impulsus, Aretii contracto exercitu agens
ac Christum pia mente spirans, glutito cu[m]
Eucharistia veneno, fraude Mompellica[-]
ni monachi, à Florentinis instructi, ex[-]
spirasse dicitur: vir equidem ambrosia Cœ[-]
litum, non diro toxico pasci dignus, sacer[-]
dotibus improbis ac vanis infestus, bono[-]
rum contrà & studiosorum amicissimus pro[-]
pugnator, quos *cygno nigro rariores* tunc di[-]
cere solebat. *Steph. Forcat. de Imper. & Philo-sóph. Gallor. lib. 4.*

Cæterùm novitiis illis Diis, de quibus
diximus, *Divorum* quàm *vivorum* nomen fa-
cilius concesserit Antoninus Caracalla, qui
cùm Getam fratrem in ipso matris gremio,
ad quod tanquam tutissimum asylum con-
fugerat, ac jam tum ex collo ejus pendētem,
adhærentemque ipsius pectori atq; uberi-
bus, interfecisset; *Xiphil. in epitome Dionis, in Caracallæ vita;* consulente quodam, ut ad
declinandam sive mitigandam parricidii in-
famiam atq; invidiam, interemtum fratrem
Divi nomine dignaretur: Sit (inquit) Ge-
ta Divus, dum non sit vivus. *Philip. Camerar. Operar. succisivar. cap. 88.*

Caracallæ parricidium.

Sed

Sed institutum repeto: ne fortè dum ma-
um poſcor,ut dicitur, pedem porrigere vi-
ear. Porcellana igitur vaſa veneni nihil ad-
ittere, non tantùm Pancirollus rectè mo-
uit; ſed & literis id ipſum conteſtatus eſt
mon Simonius, Sereniſſimi Maximiliani de-
gnati Electi Regis Poloniæ, Archiducis
uſtriæ Medicus, & Regni Bohemiæ Archi-
er: quas ille unà cum Porcellana quadam
ragâ miſit Lipſiam, ad generum ſuum
idericum Meyerum, affinem mihi cha-
ſſimum. Et quidem ipſiſſima Epiſtolæ il-
us verba hîc loci adſcribere, quid vetat?
utellam (ait Simonius) mitto ex precioſa
orcellana. Inventa eſt unà cum aliis rebus
ciſtis Baſſæ Budenſis, qui nunc Viennæ
ptivus detinetur. Bibunt ex ea Turcæ a-
uam, cerbet, ſuaque juſcula: quia venena
utatione ſubitaria pelluciditatis detegere,
demque potenter credatur reſiſtere. Do-
o data eſt illuſtriſſimo Heroi, amico meo:
quo accepi. Non commutârim eam cum
gentea ejusdem ponderis. Nam hujus ma-
riam eſſe puram, minimeque adulteratam,
rtò mihi perſuadeo. Et credibile eſt: cùm
m illuſtri inter Turcas Duci in uſu fuerit.
Pragæ. 12. Februar. Anno 1600. Quæ loco
uic inſerere propterea dubitavi minùs,

Porcellana venenum non ferunt.

Simon Simonius.

quòd dum Lipsiæ non ita pridem à colla
dato illo Affine meo liberaliter exceptu
Scutellam illam manibus tractavi meis,
suavissimo repletam vino semel atque it
rum, non sine voluptate exhausi: verum a
eò deprehendi, quod Consalvus Mendo
prodidit *lib. 1. Historiæ Chinæ cap. ultim.* Porce
lanas illas elegantiâ & perspicuitate sua,
pellucidissimis quidem Crystallis ceder
Crystallum autem glaciem esse Plinius d
cet *lib. 37. cap. 2.* & cœlesti humore, parvaq; n
ve fieri: nec alibi reperiri, quàm ubi max
mè hibernæ nives rigent. Quò allusisse vid
tur Auctor obscœni carminis, illo versu:

Rigetq́; duro barba vincta Crystallo.

Porrò Christallinis poculis summa olim fu
auctoritas, atque ea quidem in frigido p
tu maximè commendari idem Plinius r
fert: cùm materia illa caloris sit impatien
Xenocrates auctor est, vas amphorale ex cr
stallo visum: & ex India vas crystallinu
Sestariorum quatuor fuisse allatum. A
si eidem Plinio credimus, is olim luxur
furor fuit, ut etiam Materfamiliâs, nec div
tamen, mercata dicatur trullam crystallina
Sestertiis centum quinquaginta millibu
Nero quoq; eodem auctore, amissarum r
rũ nuncio accepto, duos calices crystallin

Porcellana perlucida,

Crystallus.

Crystallina vasa.

suprema ira fregit illisos: fortè, ne quis a-
is ex his biberet, aut verò ad divitiarum o-
entationem. Hoc n. argumentum opum,
ec vera luxuriæ gloria existimata est, habe-
ꝗ posset statim totum perire. Hinc preci-
n crystallinis fecisse dicitur ipsa fragilitas.
in. li.33.in procem. Quod totidem ferè verbis
pressit Seneca *lib.7.de Benefic.c.9.* Video (in-
uit) istic crystallina, quorum accendit fra-
litas precium. Omnium enim rerum vo-
ptas apud Imperitos ipso, quod eos fuga-
debet, periculo crescit. Ejus rei memora-
ile nobis exemplum (ut infinita alia præ-
ream) præbere poterit Vedius Pollio: qui
rvorum unum, quòd Crystallinum fortè
lisisset, ad ultimum rapi supplicium, & Mu-
ænis, quas in piscina depascebat capacissimæ,
bjici jussit. Et quidem jam inde ille eò fuis-
et abreptus, ni Augustus (ad cujus cum Pol-
one tùm cœnâtis pedes fuerat dilapsus, nõ
uidem mortem deprecaturus, sed mortis
enus, hoc est, ne Murænis esca foret) inusi-
atam crudelitatis speciẽ miratus, dimitti e-
estigio puerũ imperasset, & vasa ejus operis
onteri universa. *Dio Cassius lib.54.* Ridicu-
um verò, quanquam non inficetũ est Mar-
ialis consilium, istam Crystallinorum fragi-
itatem ita caveri posse monentis, si servus.

Vedius Pollio.

qui ea tractabit, nec nimium ea negligat, ne nimium etiam sit solicitus. Nam & non cu ranti temerè ea excidere; & à timente sust neri non posse, labentibus manibus. Sic ig tur ludit *lib. 4. Epigramm.*

Frangere dum metuis, frangis crystallin peccant.
Securæ nimium solicitæq; manus.

Sed ab hoc metu liberum fore servum, dem innuit, qui Sagũtinos calices, ex Sagu tino luto factos ministraverit:

Saguntina pocula.

Quæ non solicitus teneat, servetq; Mini ster,
Sume Saguntino pocula ficta luto.

Nam cùm alia pocula singulari tractentu & custodiantur solicitudine: in his nullâ cu râ opus fore significat: quandoquidem vili sint id genus vasa, & si frangantur, aut nu lam, aut certè parvam jacturã allatura. Hin idem alibi:

Ficta Saguntino cymbia malo luto.

Insignem igitur prudentiæ laudem i hoc mereri videtur *Cotys* ille Thracum Rex qui quòd esset naturâ prærapidus, ac ad iran effervescentior, ad ultionem proinde etian

Cotys Rex.

præ

præceps præcipueque imperiosus,& immitis in servorum delictis ; (quod genus hominum minutulis suffervefactum rebus, *Microlypum* Græci vocant) quum preciosiora essent ab hospite dono ei oblata figlina, cælato opere, tornatulique ratione conspicua, sed tamen prætenuia, fractionisque injuriæ opportuna: offerenti quidem gratum se præbuit, ampliter illum muneribus afficiendo: Cæterùm mox vasa contrivit omnia, facti protinus ex fide ratione reddita: quòd vereretur, ne per incuriam ministros peccantes ea in re sævius amariusque verberibus conscideret. A tam nobili exemplo adagionis comminisci figuram possumus, ut *Cotys figlina* identidem præfervidis itendamus, insusurremusque, quos velimus commonitos, illum indignationis ardorem ex nimio irarum æstu prorumpentem, prudentiæ quodam sufflamine, vel cum dispendio reprimendum. *Cœl. Rhodig. lib. 23. Lection. Antiquar. cap. 20.*

Cotys figlina.

Inprimis verò commendanda videtur Veterum parsimonia: apud quos figlina seu fictilia opera tanto in usu fuêre, ut Numa Rex septimum figulorum Collegium Romæ instituerit. Non enim imbrices tantùm tegulæ, laterculique inde fiebant: sed

Figlina Romanis usitata.

& tabulæ, lucernæ, candelabra, vasa omni generis, doliaq; ad vina & ad aquas. Quin & defunctos sese multi fictilibus doliis cond maluêre: sicut M. Varro, Pythagorico modo in myrti & oleæ, atque populi nigræ foliis *Plinius libro 35. capit. 12.* Tuberonem cert Seneca, inter alia, etjam ob hoc singularite laudat, quòd in Epulo publico (Plautus *popu larem cœnam* vocat) fictilia pocula popul Romano proposuerit. Proderit (*ait. libr. 1. epist. 69. in fin.*) narrare & exponere Tuberonis ligneos lectulos, cùm in publicum ster nerentur, hœdivasque pro stragulis pelles, & ante ipsius Jovis cellam proposita convivi vasa fictilia: quid aliud, paupertatem in Capitolio consecrare? Ut nullum aliud factum ejus habeam, quo illum Consulibus inseram, hoc parum credimus? Censura fuit illa, non cœna. O quàm ignorant homines cupidi gloriæ; quid illa sit, aut quemadmodum pe tenda! illo die populus Rom. multorum su pellectilem spectavit; unius iratus est. Omnium illorum aurum argentumque factum est, & in milites conflatum. At omnibus se culis Tuberonis fictilia durabunt. Et huju quidem laudis duraturæ caussam videtur i dem adsignare *lib. 1. epist. 5.* cùm ita scribit: Magnus ille est, qui fictilibus sic utitur, quem ad

Tuberonis frugalitas.

admodum argento: nec ille minor eſt, qui ſic argento utitur, quemadmodum fictilibus. Refert tamen Cicero, Populum Rom. hanc Tuberonis frugalitatem, veluti quasdam ſordes, graviter tuliſſe: atque ita hominem integerrimum, Civem optimum, hœdinis illis pelliculis Præturâ dejectum fuiſſe, *in Orat. pro Murena*. Ubi etiam fictilia vaſa, populo expoſita, docet fuiſſe *Samia*. quo genere vaſorum uſus fuiſſe ſcribitur & *Agathocles* ille Siciliæ tyrannus, licet figulo genitore ſatus. quemadmodum & *C. Marius* ex fabro ferrario, tempore Gallieni à militibus Imperator Romanus fuit ſalutatus ille quidem, ſed non diuturnum fuit ipſius Imperium. Unâ enim die factus eſt Imperator: alterâ viſus eſt imperare: tertiâ interemtus eſt à milite, & quidem eo, qui ejus quondam operarius in fabrili officina fuerat, addito hoc dicterio: *Hic eſt gladius, quem ipſe feciſti*. De quo triduano Imperatore non illepidè uſurpare poſſis id, quod de Vatinio Cos. jocatus eſt Cicero: Eo nimirum Imperatore magnum obtigiſſe oſtentum: nam nec brumam, nec ver, nec æſtatem fuiſſe. *Philip. Camerar. Operar. ſucciſivar. capit. 82.* Hic in digitis nervos habuiſſe dicitur, non venas: tanta vi, ut nullius manus ad ſcribendum aut impellendum prȩſtantior

Samia vaſa.

Agathocles.

C. Marius.

ejus fortitudo.

tradatur. Quippe venientia carra salutar[illegible]
obnixus repulit: fortissimum quemque unc[illegible]
sic demum digito afflixit, ut perinde ac clav[illegible]
ferroque icti torquerentur. Tantum verò
abest, ut tam vilis eum puduerit originis, u[illegible]
in concione hęc in verba dicatur prorupisse.
Moderatio. Ars mihi abjiciatur ferraria, dum me ferrum
tractasse suis sentiant cladibus exteræ gentes,
quæ Populum Romanum ferratam gentem
putent. *Cœl. Rhodiginus libro quarto. Anti-
quar. lection. capit. tertio.* Sed nec minor cen-
Agathoclis moderatio. senda est Agathoclis moderatio, quam e-
leganti hoc carmine graphicè descripsit Au-
sonius:

Fama est, fictilibus cœnasse Agathoclea re-
gem,
Atque abacum Samio sæpè onerasse
luto,
Fercula gemmatis cùm poneret horrida va-
sis,
Et misceret opes, pauperiemque si-
mul.
Quærenti causam, respondit: Rex ego qui
sum,
Sicaniæ figulo sum genitore satus.
Fortunam reverenter habe, quicunque re-
pentè
Dives ab exili progrediere loco.

Quem-

Quemadmodum autem hæc Agahoclis moderatio meritò commendatur: Ita econtra turpis & nefanda ipſius libido, & improba atque abominanda Venus reprehenſionem nequaquam poteſt effugere Nam & ab eminentiſſimis proditum hiſtoricis eſt, Agathoclem formâ & corporis venuſtate præeminentem, diu vitam ſtupri patientiâ exegiſſe: ipſo etiam Timæo ſcribente, Eum primo ætatis flore κοινὸν πόρνον, hoc eſt, ſcortum promiſcuum, impudentiſſimo cuique fuiſſe expoſitum, & nec minùs petulanter reliquum ætatis tempus in nequitia peregiſſe, libidine â viris ad fœminas tranſlata. Hinc probroſi in illum verſiculi apud Suidam, quibus *Graculus triteſtis* fuit nuncupatus. Graculus quidem: vel quòd ob ſingularem in concionibus facundiam, æmulis & inimicis loquax magis, quàm eloquens diceretur, uti de Atilio Palicano pronunciatum novimus: Vel ob latrocinia & furacem naturam, Graculis admodum genuinam. Nam, ut Plinius ſcribit, Huic ſoli avi furacitas auri argentique præcipuè mira: quippe quam *Monedulam* quoque inde dictam Grammatici interpretantur, quaſi *Monetulam*, quòd ſurripiat monetas. Agathoelem verò latrociniis incubu-

vitia.

Cur Graculus nuncupatus.

isse ante tyrannidem, historia testis est, Ideoque concedentem Syracusas diu sine fide fu[...] isse: quoniam nec in fortunis, quod amitteret; nec in verecundia, quod inquinaret habere videbatur. *Cæl. Rhodigin. Lection. Antiquar. libr. 24. cap. 4.* Tritestis verò appellatus fuit, allusione facta ad illam ex Accipitrum genere avem, quam ob genituræ fœcunditatem, & frequentem Veneris usurpationem, Græci τριόρχην, Latini *Buteonem* vocant: sive quòd re ipsa tres habeat testes: (ὄρχης enim testiculus est) sive quòd duo tantæ salacitati sufficere posse non putentur. Lipsius id genus hominum libidinosorum, & vitæ spurcæ atque impuræ, uno verbo *Salaciones* appellatos fuisse contendit, *libro secundo Elector. capit. 17.* Synesius eosdem effœminatos, parumque viros, proverbiali specie *Cotyos sodales* & asseclas nominatos indicat. Fuit enim Cotys apud Corinthios pro Dea culta, quæ & *Cotytto*, turpitudinis & præposteræ libidinis præses: in cujus tutela erant, qui ob turpem quæstum, vel ob fœdam libidinem, aliaque de caussa pudicitiam prostituebant, ut est apud Suidam.

cur Tritestis.

Cotytto.

Fertur quoque Agathocles perquàm ridiculo & turpi capite fuisse. Unde cùm pau-

paulatim diffluentibus capillis denudaretur; pudore ductus, myrtea corona crinem obtexisse dicitur, quæ quasi vallum erat & tegmen calvitiei. Veteres sanè pileis istis, quos vulgo dicimus, caruisse ostendi *libr. 1. Tit. de Fibula. fol. 352. cum seqq.* Ideoque vel nudo erant capite, vel vestis lacinia aut cucullo caput operiebantur. Quòd si qui in magno æstu fœnum secabant, adversus Solis ardorem caput torto fœno tegebant. Quò respexit Propertius, Vertumnum ita loquentem introducens, *lib. 4. Eleg. 2.*

Fœnisecæ.

Da falcem, & torto frontem mihi comprime fœno,
Jurabis nostrâ gramina secta manu.

Sed excepto turpi illo, de quo dixi, libidinis vitio, Agathoclem excellentibus ingenii atque animi dotibus præditum fuisse, Suidas ex eo colligit, quòd anno ætatis circiter decimo octavo Syracusas, prope quas natus fuerat, confugiens à rota figulina, à fumo, à limo, non multò pòst talibus fundamentis innitens, omnem Siciliam suæ ditionis fecerit: Carthaginenses in summa discrimina adduxerit: denique in Imperio senex vitam exegerit, appellatione Regia. quo tamen loco inprimis notatu dignum est, quod Machiavellus pro comperto asserit, aut nun-

Agathoclis virtus.

quam, aut certè rarissimè solere homines e
humili fortuna ad altum conscendere fast
gium absque vi aut fraude, & quidem h
magis, quàm illa. *libro secundo Disputat. de R
publ. cap. 13.*

Porsena.

Legimus prætereà, ipsum etiam Pors
nam Hetruriæ regem fictilibus fuisse usu
Docet id disertè Martialis hoc disticho:

Aretina nimis ne spernas vasa, mone-
mus:
Lautus erat Thuscis Porsena fictili-
bus.

Vasa Areti na.

Nec tamen ex Samia tantùm terra, se
& Aretina, singulari cum laude fictilia con
ficiebantur. Hinc Plinius: Retinet han
nobilitatem Aretium in Italia: & Samia et
jamnum in esculentis laudantur. *libr. 35. ca
12.* Nec dubium est, quin figlinæ arti
gnari inprimis fuerint *Osci* Campaniæ po
puli.

Campana supellex.

Hinc Campana supellex pro fictili
lib. 1. Satyr. 6.

Vilis cum patera guttus, Campana su-
pellex.

Quò pertinet illud Propertii *libro quarto
Eleg. 2.*

At

At tibi, Mamuri, formæ cælator ahenæ,
Tellus artifices ne terat Osca manus.

Fecerat Mamurius Vertumni signum [a]heneum. Gratus igitur Vertumnus optat, [n]e unquam Mamurius fictilia signa faciat; [s]ed semper nobiles ex ære statuas & formas [f]ucat: ne figlinæ luteæ vilitate tantus arti[f]ex dedecoretur. *Turneb. lib. 23. Advers. cap.* [.]. Verumtamen inter omnia vasa fictilia [p]rimas tenuêre Samia. Ex quo genere et[i]am haud dubiè fuit *Fidelia.* Nonius certè [e]am definit vas Samium ad plurimos usus: de [q]ua Persius:

Samia vasa.

Nec tamen invideas, quòd multa Fidelia putet
In locuplete penu.

Ejus & Plautus meminit, Aulularia: Sed si reperero, ô Fides! mulsi congialem plenam faciam tibi fideliam. quo in loco Plautus eodem modo *Congialem* dixit *fideliam,* quo Plinius *cadum congiarium,* ac si Congium in Cadum diceret formatum, ut Budæus explicat *libro quinto de Asse & ejus partibus.* E Samo igitur vasa illa Samia, ex Samiâ scilicet terrâ effecta. quorum tanta es-

ſe cœpit nobilitas, ut pluris etiam conſti-
rint, quàm Murrhina. *Plin. lib. 35. cap. 12. ci-
fin.* de quibus dictum à nobis eſt *lib. 1. Tit.
Murrhino. fol. 34. & ſeqq.*

Samos inſula. Samon autem Inſulam Junoni ſacra-
fuiſſe, nemo neſcit. Eandemque olim & P-
theniam nuncupatam, poſt Ariſtotelem P-
nius ſcribit *lib. 5. cap. 31.* fortè, quòd ibi παρ-
νος, id eſt, virgo Juno adoleverit, ibi educa-
ſit, ibi etiam Jovi nupſerit, ut Lactantius pr-
didit. Unde & fanum Junonis nobiliſſimu-
& antiquitus famigeratum fuit Sami; ubi d-
narium Deę perquàm opulentum viſebatu-
& ſimulachrum ipſius in habitu nubentis
guratum; & ſacra ejus anniverſaria Nupti-
rum ritu ibi celebrabantur. Sami præter-
feraciſſimam fertilitatem laudantes priſ-
non dubitant illud ei proverbium accor-
modare, quòd etiam ferat *Gallinæ lac*, ibiq-
reperire poſſis Lactis gallinacei hauſtu-
quod Plinius decenter uſurpat *in præfatio-*
Naturalis hiſtoriæ, ad Veſpaſianũ. ut & Jul-
us Cæſar Scaliger *Exercitatione 144.* adverſ-
Cardanum. Sed & auctor eſt idem Piniu-

Samia teſta. Samiâ teſtê Matris Deûm ſacerdotes, q-
Galli vocantur, virilitatem amputaſſe, n-
aliter circa perniciem, ſi M. Cœlio credamu-
qui linguam ſic amputandam objecit gra-
probr-

obro, tanquam & ipse jam tunc eidem Vi-
llio malediceret *libr. 35. cap 12. in fin.* Hinc
mium Nonio usurpatur & testeum & acu-
m. Unde & *Samiare* (ait) dicimus acuere,
uòd in Samo hoc genus artis polleat. Et Sa-
iata ferramenta, idem Nonius interpreta-
r acuta & mucronata: fortè, quia Samiâ
etâ polita & nitida, detersaque acuerentur.
nde & *Samiarii* dicti, qui Samiâ illâ cretâ
ma & spicula prætorianorum & satellitum
pperatoris ad nitorem fricabant tergebãt-
ie, atque exasperabant gladiorum & jacu-
rum aciem & cuspides *Turneb. lib. 27. Ad-
rsar. cap. 21.* Hinc enim Samii Lucumonis
umen apud Ausonium, dum *Epist. 4.* ad
heonem ita scribit:

pro acuta.

Lucumo Samius.

Scillito decies si cor purgeris aceto,
Anticipesq; tuum Samii Lucumonis acu-
men.

a enim, non obstãte varia & fluctuante Ha-
riani Turnebi interpretatione *lib. 2. Adver-
r. cap. 23. & lib. 6. cap. 17.* versus illos nobis re-
ituit Scaliger. ut sit sensus: Non poteris, ô
heo, ænigmatum meorum nodos solvere
tiam si cor purges scillito aceto, quod anti-
oti vice sæpè anticipare soles: neq; etiam si
e eo præmuniveris, quod est tibi acumen ad
ersus faciendos; qui es Lucumo, & insanis.

lib. 2. Ausonia. lect. c. 12.

Nam & acetum pro acumine & p[...]
dentia poni, ex illo Plauti constat in Bac[...]
dibus:

Acetum, pro prudentia.

Nunc experiar, sítne aceto tibi cor ac[...]
pectore.

Et in Pseudolo:

Ecquid habetis homo aceti in pectore?
CH. atque acidissimi.

quo sensu per aurem Stoici acri aceto lot[...]
Persius intelligit eum, qui artis dialecticæ[...]
sciplina acri, & acuta instructus non falla[...]
captiosis ratiocinationibus: quemadmo[...]
Varro *acrem disputatorem* acris aceti cu[...]
habere eleganter dicit, quum alteram vit[...]
deformasse Carneadem virtutis è cupis ac[...]
aceti, scribit. Lucumones verò, ut ex [...]
sto novimus, homines quidam erant, ob [...]
saniam dicti, quòd loca, ad quæ venisse[...]
infesta facerent. Quo verbo & Sidon[...]
utitur: Temperat Lucumonem nostru[...]
Tanaquil sua. ut inde conjecturâ fiat prob[...]
bile, iis temporibus in ore vulgi illud voc[...]
bulum fuisse, in homines insanos & intrac[...]
biles. Unde eundem Theonem Ausoni[...]
etiam Stolonem appellat:

Lucumo.

Stolo.

S[...]

Sed jam non potis, ô Stolo, doceri.

i Stolonem, pro stolido poni Turnebus
ctè annotavit, *libro secundo cap. 23.* quem Te-
ntius elephanti corio circumtectum, non
o, dixerit in Heautont. *act. 3. sce. 1.* Nam cùm
phanti corium durissimum sit & crassissi-
um; proinde fit, ut elephanti minus senti-
t. Id genus homines Festus à petrarum a-
eritate & duritia *Petrones* & *Rupices* appel- Petrones. Rupices.
. quo posteriori verbo etiam Tertullianus
equenter utitur, singulariter verò *in libro*
Anima. Quid autem facient (inquit) tot
tantæ animæ Rupicum & barbarorum,
ibus alimenta sapientiæ desunt, tamen in-
cta prudentia pollent, & sine Academiis,
porticibus Atticis, & carceribus Socratis;
nique jejunantes à Philosophia nihilomi-
us vivunt? quo in loco *Rupices* Beatus Rhe-
nus interpretatur homines indoctos, & a-
usos; fortè quòd Rupium incolæ Naturæ
leant esse asperioris, & ingenii inhumanio-
s. Inde est, ut quorum immanem crudeli-
tem exsecramur, eos è rupibus natos esse
icamus *Virgil.*

Num scio quid sit Amor: duris in cotibus illum
Ismarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,

Nec nostri generis puerum, nec sanguin[...]
dunt.

Et apud eundem Dido Æneam ita alloq[...]
tur:

——— *duris genuit te cautibus hor*[...]
Caucasus.

Lapis homo insensatus.

Nec verò infrequens est, ut per *lapidem* in[...] ligamus, hominem sensus expertem. Ut[...] illud apud Terentium : *Quid stas lapis?* [...] apud Plautum in Milite : Nullum hoc[...] stolidius saxum. Hinc Aristippus roga[...] qui melior evasurus esset filius ? Ut nihi[...] liud (inquit) certè vel in theatro non sede[...] lapis super lapidem, innuens nimirum, I[...] peritum à lapide nihil ferè distare. Sic Pl[...] tus, lapidem verberare, usurpat pro castig[...] incastigabilem, aut docere indocilem. Et[...] maryllis apud Theocritum à Pastore *Tota*[...] *pis* dicitur, quòd nullis amiculi, ut idem [...] precibus moveatur. Quò pertinet illud I[...] angelicum : Potest Deus *è lapidibus istis* su[...] tare filios Abrahamo. Id enim de stupidis [...] neque brutis hominibus, qui nihil adhuc [...] vinum sapiunt, proptereaque tanquam la[...] des sine sensu sunt, interpretatur. Joh. Pier[...] *lib. quadragesimo nono, Hieroglyph. Tit. de L*[...] *pide.* Nam qui lapides adorabant, lapidib[...] similes, ut in Psalmo est, evadebant. Ur[...]

illud: *Auferam cor lapideum de carne vestra,* igines & Eucharius de stupiditate & insi-ntia interpretantur. Eodemq; sensu saxei pellantur Episcopi rudes, & rerum omniũ periti, in festivo illo carmine, quod saxeæ squilli statuæ Romæ affixum se deprehen-lc testatur Alciatus *lib. 2. Dispunct. capit. 22.* quoniam & argutum, & venustum est, hîc scribo:

Saxei Episcopi.

> *Tandem, Maxime Pontifex, galerum*
> *Pasquillo tribuas tuo roganti.*
> *Si sensu sine sum, rude atq; marmor:*
> *Complures quoq; Episcopos creari*
> *Ipso me magè saxeos videmus.*

e horum crassa & asinina ignorantia atque apiditate nihil hîc attinet dicere: quando-uidem clarissimorum auctorum monu-entis, præsertim verò doctissimis Beroaldi *lib. 9. Apulej.* commentariis ea satis inno-uerit. De aviditate verò illorum, & benefi-orum venatione sive aucupio, videri pote-t Annæus Robertus Aurelius *lib. 1. Rer. Ju-cat. cap. 7.*

horum inscitia.

aucupium.

Etsi enim Pontificio jure sub gravi pœ-a interdictum legimus, ne quis ad sacerdo-a, sacros ordines, aut dignitates Ecclesiasti-as invitus promoveatur: *cant. ubi ista. & can.*

honorat, dist.74. rectè nimirum ſentiente Hie-
ronymo, Clericatum non honorem eſſe, ſed
onus: *in Epiſtola ad Heliodor.* Perpaucos tamen
ætas hæc noſtra producit, qui cum Hiero-
nymo id expendant, quinimò ne corvos qui-
dem aut cæteras aves, quæ laceratione cada-
porum aluntur, tam rapido volatu ad ca-
vera per aërem ferri videmus, quàm, ægro-
tante Clerico, beneficii opimi poſſeſſ-
Corvos beneficiarios cernimus ad ex-
quendam à languente Reſignationem
ſpolia adhuc ſpiranti detrahenda; aut de-
rata Reſignatione ad aulam, curiámve Ro-
manam incredibili celeritate advolare.
omiſſa querela iſta, inſtitutum noſtrum p-
ſequamur.

Acetum Scillitum.

De aceti igitur *Scilliti*, cujus Auſonius r-
dò meminit, confectione videatur Co-
mella *libro 12. capit. 34.* decem bambatas,
bammatas in muſtum mitti jubens: quo no-
mine intelliguntur *Scyllæ,* quæ aliquo int-
ctu conditæ ſunt, ut idem Turnebus inte-
pretatur *lib. 17. Adverſar. cap. 14.* non adm-
dum diſſentiente Carolo Stephano in Pr-
dio ſuo Ruſtico, *ſub. Tit. Vinetum. §. Vini vi-*
Haud dubiè verò Auſonius per Acet-
Scillitum (Carolus Stephanus Scyllinu-
vulgus Scylliticum vocat) intelligit ace-
mu

num & acidissimum: quale est id, quod Samonicus *durum* vocat:

Furfuribusq; novis durum miscebis acetum.

& acidum Bacchum:

Aut acido Baccho miscebis farra lupini.

ubi per *farra* intelligit *farinam*, ut proinde & farraceum & farreum sit *farinaceum*. Unde idem de Porrigine:

Desinet intereà glomerari farrea nuces.

Cùm enim caput pectitur, velut farinæ quædam nubes è capite cadit. *Turneb. lib. 17. cap. 18.* Est quippe *Porrigo*, morbi quoddam genus, à porrigendo, id est, extendendo sic dictum. Crescendo enim porrigitur: &, ut Celsus scribit, in capillo, barba & supercilio nascitur, ubi acutæ (quidam *à cute* legunt) quædam quasi squamulæ surgunt. Lucilius eo morbo conflictatum vocat:

Porrigo.

Tristem, & corruptum scabie, & porriginis plenum.

Aceto porrò acuto sive acido *vapidum* aut stupidum, & languens opponitur, quod Persius appellat moriens:

Pannosam fecem morientis sorbet aceti.

M

ubi per fecem pannoſam , intelligit flor
quòd in fecè inſunt flocci quidam & pann
Tria autem in vino : *Flos*, *Flox*, & quod pr
priè *Vinum* dicitur. Cæcilius: *Ego neque florem*
neque floces volo: mihi Vinum volo. Et de *Flo*
quidem hactenus. *Flos* autem, vini eſt odor
fragrantia. Plautus in Curculione: Flos vet
ris vini naribus objectus eſt meis. Et paul
pòſt.

Flos.
Flox.
Vinum.

Nam omnium unguentûm odor præ tuo na
ſea eſt.
Tu mihi ſtacte, tu cinnamomum, tu roſa,
Tu crocum & caſia es, tu bdelium. Nam ubi
Tu profuſus, ibi ego me pervelim ſepultam.
Sed quum adhuc naſo odos obſequutus e
meo,
Da viciſſim meo gutturi gaudium.

Sed & vini ſuavitatem per *florem* intelligi, id
Plautus innuit in Ciſtellaria, ita Lenam in
troducens loquentem:

Quiaq; adeò me complevi flore Liberi,
Magis libera uti lingua conlibitum eſt m
hi.

ubi, *flore Liberi*, idem valet, ac *vino ſuaviſſim*
Nam & tale eſt jucundiſſimi odoris. Quam
quam etiam Flos vini interdũ dicitur, quum
vinum in ſupremo tenuem quandam habe
ſpinam. Plinius *libro 14. capit. 21.* Flos vin
can

andidus probatur: rubens, triste signum
st, si non is vini color sit. Iterum: Quod ce- "
eriter florere cœperit, odoremq; trahere, nõ "
ore ait diutinum. De vino autem ipso satis à "
nobis dictum est *lib. 1. tit. de Cellis.*

Ac quoniam de Samiis nonnulla ha-
ctenus; disseruimus; non dissimulandum hoc
loco erit, quòd Aristophanes *in Babyloniis*
populum Samiorum *literatum* nominavit,
festivissimè alludens ad stigmata frontibus
ipsorum inusta: adeò ut vulgò jactatum sit,
Samiis neminem esse literatiorem: sive quòd
Samii à tyrannis exhausti, ob paucitatem
Civium: jus Civitatis quinis Stateribus ser-
vis, qui fortè jam notis erant compuncti,
concesserunt, ut Auctor est Aristoteles *in Repub. Samiorum*: sive quòd apud Samios re-
pertæ fuerunt literæ XXIV. à Callistrato, ut
Andron *in Tripode* tradit: sive quòd Atheni-
enses Samios captos urendo notabant *Same*,
quæ erat Samii navigii genus. Cœlius Rho-
diginus *libro 7. Antiquar. lection. cap. 31*, Samæ-
nam nominat, quod navigium fuisse ait di-
crotum, hoc est, bireme, rotundum, conca-
vum, ac in ventris similitudinem formatum
ut mare percurrere celeriter converti posset:
cujus auctor exstiterit omnium primus Sa-
miorũ tyrannus Polycrates. Unde etjam dici

Samii literati.

1.

2.

3.

Samæna.

Samanam interpretatur Plutarchus. Athenienſibus contrà captivis Samii *noctuam*, Athenarum inſigne, frontibus inurebant, par pari rependentes, ut eſt apud Suidam.

Piſtorii ſervi literati.

Eâdem ratione Lucius Apulejus piſtorios ſervos, Plauti Olympionem imitatus, *literatos* appellat, quod in fronte notas literarum haberent cauterio inuſtas. Cujus ſane ipſamet verba, quoniam elegantiſſimè exprimunt inſtrumentum piſtorium, cui etjam piſtores, hoc eſt, ſervos qui piſtrinum exercent, Ulpianus ineſſe putant in *l. cùm de lanionis. 18. §. 1. ff. de Inſtru. & Inſtr. legat.* huic loco ſi apponerem, non abs re fore duxi. Dii boni (inquit Apulejus *lib. 9. de Aſino aureo*) quales illi homunculi vibicibus livedinis totam cutem depicti, dorſumq; plagoſum ſciſſili centuncunlo magis inumbrati, quàm obtecti: nonnulli exiguo tegili tantummodò pubem intecti; cuncti tamen ſic tunicati, ut eſſent per pannulos manifeſti, frontes literati, & capillum ſemiraſi, & pedes annulati, cum luroro deformes, & fumoſis tenebris vaporoſæ caliginis palpebras adeſi, atque adeò male luminati, & in modum pugilum, qui pulviſculo perſperſi dimicant, farinulento cinere ſordidè candidati, & quæ ſequuntur. Plautinus quoque ſervus ille feſtiviſſima circum-

locu-

cutione piſtrinum deſignat, cùm ita ait: "Num me illuc ducis, ubi lapis lapidem terit? "ubi flent nequam homines, qui polentam "inſitant, apud fuſtidinas ferri crepidinas? u- "bi viva hominum corpora mortui incurſant "boves? Sed & Thracibus inprimis familiare, nò Nobilitatis insigne erat, ſi ſtigmatibus eſſent notati, vel, ut Cicero loquitur, notis compuncti. Is enim *libro 2. Officior.* de Alexandro Phereo ſcribit, quòd cùm ex epulis ad Theben uxorem venıret, Barbarum, & eum quidem compunctum notis Threiciis, "diſtricto gladio, jubebat anteire. Nam, ut "Romani Imperatores Prætorianis militibus & centurionibus ad cædem uti ſolebant: ſic olim Tyranni Thracibus earum rerum miniſtris & ſatellitibus utebantur. Proinde ab eodem Cicerone *ad Piſonem* ſcribitur: Conſulem veſtrum tanquam aliquem Thracem ad cædem faciendam conduceret. quod Adrianus Turnebus rectè obſervavit *libro 13. Adverſ. cap. 16.* Frontem autem notis ſive literis inuri conſueviſſe, præter ea, quę modò diximus, ſatis probatur ex Plinio *in Panegyrico*, his verbis: Exſanguem & ferream frontem nequicquam convulnerandam præbe- "ant punctis, & notas ſuas rideant. Hinc "*Inſcripti vultus*, apud Plinium Secundum "

Thraces notis cõpuncti.

libro 18. quales erant servorum fugitivorum, ut ex Ulpiano colligitur *in l. 1. §. tamdiu. ff. de fugitiv.* Ubi fugitivi servi tamdiu custodiri jubentur, quamdiu ad Præfectum Vigilum vel ad Præsidem deducantur; eorumque nomina & notæ (hoc est, stigmata frontibus inusta) ad Magistratus deferantur. Hinc *Notum fugitivorum Epigramma*, Petronius Arbiter. Et Quinctilianus *Si quis fugitivo stigma scripserit.* Quemadmodum enim Veteres non omnes indistinctè servos custodire solebant: sed eos duntaxat, qui integræ opinionis non erant, ut furaces, & ut Catullus ait, herifugæ, fugitivi, &c. qui quales sint ex Ulpiano cognoscitur *in l. quid sit. 17. ff. de ædil. edict.* Ita etiam non quoslibet passim servos; sed perditos tantùm & robustioris improbitatis, in ore notabant. qui propterea *Stigmatiæ* dicebantur, & ne manumissi quidem justa libertate fruebantur: quales in Iure erant Dedititii. *Johan. Bodin. de Republica lib. 1. cap. 5.* per quos Cajus intelligit eos, qui post admissa crimina suppliciis subditi, & publicè pro criminibus cæsi sunt: aut in quorum facie vel corpore, quæcunque indicia aut igni aut ferro impressa sunt, ut deleri non possint. *Cajus l. 1. cap. 1.* Sic & Ulpianus Dedititiorum nomen esse ait, qui pœ-

Servi fugitivi compuncti.

Stigmatiæ.

Dedititii.

quæ caussâ vincti sunt à domino, aut quibus vestigia scripta fuerunt. *Instit. cap. 1.* quibus adde, quæ de Dedititiis scripsit Alciatus *libro primo parerg. cap. 14. & 16.* & Sylvester Aldobrandinus *ad §. Libertinorum, Instit. de libertin.*

A stigmatibus istis legas *stigmaticos servos*, notis compunctos, apud Pollucem *lib. 3. Onoma.* quos Tertullianus *Subverbustos* appellat, *libro de Pallio*; Plautum scilicet imitatus, quum ait:

Subverbusti.

Ulcerosam, compeditam, subverbustam, sordidam. ubi Subverbustam, Festus interpretatur, veribus ustam, quasi *sub-veru-ustam* dicas. Rectiùs, opinor, quàm Turnebus; qui *libro 14. Adversar. cap. 1.* Subverbustam exponit, sub verberibus ustam: quemadmodum Horatius

——uri virgis, ferroq; necari

dixerat *lib. 2. Satyr. 7.* & *Ode 4. Epod.*

Ibericis peruste funibus latus:

ductâ scilicet Metaphorâ ab igni: quòd virgarum & funium ictus Corpus urant: non secus atque stylis ulmeis circumscribi Plautus dixit in Pseudolo: *Quasi in libro cùm scribuntur literæ calamo; stylis me totum ulmeis circumscribito.* Quo sensu flagella latus conscribillare dicuntur Catullo:

Ne laneum Latusculum, natesq́; molli-
cellas
Illusa turpiter tibi flagella conscribil-
lent.

In cujus tamen ultimi verbi locum, pro m[...]
tri ratione, vel *consigillent*, cum Mureto; v[...]
cum Scaligero, *concribillent*, substituerem, [...]
cribello. Legimus tamen, fugitivos qua[...]
doque & pedum amputatione coërceri s[...]
litos; atque adeò qua parte peccassent, e[...]
dem mulctatos *l. 3. C. de serv. fugit.* sicuti fa[...]
sario incisos digitorum nervos, Alexand[...]
decreto Lampridius; Claudii, præcisas ma[...]
nus, Suetonius scribit. Idem, Galbam Nu[...]
mulario non ex fide versanti pecunias, ma[...]
nus amputasse ait, mensæque ejus adfixiss[...]
Quam pœnam abscindendæ manus etia[...]
Exactori, non ex legis præscripto apocha[...]
conficienti, Justinianus indicit, *Novella 1*[...]
quemadmodum Constantinus Lenoni [...]
persuasori jubet liquido plumbo meatus o[...]
ris claudi. *l. 1. C. Theodos. de raptu virgin.*
quamvis id pœnæ genus etiam anteà in us[...]
fuisse, fidem faciat Horatius, quum ita ca[...]
nit:

Pars peccans punita.

——nec severus
Uncus abest, liquidumq́; plumbum.

Simili-

imiliter & in eos, qui mascula Venere utentur: quod vitium tam infame est Augustino, ut in vitiosis hominum moribus vix abeat inter tormenta confessionem; adeoque contra naturam censetur, ut non in brutis tantùm bestiis abominabile sit: (si enim gallinâ absente gallus gallum ineat, vivum eum comburi Grillus dicebat apud Plutarchum) sed & Naturæ inprimis, generique humano inimicum rectè putetur: siquidem id, quantum in se est, hominum genus extinguat, & juxta Platonem *libro octavo de legibus*, ibi seminet, ubi non possint radices agi: In eos (inquam) Justinianus pœnam planè convenientem statuit. Nam qua parte erant tam ignominiosi, hac eos privari imperabat, ut Zonaras prodidit. Quid enim? (ajebat) si sacrilegium commisissent, nonne eis manus amputassem? Ut meritò à Martiali rideatur, qui uxoris suæ mœcho nares absciderat, qua tamen corporis parte nihil fuerat peccatum:

Naris abscissio.

Quis tibi persuasit nares abscindere mœcho?
Non hac peccatum est parte, marite, tibi.
Stulte, quid egisti? nihil hîc tua perdidit uxor,
Cùm sit salva sui mentula Deiphobi.

quanquam & Leo Imperator posteà tam
ultero, quàm adulteræ nasum præcidi sanx
Novella Leon. 32. quæ pœna jam olim & Æ
gyptiorum lege in mulieres solas erat consti
tuta, ut est apud Diodorum Siculum *lib*
Bibliothec. Noverant quippe sapientissi
Legumlatores, immoderatam & indom
tam fœminei sexus ambitionem à libidin
voluptatibus, non tam severitate pœnaru
quàm formæ turpitudine & infamia dete
reri. Aliquando tamen adulterium in vi
castratione & virilium abscissione punitu
Castratio. legimus. Unde illud Diogenis de Didym
ne mœcho: Ἄξιος (ἔφη) ἐκ τῶ ὀνόματος κ
μαθαι. Nam Græca διδύμων appellati
ne testiculi intelliguntur, quibus cùm n
mio plus lascivire soleant Clerici, Alach
Alachis. Longobardus adversus Regem suum Cun
pertum bello conflato, juravit, si post
diè victoriam adnuisset Deus, puteum unu
se Clericorum testiculis oppleturum C
impietati dicam, an crudelitati, quanqua
voto frustratus, satisfecisse tamen dicitu
apud Cœlium Rhodiginum *libro 4. Lection*
Antiquar. cap. 7. Illud planè suppliciu
Ridicula adulterii pœna. ridiculum est, quo olim Atheniense aff
ciebant pauperes in adulterio deprehenso
Eis enim (sit reverentia honestis auribu

do

epilabant nates cinere calido: deinde etiam
phanos prægrandes in podicem immittebant. quam pœnam vocabant παραἰλμὸν
ἢ ῥαφανίδωσιν. Mugiles autem etiam interum ad hanc rem adhiberi solitos, indicat
ivenalis:

— Quosdam mœchos & mugilis intrat.

uod Muretus ad illud Catulli Epigr. in Aulium pathicum annotavit:

Quem attractum pedibus, patente porta,
Percurrent raphaniq; mugilesq;.

Etsi autem citra controversiam verum est, emiviros illos, de quibus diximus, eviratioe ad coëundem minùs reddi idoneos: attestantibus quippe Nicephoro & Zonara, quū Macedonius Episcopus Constantinopolitanus, sub Anastasio, fallò atq; factionibus Arrianorum & Manichæorum ab adolescentulis, impuræ Veneris; & Methodius Patriarcha, sub Michaële, stupri accusati essent: ambos, ut convincerent mendacium, tunicâ subductâ, ostendisse, virilibus se carere, & exinde à criminibus illis liberos atq; immunes fuisse pronunciatos. Disceptatum tamen aliquando in judicio legimus, Utrum stupri vel adulterii crimē etiam in Eunuchū cadat? Exemplo esse potest *Bagoas* Eunuchus. s in adulterio deprehensus est, & mem-

Eunuchus an stupri insimulari possit?

bra in membris habere, ut XII. tabb. loque-
bantur. Accusatus, eò confugit, ut se Eu-
nuchum diceret: Itaque in eo crimen es-
incredibile. Sed & si quid turpiter fecer-
nullam sanguinis commixtionem, nullu-
vé partum esse posse ex altero semine co-
ceptum, ut sit & dici possit adulterium. N-
furem, nec fugitivum, nec aleatorem, nec a-
ulterum dici ex sola animi cujusque propo-
sitione, qui subtrahendi, fugiendi, ludo-
di, corrumpendi solum consilium habu-
runt. Hæc enim crimina adsumto ac-
intelligi. Atqui in Eunucho etsi animu-
certè quidem actum neque esse, neque i-
telligi. hanc ob rem fuisse Eunuchos i-
deliciis, & olim Reginis observandis pr-
positos à Principibus. Accusator contr-
& conatum & actum in Bagoa fuisse. Na-
etsi ex tali coitu mulier concipere non p-
tuit, neque ideò partum adulterium eder-
(quanquam est apud Suidam, *Hermiam* E-
nuchum, *Pythiadem* genuisse: & ex ea, ab A-
ristotele filiam:) non eò minùs adulteriu-
esse, quàm si adulter aut junior, aut senio-
aut temulentior, aut debilior fuit, quàm u-
gravidam efficeret. Non eventum con-
derari duntaxat, sed ipsam quoque turpit-
dinem: quæ eò tantò in Eunucho maj-
e-

etiam conatum puniri.

, quòd adulterium adulterino atque ambo
guo sexu, non solidà innocentiâ, atque pu-
pudicitiâ removet. Laudat Martialis Do-
tiani tempora: quòd iis nec adulteria, nec
am marium exsectiones essent liberæ:
um anteà utrumque pro lusu haberetur,
tantum non ipsi quoque Eunuchi mœ-
arentur. Sic enim gratulatur Domitia-
lib. 6.

Lusus erat sacræ connubia fallere tedæ:
Lusus & immeritos exsecuisse viros.
Utraque tu prohibes, Cæsar; populisq; futuris
Succurris, nasci quos sine fraude jubes.
Nec spado jam, nec mœchus erit, te præside, quisquam.
At prius (ô mores!) & spado mœchus erat.

cur in VI. Synodo Constantinopolita-
, quod de subintroductis mulieribus ve-
re canone continebatur, ne videlicet eum
lericis habitarent, id etiam *Eunuchis* præci-
tur observari; nisi quòd in eorum per-
na vituperatio aliqua nasci potest? cùm

tralatitium ſit, ſpadonibus maximè delecta- foeminas, quibus volupe eſt, Veneris illeci- bris titillari potiùs, quàm concipere, & parere. quod idem Martialis indicat eo ca- mine:

Cur tantùm Eunuchos habeat tua Gellia, q[...] ris, &c.

Nec diſſimulat Horatius, cùm *Satyra 6.* canit:

Sunt quas Eunuchi imbelles, & mollia ſ[...] per
Oſcula delectant, & deſperatio barbæ,
Et quod abortivo non eſt opus.

Eunuchi cur tam grati. Eunuchos enim generationi impares pr[...] ſus eſſe, etiam Galenus prodidit *lib. 15. de* [...] *part.* ut qui foecundum ſemen non habea[...] ſed quod in virgæ flexibus hærens, eff[...] nequaquam poſſit. Quò fit, ut, quoni[...] frequenter erectâ ſunt mentulâ, at ſperm[...] tamen emittant nihil; Reginis olim, al[...] que matronis, qui ſine conceptu coire ar[...] bant, ſpadones hi multum fuerint in d[...] ciis. *Johan. Brechaus ad l. ſpadonum. 133. ff. de* [...] *borum ſignificat.* Ejuſmodi Mulieres, co[...] jugali conſuetudini virginitatem ante[...] nunt quidem: cæterum liberorum deſide[...] punguntur nullo, nec in id dant opera[...] ut ex ſinu ipſarum foetus efflorescat. *Leo. I*[...]

vell. 27. contrà naturale honeſtarum ma-
onarum votum, quibus maxima cupiditas
hoc conſtituta,& quas natura ad hoc pro-
muiſſe dicitur,ut partus edant:atque ita au-
atur, & multis hominibus legitimè pro-
eatis frequentetur Reſpublica. *leg. 3. Cod.de*
ict. vid. toll. cùm,ex Pomponij ſententia,
ximè neceſſarium ſit, liberis civitatem re-
eri.*l.1.ff.ſolut.matrim.* qui potiſſimus matri-
onii finis eſt: quod ut magnum ſanè excel-
isque donum à Deo creatore ad mortales
omanavit. Non modò enim naturæ mor-
ingluviei obnoxiæ opem fert, humano-
e generi perpetuitatem elargitur, id dum
illa depaſcitur, non deperire ſinens: ve-
m etiam per liberorum procreationem
rmagna alioqui hominum vitæ præſtat.
am quid eâ, quæ ex liberis percipitur, vo-
ptate ad oblectandos hominum animos
avius? aut verò, quid in humanæ vitę nego-
s, cùm aliis, tùm quæ in ſenectute nobis ſe
ferunt utilius? quandoquidem levari ſene-
utis moleſtias liberorum miniſterio vide-
us: ut gravis eſt Imp. Leonis oratio, *Novell.*
. quibus commoditatibus cunctis miſerè
eſtituuntur, quibus hic matrimonii fi-
s animo non eſt propoſitus. Veruntа-
en (inquit in propoſita facti ſpecie Lu-

Matrimonii finis.

Liberorum procreatio.

cianus) Judicibus adulterii crimen in Eunucho persuaderi non potuit. Nam ubi vir non est, quomodo erit adulterium? Itaque Reum absolverunt: adulterii quidem, ut opinatur P. Ærodius *Rer. judicatar. lib. 8. tit. 1. cap. vigesimo primo.* Sed tamen extra ordinem debet puniri, propter voluntatem perniciosæ libidinis; licet omni effectu sceleris non potuerit potiri. Nec verò non debet in primis commendari laudabile *Combali* factum, qui & castitatem in dominam, fidem in herum abundè fuit contestatus. Id ideo commemorare vel propterea minùs dubitavi, quia adulterii crimen in Eunucho incredibile esse, evidenter inde evincatur. Seleucus igitur Rex Assyriorum, Junonis placandæ causa Stratonicem uxorem jussit in Syriam proficisci, ibique in sacra civitate construere templum. Quapropter & pecuniæ custodem & exercitui ducem, & comitem uxori constituit Combalum, formosissimum adolescentem. Is contrà, diu multumque recusavit, Etenim verebatur, ne tanti favoris invidiâ, in suspicionem probri citò adduceretur. Itaque ut sibi metum istum sublevaret, audet facinus admirandum. Exsecat sese, & virilia vasculo obsignat: deinde cùm proficisceretur, Seleuco Regi dilige[illegible]

Combali fides erga herum.

er commendat, & obteſtatur, tutum inte-
rumque ut in reditum ſervet. Tunc ſecurus
ter inſtituit. Unde ei verò prima calami-
as? ex Stratonice, ardet ea amore adole-
centis, poſtremò ſimulat ebrietatem, ut
Combalo, ſi negaret, temulentia magis,
quàm impudentia videretur. Obſtantem e-
nim malis conatibus verecundiam ebrietas
emovet. Verumtamen cùm ea ſic urgeret,
t alioqui manus ſibi allatura videretur: ado-
eſcens neceſſe habuit, rem conſiliumque
uum mulieri prodere. deſiiſſe eſſe virum, ne
i vir eſſe poſſet. Igitur amore in amicitiam
erſo, deinceps quidem verſatur cum eocō-
identiùs atque familiariùs. Quamobrem
nſimulatus apud Seleucum, ſtatim revoca-
ur, habeturque in vinculis, poſtremò citatur
Reus. Rex coram proceribus accuſat: Eum
& adulterium commiſiſſe, & fidem domino
violaſſe, & impiè ſe geſſiſſe erga Deam, cu-
us operi & cultui dum vacabat, tam ſpurca
& flagitioſa perpetraſſet. Erant, ut ſolet,
qui congratulandi cauſſa, atque odio Com-
bali affirmabant, vidiſſe eum rem habe-
re cum Stratonice. Itaque, & quia præ-
ſens nihil reſpondebat, damnatus eſt. Ubi
verò ad ſupplicium trahitur, clamare in-
cipit (inquit Lucianus) ſe non impudici-

tiæ, sed avaritiæ caussa crudeliter interfic... nempe quò Seleucus intercipiat vasculum quod ejus fidei commisisset abeundo. Re... ut vitaret hanc suspicionem, coram omni... bus vasculum jubet exhiberi. Tunc *Comba...lus*, resignato vasculo, & productis testibu... Non me debueras, inquit, ó Seleuce, accu...sare, apud quem erat domi tuæ tam præci... defensio. Itaque Seleucus cum admiration... Reum legib. eximit: Calumniatores mort... (quia nunquam Uxor apud maritum accu...sanda est, aut afferri debet manifestissimu... crimen) Combalum, præmiis afficit. quibu... utique dignum quoque dixeris *Spurinam* il...lum Etruscum, excellentis pulchritudinis a...dolescentem: qui, cum mira specie complu...rium fœminarum illustrium solicitaret ocu...los, ideoque viris ac parentibus earum se su...spectum esse sentiret; oris decorem vulneri...bus confudit, deformitatemq; sanctitatis su... fidem, quàm formam irritamentum aliena... libidinis esse maluit. *Valerius. Maxim. dicto... factorumq; memorab. libro quarto cap. quinto.* A... non verò & faciei deturpatione, & virilium exsectione digniorem multò putabimus il...lum Saturni sacerdotem in Alexandria, cu... nomen fuit Tyrannus? Hunc Ruffinu... *libro secundo Historiar. Ecclesiast.* narrat, im...

Spurinæ castimonia.

Tyranni stuprum sacrilegum.

pi...

o Dei sui commento nobilissimas quasque
ulieres ad stuprum & adulterium pellexis-
. Nam in Templo, dum viri supplica-
nt, denunciabat, DEUM poscere atque fla-
tare uxores: Juberent itaque vigilare in
le. Fatuos, atque religiosos paruisse. Nam
honori ducere, duxisse tam elegantes, quæ
eo quoque non displicerent, beariq́ue se,
iòd boni dimidium dividerent cum Deo.
aque non mundiores solùm, sed & donari-
onustas, gratissimo lenocinio in templum
erduxisse. Tyrannum, stuprorum, sacerdo-
m, quò tutiùs falleret, consuevisse has solas
conspectu omnium introducere: tum cla-
es alteri tradere: postremò, quasi longè aliò
rofecturus, discedere à templo. Sed concu-
ia nocte, per occultos & subterraneos adi-
is, intra ipsum simulachrum Saturni con-
avum, atque parieti diligenter annexum,
repere Sacerdotem: & accensis luminibus,
um muliere precibus intenta, per simula-
hrum sermones amatorios serere: deinde
rtificio quodam exstinctis lampadibus illu-
ere mulieri. Lubet hîc exclamare cum P.
Erodio *libr. octavo Rerum Judicatarum. tit.*
rimo capit. decimoseptimo. Prô Jupiter, quin
iunc exsecuisti magis, quàm Saturnus avum!
Nec verò est, quòd fabulosa hæc putemus:

cùm vetus olim superstitio crediderit, De[illegible] aliquando in terras descendere, ut mulieru[illegible] complexu potirentur: ac sæpè eo commen[illegible] illustres fœminæ adulterii dedecus vela[illegible] rint, quum Deus culpæ auctor esset hones[illegible] or: ut verè monuit Anti-Machiavellus *lib.* *secundo De Regno. theorem. quinto.* Sic eni[illegible] sub Scamandri persona, qui fluvii illius s[illegible] cognominis Deus putabatur, Cimonem[illegible] frutice latitantem Callirhoes ibi lavantis p[illegible] dicitiæ insidiatum legimus apud Æschine[illegible] *in Epistolis.* Mos enim erat patrius apud Ilie[illegible] ses, in terra Trojana, ut quæ virgines eo ann[illegible] nupturæ essent, hæ ad Scamandrum fluviu[illegible] appellerent, ibique lotæ hæc verba pronu[illegible] ciarent: Accipe meam virginitatem, ô Sc[illegible] mander. Tum igitur *Cimonem* caput arun[illegible] nibus redimitum, ut fuco facto Deus e[illegible] videretur, & ornatu eo prosilientem, respo[illegible] disse dicitur: Tibi adsum ô virgo, & accip[illegible] lubens. Atque ita puellam illustri ortam f[illegible] miliâ rapuisse, & virginitatem ipsius deliba[illegible] se. Sic & *Decium Mundum* sub Anub[illegible] Dei specie, Paulinam Saturnini uxorem, h[illegible] nestissimam alioquin matronam ad cœna[illegible] & complexum appellasse, cùm Josephus A[illegible] tiquitat. *lib. 18. cap. quarto.* tùm Zonaras pr[illegible] didit *Annal. Tom. 1.* Possent hæc levia vid[illegible]

Dii mulierũ complexu potiti.

Scamander virginitatis prælibator.

Cimon.

Decius Mundus.

, nisi ipsum etiam Jovem, quovis stupri, [a]dulterii, incestus crimine notatum, turpis[si]mæ istius libidinis suæ explendæ gratiâ, [n]unc Tauri, mox Cygni, modò Auri, quan[d]oque & Satyri formam induisse, fabuletur [a]ntiquitas. Hinc illud in Jovem epigramma, [q]uod ex Græco ita reddidit Natalis Comes [li]b. 2. *Mytholog. cap. 1.*

Iovis stupra.

Fit Taurus, Cygnus, Satyrusq́, Aurumq́ ob amorem
Europæ, Ledes, Antiopæ, Danaës.

[D]e Leda tamen variatum video. Sunt, qui [J]ovem dicant cum Leda Tyndari Regis fi[l]ia, quam deperibat, sub Oloris sive Cygni [s]pecie fuisse congressum, atque inde Hele[n]am procreatam. Sunt qui id Nemesi in Anserem à Jove transformatæ tribuant. A qua posteriore sententia etiam stare videtur Ausonius *Epigr. 55.* de Castore, Polluce & Helena: quos tergemino ovo Nemesin peperisse, Ledam fovisse putat.

Leda partus.

Istos, tergemino nasci quos cernis ab ovo,
Patribus ambiguis, & matribus ansere natos.
Hos genuit Nemesis: sed Leda puerpera fovit.

Tyndareus pater his, & Juppiter: hic pu-
tat, hic scit.

Nemesis. Nemesin igitur Ausonius Helenæ matrem,
Ledam alumnam facit, Græcos scilicet imi-
tatus, qui talem huic rei fabulam commini-
scuntur. Nemesin (inquiunt) cùm depe-
reret Jupiter, ut à puella admitteretur, ne-
quibat impetrare. Ad dolos ergò ama-
riè conversus, jussit Venerem in Aquilam
deformari; Ipse Olorem induit: moxque
ut qui Aquilam nimis metueret, raptim se
proripere cœpit, ac velut compavidus la-
bras quærens, in puellæ devolat gremium.
Quæ nescia quantus insideret miseræ De-
illum placidè ac gestiens excepit; sed vi n-
minis è vestigio in soporem vertitur. Ea-
tum nimis oportunè comprimit Jupite-
in Anserem deformatam. Actis deniq; men-
sibus parit illa ovum, quod auferens Me-
curius Spartam detulit, ac sedenti Ledæ i-
gremium projicit: ex quo nata fertur H-
lena: quam Leda, aut filiam habuerit, alu-
ritque materno confovens adfectu. Se-

Mortuorum nomina immutata. hanc controversiam omnem dirimit L-
ctantius, Ledam illam Helenæ matrem
post obitum Nemesin fuisse transnomina-
tam docens. Solent (inquit *divinar. In-
stit. libro primo, cap. 21,*) mortuis consecrat-

no-

ominaimmutari. Credo, ne quis putet eos
omines fuisse. Nam & Romulus post mor-
em *Quirinus* dictus est, & Leda *Nemesis*, &
irce *Marica*; & Ino, postquam se præcipi-
rit, *Leucothea*, materq; *Matuta* & Melicer-
s filius ejus *Palæmon*, atq; *Portunus*. E qui-
us verbis patet, Ledam mortalitate exsutā,
Jemesis appellationem accepisse: quomo-
o & Ariadnen immortalitate donatam, *Li-*
eram fuisse dictam annotat Probus gram-
naticus: & Melicertem à morte *Glaucum*
ransnominatum scribit Nicanor Cyrenæ-
s. Caussam verò, cur ex ovo prognata dica-
ur Helena, reddere conatur Clearchus in
matoriis, scribens ὠία, hoc est, ova anti-
uitus dictum fuisse cœnaculum, locumvé
ditiorem tabulati in ædibus, seu contigna-
ionem. Posterior ætas ὑπερῷον, quasi supe-
um ovum dixit. In qua ædium parte edu-
ata quum esset Helena, opinione sinistra
mplevit vulgus hominum, ut ex ovo pro-
liisse eam crediderint. Nam quod, referente
Cœl. Rhodigino *lib. 27. Lect. Antiq. c. 17.* Neo-
les Crotoniata, ipso etiam Herodoto He-
acleote approbante, scripto ꝓdidit, Ovum
illud Helenę parens, è Luna fuisse delapsum:
quippe ova parere Selenetidas sive lunares
fœminas, indeq; noscentes homines quin-

Helena cur ex ovo prognata.

Mulieres ovipara.

quies decies esse nobis ampliores: Id me pro fabula habet Hadrian. Junius *lib. 1. Anim adversf. cap. 15.*

Etsi autem Castratio, de quo pœnæ g nere modò diximus, non tantùm Senatu consulto, quod Neratio Prisco & Annio V ro coss. factum est, *l. 3. §. Item is qui. 4. & l qui. 6. ff. ad. L. Cornel. de sicar.* sed & Principu edictis, ut Domitiani apud Dionem & Su tonium in Domitian. *cap. 7.* & Hadriani *l. 4. §. idem Divus. & l. 5. dicto tit.* in prim verò Justiniani constitutione, *Novell. 14* prorsus fuit interdicta: sive quòd id adve sus publicam utilitatem est, quæ in suscip endis liberis versatur: sive quia paucissim sic affecti sanantur: Legimus tamen Eunu chos etiam præter fœminarum, quas dix mus, delicias, ipsis quoque Regibus maxim fuisse in precio: quippe quos corporis s custodes Cyrus adhibuerit, teste Xeno phonte *lib. 7. Pædiæ Cyri*; & sacris Principu cubiculis rectè præponi posse, non addub târit Leo Imperator *in l. jubemus. 4. C. de pr pos. sacri cubic. lib. 12.* quo officio qui fungun tur, eandem Honorio & Theodosio digni tatem habere dicuntur, quam qui eminen tissimam Prętorianam vel Urbanam meruε rint præfecturam, aut certè militarem ma

Castratio prohibita.

Castratorũ precium.

gi

isteriam potestatem, hoc est, qui præfecti rætorio, vel Urbi, aut Magistri militum fuerint *l. 1. C. d. tit.* ut non absq; ratione dixisse ideatur Ulpianus, castratione preciosiores ieri pueros. *l. si servus. 27. §. & si puerum. 28. ff. ad L. Aquil.* quos itidem libidinis & pronercii caussâ castrari Martianus dixerat *in l. §. Item is. ff. ad l. Corn. de sicar.* Quanquam negari non potest, priscis Romanorũ, moribus eos semper fuisse invisos: quos gravi dictorio *Tertium genus hominum* nominavit Alexander Severus, apud Lanpridium: cùm neq; viri, neq; mulieres esse credantur. *Fr. Duarenus ad rubr. C. qui testam fac. poss. vers. Superius diximus quosdam prohiberi, &c.* ut meritò commendari debeat Mamerci Æmilii Lepidi Consulis decretum, Genucio Eunucho bonorum possessionem secundùm tabulas denegantis. Nam, ut auctor est Val. Maximus *lib. 7. cap. 7.* Genucius quidam, Matris Magnæ Gallus, à Cn. Oreste prætore Urbis impetraverat, ut restituit se in bona Næviani juberet, quorum possessionem secundum tabulas testamenti ab ipso acceperat. Appellatus Mamercus à Surdino, cujus libertus Genucium hæredem fecerat, prætoriam jurisdictionem abrogavit: quòd diceret, Genucium amputatis sui ipsius sponte genita-

Odium eorundem.

libus corporis partibus, neque virorum, neque mulierum numero haberi debere. Conveniens (ait Valerius) Mamerco, conveniens principi Senatus decretum: quo provisum est, ne obscœna Genucii præsentia, inquinataq; voce, tribunalia magistratuum sub specie petiti juris polluerentur, Recte: *Inquinata voce*: quandoquidem morbosi dicuntur Paulo, quibus tam necessaria pars corporis penitus abest, *l. sin autem. 7. ff. de ædilit. edict.* hoc est, qui virilitatem amiserunt, ut apud Ulpianum Divus Hadrianus loquitur, *d. l. 4. §. 2. ff. ad l. Corn. de Sicar.* Atque hanc partis istius necessitatem haud dubie satis expendit fœmina illa, cujus apud Lintprandum Diaconum *libr. 4.* non illepida exstat historia: Theobaldus Umbrorum Dux (ait Diaconus) adversus Græcos, qui Beneventum tenebant, bellum gerebat. Is quoscunque ex hostium exercitu captivos facere poterat, amputatis virilibus dimittebat: donec quædam mulier ante eum gemebunda, hominum Deûmq; fidem implorans constitit: Quid, inquiens, Theobalde, fœminæ egimus, ut bellũ nobis indiceres? Haud quaquã nos Amazones sumus, Sed Minervæ operibus deditæ: armorum usum tenemus nullum. Quid ergo virorum nostrorum testes

Castrati morbosi.

Theobaldus.

ampu-

amputas, nosq; nostris voluptatibus privas? Sunt illis oculi, sunt nares, sunt manus: quid ad ea, quæ nostro usui Natura concessit, belli jura producis? Quo sermone delectatus Theobaldus ei pœnæ modum imposuit. Malebat scil. pudicissima fœmina, quavis alia, quàm tam nobili corporis parte Maritum destitui: qua una discordantes Conjugum animos, si quod fortè inter eos intercederet fribusculum, ut Ulpianus loquitur *in l. cum hic status. 32. §. quod si. 12. de Donat. int. vir. & uxor.* (per quod leve aliquod jurgium intelligo cum Papiniano *in l. quod si 31. de jure dot. & l. si liberis. 27. de pact. dotal.*) noverat in gratiam & concordiam redigi posse; & rectiùs opinor, quàm si vel ipsum *Deæ Viriplacæ* sacellum ipsis foret ingrediundum. Nam, ut ex P. Victore Valerius Maximus *li. 2. cap. 1.* memoriæ prodidit, quoties inter virum & uxorem aliquid jurgii intercesserat, in sacellum Deæ Viriplacæ, quod est in palatio, veniebant: & ibi invicem loquuti, quæ voluerant, contentione animorum deposita concordes revertebantur. Dea nomen hoc à placandis viris fertur assequuta: veneranda quidem, & nescio an præcipuis, sed exquisitis sacrificiis colenda: utpote quotidianæ ac domesticæ pacis custos, in pari jugo charitatis ipsa appellatione

Mulieri peculium [cut off]

Fribusculum.

Dea viriplaca.

virorum majeſtati debitum ac fœminis re- dens honorem. De illa porrò diſcordanti- um conjugum conciliatione aliquando hoc luſi Epigrammate.

Hiſpano nuptura viro Romana puella,
Audiit ut mutili flaccida membra pro- ci,
Membra, quibus ſtabilem figit Laſcivia ſedem,
Et quibus arcitenens ſpicula vibrat Amor:
Non mihi (dicebat) fuerint Connubia tanti,
Ut cupiam mutilo nubere ſtulta vi- ro.
Namq; maritales forſan diſcordia tedas
Si turbet, quanam parte redibit a- mor?
Scilicet eſt Medium, quo conciliantur Amantes,
Mentula: quâ demtâ, gratia nulla ſubeſt.

Sed quò prolabor? Da veniam, Lector, ſi quandoq; digrediar, & excurram longiùs. Hac enim rerum varietate tibi legendi tæ- dium ſublevare geſtio, ut mihi ſcribendi la- borem non leviter mitigari hoc modo ſen- tio. Ut igitur ad literarum inuſtionem

d

-qua nobis sermo erat, redeamus tandem: -entio neutiquam prætereundem censeo, -iam Calumniatorum & Delatorum fron-s olim ejusmodi punctis & stigmatibus fu-e insignitas. quod Cicero disertè innuit *-o Roscio Amerino*, cùm ita scribit: Crura -uidem nobis nemo suffringet: sed si ego -os benè novi, literam illam, cui vos usque -ò inimici estis, ut etiam omnes oderitis, ita -ehementer ad caput affigent, ut postea ne-ninem alium, nisi fortunas vestras accusare -ossitis. Quibus verbis illudens Cicero, *-terarum ignaros* appellat eos, qui accusatio-es factitabant, & odio literæ illius, qua no-antur frontes de Calumnia damnatorum, -eliquas omnes eis literas invisas jocatur. Nota enim illa alicujus literæ insigne habe-bat, in delatore fortassis D. in Calumniatore C. ut Turnebus conjicit *libro octavo Adver-sar. capit. vigesimo secundo*, vel, ut Cujacius do-cuit Calumniatores litera K. notabantur. *Cu-jac. in l. is cui lege. ff. qui testam. fac. poss. & ad Tit. C. de Calumniator.* quanquam illum Cicero-nis locum Asconius *in 3. Verrina*, de Conde-mnationis litera accipiendum putat. Eam verò Græcorum Theta fuisse, constat ex illo Persii:

Calumniatores: Delatores notati.

Et potis est vitio nigrum præfigere Theta.

Theta, litera condemnatoria.

Hinc Ausonius mortem Euno pædagogo imprecans, ita canit:

Tuum nomen Theta sectilis signet.

Et Martialis Theta id mortiferum appellat signum:

Nosti mortiferum Quæstoris, Castrice, signum:
Est operæ-precium discere Theta novum.

ubi per Theta novũ, intelligit Poëta novum mortis signum, quo Domitiani Quæstorem quendam notat, qui loco Thetæ illius alioquin usitatissimi signi, alia quadam novitate percussori indicabat, quoties aliquem vellet interfici; nasum videlicet emungendo. Unde addit:

Exprimeret quoties rorantem frigore nasum,
Lethalem juguli jusserat esse notam.

Pollex conversus.

Cæterùm in gladiatoriis muneribus Condemnationis signum erat conversus pollex. Nam qui eum, qui adversario succubuerat, occidi jugulariq; volebat, pollicem vertebat. *Juven. Satyr. 3.*

Munera nunc edunt, & verso pollice vulgi
Quemlibet occidunt populariter.

& Prudentius *lib. 2. contra Symmachum*, de

Ve-

stalibus, quæ gladiatores Romæ in emi-
nti podio spectabant; quod decus & honos
perpetua eis virginitate tribuebatur, ita
it:

——— consurgit ad ictus,
Et quoties victor ferrum jugulo inserit, illa
Delicias ait esse suas, pectusq; jacentis
Virgo modesta jubet converso pollice rumpi:
Ne lateat pars ulla animæ vitalibus imis,
Altius impresso dum palpitat ense Secu-
tor.

anquam negari non potest, Athletarum
gladiatorum spectaculis quandoq; adhibi-
quandoq; etiam ab iis coërcitas fuisse Ve-
es: ut rectè annotatum est, à Joh. Bernar-
ad lib. 1. Thebaid. Statii. Quòd si qui in
so pollice damnabantur, ii infestis specta-
ibus pugnare dicebantur Suetonio, *in vita*
ii Cæsaris, cap. 26. Gladiatores notos, sicubi
estis Spectatoribus dimicarent, vi rapien-
s servandosq; mandabat. Quò pertinet il-
l Poëtæ veteris damnatorium illum polli-
n infestum appellantis:

Vestales an spectaculis adhibitæ.

Pollex infestus.

Sperat & in sæva victus gladiator arena,
Si licet infesto pollice turba minax.

ontrà pollices solebant premi, cùm ex
ladiatoribus alicui favebatur. Unde Pli-
us *lib. 28. cap. secundo.* Pollices, inquit, cùm fa-

Pollex pressus

veamus premere etiam proverbio jubem[ur.]
Quò haud dubiè ſpectat illud Horatii *li[b.]*
Epiſt.18.

> *Fautor utroque tuum laudabit pollice [lu-]*
> *dum.*

Siquidem Gladiatores ſalutem & favo[rem]
ſpectatorum è compreſſu pollicis proſpi[cie-]
bant: ſicuti ex ejuſdem converſione odi[um]
atq; interitum. Jam ſi pollicum alter ſatis [erat]
ad favorem indicandum: uterq; in eum ge[ſtum]
adhibitus quàm maximè ſe favere profite[ba-]
tur. *Johan. Pierius libro 36. Hieroglyph. Turne[b.]*
lib.11. Adverſar.cap.6. & Juſtus Lipſius *libr[o]*
Saturnal. ſermon. cap.22. quanquam in illo H[o-]
ratii, verba iſta, *Utroque pollice,* Porphyri[o]
ſynecdochicῶς poſita videntur, pro utra[que]
manu; cujus, utriusque comploſione [&]
adplauſu, favorem ſignificari pervulgat[um]
eſt.

Sed digni erant Calumniatores & I[n-]
latores illi (ad horum notas enim nunc [re-]
vertor) ut, quò à bonis omnibus agno[ſci]
poſſent impudenti & ſceleratæ ipſoru[m]
fronti hodiè etiamnum Stigmata inurere[n-]
tur. Sic enim & Linguarum iſtarum vi[o-]
lentiam atque improbitatem cohiberi p[oſ-]
ſe, & Nebulonum ejusmodi numerum [ra-]

rior[em]

iorem fore putarem. Vereor tamen, ne o-
ptare hoc proclivius ſit, quàm ſperare: in tã-
a præſertim ubivis loci Delatorum frequen-
ia: quos veteri Gallorum lingua *Mormoſetos* *Mormoſeti.*
dictos putat Anti-Machiavellus, *de Regno aut
Princip. rectè adminiſtr. libr. 1. theor. 2.* à murmu-
murando fortaſſis, quaſi Suſurrones: quòd
fortuitos aliorum ſermones, & plerumque
tacendos, in aurem Principis leni murmure
inſuſurrent. Suidas certè ob id *Regis aures*
appellatos fuiſſe ſcribit Delatores, quòd per *Delatores.*
eos omnia Rex audiret, quæ ab unoquoque
gerentur: Sicuti & Satrapas *Regis oculos*
nuncupatos idem aſſerit, quòd per eos Rex
ſingula ſpectaret. quem morem, licet in
Principum aulis frequentiſſimum, repre-
hendens Amnianus Marcellinus, Conſtan-
tinum Imperatorem graviter taxat; apud
cujus aures nimium patulas virulentę linguę
exiſtimationem viri fortis invidiâ gravi pul-
sarent.

Etſi autem olim lege Papia delatoribus
certa conſtituta erant præmia, & quidem
dimidia illatæ multæ pars: Nero tamen prin- *horum præ-*
ceps, Principum cæteroquin omnium fe- *mia.*
rè peſſimus, at hoc non malus, nimio illo
precio illectam volens comprimere Delato-

rum licentiam, quibus, ut cum Plauto dicam in Pœnulo:

Isthinc est thesaurus stultis in lingua situs,
Ut quæstui habeant malè loqui melioribus.

quartam duntaxat partem eis ex proscriptorum sive damnatorum bonis præmii loco conferri permisit. Unde & *Quadruplatores* dicti Criminum publicorum Delatores: qui pro Delationis præmio quartam partem in bonis damnatorum consequebantur. *Johan. Coras. libro 2. Miscellan. cap. 24.* Nam omnino Delatoribus præmia eripere propterea non consultum putat Bodinus *lib. 5. de Repub. cap. 3.* quòd his sublatis, vix sit, ut ulla peccatorum ultio sequatur. Quemadmodum igitur venator canibus vilissima quæque ferarum membra objicere solet, ut talibus illecebris deinceps ad prædam alacres efficiantur: Ita Legislatorem domesticos leones ac lupos accuratè venari, & canibus Civitatis (quid enim vetat Delatores hoc nomine notare, cùm ipsum etiam Oratorum genus Demosthenes ita appellaverit: quemadmodum impios & avaros procuratores Bartolus canes curiarum, excoriatores pauperum, & devoratores civiũ, *in l. omnes populi. q. 5. ff. de Iustit. & jure*

Canes Civitatis.

jure; Cicero canes lambentes tribunalia senatus dixit, teste Antonio Usillo *in §. Tripli. Inst. de action. num. 35.*) præmia quædam proponere necesse est. *Plutarchus in Lucullo.* Cum enim præpotenti Deo nihil gratius, aut Reipublicæ utilius sit, quàm ab improbis pœnas exigere: modis omnibus enitendum est, ut eò perveniri possit. Loquitur autem haud dubiè Bodinus de justa accusandi ratione: quæ ut Reipublicæ salutaris est; ita perniciosæ contrà sunt Calumniandi occasiones. quod cùm aliis, tum verò ex Livio Manlii Capitolini Furium Camillum calumniantis exemplo evidenter probat Nicolaus Machiavellus *libro primo de Repub. cap. octavo.* ita adversus Calumniatores procedendum docens, ut illos cogamus ex calumniatoribus Accusatores fieri: & siquidem publicè probare queant, id verum esse, quod clanculum impingebant; vel præmio aliquo, vel certè nullo damno afficere: si probare nequeant; sicuti Manlium punire. Quæ doctrina non tantùm juri divino, *Deuteron. decimo nono versu 16. cum seqq.* sed & civilibus constitutionibus conformis est: quibus sancitum legimus, non priùs insimulanti, hoc est, Accusatori accommodandum esse adsensum, quàm solêni lege se vinxerit, & in pœnam reciproci (hoc

Inscriptio accusatoris.

eſt, talionis) ſtylo trepidante recaverit. *l. 2. C. de exhib. & transmitt. reis.* quod aliubi clarius exprimitur: cùm quisquis ille eſt, qui crimen intendit, in judicium venire jubetur, nomen rei indicare, vinculum ſubſcriptionis arripere; ſciturus, non impunitam fore licentiam mentiendi, cùm Calumniantes ad vindictam poſcat ſimilitudo ſupplicii. *leg. ultim. C. de accuſat. & inſcript.* Quod verò ad Delatorum præmia attinet: tantum abeſt, ut illorum partem eos ex proſcriptorum bonis ferre voluerit Titus Veſpaſianus, ut etiam eos flagellis ac fuſtibus cæſos, noviſſimè traductos per arenam Amphitheatri partim ſubjici, in ſervos venireque imperârit, partim avehi in aſſperrimas inſulas. *Sueton. in Veſpaſ. cap. octavo.* Quin & Domitianus fiſcales calumnias magna Calumniantium pœna repreſſit: ferebaturque (ait idem Suetonius *in Domitiano capit. nono.*) vox ejus: Princeps qui delatores non caſtigat, irritat. Quòd ſi Plinio credimus, Trajanus de Delatoribus, hominum genere peſtilentiſſimo & inſidioſiſſimo judicia exercuit, exemplo latronum & graſſatorum: quippe quos à bono principe tollendos, non tantùm coërcendos putabat Plinius Secundus *in Panegyr. ad Trajan.* quem laudat B. Briſſonius *libro tertio Selectar.*

Delatorum deteſtatio.

lectar. Antiquitat. cap. 17. cui adde, quod ſcriptum reliquit Vincentius Caſtellanus *libro ſecundo de Officio Regis, cap. 40.* ut jam de Antenore patriæ proditore, & Pardali foribus ipſius ſuſpenſâ nihil dicam. Id enim latè proſequutus eſt Goropius. Et, quæſo te, quid ſceleſtius Sycophantâ? quid infeſtius Valerio Largo? cui ꝓpterea Proculius, caſu obviam factus, os nareſq; manu compreſſit ſua: ſignificans, iis qui cum eo erant, Largo præſente ne quidem tutò licere reſpirare. *Petr. Ærod. lib. 9. Rerum Judicat. Tit. 8. cap. 14.* Habeat alia omnia pro imperio Princeps: ſit ſaltem lingua ſoluta legibus. Eâ liberâ, dicebat Auguſtus, homines obliviſci ſervitutis. Quid enim contra quod Corn. Tacitus *in vita Agricolæ?* Sicut vetus ætas vidit, quid ultimum in libertate eſſet: ita nos, quid in ſervitute; ademto, per Inquiſitiones, loquendi audiendique commercio. Memoriam quoque ipſam cum voce perdidiſſemus, (inquit) ſi tam in noſtra poteſtate eſſet obliviſci, quàm tacere. Si verba in Majeſtatem vocarentur, quæ fora, quæ judicia ſufficerent? Sunt etiam, qui Deos verbis ferocioribus increpant: neque ob id tamen ictum fulmine audimus, dicebant Rhodii apud Livium. Quamobrem *Mecœnas* ſapienter: qui con-

Lingua libertas.

Maledicentia non curata.

ſulebat Auguſto, ne convitia audiret, ne crederet, ne denique ulciſci vellet. Nam ut ait Lucianus, hæc inter Regem ac Tyrannum differẽtia eſt, quòd hic ne leve quidem maledictum pati poteſt: ille, ſpernit etiam graviſſimis iraſci. Meritò igitur literarum monumentis commendatur *Pyrrhi* Epirotarum Regis factum. De quo cùm duo juvenes Tarentini inter cœnandum malè loquuti eſſent, & neque res negari, neque defendi poſſet; ideoque ratio repoſceretur. Tum unus ex iis, Imò (inquit) niſi lagena defeciſſet, occidiſſemus te. *Pyrrhus*, hoc dicto, eos dimitti juſſit. Sic & *Antigonus*, cùm juxta Prætorium milites pravè de eo loquerentur, neque exiſtimarent, ſe audiri: Ecquid non longius abitis, (inquit) tutius ſecuriuſq; obtrectaturi? Quis humanior *Philippo*? Quidam Arcadion Achivus de eo paſſim malè loquebatur: Fuge (inquit:) Nihil hic proficies cum tua maledicentia. Eâ ibi utere, ubi quis ſiem, neſciunt. Debet ſcilicet ſufficere Principi, id eſſe dominatione adſequutum, ne quis ei, ut maximè velit, nocere queat: quemadmodum Tiberio ab Auguſto dicebatur. Et quę dementia eſt, in eum contumelioſum exſiſtere, & quicquam dicere aut ſcribere, qui verbo, imò etiam

nutu

nutu poteſt proſcribere & occidere? Quemadmodum enim, qui pugno percuſſerit lapidem; ſe, non lapidem, vulnerat: Ita, qui Principi maledicit, ſibi, non principi facit injuriam. Aut enim bonus eſt; &, ut dicebat Titus Imp. nequit affici injuriâ. Aut ſubducior: & magnitudine extra contumeliam eſt. qua de re pluribus diſſerit P. Ærodius, *Rer. ab omnia antiquit. judicatar. libro ſeptimo, tit. 1. cap. 1.* quibus addi poterunt, quæ nobis expoſita ſunt *lib. 1. Rerum Memorabil. Tit. de Triumphis fol. 637.* & quod ſcriptum reliquit Claudius Ptolomæus Epiſtolarum Italicar. *lib. 6. Epiſt. 24.* Incip. *Io vorrei far con voi M. Gabriello &c.* De illa porrò Delatorum improbitate. quam Græci *periergiam*, Quinctilianus ſupervacuam operoſitatem, *libro 8. cap. 3.* Ulpianus, proverbiali locutione, Delatoriam curioſitatem appellat *in l. nec ſupina. 6. ff. de Jur. & fact. ignor.* non malè videtur uſurpari poſſe illud Plauti de famigeratoribus loquentis in Trinumo:

Qui omnia ſe ſimulant ſcire, nec quicquam
ſciunt.
Quod quiſque in animo habet, aut habiturus eſt, ſciunt.

Id quod in aurem Rex Reginæ dixerit,
Sciunt, quod Juno fabulata est cum Jove,
Quæ neq; futura, neq; facta sunt, tamen ii sciunt.

De quibus videatur Guilielm. Budæus *in plurimum. de jur. & fact. ignor.* & Johann. Corasius *libro secundo Miscel. cap. 24.* Monet tamen Cujacius *ad tit. C. de Calumniator.* pœnam illam in facie scribendi jam olim exolevisse, *arg. l. si. quis. 17. C. de pœn.* cùm & in manibus & in suris pœnam damnationis uni inscriptione comprehendi posse, Constantinus ibi rescripserit: quò facies, quæ ad similitudinem pulchritudinis est cœlestis figurata, minimè maculetur, *d. l. si quis.* & in confesso sit, caput sive faciem principale & potissimum hominis membrum esse, unde cujusque imago cognoscatur. *l. cùm in diversis. 44. ff. de religios. & sumpt. funer.* ut meritò gravior injuria æstimari debeat, si quis facie, quàm alia corporis parte fuerit notatus, *l. aut facta. 16. §. qualitate. ff. de pœn. §. atrox. Instit. de Injur.* atque ideò etiam proprietarii servus ab Usufructuario cicatricibus deformari non possit. *l. locum. 17. §. ex eo ff. de Usufruct.* quandoquidem Notæ verbo etiam Cicatrices contineantur. *Lege prima, in fin. de fugi-*

In facie scribere prohibitum.

[F]ugitiv. In Militibus planè solenne fuisse, ut [Tyr]orum brachia stigmate notarentur, Accur[s]ius notat *in l. pen. ff. Ex quibus caus, major.* Id[q]ue disertè probat *tex. in l.3. C. de fabricens. [li]b. 11.* ubi Stigmata Fabricensium (de Fa[b]ricensibus autem *libro primo Tit. de Arma[m]entariis, fol. 619.* diximus) brachiis, ad imi[t]ationem Tyronum infligi jubentur. Ait, [a]d *imitationem Tyronum.* Non omnes igi[t]ur milites, sed solos duntaxat tyrones no[t]atos fuisse innuit: quales erant Juniores il[li], qui publicis stipendiis militari disciplina [i]nstituebantur, & Militiæ designati ad pu[g]nam exercebantur: pòst deinde, ubi satis [v]idebantur instructi, in numeros referebant[u]r, nec anteà militiæ privilegia habebant. [D]ocet hoc Ulpianus *in l. ex eo 42. ff. de Te[st]am. milit.* Ex eo tempore (inquit) quis [j]ure militari incipit posse testari, ex quo [i]*n numeros* relatus est: antè non. Proinde, qui nondum in numeris sunt, licet etiam le[c]ti tyrones sint, & publicis expensis iter faci[a]nt; nondum milites sunt. Diligenter quip[p]e pleriq; veterum Imperatorum provide[r]unt, ut peritum exercitatumq; militem ha[b]erent: cui soli, non verò etiam tyronibus, qui in numeros nondum relati essent, mi[l]itaria privilegia concederent. Constat au-

Militũ brachia notata.

& quidem tyronum.

tem ex adductis modò Ulpiani verbis, no[illegible]
dum *in numeros* dici relatos milites, cùm d[illegible]
lecti quidem sunt, necdum tamen in su[illegible]
ordines pervenerunt. Nam & per contra[illegible]
um, Milites in numeris manere dixit ide[illegible]
Ulpianus, qui in suis consistunt ordinibu[illegible]
l. jure militari. 4. ff. de testam. milit. Johan[illegible]
Corasius *libro quinto. Miscellan. cap. 22.* [illegible]
lius verò consuetudinis de signandis tyrono[illegible]
bus, etiam Vegetius meminit *libro primo. ca*[illegible]
octavo. his verbis: Sed non statim punctis [illegible]
gnorum scribendus est tyro dilectus. [illegible]
libro secundo. cap. quinto. Nam victuris (ait) [illegible]
cute punctis Milites scripti, & matriculis in[illegible]
serti jurare solent. Hi verò publico stipen[illegible]
dio docti, discedere à militia nisi emeriti no[illegible]
poterant: atque ideò notabantur, quò fac[illegible]
lius apparerent, néve publicis usibus dest[illegible]
nati subtraherentur; ut Viglius Zuichæm[illegible]
us rectè annotavit *Instit. de Militar. testam.* [illegible]
pr. n. 20. & Claudius Coteræus de Jure milita[illegible]
ri, *lib. 1. cap. 23.*

In numero esse.

Carpocrates.

Singulare etiam fuit Carpocratis, hære[illegible]
ticorum omnium sceleratissimi institutum[illegible]
qui mala & bona omnia, non naturâ mala[illegible]
neque bona; sed opinione hominum it[illegible]
vocari disputabat, ut quodcunque adlibu[illegible]
isset, id identidem licere persuaderet: non a[illegible]
lite[illegible]

Iulia Caracallæ noverca.

ter ſcilicet, quàm Antonino Caracallæ Imperatori, Julia noverca dixiſſe memoratur. Cùm enim ea, quæ pulcherrima erat, quaſi per negligentiam ſe maxima corporis parte nudaſſet, dixiſſetq; Antoninus: Vellem, ſi liceret: Reſpondiſſe fertur Julia, *ſi lubet, licet.* An neſcis et Imperatorē eſſe, & Leges dare, non accipere? voce mehercule infami & impura, ſcorto famoſo magis, quàm Auguſtâ digna: ut gravis eſt Johannis Coraſii ſententia *lib. 2. Miſcellan. c. 25.* Is igitur Carpocrates tam monſtroſum perſuaſurus dogma, diſcipulos ſuos ſumma dexteræ auris particula præſignabat; rectius multò facturus, ſi eodē modo, ſed ſtigmate longè graviori, eorum omnium non aures tantùm, ſed oculos etiam & naſum, & os, & linguam inuſſiſſet, qui deliciis hujuſmodi audiendis tempus insumerent, ut rectè putavit Johan. Pierius *lib. 34. Hieroglyph.* Notum tamen eſt, illud in joculari libello à Seneca adagionis ſpecie uſurpatum: *Aut Regem, aut fatuum naſci oportere.* quod hanc habet ſententiam: Solis libertatem ſuam conſtare ſolere fatuis & Regibus. Nam & fatuis quidvis licere impunè loqui & facere; & Regibus inultum eſſe, quidquid lubet. Quod quidem proverbium verum Claudius Cæſar fecerat: quo

Aut Rex, aut fatuus.

imperante nemo fuerat liber, fuique ju-
præter eos, quos verbum illud vetus co-
plectebatur. *Adr. Turneb. lib. 26. Adv-
sarior cap 4.*

Samia vasa in sacris.

Samiis quoque & fictilibus vasis (u-
ea, unde in hoc diverticulum excessi,
vertar) Veteres in sacris usos fuisse anim-
verto. Nam & apud Athenæum *libro s-*
Dipnosoph. ad Macedonum usque domi-
tus tempora id factitatum legimus. & T-
tullianus in Apologetico adversus Gen-
Nam etsi à Numa (ait) concepta est cur-
sitas superstitiosa: nondum tamen aut
mulacris aut templis res divina apud R-
manos constabat: frugi religio, & paupe-
ritus, & nulla Capitolia certantia cœlo:
temeraria de cespite altaria, & vasa adh-
Samia, & nidor ex eis. Quod in loco S-
mia appellat vasa, quæ Cicero Samias ca-
dines, & fictiles urnas, cùm *Paradoxor.*
ita scribit: Quid Numa Pompilius? min-
né gratas Diis immortalibus capedines,
fictiles urnulas fuisse, quàm delicatas (C-
merarius *filicatas* legit; Baysius, *Deliacas*) p-
teras arbitramur? Capedines verò à c-

Capedines.

pacitate fortassis ita dicebantur: nisi à c-
piendo mavis, quòd essent ansatæ, atque
facilè prehendi possent: ut & Capidula

sit

[..]to veteribus vocabulo, vinarium vas an-
[..]m legitur apud Perotum. Atq; eas quidē
[..]pedines fuisse fictiles vel ex eo liquet,
[..]òd Athenæus vasa ejusmodi κεράμια, aut
[..]ικας : quos idem figulina vasa exponit,
[..]ὰ τὸ κυλίεσθαι τῷ τροχῷ, quòd rotæ circũa-
[..]fingerentur: ut rectè observavit Hadria- *Hadr. Iunius*
[..]Junius, Medicus & Philologus omnium
[..]eralium artium elegantia ornatissimus,
[..]2. *Animad. c. 10.*

Meminimus alibi, Herculis poculum tan-
[..]capacitatis fuisse, ut tam in eo navigare,
[..]ìm etiam bibere ex eo potuerit. Atque id
[..]racitati & ingluviei ipsius convenisse di-
[..]nus, quem proditum sit, Lepreo in voraci-
[..]is certamen vocato, integrum devorasse
[..]rum. *lib. 1. Tit. de Argent. supel. fol. 493.* Idque *Herculis ingluvies.*
[..]ires cum factitasse lego: cùm & Pindarus
[..]erat, Herculem Coroni ædes ingressum,
[..]egrum bovem, ut ne reliquum quidem
[..]ullum relinqueret, abligurivisse: & Calli-
[..]chus hymno εἰς ἄρτεμον fabuletur, Eun-
[..]m jam in Deos relatum, nihilominus in-
[..]plebilis edacitatis mansisse, & gurgitem in-
[..]nem:

*Manserat ingluvies, necdum placata qui-
êrat,*

Quæ quondam occurrit sulcanti vomere te-
ram

Theodamanti:

ubi Interpres in commentariis Græcis anno-
tat, Theodamantem fuisse Dryopum Re-
gem. quanquam Philostratus & Lactantius
Lindium ex oppido Rhodi eum tradunt. Sed
Callimacho etiam Lucillius Tarrhæus su-
scribere videtur, ex Archilocho & Pherecy-
de scribens, Herculem esuriente Hyla puero
relictoque à tergo pædagogo Licha, fo-
obvium Theodamanti, poposcisse aliqua-
tum cibi. Cujus cùm repulsam tulisset, i-
succensum, diripuisse è bobus alterum, e-
que mactato epulatum fuisse. Qua accep-
injuria, Theodamantem in Urbem regr-
sum: compulisse oppidanos ad arma adve-
sus Herculem. Ibi tum necessitate extrem-
circumventum Herculem, etiam uxore-
Dejaniram armasse, prælioque superiore-
Theodamantem neci dedisse gentemque o-
mnem in alias sedes transportasse. Haud i-
que mirum, quòd tantæ amplitudinis He-
culeum craterem Statius fuisse scribat, -
duo eum Juvenes vix portare potuerint.
Unde & vasa magna atque capacia ab Herc-
le *Heraclea* fuerunt nuncupata. Hercule-
enim in potoribus numeratum fuisse ma-

Herculis poculum.

s, Turnebus innuit *lib.8. Adversar. cap.10.* sichorus certè Poëta Lyricus, Centaurorum & Lapitharum convivium describens, holum ait Alcidæ sive Herculis hospitem, à Lucano appellatur, implevisse Herculi aterem trium lagenarum capacem; quem ior ipse obbibisset. Verba Stesichori ex ræcis Latina facta sic habent: Hercules acptum in manus scyphum plenum, trium genarum capacem ori admovens obbibit, uem Pholus ipsi infunderat. Erat autem *gena* vinarium vas, sed fictile: in quo vim adservabatur, in conviviis deplendum. uòd si crater ille trium lagenarum capax it: oportuit eum ita amplum fuisse, ut Urm, hoc est, quatuor & viginti sextarios caret, ex supputatione Hadriani Junii *lib.4. Animad. cap.5.* Atque eò respexisse videtur venalis, dum inter cætera, quæ *Satyr.12.* rert, Catulum naufragii metuentem, in mare æcipitasse ait

> *——Urnæ cratera capacem,*
> *Et dignum sitiente Pholo.*

d minuta hæc videri poterunt, si cum iis nferas, quæ de simili gulone Lityerse, Mi- *Lityerses.* æ Regis notho Celænis in Phrygia regnan-, homine vultu effero & truculento, sed

bibo-

bone glutoneque supra fidem maximo, So-theus Tragicus memoriæ prodidit. Hunc e-tenim totum vini dolium uno die ebibendo vacuasse, triumque clitellariorum asinoru onus, panes devorasse scribit his versibus: c apud Atheneum *lib.10.* ex doctissimi Junii in-terpretatione ita leguntur:

At filius Midæ Celænæi nothus,
Qua matre. dubium est, ipsa noverit p-
rens,
Tres quantum asellos prægravet, panes v-
rat
Brevi die, simulq; deterget bibens
Justum cadum, decem amphorarum a-
lium,
Redditq; jumentis onus portatile.

Amphora. Amphoræ duæ, ut Georgius Agricola colli-git, sextarios duos & septuaginta continent Qui igitur dolium decem amphorarum potârit, is trecentos sexaginta sextarios inexhaustam alvi voraginem demerseri quemadmodum rectè concludit Hadria Junius *lib.4. Animadvers. cap. tertio.* rei t-men hujus fidem penes Auctorē deponen Quòd si ita est: non erit profectò, ut mir-mur ampliùs *bicongium* M. Tullii filium, a

M

Mediolanensem tricongium Novellũ Torquatum, *Plin.lib.14.ca.22.* etiamsi apud Tranquillum, potorem legerimus *Amphorarium*. Nec etiam adeò monstrificum id erit, quod de Germanis prodidit Lud. Cœlius Rhodiginus *lib.18. Lection. Antiquar.cap. 20.* quorum in bibendo capacitatem omnibus in Gallia miraculo fuisse ait, quòd singulis mẽsis singuli quaternos quartarios vini exsiccarint, sic ut potores novem, amphoras exinanirent binas. Miremur potiùs Aureliani tempora: quibus celebratum phagonem novimus, qui die uno aprum absumeret integrum, panes centum; vervecem insuper ac porcellum: biberet autem, infundibulo ori apposito, plus orca. Miremur etiam Bonosum minutulum Romanorum tyrannorum, qui tantum bibit, quantum nemo alius. Inde dictum Aureliani dicterium: Non ut viveret, illum esse natum, sed ut biberet. Is, quod extra omnem admirationis captum est, quantumlibet bibisset, semper securus erat ac sobrius. Addo etiam; Vino nunquam non prudentior. Amplius; quantum hausisset, reddebat vesica ad æquilibrium. Nec pectus unquam, aut venter, vel pars alia ex humoris ingesti nimietate affecta est. Hũc ubi ad laqueum coëgisset probus Imperator, jactatũ mili-

Cicero bicongius.

Bonosus.

tari joco, *Amphoram pendere*, non hominem
Erat enim heluo & ventrem habebat defor
miter tumidum, ut Philippus Melanchtho
tradidit *lib.3. Chro.* ſub Valerio Probo, & Cœ
Rhodigin. *lib.29. Lection. Antiquar. c.1.*

Præmia gulonibus conſtituta.

Parva hæc poſſent videri, niſi etiam præ
miæ gulonibus conſtituta legeremus. Nam
& *Mithridates* iis, qui avidius vorarent a
biberent, præmia propoſuit, & in utroqu
genere victoriam (ſi vincere eſt ab intemp
rantia vinci) fœcundiſſimam eſt adeptu
Alexander quoque Magnus talenti præm
um propoſuiſſe ei dicitur, qui pocula vi
ampliora ſiccaret. In quo certamine quadra
ginta cum eo, qui præmium tulerat, effuſ
viſceribus, propemodum ſpectante Reg
crepuerunt ac perierunt: ut rectè exiſtima
tum fuerit, Alexandrum rariſſimas ſuas vi
tutes, & rerum à ſe geſtarum decus ac glor
am una illa Ebrietatis conſuetudine turpiſſ
mè fœdaſſe. Quò fit, ut ne *Tiberius* quiden
Cæſar juſtam reprehenſionis notam poſſ
effugere, qui honores ſtrenuis & nobilib
vini potoribus & edonibus (*nebulonibus* per
dixeram) mandabat: & ex his ignotiſſimu
Quæſturæ candidatum Nobiliſſimis antep
ſuit, ob epotã in convivio, propinante ſe, vi
amphoram, more etiam hac tempeſtate no

attendite Cyclopes, & ô ſaxea corda!

pro

prorsum inusitato, quo homines indigni, spretis melioribus, ad honores evehuntur, quos fortè evectos satius erat gradu moveri: sicuti ab aliis principibus Magistratum multis, etiam levioribus de caussis abrogatum legimus. Nam & *Vespasianus* adolescentulum fragrantem unguento, cùm sibi pro impetrata præfectura gratias ageret, nutu aspernatus, voce etiam gravissima increpuit: Maluissem allium oboluisses. Et *Domitianus* Quæstorium virum Senatu movit, quòd gesticulandi, saltandique studio teneretur. *Sueton. in Vespasiano, cap. 8. & in Domitiano cap. 8.* quod & Consulari cuidam viro P. Cornelio obtigit, quòd decem pondo argenti facti in supellectili haberet, id est, vasa precii fortè quadraginta coronatorum. Hoc amplius memoriæ proditum est, *Augustum* Legato consulari successorem dedisse, ut rudi & indocto, cujus manu IXI. pro IPSI scriptum animadvertisset. *Sueton. in Augusto. cap. 88.* Cui planè annumerandum crediderim bonum illum virum, qui XERXES non ita pridem IXERIXES legendo pronunciabat; simpliciùs tamen, quàm fastuosus ille virtutum suarum Cātor, qui Latinitatis quidē probè se gnarū esse, omnes dejerabat Deos; cęterū cujuslibet vocis Latinæ terminatione sive ultima syl-

Magistratus ex levicula caussa abrogati.

laba mirum in modum ſe divexari dolebat.
Huic ego Auguſtum, aut Imperatores alios
Præturam commiſſuros fuiſſe putem? quanta
ta potiùs ſeveritate credam eos animadvertiſſe
tiſſe in Peculatus, aut repetundarum reos, in
Numarios judices, aut alia quavis ratione
magiſtratu abutentes: cùm tam leves ob cauſas,
ſas, ob unguenti odorem, ludicrum ſaltandi
di ſtudium, paucarum argenti librarum ſupellectilem,
pellectilem, aut etiam lapſum in Orthographia,
phia, & pronunciationem vitioſam, homines
nes etiam ſummis dignitatibus functos honore
nore exſuerint? Iniquum ſcilicet exiſtimabant,
bant, Indignis honores conferre. Nam, ut
in Rhetoricis ſcripſit Cicero, Omnia virtutis
& officii præmia ſancta & caſta eſſe oportet,
neque ea aut cum improbis communicari,
aut in mediocribus hominibus promulgari.
ri. Ideoque cùm honor indigno confertur,
dignitas maculari dicitur. *libro ſecundo C. ſi ſer. aut libert. ad decurionat. adſpira. libro. decimo.*
Atqui hodiè vitia iſta adeò levia & parva videntur,
dentur, ut ea quoque hac tempeſtate multi
pro virtutibus amplecti non dubitent:
quemmodum meritò conqueritur Antimachiavellus
chiavellus *de Regno aut princip. rectè adminiſtrando libro tertio.* tantò major & melior
Machiavello, quanto laudabiliorem præſtat

Honores indignis collati

stat operam, qui homines ad virtutem, quàm qui ad vitia instruit. Sed vereor, ne non momentanea futura sit hæc quorundam felicitas: in quam exstat elegans Alciati Emblema:

Aëriam propter crevisse Cucurbita pinum
Dicitur, & grandi luxuriasse coma:
Cùm ramos complexa, ipsumq́ue egressa cacumen,
Se præstare aliis credidit arboribus.
Cui Pinus: Nimium brevis est hæc gloria: nam te,
Protinus adveniens, quæ malè perdet, hyems.

Ideò verum est, quòd Solon eos, qui apud Principes auctoritate valerent, similes esse dixerit calculis, quibus ad supputandas rationes utimur. Ut enim hi quandoque majorem numerum, interdum minorem significant: ita Regum asseclæ, & qui claris in aula honoribus fulgent, repentè obscuri et ignobiles fiunt, inusta nota, publicatis opibus, adempta vita; non minùs propter delicta propria, quàm propter Principum sævitatem, aut invidorum insimulationes: ut

Calculi supputatorii.

eſt apud Stephanum Forcatulum *l.1, de Impe-rio & Philoſoph. Gallor.*

Quòd ſi igitur hoc ingluviei vitio ipſi etiam Romani laborarunt: quî fit, quòd Græcos ceu ventri & gulæ deditos *pergræ-candi* verbo perſtrinxerint? Sic enim Græcos, qui in Italia agebant, notare ſolebant, ut Sybaritas, Thurios, Tarentinos: à quibus *Italicam menſam*, in Epiſtola Platonis *ad Dio-nis amicos*, pro laborioſa dictam accepimus. Ea in Epiſtola cùm alia multa vitæ inprimis conducentia, tùm illud obſervavimus, Non fore prius ut malis agitari deſinamus, quàm ſi Reſpublicas capeſſere cœperint, Philoſophiæ innutriti & probè, & rectè; aut qui jam adminiſtrationi manus admoverunt, verè philoſophari ingrediantur. Qua, inquit, mente Italiam Siciliamq́, mihi adeundam cenſui. Eò cùm appuliſſem, vitã quam beatam vocant, Italicarum Syracuſanarumque menſarum non potui non ſummoperè improbare. Mos enim illis eſt jam receptus bis die ſaginari epulis, ac diſtendi; noctu verò libidinis ſocium adſciſcere, & id genus alia perficere, quæ vitæ ſunt ejuſmodi velut propagines. Nemo enim omnium ita ab ineunte ætate connutritus, etiamſi ingenio ſit mirus, prudentiam ſibi queat vendicare, qui

Menſa Itali-ca.

n loco *Italicæ mensæ* nõ aliæ accipiendæ ſunt, quàm *Græcæ*. quemadmodum & Philoſophiæ quoddam genus *Italicum* dici conſtat, quod à Græcis in Italia coli cœpiſſet. Nam à Græcis nõ partem, ſed universam fermè Italiam fuiſſe occupatam, ut bibus multis poſt tantã vaſtitatẽ Græci moris veſtigia oſtentantibus, Trogus ſcribit, & latiùs examinat Cœlius Rhodiginus *lib. 7. Antiquar. lect. c. 9.* Hinc & mores *Maſſylienſes*, ꝓ mollibus & effœminatis, ſi Athenæo credimus & Suidæ. Unde ꝓverbium: *Naviges Maſſyliam.* Item: *E Maſſylia venisti.* quanquam haud ſcio, an Athenæi & Suidæ tanta debeat eſſe auctoritas, quin graviſſimorũ contrà ſcriptorum conſentientib. teſtimoniis ſi non enervari planè, certè non parum labefactari poſſe videatur. Maſſylienſis utiq; civitas, teſte Val. Max. *lib. 2. cap. 6.* ſeveritatis eatenus acris fuit cuſtos, ut Mimis, quorum argumenta majore ex parte ſtuprorum continẽt actus, nullum prorſus aditum in ſcenam dederit: ne talia ſpectandi conſuetudo etiam imitandi licentiam ſumeret. Omnibus prætereà, qui per aliquam Religionis ſimulationem alimenta inertiæ quærerent, clauſas portas habuerit, & mendacem & fucoſam ſuperſtitionem ſubmovendam eſſe exiſtimans. Scribit Corn. Tacitus,

Maſſylienſes.

Agricolam socerum Massyliam sedē ac magistram studiorum habuisse, locum Græca comitate, & provinciali parcimonia mistum ac benè compositum. Studia prætereà bonarum artium adeò in ea Civitate exculta, ut nobilissimi quiq; Romanorum ad capessendas disciplinas eò filios mitterent, neglectis jam Athenis, ut est apud Strabonem; eò magis, quòd morum gravitate præ Atticis spectarentur, Laconicis nō inferiores. Ob plurium verò Linguarum cognitionem Massylienses à Varrone *trilingues* fuerunt dicti, ut Isidorus refert *lib. Etymolog. 15. cap. 1.* quia Græcè, Latinè & Gallicè loquerentur: ne diutius glorietur Ennius, qui tria corda habere sese dicebat, quòd loqui Græcè & Oscè & Latinè sciret. Veriùs opinor gloriaretur Mithridates, Ponti atqui Bithyniæ Rex inclytus, qui quinq; & viginti gentium, quas sub ditione habuit, linquas percalluit: earumq; omnium gentium viris haud unquam per Interpretem colloquutus est: sed ut quemque ab eo appellari usus fuit, proinde lingua & oratione ipsius, non minus scitè, quàm si gentilis ejus esset, loquutus est. *A. Gellius Noct. Atticar. lib. 17. cap. 17.* Victus porrò frugi atque modestiæ Massyliensium illud non minimum argumentum est, quòd Strabo ait Dotem illis

Ennius.

Mithridates.

am-

nplissimam centum fuisse aureos; ad ve-
em, quinq;; ad mundum aureum, quinq;:
nplius verò nullo pacto licuisse. Et quò se-
eritas ista etiam fœminis communis foret,
nperavit Lex, Massylienses fœminas aquam
ibere. *Athenæus lib.10.cap.9.* sed & auctor est
T. Livius *Decad. 4. lib. 7.* Massylienses in eo
onore, in ea dignitate apud Romanos fuis-
e, ac si medium umbilicum Græcię incoluis-
ent. Non enim sonum modò linguæ, vesti-
umq; & habitum; sed ante omnia mores, &
ges, & ingenium sincerum, integrumq; à
ontagione accolarum servasse. Unde & Va-
rius Maximus eos prisci moris observantia,
haritate populi Rom. præcipuè conspicu-
s fuisse tradit *lib.2. cap.6. n.7.* Quibus acce-
at gravissimum Ciceronis de Massyliensi-
us latum judicium. Massyliæ (inquit pro
Flacco) disciplinam atq; gravitatem non so-
ùm Græciæ, sed haud scio an cunctis genti-
us anteponẽdam jure dicam: quæ tam pro-
ul à Græcorum omnium regionibus, disci-
plinis, linguaq; divisa, quum in ultimis ter-
is cincta Gallorum gentibus, barbariæ flu-
ctibus alluatur, sic Optimatum consilio gu-
bernatur, ut omnes ejus instituta laudare fa-
cilius possint, quàm æmulari. Quæ vel singu-
a satis esse poterãt ad Athenæi & Suidæ Gre-

culorum morsum retundendum; foli-
quod ajunt, ficulno cavillo compressa lub-
citate, qua de re plura videantur apud Lu-
Cœlium Rhodiginũ *lib.16. Lection.antiqu.*
cap.8. Et Stephan. Forcatulum, *de Imperior.*
Philosophi. Gallor. libr. 6. Obtinuit tamen,
Græco more potare dicerentur, qui gran-
bus meracisq; poculis se invitarent. Cice-
in Verrem, *actione 3.* Fit sermo inter eos
invitatio, ut Græco more biberetur. Hosp-
hortatur: poscunt majoribus poculis: cel-
bratur omnium sermone lætitiaq; convi-
um. Sed & scitum fuit in Græcorum conv-
viis: *aut bibat, aut abeat.* Et rectè, inquit ide-
Tullius *Tusculanar. 5.* Aut enim fruatur a-
quis pariter cum aliis voluptate potandi,
sobrius in violẽtiam vinolentorum incida-
aut discedat. Quæ Lex itidem in vita videt-
servanda. Nam injurias fortunæ, quas fer-
nequeas, defugiendo relinquas. Mos etia-
erat in Conviviis, talorum jactu unum al-
quem creare, qui præscriberet, quantu-
quisq; & quomodo temperatum biberet.
Modiperator dicebatur Varroni, quasi mo-
dum bibendi imperans: *quem Bibendum arb-*
trum vocat Horatius:

Græco more bibere.

Modiperator.

> *——quem Venus arbitrum*
> *Dicet bibendi?*

Rect-

[R]ectè ait, Venus dicet arbitrum. Nam cùm [va]rii talorum jactus essent, *Venus, Canis, Seni[o]bius:* is qui primus è convivis Venerem je[c]erat, Modiperator erat. quem jactum etiam [B]asilicum appellatum putat Lipsius, motus [i]lis Plauti versibus in Curculione:

> *Talos arripio, invoco almam meam nutricem Herculem:*
> *Jacto Basilicum. propino magnum poclum. ille ebibit.*

[V]arro item id genus hominum *Magistros* [n]uncupat *lib. 4. de Lingua Lat.* Hisce (pateris, [i]nquit) etiam nunc in publico convivio, an[t]iquitatis retinendæ caussa, cùm Magistri fi[u]nt, potio circumfertur. Unde Lex illa συμ-ποτικὴ à Catullo dicitur Magistra:

> *Minister vetuli puer Falerni,*
> *Infer mi calices amariores,*
> *Ut Lex Posthumiæ jubet magistræ.*

[U]bi Lex Posthumiæ magistræ, est Lex Post-[h]umia magistra: ut urbs Romæ; & Horatio, herba Lapathi. Eum verò morem etiã Cato probat apud Ciceron. *de Senectute:* Me verò (inquit) & Magisteria delectant, à Majoribus instituta, & is sermo, qui more Majorum à sumo adhibetur Magistro in poculo. Quæ Magisteria Horatius *Regna vini* appellat:

> *Nec regna vini sortiere talis.*

Talis, ait: quia, ut dixi, talorum jactu Mod... perator ille designabatur: quemadmodu... & tantum quis bibere cogebatur, quantu... alea quæsierat. *Plinius lib. 14. cap. 22.* Præter... moris erat receptissimi, tot cyathos biben... quot literis Amicæ nomen constaret. Q... utiq; & Plautus respexit *in Sticho*: Et quin... bibe, & tres, & semiquatuor. Vult enim d... cem cyathos evacuandos, pro literarum sc... numero, quot Amicæ nomen, *Stephaniu...* puta, continebat. Ad quem morem etia... Martialis allusit hoc versu:

Nomen Amicæ bibebatur.

Nævia sex cyathis, septem Justina bibatu...

& optimus Germanorum poëtarum Lot... chius, suavissimo illo epigrammate ad Joh... nem Altum, poëtam: quod ob singularem... venustatem hîc adscribo:

Sæpè meæ nomen simul inter vina puellæ
More jubes prisci temporis, Alte, bibam...
Tu Violantillã potas, mihi Claudia septe...
Dat cyathos, & jam frigida fugit hyems.
Quid faciam, sicci cùm terga Leonis adib...
Phœbus, & ingratus faucibus æstus erit...
Ergo meæ propter nomen breve cogar Amic...
Ferre sitim? Tanti nulla puella mihi est...
Non tamen hanc Dominam mutabo, sitim...
que levabo.
Quid facies igitur, quæris? Amabo duas.

Re-

:cenſentur à Plinio *lib. 14. cap. 22.* aliæ quo- *Bibendi leges*
ıe Leges, quibus bibendi ars conſtabat:
on labaſſe ſermone, nec levatum vomitio-
, non altera corporis parte, dum bibere-
r: plurimum hauſiſſe uno potu: plurimum
æterea aliis minoribus addidiſſe: optima fi-
non reſpiraſſe in exhauriendo, neque ex-
ıiſſe: nihilque ad elidendum in pavimen-
ſonum ex vino reliquiſſe. Quibus ex ver-
s poſterioribus non parum lucis capere vi-
tur Horatiana illa Strophe ad Poſtumum.
.2. Od. 14.

Abſumet hæres Cæcuba dignior
Servata centum clavibus: & mero
Tinget pavimentum ſuperbum,
Pontificum potiore cœnis.

ſi enim, Athenæo teſte, in deliciis habeba-
r, fragrantiſſimo vino cœnaculi ſolum re-
ergere, & oleo præſtantiſſimo: quod & Cic.
vino præſertim ſignificat, cùm *Philipp. 2.*
ı ſcribit: Natabant pavimenta vino: ma-
ebant parietes. Idque etiam Poſtumi par-
ſſimi & tenaciſſimi hominis hæredem fa-
urum Horatius auguratur, qui vina à de-
ncto diligentiſſimè aſſervata, atque iis et-
preciosiora, quæ alioquin in magnificẽtiſ-
mis Pontificũ conviviis apponi ſolent, lar-
iter ſit effuſurus. Innuit tamen Plinius, bi-

bulum illum Torquatum tanta avidit
pocula exſiccaſſe, ut ad elidendum in pa
mētis ſonum ex vino nihil fuerit reliquu
Quòd verò idem ait, pro lege obſervat
fuiſſe, in hauriendo non reſpiraſſe: id pa
antè, uno impetu potare dixerat. quod G
ci uno verbo ἀμυςὶ exprimunt: quo ſign
catur, inter bibendum ne fuiſſe quidem
clusum os, aut contracta labra; ſed mag
faucium hiatu capaciter & absque reſp
tione hauſtum. Eam vocem Horatius *li*
Carm. Od. 37. Latinam fecit, rationem iſt
bibendi vocans *Amyſtidem*; & quidem T
iciam: quòd Thracum Scytharumque p
prium videatur fuiſſe, capacius ingurgi
merum, & uno hauſtu ingentia exſiccare
cula:

Amyſtis.

Neu multi Damalis meri
Baſſum Threicia vincat Amyſtide

de qua elegans epigramma Græcum ex
apud Turnebum *lib. 18. Adverſar. cap. 27.*
de Thracibus & Scythis immaniſſimo
minum genere non eſt, quòd ἀμυςίζειν il
miremur tantopere: quibus etiam pro l
fuiſſe traditur, jugulare Uxorem ſupra m
tum mortuum; amicitias inire, immiſſ
inciſis digitis in calicem humano ſangui
& mox intinctis ſummis gladiis libare; ſa

Scytharum barbaries.

denique excutere contra tonitrua & fulgura, minitantes Deo. *Stephan. Forcat. de Im. & Philosoph. Gallor. lib. 6.* Ipsos verò etiam Romanos, à quibus aliæ gentes morum disciplinam petiisse videntur, hoc vitio inquinatos fuisse, verius mireris. Neque tamen ex vulgi fece, quod tolerabilius erat: sed & in viris summis, imò Imperatore ipso. Scribit enim Xiphilinus Dionis Epitomator: Commodum Imperatorem in solicitudinibus & occupationibus theatricorum certaminum, quando ex superiore loco Ursos jaculis impetebat, ingens poculum vini dulcissimi refrigerati, de manibus mulieris captum, haurire solitum ἀμυστί. Quo exhausto spectantes illud in conviviis usurpatum acclamasse, ζήσαις, id est, vivas. quanquam amphibolicè id quidam pronunciatum contendant, perinde ac dicatur, Compleas vivendi modum, id est, *Morere.* Torquati tamen illius, cui tribus congiis uno impetu epotis Tricongii nomen fuisse diximus, rara in hoc fuit gloria. Quanquam non tam gloria, quàm error dici meruerat, quo quidam plurimo potu gloriantur, ut graviter censet Plin. *lib. 23. c. 1.* Vidimusque, ait, jam turgidos bibēdo in tantū, ut anhelli integerentur cute, cùm reddi nō posset

Commodus.

Torquatus tricongius.

hausta multitudo aquæ. Videmus præter
inquit idem Plinius *lib.14. capit.22.* quosd
protinus anhelos ingentia vasa corripere,
lut ad ostentationem virium, ac planè infu
dere, ut statim evomant, rursusque hau
ant; idque iterum tertiumque, tanquam
perdenda vina geniti: & tanquam effundi
la non possent, nisi per humanum corp
Adeò vino debemus homines, quòd soli a
malium non sitientes bibimus, ut mag
pars non aliud vitæ præmium intelligat! q
justa ejusdem Plinii querela est: qui eti
scitum de quodam potore reperiri scrib
cum Syracusis tamdiu potare solitum, do
cooperta terra fœtum ederent ova. *lib. deci
ca.54.* Huic bubula lingua sale condita, de
de pensilis in annuos usus servata haud du
arriserit: quandoquidem hac Vini-poto
nihil præclarius reperêre ad excitandam
tim: vinumque jucundioris pretiosiorisq
gustus ab hujus esu gula promittit, si Bru
rino credimus *lib. 12. de re cibar. cap. 8.* At ve
si pensiculatim rem æstimare velis: quæ gl
ria est, ait *Epist. 84.* Seneca, capere multu
Quum enim penes te palma fuerit, & pro
nationes tuas strati somno ac vomitantes r
cusaverint, & superstes toti convivio fuer
quum omnes viceris virtute magnifica,
nen

nemo vini tam capax fuerit; vinceris à dolio. I genus hominum dum cogito, in mentem mihi venit Herculis Strozæ, verè nobilis poetæ, in Heluonem conscriptum epigramma; quod sic habet:

Attendite cyclopes, & ô saxea corda.

Sæpè bibis, quò sæpè vomas, & sæpè voracem,
Distendas miseri corporis ingluviem.
Quin si fortè tenax stomacho cibus hæserit, hunc vel
Dextra, vel in fauces indita penna ciet.
Tanquam sis genitus perdenda ad vina, nec ulli
Te Natura alii finxerit officio.
O dignum laqueo facinus! quodcunq; voratur,
Turpiter ingeritur, turpius egeritur.

Hanc in rem vide, quæ Jos. Quercetanus literis prodidit in suo Diætetico & Polyhistorico *Sect. 2. cap. 8.* ubi de variis cùm Sobrietatis, tùm Gulæ ebrietatisve effectis eruditè disserit. quibus addenda sunt, quæ de Parsimoniæ utilitate scripsit Johan. Goropius in Amazonibus. *fol. 867.* Et quis dubitet, Ventres istos commodissimè æquiparari posse inexplebili illi *Danaidum dolio*, quod inani quamvis labore repleturæ, ut cum Ovidio dicam,

Assiduas repetunt, quas perdant Belides undas

Nam, ut verissimè scriptum reliquit Lucretius *lib.3.*

Hoc, ut opinor, id est, ævo florente puellas
Quòd memorant laticem pertusum congerere in vas,
Quod tamen expleri nullâ ratione potestur.

Quæ fabula etsi variam interpretationem capit à Mythologicis scriptoribus, ut videre est apud Natalem Comitem *lib.9.cap.17.* Tamen & de heluonibus rectè eam usurpari posse, gravissimus Theologus juxtâ & Poëta festivissimus Theodorus Beza indicat hoc Emblemate:

Belidas fingunt pertusa in dolia Vates
Mox effundendas fundere semper aquas.
Nomine mutato, narratur fabula de te,
Ebrie, quæ mejas qui sine fine bibis.
Quin etjam hoc in te quadrat, turba ebria quòd sint,
Corpora quæ fuerant, dolia facta tibi.

Quemadmodum autem de pergræcantibus istis perquàm verum est, quod Varro dixit, iis vitæ modulum culinam esse, dum scilicet omnia epulis metiantur: Ita & prodigos atque ebriosos Lucretius dicebat natos esse vin-

mino in vesicam calando siccandoque: quippe qui cellas divitum vinarias epotas effundant in matulam: vel, ut ejusdem Varronis utar verbis, Divitum apothecas Chias ad communem revocent matellam. Lubet autem Varronis testimonio propterea frequẽter uti, quòd neminem esse arbitror, quantumvis leviter in optimorum lectione Autorem versatum, qui nesciat, quantis clarissimi quique Scriptores M. Varronem laudibus evehant: quem etiam viventem, cùm multum valet invidia, doctissimum omnium togatorum appellaverunt: & cujus viventis posita imago est in Bibliotheca: quæ, ut Plinius scribit *lib. 7. Natural. historial. capit. 30.* refert, prima in orbe ab Asinio Pollione de manubiis publicata Romæ est: haud minore, ut equidem reor, gloria, principe Oratore & Cive, ex illa ingeniorum, quæ tunc fuit, multitudine, uni hanc coronam dante, quàm cùm eidem Magnus Pompejus piratico ex bello Navalem dedit. Singularem hanc gloriam eidem luculentissimo testimonio confirmavit Cicero, quando *in libris Academicis* dicit, Eam, quæ ibi versatur, disputationem se habuisse cum M. Varrone, homine omnium facilè acutissimo, & sine ulla dubitatione doctissimo. *Et in primo earum quæstionum*

M. Varronis laus.

libro, cùm ejusdem Varronis literaria opera prædicaret: Nos, inquit, in noſtra Urbe peregrinantes, errantesq́ue tanquam hoſpites tui libri quaſi domum reduxerunt, ut poſſemus aliquando, qui & ubi eſſemus, agnoſcere. Tu ætatem patriæ, tu deſcriptiones temporum, tu Sacrorum jura, tu Sacerdotum, tu domeſticam, tu publicam diſciplinam, tu ſedium, regionum, locorum, tu omnium divinarum humanarumq́ue rerum nomina, genera, officia, cauſſas aperuiſti. Ut minùs mirari debeamus, ipſum etiam Auguſtinum *lib. 6. de Civitate Dei*, eundem M. Varronem ſupra omnes eruditione claros extollere: qui etiam tam multa legiſſe ait, ut aliquid ei ſcribere vacaſſe mirandum ſit; tã multa ſcripſiſſe, quàm multa vix quenquam legere potuiſſe credere debeamus.

Sed ut his, quæ de poculis hactenus diximus, quaſi mantiſſa quædam accedat: ſciendum eſt, pro capaciore poculo accepta quoque fuiſſe *Ciboria*: ut apud Horatium *lib. 1. Carm. Od. 7.*

Ciboria.

Oblivioſo lævia Maſſico
Ciboria exple.

Sunt autem Ciboria Nicandro propriè fabæ Ægyptiæ folia: quæ propter inſignem

am

[am]plitudinem Dioſcorides petaſo; Theo[ph]raſtus pileo Theſſalico aſſimilat. Fabam [qu]am Plinius *Colocaſiam* nominat, cùm *libro* [..] *cap. 15.* ita ſcribit: In Ægypto nobiliſſima [est] Colocaſia, quam Cyamon alii vocant. [Ha]nc è Nilo metunt. Deinde ſubjicit: Æ[gy]ptii adeò Nili ſui dotibus gaudent, ut im[pl]exis Colocaſiæ foliis in variam ſpeciem [va]ſorum, potare gratiſſimum habeant. ubi [pe]r implexa folia Colocaſiæ, Ciboria peri[ph]raſticè circumſcribi Hadr. Junius rectè [ar]bitratur, *libro primo. Animadverſion. cap.* [..] ita ibidem Latinè redditis Nicandri ver[si]bus:

Demeſſaq; faba Pharia, quam ſeveris, hinc tu
Communes ſertis flores, protentaq; latè
Maturo fructu plenoq; (ibori., in uſum
Poclorum, manibus verſet laſciva Juventus,
Dum curat Genium: at coctis radicibus utor
In cœnam appoſitis.

[Q]uid, quòd & ex vite pateram factam Plini[u]s ſe vidiſſe teſtatur? ut & in urbe Populonia [H]etruſca ex unica vite Jovis ſimulachrum, [to]t ævis incorruptum? *libr. 14. cap. 1.* Vites [q]uippe (ut idem ait) jure apud priſcos ma-

Pocula ex vite.

gnitudine quoque inter arbores numera-bantur. Ex arboribus autem pocula fieri so-lita, prisco præsertim & frugi illo seculo, v-Tibullus innuit, cùm ita canit:

——nec bella fuerunt,

Faginus adstabat cùm Scyphus ante dapes.

Lignea pocula.

in tantum, ut etiam sacris peragundis ligneo-rum poculorum usum fuisse, satis compro-basse videatur Bonifacius Martyr & Episco-pus: qui interrogatus, Nunquid licitū esse Sacerdoti sacris operaturo, etiam ligneo u-poculo? respondisse fertur: Olim quidē au-reos Sacerdotes ligneo sacrificasse poculo: -hodie Sacerdotes ligneos aureo poculo lita-re. quod Stephanus Guazzus latinè à m-redditus *li. 2. de Civili Convers.* memoriæ pro-didit, & habetur in *can vasa. 44. de Consec. dis-1.*

Lignei Sacerdotes.

Rectè autem rudes & ignavos illos Sacrifi-culos ligneos appellavit: quos maxima su-parte truncis & stipitibus non admodum ab-similes videre est perpetuò ociosos sedere-sibi ignavos, Reip. graves: ut de iis, qui secu-aliena subsidia inopiæ suæ exspectabant, Ti-berius dicebat apud Tacitū *lib. 2. Annal.* Le-gimus apud Mosen, Asinis cervicem in ob-lationis vicem fractam, néc pecuniâ eos fuis-se redemtos. quo ipso sapientissimus Legisla-tor haud dubiè significare voluit, nolle se asi-

Per asinos adumbrati.

nos

nos in ministerio suo. quanquam negari nõ potest, quin multi omnib. temporibus etiã ex Sacerdotum ordine sint nimis magni & crassi asini: ut conqueritur Germaniæ nostræ decus Philippus Melanchthon, *in explicatione Evangelii de Purificatione Mariæ*. Nec est quòd cum Suida mireris adeò, obtigisse Ammoniano Grammatico, ut asinum habuerit auditorem sapientiæ: cùm vel ipsi etiã hodie multis in locis doceant asini. Cui non parum convenit illud Antisthenis: qui Atheniensium judicium in creandis magistratibus notaturus, suadebat eis, ut Asinos ad agriculturam deligerent. quos cùm illi negarent idoneos ad arationem: Atqui, inquit ille, nónne satis vobis est Magistratum elegisse, sive aptus, sive ineptus vir ille sit ad gerendũ? Nec ignotus est jocus ille, quo sallè admodum, ne acriter dicam, Alexandrum Pontificẽ pupugit Fridericus Barbarossa. Cum n. audiisset, Insubres civitatem ad Tarum amnem conditã Alexandri honori dicasse, & ut ipsi esset cognominis, Alexandriam dixisse: Non miror, inquit Fridericus, Asino viventi & feroci hoc tributum, cùm Magnus Alexander Bucephalo emortuo ad Hydaspen fluviũ similiter ex Equi nomine mœnia colonosque collocârit. *Stephan. Forcatul. libr. 3. de Impe-*

Fridericus Barbarossa.

rio & philosophia Gallor. Et quidem in illis i-gnorantiæ fratribus, desidiæ & ventri manci-patis, quid cum Quinctiliano deprehendas præter fictam frontem, & perpetuum oci-um, & quandam ex arrogantia auctorita-tem? Nam quòd ocium illud vana contem-plationis excusatione audent defendere: eo frustra herculè sunt & ridiculi. Licet enim contemplationi vacare quidem; sed non perpetua desidia torpescere, animum-que ocio perenni & continuo applicare. qui ego,

Felices animas & corda oblita la-
borum,

rectè mihi hoc modo compellare posse vi-deor cum Seneca, *libro quarto de Benefic. cap. 13.* Vobis voluptas est, inerti ocio assuefacere corpusculum, & securitatem soporis si-milimam appetere, & sub densa umbra la-titare, tenerrimisque cogitationibus quam tranquillitatem vocatis, animi marcentis oblectare torporem, & cibis potionibusque intra hortorum latebras, corpora ignaviæ pallentia saginare. Valens certè Impera-tor id genus homines *ignaviæ sectatores* ap-pellabat *in l. quidam. 26. C. de decurion. libro 10.* quam constitutionem etsi Bartolus & se-quaces ita interpretantur, ut Valentem eò

L. 26. C. *de decurion. l. 10.*

prohi-

[p]rohibuisse putent cõventicula impiorum, [h]oc eorum præsertim, qui ad subterfugienda [m]unera Civitates deserebant. Verius tamen [es]t, ut Legem illam latam intelligamus ad[v]ersus Religiosos seu Monachos, quos Va[le]ns, ut Eutropius & Orosius scribunt, tanto [o]dio fuit ꝓsequutus, ut abstracta ex Eremis [m]ulta illorũ millia Barbaris trucidanda ob[je]cerit, eo in prælio, quo adversus Gothos [c]onflixit, Cujus etiam mandato modestus [Præ]fectus octoginta viros & antistites religio[s]os, quos palàm occidere verebatur, in exi[li]um mittendos fingens, imponi navigio fe[ci]t, & cùm in medium pelagus itum esset, in[c]endi, erepto scaphâ Magistro navis tanti [s]celeris opifice: ut duobus elementis con[t]rariis cruciarentur insontes: quorum ne[c]em dira fames per Orientem expiavit, ut [e]st apud Socratem *lib. 4. cap. 16.* Nec clàm [e]st, quomodo Christianam religionem no[s]tram Veteres quique scriptores, qui non[d]um per orbem terrarum Christi fide re[c]epta floruerunt, modò superstitionem, ut Plinius *lib. 10. Epist. 97.* modò superstitionem [J]udaicam, ut Ulpianus in *l. generaliter. ff. de [d]ecurion.* modò exitiabilem superstitionem [n]ominarunt, ut Corn. Tacitus *lib. 15. Annal.* qui etiam Neronem scribit, Urbe Ro-

Valentis in Religiosos odium.

item Neronis.

mâ incensâ, abolendo rumori Christian[os] subdidisse reos, & tanquam incendiar[ios] quæsitissimis pœnis affecisse. quanquam [ut] ait, haud perinde in crimine incendii, qu[àm] odio humani generis convicti sunt. Et per[eun]tibus addita ludibria, ut ferarum tergis co[n]tecti, laniatu canum interirent; aut crucib[us] affixi, aut flammandi, atq; ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerent[ur]. Quæ insignis in Christiano crudelitas [et] verè nimis, opinor, describitur à Tacito: [quem] tamen alibi mendaciorum loquacissimu[m] jure appellat Tertullianus *in Apologetico a[d]versus Gentes:* eò quòd in quinto Histori[a]rum suarum, bellum Judaicum exorsus [ab] origine Gentis, etiam de ipsa tam origin[e] quàm de nomine & Religione Gentis, q[uæ] voluit, argumentatus, Judæos inferat Æg[y]pto expeditos, sive, ut putavit, extorres in v[a]stis Arabiæ locis aquarum egentissimos, cù[m] siti macerarentur, Onagris, qui fortè de p[a]stu potum petituri æstimabantur, indicibu[s] fontibus usos; ob eam gratiam cõsimilis b[e]stiæ superficiem (hoc est, asini simulachrũ) consecrasse. Atque ita inde opinor (inqu[it] Tertullianus) presumtum, Nos quoq; ut Ju[]daicæ religionis propinquos, eidem simula[]chro initiari. At .n. idem Tacitus refert, Cn[.]

Pom

ompejum, cum Hierusalem cepisset, præ-
reaq; templum adiisset speculandis Judaicę
ligionis arcanis, nullum illic reperisse si-
ulachrum. Sic enim scribit: Romanorum
rimus Cn. Pompejus domuit: templumq;
ire victoriæ ingressus est. inde vulgatum,
ullas intus Deûm effigies, vacuam sedem, &
ania arcana. Et utiq;, inquit Tertullianus,
id colebatur, quod aliqua effigie repræsen-
abatur; nusquam magis, quàm in sacrario
uo exhiberetur. De immani porrò Ethni-
orum erga Christianos crudelitate videatur
hilippus Camerarius *Operar. succisiv. cap.39.*
ntur.1.

Sed ut ad pocula redeam: ex aliis quoq; gnis ea confecta video; ex thamarisco præ-rtim, & fraxino: quorum hoc venenis & lculo; illud spleni obstructo præclarè me-eri putatur. *Hederacea* verò pocula magno ũprimis in usu & precio erãt apud Veteres. uod genus (*Cissybiũ* apud Homerum dicitur, geminaratione Convivia decere putandũ st. Nã & Cauponũ fraudes, vinũ aquâ miscẽ-iũ, eo poculo deprehẽduntur: quandoquidẽ Catone teste *de Re rust.c.10.* mira est hęc hede-æ vis atq; natura, ut si vinum lymphatum in as hederaceum effundatur, illud continuò per poros resudet atq; effluat, atq; internè

Pocula ex thamarisco & fraxino.

hederacea.

per lignum diffundatur; aqua verò ob gr[...]
ſiorem ſubſtantiam remaneat. Tanta en[...]
eſt inter hæc antipathia, ut alterum alt[...]
admiſceri non ſuſtineat, ſed vaſculum hed[...]
raceum vinum reſpuat. Deinde hederaceu[...]
illud poculum frigore ſuo Ebrietati obſiſt[...]
& diſcutiendis capitis doloribus ex tem[...]
lentia contractis eſt accommodatum, fol[...]
etiam aut ramuſculis foris capiti admoti[...]
Ob id enim corollæ quoque conviviales [...]
hedera potiſſimùm confici fuerunt ſolit[...]
ad temulentiam arcendam. Quod vel in[...]
quoq; fiet manifeſtius, ſi corollarum orig[...]
nem ex Plutarcho & Athenæo conſiderav[...]
rimus. Veteres enim potuit magnoperè d[...]
diti, ſæpenumerò ex ebrietate maximis cap[...]
tis doloribus ſolicitabantur; nec ullum m[...]
gis præſentaneum remedium experiebar[...]
tur, quàm ut arctis vinculis tempora lig[...]
rent. Ligamina verò illa primò ex rudi & vi[...]
materia fuêre confecta, utpote lino lanáv[...]
non tincta, coloria à Feſto appellata: quo[...]
rum utilitas cotidiè major apparens, ſtimu[...]
lavit homines, ut quod commoditatis, di[...]
cam etiam neceſſitatis cauſſa excogitarant, e[...]
etiam ornatum adderent, Coronas inveni[...]
endo: poſtea verò & jucunditatem aliquam
vellent annexam. Sic evenit, ut repudia[...]

Corollarum origo.

tis

laneis lineisque involucris, Coronas ex
dera, myrto, rosis, meliloto, aliisque fra-
ntibus herbis texere aggressi sint, quæ &
ore coloreq; sensus oblectarent, ac simul
refrigeratoria incendium vini & ciborum
arent. Nec his hominum vasta cupiditas
itiis satiata est: imò referente Plinio, ex au-
atque argento folia coronarum tegere,
que unguentis preciosis perfundere, &
piti collove circumponere cœperunt, qua-
parum esset odoribus florum, quos Natura
elargita est, perfrui, nisi & illam vincere,
t saltem dehonestare tentassent. Habe-
nt verò Coronæ illæ fasciolas quasdam
tenuissimis philyris tunicarum, quæ inter
rticem & lignum tiliæ inveniuntur, intor-
dependentes, sive ut illis subligari possent
capite laberentur; sive ut ornamenti &
atiæ aliquid etiamnum eis accederet: ut
ieronym. Mercurialis explicat *lib. 3. Variar.*
ction. c. 9. Illud planè singulare est, quod ex
sto Muretus notat ad illud Catulli Epi-
amma:

Cœnabis benè, mi Fabulle, apud me, &c.

llitos fuisse Veteres aviculas quasdam Co-
llis suis alligare: quarum & cantu assiduo,
crebris rostri unguiumque puncturis effi-
retur: ne ipsi inter potandum obdormisce-

Aviculæ collis alligatæ.

rent. Legimus apud Athenæum *lib.4.* Veter
inter bellaria post cœnam interdum etia
folia Lauri adhibuisse: fortè ut vi foliorum
exsiccatoria fumi ad caput elati absumere-
tur; aut etiam ut odor vini ac ciborum, q
solet sæpenumero à saturis hominibus gra
emitti, reprimeretur. Quò spectat facetu
illud Martialis Epigramma in Myrtalē, mu-
lierem vinosissimam, at præmansa lauru v
num dissimulantem:

Folia lauri præmansa.

Fœtere multo Myrtale solet vino,
Sed fallat.ut nos, folia devorat lauri,
Merumq; cauta fronde, non aqua miscet.
Hanc tu rubentem prominentibus venis
Quoties venire, Paule, videris contrà,
Dicas licebit, Myrtale bibit laurum.

Quanquan non laurum tantùm, sed & p
micem tritum, amygdalas amaras, itemq
brassicam, ad evitandam aut occultandam
brietatem præmandebant. quasi non præst
ret Ebrietatis turpitudinem sobrietate cav
re, quam eam succis aliisvè medicamen
occultare. quod pluribus traditum est à Me
curiali *lib.4. Variar. lection. c.6.*

Philostratus auctor est, Regum pocula o
lim ex cornu fuisse. Unde ἀπὸ τοῦ κέρατος, id e
à Cornu, cratera deduci contendit Anto
Mizaldus *Memorabil. cent. 3. aphor. 93.* N

Pocula ex cornu.

[...]iant, qui Bacchum ideò Cornutum pingi [...]ant, quòd Veteres ad conciliandam ma[...]em læticiam, ut plenius se ingurgitarent, [...]gnis cornibus potare sint soliti: ut ex A[...]næo Pomponius Lætus censuit. Tradit [...]uper Theopompus, Boves apud Pæonas [...]nagna gestasset cornua, ut tribus aut qua[...]r vini sextariis vix adimplerentur: ex iisq; [...]ges ac proceres pocula confecisse, labris [...]um auro & argento obductis. Sic & sylvæ [...]rciniæ accolas Julius Cæsar scribit, pro po[...]is Urorum (qui magnitudine paulò infra [...]phantes fuerint; specie, & colore, & figura [...]ri) cornibus usos. Amplitudo cornuum [...]quit) & figura, & species multum à no[...]orum Boum cornibus differt. Hæc studio[...]onquisita à labris argento circumcludũt, [...] in amplissimis epulis pro poculis utun[...] *lib.6. de bello Gallico.*

Illud prorsus barbarum & inhumanũ est, [...]òd Scythæ etiam parentum & amicorum [...]politis capitibus, à morte, inauratis dicã[...] bibere, apud Forcatulum *l. 1. de Imper. & [...]ilos. Gallor.* minùs ut mirandũ sit, adversus [...]stes immanitatem istiusmodi fuisse usur[...]tam. Nam & Bulgarorum dux Crumus, vi[...]oriâ nimium elatus, Nicephori calvariam [...]gento induxit, eâq; pro calice utens, infu-

Pocula ex craniis hominum.

ſum vinum ſociis propinavit, ut eſt apud
naram *Tom. 3.* Caput etiam L. Poſthu
poſtquam hic cum XXV. armatorum m
bus occubuiſſet, & cum toto exercitu fui
deletus, Boii ovantes templo intulêre, ex
va auro cælata ſacrum poculum facientes
pli Antiſtitibus, quo in ſolemnibus libar
Sed & Cures Piezenigorum princeps, Sua
lao Rhutenorum principe ex inſidiis in
fecto, ex cranio ejus poculum confecit a
circumdatum, cum hac inſcriptione: Q
RENDO ALIENA, PROPRIA AMIS
quod poſt Sigismundum Baronem *in co
ment. rerum Moſchoviticar.* etiam ex Dn. P
ceri lectionibus Chronicis annotavit G
gorius Richter, *Axiomat. politic. 143.* Cæte
quin receptum ſatis fuit, poculis literas
ſculpere. Indeque pocula illa Grammat
fuiſſe nuncupata, Athenæus ſcribit. Cuj
modi fuit illud, in cujus ambitu verba le
bantur hæc, Διὸς σωτῆρος, id eſt, Jovis ſerva
ris. Grammaticum quoque fuit illud Dia
ſacrum populum, exque Homericis conc
natum carminibus: quod & Homericum
ctè dixeris. quemadmodum Tranquill
ſcribit, Neronem ultimis ſuis rebus ſcyph
gratiſſimi uſus, quos Homericos ab cœlatu
carminum Homeri vocabat, ſolo illiſiſſe,

Pocula grã-matica.

feren

rēte idipsum & Cœlio Rhodigino *lib.7. Lection. Antiquar. c. ult.* Et quis singula poculorum genera enumeret? Possent vel hæc, quæ diximus, nimia forsitan putari, atque importunum etiam non nemini videri, quòd talia ἀλλὰ παρέργον admiscere subinde soleam. Sed enim, Lector, quod utile vel commodũ cùm tibi, tùm aliis futurum est, id ego nunquam judicaverim importunum. Et ne quid etjam hac in parte tibi desit, remitto te ad ea, quæ de antiquorum poculis memoriæ prodidit Johan. Bruyerinus, de re cibaria *lib.3.c.9.*

DE LAPIDE BEZOAR
Tit. III.

Bezoar.

Bezoar quoq; lapis superiori ætate fuit incognitus. Quidam putant esse hunc, Lachrumam cervi, *qui devorato serpente, in aquam digerendi veneni caussa se conjiciens, impensè plorare soleat. Inde lachrumam illam induratam & in terram prolapsam, Bezoar esse dicunt. Sed falsò. Potest enim lachruma eandem virtutem habere illa quidem: at ille ipse tamen Bezoar*

non est, qui in Mauritania nascitur, & c[...] tra quodvis venenum mirabiles habet e[...] fectus. Hujus si duodecim grana in vi[...] sumas, omne veneni genus subitò & pen[...] tus fugatur. Ejusdemq; effectus est, si sup[...] serpentis morsum ponatur: facitq; omnin[...] ut nullum tibi venenum noceat. Facit et[...] contra pestem, & febres pestilentiales, qu[...] vocant: & mirabilis ejus usus est in mult[...] morbis & infirmitatibus. Arabes hujus c[...] gnitionẽ habuerunt, ut Rhasis, qui de h[...] scripsit, & vixit regnante Al-Mãsore, M[...] gno illo Mauritaniæ Rege: cujus tanta fu[...] potentia, ut dominiũ ipsius per Africã, lo[...] gitudine quidem ad diætas 40. latitudi[...] verò ad 15. extẽderetur; atq; insuper max[...] mã quoq; Hispaniæ partẽ obtineret. Lati[...] & Græci preciosũ hũc lapidẽ nũquã nôrũ[...]

ejus vires.

Al-Mansor.

NOTÆ, SIVE COMMENTARII.

Bezoar lapis varias sortitus fuit appell[...] tiones. Arabibus, Persis & Corasonæ incol[...] Pazar, à Pazan, qui hircus est: Indis Bezar [...] ve Bazar dicitur, quasi tu lapidem forense[...] dicas. Bazar enim ipsorum lingua & foru[...] denotat, ut scriptũ reliquit Garzias ab Ho[...]

Bezoaris appellationes.

t[...]

o, Proregis Indiæ Medicus, *libr. 1. de Aromat. & simplic. medicamentor. apud Indos nascent. historia*: vel ut Nicolaus de Monardis, Hispalensis medicus satis celebris, retulit in eo libello, quem de Lapide Bezoar & Scorzonera peculiarem fecit, Arabibus Hager, Persis Bezaar, Indis Bezar, Hebræis Bel zaar, hoc est, veneni dominus nuncupatur. Bel enim Dominus, & Zaar venenum significat. Nam hic quàm præsentaneum adversus venena præstet remedium, posteà dicetur. Forma ejus est varia. Nam alii rotundi sunt, alii oblongi, dactylorum ossiculis similes: alii palumbi ovis, alii capreolorum renibus: alii castaneas æmulantur. Omnes tamen obtusi, non in cuspidem desinentes. Nec minùs colore variant: siquidem non spadicei coloris, nunc mellini, magna verò ex parte ex viridi nigrescentis, ut mala insana conspiciuntur; plurimâ etiam cinerei obscurioris, ut qui in felibus est Zibethũ egerentibus. Constant autem singuli ex laminulis, miro artificio aliâ aliam, ut Caeparũ tunicæ, amplectẽtibus, splendentibusq; quasi politæ essent: imò priore laminâ demtâ subsequens multo splendidior invenitur. Suntq; hæ laminæ aliæ aliis densiores, pro lapidũ magnitudine. Levis est & blandus, ut facilè alabastri modo abradi possit: imò diutius

forma.

in aqua hærens liquescit. Nullum cor aut matricẽ habet: sed in meditullio cavus est, & pulveris ejusdem cum lapide substantiæ plenus: qui maximè commendatur, atq; ipsi etjam lapidi præfertur, ut est apud eundem Nicolaum de Monardis. Ut verò differunt figura & colore hi lapides; sic etjam nonnihil pondere & substantia variant. Etenim ejusdem magnitudinis videas alios aliis leviores; (sunt enim qui dũtaxat dimidiam drachmam; sunt etjã, qui duodecim & quindecim drachmas pendeant: nonnulliq; adhuc majores reperiri ferunt) alios aliis solidiores, pluribusq; aut paucioribus. tunicis præditos: nõnullos etiam usq; ad cẽtrum continuos; (Nicolaus de Monardis tantũ cavos agnoverat:) aliquos, in quorum meditullio pulvis quidã reperitur: alios, in quibus aliquid herbæ siccæ simile: plurimos, in quorum cẽtro paleolam tenuem solummodò invenias, circa quam lapidem efformari quidam putant: referente Christophoro à Costa Burgensi in Hispania Medico, *in lib. Aromat. & Medicament. in Orientali India nascentiũ, c. de Lapide Bezoar.* quẽ ex Hispano sermone in Latinum transtulit Carolus Clusius. Jã de loco, ubi nascitur Bezoar, sentẽtiis variatum video. Sunt, qui memoriæ prodiderint, in Cervorum oculorum angu-

Varietas & differentia.

natalis: sive ubi generetur.

ngulis lapidem iſtum naſci. Ajunt enim in
Orientali plaga Cervos lõgo ſenio cõfectos,
ſerpentes devorare, quorũ eſu rejuveneſcãt.
At veneni ſuperandi cauſſa, ſerpentibus devoratis, in fluviorum aquis Cervos illos mergi tradunt, capite tantùm extra aquas exſerto. Iis autem ſic permanentibus, humorem quendã lentum ab eorũ oculis defluere, qui tandem Solis ardoribus in lapillos inibi concreſcat, glandis formam referentes. Hic itaq; lapis, ipſis è fluminib. egredientibus, ab eorum oculis, ut ajunt, ſtatim decidit in humũ: ibi ab iis facilè reperitur, qui rem omni diligentia obſervârũt, Sed an hoc hiſtoria, aut fabula dici mereatur, Andreas Matthiolus rerum naturaliũ ſtudioſis & peritioribus judicandum relinquit, *lib.5. c. 73. Commentar. in Dioſc.* Id tamẽ nõ leviter affirmat Theomnetus, gravis Veterinariorũ medicinæ auctor: illum *lib.1. artis Veterin.* ſcribit: Cervos vermes inteſtinorum involucris implicitos, ſerpentium eſu enecare, quos è cauernis nariũ ſpiritu eliciunt. Nam ut & Plin. *lib.8. c.32.* retulit, Cervis cum ſerpentibus pugna eſt, veſtigant cavernas, nariumq; ſpiritu extrahũt renitentes. Unde Martial. *lib.12. Epigram.28.* Hermogenem furem ita ait mappas ſubtrahere,

Lachruma Cervi.

Cervinus gelidum ſorbet velut halitus anguem.

Et ne illorũ virus ipſis obſit, ad fontes aquarũ accelerant, quib. ad labra uſq; ſe immergunt: tũ oculis lachrumę lentè deſtillãt, quæ viſcedine ſua coagulatæ, in angulis oculorũ in lachrumas nucis juglandis pondere coaleſcunt. Deindè cũ ſeſe veneno exoneratos ſenſerunt, aquã egreſſi, in latebras divertũt: & ut lapis ille, viſus obſtaculũ, decidat, caput arborib. affricãt. quẽ inventũ, ut Bezoar cõtra quodvis venenũ antidotũ efficaciſſimũ venatores Siciliæ & Oriẽtis magni vendunt. De quo Aven-zoar Arabs *lib. 1. tract. 13. cap. 6.* põdus triũ granorũ hordei, in lacte aut aqua cucurbitæ vel roſarũ diſſolutũ, filio Hali regis Conteſtabuli potandũ dedit, & eũ à virulẽta Ictericæ aurigine liberavit. Quandoquidẽ verò nemo Scaligero lachrumã cervi exactius deſcripſit, *de Subtilitat. adverſus Cardan. Exercit. 112.* placuit ipſamet ejuſdẽ verba hîc apponere. Ante centeſimũ (inquit) annũ in Cervo nulla eſt lachruma: poſt eam ætatem accreſcit, ad Oculi canthũ, ipſis oſſib. atq; in os ꝓtuberãs cõcreſcit, eâ duritiâ, qua cornu ſuperet qua parte prominet, rotunda eſt, inſigni nitore, coloris fulvi, non ſine veſtigiis acriorũ venularũ: tanta levitate, ut penè tactũ effugiat. Ita enim ſeſe ſubtrahit, ut propemodũ ſe ipſam movere videatur. Adverſus venena remediũ præſtantiſſimũ, Peſte cor-

ceptis datur cũ vini momento: unde tantus
cietur sudor, ut penè totum solvi corpus cre-
das. Quũ hæc in Circulis aliquãdo recitarẽ,
unus ex his, qui è Legatorũ comitatu rerum
Asiaticarũ cognitionẽ ꝓfitebatur, negabat
ad cervũ quicq̃ attinere; sed esse verè lapidẽ.
Ego illi postridiè ostendi, qua parte ex osse
fuisset avulsa. hãc Soliman' olim dono dede-
rat Samblancardo trierarchæ: at ego posteà,
ejus filii Bernhardi munificentiam expertus
sum. Hactenus Scaliger. quib. adjiciendũ est,
ꝙ Scribonius Larg' de Lapide Bezoartico, *c.*
63. scribit: Cervis Siciliæ in angulo oculi, qui
nares versus vergit, nasci sordes, quas Vena-
tores cõtra omne Jobolorũ virus & pharma-
ca deleteria in Cincto (ꝙ capitis involucrum
est) deferãt. Has sordes Joh. Langius testatur,
semet ex patulis infra Cervorũ oculos fora-
minibus eruisse, & in solo papyri involucro
benè olentes per septenniũ illibatas servasse.
Epist. Medicinal. lib. 2. ep. 24. Quæ quamvis ita
se habeant: aliam tamen lapidis Bezoartici
generationem Garzias ab Horto & Nicolaus
Monardis tradiderunt, dum Bezoares exi-
mi scribũt ex hirci quodã genere, Cervi ma-
gnitudine & agilitate, sed cornib. in dorsum
reflexis, & corporis forma Capreis ferè simi-
li: quam ob caussam ab incolis *capra montana*

vocetur, tametsi potiùs Cervicapra dici de-
beat: pilo brevi & colore plurimùm cinere
& ruffo. In ejus itaque animalis ventricu
nascitur hic lapis, circa tenuissimã quanda
paleam semper augescens, & veluti multis
tunicis contextus. Invenitur verò hoc ani-
mal in India super Gangen, montibus Chi-
narum regioni finitimis, itemq; in Coraso-
ne & Persia, & in Insulis quæ à Vacca cogno-
men adeptæ sunt, itemq; in promontorio Co-
morim, & nonnullis Maluccæ locis: quãdoq
etiam in Peru. Etsi autem Orientales merit
præferri, atq; omnibus Persicos antecelle
scribit Christophorus à Costa: testatur ta-
men Monardis, etiam qui in Peru reperiun-
tur, Orientalibus nequaquam inferiores es
viribus. quemadmodum constat ex epistol
Petri de Osma & Xarayzeio, *29. Decemb. Ann*
1568. ad Nicolaum de Monardis scripta; quã
utpote rem omnẽ dilucidè explicantem, hîc
adscribere è re tua, Lector, fuerit. Jam sunt,
ait Petrus de Osma, plures quàm viginti o-
cto anni, quòd militiam sequens, per has In-
dias peregrinor: in quibus non solùm, quæ
à te descripta sunt, nascuntur: sed etiam ple-
raque alia, quorum fama nondum ad nos
pervenit, ob Medicorum huc à vobis com-
meantium magna ex parte negligentiã & in-
scitiam, quibus publica utilitas (quam ta-

en summam præstare possent) curæ non
:sed ut quæstui duntaxat serviant. Formã
imalis, ex quo lapis Bezoar extrahitur, in
o libro describis. Ea diligentiùs perpensa,
imalium genus quoddam in istis monti-
is frequens invenimus: valde simile iis hir-
: (nisi quòd cornibus orbum est quos in
rientali India reperiri tradis. Ruffi sunt
loris, magna ex parte & herbas salutiferas
epascuntur (quarum magna est copia in
ontibus, ubi ista animalia degunt) ita fuga-
a, ut solo tormentorum æneorum ictu ad-
qui possimus. Decima quinta Junii hujus
nni 1568. ego cum aliquot amicis ad vena-
onem profecti sumus, in hujus regionis
ontes: In eam quinq; dies insumsimus: &
iquot ex his, quæ dixi, animalibus confeci-
us. Cumq; eorum causa venationem susce-
ssemus, librum tuum contuleramus. Aper-
itaq; maximo & ꝓvectioris ętatis animali,
eque in ventriculo, neque in alia parte cor-
oris lapides invenimus. quo factum est, ut
ndicis animalibus similia non esse putare-
nus. Percunctati Indi, quos, ut nobis inser-
irent, deduxeramus, qua corporis parte la-
ides hæc animalia haberent, se quidquam
e lapidibus scire negabant: (ut sunt nobis
nfestissimi, nec sua secreta nobis innote-

Animal lapidem Bezoar gignens.

Occasio inveniendi.

ſcere vellent) Indus tamen puer, decem a[illegible]
duodecim annos natus, cùm videret, n[illegible]
tantoperè id ſcire cupere, in animali re[illegible]
ptaculum quoddam, & veluti marſupiu[illegible]
nobis oſtendit, in quod depaſtas herbas [illegible]
cipiunt, donec eas poſteà ruminatas in ve[illegible]
triculum trajiciant. Ibi puerum ilicò int[illegible]
ficere voluerunt Indi, quòd nobis id indic[illegible]
ſet: Eum tamen poſteà, nobis in venatio[illegible]
occupatis, interceperunt; &, ut intellexim[illegible]
ſacrificarunt. Illud autem admiratione n[illegible]
caret, hoc animal per totas has Indias (Oc[illegible]
dentales intelligit) non reperiri, præterq[illegible]
in montibus iſtis regni Peruani. Nam e[illegible]
omnia Mexicana regna, omnes Peruan[illegible]
provincias & regna, provincias & inſul[illegible]
Maramnon, Floridam, & multas præter[illegible]
Occidentalium Indiarum regiones peragr[illegible]
vi: attamen nuſquam hæc animalia conſp[illegible]
xi, quàm in ſolis hujus regni Peru montibu[illegible]
Sola etiam, quæ in montibus paſcuntur an[illegible]
malia, lapides iſtos præſtantes generare ob[illegible]
ſervatum eſt. Nam quæ in planis pabulu[illegible]
ſumunt, ut herbas minùs ſalubres depaſcun[illegible]
tur, ſic etiam lapides eorum, tametſi utiles, i[illegible]
viribus non pollent, quibus præditi ſunt, qu[illegible]
ab animalibus in montanis degentibus eru[illegible]
untur. Ex animalis igitur, quod ſecuimus

bur[illegible]

rſulâ novẽ lapides exemimus, qui Naturæ
neficio iſtic creari videntur ex ſalutiferarũ
rum herbarũ ſucco, quæ in burſulam illã
ngeruntur. Secuimus & alia hujus generis
imalia, quæ confeceramus: in quibus o-
nib. lapides invenimus, plures aut paucio-
q; pro animalis ætate. Cœpimus iis uti eo
dine, quẽ in tuo libro docuiſti, & adverſus
ſdem etiam morbos, in quibus ſanandis
irabiles eorũ effectus experti ſumus, quos
ngum eſſet referre, Quæ omnia tibi acce-
a referre debent non modò Hiſpani, ſed
iam univerſus orbis, &c,

Addunt nonnulli, animal iſtud ſerpenti-
is quoq; veſci, partimq́; in ſuccum & ſan-
inẽ, partim in lapidẽ Bezoarticũ eos con-
rtere. Quo myſticè declaratur, ab iis vitiis
l reb. etiam adverſis, quib. alii ſuccumbere
t omninò perire ſolẽt, viro forti ac virtute
dito nihil periculi eſſe metuendũ; ſed eum
ſu pinde ꝓpter conſtantiã & recti judicii
bur magis cõfirmari, & ſpiritus alacriores
quirere. De quib. exſtant Gregorii Nazi-
nzeni verſiculi, è Græcis ita Latini facti:

Gravibus nihil movetur incus pulſibus,
Infracta caſus mens repellit anxios.

demq́ue hoc Emblemate expreſſit Dn. *Ioach. Camerarius,*
achimus Camerarius, Inclutæ Reipub.

Norimbergensis Medicus quondam co-
berrimus, *Centur. 2. Embl. 64.*

Nulla venena probis vitii sortisq́; mali
Obsunt: quin potius robora dant anim

Animalium lapidem hūc gignentium venatores.

Diximus suprà, Lapides istos alios aliis g-
viores & majores esse. quam in rem prodi-
est, iis regionibus, in quibus animalia lap-
dem Bezoar generantia inveniuntur, Ven-
tores adeò peritos esse & exercitatos, ut qu-
nam animalia majores lapides contineam
solo conspectu dijudicare possint: atque
quidem, in quorum ventriculis majores l-
pides lateant, minùs mobilia agiliáve ess-
sed & lenta subtristiaq; apparere. quinin
extincta etiam interdum reperta, in quoru-
receptaculis lapides fuerint graviores, ut r-
tulit Christophorus à Costa.

Facultates autem Bezoartici lapidis quo
attinet: scribit Garzias ab Horto, Indos e
uti adversus deleteriæ facultatis medicame-
ta. Ormuz verò & Corasonæ incolas ta-
adversus violentorum animalium morsu
quàm contra omnes melancholicos mo-
bos. quod probat Garzias. ideoq́ue & i-

Lapidis Bezoar facultates.

mala scabie, lepra, pruriginibus, impetigini-
busque rectè hunc usurpari contendit. Ea-
demq́ue ratione etiam quartanis conveni-
posse arbitratur. Ac quoniam exanthemat

siv

pustulæ & herpetes in India admodum
tia sunt, & subinde ægros necant: solere
ægris per singulos dies pulverem lapidis
zoar ex aqua rosacea propinari ad unum
alterum granum, magno cum successu.
od verò Petrus de Osma scribit, lapidem
m non haustum tantùm, sed & foris im-
itum mirificè venenis ac toxicis resistere;
antum, ut, ex Matthioli sententia, omnia
eret venena, si scilicet ita adalligatus fue-
, ut nudam sinistri lateris carmen contin-
: Negat tamen Garzias, se quenquam vi-
e unquam, qui simili modo id fuerit ex-
tus. Illud autem constare, quòd ejus
lvis vulneri impositus, à mortiferis ani-
libus ictos liberet: iisdemque viribus pol-
t, apertis carbunculis in peste impositus:
andoquidem venenum exsugat. Cui
tentiæ & Petrus de Osma accedit, dum
lverem illum scribit vulneribus sagitta-
m toxico illitarum utilissimè inspergi: ad-
que lapidem Bezoar non tantùm cordis
ectibus auxiliari, & tineas ventris expel-
e, sed & præsentissimum esse alexiphar-
acum perniciosissimi illius toxici, quo sa-
ttas suas illinunt Indi, ad sese mutuò confi-
endos, atque etiam nos Hispanos, (inquit)
orum plerique post vehementes crucia-

tus & furores mortui ſunt , nullum au
um invenientes. ut rectè dixerit Garzias ,
ros planè deploratos, atque à Medicis d
lictos hujus , lapidis uſu priſtinæ ſanitati
iſſe reſtitutos. quod Claudius Richardu
no atque altero exemplo confirmavit. q
rum utrumque Diomedes Cornarius
hiſtoriis Admirandis raris inſeruit. N
Reo cuidam Pragæ drachmam unam pu
ris Napelli oblatam ſcribit. Cumque in
mus planè ſe deficere aſſereret , niſi ſta
ſubveniretur: oblatis quinque granis lap
Bezoartici in vini modico, continuò eum
iſſe alleviatum. Similiter Viennæ cuidam
mortem condemnato furi , ex Imperat
mandato exhibitum fuiſſe bolum ex Arſe
ci pulveriſati drachma dimidia, cum Con
va Roſarum præparatum. Poſt cujus b
venenati deglutitionem , elapſâ fermè h
unâ, ebiberit Bezoartici lapidis grana dec
in aqua Boraginis diſſoluta; & exinde me
habere cœperit , & in priſtinum ſanitatis
tum fuerit redactus. Ex quo concludit C
narius, manifeſtum hinc fieri, Bezoar me
camentum eſſe regium, facile, placidum
mni periculo carens: & ut Aretii verbis u
pueris, mulieribus , & ſenibus medicin
ha

...ic vel sub ipso Canis fervore, quo præci-
...è tempore reliqua medicamenta omnia
...è suspecta sunt, tutissimè dari: quandoqui-
...n corpus nullo alio pacto alteret, aut de-
...tet, sed maximè roboret. Quocirca in In-
...,dicebat Garzias, opulentiores bis se pur-
...e singulis annis, Martio videlicet & Se-
...mbri: & à purgatione quinque subsequē-
...us diebus continuis haurire in singulas
...ses decem hujus lapidis grana, macerata in
...laticio rosarum liquore. atque eo remedio
...ventam & membrorum robur sibi conser-
...ri dicunt. Hoc amplius scripsit Christo-
...orus à Costa, Garziæ plagiarius, quosdam
...jus lapidis pulvere singulis quindecim di-
...us uti, existimantes eo medicamento par-
...s corporis vitales, generationisq; membra
...borari.

Tum præstans itaque cùm lapidum isto-
...m Virtus sit, nulli equidem mirum videri
...ebet, quòd tanto in precio habeantur. Nam
... Garzias testatur, habuisse se unum, qui et-
... quinque duntaxat drachmas penderet, in
...lamet tamen India pluris, quàm sexagin-
... quatuor aureis Hungaricis fuerit em-
...us: succrescente autem tempore etjam
...recium illorum adcrevisse: siquidem nunc

Lapidis Bezoar precium.

omnes ad ejus regionis, in qua generan[illegible]
Regem perferri oporteat: nec sine difficu[illegible]
te haberi inde queant. Quòd si Petro de [illegible]
ma credimus, tantæ apud Indos dignatio[illegible]
sunt lapides isti, ut in Idolorum suorum [illegible]
lubris, quæ Guacas vocant, collocatos [illegible]
habeant, & præciosissima quæque, veluti [illegible]
rum, argentum, gemmas, monilia, anima[illegible]
& pueros iis offerant, & attestante Chri[illegible]
phoro à Costa, in hæc verba prorump[illegible]
soleant: Licet Deus omnia in homin[illegible]
utilitatem creârit: damnum tamen qu[illegible]
dammodò esse, eum lapidem in alium u[illegible]
sum convertere, quàm Principum & no[illegible]
li stemmate progenitorum: quandoquid[illegible]
in plebis usum, loco lapidis Bezoar, radic[illegible]
Moringæ creârit. Nam arboris illius M[illegible]
ringæ radicem, Unicornu & Lapidis Bezo[illegible]
tici vires supplere, vereque theriacam e[illegible]
qua vulgò Incolæ utantur, cùm adver[illegible]
omnis generis venena, tùm contra mo[illegible]
sus serpentium maximè noxiorum, alioru[illegible]
que insectorum & virulentorum anim[illegible]
lium, idem Costa præcedente capite doc[illegible]
erat.

Radix Moringa.

Sed quoniam, ex Matthioli sentent[illegible]
Bezoar lapis propterea inventu difficil[illegible]
quòd non desint paribus notis lapilli, q[illegible]
tam[illegible]

tamen nullam adversus venena vim habe-
ant: ideò operæ precium fuerit, de probandi
ratione videre. Qua in re etsi Garzias adeò
dextros ait esse Lusitanos, ut facilè qua in re-
gione singuli lapides nati sint, discernere &
dijudicare possint: nolunt tamen Mercato-
res ea conditione eos vendere, ut an legitimi
sint, periculum emtori facere liceat: sicuti
Carolus Clusius prodidit. Ut autem adul-
terinos à legitimis dignoscant, manibus eos
comprimunt, deinde spiritu inflant. Nam si
aër aliquis permaneat, adulterini indicium
est. quod Garzias tradidit. Cui aliam pro-
bandi rationem Clusius addit, cum ait: Du-
citur cum acu filum per toxicum (herba ea
Balestera vocatur) deinde per canis aut alte-
rius animalculi pedem transmittitur acus,
atque filum relinquitur in vulnere. Canis
illicò ex symptomate incipit sentire, quæ co-
mitari solent eos, qui toxicum biberunt.
Cùm planè concidit Canis atque desperatus
videtur, tum pulverem ab hoc lapide abra-
sum & aqua dilutum Cani in os injiciunt. Si
auxilium senserit Canis, legitimi probatio
est: sin minus, adulterinum censent. Nico-
laus Monardis inde legitimi esse indicium
scribit, si priore laminâ demtâ, subsequens
multò inveniatur splendidior: Item, si in me-

Lapidis Bezoar probatio.

1.

2.

3.

ditullio cavus ſit, & pulveris ejusdem cum la-
pide ſubſtantia plenus. Etenim qui adultera-
ti ſunt, neque laminas ſplendentes haben
neque pulverem illum in meditullio conti-
nent, ſed granulum aliquod, aut ſemen, ſu-
pra quod Indi illum efformârunt. Sunt q
4. hunc probandi modum putant certiſſimum
Calx viva in manu, ſalivæ pauco exſtingu
tur: mox lapide illo fricatur, atque calx ful
redditur: quemadmodum ille retulit, quem
Sereniſſimus Saxoniæ Elector Auguſtus, a
ejusmodi lapides & alia precioſa apportan
ablegaverat in Portugalliam.

Nec verò ſilentio prætereundum eſt, La-
pidi iſti Bezoartico valde affinem eſſe lap
Lapis Malacenſis. dem *Malacenſem*: quem unicè venenis re
ſtentem in Malaca inveniri tradunt; ſalte
in Pam Regni Malacenſis provincia; & qu
dem in felle Hiſtricis. Lapidis ejus color c
lutioris videtur purpuræ, guſtu amaro, ta
genti levis & lubricus, quemadmodum Ga
licus ſapor. Eſtque tãta in æſtimatione apu
ipſos indigenas, ob raritatem, ut è duobu
qui Garziæ tempore ſimul reperti fueru
alter pro ingenti munere miſſus ſit ei, qui p
Rege Luſitaniæ Indiam gubernabat. quod
teris conteſtatus eſt ipſemet Garzias ab Ho
to *lib.1. c. 46*. Cui planè conſentientia ſcrip

J

han. Hugo Linschotanus *in sua Navigat. Indiam Oriental. cap. 87.* nisi quòd in felle porci lapidem istum inveniri tradit (unde & Lusitanis vernacula lingua *Petra di Porco*, id est, porci lapis dicitur) eundemque majori quàm Bezoar virtute adversus venena lauda. Quòd autem lubricus sit, & Gallico smigmati similis, idem quoq; asserit. Etenim usu exigente, inquit, lapidem in aquæ pelvim injiciunt: quo post aliquod tempus exemto, aqua amaritudinem contrahit, omnemque veneni vim tollit, ut experimentis est cognitum.

DE RHABARBARO: ET CASSIA.

TIT. IV.

R*Habarbari usus in medicamentis notus non erat, sicuti nec* Cassiæ solutivæ *aut fistulatæ. quanquam species ipsas exstitisse non nego. De quarum tamen virtutibus nihil dicam, Physicis eas discutiendas relinquens.*

NOTAE ſive COMMENTARII.

Rhabarbarum, quod ſingulare medicamentum, & veneratione dignum apud omne humanum genus vocat Chriſtophorus à Coſta, Dioſcorides quandoque *Rheon*, interdum *Rhian*, nonnunquam *Rhaponticum* dicit; Galenus *Rheum* & *Rha*; Plinius *Rhacoma*; Celſus, ut & Actuarius, *radicem ponticam*; Pœni *Ravedſceni*; vulgus Medicorum *Rheubarbarum*, *Rheobarbarum*, & *Rhabarbarum*. Etſi autem Johan. Meſues *lib. de ſimp. cap. 5.* tria facit Rhei ſeu Rhabarbari genera: 1. Indicum: quod Ravedſceni, & præſtantiſſimum eſſe dicit. 2. Barbarum: quod generis nomine ſic appellat. nam omnes regiones unde hodie affertur, maximè verò Troglodytica, Barbariæ nomen olim acceperunt. 3. Turcicũ: quod omnium ait eſſe ignobiliſſimum atque ignaviſſimum, fortè quod ad Turcas vicinos inde deferatur, Turcicum appellatum à ponto enim, unde affertur, non longè illi diſtant. Paulus tamen, Actuarius, & Nicolaus Myrepſus, præter Barbaricum & Indicum, nullũ agnoſcunt. Et illud quidem ex Barbaria apportari dicunt: hoc, ex India aut locis Indię proximis, nẽpe Scenitis populis,

Rhabarbari nomina.

Genera.

s,ut auctor est Stephanus de Urbibus Per-
dis. unde & *Sceniticum* à quibusdã nomina-
r. Contrà literis contestati sunt Garzias ab
orto, & Christophorus à Costa, nullum o-
ninò esse Rha- barbaricũ aut Indicum, sed
lumodò *Chinense*: (unde id Persæ *Ravam*
hini; Mauritani pleriq; solummodò *Ravam*
ocant) quod in interiore Chinarũ regione
ntaxat natum, in urbem Cantan, nobilis-
nũ totius illius provinciæ portum & em-
orium, à Lusitanis inhabitatum, exportatur
q; inde vel navibus in Indiã advehitur; vel
ia via, & quidem ex eadem interiore Chi-
rum provincia Camelis defertur per Tar-
riã & Uzbeque in Ormuz, & inde in Persi-
n, Arabiam & Alexandriam: unde posteà
niversæ Europæ cōmunicatur. Et hoc qui-
em, quod Jumentis apportatur, minùs tere-
nem & cariem sentire dicunt, quàm quod
avigiis advehitur: siquidem plus corrum-
ntur aromata, quæ per mare invehuntur,
nius mensis spacio, quàm quæ terrestri iti-
ere importantur, toitus anni tempore.

Omne Rhabarbarum nascitur in China.

Sciendum autem inprimis est, Rhabar-
arum Veterum tam Græcorum, ut Diosco-
dis, Galeni, Theophrasti, quem & Plinius
quitur; quàm Arabum, ut Serapionis &
vicennæ, à Recentiorum, cùm Græcorum,

Rhabarbarum Veterũ differt à Recentiorum Rhabarbaro.

ut Actuarii, Pauli, & Nicolai Myrepsi, tu[illegible] Arabũ, ut Mesuæ &c. Rhabarbaro plurimũ differre: & quidem Loco, Colore, Odor[e] Pondere, & Facultatibus. *1. Loco:* Nam Vet[e]rum Rhabarbarũ ex Aquilonaribus regi[o]nibus, ubi Bosphorus & Rha fluvi⁹, qui hu[ic] radici nomẽ dedit, exsistunt, afferebatur: [ut] ex Dioscoridis descriptione *lib. 3. c. 3.* collig[i]tur, cùm ait: Rhabarbarũ nascitur in iis, qu[æ] supra Bosphorũ sunt regionibus, unde etia[m] affertur: radix nigra (Plinius *lib. 27. c. 11.* cost[o] nigro similẽ dicit) Cẽtaurio magno simili[s], sed minor & magis rubens, sine odore, laxa[,] parum levis. Cùm quo planè congruit illu[d] Plinii *d. c. 11.* ubi Rhacoma, inquit, affertur [e] his, quæ supra pontum sunt, regionibus, &[c.] At Recentiorũ Rhabarbarũ ex meridion[a]libus Regionibus ad nos defertur. *2. Color[e]:* Veterum Rhabarbarum cum costo nigro [si]militudinẽ habet, & nigrũ est, teste Plini[o]. At Recentiorũ neq; nigrum est, neq; ulla[m] cum costo habet similitudinem: imò flavu[m] potiùs exsistit. *3. Odore:* Veterum enim sin[e] odore est, ex Dioscoridis & Plinii descripti[o]one. Unde Galenus *Radicem inodoratam* ap[pellat] *lib. de simplic. Medicam. ad Paternianum* *c. 228.* At Recentiorum vehementer odora[tum] est. *4. Pondere:* Veterum enim leve est[,]

1. *Loco.*

2. *Colore.*

3. *Odore.*

4. *Pondere.*

A

t Recentiorũ grave: & quò gravius, eò me-
us. 5. *Facultatibus:* quia Recentiorum Rha- *5. Facultate.*
arbarum purgat. At illi Veterum nulla pur-
andi vis ineſt. Neq; enim Dioſcorides, ne-
ue Plinius, neq; Galenus, nec Veterũ præ-
ereà quiſquã Rhabarbaro unquam uſi ſunt
d alvum ſubducendam: ſed potiùs illi ma-
imam adſtringendi vim adſcripſerunt: ſic-
ue ſanguinem exſpuentibus, Cœliacis, &
yſenteriacis conferre dixerunt. Sic Aëtius,
ui ſub Conſtantino Magno vix, inter ea,
uæ adſtringendo ventrem cohibent. Rheũ
onticũ recenſet, *Sermone 9. c. 47.* Et Avicen-
a *ſecundi Can. c. 585.* Rhabarbaro nullã pur-
andi poteſtatem tribuit, ſed diverſam po-
iùs. alibi enim inter medicamenta alvũ co-
ibentia id enumerat, *Fen. 16. can. 3. tract. 1. c. 4.*
ed nec ſuccedaneum ejus ulla purgandi fa-
ultate eſt prædītum. Nam Veteres pro ſuo
Rha ſeu Rhabarbaro, ſive Rha pontico, uſi
unt Centaurio magno. Galenus enim in
libello περὶ ἀντιβαλλομένων inſcripto ait: pro
Rheo Centaurium uſurpandum. Nicolaus
utem Myrepſus, pro Rheo non tantùm
Centaurio majore, ſed & radice Symphiti
utendum eſſe docet, Si enim, inquit, deſti-
tuaris Rheo; Centaurio magno aut radice
Symphiti utendũ, Jam verò nulla Veterum

unquam fuit, q Centaurio aut Symphiti r
dici purgatoriam facultatē inesse scripsisse.
Deniq; id ipsum etiam testatur experienti
Nam Rhaponticū illud, quod D. Gerardu
Caroli V. Imperatoris apud Solymanu
Turcarum Jmperatorē Orator, propriis ma
nibus in Ponti regionibus eradicatum, i
nostras regiones invexit, itidē purgandi fa
cultate destitutum est. Hujus .n. drachma
rum duarum pondus datū, alvum haud mo
vet, sed potius adstringit. quod pluribus p
sequitur Leonhardus Fuchsius *li.1. de compo*
Med. cap. 84 & lib. 1. Paradox. medic. cap. 4.

Incolæ non transmittunt nobis Rhabarbarum excoctum: contra Mesuen.

Quod verò scribit, Mesues, Regionis eju
in quo Rhabarbarū nascitur, incolas sive in
digenas, illud dies quinque macerare aqua
deinde succum exprimere; è quo ad Solem
depurato trochiscos parare soleant, Regi
bus & principibus viris purgandis idoneos
reliquum verò exsuccum & exanimatum, &
vi purgatrice tota, aut propè tota privatum
ad alios transmittere: id & pro fabula ha-
bet, atq; inde ortum arbitratur Christopho-
rus à Costa, quòd nonnulli gentiles Merca-
tores Rhabarbaro fungosiori & vetustio-
ri (ut faciliùs à corruptione liberent, néve
teredo, quæ id erodere solet, innascatur) aq̃
tepidam affundant; deinde lineis pannis
emun-

mundatum bacillis aut filo trajiciant, & siccent, ut nonnulla foramina piperis tenuissimè triti polline & cera obturent, deinde probè siccatum in psylli semine adservent. Hæc mihi, ait Costa, retulit mercator Canarinus, vir probus; sanctéq; affirmabat, id duntaxat fieri ad præservandum à corruptione Rhabarbarum: addebatq;, id Rhabarbarum, in quo conspiceretur foramen, quo trajectum pependisset, ea ratione præparatum fuisse, neque ideò improbari, neq; infusam aquam multum de ipsius viribus extraxisse. Cæterùm de Rhabarbari temperamento, duplici substantia & viribus, videatur Mesues *libro de simplicibus cap. 5.* Mihi satis fuerit, historicam ejus cognitionem ex optimis quibusque auctoribus collectam hîc tradidisse. quod & in Cassia solutiva enarranda sequar.

Cassia solutiva.

Ait Garzias ab Horto *cap. 29.* Cassiam fructum esse arboris, pyri magnitudine, foliis mali Persicæ, angustioribus tamen aliquantùm & virentibus: floribus genistæ ferquàm similibus, luteis, cariophyllum odore æmulantibus: quibus decidentibus exsiliant oblongæ siliquæ, virentes admodũ ante maturitatem, sed quæ per maturitatem

nigrescant, longitudine interdum quinq
palmorum, nunquam verò infra binos p
mos.

ejus natales. Nascitur non in India tantùm, & q
dem per universas Indiæ provincias; sed
in Ægypto quoque. Unde & siliqua Æg
ptia, & à forma atq; colore Cassia fistular
fistula nigra, uti & ab effectu Cassia soluti
nuncupatur. Et quoniam ea in locis sylv
stribus etiam absq; satione nascitur: non m
rum, tantum ejus proventum esse, ut to
Europæ, atq; adeò universo Orbi suffici
Neq; enim ex Orientali tantùm India, at
Mēphi & Alexandria Ægypti hodiè ea m
titur: sed & ex America, & quidem Insu
D. Dominici & Johannis de portu divite,
Orientem, unde priùs deferebatur, plur
naves eâ onustæ vehuntur, quàm Cantab
ferrum mittunt: ut testatum reliquit Nic
laus Monardis *in historia simplicium Med
cam. ex Novo Orbe delator. cap. de Cassia solut
va.* quo in loco etsi Cassiam istam Orienta
delectus. longè præferre videtur: non desunt tamen
qui hoc ejus judicium improbent, ut Car
lus Clusius notavit: asserentibus contr
Garziâ & Christophoro à Costa, optimam
esse, quæ ex India Orientali deferatur, &

qui

quidem locis ad Septentrionem magis vergentibus, ut in *Cambaya*: item quæ crassa, gravis, & in qua nihil sonet, cùm quatitur; cùm autem frangitur, splendet, & pulpamẽto nigro seu atramentario plena est: ex Joannis Guintherii Andernaci sententia, *in Commentarii secundi dialogo 5.*

Sed ne vocabulorum homonymiâ decipiamur: sciendum est, aliam esse Cassiam Arabum, de qua nobis hîc sermo est; aliam Græcorum veterum. Arabum enim Cassia, quam partim in India, partim in Ægypto nasci diximus, siliquas habet prælongas ac teretes, utrinque fastigiatas, duos ferè pedes proceras, carne intus nigra, gustu prædulci, sed planè medicato, ligneis distinguentibus membranis, & ossibus siliquarum intercursantibus. Græcorum verò, teste Galeno, *libro de Theriaca ad Pison.* rubescit & rosam exspirat, sicut etiam dulcem gustum præ se fert, fistulis plena, & vinum naribus obolens, & aromatum modo vehementer odorata. Differunt etiam Usu & Viribus. Nam Arabum, & quæ hodiè in officinis venditur, ad leniendam alvum pulchrè conducit. At Græcorum id non facit. Ea enim urinam atque

Cassia Arabum, & Græcorum antiquorum differt. 1. descriptione. 2. Viribus.

menſes cit, aliaſq; vires à priori diverſas h[abet]. Illa itaque Caſſia, de qua Arabes ſcri[bunt], veteribus Græcis planè incogni[ta] fuit. Neque enim Galenus, neque Dioſc[o]rides ejus mentionem faciunt. Unde ſi [in] Græcorum libris Caſſia fiſtula legatur; n[on] illa intelligenda eſt, de qua Arabes & recen[tiores] agunt: ſed Caſſia lignea ſeu odorat[a]: ut ſatius fuerit, Arabum Caſſiam vocare ſ[o]*lutivam*, aut ſiliquam Ægyptiam; Græc[o]rum autem Caſſiam *ligneam* ſeu odoratam, quemadmodum Fuchſius putavit *lib. 1. para[*]*dox. cap. 5.* vel ideo, quòd hæc ſpecies quæda[m] Cinnamomi, imò ipſum Cinnamomum ſi[t], ut ait Garzias *lib. 1. cap. 15.*

Porrò de vi & facultatibus Caſſiæ con[]ſulendi erunt Medici. Illud ſaltem hîc di[]quirere lubet: Cùm Meſues *libro de ſimplicib.* *cap. 6.* dicat, Caſſiam abſque nocumento & mordicatione ſolvere, ita ut & prægnantibus conveniat: quî fiat, quòd idem ſcripſerit Caſſiam inteſtina debilia & lubrica habentibus obeſſe? Sed reſpondet Johan. Coſtæus in ſuis ad eum locum annotationibus, id non eò contingere, quòd Caſſia flatus & tormina ventris excitet: ſed quòd nimis levia reddat inteſtina iis, qui ſponte levia habuerint. Solere enim id nonnunquam accide-

An Caſſia ſit flatulenta.

re

pliquibus, ut assumto vel levissimo me-
amento alvus per dies multos reddatur
irica, ac si intestinorum levitate laborent.
nc Mesues Cassiæ adstringentia quædam
niscere jubet. Ridiculum verò inprimis
quòd crediderunt nonnulli, Regionis e-
ubi Cassia nascitur, incolas continua alvi
ntione laborare: quòd boves, quarum car-
us vescerentur, Cassiam solutivam depa-
rent. Nam arbores altiores sunt, quàm ut
obus depasci possint: neque tanta est ar-
rum istarum copia (quantum quantum
am Cassiæ proventum esse diximus) ut in-
itum Vaccarum numerum (quas multas
idem alunt, sed nullius carnibus indige-
vescuntur) sustentare posset. Deinde cùm
ro cortice sit prædita siliqua, verisimile
, vaccas graminis pabulum, quod semper
è istic viret, istarum siliquarum aviditate,
àm maximè etjam has possent pertinge-
non relicturas. Quod ipsum cùm ab inco-
quæsiisset Garzias, non mediocrem se illis
um movisse scribit. Sanè quòd status tor-
ina excitat Cassia; id non tam Cassiæ, quæ
d nos recens atq; integra deferretur, nun-
am tale quid cieret; sed Mercatorum vitio
dolo adscribendum est. Nam ut pinguior
minùs vetustior appareat Cassia, solent

Incolæ Regionis, ubi Cassia nascitur. an laborent continua alvi fluxione.

Mercatores pharmacopœi eam in arena m
dida, & locis humidis adſervare. Unde m
randum non eſt, ſi excrementitio eo hum
re oppleta, flatus poſtmodum & tormina e
citet: ut Joh. Coſtæus ad Meſuem annotav

DE SACCHARO.

Tit. V.

Saccharum.

*SAccharum quoq; olim quidē fu
ſed non admodū magna ejus er
noticia, & nec alium in finem
quam in medicina facienda uſurpabatu
Retroactis jam aliquot centum annis, i
ventus eſt conficiendi illius modus: & n
ſtra hac ætate quidam Venetiis artem ej
expurgandi & perficiendi reperit; eaq;
inventione ultra centena millia aureoru
adquiſivit. quas opes filio ſuo Equiti re
quit, qui & planè eas conſumſit. Hodie
eam ſubtilitatem deducta eſt ars iſta,
Rhabarbarum, Nuces pineæ, piſtaceæ, Ci
namomū, & aliæ ſpecies Saccharo cond
tur, atque ita quaſi recentia adſerventu
Efformantur quoq; ex Saccharo figuræ,*

im

[p]agunculæ pulcherrimæ; nec non omnis [ge]neris fructus repræsentantur, ita ut na[tu]rales & veri videantur. Id quod à Vete[rib]us fieri non poterat, ob Sacchari, quod [tu]m erat, paucitatem opinor.

NOTAE sive COMMENTARII.

[V]aldè anceps est quæstio, Utrum Saccha[ru]m, quo hodie utimur, etiam Veteribus fu[eri]t cognitum. Qua in re ea utendum erit [di]stinctione, quam adhibitam video ab Le[o]nhardo Fuchsio *lib. 1. de Composit. Medicam. [ca]p. 10. & lib. 1. paradox. Medicin. capit. 35.* qui[bu]s ex locis historicam utriusque cognitio[n]em haurire lubeat. Saccharum itaq; Fuch[si]o duplex est: Veterum & Recentiorum. Ve[te]rum rursus duorum est generum. Et quidē [p]rimi generis Saccharū nihil aliud est, quàm [M]ellis species. Unde & de illa, inter mella lo[q]uuntur Veteres. Nam & Dioscorides *lib. 2. [ca]p. 75.* & Galenus *lib. 7. de Simplic. Medicam. [fa]cult. & libro 8. de Medendi ratione capit. 4.* & [P]linius *libro 12. capit. 8.* unanimis scribunt, [h]oc ipsum Saccharum esse mellis in calamis [c]oncreti genus, in India atque felici Arabia [in]ventum, & illinc advectum. Quin-etiam

Saccharum Veterum duplex. 1. Mellis species.

Seneca inquit: Ajunt inveniri apud In[dos] Mel in arundinum foliis. Is utique mell[…] ros. Salis modo ſupra calamos ſive arun[di]nes coactus & concretus, Archigeni *Me[l a]rundineum*, quòd noctis frigore primum [a]glutinatum arundinibus, mellis ſpeciem [ha]beat; Paulo Æginetæ, à jam dicta concret[io]ne & natali ſolo, *Sal Indus* fuit nuncupat[us], quia ſcilicet interdiu calore Solis ſuperve[ni]ente induretur, & ita concreſcat, ut ſalis e[ffi]giem capiat. Quibus accedit, quod Alex[an]der Aphrodiſeus *lib. 2. problem. 74.* in hæc v[er]ba ſcriptum reliquit: Quod Sacchar Indi a[p]pellant, mellis coagulum eſt, Sole coge[nte] rores, convertenteque ad mellis dulcedin[em]. Saccharum autem antiquorum primi ge[ne]ris, à Sale Indo nihil differre, oſtendit in p[ri]mis antiquiſſimus ſcriptor Archigenes, [qui] Salem Indicum, & arundineum mel voca[t]. Sed & Paulus Ægineta *lib. 2. cap. 54.* Arc[hi]genis auctoritate, Salem Indum non div[er]ſum eſſe à Sacchɑro innuit, dum ad aſpera[m] linguam plurimùm conferre ſcribit. Id qu[od] omnium maximè deſcriptio ejus indic[at], quam ponit: Sal Indicus colore quidem [&] concretione cõmuni ſali nihil diſſidet, gu[ſtu] autem melleus. Avicenna etiam *Fen. 1. Ca[n.] 4. tract. 2. cap. 23.* Paulum ſequens, de aſpe[ri]-

[S]a Sale Indo [ni]il differt.

ta[…]

ate linguæ febricitantium, inter cætera ſic
ribit: Aut teneat in ore ſalem, qui aſporta-
ur de India, & eſt in colore ſalis, & dulcedine
nellis: & ſumat de eo, ſecundum quod dixit
rchigenes, quantitatem fabæ unius.

Alterum genus Sacchari Veterum, ſed ve-
uſtioribus ſcriptoribus cognitum, ex arun-
inibus quibusdam, vel ex earundem radici-
us exprimebatur: eoq́ue tum veluti liquido
nelle, tum in cibo, tum in potu utebantur.
Iinc eſt quòd à nõnullis Mauritanis ſit Mel
annæ nominatum, Idq́; ex Ægypto & India
naximè afferebatur. Fuiſſe autem id genus
acchari Veteribus cognitum, verſiculi Nar-
onenſis Varronis docent;

2. Mel cannæ, ex arundinibus expreſſum.

Indica non magna nimis arbore creſcit a-
rundo,
Illius & lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeunt ſucco contendere
mella.

Lucanus, quem C. Cæſare & L. Cæſiano
Coss. natum eſſe conſtat, tertio Pharſaliæ e-
us Sacchari meminit eo verſu:

Quiq́; bibunt tenerâ dulces ab arundine ſuc-
cos.

Statius Papinius, qui Nervæ Imperatoris tẽporibus claruit, *lib. 1. Suar. Sylvar.* de eodem Saccharo ita ſcribit:

Et quas præcoquit Ebosia cannas.

Strabo, quem ſub Octaviano celebrem fuiſſe liquet, *lib. 15.* non ſolùm arundines illas exprimi, ſed & decoqui ſolitas fuiſſe, memoriæ prodidit, ſic ſcribens: Eratoſthenes arborum radices, præſertim magnarum arundinum, & naturâ, & decoctione dulces eſſe tradit. Solinus, qui Plinii contemporaneus fuit, *cap. 65* de India ſcribens, inter alia ita ait: Quæ paluſtria ſunt, arundinem creant ita craſſam, ut fiſſis internodiis, lembi vice vectitet navigantes: E radicibus ejus exprimitur humor dulcis ad melleam ſuavitatem. Galenus quoque *l. 4. de Simplic. Medicam facultat. cap. 41.* arundinum illarum in Ægypto naſcentium dulcium, unde melleus ille humor exprimebatur meminit.

Saccharum Recẽtiorum. Recentiorum, ſeu Officinarum Saccharum, eſt ſuccus à planta bene contrita expreſſus, calore ignis plus minùsve excoctus coactus & defecatus. Tradit autem Manardus *l. 2. Epiſt. Medicinal.* ſe à Luſitanis & Siculis cognoviſſe, plantam è qua Saccharum exprimitur, exteriore quidem ſpecie arundini magnæ ſimilem, interiore verò ſubſtantia

valdè esse dissimilem. pulposam enim esse, [gr]avem, mollem, & succi plenam: cùm arun[d]o sit levis, dura & vacua.

Saccharum quò plus coquitur, eò magis [p]urum & elaboratius fit, cādescit & durescit. [C]octio namq; depurat, defecat & cogit. ideo [e]x multiplici coctura, diversos quoque boni[t]atis gradus recipit.

Proinde primò plantam illam arundini si[mi]lem excoquunt: deinde flava pars secerni[t]ur, & Saccharum exsistit. Hoc iterum coqui [p]otest, atque ita candidius fit, & concretius. Quòd si tertiò coquatur, maxima in eo & cā[n]doris & dēsitatis fit accessio. Quartū & quin[t]ùm quoq; concoqui solet, donec specie alu[m]inis scissilis ferè transluceat. hocque genus *Candidum*, seu, ut hodiè loquuntur, *Candum* atq; *Taberzeth* barbaris vocabulis nomināt.

Saccharū Candi est res factitia ex Saccha[r]ò quater vel quinquies excocto, majoris quæstus faciendi gratiâ per Seplasiarios Venetos confecta. Hi arundines etiam immittunt, ut supra has videri possit cōglobatum. Gossypio deniq; involvunt, ut navi ex Orientalibus regionibus advectum putetur.

Saccharum Candi.

Saccharum quando primò coquitur, adhuc lentum ac feculentum est. Deinde verò semper magis atq; magis defecatū, durius, ac

solidius fit, donec ad bonitatis fastigium pervenerit, ac perfectionis finem consequutum fuerit. Hinc illud hodiè *Finum* Saccharum appellatur purissimum & præstantissimum: nomine à Fine mutuato: quia candore, duritie, ac suavitate ad finem bonitatis pervenerit. *Infimum* autem est lentum, humidum, nigricans, insuave, feculentum, & primæ decoctionis nominatur. Inter hæc duo extrema duo quoq; sunt media. Alterum quidem Infimo proximum, secundæ decoctionis: Alterum verò Summo proximum, tertiæ decoctionis dictum.

Finum Saccharum.

Infimum.

Saccharum itaque nostrum optimum & præstantissimum est, quod durum, solidum, & mutuo metarum allisu sonorum, ligni sicci & solidi instar, exsistit: tamen ob siccitatem & imperceptam raritatem leve, dulcissimum, candidissimum, & nivis in morem scintillans, cohærens: quale *Valentinum* in metas pyramidum æmulas coactum, parvas ponderis libræ unius & dimidiæ; carissimum, & confectionibus siccis aptissimum. Illi dotibus & precio est proximum, quod *Madere* vel *Medere* appellant: sed in metas ponderis librarum 6.7.8.9.10. formatur; cõfectionibus expeditum. Affertur & Saccharum *ex Canariis*, in ripa fluminis Nigui nunc dictis insu-

quale sit optimum.

Valentinum.

Madere.

Canaria.

ıſulis, olim Fortunatis: etiam intus albi-ans, bonitate prædictis inferiùs, meti con-ans maximis, pondere librarum 10. 12. *I-nobiliſſimum*, eſt foris albidum, intus ſubrũ-rum, tanquam alio fartum, & foris alio te-tum, metis æqualibus, omnium glutinoſiſ-mum. quod quidem condituris ſive con-ectionibus ſiccis ineptum eſt; liquidis aũt ervit, Syrupis ſcilicet, Conſervis, & ſimili-us, quia miſturâ vilitatem ſuam tegit. Id ſi nare ſentit (nam eo Naves ob gravitatem aburrant) efficitur id, quod vulgò Rubrum ocant. quanquam ſunt, qui Rubrum Sac-harum, ſpumam & ſpurcitiem omni Sac-hari ſe coquendo purgantis exiſtimant, ut ac. Sylvius *lib. 1. de Simplic. medicam. natur.* tra-idit: quemadmodum quod purius & can-lidius eſt, Officinæ Finum appellant.

Ignobiliſſimum.

Noſtrum igitur Saccharum à Veterum accharo primi generis differt Materia, For-na, Efficiente, Loco, Uſu & Viribus. *1. Ma-eria:* quia Veterum Sacchari materia eſt Mel & Ros: Noſtri autem, eſt plantæ ſuccus. quæ certè ita diſtant, ut planta & aqua. *2. For-ma*: Nam Dioſcorides & alii Veteres Sac-harum ſuum, quo ad conſiſtentiam & con-cretionem, ſalis modo fragile dicunt: Plinius etiam gummi inſtar candidum eſſe ſcribit.

Noſtrũ Saccharũ à Veterum Saccharo primi generis differt.

1. Materia.

2. Forma,

Contrà Nostrũ priusquàm excoquatur, co-
lore potius nigricans & subflavum, quàm
candidum exsistit: nec dẽtibus perfringitur,
sed per succum deglutitur. 3. *Efficiente*: nam
Veterũ Saccharum primò noctis frigus ag-
glutinat, dehinc superveniẽs Solis calor ob-
durat. At Nostri Sacchari efficiens primùm
est ipsa plãta; secundũ, artifex calor ignis co-
quens & defecans, & demum in hanc, quam
videmus, metæ formã in ligneis vasculis de-
ducens. 4. *Loco*: Veterũ enim Saccharum in
India & felici Arabia tãtùm in arundinibus
& illarum foliis nascitur. At Nostrum in Si-
ciliæ & Canariæ Insulis: ubi nimirum pulpa
plantæ, effigie tantùm arundini similis, illud
Saccharũ continet. 5. *Usu*: Veterum Saccha-
rum, teste Plinio, tantùm ad medicinæ usum
accommodabatur. Nostrum autem ad dapes
suavissimas faciendas adaptatur: adeò ut nul-
lum magnificum jam sit epulum, quod non
multo sit Saccharo conditum. 6. *Viribus*: Ve-
terum Saccharum, teste Dioscoride, alvo ci-
idoneum, & stomacho utile. Nostrum autem
thoraci potius, quàm ventriculo accommo-
dum experimur. Præterea Veterum, atte-
stantibus Galeno & Paulo, sitim non affert:
hoc est, ut Avicenna *lib. sui Canonis 2. cap. 757*
explicat, minorem, quàm mel, sitim efficit.

3. Efficiente.
4. Loco.
5. Usu.
6. Viribus.

No-

Nostrum verò non minorem sitim, quàm mel ipsum excitat. quod certè cotidiana confirmat experientia.

Hactenus, quomodo Nostrum Saccharum à Veterum Saccharo primi generis differat. At ab eo, quod secundi generis esse diximus. Nostrum nō quidem genere differt: nam quemadmodum illud fuit arundinum succus; ita & Nostrum. Differunt tamen inter se aliqua ratione, quòd Veteres Saccharū suum magna ex parte ex arūdinibus expresserunt: licet interdum etiam decoquendo, ut ex Strabone, Statio, & aliis suprà ostēsum fuit, extraxerint. Nostrum verò decoctione tantùm efficitur. Siquidem Sacchari arundines minutim concisæ ignis calore tantisper decoquūtur, donec universus liquor, diu effervescens, igneq; consumtus, in Saccharum, salis modo in vase concreverit, indureturque ac dealbetur. Ex quibus manifestum fit, priscos non ignorasse quidem hanc rationem decoquendi Saccharum: sed de industria eo uti noluisse, fortè quòd succus ille expressus, suavissimum eis potum præberet. Maluerunt igitur eo liquore, ob melleam suam suavitatem pro potione uti, quàm ignis calore, ut hodie fieri solet, ad salis consistentiam ac duritiem deco-

à Veterum Saccharo secundi generis non differt genere.

Saccharum Nostrū quomodo conficiatur.

Veteres non ignorarunt modum coquendi Saccharum.

quendo deducere. Postquam verò spes lucri quotannis arundines incidere, adeoq; artem & modum, quo liquor ille iis ipsis priùs minutim concisis, ac deinde decoctis, ad salis consistentiam redigere Indos docuit: verisimile est, quòd spe illa lucri allecti, succo expresso pro potu uti desierint. Aut certè cùm succum illum incorruptum in alias, & maximè distantiores regiones transferre haud potuerunt; in eam, quæ hodiè affertur, formam redigere voluerunt. Quapropter cùm Veterum Saccharum secundi generis & nostrum sive Recentiorum, ex eadem arundine colligantur; ut inter se genere differant, fieri nequit. Differunt autem hac solùm ratione, quòd Nostrum arte duntaxat & igne præparetur, ideoque artificiale sit: Veterum verò interdum expressum, aliquando decoctione elicitum extractum; sicq; naturale & artificiale fuerit. Quibus ita consideratis, nequaquam cum his pugnabũt, quæ Johan. Langius scripta reliquit *Epistol. Medicinal. lib.1, Ep.64.* antiquorum Saccharum à nostro non diversum esse contendens. Sacchari porrò vis & usus cui ignotus esse potest? Acria lenit: acida retundit: salsa suaviora reddit: austeritatem vincit: acerba mitescere, docet: fatuis & insipidis sensum tribuit: &,

Sacchari vis & usus.

ut

paucis dicam, omnium saporum domitor
deri potest. Tum verò Seplasiariorum offi-
næ quot figuras, effigiesq; ei tribuunt? nũ
uctuum, olerum, animalium quadrupedũ
volucrum? quot semina eo incrustantur
l delicias hominis? Certum est, in eo mon-
rificum esse Gulæ ingenium. Nihil hodiè
enè sine Saccharo ventri conditur. Saccha-
um panificiis additur: Saccharum vinis mi-
etur: aqua Saccharo suavior salubriorque:
rnes Saccharo asperguntur, pisces, ova.
lec pluribus locis utimur sale quàm Saccha-
. *Joh. Bruyerin. de re Cibaria lib. 10. cap. 8.*

DE MANNA.

TIT. VI.

Manna.

MAnna etiam nota quidem fuit Virgilio, qui eam Roscida mella dicit; itemq; Plinio, Galeno & a-lis: sed, meo quidem judicio, virtutes ipsi-s ignorarunt: ideoq; medicamẽtis eam nõ dhibuerunt. Idq; voluisse puto Averroëm & alios Arabes, dum ante se incognitam anc fuisse scribunt. Ipsa per se non tan-

tùm delicata est, sed & aliorum medi-mentorum amaritudinem mitigat. In u-quoque hodie sunt alia Simplicia, à Vete-bus non usurpata: sed quæ non adeò m-gni momenti sunt. Itaque his omißis, Artes progrediar: & primùm quidem Alchymiam.

NOTÆ sive COMMEN-TARII.

Quemadmodum in plerisque aliis, q hactenus fuerunt exposita, ita & hoc lo cavendum, ne verbi homonymiâ decipi-mur. Inter Mannam igitur Græcorum Arabum, distinguendum inprimis est. Na Græci, præsertim vetustiores, per Manna nihil aliud intelligunt, quàm pulvisculu seu pollinem thuris confracti, cui adm stum nonnihil est corticis thuris: hoc e exiguas ex magnis fasciculis glebìsve thur micas, concussu motuque, dum ad nos adv hitur, elisas, à thure levigato diversas, & cu fragmentis quibusdam exigui corticis thu-ris permixtas. Græcorum itaq; Manna nih aliud est, quàm mica thuris, concussu elis Hanc enim *Mannam* vocari Plinius testa tur *lib.12. cap.14.* quæ in hoc differt à pulver thuris, quòd Manna thuris semper aliqui

Manna Græcorum.

corti

corticis thuris admistum habeat: pulvis, non item. Olim namq; tota thuris substantia trifariam fuit divisa: in Thus ipsum, Corticem thuris, & thuris Mannam seu pollinem. At Arabum Manna est substantia ex Rore originem habens, in quosdam seu globulos, seu granula collecta, coloris albi, consistentiæ solidioris, saporis suavis, in arborum frondes, ramos, & quandoque in terram decidens.

Arabum.

De materia hujus Mannæ antiqui valdè dubitarunt. Plinius *lib.* 2. *cap.* 12. tres opiniones eorum, qui de hoc disputarunt, recensent. 1. Alios nimirum putasse, esse sudorem cœli. 2. Alios, salivã siderum. 3. Alios, succum aëris se expurgantis. quæ tertia opinio licet sit verisimilis, valdè tamen obscura est. Constat autem hoc ferè inter omnes, qui de Mannæ materia aliquid solidi affirmârunt; Eam constare ex vaporibus sublatis in regionem aëris, ex infimis corporibus, ex terra & aqua: qui vapores à terra & crassiori materia expurgati, deinde calore Solis percocti & quodammodò pinguiores redditi, subsequentis noctis frigore condensantur: condensati autem in folia, frondes, terram decidũt. Quòd verò hæc sit Mannæ materia, potissimùm ex eo potest elici, tum quòd non nisi tempore

Vera Mannæ materia.

æſtivo, ubi caloris qualitas eſt ferventiſſim & noctes ſequentes frigidiſſimæ, Manna i periri ſoleat: tum quòd iis in locis aut regi nibus reperiatur, ubi æſtus Solis ſunt veh mentiores: ſicuti in Ægypto & aliis in loci atq; etiam in parte Italiæ.

Manna Iſraëlitarum, an eadem cum noſtra.

Videtur noſtra Manna ejuſdem eſſe gen ris cum illa, qua Iſraëlitæ in deſerto aliquan diu, tanquam cibo nutriti ſunt. *Exod. 16.* *Num. 11.* Idque diſertè affirmat Franciſcu Valleſius *libro ſingulari de ſacra Philoſophia, ca 57.* & Joh. Franciſcus Picus Mirandulæ Co mes, his eruditione plenis verſibus :-

——Nubes
Sed placidum rorem verno liquefacta tepor
Gignit, ſi pulſis nebulis Nox ipſa refulſit.
Hæc etiam ſemen Coriandri imitata rotun dum,
Cogitur, & ramis frondoſæ ſtirpis adhæret
Flavam corporibus bilē eductura. Sed olim
Dum Judæa cohors ſitientibus exſul arenis
Degeret, in paſtum cecidit divinitus. inde
Attoniti patres, Man hu, dixêre vetuſti.

Idque vel ideò verum putandum eſt, quòd Notæ hujus illi conveniant. Nam Mannæ Iſraëlitarum tribuitur: 1. quòd confertim nocturno tempore inſtar pruinæ decidebat. 2. quòd ſaporis erat ſimilis, ac ſi quis farinam

ali-

quam cum melle commisceret, hæc autem
nia reperiuntur & in nostra Manna, 3.
òd à populo Israëlitico non nisi anteluca-
tempore colligebatur. Sic & in Manna
stro tempore peculiariter hoc observatur,
necessarium sit, eam colligi, priusquam Sol
iatur: quandoquidem eo exorto, Manna
solvitur & evaporat, ut nulla deinde repe-
tur. Dices; si Mannâ pro alimento & cibo
fuerunt Israëlitæ, quî fieri poterat, ut non
catis ac dissolutis corporibus perirent, pro-
òstò ipsimet sentiebant hunc cibum esse le-
m. Nam *21. Num.* ita conquerebantur: A-
ma nostra jam nauseat super cibo isto le-
ssimo, at verò cibos leves, & qui solidã sub-
ntiam corporibus non tribuunt, medica-
enta etiam esse atq; expurgare, Hippocra-
s testatur *Libello de Medicam. expurgan.* Et
eri quidem potuit, ut principiò is cibus illis
ntulerit, ut medicamentum, ad deponen-
m cacochymiam, quam ex esu cucumerũ,
eponum, porrorum, cæparum, & aliorum,
uibus multo tempore in Ægypto erant ci-
ati, contraxerant: expurgatis verò jam con-
etudo fecerit idoneum & suavem cibum.
Quid, quòd lenientibus medicamentis hoc
eculiariter inest, ut propter familiaritatem,
uam cum natura habent communem, faci-

limè in nutrimentum convertantur? idq; tum potiſſimùm, ſi quando aliud alimentu naturæ non ſtatim exhibeatur. Cùm igit Iſraëlitæ ſola hac Manna pro ſolo nutrime to uſu fuerint: non mirum eſt, eos quoq alimoniam inde ſumſiſſe. Quibus acced quòd conſuetudo etiam ex venenis pot cibum reddere idoneum, præſertim ſi len & moderata ea primùm fuerint: tum eni in corporibus humanis venena & pharma illa digeri, & in alimoniam converti, Medi placuit: quum nihil nutriat, quòd non pri naturæ viribus concoctum ſit. Conſuetud nem certè in cibo plurimum valere; & qu dam venenis enutritos duraſſe, Joh. Bruy rin. *de re Cibaria libro primo c. 22.* demonſtr Sic Thraſias pharmacopola & plerique Græcia paſtores, integros ellebori manip los citra noxam devorarunt & concoxerun cujus frequentes potiones, ob pharmaci a ſuetudinem, Eudemum illum Chium, n vomitu, nec alvi dejectione purgare pot rant, ut eſt apud Theophraſtum *lib. nono. hiſtor. plantar. cap. 18.* Et proditum eſt, puella præſentiſſimo napelli veneno nutritam, puellari Venere decoram, ab Rege Ind rum, Alexandro Magno muneri datar Cujus ſcintillantes & ſerpentum more n

Venena in alimoniam conversa.

ctar

ntes oculos cùm Aristoteles ipsius præce-
r vidisset: Cave tibi ab hac, inquit, ô Ale-
der: hac nempe tibi exitium paratur. Nec
llit hoc Aristotelis judicium eventus.
n plerique proci virginis commercio in-
icati interierunt. ut ex Aristotele & aliis
ulit Johan. Langius, *Epistol. Medicinal. lib. 1.*
st. 12. Jam si consuetudo ex venenis ci-
m potest facere idoneum, ut diximus:
anto magis ex cibis medicamentosis. Ac-
dente præcipuè Dei concursu, quo non
us solùm, sed suavissimus etiam, & dele-
mentum omne in se habens, efficiebatur.
eque verò hinc Dei elevatur majestas, cùm
turales rerum caussæ investigantur: sed
idatur potiùs infinita ipsius sapientia, quâ
nnia ita disponit, ut etiam quæ sunt por-
ntosissima, videantur bona ex parte, secun-
um naturalem rerum ordinem evenisse.
tsi enim Deus omnia jussu nutuque solo,
lla etiam adhibita materia possit agere:
demus tamen sæpenumerò eum & rerum
aturalium, quarum ipse effector est & mo-
erator, adminiculo & velut instrumento
oluisse uti; eaque ratione prospicere visum
t, atque afflictis mentibus solatia afferre.
Quòd igitur Hebræi in vasta illa ac siticulo-
a solitudine Mannâ pasti sunt, divinæ po-

tentiæ adſcribendum eſt illud quidem, quæ tamen naturæ uſa ſit miniſterio: uti jam coturnicibus gregatim in caſtra dela aut cùm percuſsâ petrâ, refocillando popu aqua profflueret, lignoq́ue aqua amara dul ſceret, tum etjam cùm Euri violentiſſimo tu rubrum mare exſiccatum, tranſitum H bræis patefaceret, ad internecionem dele inſequentibus. Similis eſt ratio de fari multiplicata, & adaucto oleo, Heliæ, & He ſæi precib. *3. Reg. 17.* Eodemq; pertinet, qu Hiskiæ apoſtema, admoto cataplaſmate caricis ſeu ficubus contuſis, quæ maturan facultate pollent, ad ſanitatẽ perductum e *Jeſa. 38.* Sic Chriſtus ipſe in diſpellenda cæ tate mendici, medẽdi rationem non reſpu confecto collyrio ex luto & ſaliva, eaq́; abl ta extersáve in piſcina Siloë. *Joh. 9.* Eſt quip ea ſalivæ hominis jejuni vis, ut vel hoc ſec lo lippitudini oculorum medeatur. *Plinius 28. cap. 4.* Sic Civis in Alexandria cœcus, du Veſpaſianus ſupplicis ad genua devoluti co cos oculorum orbes ſalivali oris excremen aſperſiſſet, viſum recuperavit. Corn. Taci *lib. 21. de Veſpaſiano.* Joha. Lang. *lib 3. Epiſt. M dicinal.* Similiter Chriſtus in diſcutienda ſu ditate, digitos in aures inſeruit, immiſſoq́u in linguam ſputo, loquelam muto reſtitui

Saliva hominis.

Matt

Matth.9. Marc.10. Cujus generis miracula a-
iis solo tactu aut verbo peregit, ab iis tan-
um stipulatus impetrandi fiduciam: quam
im inter alios clamosus ille cœcus Barti-
æus inter turbæ fremitus testaretur, confe-
im nullo adhibito visibili externoq; signo,
isum recepit. *Luc.18.* qua de re plura videri
oterunt apud Levinum Lemnium *in Her-*
ar. Biblic. explic. c.3. & Franc. Vallesium *in lib.*
ngulari de sacra Philosoph.

Manna Arabum an Græcis cognita fuerit sub alio nomine.

Sed an hæc Arabum Manna, veteribus Græcis fuerit cognita, non parum contro-
ersum video. Sunt qui hoc negant propter-
à, tum quòd nomen hoc apud illos non re-
eriatur; tum quòd hanc purgandi faculta-
em nulli alicui rei simili tribuant, tum quòd
Averroës. *5. Coll. cap.55.* disertè scribat, Inveniri
quædam medicamenta apud Medicos, de
quibus Galeni testimonium non exstet, at-
que inter hæc *Tereniabin* ponat, quam Man-
nam interpretantur. Sunt contrà, qui Man-
nam veteribus Græcis cognitam quidem fu-
isse affirmant, non tamen sub Mannæ nomi-
ne (quam vocem Arabes ab Hebræis mutua-
ti sunt, quibus *Manhu* idem est, ac si dicas,
Quid est hoc?) sed appellatione Mellis aërei,
seu roscidi, sive roridi. Atq; ea de re ipsũ etiã
Galenum loqui *lib.3. de aliment. facult.* ubi fate-

tur, ſuo tēpore in Aſia hoc mellis genus ita co
pioſè repertū fuiſſe in frondib. arborū, ut In
colæ dixerint Jovem pluiſſe mel: Unde ind
tum illi nomen, ut vocaretur ἀερόμελι ϗ δρ
σόμελι, quaſi dicas, mel aëreum, mel roſcidi
rorem melleum. Quinimò longo ante Gal
num temporis intervallo Amyntam Gra
cum auctorem *in 1. de Aſiæ ponderibus lib.* Ma
nam ſub aërei mellis nomine exactè deſcr
pſiſſe, Johan. Langius aſſerit *lib. 1. Epiſt. Me*
dic. 64. Et quidem appellationum iſtarun
ratio vel inde eſt evidens, quoniam mel illu
non ſecus atque ros antelucanis temporibu
è cœlo ſeu aëre cadit: ubi halitus è terra & a
quis prodeuntes, Solis calore ſublati, ac dein
de exactè extenuati & cocti, à frigore nocti
in unum coguntur & denſantur, atque in
mellitos grumos coëunt, herbarum & arbo
rum foliis atque frondibus, lapidibus quoq
& ſolo interdum inhærentes. Incolæ itaqu
coria ſuper terram extendunt, arbores a
ſtirpes excutiunt, quodque ab eis mellis in
ſtar defluit, excipiunt, & fictilia eo implent
quod quidem relictum brevi temporis cur
riculo coaleſcens, grumoſum, gummi modo
efficitur, ut Fuchſius tradidit. Collectionem
autem illam matutino tempore, & quidē an-
teculanis horis fieri, etiam ex Matthiolo di-
ſcimus.

Mel aëreum cur dicatur.

[i]mus: qui *Commentar. in lib. 1. Dioscor. c. 73.* ab [i]ncolis se accepisse ait, quòd Manna manè le[g]atur priusquam Sol exortus admodum ex[c]alefaciat: posteà enim Sole liquefactam & [a]bsorptā facilè evanescere. Quapropter ple[r]ique (inquit) ubi in magna deciderit copia, [s]ummo manè ramos arborum præscindunt, [&] in opacis collocant, ubi concretam majori [c]ommodo legunt.

Mel aëreum ab Arabum Manna non differt.

Mel verò aëreum seu roscidum, ab Ara[b]um Manna nec forma, nec viribus differre, [c]ollatis utriusq; descriptionibus erit eviden[t]issimum. Nam, teste Mesue *lib. de Simplicib.* [c]*ap. 8.* Arabum Manna est ros supra plantas & [l]apides cadens, cujus materia est vapor, qui e[l]evatur, cui accedit & digestio & maturatio in aëre, quando est æqualis & secundus lætis aspectibus. Diversificatur autem secundùm diversitates rerum, super quas cadit. Et cadēs super plantas, suscipit de virtute plantarum, & est cum permixtione particularium foliorum & florum. Jam si cum hac Mannæ descriptione conferatur Galenica Mellis aërei descriptio, *lib. 3. de facult. aliment.* prorsus certè cum ea conveniet, ut Fuchsius rectè animadvertit.

Mel apum differt à mel-

Licet autem Galenus eo loci; hoc drosomeli, id est, melleum rorem seu Mannam,

le roſcido ſeu aëreo.

adeò affinem Melli apum faciat, ut horum u-
nam & eandem materiam eſſe aſſeveret, Ro-
rem ſcilicet: tamen Rorem melleum, ſeu me-
aëreum, ſeu mel roſcidum à Melle apum
quod ex floribus colligitur, materiâ diſtare
multis demonſtrat rationibus Valerius Cor-
dus, *in annotat. in Dioſcorid. lib. 2. cap. 104.* Pri-
1. mùm enim Mel apum ſemper, quocunqu
Veris & æſtatis tempore in floribus reperi-
tur. At ros melleus non ſemper, ſed rariſſim
2. decidit. Deinde Mel apum tam noctu, quàm
interdiu, in floribus invenitur. At melleu
ros tantùm matutino tempore. Adhæc, mel-
lis apum circa meridiem plurimum in flori-
3. bus deprehenditur. At melleus ros, incale-
ſcente Sole, ſtatim perit. Tum Mel apum
4. dum in floribus continetur, ſemper eſt liqui-
5. dum. At Ros melleus eſt concretus. Poſteà
Mel apum continetur in floribus. At Ros
melleus ſuper folia plantarum decidit. Præ-
6. tereà, Mel apum vetuſtatem non tantùm per
ſe longam ferre poteſt, ſed etiam omnia alia,
quæ hoc excipiuntur, in multos annos con-
ſervare: quod Theriaca, Mithridaticū, & aliæ
hujusmodi confectiones clarè oſtendunt. At
Ros melleus, ne ſolus quidem incorruptus
unū atq; alterū annum durare poteſt; nedum
7. alias res à corruptione tueri. Inſuper, in Se-
pten-

tentrione maxima mellis est copia, ut in
Lithvania, Livonia, & vicinis regionibus: In
quibus tamen rarissimi mellei rores conspi- 8.
ciuntur. Quinimò, si Ros melleus est mellis
materia: quî fit, quòd hic in flores tantùm
decidat? Cœlo enim delatus in ea potiùs se
demitteret, quæ lata & expansa sunt, veluti
folia plantarum; & minimè in tantillos flo-
res. Quoniam verò mel apum non in foliis
plantarum, sed floribus reperiatur, atque iis
non totis, sed absconditis eorum anfractibus
& posteriori tantùm parte atq; recessu: haud
verisimile est, Mellis apum materiam Rore
constare. quomodo enim his præteritis latis-
simis etiam foliis, in florum ultima penetra-
lia tanquam furtim irrepens, atque ex indu-
stria in latebris se absco̅sum recipere potest?
Accedit, quòd Rore mellito delapso ad hunc
frequentiùs quidem convolant apes, nō qui-
dem ut eum in alvearia revehant; sed tanquā
ad cibum & pastum: quo adeò se replent, ut
prorsus inertes & ignavæ reddantur; multæ
emoriātur. Hinc Rustici dicere solent: Mel-
litos rores bonum quidem pastum apibus
præbere, sed ad mellificationem minimè cō-
ducere. Interim enim, dum roris suavitate
allectæ, cibi avidæ detinentur, nihil ad alvea-
ria convehunt. Quapropter Mellis apum

Quæ sit vera Mellis apum materia.

materia non est Ros, sed cujusq; plantæ dul-cissimus succus, à Sole ad extremas ejus parte (quales flores sunt) elicitus, perfectè excola-tus & excoctus, dum per tantum spacium a flores trahitur. Unde quando tempestivo imbres serena cœli constitutio sequitur; plu-mum mellis gignitur, imbre nimirum suc-cùm & materiam plantis præbente, Sole ve-rò in dulcem liquorem excoquente.

Differentia seu genera Mannæ. Liquida.

Cæterùm Manna duûm in universum es generum. Alia enim est liquida, alia arida. *Liquida*, fictilibus asservatur, & Arabico no-mine *Tereniabin*; Hippocrati *Mel cedrinum*, Galeno *Mel aëreum, mel roscidum, Ros Libani*. Hæc quia nunc nullo in precio habetur, ser-vari desiit. *Arida*, hodie in arculis ligneis, aut vitreis asservatur: estq; duplex. Vel enim ex Orientali plaga defertur, vel ex Calabria. Quæ ex Orientali defertur plaga, triplex est: 1. *Granata & Mastichina*, quæ præstantissima putatur, & exiguo grano Mastichæ est simi-lis, unde & nomen sumpsit. 2. *Bombycina*: quæ vilis est, & grano constāt grandiori, floccorū lanæ & bombycis effigie: estque nihil aliud, quàm aut evanida & senio exhausta Masti-china, aut saccharo aliisq; imposturis adulte-rata. 3. *Brianſona*: quæ compacto est grano, pingui, dulci, flavoque prædita. Quæ ex

Arida.

Cala-

Calabria defertur, itidem eſt triplex. 1. Quæ carpium frõdibus inſidens colligitur, & primas obtinet partes. Hinc appellatur *foliorum Manna*. Conſtat autem minutis granulis, tranſlucida, gravis candida, guſtu dulcis ac ſuavis. 2. Quæ ramis inſidet. Hæcq; ſecundas ſibi adſciſcit partes. 3. Quæ lapidibus & ſolo inhæret, granis conſtans craſſioribus, & colore minùs ſincero. Sicq; prioribus duabus vilior exiſtit.

Delectus Mannæ.

In delectu Mannæ, Ætas, Locus, & Arbor, conſideranda. Nam aliquid ex ea re, ſuper quam cadit, ſibi acquirit, & propter contactum facultatem attrahit. Hinc quæ ſuper foliis arborum reperitur, optima cenſetur, quia nihil ab ipſis recipitur: neq; ipſa eſt ingrati odoris. Quæ vero ex caudice arboris colligitur, non tam bona eſt quàm quæ in foliis. attamen in trunco collecta melior eſt, quàm quæ ſuper lapidem aut terrã recipitur. Rurſus præſtantior eſt, quæ in ſaxo provenit, quàm quæ in terra: ex qua faciliùs corrumpitur. Interdum igitur lanæ bene mundæ arboribus ſubjiciuntur, ex quibus illa ſumitur: ut videre eſt apud Andernacum *in dialogo quinto ſecundi Commentarii*.

Optima item cenſetur, quæ recens eſt, ſplendens, candicans, & in puriſſimos gru-

mos concreta, gustu melleam præ se fere[...] dulcedinem: ex stirpibus odoratis & salub[...]bus collecta: nullis surculis aut folliculis i[...]plicata. Mala est cineritia. Pessima est fus[...] cœnosa, antiqua. Hæcq; tempore mollesc[...] & dolum prodit.

Durationis tempus.

Variat etiam Durationis tempus. Alia [...]nim statim post annum exolescit & situm r[...]dolet, ut Mastichina, quæ uno duntaxat a[...]no in suis viribus persistit. Alia tardiùs co[...]rumpitur, ut ad quinquennium adserva[...] possit: veluti est, quæ in Italia provenit, pr[...]sertim in Calabriensi agro. Omnes tame[...] sicciori loco gaudent. Sed an Manna ill[...] qua nos vulgò utimur, sit roscida Manna A[...]rabum; id disputatum habes apud Joh. Co[...]stæum *in annotat. ad Mesuæ lib. de simplic. cap.* & Donatum Altimarum *in libello de viribus & differentiis Mannæ.* quibus adde, quæ de Man[...]na scripta reliquit Mesues *lib. de simplic. cap.* & Petrus Andreas Matthiolus *in lib. 1. Dioscori[...]dis cap 73.* Joh. Langius *Epist. Medic. lib. 1. Epist. 64.* Andernacus *in dialogo 5. secundi Commentarii:* Leonhardus Fuchsius *lib. 1. de Composit. Medic. cap. 6.* Ex istis enim Medicorum hortulis hæc nos delibavimus.

DE

DE ALCHYMIA.
TIT. VII.

ALchymia, infusionem significat. Chymiâ enim, Græcâ dictione, Latinis Infusio denotatur; & Al, Arabum est articulus: quibus Al co-
anus, Hic Coranus est; & Al megistus tolomæus, idem quod Hic Megistus vel laximus Ptolomæus.

Alchymia notatio.

Magna est controversia, quando in-enta Alchymia fuerit. Neque enim Plinius uctor alioquin diligentissimus, neque et-ī Græcus aut Latinus scriptor ullus men-ionem ejus facit. Equidem hanc antiquis-imā credo, licet posteà intermissam. Scri-it enim Suidas, artem istam usque ad tem-ora Argonautarum durasse, cū Iason sur-eptum ivit aureum vellus: quod nihil e-rat aliud, quàm liber quidam, ex aliis me-allis aurum docens conficere. Eum enim ecto nomine aureum appellabant vellus, fabulam illam confingentes. Ægyptii ar-tem istam, imperante Diocletiano, strenuè

Origo.

professi sunt: qui odio illos habens, ob [...] citatum tumultum, scripta eorum de [...] sione argenti atque auri conquisita co[...] bussit, ne ex arte hac ditati Ægyptii, [...] pecuniæ freti copiis, in posterum rebel[...] rent, ut idem Suidas refert. Creatus a[...] tem fuit Diocletianus Imperator an[...] 287. ut ita ars ista renovata potius, qu[...] nova dici possit.

Multa autem hoc seculo nostro eg[...] giè & ingeniosè inventa sunt, quæ ant[...] planè fuerunt incognita. Inter quæ refer[...] potest Lato, *sive æs illud coronarium[...] quod est æs illustratum certo aliquo pulv[...] re, qui admiscetur, & splendorem metall[...] quod revera non est, ei indit. quoniam [...] cochleare ex ære isto coronario inibi im[...] mergatur, purum illud æs, ut prius era[...] revertitur. consumto enim pulvere, a[...] scititium splendorem amittit.*

Lato.

Excolentes Alchymiam modum et[...] jam excogitarunt Saphyrum dealbandi[...] ut Adamas videatur. Soletq; annulo it[...] inseri, ut nemo, quantumvis peritus, Sa-phyrum eum esse, possit dignoscere. Equid[...]

Saphyri dealbatio.

eju[...]

...s rei periculum fieri vidi à Gemmariis ...netis, cur ante Duce Reipublicæ illius ...n Prætorem Patavii ageret. Orta e... ...n disputatione, & sponsione facta, u... ...um lapis illi annulo insertus, Saphyrus ...t, an Adamas; pro Adamante fuit ...ponsum, & dixerunt Artis hujus periti, ...n potuisse Saphyrum istum ab Adaman... ...discerni.

Proferunt quoque Alchymistæ Stan... ...genus, quod ipsummet argentum putes. ...que malleo quidem percussum constans ...net & stabile. at non in vaseillo, quod ...copella sive Cupellam nominant. Ha... ...nt præterea multas alias inventiones ...regias.

Stannum pro argento.

Invenerunt etiam Aquas fortes, qui... ...s æs ab auro & argento separant. quod ...tiquitus fieri non poterat, teste Vlpiano ...risconsulto in l. 5. §. 3. ff. de rei vindicat. ...i, si æs cum auro mixtum fuerit, nõ am... ...ius id deduci posse ait. Aquæ istæ for... ...s, cùm aurum ab argento separant, mi... ...biliter visum afficiunt. Videtur enim ...gentum quasi columna quædam per me-

Aqua fortis.

dium adscendere; mutaturq́ in viride puniceum & alios colores: deniq́ per a spargitur, ut nihil de argento videa amplius: sed omnia aquâ plena sunt, a in fundo subsidente.

Cupella.

Noviter quoq́ reperta fuit Lacope *sive cupella, vasculum mirabile, ex bub osse factũ. In hoc aurum & argentum liendum, & ab omni macula expurg dum mittitur, ut nihil præter purum tum aurum ibi remaneat. Aurum igi vel argentum tenui bracteæ plumbi in lutum, & vasculo illi immissum, igni i ponitur. tum Cupella sive vasculum ist quicquid inest metalli, absorbet: ips verò aurum aut argentum, quod in fu do absque omni mixtura residet, in ctum relinquit. Idq́ aurum di Cope dicunt.*

Alchymia an sit licita.

Sed dubitatur, Vtrùm Alchymia licita, nec ne? Et sanè tam Civilis, quà Canonici juris interpretes uno ore aff mant; Etsi prima fronte negativè conc dendum videatur, eò quòd solius Dei unam substantiã mutare in aliam: id qu

ncm

no, quàm magni etiam nominis sit, præ- re queat: Ideoq; & Diabolus Christum tentaturus, & veluti dubitabundum red- diturus, Vtrùm filius Dei esset, nec ne; Si, inquit, filius DEI es, dic ut lapides isti pa- nes fiant, hoc est, ejusmodi quid fac, quod filius Dei est: Nihilominus tamen con- cludunt tandem, Alchymiam esse lici- tam. Idq; hoc fundamento: quia scilicet o- mnia metalla ex sulphure & argento vi- vo, quod Alchymistis Mercurius voca- tur, procedant: quæ si recipiant aerem, a- quam & solem satis idoneum, in aurum convertantur: at si temperamento defici- antur, ut ad perfectionem illam deduci nequeant; tum argentum inde conficia- tur, aut stannum, aut plumbum, aut æs, ex influxu & dispositione elementorum. Ars igitur humana non transmutat u- nam substantiam in aliam: sed calor & temperamentum, vim & potestatem ha- bens sulphur & argentum vivum in au- rum commutandi. quòd si ob defectum fieri hoc non poterit, tum Alchymistæ cum ar- te supplent calorem & temperamentum

istud: quod si naturaliter adfuisset, uti[...] ipsum sulphur ad auri substantiam de[...]xisset. Id quod Alchymistæ faciunt, N[...]turæ defectum artis adminiculo suppl[...]tes. Johannes Andreæ, celebris Ju[...] Pontificii interpres, scribit Arnaldu[s] in Villa nova, *in Curia Romana, præs[...]tibus multis Cardinalibus æs in virgu[...] auri commutasse: mox discedentem p[...]misisse, ut probationi omni subjicerent[...] Ars quidem vera esse potest: sed pauci[...]mos, imò vix unum esse credo, qui eam c[...]leat. Nam qui hanc profitentur, aut fa[...] sunt, aut admodum proclives ad pauper[...]tem. Est enim tritum vulgi sermone p[...]verbium:* Nunquam vidi Alchymista[m] divitem.

Arnaldus de villanova.

NOTAE sive COMMENTARII.

Video multorum literis consignatu[m] Hannibalem, magnum illum Carthagine[n]sium Ducem, patriâ expulsum, cùm Eph[e]sum ad Antiochum regem venisset exul, i[n]vitatum fuisse ab hospitibus, ut Phormio[nem]

hilosophum & Rhetorem, si vellet, disse-
item audiret. Atque ubi is, se non nolle,
endisset, verba fecisse Philosophum satis
ulta, de Imperatoris officio, & de omni re
ilitari. Applaudentibus itaq; & laudanti-
s eum Antiochi Satrapis, qui ipsum audi-
nt; interrogatum & Hannibalem, quid
eo sentiret? Respondisse *Pœnum* dicunt,
ultos se quidem deliros sæpè vidisse; sed
i magis, quàm Phormio deliraret, vidisse
minem. Vereor mehercule, ne futuri sint,
i de meo hoc facto idem judicent, cùm me
Alchymia, quam neque disciplinâ satis,
que etiam & quidem multò minùs usu mi-
cognitam esse, nequaquam eo inficias,
rba fecisse viderint; ad Te præsertim, *Illu-
ss. & fortiss. Princeps*: qui non tantùm, ut
nnibal, militari prudentia & bellica virtu-
Dux passim deprædicaris inclutus: sed &
nnium præterea laudabilium scientiarum
gnitione ita polles, ut ipsi ob id Nestori
ritò comparandus sis armato, nisi ille plus
tis habuisset; tu plus veræ sapientiæ. De-
eram scilicet animo mecum perpendere,
tius me cùm conscientiæ, tùm famæ con-
turum fuisse tacendo, quàm inscitiæ meæ
tes advocando: sapienter monẽte illo, qui-
nque etiam fuit, satius esse à culpa absti-
nere,

nere, quàm eâ commissâ, errati veniam
scere. Hanc tamen vel propterea faciliùs
impetraturum confido, quòd cùm insti
mei ratio exposceret, etiam ad præsen
hunc Titulum Notas meas adscribere;
quidem animus mihi fuerit, integram
chymiæ artem, aut Artis præcepta trac
sed satis fore existimârim, si quæ parti
probatissimorum Auctorum lectione,
tim etiam virorum doctorum conversati
& colloquio didiceram, ea materię huic c
venientia, hîc loci, vel historicè saltem ex
nerem; interim non modò haud invitè
vis permittens, suo ut abundet sensu, & d
pro arbitrio statuat; sed & eo me non pa
sustentans, quòd si erratum hîc forsita
me fuerit, honesta tamen dicatur erroris
cusatio ejus, qui multos & præstantes i
magna Duces fuerit sequutus. Ut ig
ab ipsius verbi notatione exordiar, con
ex Julio Firmico & aliis, antiquissimum
Alchymiæ, chemiæ, chymiæ, aut chimiæ
men, ipsis etiam Arabibus & Ægyptiis us
patum. Suidas in recitandâ illâ Diocleti
historiâ, cujus Pancirollus hîc meminit
& Cedremus, dicit χημείαν, quam nos
ctè vertere possumus *Chemiam*. Plutarc
in Osiride ait, Ægyptum sacrâ linguâ à sac

Alchymiæ notatio.

dotil

ptibus dictam esse χημείαν. Quid absurdi t, putare, artem ipsam jam inde ab Herme-Trismegisto sacerdotibus Ægyptiis fami-arem, Chemiæ, quasi Ægyptiæ, nomen tra-isse, ad perpetuam ortus sui memoriam? uid Arabes apposuerint & quo sensu, satis otat Pancirollus noster: etsi Cœlius Rhodi-nus non Al, sed Archimiam nominet. *leg. 7. p. 11.* quasi, ut quibusdam placet, ἀργύρου χη-μείαν. Quòd si Arabibus id verbi fusionem gnificat, non ineptè Recentiores nominis tionem reddunt ἀπὸ τοῦ ἅλος καὶ χέειν, quòd t *fundere Salem*, ut Libavius *lib. 1. Epist. Chy-ic. Epist. 6.* & Henricus Khunrad Lipsensis *in e confess. capit. 7.* tradidêre: modò ne à Græcis ceptum dicamus cum Libavio. Neque nim satis est, ut idem putabat, Græcam lin-uam cognitam fuisse in Ægypto: aut ibi uisse fertiles metallorum fodinas & scapten-las. Cur enim à Gręcis non petitam artem, orum potius, quam domestico appellarent omine? Eodem modo *Chymiam* dicere li-eat ἀπὸ τοῦ χυμοῦ, id est, humore, sapore, &c. t quomodocunque notio exprimatur, at on, ut origo. Infrà enim demonstrabitur, on à Græcis primò, aut Latinis, sed ab Æ-yptiis artem hanc fuisse excultam. Recen-ores (in quibus fortasse primus Paracel-

ſus) Artem *Spagiricam* vocant, vel ἀπὸ τοῦ σπᾷν καὶ ἀγείρειν, (quod eſt divellere & congregare: cùm, ut annotat Quercetanus *in Antido Spagir. ſclopet.* per eam eliciatur, ac tum cogatur comprimaturque ſubtilis quædam & ſpiritualis natura, in qua vis & effectus medicamenti præcipuè conſiſtit:) Vel, ut placet Libavio *adverſus Gramannum, & dicto Epiſtolarum loco*, quaſi Magiricam, aut excoctoriam. Non deſunt, qui *Deſtillatoriam* vocant, à deſtillationibus artificioſis: quam tamen Hieron. Rubeus *Sect.4.lib.2. Deſtillat.* & Pancirollus noſter, diverſam facit à Chemiâ: ſed ita, ut una ex altera ortum duxiſſe videatur: &, qui ad deſtillationem, metallorum præſertim, incumbit, is ſtatim, ab omnibus ferè, Chemicæ arti operam navare credatur. Nimirum diſcernit, non tam ſubjecto, quàm ſcopo. Facit enim *Deſtillationem* rei Medicæ præparationem ad uſum Medicum: *Chemiam*, metallorum transmutationem & perfectionem. Libavius contrà, Chymiam eam dicit Alchymiæ partem, quâ perficiuntur quævis opera Chymica, Eſſentiæ, Magiſteria, &c. *lib.2. Alchym. cap.1.* Sunt, qui latiùs adhuc accipiant verbum Chemiæ, quàm ut ſuperiorum nominum ratio competat. Non enim ſolam Medicinam & Operationem

Spagirica.

Deſtillatoria.

Deſtillatio à Chemia quomodo differat.

nen

tem, sed omnem etiam Naturæ rationem, & ex aliis principiis, *Sale*, *Sulphure*, *& Mercurio*, ipsi tribuunt. Ita ferè Theophrastus Paracelsus post Veteres (neque enim ipse se authorem, sed restauratorem passim venditat, qui multa didicerit à patre VVilhelmo, Setthagio, Tritthemio, aliis, *1. Tom. Chir. Mag. lib. secundo tract. tertio. capit. primo.*) & qui eum sequuntur, Petrus Severinus Danus *in Idea suæ Medicinæ*, Thom. Mufettus Anglus *in dial. Apologet. adversus Erastum*, Gerardus Dornæus *in artific. Chymist. & de luce Naturæ Phys.* & alii plurimi. Indeque est, quòd in Dialogo, qui inscribitur *Chrysorrhimon*, dicatur scientiarum, ut ingeniosissima, sic maximè utilis & necessaria. Eandem ob causam Dornæus *in Clave lib. 1. cap. 1. & alibi*, constituit eam Theoricam & Practicam, ut Philosophiam; quam etiam dicunt, sed cum adjectione, *Philosophiam adeptam*: licet artis hujus professores etjam absolutè & absque adjectione ista *Philosophos* se appellent. *Theorica* Physica est scientia, ut Libavius ait, honoratior; desumenda Dornæo *libro primo de luce Natur.* ex Geneseos *capit. primo & secundo.* & fundamentum Chemistici artificii seu *practicæ*, quæ conjuncta est, ut Chrysorrhimon ait, cum naturalibus rationibus, ex

Chymia & theorica, & practica.

ſympathia & antipathia manantibus: quippe quæ ex Naturæ ſecretis admirandos, pulcherrimos, ſalutares, & divinos effectus ſolea[nt] proferre.

Non diſputo, quàm ineptè: hoc obſervo neminem adeò inſaniiſſe, ac nuper Rulandum, qui, (ut mihi hunc Titulum recognituro oſtendit Vir Clariſſimus, Johan. Ingolſtetterus, Medicus Palatinus) in Dedicatione Progymnaſmatum Alchemiæ, ferè ex Harveti Demonſtrat. Verit. Chym. & Exam. Pariſ. Cenſ. Libavii tranſcriptorum, in ipſam Aulam Auguſtiſſimi Imperatoris transmiſſâ, auſus eſt totidem verbis ſcribere: Si Paulo (Apoſtolo) conſentienter ratiocinari licebit, eminentior (ſic enim legendum cenſeo ob propoſitum, quod eſt demonſtrare, hanc artem, ut paulò antè ait, eſſe omnium eminentiſſimam) Dei notitia, ex hujus artis Alchymiæ praxi hauriri poteſt, ipſis ſacrarum literarum monumentis. Sed hæc vindicent ii, quibus præcipuè hæc cura incumbit. Ego ad ſubjectam materiam officiaque pergo.

Iohan. Ingolſtetterus.

Etſi autem Dornæus & alii ſubjectam artis materiam ponunt Vegetabilia, Mineralia, & Animalia, (horum enim omnium

Chymiæ ſubjectum.

nnium usus est in medendo) in quibus ad Medicinam præparandis separatione impuri à puro (quod, illo rejecto, usurpant, quippe Essatâ, quam vocant, Anatomiâ Essentificatum, & à Compedibus, quò plus virium haberet, corpori humano seorsim aut conjunctim applicatum, tum ad morbos depellendos, tum ad valetudinem confirmandam, liberatum) versatur: qui tamen usum Medicum primò non spectant, sed Politicum aut Oeconomicum, hoc est, divitias aut delicias, illi totam occupatam censent circa Metalla & Metallica. Primò dixi. Nam quòd decantatum illum lapidem Philosophicum cum GEBRO MAURITANO, & DORNÆO, ut posteà dicetur, Medicinam faciunt non minùs corporum nostrorum, quàm Metallorum: id prætexi magis, quàm credi à plerisque hanc artem tractantibus censent *Sapientes*, qui ubiq; rari. Sed ego hanc litem aliis dirimendam relinquo: & in instituto pergo. Ex eorum numero, qui Alchymiam ad Metalla & Metallica adstringunt, est Pancirollus noster, ut colligere est ex iis, quæ ad hanc artem & vetera, & recentia profert Inventa. Ex veteribus est, Aurificium: ex recentioribus, La-

Chymica inventa.

to, Saphyri dealbatio, Stanni præparatio Aqua fortis, & (reclamante Libavio, *Com. Alchem. parte 1. lib. 6. cap. 14.* ex Budelio & Matthesio, allegantibus *Psalm. 11. Hierem. 6. Malach. 3.* Platone item & Plinio: quàm rectè, alii viderint. Equidem probationem aliquam agnosco: illam, quâ de sermo, non video) probatio per Cupellam: de quibus passim Chymici & allegati jam, & allegandi deinceps. Verùm sunt longè plura, si non vetera, saltem recentia. Quæ cùm in certa redigat capita Chrysorrhimon; operæ precium duxi ea hîc adscribere: eoque amplius, quo uberiorem nobis suppeditabunt dicendi materiam. Ipsa autem exempla & modos infinitum foret hîc recitare: & peti possunt à Libavio *lib. 2. Alchym.* & Baptista Porta *de Magia naturali.* qui ex aliis ea diligenter collegerunt. Ait ergo Chrysorrhimon: ab ingeniosis hominibus quædam ita sunt eruta atque vulgata, ut jam artes amplius dici non mereantur. Quædam autem inventa nondum sunt. Quædam inventa quidem sunt, sed ea paucissimis, atque ferè nemini tot seculis constiterunt. Ex quibus unum est præcipuum (totius artis Chymicæ unicus scopus ac verus finis) miro tamen artificio, altoq; silẽtio semper absconditum, aut arca-

num

um dici adhuc mereatur. Et paulò pòst: Chymica inventa (ut præcipua persequar) sunt partim circa metalla, partim circa metallica, Circa Metalla hæc ferè possunt constitui: Ea commiscere simul, ut aliquid aliud esse appareat: cujus exempla satis sunt vulgata. Ea immutare, ut circa ferrum & æs maximè solet contingere: ponderi adjicere, aut, quod facilius, detrahere: solidiora quædam reddere: colorem in quibusdam mutare, ut circa ferrum utplurimum: molliora quædam, alia duriora efficere: omnia verò hæc absque fallendi studio. Alia, & quidem subtiliora, circa Metallica versantur: ut deaurationes, argentationes, separationes. Ex quibus indagatæ sunt Metallicorum admirandæ vires, sympathiæ, antipathiæ: ut Antimonii, Hydrargyrii, Caphuræ, Sulphuris, Chrysocollæ, Plumbi cinerei & candidioris cum auro, argento, orichalco, &c. Huc pertinet pyrii pulveris inventum: & vitri deducendi scientia in longissimas lineas. Omitto ea, quæ ad remedia pertinent, Destillationes, suffitus, fusiones Metallicas: quibus vix quicquam ingeniosius, accuratiusque. Quæ autem inventa nondum sunt, de iis verba quî facere possum? Inveniri tamen adhuc plura posse existimo: veluti vitrorum absq;

igne mollities, Electri compositio, lapidu[m]
durissimorum fabrefactio, aquarum tenu[is]
simarum excoctio, &c. Quæ verò inven[ta]
sunt, sed paucissimis cõstãt: ex his est, vitru[m]
in adamantinam duritiem perducere: mo[r]
bis desperatis ex Metallis & Metallicis pr[æ]
sentissima ac subita exhibere remedia. Ite[m]
contra venenorum omnium vim antid[o]
tum exquisitissimum certissimumque. p[o]
stremò, quod omnium eorum, quæ enum[e]
ravit, vim atque efficaciam excedit, est cer[ta]
ac compendiosa methodus, qua subtilissi[mi]
spiritus parantur, quorum efficaciâ absol[u]
tiora metalla multiplici proportione perf[e]
ctiora atque auctiora (nullâ prorsus tenta[ta]
fallaci Metamorphosi) produci possunt. H[æc]
paulò suprà: Ad hunc scopum pertinger[e]
dum cùm tot ingenia frustra laborarint: [u]
tamen aliquid egisse vulgò videantur, a[d]
Sophisticam confugere existimarunt, & si[c]
aureo, quod dicitur, *hamo* piscati sunt. Hæ[c]
ille. Ad hanc Sophisticam sunt qui referan[t]
lapides, seu tincturas auri particulares, qua[s]
sic dicũt, propter universalem: qua de mul[]
tus est Henr. Khunrad *in sua Confessione, præ*
sertim cap. 9. ex authore Consilii Solis & Lu[]
næ, Com. Bernhardo, Riplæo, Zacharia, alii[s]
Philosophis, post Gebrum: qui hoc dat con-
silii

lii *cap.7. Sum. perfect.* ut desertis particulari-us Universalis quæratur lapis: Cujus mate-riam ajunt esse parvi, imò nullius precii: ubi-que inveniri: ideoq; ipsum ubiq; parari pos-se, & facilè: nec fas tamen esse, nomen mate-riæ proprium, ut cæteram artem præparandi (nam in his duobus, 1. materiæ cognitio-ne: 2. ejus debita præparatione, totum Chy-micorum officium consistere ait J. Aurelius *lib.2. Chrysopœiæ*) divulgare, nisi ubi non pro-est. Loca allegãtur in Henr. Khunradi. Cõ-fess. *cap. 1.* ex Philosophis sed explicantur tũ ab aliis, tum vel inprimis à Theobaldo Ho-ghelande *lib. de Alchemiæ difficultate.*

Lapis Philosophicus.

Porrò de Artis hujus, quando partes va-riæ sunt & latè patent, authoribus & antiqui-tate quæritur variè. In sacris habemus, Tu-balcain filium Lamech erudiisse omnem fa-brum ærarium & ferrarium. *Genes. 4. vers. 22.* Unde credunt quidam, annotante Libavio *lib. 1. Alchymiæ cap. 1.* eum primum in aliqua artis parte sudasse, quæ dicitur Metallurgia. quasi verò hinc amplius aliquid concludi possit, quàm quâ ad agriculturam faciũt illa metalla, aut eorum usum, & in universum cognitionem: de qua disputat Polydor. Ver-gilius *lib.2. cap.19.* post Plinium. Artem verò transmutandi metalla in aurũ & argentum,

Chymica ars vetustissima.

Hermes Trismegistus.

Hermetes tres.

imò quatuor.

omnes vendicant cuidam Hermeti Ægyptio, seu Mercurio Trismegisto: quem sic [...]cunt, non tam ad differentiam cæteroru[...] (tres enim memorantur à Roberto Castr[...]si, ex Mesue: quibus Hier. Rubeus quartu[...] accenset *Sect. 1. cap. 4. de Destillat.* cujus su[...] citra controversiam pilulæ de Giera Herm[...]tis apud Mesuem, contrà quàm Libavius *A[...]chym. li. 1.* censet; nescio an etiam Pellicanu[...] seu vas & sigillum Hermetis) quàm ad la[...]dem. Qua de re sic scribit Robertus Castre[...]sis *in præfat. ad Morienum Rom.* à se ex Ar[...]bico Latinè, quamvis minus eleganter, co[...]versum: Legimus in historiis Veterum, tr[...] fuisse Philosophos, quorum quisque He[...]mes & Mercurius vocabatur. Primus fuit [...]noch: alter Noë: tertius, qui post diluviu[...] in Ægypto regnavit diu. Iste autem à no[...]stris Antecessoribus dictus est Triplex, pro[...]pter trinam virtutum collectionem, sibi [...] Deo tributam. Erat autem Rex, Philo[...]sophus, & Propheta. Is verò fuit, qui po[...] diluvium omnium artium & disciplinarum tam liberalium, quàm mechanicarum pri[...]mus fuit inventor & editor. Hactenus ill[...] Eandem rationem nominis Trismegisti red[...]dit Paulus Scaliger *lib. 4. Epistem. Cathol.* ve[...]rùm Tabula Hermetis, Smaragdina quæ di[...]

citu[...]

ur, ſeu Sermo veridicus, ut Dornæus vult
fat. *Comment in ipſam*, huic inſtituto con-
nientiorem reddit, his verbis: Vocatus
n Triſmegiſtus, habens tres partes Phi-
lophiæ totius mundi. Thomas Muſettus
nglus *Epiſtol. Chymic.3.* coætaneum hunc
oſi fecit: Paulus Scaliger, loco citato, pro-
potem Atlantis, Promethei phyſici fra-
is. Moſis autem nativitas cadit in An.
undi 2373. qui eſt ante natum Salvatorem
ſtrum 1598. Argonautarum expeditio
rciter An. M.2740. ante natum Chriſtum
31. ut ſupputat Abraham. Bucholz. *in. In-
ce Chronico.* Diocletianus verò Imperator
oruit circiter annum 284. poſt natũ Chri-
um. Ultra ergò mille octingentos viguiſſe
anc artem in Ægypto ante Diocletianam
hymicorum librorum devaſtationem,
e qua ex Suida auctor noſter loquitur, re-
è poteſt colligi. Cùm autem Moſes erudi-
us fuerit in omni ſapientia Ægyptiorum,
deò ut potens eſſet in dictis & factis. *Actor.*
verſ. 22. fortè quis hinc concluſerit, neque
um ignoraſſe hanc artem: eóque amplius,
verum eſt, quòd affirmare non dubitat
Dornæus, Triſmegiſtum tabulam ſuam Sma
agdinam, in qua contineri artificium hoc,
omnes contendunt Chymici, ex hiſtoria

creationis omnium, ut à Mose descripta
desumsisse. Sic enim ait *lib. de luce Natur. p*
fat. exposit. ad tab. Hermes ille Trismegist
cognomento Mercurius, in doctrinâ Ge
sis per Mosen traditâ non vulgariter inst
ctus, hanc posteritati physicam Spagiric
inde desumtam reliquit. Quæ si vera su
quis non cum Pancirollo dicat, hanc art
esse antiquissimam? Sed præstat ipsam H
metis inserere tabulam, ut legitur apud D

Tabula Smaragdina Hermetis.

næum loco citato: Verum, inquit, sine me
dacio, certum & verissimum. Quod est in
rius, est, sicut quod est superius. Et, quod
superius, est, sicut inferius, ad perpetran
miracula rei unius. Et, sicut omnes res fu
runt ab uno, meditatione unius; sic omn
res natæ ab hac una re adaptatione Pater ej
est Sol: Mater ejus Luna, Portavit illud Ve
tus in ventre suo. Nutrix ejus Terra est. P
ter omnis Theolesmi totius mundi est hi
Vis ejus integra est, si versa fuerit in terra
Separabis terrã ab igne, subtile à spisso suav
ter cum magno ingenio. Ascendit à terra i
cœlum, itemq; descendit in terram, & rec
pit vim superiorum & inferiorum. Sic hab
bis gloriam totius Mundi: ideoq; fugiet ab
te omnis obscuritas. Hæc est totius fortitu
dinis fortitudo fortis: quia vincet omne
ren

subtilem, omnemq; solidam penetrabit. Mũdus creatus est. Hinc erunt adaptatio- mirabiles, quarum modus est hic. Itaque atus sum Hermes Trismegistus, habens partes Philosophiæ totius mundi. Com- tum est, quod dixi de operatione Solis. ctenus tabula: quam omnes Commen- ores, ut Hortulanus, R. Lullus, Arnal. de la Nova, Com. Bernhardus, Libavius & , præter unum Dornæum, sensu allegori- potissimùm de Metallorum transmuta- ne exposuerunt. Ille enim de Universali dicina tum præparanda ex vegetabilibus, neralibus, & animalibus; tum applicanda pori & animo explicat, ut videtur, inge- osissimè. Verba sunt *Com. ad tab. Herm.* hæc; t igitur scopus istius Hermeticæ doctrinæ, edicina quædam Universalis, quæ nedum ensatorum corporum (materiam omnem Medicum corporis usum præparandam telligit, ut ex contextu colligere est) sed minum etiam corruptiones, atq; morbos nnes indifferenter auferat. Et mox: Non rum sanè se fecisse putent homines, si tot tam varias corruptiones amoverint: quã- quidẽ ultra quòd sanitatem corporis hac tione sibi conciliare valeant, mentis etiam nebras omnes, atq; velamina tollunt; qui-

Tabula Hermetis scopus.

bus amotis facilè veritatem cùm creatura tùm conditoris omnium Dei, ad ejus gl am proximorumq́ue salutem, diligentius quirunt, &c. hoc est, Physicè, Chymicè Theologicè seu Metaphysicè, & Moral exponit, tum *lib. de luce Natur. physica*, tu professo, & distinctè magis *Commen. in* tum denique cæteris à se editis libris. perspicuè magis requirunt Chaos & eju laborationem: quæ consistit in separati & definitione seu fixione: quomodo con sunt primùm, referente Mose, omnia. Vid tur Paracelsi & Dornæi expositio Genes Henr. Khunradus *Confess. suá*, ad mysteri Incarnationis confert hoc negotium. Su qui ad alia sacra. An autem hoc profanare Theologorum esto judicium. Ego, sparsim invenio alicujus momenti, refer ad Hermetem redeo. à quo quasi per ma tradita est & propagata, non ad Græcos, Latinos, sed Arabes. Qua de re audian Th. Mufettum: Chemiam (inquit) tract Mercurius ille ter maximus, circa Mosi tatem natus; sed ita obscurè, ut capere nec coævi, nedum Latini potuerint. Suc sit posteà Zoroastres, Salomo, & post ip Arabum familia: quorum tamen ante brum nemo, quod scimus, Chimiam defi

suisque organis, actionibus, materia, effe-
bus locupleravit. Huic tamen Paracelsus,
que præclari Chymici, tam sermonis per-
cuitatem, quàm rerum ordinem addide-
nt, vereque affirmare possunt illud de
psis: *Ditavit ille nos, & nos illum.* Jam ut de
omone, cujus plusquam humanam sapi-
tiam abundè sacræ testantur literæ, nihil
: commemorem: de Zoroastre utique, cu-
jam memini, Clemens Romanor. Ponti-
k scripsit, eum, ob reconditos haud dubiè
entiæ thesauros, Magiæ magistrum, & Dei
nicum, Persis fuisse creditum: quamvis ful-
ine ictus interiisset. cùm in Græcia mul-
simili fato peremti, & sepulchro hono-
ti legantur. Id quod & principibus Ro-
anis non insolitum fuisse constat, ut sci-
cet flammis cœlestibus interciderent. Nam
Romulus Sylvius Albæ Rex, à quo ge-
us Quirini defluxit, fulmine periit: & Tul-
us Hostilius, tertius Romanor. Rex, dum
ntecessoris sui Numæ sacrificia parum ri-
imitatur, cum tota domo fulmine con-
agravit. *Livius lib. 1. Decad. 1.* Similiter &
nastasius Imperator de cœlo tactus vulgò
erhibetur. quanquam Zonaras *in Annalib.*
aulò aliter de hoc prodidit, vidisse eum in
omnis virum terribilem, qui librum manu

Zoroaster fulmine ictus.

Sylvius.

T. Hostilius.

Anastasius.

gestans diceret: Ecce ob perversitatem fi[illegible] tuæ annos XIV. vitæ tuæ deleo. & quia fat[illegible] sibi præsciverat, ut fulmine interiret, vir [illegible] lioquin non pessimus; Juris civilis discipl[illegible] imbutus apprimè, at vesanæ & nimium c[illegible] riosæ religionis, quippe qui divinitate[illegible] Christi simul cum carne conflatam, & un[illegible] naturâ confusam asseveraret, persuasus [illegible] impiis, cùm aliquando tonitrua & fulgu[illegible] præter modum eliderentur, ipse perterrit[illegible] in regio cubiculo mortuus inventus est, [illegible] quod trepidus confugerat: experturus tu[illegible] Christi veri Dei & hominis judicium, & v[illegible] nitatem sectæ utramque naturam comm[illegible] scentis. Quam ut aliquando confutaret Ar[illegible] genorum Rex Alamundarus, recenter [illegible] Orthodoxis institutus, mœstitiam vultu c[illegible] ram scelestis simulavit: eo quòd, ut fingeb[illegible] rumor pertulisset, Michaëlem Archang[illegible] lum mortuum. Illis id fieri non posse affi[illegible] mantibus; Ecqua igitur ratione, inquit, vecordes, Anastasio Cæsari imposuistis, du[illegible] suasistis divinitatem Christi promiscuè cu[illegible] carne conglutinatam pati potuisse? Hoc l[illegible] pido & scito responso, ait Forcatulus *lib.2.* *Imper. & Philosoph. Gallor.* pleriq; illecti, à s[illegible] lita perversitate discesserunt; eò lubentiu[illegible] quòd Anastasius meticulosè semet territa[illegible]

Attendite ô Ubiquitarii!

:cubuisset, morte sola verum sequi edoctus, que eundem minitans exitum sceleratis *biquitariis*, idem, si non tetrius dogma ho- e etiamnum impiè & nefariè asserentibus. quòd autem Ægyptii (ad hos enim jam re- eundum est) artem istam Chimicam occul- m servarint, etiam Suidas testatur. Quo mi- us mirum est, ad Græcos & Latinos tardiùs anc pervenisse; licet nobiliores olim Philo- phi, ut Democritus, Pythagoras, Plato, alii Ægyptum dicantur profecti, ut Magiæ rcana, quibus Medicina annexa fuit, addi- erent. *Cicero quinto de Finibus quarto. Tuscu- narum. & Philostrat. in vita Apollonii lib.1.* im certum sit Ægyptios Medicinam admi- andam effecisse & illustrasse Magiâ illâ na- rali, quæ & rerum naturalium sympathiæ antipathiæ peritiâ, conspirantibus astro- um, & non rarò etiam Spirituum vicibus onstabat, ut ex Plinio & Suida docuit Joha. angius *Epist. Medicin. lib.2. ca.2.* Apud nemi- em certè ex antiquioribus sive Græcorum, ve Latinorum, quod sciam, Chimię nomen xstat, nedum res. Suidam tamen, Plutar- hum, & Julium Firmicum, Virum Consula- em, qui Constantini Imperatoris tempore, b annis jam mille ducentis & amplius vixit, uprà excepi, illorumque loca attuli, Hic au-

Chimia ab Ægyptiis occultata.

Magia.

I. Firmicus.

tem nominatim Alchymiæ meminit ſcienti
lib.3.ſuæ Matheſ.(quam vocat diſciplinam Æ-
gyptiam) *ad Mavortium Lollianum cap. 1.*
dicens, Lunam in nono ab Horoſcopo loco
in nocturna genitura hominem ad ſcienti
Alchymiæ propenſum reddere. Nam quæ e
Ariſtotele vulgò afferuntur, ad transmuta-
tionem parùm faciunt. Non multò plus fa-
cit, quòd, teſte Plinio *lib.33.cap.4.* Cajus prin-
ceps ex auripigmento aurum fecit. Plus e-
nim ibi ſeparationis, quàm transmutationis
eſt: ut ex contextu patet. Non deſunt tamen
qui ex Hipp. Platone, Heſiodo & Hermete
aliquid ejuſmodi poſſe intelligi contendant.
Ex Hipp. eſt in Epiſtola ad Cratevam, ubi
ſæpius admirabatur rem herbariam, ut & U-
niverſorum naturam ac conſtitutionem, &
ſacerrimum terræ fundamentum: ex qua a-
nimalia, plantæ, alimenta, medicamenta, for-
tuna, & ipſæ divitiæ enaſcuntur. Neque enim
aliâs haberet, ubi conſiſteret avaritia: nequ
ſanæ Abderitæ nunc decem talentis ineſcaſ-
ſent me, pro Medico mercenarium decla-
rantes. Ex Platonis Timæo afferunt aure-
um ramum, qui propter craſſitiem duriſſi-
mum quid ſit & nigricans, Adamanta dictū.
Ex Heſiodi *1. Operum* ajunt ænigmaticum

id esse, quòd ignorare dicuntur stulti, quanto plus sit dimidium toto: & quàm ampla sit in malva & asphodelo utilitas. Ex Pœmandro Hermetis ænigmatica quoque putantur illa: Exiliit confestim ex elementis Dei, deorsum latis, Sermo Dei, in purum Naturæ opificium, & unitus est Menti opifici. Ejusdem enim substantiæ fuerat: & relicta sunt irrationalia deorsum moveri solita, naturæ Elementa, ut essent sola materia. Vide Jacobi Zvvingeri *Exam. princip. Chimic. capit. primo.* Sed quid multa? Sat antiqua est, si sat vera: hoc est, si id præstare potis est, quod promittit ars, sive Particulariter, sive Universaliter: & quidem non sine fœnore, quod Artifices, ut hoc obiter dicam, pro ea liberalitate, quæ est in verbis, vocant multiplicationem in millesimum, imo infinitum. Jam si hoc præstare potis est Ars ista, rectè Pancirollus cum Juris utriusque Interpretibus concludit, Eam esse licitam. Sed inde tamen non efficitur, animum esse applicandum. Nã & difficilius est ejus assecutio, & periculosa possessio. Quæ ubi more meo exposuero, quantum licet per eos, quos consului authores, finem faciam.

Principiò de Artis veritate disputanti non possunt firmiora esse argumenta, quàm

Chimicæ artis veritas.

quibus usus est Pancirollus noster, ductis à sensu seu experientia, & ratione. Inde enim alia omnia robur capiunt, quæ in utramque partem disceptantur, non tam in hoc, quàm omni alio negotio. Qui veritati se opposuerunt, ut Agricola, Cardanus, Scaliger, Carrerius, Fenottus, Erastus, Aubertus, Seidelius, & nuperrimè, quod sciam, Moresinus Scotus (prætereundas enim censeo Quotlibetarias infinitorum Scholasticorum, & hujus fecis quæstiones) cùm aut negare debuissent experientiam & sensum: aut, ut ait Libavius *Syrraxi Metall. Thes. 40. & 43.* modum, quem posuere Artifices, in genere per rationes Logicas, hoc est, ex merâ phantasiâ desumtas, aggressi sunt ostendere, non posse fieri artificiale Metallum. Quantò rectius illi, quando, ut idem ait, Peripatetici sunt omnes, audissent suum Magistrum & principem Aristotelem, præclarè & propè divinè monentem, in iis, quæ sensilia sunt, non rationem, sed sensum (quippe judicem omni exceptione majorem) esse consulendum? Qui etiam, neglecto sensu, rationem quærere (quando disputat contra eos, qui omnia dicebant moveri. *8. phys. 8. t. 22.*) imbecillitatem mentis meritò censet: & absurdum, præter rem imaginationi seu rationi credere.

ere. *3. phys. t. 37.* imò insaniâ amplius, contra evidentiam opinari. *1. de ortu & inter. cap.* . *t. 59.* Sensu enim constat & experientia, seu testimonio indubitato, & factum esse aurum, (nam de hoc potissima lis est) & factum esse ea arte, quam norunt Artistæ, profitentur Sophistæ, fraude ea, quam multiplicem (sex enim & triginta ejus species recensentur) ex Riceni Thrasibuli admonitione, *ad calcem suæ Confess.* bene docet Henric. Khunradus. Et quoniam hujus jam facta est mentio, non abs re duxi, ex admirandæ diligentiæ ejus Amphitheatro ipsamet illius verba hîc adscribere, ut quanta & quàm ampla Experientiæ, de qua dixi, vis sit atque potestas, omnes intelligant. Hanc ille certè & meritò in hujus pugnæ acie collocat prima, præferens eam Rationi, Sapientibus, Naturæ Dei, Mentis igniculis, Naturæ parenti, Consensui typico, Potentiæ & voluntati Dei. Tot enim argumentis utitur, quibus Lapidem esse demonstrat. Sic enim ait *Fig. 3. Amphitheatri:* Lapis philosophicus est. Hunc enim rerum experientia, omnium etiam sola sufficiens magistra, infallibiliter attestatur: cui refragari nónne esset plus quàm stultum? Hunc (ab aliis tamen præparatum) virtuosè effi-

Experientiæ vis.

cacem vidit & Pontifex Roman. & Cæsarea Majeſtas. viderunt & Reges Orbis terrarum non pauci: necnon Imperii Rom. Electores nonnulli. viderunt & Principes aliquot, Cõmites, Barones, Nobiles, & propter virtutem & doctrinam à Nobilibus proximi Doctores: imò ex omni gente. Judaica, Ethnica & Chriſtiana, ſtatuque ac ordine paſſim, multi tam Eccleſiaſtici, quàm Politici; literati pariter atque illiterati, oculis (obſtupeſcentes Naturæ per artem miraculo) viderunt, manibuſq; tetigerunt ſuis. Sciens loquor. Hos omnes voco teſtes. ut phyſico-Chemiæ-maſtix eos interroga, in ſubſidium veritatis, veritatis amantes. Rem ita habere teſtabuntur lubentes. Sequitur Ratio: de qua priuſquam agam, pauca aliorum afferam exempla, præter illud Joh. Andreæ *(in addit. ad Speculat. Rubr. de Crimine falſi)* cujus mentionem facit Pancirollus. Qui enim plura volet, petat ab Artificibus, Gebro, Hermete, Comite Bernhardo, aliis; inprimis *Roberto Vallenſe*, qui ex profeſſo ſcripſit de Artis hujus Certitud. & Antiquitate. Henr. Cornelius Agrippa *lib. primo de Occulta philoſoph. cap. 14.* affirmat. Spiritu auri, aut potiùs ejuſdem formâ & parte puriore, imperfecta metalla & argentum vivum in argentum

Exempla.

gentum

gentum verti posse; seq; id vidisse & novisse. Johan. Franciscus Picus *lib. 3. cap. 2.* de Auro plurima recenset, quæ quantum potero, in pauca contraham. Obiit (inquit) ante paucos annos Nicolaus Mirandulanus, Sacerdos ex Minorum ordine, senex, nobis notus, integer vitæ, &c. Is & Bononiæ argentum, & Carpi aurum fecit ex ære, multorum testimonio. Fecit & Hierosolymis, ubi multos annos versatus est: ubi ipsum aurum fecisse, vivit adhuc qui contestatur. Prætereà fuit inter Mortales ætate nostra Apollinaris, ex ordine Prædicatorum Sacerdos, boni nominis: qui non dubitavit amicis affirmare, se modos plus viginti constanter tenere, quibus verum aurum conficeret. Romæ publico in templo scriptum erat: *Auri ex plumbo collectori.* Fuit ante paucos annos Venetiis, qui publico multorum Nobilium virorum testimonio, ex re parvula, quæ nec piperis grani quantitatem excederet, magnum satis auri pondus ex vero argento fecerit. Fuit in ditione mea, qui tribus testimoniis ex re tritici granum æquante, argenti vivi unciam vertit in probatissimum argentum: atque unum ex his, qui viderunt, cùm alloquerer, audivi dicentem; se diligenter conversionem in-

Nic. Mirandulanus.

Apollinaris.

ſpexiſſe, coloriſque cinerei fuiſſe Medicinam. Vivit adhuc vir mihi notus & amicus, qui plus ſexagies ſuis manibus, ex rebus metallicis aurum & argentum confecit, me præſente; nec una tantùm via, ſed multis, eſt conſequutus. Vidi in confectione aquæ Metallicæ, in qua nec argentum, nec aurum, nec ſulphur, nec hydrargyros poneretur, ex inſperato ſimul aurum & argentum generatum. Vidi aquarum vi ex ære argentum extrahi. Eſt alius, cui quoties libuerit, ſuis ex furnulis promitur aurum quod publicis officinis pro puriſſimo vendit: cui ſatis amplæ ſunt opes, &c. Vivit adhuc, cui non deſunt opes, cujus manib. vidi æs converſum in argentum & aurum, ſucco quodam plantæ. Quidam inops, monſtrata ſibi in ſomnis aqua, aurum fecit: qui item ferrum bis in aurum vertit: ex auripigmento ter quatérve fecit. Vidi alium, qui duobus modis in verum argentum miſtum auro vertit argentum vivum. Vidi ex Cinabari, adjectis quibuſdam rebus, excluſo auro & argento, ſimul aurum fieri, ſimul argentum. Vidi ex mera Cinabari olei cujuſdam ſimplicis admiſtione, aurum & argentum, ſed parvi momenti fieri. Vidi ſæpenumerò hydrargyron, qui erat ex plumbo & ære detractus,

actus, in argentum & aurum transforma-
. Superioribus diebus & oculis vidi, & ma-
ibus contrectavi aurum, quod me inspe-
tante factum fuit, ex argento, trium circi-
r horarum spacio, nulla priùs facta argenti
nutatione, nec in hydrargyrum, nec in a-
uam. Vidi non semel minùs decima parte
oræ disjici metallum, sic ut sulphur alta pe-
erit; hydrargyros ima. Vidi, prioris metal-
formâ prorsus abolitâ, subitò novam, id
st, auream, solertiâ artis imponi. Ego seor-
m aurum, seorsim argentum diversis gra-
ulis effici uno eodemque pharmaco; item-
ue simul & aurum, & argentum eodem
empore, eodemq; pharmaco sæpenumerò
um intuitus. Hæc Picus, quibus similia mul-
a leguntur apud H. Rubeum *lib. de Destillat.*
Sect. 4. c. 1. & 2. Libavium *lib. 2. Alchym. tracta. 1.*
19. Robert. Vallensem *loco citato.* qui etiam
æc habet Alexandri Imperatoris, in episto-
a quadam ita scribentis: Homo noster anti-
quus est Draco noster. Ille comedit caput ‹‹
uum, cum cauda sua. Et caput & cauda est ‹‹
nimus & spiritus; & anima & spiritus sunt ‹‹
reati de luto: & hoc ex Oriente & Occiden- ‹‹
e per expellentem nocumenta. Non men- ‹‹
tior, quia quod dixi, vidi in civitate. Ferne- ‹‹
lius *lib. 2. de abditis rer. causs. cap. 18.* ex professo

de veritate & ratione artis teſtatur in h
verba: Non olfeci modò (de Lapide philoſ
phorum loquitur) verùm etiam de hoc n
parùm fortaſſe deguſtavi, lucro fœnoreq
maximo, ut qui eo ſtudio verum compr
baverim, quod fabuloſo figmento haud a
ſimile putatur. Dicam veſtro hortatu, n
ſolùm theſaurum deprompturus, ſed ed
cturus, quàm verè ſubſiſtat. Lapis philoſ
phicus, Elixir Arabibus, gignendi pr pagan
diq́ue auri verum ſemen, non è ſulph , a
gento vivo, alio; ſed ſolo ex auro, eoq́; p
riſſimo quærendus.

Lapidis philoſophici materia.

Hordea cui cordi, demum ſerit hordea, ne tu
Nunc aliunde pares auri primodia, in au
Semina ſunt auri, quamvis abſtruſa rece dant
Longius, & multo nobis quærenda labore.

Augurellus.

Maxima vis ſeminis oleo quodam inhære
ſcit, atque id quidem in cæteris inflamma
cremariq́ue poteſt: qua ex cauſſa id nulliu
ignis ardore torreri abſumiq́ue poteſt, & o
mnem artis vim tolerat:

——uni quoniam nil deperit auro
Igne, velut ſolum conſumit nulla vetuſtas,
Ac neq; rubigo, aut ærugo conficit ulla.
Cuncta adeò firmis illic compagibus hærent

Fecun

cundum autem id ſemen ſic eruito. Auri
riſſimi uncias duas, argenti vivi magno
is ſtudio præparati decuplo permiſce,
neq́ue languido diſſolve, dum argentum
rum prorſus exſpiret, priſtinumq́ue auri
ndus ſubſideat. in atrum pulverem reda-
im: qui tamen liquatus poſſit in propri-
auri naturam redire. Ex hoc dein plu-
re igne acerrimo vaporarii aquam conti-
nter elicies, dum pulvis totus in cine-
m candidiſſimum, & in calcem devergat.
lcem ſepties aquâ reſperge, quæ & to-
s exſpiratione inde prolecta ſit: o-
niq́ue arte elabora, ut hæc impulſione
incurſione crebra ſeſe extenuent, & ab
nni ſorde feceq́ue puriſſima reddant,
es conſecuta ſummas. Hæc duo ſunt
tius artis operiſq́ue conficiendi primor-
, &c. Qui ænigmate hæc contexerunt,
nc aquam appellant *Argentum vivum*, *Cal-
m, verum Sulphur*. quorum permiſtione la-
s fit, ut ex aqua farinaq́ue panis. Opus
tem poſtremum ut compleas, calcem pu-
m, obturato vaſe, reconde equino fimo
lente, diebus 40. dum in humorem album
queſcat. In hunc juſtis dierum intervallis
uam ſenſim infunde, eâ quidem viâ & ra-
one, quam artis periti abundè explicarunt,

ut Calx aquam ſuam omnem ſenſim comb-
bens, quaſi illic enutrita in lapidem veru-
concreſcat. Hic *theſaurus* immenſus: h-
verum *Elixir*, hoc frugiferum *auri ſemen*, c-
jus drachma ſi in ducentas quinquaginta
quati plumbi aut ſtanni drachmas infund-
tur, id univerſum in aurum puriſſimu-
converteret: Imò etiam, ut cum Augurel-
loquar;

Ipſius ut tenui projectâ parte per undas
Æquoris, argentum ſi vivum tum fore-
æquor,
Omne vel immenſum verti mare poſſet in
aurum.

Hæc Fernelius. quæ ut vera non ſint de Un-
verſali lapide; ſatis tamen, ſi de particula-
Recentiſſima exempla ſi deſideras, pete
Evvaldi de Hoghelande hiſtoriis nuper C-
loniæ excuſis, Anno 1604. Adeò aute-
clara veritatis hujus lux eſt, ut ex ipſis adve-
ſariis aliqui eam non diffiteantur. Narr-
Cardanus *lib.6. de Subtilit.* coram Principe
Senatu Urbis Venetæ argentum vivum i-
aurum fuiſſe converſum à pharmacopol-
Tarviſino. Et cur tot præſtantes viri diverſa-
rum gentium, tot tamque præclara de ha-
arte edidiſſent volumina? an in nugis ſu-
famæ & gloriæ præſidium apud poſtero-

Chymicæ artis ſcriptores.

quære-

quærebant? Sunt Ægyptii, ſunt Arabes, ſunt Chaldæi, Germani, Hiſpani, Angli: quos quis enumeret? Agricola certè eorum & numerum & ſtudium admiratur, quamvis trãsmutationis adverſarius. Sic enim *in præfat. rerum Metallicarum*: Quò minùs multi ſunt, aut, qui de re metallica ſcripſerunt, eò magis mihi mirum videtur, tot exſtitiſſe Chymiſtas, qui compoſuerunt artificium de metallis aliis in alia mutandis. Multos Hermolaus Barbarus, homo dignitate generis & gradus, & omni doctrinarum genere ornatus, nominatim protulit. Ego plures profeream, ſed inſigniores tantùm. Delectum enim ſervabo. Itaque χημευτικὰ ſcripſit Oſthanes, Hermes, Chanés, Roſinus Alexandrinus ad ſororem Theoſebiam, Olympiadorus Alexandrinus, Agathodæmon, Democritus, Orus, Chryſorichius, Pebichius, Comerius, Johannes, Apuleius, Petaſius, Pelagius, Africanus, Theophilus, Syneſius, Stephanus ad Heraclium Cæſarem, Heliodorus ad Theodoſium, Geberus, Callides Rachaidibus, Veradianus, Rhodianus, Canides, Merlinus, Lullius, Arnold. Villanovanus, Auguſtinus Panthes Venetus: fœminæ tres, Cleopatra, Virgo Taphuntia, Maria Judæa. Atque hi Chymiſtæ omnes orationem

solutam usurpârunt, prȩter Johan. Aureliu
Augurellum Ariminensem. Quibus si a
numerarem Recentiores, Deûm immort
lium, quantus exstiturus esset testium num
rus? Laurentius Ventura *libro de Arte Chym
ca* gloriatur, se 250. volumina in nobilem B
bliothecam Illustrissimi Comiti, Palatini i
tulisse, & præter illa, quinquaginta adhuc
lia habere. In judiciis, ubi de censu, capit
fama agitur, duobus aut tribus testibus, ta
lege divina, quam civili credendum est. &
difficiles sumus erga viros tot doctissimos,
integerrimos, quorum scripta prostant, pr
pter paucorum ratiunculâs, quibus tot
responsum est: universè quidem à Gebr
Ventura, Petro Bono Ferrariensi: Nomin
tim autem Quercetanus eruditissimè respo
dit Auberto: Erasto Musettus, Severin
Rubeus, Penotus; & Gasto Claveus subpr
ses Nivernensis, in doctissimo libello, q
inscribitur Apologia Chrysopœiæ & Arg
ropœiæ: Omnibus Libavius in Syrraxi
Metallica altera; Alexandro Carrerio Pa
vino Thesi 46. Erasto Thesi 93. Fenet
Thes. 98. Scaligero Thes. 106. Auberto cu
Fenetto Thes. 107. Moguntinis Baccalaur
The. 116. Cardano, 119. Solus restat Thom
Moresinus Scotus, qui nuperrimè ausus

Chymicæ artis defensores contra aliorũ ratiunculas.

re

numere caussam Auberti adversus Quercetanum *lib. de Metallorum causs. & transmutat.* [...]d qui & hunc compescat, forsan in mundo [...]t. Omnes certè in eo conveniunt, nihil cō[...] rectam rationem committi, si ea, quàm [...]ri, statuatur, transmutatio: pro quâ confirmandâ, infinita propè ab illis adducuntur, [...]l quæ hujus loci non sunt.

Cæterum etsi ex iis, quæ diximus, satis [pr]obabile sit, ne indubitatum dicam, Artem [...]am certam esse: (Aurum enim, quod sic paratur, omnes in quovis examine retinet proprietates, colorem, cetereque accidentia substantiam auri sequentia) non ideo tamen & [c]onsultum videtur, ut nos Mari huic adeò [im]petuoso committamus. Hoc enim re[...]t ad Pancirollum annotandum: qui Artem istam vix uni compertam arbitratur; [pl]urimos eâ ad paupertatem redactos affirmat. Nimirum adeò difficilis est acquisitio tanti boni. & est Lapis Philosophorum, [n]on Cerdonum aut Rusticorum. Præclarè [R]ogerius Baccho: In quibus Deus magnam [vi]rtutem posuit, in iisdem etiam magnam [d]ifficultatem collocavit. Difficultates istas [A]lchymiæ singulari libro exposuit Theo[b]aldus Hoghelande, quam & anteà laudavi. Sunt autem hæ tum in discendo, tum

Difficilia, quæ pulchra.

Alchymiæ difficultates.

in exercendo. In diſcendo aliæ à diſcente, a-

1. in diſcente. liæ à docentibus libris. Diſcens à Deo d[illegible]

num hoc petendo impetret oportet: & [illegible]

poſſit, ipſe ſeſe præbeat timentem Dei: à pe[illegible]

catis abhorreat: humilis ſit: prudens: doctu[illegible]

Latini ſermonis peritus: Philoſophus: Nat[illegible]

ræ principia ſciens: laborioſus & induſtriu[illegible]

conſtans: non iracundus: patiens: liber: vac[illegible]

us à curis: ſecreti tenax: abſtinens à Sophiſt[illegible]

non prodigus: non avarus: cautus in decl[illegible]

nandis Diaboli illuſionibus: ſufficienter l[illegible]

cuples: librorum copiam habens: ſtudioſ[illegible]

faciat experimentum: ſanus, hoc eſt, corp[illegible]

ris, animi & fortunæ bonis inſtructus. qu[illegible]

2. in docentibus. raros eſſe ſuo damno, docet parte prima. [illegible]

major eſt, quæ ſequitur, propter libros, [illegible]

quibus petenda ars, intellectu difficiles. V[illegible]

enim ars in iis diſperſa eſt: vel involuta æn[illegible]

gmatibus, allegoriis, & ſimilitudinibus, tu[illegible]

ab Elementatis, homine, animalibus, e[illegible]

rumq; partibus vegetabilibus, figuris, gum[illegible]

mis, metallis & metallicis: tum ab Elementi[illegible]

diſſimilitudinibus, æquivocationibus, co[illegible]

tradictionibus, nominibus inuſitatis, chara-

cteribus, literarum tranſpoſitionibus, prav[illegible]

tranſcriptionibus, ſtyli varietate Impoſſib[illegible]

3. in exercitatione. libus. Parte tertia explicatur difficultas, qu[illegible]

oritur in exercitatione, tum ex parte mate-

ria

pæ, quæ ut fundamentum operis aſſumenda: im ex parte regiminis, quibus inſtrumentis actanda. Ubique incredibilis obſcuritas & erplexitas, ut dictum etiam parte ſecunda. æc hæc illa, non autem (ut putatur) artis certitudo, cauſſa eſt, quòd adeò multi, & ntùm non omnes, qui huic arti indulgent imium; non ſolùm oleum & operam; ſed & ivitias, imò valetudinem & famam perdāt: t meritò dicere poſſimus cum Hieron. Ru-eo, *libro de Deſtillat. ſect. 4. cap. 2.* Eos in ſe mi-abilem, quam in Metallis non efficiunt, ex-eriri μεταμόρφωσιν; & cum Democrito Pha-reo, quod capiendum illis erat, minimè hos apere; amittere, quod poſſidebant. Hæ diffi ultates ſunt acquiſitionis & incommoda: t longè difficilior eſt adeptę fortè poſſeſſio: unquam certè tuta profeſſio: quæ ferè So-hiſtarum, nunquam Sapientum eſt. Præſtô nim ab aliis ſunt inſidiæ, & mille pericula, uæ expertus eſt à Toparcha Picolomineo ragadinus; deteriori tamen hinc conditio-i reſervatus, ut ait, parte quarta hic auctor. Poſſent Bragadino accenſeri exempla recen-iora fortunæ non diſſimilis ejusmodi So-hiſtis dignæ, præſertim quæ dedit Illuſtriſs. Dux VVirtenbergicus: ſed qui ea in ore o-mnium ſunt, ad autorem illum redeo: & ex

Bragadinus.

eo colophonis loco adjicio carmen non ine-
legans, quando eo hæc omnia ſummatim
ſtatim à principio complecti voluit ad le-
ctorem. Ita enim de ſuo libro eum com-
pellat:

Non tibi, Lector, opes Crœſi, non veller-
Ponti
Aurea promitto, nec verbis fallere quem-
quam
Fucatis quæro, potius ſed vera præfari.

Sic poſtea ſubjungit:

Chemiam vita, ſi mentis cura quietæ
Eſt tibi. Namq; parum lucri, ſed damna
reiq;
Proluviem, morboſq; adfert; nimiumqu-
ſenectam
Accelerat triſtem; nec famæ parcit hone-
ſtæ,
Cultoreſq; ſuos ſub inani nomine gazæ
Quærendæ ludit miſeros, ſanabile nunquam
Infligens vulnus, quo læſus, pectoris imo
Suſpirans, fluxas deplorat temporis horas.
Artis at hæc minime, qua non præſtantio
ulla,
Culpa, ſed artificum eſt, hæc qui myſteria ten-
tant
Prædari & clauſas naturæ irrumpere portas.

Qua

Qualis sacrilegus, juris contemptor & æqui,
Perjurus, latro, mœchus, fraudator, avarus,
Stultus & imprudens, & quos Ecclesia telo
Sancta petit crimen propter, scelus atq; nefandum,
Fur, rapiens res alterius, quem cæca fatigat
Ambitio, cogitq; insomnes ducere noctes,
Et sua profundens nimium, vulgusque profanum,
Hostes Naturæ cuncti, quos odit & arcet
Hæc ars non facilis, quamvis per vota vocetur.
Quinetjam blandè seductos ridet, & auro
Privat, quo poterant felicem ducere vitam,
Contenti tantùm propriâ si sorte fuissent,
Fœdos substituens fumos, tetrosq; vapores
Argenti vivi, Carbonum & Sulphuris usti;
Queîs inimica luant condignas corpora pœnas
Illorum, temerare manu qui sacra parentis
Audent Naturæ turpi, digitisq; nefandis.
Nec tamen his contenta malis: sed & insuper addit
Pauperiem, cunctis vitatam, animique dolores
Perpetuos, stultæ nec non ludibria plebis.

Doctos atq; pios hæc contrà amplectitur ul-
trò,
Prudentesq; fovet gremio, portasq; patent-
Ostendit, ducitq; manu, penetralibus imis
Sepositum monstrans thesaurum, & sumen-
mandans
Quantumcunq; velint, ceu præmia gra-
laborum,
Et fructus studiis meritos, si fata Deusq;
Annuerint: si non salvos permittit abire
Corpore, nec rebus læsos, animiq; potentes,
Gaudentes Christo grates persolvere digna-
Qui bonus avertit, poterant quæ fortè nocer-

Quippe cùm toties & tam anxiè à tam mul-tis ingens illud Bonum, quod Ars ista poll-cetur, fuerit indagatum; at rarissimè à quàm paucissimis inventum: ut non desint, qu- Chimistas subjiciendos esse existiment a- cerbæ illi Agenoris Sidoniorum Regis leg- qualem Cadmo filio ipse præscripserat, n- nisi inventâ sorore, unquam rediret: Itaqu- aut inveniendam, aut pereundum esse. N- verò animus mihi est, singula, quæ in Art- hujus cultores indifferenter quidem, jure t- men in circulatores illos, aliosque ejus far- næ passim evomuntur, hîc recensere. M- ror tamen, ipsum etiam Jul. Cæsarem Scal- gerum affirmare non dubitasse, *Exercitat. 2-*

Agenoris lex.

d Cardanum, se Chymistas odio odisse lus quàm Vatiniano. Sunt enim (inquit) Noctuæ ad aucupia crumenarum, à quibus urum, quod posteà pollicentur aliis, sibi aptent priùs. Hinc Alchymiam Philip. Melanchthon Sophisticam quandam imposturam nominabat *in Explicat. Evangelii in festo Epiphan.* Petracha, mentiendi & fallendi artem, *libro primo de Remed. utriusque fortunæ. dial. III.* Peucerus eo amplius, etiam Dæmonis præstigias dicebat *in divino Divinationum tractatu.* Nec enim, si eidem Petrachæ credimus, ex Alchymia ulli alii successus sperandi sunt, præter fumum, cinerem, sudorem, suspiria, verba, dolos, ignominiam: quibus inopem nunquam ad divitias evectum, multos à divitiis ad inopiam redactos sæpè vidimus. Notatumque est, aliquos cæteroquin prudentes, hac insania laborare: quosdam opulentissimos hac vanitate consumptos, dumque opulentiores fieri student, & fœdo quæstui inhiant, benè parta prodigere, censuque omni in supervacuis effuso, tandem necessariis etiam fuisse destitutos: nonnullos denique amissis primùm animi luminibus, in hoc exercitio corporeos insuper oculos amisisse. Magna quidem promittunt Alchymistæ: sed ea sibi præstare

In Chymicos.

debebant, quæ promittunt aliis, primamque suam pellere inopiam. Est enim ferè mendicum genus hominum: cumq; se pauperes fateantur, ditare alios volunt: quasi aliena illis, quàm propria molestior sit paupertas. Adversus has fuliginosas Chymicorum fallacias exstant Natalis Comitis versus non inerudití *lib.2. Mytholog. cap.6.* quos ut apponerem, ipse mihi Cynthius aurem vellit, & admnouit:

Ars fallax, invisa bonis, dulcedine captos
Jucundè ut perimis! dementibus improba Siren.
Naturam superare putas te posse per ignem.
Stulta, quid insanis? te longis passibus illa
Deserit, ac tandem nil perficis. illa colorum
Te fallit, rerum te fallit mille figuris.
Sic fertur Protheus se in multas vertere formas,
Cùm fieret serpens dirus, cumq; unda, vel ignis.
Uris opes, properans quas fumus portat in auras.
Inde ardens miseris torquet præcordia virus,
Exitialis amorq; auri, sæviq; dolores,
Quos semel insanæ fallacia ceperit artis.

Occu-

Occupat hæc nulli misero vesania mentem,
Ne pro peccatis hominum Sator atque Deorum
Supplicia, ingentesq́; paret mox sumere pœnas.
Mendici fiunt, semper caligine barba
Squalet, & immodico turpantur pallia fumo.
Et nova quærentes semper mendacia, jactant
Defecisse sibi vires, ubi nova reperta est
Mercurium ratio qua possint sistere in aurum,
Ad notos homines inde hæc contagia serpunt.
Si quenquam arripiant, qui stultas præbeat aures,
Non prius effugiet, quàm & sit perpessus eandem
Fortunam, scopuloq́; ratem confregerit uno.

Sed quid de his statuendum sit, æquus æstimabit Lector. Equidem ne litem hanc meam faciam, censoriam hîc virgulam adhibere nolo: sed ad subsequens caput progredior.

DE DESTILLATIONIBUS.

Tit. VIII.

Destillationis origo.

Destillatio inventa est Imperio Romano jam constituto. Credibile est, eam in ipso Alchymiæ exercitio simul excogitatam. Sunt qui dicant, Medicum quendam, cùm in mensa patinam caulibus plenam haberet, subitò vocatum ad ægrotum invisendum, patinam istam aliâ cooperuisse, deinde abiisse: reversum verò, superiorem patinam humectatam reperisse: atque hinc animadvertentem, facilem fore humorum extractionem, eò ingenium intendisse, ut Destillationis initium inde fecerit. Hunc alios sequutos, artem istam excolendo perfectam reddidisse. Est verò ars ea in-

Vtilitas.

primis utilis: ex qua etiam Aqua vitæ promanavit, oleum Cinnamomi, & alii liquores innumerabiles, & maximi effectus. Sic evenit; ut omnes illæ aquæ ex Cichorea, Cappari, & herbis aliis, quæ ægrotis

grotis

[.]otis propinari solent, hodie destillentur: [.]um antehac coqui saltem, & decoctæ æ[.]ris dari consueverint-

NOTÆ sive COMMENTARII.

Quid Destillationis nomine aliâs intelli[.]gatur, suprà vidimus ex Rubeo, *libr. de Destil[.]at. Sect. 4. in proœm.* Nunc adhuc pressiùs ac[.]cipitur pro ea Chemiæ parte, qua elevati ha[.]itus & vapores resoluti in aquas aut olea, quorum usus est in Medicina hodiè frequen[.]tissimus. Hujus artis paulò latiùs sumtæ am[.]bitum, & rationem his verbis eleganter de[.]scribit Fernelius *lib. 2. de abdit. rer. caus. cap. 13.* Fusilis, inquit in persona Bruti, & metallicæ [.]llius Philosophiæ τῆς χημείας beneficio ex unoquoq; tum stirpium, tum viventium genere substantias elicui planè varias: primùm quidem aquam, eamq; uberiorem, si stirps virebat; parciorem, si arescebat. Deinde oleum, non id quidem pingue ac sordidũ, quale pressu ex amygdalis & ex plerisq; seminibus trahitur; sed artis præstantioris opus, quod tempore nec rancescat, nec facilè corrumpatur. Id autem duplex: Unum tenue & albicans; Alterum siccius atque rubens. Po-

Destillatio.

ejus descriptio ex operibus, quæ sunt.

Aqua.

Olea.

ſtremò fecem terrenamq́; ſubſtantiam, ſubſi-
dentem inſtar cineris atri & exuſti. Hac diſ-
ſolutione conabamur miris artibus ex uno-
quoque corpore quatuor illa rerum pri-
mordia, quæ ortu Natura permiſcuerat, ſe-
jungere: Aquam in concreto vapore; Aërem
in albicante oleo; in rubente Ignem; in fece
Terram. Cæterùm neutiquam præſtare li-
cuit, ut ex iis quicquam prorſus simplex
purumq́; ſecerneretur; quòd, ut inquit Au-
gurellus,

Sales.

Quæ miſcet Natura potens, confundit eodem,
Haud ars ulla poteſt prorſus disjungere. ——

Quanquam autem ſecreta hęc ſimplicia non
ſunt: puriora tamen, quàm in permiſtione
elucent, iiſq́ue ignis beneficio non parum
ſordidæ materiæ ab Elementis contractæ de-
ceſſit. Quocirca ſi quæ denſandi, aſtringen-
di, corroborandi, detergendi, aut aliæ à ma-
teria vires inerant in compoſito, hæ in ſecre-
tis illis minore ſunt efficacia. Jam verò toti-
us ſubſtantiæ proprietatem nuſquam ſeor-
ſim puram conſiſtere deprehendimus: ſed in
ſingula illa etiamnum ſecreta penitus im-
mergi: Infirmiorem in aqua, quæ præſertim
è ſtirpe viridi proliciebatur: in ea quippe hu-
mor exuberat alimentarius, nondum ſtirpis
vim omnem ac proprietatem adeptus. Effi-
cacio-

aciorem in oleo, multoq; in rubente quàm albo: illud ſiquidem & odore & ſapore totius ſubſtantiam referens, propria ſedes dignoſcitur inſiti ſpiritus & caloris, in quibus proprietas tota ſubſiſtit, foveturq;. A fece terrena, & ab aquoſo humore, quaſi ab impurorum Elementorum vinculis vindicatum oleum, purius quidem evadit; perinde atque venarum ſanguis ab alvi fece nonnihil etiam occultarum virium manet, quod & arte eximi poteſt. Fex uritur, dum prorſus albeſcat, & in calcem redigatur, quæ certè proprio humore diſſoluta eximiis viribus præcellit. At verò qui neglecto quatuor ſubſtantiarum diremptu quidpiam ſecernere ſtudent, in quo maxima ſit proprietatis efficacitas, & illa, quæ multis dici ſolet *Quinta Eſſentia*; primùm è re ſubjecta aquam lento vaporario prolectant: hac deinde feces reſpergunt, ut ſecundò humorem eliciant: ſicq; ſeptena reſperſione & exſpiratione feces torreri non ſinunt, & ex his vim facultatemq; omnem exhauriunt, aquæ maximeq; aſſidenti oleo innixam, quæ ad multa utilis accommodataq; ſit. Quin etiam exceptas aquas vaſe, Pelicani effigie, multa agitatione anfractuq; longo circulantur, quò hæ vires ſortitæ efficaciſſimas, in Quintæ illius Eſſentiæ naturam vix ulli corruptelæ obnoxiã fa-

cessant. Hæc Fernelius. Quæ si nondum sati[s] præstantiam & rationem hujus artis osten[dunt], eam cognoscas licet ex Johan. Baptist[æ] Porta, *Magiæ Natural. lib. 10.* in cujus proœ[mio] Destillationem & Neotericorum appel[lat] inventum, & rem miram, ultra mortalem sortem laudandam. Docet enim (ait) hæ[c] ars admirabilis, ut gravia corpora fiant Spiri[tus], & subliment, & Spiritus crassescant, & corpora evadant. Rerum vires, quę mole ob[rutæ], conculcatæ, suis veluti in loculis deli[tescentes], puriores, tenuiores, & absque ulla impurioris materiæ accessione è plantis, metallicis, lapidibus, & gemmis elicere, easque veluti non sua sorte contentas, nobiliores in sublime educere, ac veluti in cœlum sustollere poterimus, itemque Chymisticis organis plantarum virtutes investigare, & meliùs q̃ veteres gustu. Quid igitur majus poterit excogitari? Naturæ est res ꝓducere, ac viribus dotare: artis est, productas nobilitare, ac multiplicibus viribus ditare. Potest hæc Destillandi ars aquas & oleum extrahere: item Esse, Tincturas, Elixires, Sales, & ejusmodi similia. Item Mistum quodammodo in elementa dissolvere, ac singula puriora reddere: varias & adversantes suas faculates separare, & elicere, ut ex voto uti possimus. Hęc ille.

Destillationis præstantia.

Quæ

Quæ autem ad Artem iſtam Univerſam pertinent, non tantùm apud eundem Portam, ſed ab aliis infinitis habentur expoſita: à Recentioribus quidem, Geſnero, Rubeo, Andernaco, Quercetano, Severino, VVekero, Langio, Dornæo, Aragoſio, Libavio, Muſetto, Medulla deſtillatoriâ, Epiſtolis Cratonis & Zuingeri, Carolo VVittenſtein, &c. poſt Veteres, Lullum, Philippum Ulſtadium, Paracelſum, Arnaldum de Villa nova. Hi enim non tantùm Aquarum & Oleorum; ſed Eſſentiarum, Salium, Tincturarum, Magiſteriorum, Elixirium, aliorumque infinitorum, non ſola Deſtillatione, preſſiſſimè ſic dicta Pancirollo noſtro de aquis & oleis; ſed & pluribus aliis modis (qui omnes tamen ad ſolutionem & coagulationem; ut in transmutatione referri poſſunt) artificioſè factorum, Inprimis verò diligenter eos videbis expoſitos apud Dornæum in Clave, *lib.2.c.7.* apud Libavium *in Epiſtolis Chym. lib. 1. Alchymiæ & Com. part. 1. à lib. 3.* Qui ad præparationes Medicamentorum accommodãt omnia, variant. Alii enim, in quibus primas facilè tenet Cæſalpinus *lib. 2. de Med. fac. à cap. 15.* prima genera faciunt: Separationem ſolam, & Alterationem quoque, ſub qua Deſtillatio propriè dicta, ad differentiam non ſolum

etiam ſublimationis, in qua exhalatio in lo co refrigerii non convertitur in liquorem ſed adhæret ſicca, ut fuligo in caminis. Jacob Zvvingerus autem *Exam, prin. Chym. ca. 6.* po nit Alterationem & Corruptionem, ſub qu Deſtillatio. Ad rem.

Deſtillationis oblectatio.

Nec verò ſumma delectatione caret De ſtillatio. Nam ut Hier. Rubeus ait *in Epiſt. De dicat. lib. de Deſtillat.* Artis iſtius cum Natur ludentis, ac potiùs, ut Zeno dicere conſueve rat, Naturæ artificiosè ambulantis miracul conſpici jucundiſſimè à nobis poſſunt, dun varii ex aridiſſimis quandoque rebus deſtil lantis humoris, halituumque colores prode unt, perinde ac riparum veſtitus viridiſſimi ac prata floribus diſtincta, cœlumque ipſun verſicolore, ſub Auroram, facie: præterquan quòd hinc quandoque latè diffuſam plani ciem, quandoque montes in ipſis vaſibus vi dere videamur: ſæpè liquores perlucidos a mnium, ſæpè lacus, ſæpè fontes. Species etian ſe nobis objiciunt frugum, ſpecies arborum quæ & fructus ferant: aquarum præterea in ductionibus Terris quandam quaſi fœcun ditatem damus, ſic ut artis ope in rerun Natura ferè alteram Naturam efficere videa mur.

Cùn

Cùm itaque tanta sit Artis hujus præ-
ntia & suavitas: non immeritò de Anti- *Antiquitas.*
itate & origine ipsius dubitatum video.
rùm si ad nobilissimum philosophorum
pidem præparandum opus est iisdem ope-
tionibus: id quod omnes uno ore clamant:
ntiquitatis jam confecta res est in superio-
bus; nec repeto. Sin aquas & olea hoc mo-
o præparata considero; plus controversiæ
venio, Rubeus ait *lib. de Destillation. Sect.*
imo capit. quarto, hanc artem ad sexcentos
nplius annos durasse, cùm Rasis & Albu-
asis de ea perinde ac de recepto jam & satis
oto modo verba faciant, viri in arte medica
leberrimi circiter Annum Christi 1080.
unt tamen (inquit idem) in quibus Her-
olaus Barbarus est, qui velint eam multò
ntiquiorem esse, adducti arca quadam Ate-
ino in agro reperta: in qua elementa à Ma-
imo Olybio secreta, Plutoni sacratum mu-
us visa sunt. Sed quoniam verúmne sit an
ctum ab aliquo, qui vasibus in arca illa
ocatis, fidem huic arti facere voluerit, ne-
cio: neque si destillatione aliavé arte aut
nethodo fuerit elaboratum; idcircò nec re-
icio, neque affirmo: quanquam carmina il-
ic reperta, antiquitatem sapere videntur.
Hæc ille.

Præstat autem ex Petri Appiani Antiquit-
tibus huc referre. Patavii ante aliquot ann-
mirabile artis Alchimicæ argumentũ inven-
tum est. Urna fictilis erat his versib. notata:

Plutoni sacrarum munus ne attingite fures:
Ignotum est vobis hac quod in Urna latet.
Namq; Elementa gravi clausit digesta labore
Vase sub hoc modico Maximus Olibius.
Adsit fecundo custos sibi copia cornu,
Ne precium tanti depereat laticis.

Intra hanc Urnam reperta est minor alia: qu-
apertâ duæ ampullæ inventæ sunt affabrè
laboratæ, altera ex argento, altera ex auro, p-
rissimo quodam liquore plenæ, quo lucern-
adhuc ardens per multa secula conserva-
putatur. Urnulæ inscripti erant hi versus:

Abite hinc pessimi fures;
Vos quid vultis vestris cum oculis emissitiis?
Abite hinc vestro cum Mercurio petasato c-
duceatoq;:
Maximus Maximo donum Plutoni hoc f-
crum facit.

Hæc P. Appianus.

Langius *lib. 1. Epist. Medic. 53.* affirmat, usu-
stillaticii liquoris (de hoc enim præcipuè h-
sermo) Græcorum & Arabum Medicis e-
acceptum: quippe ex Græcis Actuariu-
ferè postremum, primum tamen aquæ ros-

ru-

rum meminisse hisce verbis: Stillaticii rosarũ liquoris, quem Rhodostagma nominant, libra una cum Saccharo ferveat, donec evanescat. Ac inter Arabes Mesue (qui vixit anno Christi 1160. teste Bucholzero *ex Gassa-ro*) sublimationis aquarum absinthii & rosarum meminit primus: Aqua, inquiens, sublimationis absinthii, fit sicut aqua rosata & similia, quæ fiunt in vasis sublimationum. Sunt tamen, qui Hippocrati, Aristoteli & Galeno cognitam fuisse hanc artem censeant. Rubeus loco allegato sententiam illam tribuit Jacob. Antonio Cortuso, patricio Patavino: quam ibi refutat: ut & R. Lulli, qui ad Hippocratem argumentatur ex illo divino, quod fit in morbis, *1. Prognostic.* quod & de principiis & tota Medicina Chymica conatus est ostendere Petrus Severinus Danus, in nobili sua Idea philosophica, potissimùm ex libr. Hippocr. *de veteri Medicina.* Huic sese opposuit Erastus *parte 3. suar. disputat. adversus Paracelsum.* quàm feliciter, alii judicẽt. De Aristotele Melchior Guilandinus demonstrare conatur *in tractat. de papyro, membro 6.* ex quodam problemate. Propè affirmare ausim (inquit) studium artis Chymicæ apud Barbaras gentes antiquissimum fuisse, ad Romanos verò & Græcos derivatum tar-

diùs, præsertim cum Aristoteles quoque ejus meminisse videatur. Nam 23. *Problm.13.* quærens, cur mare potis sit flammam emittere; aqua potabilis non item ? caussam reddit, quia oleum arte ex sale extrahi, possit. Quod quidem oleum nemo nisi Chymica arte eliciet, etiamsi salem mille torcularibus quàm arctissimè comprimat. At Rubeus *in dedic. libr. de Destillatione*, extenuat hoc argumentum præ illo, quod de aqua ardente, seu Spiritu vini conjicit *ex 2. Meteorologic.* quà de mari. Sed & de cæteris, qui volet, consulat Rubeum *dicto loco*, & Libavium *lib. 1. & 2. Epist. Chymic.* Hic enim sparsim multa de hac disserit quæstione.

Destillationis origo. Restat origo, seu Artis occasio, quam profectò ex ipsa natura magni & parvi Mundi haustam esse, evidentia ipsa docet: ut præclarè observavit idem Rubeus *lib. de Destillat. Sect. 1. cap. 1.* Nubes, pluviæ, venti, sic fiunt in Magno mundo: Catarrhi in homine, Parvo mundo; ut Destillationes artificiosæ. In re familiari, culinâ præsertim, nihil est notius. At Pancirollus mavult petere ex fortuito illo Medici exemplo de patellâ. Cujus, ut & operculi cùm mentio hoc loco fieret, venit mihi in mentem frequentissimi illius Adagii, quo simile simili obtigisse innuere volentes,

ntes, *Dignum patellæ operculum* accessisse di- ere solemus? Atque eo quidem ipsum etjam I. Varronem usum in Satyra, cui titulum fe- t: εὗρεν ἡ λοπὰς τὸ πῶμα, περὶ γεγαμηκότων: l est, *Reperit olla operculum de nuptiis*. Ita enim ræstantissimus Philologus & Medicus Ha- rianus Junius *lib. 6. Animadvers. capit. tertio* itulum illum restituit: qui, ut & alii in vul- us eo usque deformati alioquin circumfe- ntur, ut plus vulnerum vel unus Varronis ber, quem Scœvæ apud Cæsarem clypeus la prætulerit; plures sordes contraxerit, uàm si ætatem in Camarina palude jacu- let. Cajum igitur Cajæ obvenisse gratu- ntes, aut mordaci sale Calcam Calco nu- sisse insimulantes, Dignum patellæ o- erculum obtigisse dicimus. Sic cùm ne- ndæ Veneris & puerilis amoris sectatores, on secus atque Cinœdi ipsi & pathici, ple- mque calamistrati essent, & alendæ Co- æ studiosissimi: factum inde est, ut *Comati* er opprobrium dicerentur: tanquam huic torum mollitiei Coma, dignum scilicet atella operculum accessisset. Hinc videli- et Synesius Sophista scripsit, Cinœdos esse ueros omnes, qui alerent comam. Et apud uidam est: οὐδεὶς κομήτης, ὅςις οὐ περαίνεται, ut ψηνίζυλαι: *Nullus Capillatus, qui non subi-*

Dignum patellâ operculum.

Comati, pro mollibus.

gatur. Unde Martialis inter cætera, quæ ad pueri pulchritudinem faciũt, exigit, ut molles ei colla flagellent comæ. Quò spectat illa apud Horatium commendatio:

—*teretis pueri, longam renodantis comam*

Pueris autem istis Comæ tondebantur, uxores ducentibus Dominis, aut alioqui cùm ipsi jam exolescerent. quod interdum munus novæ Nuptæ obibant. Martialis:

Flammea texuntur Sponsæ; jam tæda parata est:

Tondebit pueros jam nova Nupta tuos.

Cinerarii. Interdum Tonsores ad hoc peculiariter conducti: qui *Cinerarii* dicebantur, quòd unum de Ministeriis eorum esset, calefactis in Cinere Calamistris torrere ac vibrare crinem, sicuti ad illum Catulli locum,

—*nunc tuum Cinerarius Tondet os,*

Manicæ. Muretus rectè annotavit. Sed & pueri illi meritorii, sive Cinœdi, ut internosci possent, etiam tunicas cum manicis gestabant, more mulierum: quæ si honestæ erant, insuper à meretricibus vitta, stola & instita discernebantur. Docet hoc Tertullianus *lib. de Cultu Mulier.* Quid minus habent infelicissimæ illæ publicarum libidinum victimæ, quas quæ leges à matronis & matronalibus decoramẽtis coërcebant, jam certè seculi improbita-

itas honestissimis quibusq; fœminis usque
l errorem dinoscendi coæquavit. Quid e-
im aliud sunt matronalia decoramenta, quàm stola, instita & vittæ? quas Ovidius pu-
oris insigne appellat, cùm castam à scripto
arum casto arcet:

Matronalia ornamenta.

Este procul vittæ tenues, insigne pudoris,
Quæq; tegis medios instita longa pedis.

De meritorio verò pucro, illud Plauti in
seudolo:

Maniculati pro mollibus

Manuleatam tunicam habere hominem decet,

ustus Lipsius rectè interpretatur *lib. 4. An-
quar. lection. cap. 8.* motus altero illo Plauti
oco in Pœnulo:

Quis hic est cum tunicis longis quasi puer
Cauponius?

: illo Scipionis Africani in Sulpicium: Qui
i conviviis cum amatore cum *Chirodota tu-
ica* accubuerit, eúmne quisquam dubitet
uin fecerit, quod cinœdi solent?

Parœmiam porrò istam in illum, quem
ixi, sensum etiam usurpavit D. Ambrosius:
Habeat quoq; Jupiter (ait) comam; dignum
idelicet patellâ operculũ, egregius ille stu-
ri artifex; & prodigiosus luparum omnium
nsessor. Idem privilegium cedat Appollini,
matori non minùs strenuo, & in pathicos
uriato. Neque abeat hinc asymbolus Ne-

Rursum acomatis.

Iove.

Apolline.

Neptuno.

ptunus, cujus libidinum fervorem marin
undæ nullæ exstinguere potuerunt, quin i
omne Nympharum genus efferveſceret. Bac
Baccho. cho deliciis diffluẽti, ſemperq; puero, & aſſi
duè præter pocula aliud nõ tractanti, ociun
non ſuppetiiſſe tollendæ comæ veriſimil
ſit, propterea intonſo ſemper. Egregian
verò laudem & encomium hinc reporten
Tyanæus, impoſtorum columen, &, ſi Di
Æſculapio. placet, medicus Æſculapius, circulator & lu
cripeta ſummus: (talis enim à Cyrillo & Pir
daro deſcribitur) quem auri ſitis & intole
randus faſtus, quo ſupra hominem ſe geſſi
excuſent comatum Eodem jure abſolvemu
Simone Mago. Simonem, Magum illum inſignem, & Chri
ſti plagiarium, quem etiam κατάκομον, ho
eſt, comatum fuiſſe conſtat: & illum Divo
Mezentio. rum contemtorem Mezẽtium Virgilianum
cui comti tribuuntur capilli. Quibus adda
Polyphemo. tur unoculus ille Polyphemus, laudans hi
tas virili in corpore ſetas; ut tam huic, quàt
alteri illi fides fiat proverbio, quo dicuntu
Labra ſimiles habere lactucas. Sanè in Capilla
tos & Comarum nutricones graviſſima ex
ſtat D. Pauli reprehenſio *1. Corin. 11. verſ. 14*
Nónne, inquit, natura quidem ipſa doce
vos, quòd Viro, ſi comatus ſit, probro ſit
contrà Mulieri, ſi comata fuerit, decori ſit? e

quò

quòd Coma pro velamine illi data ſit. quam in rem plura videri poterunt apud Hadrianum Junium, in elegantiſſimo tractatu *de Coma*: præſertim verò *capite quarto*. Ubi præſtare docet, cæduam fruticantium crinium ſylvam tondendo reſecare, quàm inutili Comæ alendæ ſtudio divexari.

Ad adagium porrò iſtud alluſiſſe videtur Æneas Platonicus, ſummæ Philoſophus integriratis: dum Euxitheum introducit Theophraſti commenta deludentem, qui dictitabat, animas, relicto humano corpore, id genus bruta ſectari, eique inhærere, quorum opera viſæ fuerint imitati. Nam ut Hyperbolum quendam impudentiæ notaret, inquit: Muſca item trahet Hyperbolum, quippe par fuit utriuſque impudentia: ac ſi diceret, Dignum eſſe patellâ operculum. Per Muſcam enim hominem importunum & impudentem hieroglyphicè denotari, Johann. Pierius docet *libr. 26.* Quantumvis etenim hanc ſæpius & aſſiduè expellas, & à te ſubmovere contendas: tantâ tamen eſt impudentiâ, ut identidem redire, & infeſtare te minimè vereatur, nullamque tuorum commodorum rationem habeat. Sive loquare, ſive dormias, ſive bibas, ſive cibum capias, ſive legas, ſcribas; pa-

Hyperbolus in Muſcam.

Muſca impudentia.

rata semper adstat, ut in faciem insiliat tu-
am, infesta, importuna, incommoda, null
rei nisi fastidio de se concitando idonea
Hinc apud Ciceronem 2. *de Oratore*, ridicul
dictum de molestissimo Juvene: *Abig*
Muscas puer. Mihi quidem herclè meditan
ti hæc & scribenti plus quàm molestæ sunt

Myjager Muscarum Deus.

Ideoque *Myjagron* illum Muscarum Deum
cui ab Eleis ad avertendam pestem litatun
legimus apud Plinium *lib. 10. cap. 28.* sempe
eis iratum imprecor.

Vara vibiam sequitur.

Nec verò absimile Parœmiæ isti est
quod adagii specie itidem usurpatur: *Var*
sequitur vibiam. quo Ausonius *in præfation*
Technopægnii usus fuit, cùm ita scripsit: Ut i
vetere verbo est, sequitur Vara vibiam; si
milium nugarum subtexo nequitiam, &c
Quo loco vetus glossa Varam & Vibian
duas exponit perticas, inter se colligatas
quæ asserem sustineant. *Vara* igitur signifi
cabit perticam ab summo furcillatam: *Vi*
bia autem perticam transversam, quæ fur
cillæ illi imposita est & colligata. Quare s
Vara cadat, & Vibiam cum illa cadere ne-
cessum est: ut ex Vitruvio *libro 10. cap. 19.* Jo-
sephus Scaliger rectè interpretatur *lib. 1. Au-*
sonian. lection. cap. 18. Proverbium id quadrat
in eos, qui cùm uni vitio indulserint, de

plora-

[...]lorata omni verecundia, & profligato pu-
[...]ore ad alia præcipites feruntur, quasi omni
[...]acta bonorum alea. Cum quo planè conve-
[...]it, quod Hispanis, in hoc sermonis genere
[...]rgutis, familiare esse idem monet Scaliger.
[...]odem quippe sensu dicunt, *Funis sequutus* [...]*st situlam*. Cùm enim situla decidit in pu-[...]eum; & funis quoque, quo illa apta pende-[...]at, sequitur. Nec dissimile his multum est, quòd *similes habere labra lactucas* dicimus asel-[...]o carduos comedente: & quòd *ipsa olera olla* [...]*egere* dicitur. quod posterius proverbiali sen[...] ētia Catullus usurpavit de Mamurra, quem ob nimiam libidinem, ad infamiam usque Mentulam appellat, hoc disticho:

Funis secutus est situlam.

Olla legit olera.

Mentula mœchatur, mœchatur Mentula: certè
Hoc est, quod dicunt, Ipsa olera Olla legit.

Dicitur proverbium in eos, qui, quod se facere oportet, faciunt: ut cùm libidinosus & salax scortatur & mœchatur; ebriosus potat. Olera enim in olla coquũtur: quæ, cùm eis repletur, ipsa legere videtur, id est, colligere. Mamurra igitur Formianus, adulter & nequam, cùm mœchabatur, id faciebat, quod Nebulonem facere oportebat. *Hadr. Turnebus, libr. 3. Adversar. cap. 13.*

DE CAMPANIS.
Tit. IX.

Campanarũ inventio.

Campanæ repertæ fuerunt circ[a] annum CCCC. à Paulino Ep[i]scopo Nolano. Est autem No[la] Campaniæ oppidum, in quo Augustus v[i]tam cum morte commutavit. Dictæ fu[e]runt: Campanæ, *quia in Campania inv[en]tæ. Dictæ &* Nolæ, *à loco, in quo primùm fuerunt factæ.*

Notatio.

Vsus.

Harum maximus usus est: earum quippe beneficio horæ etiam proc[ul] audiuntur, sive noctu in lecto cubamu[s], sive interdiu ab horologio procul sim[us] dissiti, sive etiam nubibus obductus s[it] aër. Anteà verò necessaria erat Clepsydra ut suprà diximus. Prætereà invitant no[s] ad divina officia: exorto incendio auxi[li]lium poscunt: & cùm ad arma deventu[m] est, concilium Civitatis convocant: ut & Scholares ad lectiones frequentandas Iudices ad jus Litigantibus dicendum: a[c] ut uno verbo dicam, omnes actiones publi[c]cas intimant: & sine his videri possumu[s] quasi deperditi.

NO[VA]

NOTÆ sive COMMENTARII.

Vulgaris error est, quo Paulinus Episcopus Nolanus, Divi Hieronymi æqualis, & sanctimonia vitæ spectabilis, primus in suam Ecclesiam Campanæ usum invexisse creditur: quasi priori seculo ignotus ille fuerit. Verius namque est, Virum illum sanctissimum Gentilium sacrorum abusum correxisse, & ad pia munia transtulisse, ut nimirum ejus strepitu exciri possent semotius habitantes ad conciones precationesque. Cæteroquin enim iisdem, quibus hodie, usibus deputatas fuisse priscis quoque seculis Campanas, Hadrianus Junius disertè docet *lib. 3. Animadvers. cap. 11.* Nam, ut hodie etiamnum moris est, ita & olim si quis è vita excessisset, æra Campanæque pulsabantur, ut per vetus Theocriti Scholiastes annotat: quòd eo sono averti credebantur spectra & Dæmonum ludibria. Magicas certè incantationes Campanæ pulsu inhiberi, non obscurè indicat Tibullus, cùm ita canit:

Paulinus.

Campanarum usus.

Campanis spectra fugari credita.

Magicæ incantationes inhibitæ.

Cantus & è curru Lunam deducere tentat,
Et faceret, si non æra repulsa sonent.

Æris enim tinnitu credebant fieri, ut

ne magicorum carminum ſonus ad Lunam pervenirer; eamque hoc modo laborantem adjuvari. Quo ſenſu accipio illud Statii Papinii, *Thebaid.* 6.

——attonitis quoties avellitur aſtris
Solis opaca Soror, procul auxiliantia gentes
Æra crepant, fruſtraq; timent.

Quanquam Junius locum illum de vi hoſtium ingruente intelligat, cujus indicium æris Campani tinnitu datum olim fuerit. Hinc Livius: Campanorum, inquit, multitudo cum æris crepitu, qualis in defectu Lunæ ſilenti nocte fieri ſolet, edidit clamorem. Sanè deficienti Lunæ crepitum diſonum auxiliari, etiam Plinius innuit *lib. 2. Natur. hiſtor. cap. 12.* Idque Temeſeo æri nominatim tribuitur ab Ovidio qui propterea æra dixit auxiliaria Lunæ, ut & Juvenalis:

Æra laboranti poterunt ſuccurrere Lunæ.

Et Manilius *lib. 1.*

Seraq; in extremis quatiuntur gentibus æra.

Cujus ſuperſtitionis eandem, quam nos, rationem adducit, & ex Ambroſio confirmat Hadr. Turnebns *lib. 22. Adverſar. cap. 24.* Laborantem igitur Lunam cùm dicunt, rubore eam præ verecundia ſuffundi intelligunt, quòd magico victa carmine cogatur cedere. Seneca in Hippolyto:

Luna laborans.

Et

Et nuper rubuit, nullaq́ue lucidis
Nubes sordidior vultibus obstitit.
At nos soliciti lumine turbido,
Tractam Thessalicis carminibus rati,
Tinnitus dedimus.

ubi Thessalicis carminibus, idem est, quod magicis: quemadmodū & per *Thessalam* mulierem, Statius magnam, incantatricem & sagam intelligit:

Thessali magiâ infames.

——Thessala victrix
Ridet anhelantes audito carmine bigas.

In Thessalia enim Magiæ studium quàm maximè floruisse, vel iis notum est, quibus Apulejus non ignotus. In cujus Apologiā, qua se ipse defendit publico de MAGIA judicio, nuper in lucem prodiit Commentarius (doctus Juppiter, & laboriosus!) Viri Clariss. *Scipionis Gentilis JC.* quē si evolveris, Lector, magnam studiis tuis accessionem feceris. Atq; hæc superstitio (quamquam ne Anaxagoræ quidem persuaderi potuit, ut scriptum reliquit Laërtius) ipsis etiam Christianis quandoq; adhæsit: adeò ut Divo Maximino caussam dederit, seriò populum increpandi Homilia, quæ inter Divi Ambrosii exstat LXXXII.

Scipio Gentilis.

Hinc tamen receptum arbitror cur tonante cœlo campanarum boatu perstrepatur: quandoquidem illarum complosu aë-

Campanæ tonitrua infringunt.

rem longè lateq; diverberante, vim tonitru
infringi sit creditum.

Lacones, Rege defuncto, lebetes vic
Campanarum complodere, solebant. Juda
tibicinibus utebantur, ut ex Matth. 9. colli
gitur. Ubi sospitator humani generis Chri
stus, Scholarchæ filiam ex morte in vitan
quasi postliminio revocaturus, Tibicine
funeris deductionem præstolantes jubet fa
cessere. Eundemque morem etiam aliis usi
tatum fuisse, Statius Papinius *lib. 6. Thebaia*
indicat:

Tibia in funeribus.

Cùm signum luctus cornu grave mugit adunc
Tibia, cui teneros suetum producere manes
Lege Phrygum mœsta.

quo loco etsi Statius Tibiam ad puerorum
funera restringere videtur: proclivius tamen
est, ut eam etiam in adultiorum funeribus ad-
hibitam dicamus. Docet id Ovidius *1. Tri-
stium*:

Tibia funeribus convenit ista meis.

Quanquam etiam dici poterat, Papinium eo
loci ad originem respicere, & velle apud
Phryges næniam ad Tibias primùm cantar
solitam, in funere infantium. Phrygium
enim id inventum fuisse, vel Catullus pla-
num facit, qui ob id Tibiam dixit barba-
ram. Atqui *Barbarorum* nomine inter alia, &

Barbari.

qui-

uidem in-primis Trojanos poëtis significari, Johan. Bernartius ad illum Statii locum ctè observavit: licet hac appellatione ipsos iam Romanos quandoque notatos fuisse, egari non possit. *Alciat. lib. 6. Parerg. p.16.*

Planè Apollodorus in libro, quem de Diis inscripsit. Hierophantam, hoc est, Prorpinæ sacerdotem tintinnabulum sive nom pulsare Athenis cõsuevisse scribit. quod m antea & Mosaicus Sacerdos, Pontificio abitu gestare jubebatur *Exod.28.* Ad imas nim tunicæ fimbrias aurea tintinnabula, alaque punica alterna appendebantur, ut orum sonitus, quotiescunque Pontifex ingrederetur egrederetúrve sanctuarium, exudiri posset. Significabat id, oportere Saerdotem vocalem esse; non quidem calunniando, & saniorem, ac necdum satis cognitione perceptam doctrinam ad imperium vulgus plenis buccis criminando, ut *Clamatoribus* illis, quos Philippus Melanchthon Europæ decus & ornamentum, ita appellare solebat, frequens & familiare est: sed ex ore Dei nunc docendo, nunc arguendo, nunc exhortando, sæpissimè verò consolando, atq; ea conquirẽdo opportuna remedia, quæ nostra sibi fragilitas videbitur exposce-

Tintinnabula in sacris.

Clamatores.

re. Itaque Tintinnabulum prædicationi...
institutionis esse hieroglyphicum, Joha...
Pierus monet *lib. 37.* Meminerint tamen v...
bi divini præcones, nisi & ipsimet ad vo...
suæ clangorem, vivendi rationem instit...
rint, atq; ita ad normam illam vitam acco...
modarint suam, Campanis se vel in hoc q...
que assimilandos fore; quæ, etsi clarissim...
edendo sonum alios cieant, ipsæ tamen ...
surdæ sint & stupidæ. In quos effictum m...
videtur elegans illud Theodori Bezæ E...
blema:

Æra gravi cunctos veluti Campana sonor...
Ipsa licet penitus sint sibi surda, cient:
Sic es, recta docens alios, perversa sequute,
Quiq; aliis sapiens, non sapis ipse tibi.

Eodemq; planè sensu Apostolus: Si vel h...
minum (inquit) vel angelorum linguis l...
quar, charitatem autem non habeam; fact...
sum æs resonans, ac cymbalum tinniens...
Cor. 13.

Tintinnabula in Excubiis. Monet etiam Suidas, Excubitores oli...
in nocturnis vigiliis Tintinnabula secu...
tulisse; ad quorum pulsum ilico fuerit r...
spondendum. Idem auctor est, Tintinnab...
lis pulsandis exploratos fuisse equos gen...
rosos, an consternaces essent, & pugnę t...
in suppliciis. multu percellerentur, Sed & qui ob facin...

ultim...

ultimo supplicio afficiebantur, tintinnabula sive nolas gestare solebant sive ad convocandam plebem; sive etiam ad eam arcendam: ne quis inter eundum illorum contactu contaminaretur, & piaculo se obstringeret; ut est apud Zonaram *lib. 2. Annal.* quanquam Tintinnabula ista non tam Reos ipsos, quã Carnifices gestasse, ex Plauto fiat probabile, *in Pseudolo*, Scena, *Pseudolo non*.

Lanios accersam duos cum Tintinnabulis.

Et *in Truculento*. Sc. *Ego ne tibi*.

Ne ego bilingues vos necem, nisi
Ad Tintinnaculos voltis vos educi viros.

Ubi per *Tintinnaculos* viros nulli alii possunt intelligi, quàm Carnifices: ut à Turnebo rectè est observatum *lib. 11. c. 21.*

Constat etiam, Campanæ sonitu apud Romanos populum in thermis, statis horis, vel advocari, vel dimitti solere. Unde Martialis: *in thermis.*

Redde pilam, sonat æs thermarum: ludere pergis?
Virgine vis solâ lotus abire domum?

Monet enim, eum qui in gymnasio est, ut si lavari velit, sonante Tintinnabulo properet: paulò pòst enim nullum lavandi locum futurum; sed sola aqua frigida, cui *Virgini* nomen erat, fore lavandum. Tintinnabulo

igitur Romani è gymnasio revocabantur lo-turi ad thermas mox claudendas.

in foro piscatorio.

Græci quoque in piscatorio foro sub cœ-nam pulsabant Nolam, teste Plutarcho *libr. 14 Sympos.* ubi heluones obsonatoresque di-ci notat, qui in foro piscatorio esitarent, ce-leriterque Tintinnabuli pulsum exaudirent. Verba Plutarchi ita Latinè reddidit Hiero-nymus Mercurialis *lib. 1. Variar. Lection. ca-pit. 25.* Adhæc opsophagos sive obsoniorum amatores minimè eos, qui bubulis carnibus delectantur, esse dicimus, quales fuit Her-cules: neque ficuum amatorem, ut Plato, quem virides ficus unà cum carnibus edisse notatum est; neque Uvarum cupidum, sicut fuit Arcesilaus, sed eos, qui cotidiè tabernas, ubi veneunt pisces, circumambulant, exqui-sitéve tintinnabulum audiunt. Ejus rei non injucunda exstat historia apud Strabonem *lib. 14.* Nam cum citharœdus quidam apud Jassios artem ostentaret, interimque Nola, quæ in cupediario erat foro, vendendorum piscium signum increpuisset, omnes ad pi-scium negotiationem dilapsi solum illum destituerunt; excepto tamen uno, qui Surda-ster erat. Accedens itaque ad eum Citharœ-dus: Gratias tibi ago, inquit, qui & Musicæ studiis hunc honorem habueris, & , sicut cæ-

ter

-tri, audito tintinnabulo me non deserueris. -um ille: Numquid tintinnabulum sonuit? -ale ergo præceptor, & benè tibi sit. Sicq; & -ose, non secus atq; alii factitârant, confestim -tque curriculò abiit.

Nec verò ignotum est, Dodonæum æs, il-lud in loquaces & obstreperos directum -roverbium: quòd in Dodona duæ essent -olumnæ, in altera pelvis ærea, in altera puer -um flagro pelvim vento impulsam percuti-ens. Unde tinnitus in multas horas perdu-rebat. quanquam Plinius *lib. 36. cap. 13.* etiam -bsq; flagri istius percussione, tintinnabula -lla vel solo vento agitata longè sonitus retu-lisse scribit: ut meritò cum Juvenali

Dodonæum æs.

Tot pariter pelves, tot tintinnabula credas.

Quem versum hodiè non ineptè de sacrifi-culis & importunis campanarum pulsatori-bus usurpare possis. Etsi enim olim solis pa-rochis permissum fuit, eatenus campanis uti, ut populum congregare possent; deinde Mendicantium fratrum familiæ unicâ tan-tummodò pro loco quolibet contentæ esse jubentur. *c. un. De Offic. Custod. in Extravag. comm.* hodiè tamen tot habent, quot volunt, summamque religionem in eo constituunt, si vicinos, tanquam Nili cataractis (quæ sunt præcipites & horridæ montium angustiæ, per

quas Nilus ingenti aquarum mole devolu-
tus, non fluere inter occursantes scopulos, u[t]
ait Plinius, sed ruere videtur) proximos po-
pulos cogant obsurdescere: quod quondam
Jovianus Pontanus conqueritur: ut & Alcia-
tus, qui cùm Biturigibus ægrotaret, parum
absuisse ait, quin impedito somno maxim[e]
tum necessario ad Orcum demitteretur. *lib.*
parerg. cap. 11. Ex quo quæsitum est, an sicu[t]
fabri ferrarii & lignarii, itemque malleator[es]
alii, qui juxta scholas aut Doctoris domu[m]
arti suæ operam dantes, diurno nocturno-
que strepitu meditationes Doctorum, im-
pediunt, è vicinia expelli possunt; ita etia[m]
immodicus Campanarum pulsus inhibe[ri]
queat? Et quidem de fabris & malleatorib[us]
ferè incunctanter id asserunt, Bartolus *in l.*
ff. sol. matrim. n. 30. Jason. *num. 46.* Franc. Rip.
n. 127. 128. 129. 130. & Alciatus *n. 51. 52.* ob publi-
cam præsertim utilitatem & spem, quam e[x]
iis qui liberalibus studiis dant operam, si[bi]
pollicentur Imperatores *in l. 1. C. qui ætate v[el]*
profess. se excus. lib. 10. ut adeò sedulò cave[n]-
dum censuerit Theodosius, ne quovis str[e]-
pitu, aut etiam linguarum confusione pe[r]-
mixta aures quorundam, aut verò ment[es]
à studio literarum avertantur, *l. un. in fi. C.*
studiis liberal. Urb. Romæ lib. undecimo: cùm ce[r]-
tu[m]

Nili cataracta.

Faber è vicinia quando pelli possit.

um sit, silentium discendis artibus non mi-
ùs, atque otium esse accommodandum *l.*
C. de excusat. artific. lib. 10. Idq; vel eò magis, si
Doctor prævenerit fabrum, & præ mallea-
ore isto sedem ibi occupaverit: quandoqui-
lem prȩventionis caussa in jure potissimum
onsideretur: prout rationem hanc assignat
acob. Menochius *lib. 2. de Arbitrar. Judic. Cen-*
ur. 3. casu 237. n. 6. per. l. 2. §. si quis nemine. ff. Ne
uid in loco publ. cum l. potior. l. qui balneum. ff.
Qui potior. in pign. habeant. Atq; ita in facto ob-
inuisse se scribit Matthias Colerus, contra
vietorem quendam, qui se illi ad latus inges-
erat in vicinia, & sub mediam noctem sur-
gendo ac compingendo stipandoque vasa
vinaria, tantos strepitus & clangores exci-
arat, ut multas noctes coactus fuerit inso-
mnes transigere. Ideoque vietorem illum
compulsum, ut habitatione ea dimissa, de a-
lia cogitaret, vel operas suas in ista vicinia
omitteret. *Matth. Coler. de processib. exsecu-*
tivis part. 1. cap. 4. num. 8. Campanarum verò pulsum quod attinet, distinctum video ab Interpretibus. Nam si ægrotanti Doctori, itemque Scholari & vicino cuilibet gravis sit immodicus ille & non necessarius Campanarum strepitus: placuit, eum non secus ac gravem & pestilentem odorem coërcendum

Campanarū pulsus an inhiberi queat?

esse *l. 2. §. Idem ait. 29. ff. Ne quid in loc. pub*
Bartholom. Cæpolla *de Servitut. Rusticor*
prædior. cap. 43. de Aëre. Alciatus *d. l. in. s*
siquidem salus hominis, cujus gratiâ Natur
omnia comparavit, *l. si pecudum. 28. ff. de Usu*
nullo modo æstimari queat. *l. si pater. 34. in*
ff. de Donat. & exinde rebus omnibus & cu
vis commodo sit præferenda. *Lucas de Penn*
in l. un. C. de studiis liberal. Urbis Romæ. lib. 11. ci
ca fin. At si bene valentes & sani sint vicin
obtinuit Oldradi sententia *Cons. 228.* exist
mantis, minimè ferendos esse, qui adversan
tur, ceu nimis delicatos. Nam & Demosthe
nes, Plutarcho teste, sponte procurabat, u
strepitui adsuesceret: damnatiq; à Veteri
Sybaritæ, ceu nimis molles, quòd artifices o
mnes obstreperos civitate excluserint, tan
quam eorum quietem turbantes. *Alciat. li.*
parerg. c. 11. De Sybaritarum porrò mollit
dixi quædam *lib. 1. Tit. de Equis.* Quibus ad
dantur, quæ in eandem rem scriptis cômen
davit clarissimus Jurisconsultus & historia
rum scientissimus Philippus Camerarius,
20. Operar. succisivar. Centur. 1.

Sybaritarum mollicies.

Nola.

Est autem Nola Campaniæ Oppidum.
Oppidi hujus apud Virgilium quoque olim
fuit mentio: si verum est, quod Gellius pro
didi

dit *lib.7. Noct. Atticar. cap.20.* Scriptum enim in quodam commentario reperisse se ait, versus istos à Virgilio ita primùm esse recitatos atque editos:

——dives erat Capua, & vicina Vesevo
Nola jugo.

Posteà Virgilium petiisse à Nolanis aquam, ut duceret in propinquum rus: Nolanos beneficium petitum non fecisse: Poëtam offensum, nomen Urbis eorum quasi ex hominum memoria, sic ex carmine suo derasisse, *Oraq;* pro *Nola* mutasse, atque ita reliquisse.

——& vicina Vesevo Ora jugo.

Idque & melius & suavius ad aures esse Gellius adserit.

Nolanorum turpitudo.

Nec verò dissimulandum hoc loco est, Campanos, & ex his Nolanos, inprimis oris impuri & immundi fuisse habitos. Unde & *Osci* à quibusdã dicti, quasi obscœni, ut Porphyrio ad Horatium notavit: ex Festo fortassis, qui Oscis ait frequentissimum fuisse usum libidinum spurcarum. Hinc lucẽ accipit illud de Clodia usurpatũ ænigma: *In triclinio Coa, in cubiculo Nola.* Eo ipso enim Clodiæ objicitur oris obscœnitas, & omnis infanda libido, qua notati sunt Nolani; vel, ut

In triclinio Coa, in cubiculo Nola.

Ausonii verbis, Crispæ fœdissimam Vene-rem objicientis, utar:

——*quam Nolanis Capitalis luxus inussi*[t]

ut cùm libidinosa & lasciva in convivio e[s]-set Clodia, & quædam Venus Coa; in cubi-culo à nulla obscœnitate, quæ Nolanis fami-liaris erat, abhorreret. *Turneb. lib. 3. Adver-sar. cap. 19.* Capitalem igitur luxum cùm dici[t] Ausonius, videtur oris, quæ præcipua capi-tis pars est, spurcitiem & obscœnitatem no-tare. Eodem certè sensu Catullus, *Capite de-misso,* dixit in Gellium incestus infamiâ no-tatum:

Capitalis luxus.

Capite demisso.

Nam nihil est quicquam sceleris, quod pro-
deat ultrà,
Non si demisso se ipse voret capite.

ubi, *demisso capite*, malè audit, & de oris fœdi-tate illa erit accipiendum: ut apud Cicero-nem, de Sexto Clodio: Sed si requiri jusseris, invenient hominem apud Sororem tuam, occultantem se Capite demisso. Quibus ver-bis quid innuatur, ii intelligunt, quibus no-tum est, quid *Phœnicissare* dicatur Veteribus; & qua nota Phœnicissantes secernantur à *Lesbiantibus.* Neutrum me explicare sinit pudor meus. Quòd si quis tamen utrunq; cognoscere tantoperè gestit, adeat sanè Hie-rony-

Phœnicissare

Lesbiare.

onymi Mercurialis *librum 4. Variar. lection. cap. 13.* Nec me latet, Lud. Cœlium Rhodiginum ænigma istud aliter explicare *libr. 19. Antiquar. lection. cap. 11. & lib. 29. cap. 1.* Sed illa Turnebi interpretatio & argutior, & vero mihi propior videtur.

Luxuriam verò illam ex Regionis istius fertilitate promanasse, quis dubitet? quandoquidem totum illum Campaniæ tractū, locorum omnium, quæ uspiam vidi, fertilissimum esse, mecum fatebuntur, qui & ipsi Neapolitanum Regnum peregrinando collustrarunt. Adeò verum omninò deprehendi, quod Polybius jam antè *lib. 4.* scripserat: nempe, Campanum agrum esse & copia rerum, & fertilitate regionis, deniq; & amœnitate ac pulchritudine situs excellētissimū. Scripserat id ipsum & Florus *li. 1. c. 16.* his verbis: Omnium non modò in Italia, sed toto orbe terrarum, pulcherrima Campaniæ plaga est: nil mollius cœlo, nil uberius solo: deniq; bis florib. vernat: ideò Liberi Cererisq; certamen dicitur, &c. Plinius etiam ipse *lib. 3. c. 5.* Campaniæ felicem illam ac beatam amœnitatem deprædicaturus; palàm esse ait, eam uno in loco gaudentis opus esse Naturæ. Jam verò (addit) tota ea vitalis ac perennis salubritatis cœli temperies est, tam fertiles cam-

Campaniæ fertilitas & amœnitas.

pi, tam aprici colles, tam innoxii ſaltus, ta
opaca nemora, tam munifica ſylvarum gen
ra, tot montium afflatus, tanta frugum & v
tium olearumque fertilitas, tam nobilia p
cori vellera, tot opima tauris colla, tot l
cus, tot amnium fontiumq; ubertas, tota
eam perfundens: tot maria, portus, grem
umq; terrarum commercio patens undiqu
& tanquam ad juvandos mortales ipſa avid
in maria procurrens. Idem Plinius, cù
de totius Campaniæ præſtan[illegible]a, utpote qu
univerſæ terræ anteſtaret, ſatis multa diſſ
ruiſſet *lib.18.cap.11.* ſigillatim etiam de *Lab*
riis, Campaniæ ſcilicet parte, ſubjungi
Quantum autem univerſas terras camp

Laboria.

Campanus antecedit: tantum ipſum pars
jus, quæ *Laboriæ* vocantur. Cujus verbi ratio
nem ipſi quoq; Itali obſervaſſe videntur, qu

Terra di lavoro.

bus tractus ille *Terra di lavoro* etiamnum ap
pellatur; ſive quòd in agro colendo plu
mus exſudetur labor, quòd pingue ſolum
ſua molientium manibus reluctetur: ſiv
quòd hoc inprimis ſolum dignum ſit, i
quod hominum induſtria & labor inſuma
tur, neq; unquam à cultu ceſſet: ut Ubertu
Folieta de laudibus Urbis Neapolitanæ in
terpretatur. Et his quidem deliciis magn
etiam ſit acceſſio fœcunditate & fragranti

Citr

Citri arboris lætiſſimæ, fructum cum florib. ſuaviſſimè miſcentis. Quid multis? putes te ſpectare Alcinoi Regis pomaria, in quibus ver quotannis non renovatur, ſed quæ jugi perflantur Favonio:

Et pyra adulta pyris ſuccedunt, malâq; malis,

ut Homerus tradidit *Odyſſ. 7.* Poſſit præ fertiliſſimo hoc Campaniæ tractu vel ipſa etiam ſordere Hymettos Attica, & Iſthmos Ephyræa, & Tænaros Spartiaca: quamvis glebæ felices has tantoperè Apulejus deprædicet. Sordeat etiam *Ereſus* feraciſſima Leſbi civitas, Theophraſti patria: licet cives ipſius Ereſios, ſimulachrum Cereris ἑρμόχȣ, quaſi tu *Mercurivebam* dicas, Delphico Apollini conſecraſſe Athenæus fabuletur, *lib. 10. Dipnoſoph.* eò quòd ager Ereſius præſtantiſſimum candidiſſimumq; frumentum producere, cujus pollinẽ Mercurius ad Deos, ſi quando pane veſci voluerint, ſubvehere fingebatur. Quod ipſum & Archeſtratus poëta expreſſit iis verſibus, quos ex Græcis ita Latinos fecit Hadrianus Junius *lib. 5. Animadverſ. cap. 4.*

Ubere agri dives Ereſus circumflua ponto
Fert nive candidius frumentũ, atq; inde farinã,
Si quando eſt uſus Superis, Cyllenius emtat.

Poſſit etiam fœcundiſſimus ille Campaniæ tractus, omnigenas cùm ſegetis, tum arbores

pomiferas suaviter educans, refractum a
Hercule Acheloi cornua appellari, copiæ c
mnimodæ pulchritudinem ostentans. Na
Hercules,

Dum tenet, infregit, truncaq; à fronte revellit
Najades hoc pomis & odoro flore repletum
Sacrarunt; divesq; meo bona Copia cornu est.

ut ait Ovidianus Achelous *lib. 9. Metamorp*
De hac autem tum Campaniæ ubertate, tu
verò de aliis quoq; locis tā in Europa, quà
Asia atq; Africa vel ad miraculum fœcundi
eruditè disserit Joh. Bruyerin. de re Cibar
lib. 4 cap. 13. & 14. Verùm quemadmodu
agris fertilibus plerumq; zizania solet inna
sci: ita etiam in fœcundissima illa ubertate
abundantia, videre in Campania est maxim
perditissimorum quorumque, & contra Na
turam luxuriantium improbitatem: ut trit
vulgi sermone ibi circumferatur proverbiū
Il regno Napolitano è un delicato paradiso, m
habitato da gli Diavoli. quod Philippus Ca
merarius itidem annotavit *Operar. succisivar*
cap. 85. Adeò, ex Poëtæ sententia,

Campania improborum hominum ferax.

Luxuriant animi rebus plerumq; secundis!

Pabuli certè ubertatem, quæ genituræ redū
dantiam plantis etiam, nedum animantibu
affatim subministrat, in homine quoq; sala
citatis caussam exsistere, Empedocles tradit

Ex ubertate luxuria.

Quò

quò pertinet illud Euripidis ; *Vult crapulam Cypris, haud famelicum.* quod ab Achæo sumtum, qui multò antè dixerat : *Amara Cypris est esurientibus.* Latini dixerunt: *Sine Cerere & Baccho friget Venus.* Hinc est, quòd Ægyptii sacerdotes, victus luxum & lasciviam ex porci simulachro, ab animantis istius multiplicem & assiduam voracitatem atque ingluviem significabant. Sic enim Thebis Ægyptiis olim erecta erat columna, in qua plurimæ in Menin Regem exsecrationes descriptæ erant : quòd primus omnium Ægyptios à parsimonia ad luxuriam, à modestia ad intemperantiam, à virtute ad effœminationem allexisset, quapropter simulachrum ejus Porcum esse voluerunt. Sic & Plotinus, cùm animal hoc maximè voluptarium agnosceret, ubi dissertat de Palingenesia, in id eos reverti dicit, qui vitam omnem in libidinibus & voluptatibus egerint. *Joh. Pierius lib. 9. Hieroglyph.* Et Epicurus, qui felicitatem in voluptuaria vita posuit, scitè notatur ab Horatio, sectatores ejus Porcos nominante *lib. 1. Ep. 5.*

Porci Hieroglyphicum.

Epicurus.

Me pinguem & nitidum benè curata cute vises
Cùm ridere voles, Epicuri de grege porcum.

quippe cùm sectæ istius asseclæ ita se in voluptates abjiciant, & prosternant, ut immundi sues in volutabra. Non ergo intelligo (inquit

Cicero ex Epicuri dogmate *lib. 2. de Finibus* quid ſit, aut ubi ſit ſummum bonum, præte illud, quod cibo & potione, aut aurium dele ctatione & obſcœna voluptate capiatur.

Planè Luxuriæ cauſſam ipſemet quoque Bernhardus rerum abundantiæ adſcribit dum triumphantem illam graphicè in hunc modum depingit : Luxuriæ currus, ait, qua driges volvitur vitiorum, Ingluvie ventris Libidine coitus, Mollicie veſtium, Ocii ſa porisque reſolutione: trahitur Equis æqu duobus, Proſperitate vitæ, & rerum abun dantia: & qui his præſident, duo ; Ignavi torpor, & infida Securitas. Quanquam no tam ipſa rerum opulentia, quàm abuſus re prehenſionem debebat incurrere. Rectè e nim Hieronymus : Non uſus rerum, ſed li bido utentis in culpa eſt. Quæ ſi ſemel ho minis animum invaſerit, tam altas inibi radi ces ſolet agere, ut vix ac ne vix quidem ex ſtirpari inde poſſit: cùm certum ſit, eam Gan grenæ inſtar latiùs ſubinde ſerpere. Nam, u veriſſimé dixit Cicero *in Cat. Major.* impe dit conſilia voluptas, & rationi inimica eſt ac mentis, ut ita dicam, perſtringit oculos. E *Paradox* I. ait : Quò major voluptas eſt, e magis mentem à ſua ſede ſtatuque dimo vet. Gradatim & diſertè hoc docet Gregori

Luxuria triumphans.

us *i*

in Moral. cùm ita ſcribit; Ex quo Luxu- ſemel mentem alicujus occupavit; vix m bona cogitare permittit. Sunt enim de- eria viſcoſa, quia ex ſuggeſtione oritur co- atio, ex cogitatione affectio, ex affectione lectatio, ex delectatione conſenſus, ex cō- ſu operatio, ex operatione conſuetudo, ex nſuetudine deſperatio, ex deſperatione ccati defenſio, ex defenſione gloriatio, ex oriatione damnatio. Quocirca Seneca *28. iſt.* monet, indurandum eſſe animum, & à andimentis voluptatum procul abſtrahē- m. Et quidem libidinis initium contine- s, ſi exitum cogitaveris, ut idem Sapiens ribit *lib.2. de Morib.* quanquam adeò blan- m malum Luxuriam dixit Val. Maximus *.9.* ut accuſare id aliquanto ſit facilius, quā itare. Eſt ſcilicet malorū eſca voluptas, qua omines capiuntur, ut hamo piſces. *Cicer. in at. Major.* Eſt itidem imitatrix boni, ma- orum mater omnium: cujus blandimentis orrumpuntur, quæ naturâ bona ſunt. *Cicer. b.2. de Legib.* Teſtatur id diſertè de Campana uxuria (qua de nobis potiſſ. ſermo eſt) Va- erius Maximus: quam perquàm utilem Ro- nanæ civitati fuiſſe ſcribit. Etſi enim Ci- eroni *1. Officior.* non eſt conſentaneum, qui netu non frangitur, eam frangi cupiditate

te; & qui invictum se à labore præstiter[illegible] vinci à voluptate: Invictum tamen arm[illegible] Annibalem (ait Valerius) Campana illa l[illegible]xuria illecebris suis complexa, vincendu[illegible] Romano militi tribuit. Illa vigilantissimu[illegible] ducem, illa exercitum acerrimum dapib[illegible] largis, abundanti vino, unguentorum fr[illegible]grantia, Veneris usu lasciviore, ad somnu[illegible] & delicias evocavit. Verùm quod tum Ann[illegible]bali, id ipsum anteà & Romanis ipsis acced[illegible]rat, cùm primùm Capuam occupassent, Ja[illegible]tum, ait Livius, minimè salubris militari d[illegible]sciplinæ *Capua*, instrumentum omnium v[illegible]luptatum, delinitos militum animos aver[illegible] à memoria patriæ. Solent enim hujusmo[illegible]locator deliciis abundantia, sine cæde ac sa[illegible]guine, peculiari quadam ratione ulcisci, [illegible] pœnas de iis sumere, à quibus occupantu[illegible] Nam cùm eos pravis moribus imbuant eff[illegible]minatosq; reddant; facilè tales efficiunt, [illegible] postmodum à quovis, nullo ferè labore o[illegible]primantur. Quod & Juvenalis expressit il[illegible] versu:

Luxuria incubuit, victumq; ulciscitur orbe[illegible]

Innuit enim ex Capuanorum, utpote molli[illegible]simorum conversatione, Romanorum an[illegible]mos fuisse immutatos: ut qui priùs parcè [illegible] duriter vivere solerent, posteà gulæ luxuri[illegible]

q[illegible]

que sese tradiderint: quemadmodum rectè explicat Nicol. Machiavellus *lib. 2. de Republ. cap. 19.* Id quod pari eventu ipsi etiam *Lydi* comprobarunt: quos victos jussit Cyrus cauponas, & ludicras artes, & lenocinia exercere. Et sic gens industria (inquit Justinus *libr. 1.*) quondam potens, & manu strenua, effœminata mollitie luxuriaq; virtutem pristinam perdidit: & quos ante Cyrum in victos bella præstiterant, in luxuriam lapsos, ocium ac desidia superavit: *Lydi.*

Quippe nec ira Deûm tantum, nec tela, nec hostes,
Quantum sola noces animis illapsa voluptas.
Ebrietas tibi fida comes, tibi Luxus, & atris
Circum te semper volitans infamia pennis

ut quinto decimo Punicorum apud Silium legimus. Quid ergo (ait Valer. Maximus) his vitiis fœdius, quid etiam damnosius, quibus virtus atteritur, victoriæ languescunt, sopita gloria in infamiam convertitur, animiq; pariter & corporis vires expugnantur? adeò ut nescias, ab hostibúsne an ab illis capi perniciosius habendum sit: & vel hinc liquidò cõstet, in voluptatis regno non posse virtutem consistere. quod Cicero *in Catone Majore* egregie disputatum reliquit.

DE HOROLOGIIS.

TIT. X.

Horologia.

INventis campanis, introductu quoque fuit Horologiorum usus quorum conficiendorum ratio desumta est à Vitruvio, qui docet, quomodo Rhedæ fieri queant, demonstrantes quot milliaria singulis horis feceris: easdemq; ibi rotas disponit, quales hodie in horologio usurpantur. Loco autem Calculi, *qui singulis horis in pelvim decidebat adinventus est* Malleus, *quo percussa campana horarum numerum designat. Quidam Angelorum imagines effingunt, loco se moventium, & pulsantium Campanas, ac dum Mariæ virginis simulachrum prætergrediuntur, honorem ei exhibentium. Alii alia excogitarunt. Hodie ita subtiliter elaborantur, ut, qua velis hora, te excitent: inventusq; est conficiendorum istorum modus, ut etiam absque libramine appenso, vel in mensa poni, vel à collo suspendi possint, amygdali instar, vel aliter effor-*

Varia horum forma.

mata.

sata. Quædam etiam Lunæ statum in cæ-lo repræsentant. Neq; his tamen terminis constitit humanum ingenium. Quoddam enim apud Reverendum D. Delphinum *vidi, quod circa coronarium illud æs suos habebat circulos. Solis etiam Eclipsin demonstrantes. Per eos quoq; Sol procedens in eodem deprehendebatur signo, quo in cælo. Vesperi occidebat: manè exoriebatur supra id Orizontis punctum, quo in cælo solebat. Luna similiter à Sole modò disjungebatur, modò cum ipso rursum, non secus atq; in cælo conjungebatur. Audio* Carolo V. *horologium à Cremonensi aliquo donatum fuisse, quod universam cæli machinam, cum omnibus stellis firmamenti complecteretur; itemq; cum signis, quæ non aliter atque in cælo circumagerentur: ita ut ipsum Cælum quasi in terram delatum videretur. Nec verò negari potest, Inventionem istam egregiam, & notatu dignam esse.*

NOTAE sive COMMENTARII.

Hora. Horam, Providentiæ Deam, olim nuncupatam fuisse Quirini uxorem, docet illud Ennii:

Teq́; Quirine pater, veneror, Horamq́; Quirini.

Docet id etiam Ovidius, quamvis primam nominis istius syllabam corripiens, cùm ita canit:

——& priscum pariter cum corpore nomen
Mutat, Horamq́; vocat, quæ nunc Dea juncta Quirino est.

Eandem olim & Hortam & Stimulam, ab hortando atque stimulando dictam fuisse Labeo existimavit: & ædem ejus nunquam claudi solitam Plutarchus propterea tradidit, quòd negligentes socordesque Dea illa nunquam pateretur, sed semper aliquid præclari fieri hortaretur, nunquamq́ue cessandum. Posteà tres à Veteribus excogitatæ fuerunt,

Horæ tres.

Et Jovis & Themidos Horæ de semine natæ,
Eunomia atq; Dice, atq; Irene dives, & omnes
Florentes, vernæ.

Earum officium. quarum etiam officium Hesiodus describit cùm

cùm eis curæ esse ait, mortalia facta maturare. & Ovidius has cœli portas servare dicit, cùm Janum ita introducit loquentem:

Præsideo cœli foribus cum mitibus Horis.

Unde & cœli Janitrices dicuntur Homero,

—— quîs cura polus, regioq́ superna est,

Nubila quæ pellunt, quæ inducunt nubila cœlo.

De quibus plura videri poterunt apud Joh. Guilielmum Stuckium *in descriptione Sacrorũ Sacrificiorumq́ Gentilium, mihi fol. 17. & 18.* Per Horas autem intelligi par est tempus opportunum ad quippiam agendum: quod Græci εὐκαιρίαν; Latini *Occasionem* vocant, habentem in se ordinem actionum. Nec aliud est καιρὸς, quàm tempestivitas & punctus temporis. Jam verò omnibus rebus certa statáq; tempora & accommoda esse constat, ex superioris Demiurgi provida atq; inenarrabili sapientia distincta, ut rectè dixerit Ecclesiastes *cap. 3.* Omnia tempus habent, & suis spaciis transeunt universa sub cœlo. Tempus nascendi, & tempus moriendi: tempus plantandi, & tempus evellendi quod plantatum est: *& quæ sequuntur.* Ac ut singulis actionibus sua meliùs accomodarentur tempora, necessaria horum in suas partes facta fuit distributio. Hinc Annus in Menses: hi in Dies: Dies rursum in Horas fuerũt divisi:

Temporis distributio.

& quidem quisq; horum in suas duodecim vel ex cœli dimensione, quæ secundùm musicam rationem in duodecim partes distincta fertur: vel ex Cynocephali observatione siquidem id animal utriusque Æquinoctii tempore duodecies, per horas quippe diei singulas, ac duabus item noctibus ejusmodi potus excrementa profundere, ab Ægyptiis Sacerdotibus fuerit animadversum. Accedet hoc, quòd in his ipsis temporum cardinibus Cynocephalus duodecies, horis quippe singulis, quanto potest ululatu, soleat vociferari. Hinc mos inolevit apud Ægyptios, ut in horologiis aquies Cynocephalum adsculperent, ex pene cujus fistulato aqua destillaret. Quò haud dubiè Victorinus respexit, dum ex Ciceronis auctoritate Trismegistum ait, quum in Ægypto esset, sacrum quoddam animal Serapidi dicatum duodecies toto die urinam facere observasse: idque pari semper interposito intervallo. Unde ipse diem per duodecim horas distributum fuisse conjecerit, exindeque hunc horarum numerum constitutum. Etenim Cynocephalum animali illo intelligi, Ioh. Pierius rectè monet *lib. 6. Hieroglyphic.* illud ibi subjiciens, horarum observandarum rationem Clepsydris priùs excogitatam; earundemque præcipuum

à Cynocephalo caussata.

Horarum origo ex Clepsydris.

um

um usum in Urbe Achanta trans Nilum fuisse: ubi inter alia vas admodum ingens fuerit, in quod singulis diebus Sacerdotes singuli, numero trecenti & sexaginta, ad anni scilicet rationem, qui apud eos habebatur, subductis intercalaribus quinque, aquam ex Nilo detulerint: quæ suo emissa cavo per ejus generis horologium horas indicaret. Erat autem Clepsydra vasculum vitreum, per quod guttatim defluebat aqua inclusa, stillicidioque exhauriebatur; ducto nomine ἀπὸ τȣ̃ κλέπτειν, quod abscondere sive suffurari τὸ ὕδωρ quam significat. In vasculo autem illo conficiendo ea adhibebatur diligentia, ut quantum satis esset aquæ immitteretur, & ut cavum illud non nimis arctum, neque nimis patens esset: hoc nimis celerem effusionem; illo strangulationem sæpius efficiente. Ejus formam & usum pariter describit L. Apulejus *libr. 3, de Asino aureo*, his verbis: Sic rursum præconis amplo boatu citatus accusator quidam senior exsurgit, & ad dicendi spacium vasculo quodam in vicem coli graciliter fistulato, ac per hoc guttatim defluo, infusâ aquâ, populum sic adorat, &c. Nec enim libera olim ad agendum Oratoribus spacia, sed ad aquæ stillicidium dabantur Clepsydræ: quibus ex-

Clepsydra descriptio.

Clepsydra oratoribus data.

haustis amplius dicere vetabantur. Hinc idem Amplejus *in Apologia pro se prima* adversus Sicinium Æmilianum, dum in ipso Orationis cursu ex libro quædam suo, ipsi caussæ inservientia, recitari cupit, quam sustinendam monet. *At tu* (inquit) *interea dum legit, aquam sustine*. Qui locus, haud scio an ab ullo ad hoc fuerit observatus. Metuebat enim Apulejus, ne, si aqua interim effluxisset, amplius sibi dicendi præcisa fore potestas. Quod institutum damnat Plinius *lib. 6. Epist. 2.* paucioribus clepsydris caussas præcipitari scribens, quæ antiquitus pluribus diebus explicabantur: Ideoque morem illum posteà exolevisse, libero dicendi spacio concesso. Quid enim (ait) jucundius, quàm sub alterius invidia, quàm diu velis, & in alieno auditorio quasi comprehensum commodè dicere? Significat enim eum, qui libera dicendi spacia petebat, itidem adversario concedere; ita ut is, qui respondebat, posset vel longiorem, vel breviorem orationem habere citra invidiæ aut pudoris periculum: cùm ex tempore respondere videatur. Et ideò increbuisse passim & invaluisse cõsuetudinem ait, binas vel singulas clepsydras, interdum & dimidias, & dandi & petendi. Quibus addantur, quæ *lib. 2. Epist. 11.* idem

idem scribit Plinius, dum clepsydris, quas spaciosissimas acceperat, quatuor dicit fuisse additas. Hinc notæ illæ phrases: *Ad clepsydram*; supra Clepsydram dicere, & præter aquam. & *aquam perdere*, apud Quintilianum, Ciceronem, alios: de quibus videri poterit Guilielmus Budæus *ad l. ult. §. defensores. ff. de Munerib.*

Nec verò Clepsydris tantùm, ut jam dixi, horas metiebantur Veteres sicut nos horarum spacia vasculis arenariis distinguimus, in medio strigosis ac pertusis: in quibus arena ad pollinariam exilitatem succreta, vasculi conversionibus ultrò citroque commeando horas metitur: Sed & Solariis iidem, ac nos, utebantur, quibus horæ denotabantur ad Solem, veruto umbram faciente, vel pinnula, aut æneo gnomone. cujus inventionem & rationem Gnomonici profitentur, & Anaximeni Milesio acceptam ferunt Atque is quidem Gnomon Græcis σκιαθήρας dicebatur, quasi tu *Umbræ indagatorem* dicas. Unde & Sciathericon horologium Plinio *lib. 2. cap. 72.* est umbræ indagatorium. de quo apud Budæum habetur *ad l. ex emto. §. ult. ff. de action. emti*. Estque memorabile illud in campo Martio olim insigne horologium, quod, annotante Pompo-

Solaria.

Sciatherica.

nio Læto *in suis Antiquitat. Roman.* habu septem gradus circum, & lineas distinct metallo inaurato: solum etiam campi eo lo co, ubi horologium istud fuit, lapide ampl quadrato stratum, & lineas habuit easdem & in angulis quatuor ventos, cum inscri ptione, ut Boreas spirat, ex opere musivo Ejus & Plinius meminit *libro trigesimosexto cap.decimo*, ab Augusto Imperatore id condi tum innuens.

Antiquissimum autem esse Solariorum usum, vel sacra docemur pagina. Etsi enim ex Lucretii sententia,

Nec mare, nec tellus, nec cœli lucida templa,
Nec mortale genus, nec Divûm corpora sancta,
Exiguum possent horai sistere tempus:

Temporis vis.

unde etiam Falcem Tempori attributam legimus, qua omnia fingitur incidere, prosternere & labefactare, ut ex illo *lib. 3. Epigramm.* licet cognoscere:

Marmora discindit vis temporis, ac neq; ferr
Parcit: inhumana cunctaq; falce secat.

Constat tamen, præpotentem illum rerum, omnium arbitrum & moderatorem Deum, cujus neque certis regulis voluntas adstringitur, nec ullis terminorum finibus circum-

scribi-

tribitur poteſtas, non tantùm ad Ioſuæ preces Solis curſus, cæteroquin perpetuos, inhibuiſſe, ut immobilis ille ſtaret, nec moveretur contra Gabam. *Joſuæ 10. & Eccleſiaſt. 46.* Sed & Ezechiæ tempore Solarem umbram lineis decem, per quas ea aſcenderat, in horologio ſive ſolario Achaz revocaſſe. *Eſa. 38.*

Sol ſtare juſſus.

Quam in rem exſtat elegans Philippi Melanchthonis epigramma: quod vel ideò adſcribere placuit, quòd ſummum illum virum in epigrammate jucundum atq; feſtivum, & ingenium ipſius magnum atque ad omnia comparatum, vel ex poëmatiis quibuſdam intelligi, Iul. Cæſar Scaliger, graviſſimus cenſor rectè judicavit *libr. 6. poëtices:* quem Hypercriticum inſcripſit. Id verò ita habet:

Ph. Melanchthon.

Non Deus eſt numen Parcarum carcere clauſum,
Quale putabatur Stoicus eſſe Deus.
Ille poteſt Solis currus inhibere volantes.
Ille, velut montes, flumina ſtare jubet.

Cæterùm quemadmodum Temporis obſervatio & diviſio in omnibus aliis diſciplinis neceſſaria eſt, ut Petrus Gregorius perſpicuè oſtendit *in præludi. optimi Jureconſ. lib. 4.* Ita nulla ferè Iuris noſtri pars eſt, in qua temporis alicujus menſura & cōſideratione

Temporis obſervatio.

non indigeamus. Ac ut aliqua saltem ex h[illegible] comemorem: (singula enim recensere, inf[illegible] nitum foret) constat utiq; Pubertatis tem[illegible] pus in masculo definiri decimoquarto æt[illegible] tis anno; in fœmella duodecimo. §. *1. Inst. qui[illegible] mod. tut. finiat.* Cum .n. minùs durabilia p[illegible] naturam celerius compleãtur, & fœminini[illegible] sexus masculino virtute inferior exsistat: co[illegible] sectarium inde est, fœmellas animi & co[illegible] poris perfectionem sibi congruentem citi[illegible] acquirere: cum exploratum sit, quòd in m[illegible] sculo per septennium; in fœmina autem p[illegible] senarium naturaliter fiat mutatio: ut po[illegible] Cynum, Baldum & Castrens. *in l. qua ætate.* *ff. Qui testa. fac. poss.* Joh. Dauth docuit *in t[illegible] de Testament. nu. 146.* & pluribus id prosequu[illegible] tus sum *lib. 1. horum Commentarior. Tit. de H[illegible] bitu & vestim. veter. fol. 304. 305.* Quibus acc[illegible] dit, quod Plinius *lib. 7. cap. 4.* & ante illum A[illegible] ristoteles *lib. 7. de Histor. animal. cap. 3.* scripsi[illegible] fœminas celeriùs gignere, quàm mares, sicu[illegible] ti & celeriùs senescere. Ex quo Zeuxis Ag[illegible] tharcho itidem pictori, de pingendi celer[illegible] tate se jactanti, cum ipse diutius immorare[illegible] tur operi, ita respondit: Diu pingo, quia pin[illegible] go æternitati. Citò nata, citò pereunt: diu e[illegible] laborata, ferunt ætatem. Non mirum igitur[illegible] id ipsum quoque pubertatis tempus, etian[illegible]

In pubertatis annis.

nuptii[illegible]

ptiis contrahendis commodum atque i- neum jure civili fuisse judicatum. *l. mino-* *r.4.ff.de ritu.nupt.* Quamvis enim Pontifi- m placitis vis coëundi attendatur potiùs, àm annorum habeatur ratio: *cap.puberes.&* *gl.Ex.de Desponsat.impub.* quandoquidem i morbum vitiatæ naturæ humanæ no- nt, ne cui laqueus injiciatur, graviter judi- runt, non debere certis annorum cancel- Nuptiarum libertatem concludi: ne legi- mo hoc remedio destituta Juventus, tur- ius polluatur, & ruat in libidines nefarias. *r. Balduin. in pr. Inst. de Nupt.* Vix tamen t, ut ante 14. annum à masculo mulierem iri posse dicamus: cum circa annos bis se- tem pubertas demum contingere plerun- que soleat. Indéque est, quòd Justinianus on credat, quemquam esse tam acceleratæ effusæ libidinis, qui ante 15. annum coga- ur Uxorem ducere. *Novella 100. capit. 2.* quanquam D. Gregorius *lib. 4. Dial. cap. 19.* pueri cujusdam meminit, qui vix novem annorum, Nutricem imprægnârit suam. *gloss. in summa. 20. q. 1.* quod ipsum & Hierony- mus attestatur *in Epist. ad Vital. presbyter.* de puero decennali; addens, ipsum etiam Salo- monem nondum decem annos natum, suo complexu Nutricem filio Roboam gravi-

In Nuptiis.

Præmatura quorundam Venus.

dam fecisse. Et de Achaz commemoratu[r] quòd undecimo anno Ezechiam filium ge[-] nuerit. Johan. Corasius *lib. 6. Miscellan. ca[p.]* *23. num. 4. & 5.* Didac. Covarruvias *in Epitom[e]* *libr. 4. Decretal. parte 2. cap. 5. num. 4.* Sanè Rei[-] publicæ interest, præmatura Venere juven[-] tutem non enervari. quod in fœmellis æqu[è] receptum est: cùm periculosum perind[e] atque nefarium sit, Veneri subjici puellan[m] nondum Viripotentem, & quæ, juxta Hora[-] tium,

> *Nondum subacta ferre jugum potest*
> *Cervice.* ———

Acerba quippe res est immatura virgo. E[t] ideò, dicebat Tertullianus *lib. de Virgin. ve[-] land.* penes Israël illicitum erat ad virum tra[-] dere, nisi post contestatam sanguine matu[-] ritatem. Quò pertinet illud Horatii *secund[o]* *Car. 5.*

> ——*tolle Cupidinem* *Immitis uvæ*——

Hinc, cùm Imperator Honorius Therman[-] tiam Stilichonis filiam sibi matrimonio jun[-] gi cuperet; Zosimus, immaturam virginem maritali connubio tradere, nihil aliud esse dixit, quàm injuriam Naturæ facere. *lib. 5. hi[-] stor.* ut rectè Labeo scripserit, Nuptam non esse, quæ virum pati non potest. *l. pen. ff. quand.*

dies

legat. ced. Quo ſenſu & ab Ulpiano reſpō-
n accepimus, Huic conditioni, *Cùm nupſe-*
eam non paruiſſe, quæ nondum nubilis
atis in domum mariti deducta eſt. *l. hac con-*
io. 10. de condit. & demonſtr. Nubilis autem
atis eam intelligi, quæ, ut dixi, duodecim
norum eſt, Pomponius manifeſtò probat,
m Minorem annis duodecim nuptam,
nc legitimam Uxorem fore ait, cùm apud
rum expleſſet duodecim annos. *l. Mino-*
m. 4. ff. de Rit. nuptiar. Secundùm quæ ſi
inor duodecim annis in domum deducta,
ulterium commiſerit: mox apud eum
atem exceſſerit, cœperitque eſſe Uxor;
on poterit jure Viri accuſari ex eò adulte-
o, quod ante ætatem nupta commiſit; ſed
l quaſi ſponſa poterit accuſari, ex reſcri-
to Divi Severi, ut Ulpianus retulit *in l. ſi u-*
or. 13. §. ſi minor. ff. ad L. Jul. de adulter. Quid
rgo? ſi puella pubertati proxima, quam pa-
entes puberem affirmabant, cuidam nu-
ſerit, cujus poſteà nuptias, cùm jam duode-
imum annum attigerit, averſetur: poteritne
d ſeparationem agere, & ut alteri nubere li-
eat, petere? eò quòd priori, ætatis ratione
eque conſenſiſſe, & inſuper intactam ſe eſſe
licat: Marito contrà aſſerente, Ignoran-
em ſe duxiſſe impuberem; Nubilem verò
credi-

credidiſſe, quia ita à parentibus dicebatur: v
runtamen adeò viripotentem, adeò puber
tati proximam duxiſſe, ut Mulierem feceri
Et quidem poſt longam cauſſæ examinatio
nem pronunciatum eſt: cùm impotentia n
fuerit objecta, nihil opus eſſe turpi inſpecta
tione. Adhæc viri juramenti credi, qui
Uxorem cognoviſſe diceret. Itaque ſepara
tionem rectè prohiberi: quemadmodum a
Alexandro III. ſcriptum eſt *in c. continebatu
6. de Deſponſat. impub.* & P. Ærodius retul
lib. quarto. Rerum Judicatarum. tit. 15. capit. 1
Præterquam enim quòd turpis eſt illa par
tium verendarum, & Venereæ colluctatio
nis atque congreſſus inſpectio, quam Galli
ſuis uſitatam graphicè depinxit Annæus Ro
bertus Aurelius *libr. 4. Rer. Judicatar. cap. 1*
ſolet ea ſæpenumerò etiam fallax eſſe: ſi Cy
priano ita ad Pomponium de virginibu
ſcribenti credimus: Nec aliqua putet (ait
ſe poſſe hac excuſatione defendi, quod inſpi
ci & probari poſſit, an virgo ſit: cum & ma
nus obſtetricum, & oculi ſæpè fallantur. *can
nec aliqua. 27. q. 1.* Nec eſt, quòd minoris æta
tis intuitu ſeparationem ſperet mulier, ſi it
pubertati fuerit proxima, ut copula carnal
potuerit conjungi; ætatem ſcilicet ſupplen
te malitia, *cap. de illis, 9. Ex. deſponſation. im*

puber

uber. quam & prudentiam appellat Innocentius III. *in cap. ultim. d. tit.* Quòd si inficiata fuerit fœmina, se à viro cognitam; Maritus contrà id asseruerit: placuit, Mariti assertioni standum esse: quia scilicet Vir caput est Mulieris: ut in Concilio apud Compendium habito decretum legimus. *can. si quis. 33. quæst. prima.* Nam qui congrediendi vim certo annorum numero definiri posse putat; næ ille frustra est., & vehementer errat: cùm & Plinius regiones quasdam memoret, in quibus fœminæ etiam septimo, imò quinto ætatis anno possint párere. *libro septimo, capite secundo*: & his consentaneum planè sit, quod Arrianus de ea regione, in qua Pandæa Herculis filia regnavit, memoriæ prodidit, *libr. Rerum Indicar. cap. 174.* Ab istis ego mulierculis rectè, nisi fallor, usurpari posse crediderim, illud libidinosæ Quartillæ dictum, quod Petronius Arbiter, efferatam mulieris libidinem, & passivam prostituti pudoris nundinationem exsequens, ita concinnavit: Junonem meam (inquit Quartilla) iratam habeam, si me unquam memini virginem fuisse. Nam infans cum paribus inquinata sum, & subinde prodeuntibus annis majoribus me pueris applicui, donec ad hanc ætatem perveni, qua scilicet, ut est in pro-

Fœminæ quinto anno parientes.

Quartilla Petronii.

verbio, Taurum ferre poteſt, qui vitulum tulerat. *Johan. Navizan. in Sylva Nuptiali lib. 2. num. 37.* Et quidem muliebris laſciviæ exemplum ſingulare retulit Gaudentius Merula: qui Auguſtæ Taurinorum vidiſſe ſe teſtatur adoleſcentulam ſatis elegantem, & adeò libidinis avidam, ut quinque & triginta viros ordinis militaris ad coitum ſeriatim admiſerit. Anton. Mizaldus *Memorabil. cent. 8. aphorismo 10.* Meſſalinam ſcilicet Claudii Cæſaris uxorem victura: quam Plinius ſcribit ancillam in Venereum id certamen è proſtitutis electam, die ac nocte ſuperaſſe quinto ac viceſimo concubitu. *lib. 10. cap. 36.* quam etjam in artis iſtius profeſſione, nomen *Lyciſcæ* aſſumſiſſe Juvenalis innuit, cui propterea dicitur

Laſcivia puella Auguſtana.

Meſſalina.

——— *nomen mentita Lyciſcæ.*

Solebant enim mulieres, meretricium quæſtum captaturæ, apud Ædiles licentiam ſtupri vulgare, ut de Veſtilia, prætoriâ familiâ genita Tacitus ſcribit *lib. 2.* atque inſuper mutatum nomen cellæ in lupanari, ubi proſtabant, inſcribere. *Alex. Sardus de Moribus & ritibus lib. 1. c. 15.* Unde cella inſcripta apud Martialem:

Cella meretricum inſcripta.

Intraſti quoties inſcriptæ limina cellæ.

Et

Et de Nominis mutatione Plautus in Pœnulo:

Namque hodiè earum mutarentur nomina,
Facerentque indignum genere quæstum corpore.

apud quem etiam Thuſco modo dotem quęrere, eſt, Dotis acquirēdę cauſſa corpore quęſtum facere. Sic enim illa Plauti verba in Ciſtellaria, accipio:

Thuſco modo dotē quærere.

Tu jam locere iu luculentam familiam,
Unde tibi talenta magna viginti pater
Det dotis; non ut hic, etiam Thuſco modo
Tute tibi indignè dotem quæras corpore.

quod à Volſinienſibus Thuſcorum principibus tractum videtur: in quos à ſervis ſuis ſuperatos, ſancita à victoribus lex fuit, ut ſtupra ſua in viduis pariter ac nuptis impunita eſſent: ac ne qua virgo ingenuo nuberet, cujus caſtitatem non ante ex numero ipſorum aliquis delibaſſet: ut eſt apud Valer. Maximum *lib. 9. cap. primo.* Id ipſum Herodotus & Naſomonibus tribuit; apud quos præterea, ut & Baleares, in uſu eſſe ſcribit Alexan. Sardus, ut prima nocte Nova nupta ſingulos admittat convivas, à quibus ineatur, & dona recipiat. Marito poſtremùm ſucce-

Naſomones & Baleares.

dente. *lib. 1. de Morib. ac ritibus gentium cap. 5.* quas primitias Insulæ Fortunatæ Regibus; Calicutæ, Sacerdotibus offerunt: ut constanter asseverant, qui ad Indos navigant. Sanè locus, in quo Tyrrhenorum, itemque Lydorum virgines servis prostituebantur, γλυκὺς ἀγκὼν, id est, *dulcis cubitus* dicebatur, quemadmodum ex Athenæo Alciatus retulit *lib. 10. parerg. c. 5.*

Cæterùm quod Latini Corpus prostituere, quæstuiq; exponere dicunt; id Græci unico verbo eleganter exprimunt χοιροπωλεῖν, quod est *Porcum vendere*, id est, capturas corpore quærere. Nam & apud Aristophanem χοιρὸν, id est, *porcum* pro muliebri natura positum invenias: & Romani identidem porcum, virgineum inguen blando & jocoso nomine appellavêre. Inde *Subare*, illud nequitiæ verbum, ab Horatio de anu extremæ libidinis usurpatum,

Porcum vendere.

——jamq; subando
Tenta cubilia, tectaq; rumpit:

quod est perditè impudenterque, & brutorũ more commisceri, sicuti Joh. Pierius interpretatur *lib. 9. Hieroglyph.* Eam ipsam partem Julia Augusti F. Agrippæ Uxor, festivissimè *Navim* quoque appellabat. Roganti namq; conscio libidinum, qua arte, cùm tam vulgò

Navis.

se

se vulgaret, liberos tamen similimos produceret Agrippæ? Non enim, respondit, nisi plena navi tollo vectorem. Antiquitas enim hortum muliebrem, inter alia nomina, etjam Navim dixit: ut Just. Lipsius *lib. 4. Epist. quæst. Epist. 3.* rectè observavit ex Aristophane & Plauto; apud quem etiam *Concham* ab eadem mente usurpatam videas: cùm *in Rudente* servus ita ad Venerem:

Concha.

Ignoscere his te convenit: metus has, ut id faciant, subegit:
Te ex concha natam esse autumant, cave tu harum conchas spernas.

Sed & partem illam etiam *Portam* quandoque dictam legimus. Sic enim illud Veteribus usurpatum sapientibus intelligo: *Portam ingredi nefas esto, qua exieris.* Quò pertinet illud Propertii *libr. ult.* de meretriculis ipsi subblandientibus:

Porta.

Cantabant surdo, nudabant pectora cœco,
Lanuvii ad portas. heu mihi, solus eram.

Significat enim, se Venerem obire nusquam evaluisse, sed perinde ac solum jacuisse, quāvis scortilla cantillarent, quamvis ad pro-

lectandam concubitus appetentiam, & libidinis pruritum, papillas retegerent; quamvis & ipse jam mutonem admoveret genitalibus, quæ non minùs festivè Portas, quàm Terentianus ille adolescens *Ostium* nominavit, qui pessulum ostio obdidit, non fores occludens, sed quod acutè solertioribus excogitatum est, genitalibus immissum mutonem præmonstrans, ut Cœl. Rhodiginus interpretatur, *Lection. Antiq. lib. 4. c. 7.* Cui interpretationi facilè adstipulabitur, qui ex Celso Medicorum latinissimo didicerit, quinam Medicis dicantur *pessi*, fœminarum naturis adhiberi soliti. Sacræ literæ partem illam simplicissimè *Nuditatem* dicunt. *Levit. 18. vers. 19.* Ad mulierem in separatione immunditiæ ejus ne accedito, ut ejus nuditatem reveles. ubi Separationem immunditiæ Lex vocat profluvium mensium; & Nuditatem, pudenda mulieris. quam revelare dicitur, qui cum ea rem habet. Illo igitur verborum circuitu vetat, ne cum muliere menstruis laborante quisquam rem habeat. Qui autem contrà fecerint, eos exscindi præcipit. *Levit. 20, versu 18. Vir qui concubuerit cum muliere menstruali, & revelaverit nuditatem ejus, nudaverit venam ejus, & ipsa revelaverit nuditatem sanguinis sui, ambo tollantur è medio populi*

Ostio pessulis obdere.

puli sui. Constat enim, qui profluentè mensium illuvie Veneri operantur, eorum genitalem humorem fœdo congressu inquinari: idcircoq; non tantùm ineptum ad generandum effici; sed &, si quid gignatur ab iis, deforme id plurimùm ac mutilum esse. Ea de re Lex erat, quæ mutili hominis patrem lapidibus obrui præcipiebat, eò quòd tantisper se continere, atq; à muliere, dum munda esset, abstinere nequivisset, ut est apud J. Drusum *lib.3. Observat.c.20.* Sic partem quoq; virilem, quæ inter res serias nominari non debet, & quam Dea Bona à Sacello suo exsulare voluit, nonnunquam *Trabem*, quandoque *Columnam*, modò *Pyramin*, interdum & *Palum* appellari apud poëtas videas. Plautus etiam vasa nominat in Pœnulo: *Facio quod manifesti mœchi haud fermè solent, Refero vasa salva.* Inde *Vasculum* apud Petronium scriptorem tersum & venustum; & nisi quòd in re illa voluptatum nimis Latinè interdum loquatur, cætera laudatum: *Mox manum demisit in sinum, & protracto vasculo; Tam rude hoc, inquit, bellè cras in promulside libidinis nostræ militabit.* Ita enim locum istum Lipsius emendavit *libro primo Antiquar. lection. cap. 8.* Hinc est, quòd in Spartiano Heliogabalus Imp. benè vasatos conquiri jussit: quales sibi

Mutili hominis pater.

Vasa.

Vasculum.

Vasati.

milites etiam Claudius Coteræus poſcit, c re militari *lib. 1.* quanquam non deſunt, qu apud Spartianum pro vaſatis legant, *Naſatu* tu à Naſo flectatur Naſatus, nõ ſecus atque a oculo oculatus. quo verbo Lampridius ac vertit dictos fuiſſe viriliores ac bellè muto niatos: quales in complexũ ſibi potiſſimùr deligebat Johanna Neapolitanorum Regi na, effrenatæ libidinis fœmina. Ita enim Ti raquello appellatur in LL. connubialib. *Le ge. 9. n. 99.* Sed hoc tamen *Naſatorum pecul* (ut eſt in proverbio) miſerè decepta fuit Mu liercula illa, quæ Naſi magnitudine Muto nis quantitatem mente præcipiens, at ſpe iſta fruſtrata, O naſe (inquit) quantum me fe-fellisti! *Joh. Neviz. in ſylva nuptiali.*

Naſatorum peculium.

De Meſſalinæ porrò, in lupanari, in palatio ſeſe, & alias primarias fœminas proſtituentis, portentoſa libidine, exſtat apud Dionem Caſſium Nicæum *l. 60.* & ejus Epitomatorem Xyphilinum *in Claudio.* Cui non multum fortaſſè abſimilis cenſeri poſſit laſciviſſima illa apud Ælianum muliercula, quam de notiſſima muris ſalacitate *Myoniam* dixit Epicrates. Sic Semiramin (quæ, auctore Juba, tam immoderatæ libidinis fuit, ut Equũ abominabili probro turpitudineq; adamaverit, & exinde deformis tauri amor in Pa-

Myonia.

Semiramis.

ſiphaë

siphaë non fabulosus, sed historicus esse credatur) ob libidinis fervorem Euphorion θιμβρὴν, hoc est, *ardentem* nominavit; perinde ut Callimachus Venerem θιμβρῆς κύπριδος ἁρμονίην, ardẽtem Cypridos harmoniam Et quidem scorto cuidam Cyrenæ cognomen factũ δωδεκαμηχάνε, legimus; quasi tu dicas, *machinamẽtorum duodecim:* quoniam in Venereo usu duodecim excogitasset modos, quibus inscensori jucundius redderetur libidinis proluvium. quanquam vix est, ut Mulieribus in hoc quicquam velint Mares cedere. Nam ut de Hercule taceam, quem Jupiter per adulterium ex Alcumena sustulit, & qui, ne non patris sui similis esset, nihil antiquius habuit voluptate, & quidem impura, & quovis jure vetita; exindeq; tringinta unâ nocte Mulieres aliquando fertur iniisse; atq; ut apud Athenæum est, idem septem diebus quinquaginta filiabus Thestii virginitatem imminuit: Traditũ utiq; meminimus, Proculum, qui Probi tempore tyrannidem evasit, nocte una captivas decem ex Sarmatia cõstuprasse: atq; ea de re peculiari eum epistola gloriatum fuisse, seq; inter fortes numerari affectasse, dum molliciem suam maximè cõmemorando manifestavit, ut graviter censuit Joh. Pierius *lib. 10. Hieroglyph.* Hoc ampli-

Cyrene.

Hercules.

Proculus.

us Anton. Mizal. prodidit, ex eodem Procu-lo centum virgines intra quindecim dies fo-tum concepisse. *Centur. 1. Memorab. aphor.* 88. Et qua continentia fuisse dicas eum, qui cùm viginti jam sepelisset uxores, eam sibi matrimonio copulavit, quæ vigesimum se-cundum maritum habuerat? De his D. Hie-ronymus *lib. 3. Ep. tract. 7. Epist. 26.* Ante annos plurimos, inquit, vidi duo inter se paria vi-lissimorum è plebe hominum comparata: u-num, qui 20. sepelisset uxores; alteram, quæ vigesimum secundum maritum habuisset; & extremo sibi, ut ipsi putabant, matrimonio copulatos, summa omnium exspectatione virorum pariter ac fœminarum, post tot ru-des uter alterum efferret. Vicit maritus, & to-tius Urbis populo confluente coronatus, & palmam tenens adoransque per singulos si-bi acclamantes, Uxoris multinubæ phere-trum præcedebat. Etsi enim Christiani Or-thodoxi secundas, tertias, quartas, aut quo-taslibet etiam nuptias non improbant illi quidem, *can. aperiant. 31. q. 1.* cùm ne ab ipso quidem Christo Septemviram illam con-demnatam legamus, *Matth. 22. can. ult. 31. q. 1.* atq; ideò illud Montani, Tertulliani & No-vatianorum dogma de Monogamia, meritò improbatum fuerit, ut videre est apud Augu-stinum

Maritus uxoris multinubæ.

Polygamia non vetita.

stinum *li. de hæresibus, cap. 26.* & Theodoretum *libro tertio de Fabul. hæreticor.* semper tamen parcè, & non nisi cum difficultate quadam illam toties nubendi licentiã Canones concessisse videntur. *can. de his. can. hac ratione. 31. q. 1.* quandoquidem de Nuptiarum reiteratione cogitanti tam Univiræ, quàm omni viduæ illud inculcatur Apostoli: Beatior erit, si sic permanserit. *1. Corinth. 7. & can. ult. 31. q. 1.* Et D. Hieronymus. *in Epistola ad Geruntium* de Monogamia: Quid igitur? (inquit) damnamus secunda matrimonia? Minimè: sed prima laudamus. Abjicimus de Ecclesia digamos? Absit: sed monogamos ad continentiam provocamus. Nec verò quisquam sanæ mentis felicem negaverit eorum conjugum Hymenæum, quos thalamus primo & inexperto amore copulavit. Felices illos conjuges, quos mutuus amor & perpetua firmi affectus gratia conciliavit. O oculi, quos ego primus amavi! dicebat ille apud Calphurnium *declamat. 42.* Nam ut integræ & raræ fidei maritus meritò censetur, qui jactare cum Propertio & gloriari possit:

Cynthia prima suis miserum me cepit ocellis,
Contactum nullis antè Cupidinibus:

Ita non minore commendatione digna est Uxor illa, quæ æternam mortui mariti me- *Viduitatis laus.*

moriam recolens, amorem mutuum perpe-
tua viduitatis castitate rependit:

Ille meos, primus qui me sibi junxit, amores
Abstulit: ille habeat secum, servetq; sepulchro.

Cui planè respōdet laudatissima Viduæ illi-
us vox, defuncti mariti manes ita compellā-
apud Quinctilianum, *declamat. 332.* Si qui-
inferi sentiunt, cognosce animum meum:
sicuti voluisti, tibi vixi, tibi moritura fui-
Nulli alii in hoc pectore locus fuit. Quid-
quòd ipsemet etiam Justinianus Univiri-
hanc dat gloriam, ut viduitatis continentiā-
pudicæ virginitatis integritati quodammo-
do æquiparet? Mulierem, inquit, quæ invio-
latum defuncti mariti thorum servat, & mi-
ramur pariter, & laudamus, & non procul à
virginitate ponimus. *Novel. 2. de non eligend.*
secund. nubent. §. Cùm igitur. vers. optimum.

Quibus addendum est, quod in Vidui-
tatis laudem scripsit Joh. Corasius *lib. 3. Mi-*
scellan. cap. 1. & Annæus Robertus Aurelius
lib. 2. rer. judicatar. cap. 7.

Nec est, quòd Viduitatis servandæ dif-
ficultates objicias. Nam ut, ex Comici sentē-
tia, Nulla res tam facilis est, quin difficilis
fiet, si invitus facias; Ita è diverso Seneca ni-
hil grave esse monet, quod leviter excipias:
siquidem, ut Amasis Ægypti Rex dicebat, fa-
cili-

[fac]ilimum est, quodcunque placet. Finge igi[t]ur, Continentiam impudicæ mulieri ardu[a]m fore, difficilem & molestam: at pudicæ fa[c]ilis ea erit & jucunda. Nihil enim amanti[b]us durum est: nullis difficilis cupienti labor [e]st. *Hieron. Epist. ad Eustoch. de custod. virgin.* Ac [u]t cætera, quæ sedando Cupidini sunt, reme[d]ia taceam: commodissimum fore putarim (etenim *ridentem dicere verum Quid vetat?*) [s]i à Pythagoræ *κυάμων* esu abstentum fuerit: non quòd à fabis, illo leguminum genere Pythagoras abstinuerit: quæ opinio vetus & falsa multorum animos occupavit, ne Cicerone quidem excepto, qui *in lib. de divinat. 1.* Pythagoreis interdictum scribit, ne fabâ vescerentur, quòd haberet inflammationem magnam is cibus, tranquillitatem mentis quærentibus contrariam: cùm Aristoxenus contrà *in libro, quem de Pythagora reliquit,* nullo sæpius legumento Pythagoram dicat usum, quàm fabis: quoniam is cibus & subduceret sensim alvum & levigaret: (quam fabis vim, ut & alias præterea virtutes etiam Joh. Bruyerin. tribuit *lib. 7. de Re cibaria. cap. 2.*) sed potiùs Veneris usum sectatoribus suis interdixerit Philosophus. Sic enim illud Empedoclis.

Pythagoras à fabis abstinet.

Δειλοὶ, πάνδειλοι, κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχεσ[illegible]

Ah miseri, miseri, Cyamis subducite de[illegible] tras:

Gellius interpretatur *lib.4. Noct. Atticar.ca[illegible] 11.* ut per κυάμες ibi non fabulum aut leg[illegible] mentum illud, sed *testiculos* significari put[illegible] quia sint ferẽdo utero validi, & geniture h[illegible] manæ vim præbeant. Ideoq; non à fabulo [illegible] dendo, sed à rei Venereæ proluvio voluis[illegible] Pythagoram homines deducere: & quide[illegible] sectatores suos inprimis; quibus non miru[illegible] est adeò cordi fuisse præceptoris placit[illegible] quippe quem tantopere fuerunt reveriti, [illegible] Plutarchus scribat, quendam ex discipul[illegible] guttur sibi præfocasse, quòd acriter cora[illegible] pluribus ab ipso fuisset reprehensus. Volu[illegible] scilicet Pythagoras eam sibi apud discipul[illegible] auctoritatem esse, in qua ipse Magistros su[illegible] habuerat: inter quos non vulgari honore c[illegible] luit Pherecydem ex Syria insula oriundum[illegible] cui multa admiratione digna contigisse, me[illegible] moriæ est proditum. Nam & absq; ullo ma[illegible] gistro omnem philosophandi rationem sib[illegible] comparavit: & cùm cæteri carminibus Re[illegible] rum naturas scriberent, primus versuum ne[illegible] xu repudiato (ait Apulejus. *Floridor. libro 2.*[illegible] conscribere ausus est passis verbis, soluto lo[illegible] quutu, libera oratione: quem etiam primu[illegible]

Pythagoræ auctoritas apud discipulos

Pherecydes.

e

[...]t Philoſophis animos hominum ſempiter-
[...]os aſſeruiſſe, ſuprà *ad Tit. 1.* à nobis relatum
[...]ſt. Sed & de mortis ejus genere controver-
[...]am video. Nam phtiriaſi ſive pediculari
[...]orbo Pherecydem periiſſe ſcribunt, Ari-
[...]toteles *lib. 5. Hiſtoriar. animal. cap. 31.* Plutar-
[...]hus *in Sylla.* Q. Serenus medicus, & omnium
[...]anifeſtiſſimè Ælianus *lib. 4. Var. hiſtor, ca. 28.*
& *lib. 5. ca. 2.* quibus in locis Pherecydem mi-
[...]errimè omnium hominum vitam exegiſſe
[...]it, toto ipſius corpore à pediculis exeſo at-
[...]que conſumto. Nam in ipſis morbi propyle-
[...]s ab ejus corpore deliquatum ſimilem viſco
[...] mucori calidum ſudorem, mox ferinum
[...]quēdam, poſtremò ſuccreviſſe pediculorum
[...]iram ſobolem, qua colliquatis carnibus cō-
[...]abuerit. Sed anteà, conſpectu horrorem in-
[...]utiente, familiarium declinare conſuetudi-
[...]nem cœpiſſe. Ubi verò acceſſiſſet vel Pytha-
[...]goras, vel alius quiſpiā, ex eo ut haberet ſci-
[...]citaturus: per foramen januæ extenſo digi-
[...]o, jam carne prorſus denudato, reſpondiſſe
[...]ertur id, quod parœmiodes apud philoſo-
[...]phos mox eſt factū, χροῒ δῆλα, *ex colore id palā*
eſſe: innuens ſcilicet, Corporis reliquū cōpari
[...]affectum modo. At Plinius *lib. 7. c. 15.* non pe-
[...]diculis, ſed copia ſerpentū ex illis corpore e-
[...]rūpente, Pherecydē exſpiraſſe tradit. quem &

Phtiriaſi correptus.

Apulejus sequutus est, dum eum infan[...] morbi putredine in serpentium scabiem [...] lutum fuisse scribit *lib. 2. Floridor.* Sed prob[...] bile est, Plinium & Apulejum per serpent[...] eo in loco nihil aliud intellexisse, quàm p[...] diculos: & in hoc fortassis Diodorum Sic[...] lum fuisse æmulatos, qui *lib. 3. cap. 3.* de Acr[...] dophagorum morbo disserẽs, modò φθεῖρα[...] modò ἑρπετὰ appellat. quæ Hieronymi Me[...] curialis sententia est *lib. 5. Variar. lection. cap.* [...]

Pherecydis fastus.

Sed unde tam tetram plagam Pherecydi i[...] cussam putemus? Et auctor est Ælianus, m[...] morare Delios, id mali Philosopho Apoll[...] nis indignatione fuisse illatum, quòd tum[...] dius insolentiusq; ille cum discipulis in De[...] sedens multa quidem de sapientia sua osten[...] tasset, atque insuper etiam gloriatus fuisse[...] Nulli unquam se Deorum immolasse, nihi[...] que minùs jucundè sibi ad id temporis act[...] vitæ annos, nec citra omne in commodu[...] minùs, quàm qui Hecatombas subinde obl[...] tum eant. Atque hoc dicti tumore vel levit[...] te potiùs, gravissimam eum rependisse pœ[...] nam, probabile prorsum fieri. quod ex Æli[...] no, pro more tamen nomine ejus dissimul[...] to, retulit Cœlius Rhodiginus *lib. 19. Antiq[...] lection. cap. 30.*

Pherecydæ huic ob similem Deorum cō[...]

tem[...]

temtum rectè, opinor, adjungi posset Diagoras Melius: qui etsi prius satis quidem religiosus erat, posteà tamen quàm pecunias amici fidei concreditas amisisset, atque ita abnegatum sibi depositum, & nihilominus negantem illum rem benè feliciterq; agere videret; Diis inimicus factus est adeò, ut θεομάχος diceretur, & mortales ad adversandum Diis immortalibus solicitaret. Is cùm in diversorio esset; nullaq; adessent coquendis lenticulis ligna; Herculis simulachrum, quod tum fortè aderat, igni subjecit: Tertium decimũ inquiens, laborem nunc perfice, & Diagoræ Athei lentem coque. Unde argumentum sumsisse Virgilium Catalectis verisimile est:

Sed frigus metuo & vereor ne ligneus ignem,
Hic Deus ignaris præbeat agricolis.

Et quid vetat in eundem Herculem Palladæ epigramma adjicere, quod ex Græco ita Latinum fecit Alciatus *lib. 9 parergon. c. 15.*

Herculis in trivio statua ærea capta jacebat,
Quæ quondam ante aras, nunc jacet ante fi-
num.
Heu trinoctigena, propulsatorq; malorum,
Nunquam aliâs victus, nunc malè stratus
agis!
Dixi: adstans noctu & ridens mihi rettulit ille:
Hic servire Deus temporibus didici,

Demonax. Verùm cùm Diagora, tùm Perecyde longè tolerabilior & moderatior fuit Demonax Philoſophus, qui Lucani vixit temporibus. Is enim Athenis accuſatus, quòd nunquam Minervæ ſacrificaſſet, ſolusq; omnium philoſophorum atq; illuſtrium virorum, Eleuſiniis ſacris non initiaretur: Reſpondiſſe fertur, ſe huc uſque ſacra Minervæ non feciſſe, quod ſuis oblationibus eam egere non putabat. Deinde ideò participem Orgiorum eſſe noluiſſe, quòd ſi ea prava aut frivola comperiſſet, quæ quaſi ſolo ſilentio ſancta, & ſola taciturnitate cœleſtia videbantur; non potuiſſet tacere apud non initiatos: ſed & omnes homines ab eorum cultu & celebratione dimoviſſet. Sin pia & veneranda: humanitate & benevolentiâ motus, eò tantò omnibus enunciaſſet. quia ſcelus & invidia eſſet, celare ac ſupprimere, quod didiceris optimũ. *Petr. Ærodius Rerum. Judicata. lib. 1. Tit. 2. c. 5.* Eleuſinia enim ſacra ciſtis operta deferebantur, & ut arcana vulgari nefas erat: & vel noctu, vel per diem quidem, ſed ſub noctis ſpecie, facibus quippe accenſis, celebrabantur. *Lilius Gregor. Giraldus Hiſtor. Deor. ſyntagm. 14.* Horum itaq; abolitionem Athenis tentans Demonax dixiſſe fertur, omnia ſibi ſacrificia nocturna ſemper ſuſpecta fuiſſe. ut ne-

Sacra non occultanda.

mini

mini mirum videri debeat, quod Bodinus scripsit, præstare scilicet sacra, quæcunque tandem sint, in conspicua Civium luce fieri, quàm nocturnos cœtus religionis specie coire. quod evidenter docet *lib. tertio de Repub. cap. 7.*

Invenio præterea apud Plinium, pedicularis morbi fœditate etiam Syllam Dictatorem, & Alcmanem ex clarissimis Græciæ poëtis obiisse. *lib. 11. Natural. histor. cap. trigesimo tertio.* Et quem Alcmanem? Illum, inquam, quem alioquin & πολυβορώτατον, id est, *voracissimum, & pamphagum* ipsummet se vocitasse legimus: joco, an seriò, non facile dixerim. Certè in eorum numero aggregatum hunc video à Cœlio *lib. 7. Antiquar. lection. capit. 11.* qui non satis esse putant, bonorum decumã contrivisse, nisi & sua omnia, & se denique in barathrum ita devolverint, ut in pollinctura ne supersit quidem, quod funeri infundatur: quorum bona instar sphæræ in ventrem devolvi Græcanicus poëta dixerat. Syllam verò Dictatorem quid miremur simili infortunio mulctatum? quem à primo pubescentis ætatis vestigio in scurrarum gremiis, per damna venundati pudoris adolevisse, ex gravissimis auctoribus idem prodidit Cœlius Rodigin. *libr. decimo quinto. capit. decimo. &*

Alcman phtiriasi correptus.

& Sylla Dictator.

quem trium pestiferorum vitiorum, Luxuriæ scilicet, Avaritiæ, & Crudelitatis magistrum vocavit Cicero *lib.3.de Finib.* Et tamen unus hic hominum, ait Plinius *lib.7.cap.43.* Felicis sibi cognomen adseruit. sed quibus felicitatis inductus argumentis? quòd proscribere tot millia Civium, ac trucidare potuisset. At exitus vitæ ejus omnium proscriptorum ab illo calamitate crudelior fuit, erodente se ipso corpore, & supplicia sibi gignente. Periit enim Sylla, ut Plutarchus *in vita ipsius* meminit, pediculari apostemate: de cujus putrilagine pediculi coacervati scaturiebant, corpus perreptantes & exedentes. quos cùm ministri de corpore Syllæ interdiu noctuque avellerent, succrescentium tamen copia interemtorum turbam longè superabat: quorum sordibus dapes & vestes illius conspurcabantur: & nec vestium mutatio, thermæ, aut alia lavacra quidquam proderant, pædoris magnitudine omnia corporis purgamenta superante. Illud tamen in Sylla meritò mireris, quòd commentarios rerum abs se gestarum, quos libris viginti duobus conscripsit, duobus ante mortem diebus absolverit. Cujus rei Plutarchus, qui eos legit, & sæpè laudat, testis est. Igitur neq; horribilis morbi vexatio, neque mortis instantis terror

ror ei jam sexagenario opus inchoatum potuit eripere. Adeò ille & Imperio sive Dictatura (qua ut in privato ocio comentariis illis dictandis atq; componendis operam daret, ultro se abdicarat) & vita ipsa historiam hanc habuit chariorem! *Fr. Baldui. de Institut. histor. univers. lib. 2.* Consimilis morbi fœditate correptus, & vermibus erosus Herodes Rex legitur, quòd non tribuisset gloriam Deo, sed totam sibi vendicasset, à Tyriis adulantibus, eloquentiæ nomine supra hominem laudatus. *Actor. 12. v. 23.* Ejus enim corpus ob parricidii flagitia & sacrilegia contabuisse, Eusebius *libr. 1. Histor. Ecclesiast.* ex Josepho *libr. 17 Antiquitat. Judaicar.* testatum relinquens: Intestina, inquit, Herodis intrinsecus ulceribus obsita, verenda ipsa putredine corrupta, vermibus scatebant. Et Egesippus *de Excidio Hierosolymitano lib. 1. cap. 45.* Pudenda, inquit, corporis scatebāt vermibus sparsim; anhelitus graviter olens, suspiria perniciosa, indicio erant illum injusti parricidii & sacrilegii pœnas luere. Nam nec illi trans Jordanem thermæ, nec Asphaltis in Judæa lacus, plerisq; aliis salubris, quidquam profuerant. Adeò acer criminum, & Numinis præsertim sui vindex est Deus! qui, ut de Hercule dicebat Valerius Maximus *lib. 1. cap. 1. num. 17.*

item Herodes

Vindicta divina.

detractæ religionis suæ gravem & manifestam pœnam solet exigere. quæ quò tardior est, eò & gravior. Ultor enim scelerum Deus, vindictæ tarditatem supplicii gravitate compensat, & quidem superbiæ inprimis: cui si seræ, non tamen lenes veniunt pœnæ, ut est apud Livium:

——movet & cœlestia quondam
Corda dolor, lentoq; irrepunt agmine pœnæ,

rectè cecinit Papinius *lib. 5. Thebaid* Quo sensu & Seneca ad Lucilium scribit: „Propè Deus „est, tecum est, intus est. Ita dico Lucili, sacer „intra nos spiritus sedet, malorum bonorum„que nostrorum observator & custos: hic, „prout à nobis tractatus est, ita nos ipse tractat. qua gemma locum istum obsigno, & ad Veneris amuleta redeo: Inter quæ non postremo loco ponenda erit Bulborum abstinentia. Bulbos enim languentem Venerem impendiò excitare est creditum: quandoquidem, ut ille dicebat,

Bulbi Venerē proritant.

——viros acuunt, armantq; puellas,
Quæ Megaris veniunt genitalia semina bulbi.

Megaricos enim bulbos præcipuè commendat Cato, & inprimis laudat Nicander: attestante Johan. Bruyerino *lib. 9. de Re cibaria, cap 9.* Hinc viri prima nuptiarum die, ut est apud Varronem, bulbos comedebant. Ad quem

quem morem haud dubiè allusit Aristophanes, apud quem Iuvenis à duabus vetulis distractus, cùm quæsisset ab eis, quànam posset ratione duo eodem remo navigia agitare? Respondit una: postquam bulborum ollam devoraveris. Quod irridens Martialis, in anu præsertim & viro effœtis, ita ludit, *lib. 13.*

Cùm sit anus Conjunx, & sint tibi mortua membra,
Nil aliud bulbis quàm satur esse potes.

Cæterùm bulbos aqua decoquere ad Veneris usum, M. Varro docet: quibus Apitius nucleos pineos, & semen erucæ cum pipere, Martialis etiam Satureiam addidit *libr. 3. Epigr.* in Lupercum, ad Veneris munia obeunda emortuum:

Sed nihil Erucæ faciunt, Bulbiq; salaces,
Improba nec prosunt jam Satureia tibi.

Poterat etiam illam Veneris in lecto colluctationem sive palæstram, quam veluti exercitationis genus Domitianus Imperator *Clinopalen* nominabat, pedum nuditas coërcere. Hanc enim concubituris officere, Aristoteles quoque asserit *sect. 4. cap. 5.* quippe dum corpus frigore torpet, torpet & ipsa Venus: quod accidit, dum pedes nudi algent. Hinc pedum nuditatem, ut Veterum religione, ca-

Pedum nuditas.

stitatis symbolum fuisse constat. Sic enim Pythagoras sacris Ægyptiorum edoctus, in symbolis suis, adorare & Diis sacrificare, nudis pedibus jubet, id est, animo casto, à libidinum criminibus expiato. Quare & Moses à Deo Opt. Max. jussus est in loco sancto stare discalceatus. Et Judæis, itemq; Mauris & Saracenis, templa aut loca Deo dicata, calceatis ingredi pedibus, nefas erat. Quod & Lacedæmonii observârunt: qui, ut Eusebius in Chronicis refert, regnante Romę Tullo Hostilio, *sacra Nudipedalia* instituerunt. Unde & Berenice Regis Agrippę soror, ut Deo pro salute sua vota solveret, Hierosolymam venit, & cæsis de more patrio hostiis, derasisq; capillis, nudipes ante tribunal Flori præsidis quoque stetit, ut Josephus prodidit *Belli Judaici lib.2.* Atq; ea propter, ut fama est, & piè creditur, Divi Francisci Monachi, ad servandam castitatis sanctimoniam, pedibus nudi, solis Callopodiis utuntur. quorum professionis Auctor, libidinis tentiginem, de nive imagunculę amplexu, Assisiis in horto refrenabat. Adeò frigus nativo Veneris calori noxium esse putatur quod Johan. Lindius diligenter exsequutus est *Epist. Medic. lib.2. Epist. 9.* Sapienter etiam à salis usu crebriore sibi temperabit, quisquis Veneream illam titillationem

tionem vitare gestit. Sal etenim genuinum Veneris vigorem proritare, & prolificum reddere creditur. Nam nec ullibi in toto hoc Universo magis luxuriat generandi facultas, nec tam multiplex reperitur generatio, quàm in mari. Quo fit, ut marina animalia & numerosiora sint, & majora, & vegetiora, quàm terrestria: utpote cùm Solis vis consumendo alimenti copiam hæc comminuat, nec ita adolescere sinat, ut quæ abduntur, si Aristoteles vera sensit *in problem. sectio.11. §.54.* Ob id Ægyptii canes ad coitum inertes, salsamentis carnibusq; sale maceratis ad Venerem alacriores reddebant. & in navibus maritimis immensam murium copiam enasci videmus: adeò ut nec desint Auctores, qui fœminas absque masculi coitu, solo gustatu vel linctu salis concipere affirment. Atq; inde est, opinor, quòd Mulieres salsamentarias & salinarias continenter prurire, atque numerosæ prolis matres, cum Lemnio dicat Anton. Mizaldus *Memorabil. cent. 3. aphor. 55. & 71.* Non certè abs re Poëtæ Venerem, omnis prolificę genituræ principem, è salo natam, & ἁλιγενῆ dici finxerunt, ut Langius monuit *lib. 2. Epist. 32.* & nemo non novit, qui poëtarum scripta vel perfunctoria saltē lectione libavit. Quæ tamen

Sal Veneris illictium.

ex Francisci Valesii distinctione ita temperanda sunt, ut multi salis usum cùm hominibus, tum reliquis animantibus morbidum esse dicamus, eò quòd sanguinem salsum faciat, & sterilitatem inferat, siccando vehementer & acrius efficiendo semen: moderati verò, salacitatem stimulare & pruritum augere, ac proinde ad generationem conferre. *Fr. Valesius de sacr. philos. cap. 34.*

Nec minùs rectè Incontinentiæ illo vitio laborantes, mederi ei poterunt, si post aures venas secuerint. Id .n. Scythas factitasse legimus: q cum ob frequentē equitationē coxis ac cruribus valdè offenderētur, incisione venarū post aures sibi ipsis auxiliabantur, tanquam eo remedio capiti adhibito, pituitæ fluxū ad inferiora cohiberent, qui sani quidem, sed infœcundi semper manebant, ut Hippocrates tradidit *lib. de aëre, aquis & loc.* imò planè evirati & effœminati evadebant, *fœmineo morbo*, quem vocabant, affecti, ut est apud Herodotum in Clio. Sanè arteriarum scissione, quæ post aures sunt, homines ad generandum impotentes reddi, Fr. Valesius *lib. 2. Controvers. Medicar. & philosoph. cap. 7.* vel inde putavit, quòd cerebrum imbecille reddatur, privatum influxu Spirituum vitalium. Unde nec mirum, si ignavi illi reddantur, &

Vena sectio post aurem.

impo-

impotẽtes ad coitus laborem ſuſtinendum, atq; ſatis vehementes edendum motus. Solere enim eo tempore cerebrum vehementer laborare. Aut verò (inquit) fortaſſe cum venis præſcindebatur nervulus quidam, quem Andreas Veſalius, vir in diſſectione exercitatiſſimus, dicit ſe vidiſſe in multis, à ſexta nervorum cerebri conjugatione deſcendere in teſtes, & vaſa ſeminaria. In qua ſententia jam anteà quoq; fuiſſe videtur Joh. Langius, Germanorũ Medicorum doctiſſimus, dum prolifici ſeminis potiorem partem à cerebro & ſpinali medulla per venas & arterias temporum ac lumborum, ad ſeminaria deſluere vaſa ſcripſit. Indicio eſſe, quòd coëuntes in ſpermatis effuſione oculis nictent, & quòd coitu cerebrũ exſiccetur. Hinc eſſe, quòd ob inopiam humoris calidi & pinguis, qui congreſſu illo conſumitur, ſalaces citiùs calveſcant: ꝙ Julius Cæſar gravi ſcommate calvus mœchus proclamatus: quòd petulantiſſimi hiſtrionis capite poſt funus diſſecto, exigua cerebri portiuncula fuerit reperta: quòd bajulo cuidam ὀρεσιύπτῳ luxatis dorſi nervis & vertebris, ob colligantiam illam, quam genituræ vaſa conſortii quadam lege cum ſpinali medulla, altera quaſi cerebri parte, habent, involuntarium lotii & ſpermatis acciderit

Seminis pars potior à cerebro.

proluvium. Pueri contrà & ſpadones, utpote quorum nõ exſiccetur coitu cerebrum, non calveſcant: & boves inſuper caſtrati majora ferant cornua: plantæ quoq; pingues, ut arbores reſiniferæ, perpetua fronde vireant: & quæ prætereà ipſius argumenta ſunt *lib. 1. Epiſt. 10. & lib. 2. Ep. 7.* Sed Scytharum, ſive fœminei iſtius morbi luculentiſſima exſtat deſcriptio apud Hippocratem: qui, ut Macrobius *lib. 1. Saturnal.* dicebat, nec fallere, nec falli novit. Ejus igitur verba, cùm clariſſimã Herodoto lucẽ afferant, placuit ita ut ab Hieronymo Mercuriali latinè ſunt reddita *l. 3. Variar. lectio. c. 7.* hîc adſcribere: Amplius autem (ait Hippocrates *lib. de aëre, aquis & loc.*) plurimi Scythæ Eunuchi fiunt, & muliebria officia obeunt, inſtarq; fœminarum omnia faciunt & loquuntur: vocanturq; hi Effœminati. Et regionis quidem incolæ cauſſam ad Deum referunt, coluntque hos ipſos homines & adorant, ſibi ipſis timentes, ne quid tale accidat. Mihi verò hi affectus divini quidem eſſe videntur, ſicuti & reliqui omnes; neque ullum aliquem alio eſſe diviniorem aut humaniorem, ſed divinos omnes: verùm unuſquiſque eorum ſuam propriam habet naturam, neque aliquis citra naturam accidit. Quare quomodo hic affectus contingat narrabo

Morbi fœminei deſcriptio.

Effœminati.

abo. Ab equitatione ipsa diuturni eos cor-ipiunt articulorum dolores, nimirum pro-pendentibus semper ex equis eorum cruri-bus; deinde claudi fiunt, cotrahunturque co-endices, cùm invaluerit morbus. Medican-ur autem sibi ipsis hoc modo. A principio morbi utramque venam retrò aures incidũt: quo factò, sanguine multo promanante, so-mnus eos corripit præ imbecillitate, sicque obdormiscunt: quorum quidem aliqui de-pulso somno sani exsurgunt, aliqui verò mi-nimè. Atque mihi sanè videntur ea medica-tione se ipsos perdere. Sunt enim venæ post aures, quas si quis secet, steriles fiant ii, quibus secantur. Quare id etiam ipsis ex earum inci-sione accidere certum est. Quando igitur posteà uxores adeunt, impotentesque se fa-ctos vident; cum illis coire, primùm quidem nihil molestius cogitantes, quiescunt: cùm autem bis, aut ter, aut amplius frustrà opus tentarunt, neque quicquam proficiunt, mox putant se Deum offendisse: in quem culpam rejiciunt, induuntque se veste muliebri, pa-làm se eviratos esse confitétes, ad mulierum-que contubernia transeunt, earum opera tractantes. Hoc itaque malo ditissimi Scytha-rum afficiuntur, minimè verò infimi; i-mò qui maximè & genere, & potentiâ præ-

valent, ex nulla alia quàm continuæ equitationis caussa hoc perpetiuntur: pauperes verò minùs, cùm non multum equitent. Atqui oportebat, siquidem is morbus aliis divinior est, ut non nobilissimis neque ditissimis Scytharum ferè solis accideret, sed esset omnibus æqualiter peculiaris: Imò magis invaderet pauperes, circa cultum Deorum negligentiores; si gaudent Dii etiam in hominum admiratione constituti, & pro hoc beneficia hominibus retribuunt. Divites enim sæpius Diis sacra faciunt, victimas offerunt, statuas erigunt coluntque, cùm pecuniis abundent. Pauperes autem minùs id faciunt, cùm non habeant: quin etiam aliquando Deos detestantur, qui eis opes non suppeditent: ut verisimilius esset, pauperes ac parum abundantes hoc malo propter crimina sua puniri magis, quàm divites & qui opib. abundant. Verùm, sicut & aliàs dixi, divinus quidē hic affectus est, similiter atq; alii omnes; singuli autē secundùm naturā fiunt. Atq; ejusmodi morbus ex ea, quam dixi, occasione Scythis contingit. Ex quib. Hippocratis verbis satis cōstare opinor, eundē ab ipso describi morbū quē Herodotus *Fœmineū* vocabat. Esi autem ne ipse quidem Bodinus *in Methodo histor. c. 5. & lib. 5. de Rep. c. 1.* planè diffitetur, Scy-

tha

tas plerosque indignè ferentes , quòd ad Venerem inepti sint, seipsos castrare, parotidos venæ, quæ sub aures latet, sectione: Tamē ineptitudinis sive imbecillitatis istius ad Venerem caussam esse Equitationem creberam, & caloris inopiam, id verò pernegat: tùm & Aristotelis testimonio , & quidem certissima ratione , quam affert in Quæstionibus, salaciores sint, qui equitare consueverunt, atque ita Equitatio Venerem excitare soleat: & Scythas prætereà caloris copiâ abundare, tum corporum proceritas, tum robur earum nationum , tum ipsa Septentrionis universi natura cogat confiteri. quod tamen pluribus hîc non disputo: quemadmodum & plura coërcendæ libidinis remedia hoc loco exponere, neque animus mihi est, neque instituti nostri ratio patitur: cùm vel istis recensendis à meta nonnihil, quanquam non præter voluntatem, aberrasse videri possum. Satis ergò exspatiatus, tandem in viam redeo. Etsi igitur nuptiis contrahendis legitimum tempus constitutum diximus, Marib. quidem annum decimumquartum; fœminis duodecimum; ita ut qui ad id ætatis pervenerunt, nisi aliud quid impedimenti obvenerit, matrimonium quocunque venint tempore, licitè possint contrahere : Id

Equitatio an Veneri reddat ineptiores.

tamen non in infinitum, sed in maribus usq;
ad sexagesimum; in fœminis ad quinquage-
simum duntaxat annum, *Lege Julia & Papia*
fuit protensum. Ea quippe Lege maribus
sexagenariis, & mulieribus quinquagenariis
nuptias interdictas esse Ulpianus docet, *in*
fragment. Tit. 16. in fin. & Justinianus *in l. sanci*
mus. 27. C. de Nupt. Credo, quia cessat in con-
junctione, quæ ultra id tempus protenditur,
prolis procreatio; quæ potissimus matrimo-
nii finis est. *can. omne itaque. 27. q. 1.* & nuptia-
rum sive conjugii præmium dicitur, quo
absque pudore carere non possunt fœminæ,
quibus uti hæc sola caussa est nubendi, ut pa-
riant, *can. pud. 32. q. 1.* ita pii appellantur patres
qui liberorum procreandorum animo &
voto uxores dicũt. *l. liberorum. 220. §. præter hæc*
ff. de verbor. significat. Hinc *Lege Julia Mi-*
scella. viduitatis conditio remittebatur iis
qui intra annum jurassent, se liberorum pro-
creandorum caussa nuptias contrahere. Si
enim & Sp. Carbilius cum Uxore, quia libe-
ex ea, corporis vitio non gignerentur, quam
alioquin egregiè dilexerat, carissimamque
morum ejus gratia habuerat, divortium fa-
cturus, jurare à Censoribus coactus legitur,
Uxorem se liberorum quærendorum grat
habiturum. *Gell. libro. quarto Noct. Attica*

Sexagenariis nuptiæ interdictæ.

Liberorum procreatio matrimonii finis.

ca

capit. tertio. Et L. Julia *Norbana* testatò deponebatur, Liberorum quærendorum caussa uxorem duci: eaque formula tabulis Nuptialibus solebat inseri. quod præter alios ipse etiam Augustin. docet, *Sermone 244.* Denique, ait, ipsæ tabulæ Matrimoniales hoc continent: LIBERORUM PROCREANDORUM CAUSSA. & *libro. tertio cont. Julianum* scribit: Pudicitia conjugalis facit, quod præscribunt tabulæ matrimoniales: ne ultra, quàm generandis filiis satis est, Conjugis corpus attrectetur. Estque memorabile satis *Zenobiæ* Palmyrenorum reginæ exemplum, quæ cùm omnium propè fœminarum (ut Julio Capitolino placuit) speciosissima, tum ejus castitatis fuisse dicitur, ut ne maritum quidem suum admitteret, nisi tentatis conceptionibus. Nam cùm semel concubuisset, exspectatis menstruis continebat se, si prægnans esset: sin minùs, potestatem quærendis liberis dabat, ut testis est Trebellius Pollio. Eadem intentione *Thalestris* una illa ex Amazonibus, circa Thermodoonta amnem Themiscyræ campos incolens, & inter Caucasum montem & Phasim fluviũ imperitans, trecẽtis fœminis comitata, Alexandrum M. ut est apud Curtium, victoria gliscente elatum adiisse videri possit, duas lan-

Zenobia.

Thalestris.

ceas dextrâ præferens, lævâ corporis parte ad pectus nuda haud dubiè ſauſa fateri, ad communicandos cum Rege liberos ſe veniſſe, ut Regni generaret hæredes: fœminei ſexus ſe retenturam, Mares reddituram patri. Cumq; exoraſſet, tredecim dies in obſequium deſiderii abſumſit, antequam regnum ſuum repeteret, uterum plenum referens; ut *Saba* plenum animum, dum ab Auſtro, ultimisque terræ finibus venit, ſequuta Salomonis famam, & periculum factura ſapientiæ admirandæ. 3. *Reg.* 10. Q. Curtius *libro* 6. *de reb. geſtis Alexand.* Steph. Forcatul. *l.* 7. *de Imper. & Philoſ. Gal.* Qui ergo ait Ambro. *ſuper Lucam*, non cauſſa procreandæ ſobolis, ſed explendæ libidinis ſibi invicem copulantur, non tam conjuges, quàm fornicarii videntur. *can. pudor.* 32. *q.* 2. Cùm quo Auguſtinus ſentit, dum matrimonium ſine ſpe prolis contractum, non Matrimonium, ſed *Concubium* dici ſcribit, *lib. De bono conjug. cap.* 5. & habetur *in can. ſolet.* 32. *q.* 2. *& apud Menoch. conſ.* 786. *num.* 14. *libro octavo.* Quanquam quæ in effœtis ſenibus libidinis explendæ haberi debet ratio? quæ idem ſpes ſobolis in quinquagenaria præſertim fœmina? cui juxta illud Virgilii, —— *tarda gelu, ſecliſq; effœta ſenectus.* quam vel ſterilem, vel certè ſterili æquiparan-

Regina Saba.

[s]irandam censet Paulus *in l. si sterilis. 21. ff. de* [a]*ction. emti.* Ideò haud dubiè: quia major Mu[li]erum pars quadragesimo anno profluvium [g]enitale sistere dicatur Plinio *libro septimo ca*[p]*t. 14.* ex Aristotele fortassis, qui plurimis [M]ulieribus menstrua circa quadragesimum [a]nnum desinere scripserat: quod tempus quę [e]xcesserint, iis ad quinquagesimum servari. [U]t jam nonnullæ (inquit) eo tempore pe[p]ererunt: sed ultra hoc tempus nulla potest [p]rotrahere. *libr. septimo de Natur. Animal.* [c]*apit. quinto.* Ea propter fœminis pariendi [t]erminum ultimum constituit annum quin[q]uagesimum. *libro quinto Historiar. Animal.* [c]*apit. 14.* quem Plinius loco anteà allegato se[q]uutus, Mulier, inquit, post quinquagesi[m]um annum non gignit. Idque & Meno[c]hius retulit *Cons. 537. num. 1.* optima sanè ra[t]ione. Quemadmodum enim ante menstru[u]m sanguinis fluxum concipere non possunt [f]œminæ: posse autem incipiunt, cùm jam [s]anguine illo redundare incipiunt: Ita nec [t]um ob senium laborare sanguinis penuria [c]œpêre, conceptui amplius aptæ esse pote[r]unt, ut rectè docuit Fr. Valesius *libro de sacrâ Philosophia, capit. decimo.* Quo fit, ut si ea [æ]tate, quod raro evenit, pariat Mulier; par[t]um illum mirabilem Justinianus dicat, *leg. si*

Quinquagenaria Mulier pro sterili habetur.

major.12.C.de legit. hæred. quo tamen in loco, dum raró id contingere ait, haud obſcurè innuit, communem quidem fœminis generandi ſtatum eſſe annum quinquageſimum: quòd ſi tamen tantus ſit corporis vigor, ut tempus illud pariendo excedat Mulier, tum partum hujusmodi pro legitimo ſe agniturum; & nihil eorum, quæ probabiliter à Natura noſcuntur eſſe producta, velle reſpuere. Multò igitur magis, Quadragenariæ nuptias non impediturum ſe, peculiari ſanctione jam antè fuerat conteſtatus. *l. ſancimus. 27. C. Nupt.* Evenire autem quandoque, ut Quinquagenaria pariat, exemplo nobis eſt Henrici Imperatoris Uxor; quæ ea ætate, juſſu mariti publicè & in propatulo, ad avertendam ſuſpicionem ſuppoſititii partus, *Fridericum* Imperatorem fuit enixa, ut multorum auctoritatibus probat Johan. Nevizanus in Sylva Nuptiali *libro ſecundo, num. 17.* & Jacob. Menochius *de Arbitrar. Judic. libro ſecundo, caſu 89 num. 60. Cent. prima.* Ultra id tempus vix eſt ut pariendi extendatur facultas. Quod poſterius etiam Paulus *1. ad Timotheum 5.* conſideraſſe videtur, cùm quales viduæ in Eccleſiæ curam recipiendæ ſint, oſtendit. Non enim niſi ſexagenariam vult recipi: ne, ſi juniores fuerint, & per ætatem adhuc vegetæ aliis

Henrici Imp. uxor quinquagenaria peperit.

ais essent oneri, aut enim mutato animi proposito ad novas nuptias adspirarent. Jam vero quoad nubendi cupiditatem, satis huic periculo occursum putat, ubi annum sexagesimum attigerit Mulier: si præsertim unum duntaxat maritum (ut vult) tota vita experta fuerit. Esse enim quoddam veluti signus continentiæ & pudoris, cum Mulier ad eam usq; ætatem pervenit, unico marito contenta: ex vera & docta Johannis Calvini sententia.

Nec verò secius multo in Viris constitutum esse videmus. Etsi enim Viris sexagenariis Nuptiæ olim Lege Papia interdictæ erant; *d. l. sancimus. 27. C. de Nupt.* eò quòd ad generandum id ætatis homines minùs censerentur idonei, ut *ex l. si pater. 15. §. in arrogationibus. ff. de Adopt.* & Comica illa lege manifestè colligitur,

> *Annos natus sexaginta qui erit, si quem scibimus,*
> *Seu maritum, sive herclè adeò Cœlibem scortarier,*
> *Cum eo hîc nos Lege agemus, inscitum arbitrabimur:*

Ideoque effœtuli isti Proletariorum numero nequaquam adscribi possint: quos à munere officioq; prolis edendæ ita appellatos *Proletarii.*

accepimus: quòd cùm re familiari parva mi-
nus possent Remp. juvare, sobolis tamen
gignendæ copia Civitatem frequentarent:
ut ex Gellio *lib. 16. cap. 10.* Jac. Rævardus ad-
notavit *libro singulari ad Leges XII. Tab. cap.*
9. & Guilhelm. Budæus *ad l. ult. ff. de pigne-*
rat. act. Fibulam tamen illam, quam Lex
ista, ut cum Seneca & Lactantio loquar, se-
xagenariis imposuerat, Senatusconsultum
Claudianum solvit, ut ex Ulpiano *in fra-*
gment. & Suetonio *in Claudio*, Jacobus Cujaci-
us rectè observavit *lib. 6. Observat. c. 20.* & sub
Antonii Mercatoris nomine *l. 1. Notator. c.*
asserente præsertim Aristotele, Maribus ma-
gna ex parte sexagesimum quintum annum
procreandi finem esse: sed id ipsum tempus
tamen ad septuagesimum usque annum
extendi. *libro quinto de Historia Animalium*
cap. 14. Quinimò ipsum etiam Catonem
Censorium octogesimo anno exacto, è fi-
lia Salonii clientis sui generasse Plinius scri-
bit *libro septimo cap. 14.* addens, ad octo-
gesimum quintum apud Ignobiles vulga-
rem reperiri generationem. Sed & Vale-
rius Maximus auctor est, Masinissam Nu-
midiæ regem, Veneris usu ita semper viguis-
se, ut post sextum & octogesimum annum
filium generârit, cui Methymnato (Plinius
loco

Senes quandoque gignunt.

loco citato Methymatnum legit) nomen fuit. *lib. 8. cap. 13.* Qua tamen in re urgentes probationes Menochius requiri ſcribit, *d. caſu 89. nu. 64.* ut qui tali parente ſe editum velit aſſerere, id apertiſſimis rationibus oſtendere neceſſum habeat: quandoquidem aſſertioni tali cùm juris præſumptio, tùm naturalis ratio obſtet, *arg. l. ult. ff. quod met. cau.* & nequaquam veriſimile ſit, in tam effœta ſenecta fœtum gigni poſſe. Quo fit, ut omnibus ſe deridendas meritò propinent Mulierculæ illæ annoſiſſimæ: quibus etſi ob ætatem, ut cum Martiali dicam,

In vetulas laſcivas.

Et tres capilli, quattuórve ſunt dentes,
Pectus cicadæ, cruſtulumq́ue formicæ,
Rugoſiorem quæ gerant ſtola frontem,
Et aranearum caſſibus pares mammas:

atque ideò ab Apulejo *libro quarto* buſto dignæ, vitæ dedecus & Orci faſtidium dicuntur: in tantum, ut cum Plauti Demæneto *in Aſinaria*, Nauteam bibere malis, quàm illas oſcularier, & Quarum ego vel nebulæ ſcyatho ſeptem noctes non emam, ut idem Plautus dicebat *in Pœnulo:* Nihilo tamen minùs maritalia gaudia ſectantur, &, ut idem ait Martialis,

Gaudent ducentas ire nuptum post mortes:

non quòd prolis spe ducantur ulla; sed ut urigine percitæ (ita Apulejus *lib. 1.* Uredinem & pruritum nominat, ab urendo fortassis) libidinem omnem expleant. quandoquidem ut est apud Horatium,

Vredo.

Indomitam properant rabiem sedare, nec illis

Jam manet humida creta, colorq́;

Stercore fucatus crocodili: jamq́; subando

Tenta cubilia, tectaq́; rumpunt.

Id genus prodigiosæ libidinis fœminas Apulejus *lib. 10.* ex unguibus perpruriscentes vocat: quod est, toto corpore prurire, tentigine & Veneris appetentia concitari, & vel extremis corporis partibus, & rigentibus unguibus exstimulari in Venerem. quam concitationem significaturi Græci, Satyrion appellant, teste Plinio *lib. 26. cap. 10.* Atqui in hanc procliviores esse vetulas, vel proverbiali monemur sententia, quæ habet: quòd *Capra quidem juvenis sal comedat; vetula autem & sal & saccum devoret.* Et: quòd vetus corium majori adipe indigeat, *Johann. Nevizanus in sylva Nuptiali libro secundo, n. 57.* Et quidem è Medicorum placitis traditum accepimus, ut quò frigidiores sunt fœminæ,

Ex unguibus perpruriscere.

Satyrion.

cò

[m]inùs expleri voluptate possint. Quo fit, [u]t in Venerea illa voluptate viris perdurent [m]agis. Quemadmodum enim Vir, utpote [M]uliere calidior, velociores motus habet, [q]uorum caussa ardentiùs & citiùs desideria [su]a terminat: Ita Mulier, ut est frigidior ad [cu]ncta atque tardior: sic in voluptate finien[d]a frigidiusculè se habet, & perdurat magis. [E]xemplo nobis est Messalina illa, inexpletæ [li]bidinis fœmina,

Mulieres in Venere durant magis.

Quæ lassata viris; sed non satiata recessit.

Ad quod allusisse videri potest Tiresias [i]lle: qui arbiter ad decernendum electus, Jo[vi]sne an Junonis major esset in concubitu [v]oluptas? sententiam tulit: Viros ardentiùs, [M]ulieres pertinaciùs amare atq; concumbe[r]e. Atq; ita & Arabum opinionem, Mulieri [m]ajorem, quàm viro voluptatem tribuenti[u]m, intelligendam esse Hieron. Mercurialis [p]utat *lib. 4. Variar. lection. cap. 16.*

Ut ut sit: meâ certè sententiâ à Vetula[r]um conjunctione sapiens sibi quisq; sedulò [c]avebit; nisi maluerit cũ illo Cæcilii de nupta [s]ibi anu ita conqueri: *Dum ejus mortem inhio, [e]gomet vivo mortuus inter vivos:* ut est apud Gellium *lib. 2. Noct. Atticar. cap. 23.* Per manus enim traditum est, Vetularum commercium [i]stud admodum esse noxium. Hinc illa apud

Vetularum commertium noxium.

Apulejum *lib. 1.* de Meroëanu, quamvis ad modum ſcitula: Et ſtatim miſer (inquit) u cum illa acquievi, ab unico congreſſu anno ſam ac peſtilentem contraho. ſignificans, ſ ex concubitu ipſius contagione quadam pe ſtilenti fuiſſe infectum, ut vel hinc ejuſmod

Noctem, mali auctorem plurimi,

apud Gellium modò laudatum Menande appellet: & non improbabiliter creditum ſit pro leviori peccato haberi, ſi quis cum Juve ne & formoſa potiùs, quàm cum vetula & deformi tale quid commiſerit. *gl. in can. fur 14. q. 6.* ſiquidem illius vegeta & florenti æ tate ac pulchritudine (quam Plato, *Natura privilegium*, Socrates, *tyrannidem* vocat: Publius Syrus, *mutam commentationem*; Laërtius, *quavis epiſtola ad commendandum efficaciorem*; Theophraſtus, *tacitam ſive ſilentem fraudem*, quòd ſine verbis perſuadeat; Carneades, *regnum abſque Satellitio*, quòd formoſi ſine vi imperent, quicquid volunt; Theocritus *elephantinum ſive eburneum* detrimentum, quòd grata ſit aſpectui, ſed multorum incommodorum cauſſa) illâ inquam formoſâ ſpecie facilè quis ad amandum poſſit illici: hujus autem deformitate ab omni cupidine deterri debeat: cùm vel formoſiori tantum occurriſſe cuipiam, omen olim habitum

Pulchritudinis appellationes.

bitum

itum fuerit præstantissimum : at deformi, inauspicatissimum. Ad quod Juvenalis illud satyricum,

Et cui per mediam nolis occurrere noctem,

haud dubiè spectare putat Cœlius Rhodigin. *lib. 24. cap. 9.* Etsi autem Senecæ non formosa est mulier, cujus crus laudatur & brachium; sed illa, cujus universa facies admirationem singulis partibus dedit, *libro 4. Epistol. 33.* & ut de Lesbia sua jactat Catullus,

Mulier formosa.

—quæ cùm pulcherrima tota est,

Tum omnib. una omnes surripuit Veneres:

Favorinus tamen Philosophus, inter pulcherrimam fœminam & deformissimam, mediam quandam intercedere rectè putavit eam, quæ à nimiæ pulchritudinis periculo, & à summo deformitatis odio vacaret. quam formam Ennius perquàm eleganti vocabulo *Statam*; Favorinus *Uxoriam* appellabat: & ob id eas ferè fœminas incolumi pudicitiâ esse idem dicebat Ennius, quæ statâ formâ forent, ut Gellius retulit *lib. primo Noct. Atticar. cap. 11.* Rectè ait, *incolumi pudicitia:* quam Demades apud Stobæum *Serm. 72.* dicere solebat, in muliere pulchritudinis arcem esse. Et profectò, nec vestimentorum nitor, nec auri magnitudo tantum habet momenti ad Mulieris præco-

Forma stata uxoria.

nium, quantum modestia valet & approbati mores, ut Aristoteles auctor est *in Oeconomicis*. Ex quo Propertius Veteres laudans:

Non illis studium vulgò conquirere amantes:
Illis ampla satis forma, pudicitia.

Sed quid Ethnicorum opus est suffragiis! quin potiùs Apostoli sequendum erat consilium; qui in mulieribus commendat *occultum illum cordis hominem, situm in incorruptione lenis ac quieti Spiritus, qui est coram Deo speciosus.* Cum quo planè conjungendum est, quod Tertullianus *lib. de Cultu fœm.* vel aureis cõsignandum literis memoriæ prodidit: Prodi- te, inquit, vos jam medicamentis & ornamentis exstructæ Apostolorum, sumentes de simplicitate cãdorem, de pudicitia ruborem, depictæ oculos verecundiâ & Spiritus taciturnitate, inserentes in aures sermonem Dei, annectentes cervicibus jugum Christi: caput maritis subjicite, & satis ornatæ eritis. Manus lanis occupate: pedes domi figite; & plus quàm in auro placebunt. Vestite vos serico pietatis, byssino sanctitatis, purpurâ pudicitiæ. Taliter pigmentatæ Deum habebitis amatorem, &c. Talis cùm *Sibyllulæ meæ* obtigerit forma: non est, quòd ulli mortalium uxoriam beatitatem invideam: cùm Conjugem mihi ex animi mei sententia in

1. Petr. 3.

manum

manum convenisse, verè gaudeam, & Spiritum illius in meo verti sciam: cui ut consuetum, mihi consulere incipio. Ac quoniam ego ab illa non impetro, ut me fortiùs amet; impetrat illa, ut me diligentiùs amem. Jam, quid jucundius, quàm Uxori tam charum esse, ut propter hoc tibi charior fias? quemadmodum de *Paulina sua* gloriabatur Seneca *lib. 17. Epist. 105.* haud scio, an majori adfectu, quàm Leopoldus Dickius de *sua Agatha*, in Oeconomia constituendi & explicandi Judicii ordinarii, *Titulo de Testibus, mihi folio 309.*

Nec minùs omnium se risui exponunt Seneciones illi Acheruntici, decrepiti, & capulares, qui tametsi capulo sive feretro, quo efferri debebant mortui, jam vicini sint; Mulierum tamen, & quidem Juvencularum consortium etiamnum affectant. A qua tamen amoris dicam, an furoris insania? sedulò eos vel Plautus dehortatur in Mercatore. Sc. Profectò. *Tun' capite cano ames, senex nequissime?* & Sc. Addicam:

Senes mulierum affectatores.

Jam plenis ætatis, animaq́ue fœdida,
Senex hircosus: tu osculere mulierem?
Utine adveniens vomitum excutias mulieri?

Cujus posteà rationem reddit, quòd scilicet ætate tam grandi temperare sibi ab amandi

arte jam diu debuerat. Unde in Sc. *Jam redeo* ait:

Temperare istac ætate istis decebat artibus:

vel ideò, quòd amori operam dari Juvenibus magis conveniat. Addit ergò:

Adolescentes rei agendæ isti magis solent operam dare.

Quanquam enim Luxuria, ut Cicero *1. officior.* tradidit, omnia ætati est turpissima: constat tamen, Senectuti hanc esse fœdissimam. Proinde Ovidius:

Militat in teneris annis Amor hospes amœnus:
Est in canicie ridiculosa Venus.

Nam quoniam ex ejusdem poëtæ sententia, Militiæ species amor est, atque, ut alibi ludit,

Militat omnis amans, & habet sua castra Cupido:

non immeritò Senibus, ut emeritis caussariam à Cypridos castris missionem concedit, vel tanquam segnes & inertes jubet inde discedere: quandoquidem

Turpe senex miles; turpe senilis amor.

Optima sanè ratione. cùm Seniores infirmæ ætatis dicantur, *in leg. civitatibus, 122. ff. de legat. 1.* & canicie graves læsis corpore æquiparentur, *in Auth. de Quæstore. coll. 6.* Imo minùs vivere præsumantur quàm ægri, *Johan. Nevi-*

[T]eviZan. in Sylva Nupt. lib. 2. n. 4. ut non im-
[m]erito Plautina illa Bacchis Senecioni cuidã
[de]licias factura, odiosum esse dixerit, *Mor-
[tem] amplexarier.* Quo sensu confectum credo
[ill]ud Alciati, de sene puellam adamante Epi-
[gr]amma, quod venustatis ejus gratia scriben-
[du]m in his commentariis esse duxi:

Senex æquiparatur morti.

Dum Sophocles (quãvis affecta ætate) puellam
A quæstu Archippen ad sua vota trahit,
Allicit & precio: tulit ægrè insana Juventus
Ob Zelum, & tali carmine utrumq; notat.
Noctua ut in tumulo, super utq; cadavera Bubo:
Talis apud Sophoclem nostra puella sedet.

[P]lautus, illud linguæ Latinæ decus (sic enim
[a] Gellio *lib. 19. c. 8.* ut & homo linguæ atq; ele-
[ga]ntiæ in verbis Latinæ princeps appellatur
[li]b. 7. c. 17.) non minùs festiviter istiusmodi A-
[m]atorem senem *pictæ imagini* comparat in
[M]ercatore:

picta imagini.

Si unquã vidisti pictum Amatorẽ, hem illic est.
Nã meo quidẽ animo vetulus decrepitus senex
Tantidẽ est, quasi sit signum pictum in pariete.

[U]t proinde quæ ejusmodi seni vel impotenti
[c]opulata fuerit adolescentula, & nupta simul
[&] vidua optimo jure dici queat. Id enim idem
Plautus *innuptas nuptias* vocat *in Mil. glor.* Nõ
[i]taq; iniqua aut injusta censeri debet fœminę

illis apud Apulejum *lib. 5.* de Marito sene & calvo, & languido conquerentis lamentatio. At ego misera (inquit) primùm patre me seniorem maritum sortita sum, dein cucurbitâ calviorum, & quovis puero pumiliorem, cunctam domum seris & cathenis obditam custodientem. Quibus posterioribus verbis Zelotypiæ solicitudinem graphicè depingit. Habent enim in more positum Zelotypi & senes: ut seris obdant fores & pessulis, cathenisque cuncta diligenter occludant: cùm tamen impudica servari non possit; pudica non debeat. Infida enim (juxta Hieronymū) custos castitatis est necessitas: & illa verè pudica dicenda est, cui licuit peccare, sed noluit.

Zelotypi.

Nam nihil invitæ tristis custodia prodest:
Quam peccare pudet, Cynthia, tuta sat est;

ait Propertius. Meminisse scilicet debuerant miseri illi Maritelli, Jovem per impluvium aureum descendisse ad Danaën, quam pater incluserat intra turrim æneam, vallaveratque sepimento inexpugnabili. Adeò verùm est, quòd pecuniæ cunctæ sint difficultates perviæ, auroque soleant adamantinæ etiam perfringi fores, ut Apulejus dicebat *lib. 9.* Et C. Verres; Nihil tam sanctum, quod non violari: nihil tam munitum, quod non expugnari pecuniâ possit. Sic Philippus Rex

Omnia

Omnia castella expugnari posse dicebat, in quæ modò asellus auro onustus posset ascendere. Idque eum, quod ita dixerat, factitasse quoque Demosthenes in Oratione *pro Ctesiphonte* retulit. In quam sententiam Horatius cecinit:

———Diffidit urbium
Portas vir Macedo, & subruit æmulos
Reges muneribus

& alibi:

Aurum per medias ire Satellites,
Et perrumpere amat saxa potentius
Ictu fulmineo.

Quibus adde, quæ in eandem rem scripta reliquit Stephanus Guazzius *lib. 2. de Convers. civili.* & Philippus Camerarius *Medit. historic. ca. 53. cent. 1, & cap. 34. Cent. 2.* ubi de Zelotypiæ tyrannide & sævitiâ multa lectu & notatu dignissima, Lector invenies.

Verùm ad institutam temporis considerationem tandem revertar. Eadem igitur Temporis definitio, quæ in Nuptiis contrahendis, itidem & in Testamenti confectione observabitur: ut scilicet in masculis quartumdecimum annum spectemus; in fœminis verò duodecimum completum. Atque hoc verius esse Ulpianus ait, quasi rem controversam explicaret & assereret, *in l. qua æta-*

Temporis observatio in Testamentis.

te.5.qui testam.fac.poss. Id quod etiam ad Spadones & Eunuchos non ineptè extenderis. Etsi enim Julius Paulus Spadones eo tempore testamentum facere posse scribit, quo plerique pubescunt, id est, decimo octavo anno, *lib.3.Sentent.cap.4.§.2.* quo tempore plenam alioquin pubertatem definitam legimus: *§. Minorem.Instit.de Adopt. l.arrogato.40.§.1.ff. eod.* quia tamen ab Imp. Constantino rescriptum est, licere Eunuchis exemplo omnium testamentum facere, & postremas condere voluntates. *l.Eunuchis. 4. C. qui testam. fac. poss.* consectarium hinc erit, eandem ætatem, quæ in aliis omnibus consideratur, etiam in Eunuchis satis futuram ad hoc, ut decimoquarto ætatis anno incipiant testamentum posse facere, juxta *d. l. qua ætate. 5.* & consequenter substitutio pupillaris eisdem facta eodem tempore evanescat: quemadmodum per *§. Masculo. Instit. de pupill. substit,* rectè concludit Emanuel à Costa *in c.si pater.part.1.verb. Impuberes.de Testament.in 6.* Quærit autem Ulpianus, utrum excessisse quis debeat quartũ decimum annum, ut testamẽtum facere possit? an sufficiat complesse? Propone, aliquem Kalendis Januariis natum, testamentum ipso natali suo fecisse, quarto decimo anno: an valeat testamentum? Dicit, valere. Plus arbitror:

[...]ror: inquit. Etiamsi pridiè Kalendarum [...]erit post sextam horam noctis, valere te[...]mentum. Jam enim complesse videtur an[...]m quartum decimum, ut Marciano vide[...]: *d.l.qua ætate.ff.qui testament.fac.poss.* Ex quo [...]tu datur intelligi, Diem cœptum haberi [...]o completo. Idque & in Manumissioni[...]s & aliis Juris nostri locis obtinere legi[...]us. Nam & responsum est, placere eum, [...]i Kalendis Januariis natus fuerit, pridie [...]lendas post sextam Noctis horam posse [...]anumittere: quasi annum vicesimum com[...]everit. Non enim Majori viginti annis [...]rmitti (lege Ælia Sentia) manumittere: [...]d Minorem manumittere vetari. Jam au[...]m Minor non est, qui diem supremum a[...]t anni vicesimi. *l.1.ff.de Manumiss.* Simili[...]r & Anniculum dicimus, die trecentesimo [...]xagesimo quinto, incipiente planè, non et[...]m exacto. *l. anniculus. 134. de verbor. signifi.* & [...]uoad munera municipalia capessenda, dies [...]ceptus habetur pro impleto. *l. ad Rempubli[...]am.8.ff.de Munerib. & honor.* quemadmo[...]um & in fidei commisso filio relicto. *l. quisi[...]um.74.ff.ad SC.Trebel.* Sic qui hora sexta di[...]i Kalendarum Januariarum possidere cœ[...]pit; hora sexta noctis pridie Kalendas Janua-

Dies cœptus an habeatur pro completo.

rias implet Usucapionem. *l. ideoq; 7. ff. de Usu-cap.* In Usucapionibus enim non à momento ad momentum, sed *totum* (Viglius Zuichemius legendum censet TANTUM, *in § præterea. Instit. Quib. non est perm. test. fac.*) postremum diem computamus. *l. in usucapionibus. 6. ff. d. tit.* quasi diceret Ulpianus, non ab hora in horam, sed à die ad diem fieri computationem, ut qui illum attigerit, eum usucepisse dicamus. Id planiùs explicans Venulejus, in usucapione ita servari, ait, ut etiam minimo momento novissimi diei possessa sit res nihilominus repleatur Usucapio, nec totus dies exigatur ad explendum constitutum tempus. *l. in usucapione. 15. de divers. & tempor. præscript.* longè aliter, quàm in temporalium actionum præscriptionibus: cum responsum à Paulo sit, In omnibus temporalibus actionibus, nisi novissimus totus dies compleatur, non finiri obligationem, *leg. in omnibus. 6. ff. de obligat. & act.* Cum tam variè

à momento in momētum quando fiat computatio.

Conciliatio 1. Varias rationes tradiderunt Interpretes. E quibus verissima videtur Viglii Zuichemi sententia, ideò hoc ita constitutum existimantis, quoniam Usucapio introducta sit bono publico, ne res ipsæ deteriores fiant & negligantur, quod erat futurum: si quocunque tempore dominus vendicare eas posset. Util-

ita-

[.]que fuit, ait Zuichemius, præmio Usuca-[.]onis invitare ad diligentiorem culturam [.]osos possessores. At in præscriptionibus [.]llus est ipsius rei favor, ne ipsa negligatur: [.]d ideò tantùm introducta præscriptio, ne [.]es sint perpetuæ, sed ut aliquis harum finis [.]let. *l. ult. ff. pro suo.* Ita fit, ut citiùs complea-[.]r Usucapio, quàm personales actiones ex-[.]inguantur. *Vig. Zuichem. in §. præterea. Insti-[.]t. quibus non est perm. testamen. fac. num. 5.* & [.]ciliùs usucapere debeat, qui bona fide pos-[.]det; difficiliùs verò adversus bona fide pos-[.]dentem: Ideoque hîc non habeat locum [.]egula: *Quod parum distat, nihil distare vide-[.]ur*, ut Gothofredus annotavit *ad d. l. in omni-[.]us.* Nec verò inconcinna videri debet, in [.]ac temporis supputatione, Accursii & Bar-[.]oli traditio *in l. 3. §. Minorem. ff. de Minor.* „ [.]uæ habet, favorem hac in re cumprimis esse „ [.]ttendendum: ut cœptus nimirum dies pro „ [.]ompleto habeatur, si favor id suadeat: & „ [.]ursus à momento ad momentum spectari „ [.]empus debeat, si itidem favor hoc exigat. Verbi caussa; Favorabile est, ut quis liberam bonorum suorum administrationem, tam in testamentis faciendis, quàm etiam servis manumittendis habeat: ut lege Papia Poppea Latini liberti filio filiaque, nato natáve,

Cõciliatio 2.

anniculo anniculáve, facto factáve, jus Qu-
ritiũ cõsequãtur: ut ad honores capessendo
q s admittaẽ: ut fideicomissum filius capiat
ut rerum dominia diutius nõ sint in incerto
néve deteriores fiant, aut negligantur. In hi
igitur omnibus definiri tẽporis dies ultimu
etsi vel cœptus tãtùm fuerit, ꝓ completo ha-
bebitur. Atq; ita exaudiendi erunt textus i
d. l. qua ætate. 5. ff. qui testamen. fac. poss. l. 1. d.
Manumiss. l. Anniculus. 134. de verbor. signific.
qui filium. 74. §. Sabinus. aliâs, Fabius Antoniu
ad Senatus Con. Trebell. (qui textus de fidei
commisso filio relicto disertè loquitur, n
pugnare hunc putes cum *l. non putabam. 48. d*
condit & demonstrat.) l. in usucapionibus. 6. l. ia
eoq;. 7. de Usucap. l. in usucapione. 15. de divers. &
temporal. præscript. E diverso, non satis eri
ultimum venisse diem, nisi & completus ill
fuerit: si favor itidem hoc suaserit. Suadet au-
tem Reipub. favor, ne à tutela, ne ab aliis mu-
neribus publicis facilè quis excusetur: ne Mi-
nores à Restitutionis beneficio properè ex-
cludantur: ne personales actiones per præ-
scriptionem citiùs exstinguantur. Ergò his
casibus ultimus ille dies à momento ad mo-
mentum erit computandus. Quo sensu acci-
pio tex. *in d. l. qui filium. 74. in fin.* illis verbis;
quamvis scire se diceret, à Divo Marco non

excu-

xcuſatum eum,qui ſeptuageſimum annum
tatis ingreſſus fuiſſet.*ff.ad Senatus Conſ.Tre-*
ell. l. Majores.3.de Jure immunitat.l.3.§. Mino-
em de Minorib.l.in omnibus.6.de obligatio.& a-
tio. Etſi autem me non latet, quomodo in
rticuli hujus explicatione Joh.Gœddeus in,
er Civilē & Naturalem diei ſupputationem
verè & doctè diſtinguendū cenſeat;ut per il-
am quidem dies exactus intelligatur, & ſi
inceptus tantùm ſuerit: per hanc aūt, non
exactus videatur, niſi omninò actus, & ſuis
horis ac momentis abſolutus fuerit, atque
ita effluxerit & pertranſierit, ut jam ſequens
incipiat. *Joh. Gœddeus in l.2.§.1.l.cùm bis ſex-*
tum 98.l.anniculus.132.134.& l.inter illam con-
ditionem.217.de Verbor.ſignif. quod ipſum jam
anteà & Joh. Brecheus tradiderat in *d.l.an-*
niculus.134. Non tamen video, cur à priori il-
la opinione, quæ ſimplicior, & plurimo-
rum Doctorum conſenſu comprobata eſt,
recedi debeat. Sed his tamen addendum
eſt,quod Angelus Aretinus *in §.præterea.Inſt.*
quib.non eſt permiſſ.teſtam.fac. & Andreas Ti-
raquellus in hanc rem ſatis eleganter com-
mentatus eſt *in tract. De utroque retractu.§.1.*
gloſ.11.verb.Et le jour.num.20.cum ſeqq. Cæte-
rùm Diei cùm Naturalis, tùm Civilis, de-
ſcriptionem exactam habes apud Hieron.

Cōciliatio 3.

Fracastorium *in Homocentricis, sectione 3. c.* & *seqq.* quem in omni Philosophiæ, studiorumq; humaniorum judicio, seculi hujus facilè principem appellat Jul. Cæsar Scaliger: *Exercitat. 131.* ad Cardanum.

Temporis observatio in liberis agnoscendis.

Sed & in legitimis agnoscẽdis liberis, quoad hæreditatis commodum scilicet, plurimum momenti habet Temporis observatio: ut quoto quis mense editus sit, consideretur. Quæ res tam variè & diffusè tractata est ab Interpretibus, ut quid incunctanter sequare, non facilè invenias. Communiter tamen in hoc itum video, ut si de tempore partus humani brevissimo quæratur, septimus huic definitioni mensis sit constitutus; à nuptiarum sive congressus tempore computatione facta.

Septimestris partus.

Nam, ut Paulus respondit, „ septimo mense nasci perfectum partum jam „ receptum est, propter auctoritatem doctis„ simi viri Hippocratis. & ideò credendum „ est, Eum qui ex justis nuptiis septimo men„ se natus est, justum filium esse. *l. 12. de statu hominum.* Id quod de Mensibus lunaribus rectè acceperis cum Alciato, *in l. Gallus. num. 29. ff. de lib. & posthum.* monente præsertim Ulpiano, eundem scripsisse Hippocratem, Eum qui centesimo octogesimo secundo die natus est, justo tempore videri natum.

l. inte-

Intestato.3.§.fin. de suis & legitim. hæred. Cujus computationis rationem exquisitam Franc. Vallesius tradit. Quò pertinet illud, quod de Aristone Lacedæmoniorum Rege scribit Herodotus *lib. 6.* cùm nunciatum ei esset, ante decem menses exactos, quàm uxorem duxerat, eam filium peperisse; jurasse eum apud Ephoros, Non videri ex se eum natum esse, qui legitimo decem mensium numero non natus erat, Id cùm filio Demarato Regi posteà nocuisset; Demaratum, post damnationem, sacramento dirisq; matrem provocasse, *An Aristone patre natus esset?* Matremq; respondisse ait, Aristonem stultè fecisse. Neq; enim semper Mulieres decimo mense parere, sed & nono & septimo. Eum certè *septimo mense* natum, sed Deo patre & Heroe Astrobaco, à quo dolo & fuco facto stuprata sit. Fœminis majorum gentium familiarissima latebra! ut ait Petr. Ærodius *lib. 2. Rerum judicat. Tit. 4. cap. 1.*

Ante septimum mensem negat Plinius, partum unquam vitalem esse. *libr. 7. cap. 5.* quanquam Renatus Choppinus, Curiæ Parisiensis advocatus, Senatus Consulto Parisiensi patrem pronunciatum dicat hæredem filii, quinto mense, matris exsecto ventre, editi ac spirasse visi, *lib. 3. de privileg. Rusticor.*

Quinquemestris partus.

cap. 8. At hæreditatem hanc quippe cap-
ſendam ſatis fuit patri, eum qui exſectus
cum ſpiritu fuiſſe editum. *l. quod dicitur.1*
de liber. & poſth. atq; ita vivum ad orbem
tum proceſſiſſe, & vel momento matri
perſtitem fuiſſe filium, licet ilicò, poſtqua
in terram cecidit, vel in manibus obſtetri
ille deceſſerit. *arg. l. quod certatum. 3. in fin. C.*
poſth. hæred. inſtit. quo loco Juſtinianus, ve
bis illis (*poſtquam in terram cecidit*) haud d
biè alluſit ad priſcum illum morem, quo p
er ſimul ac ſublatus erat ab obſtetrice, ſt
tuebatur in terra, ut auſpicaretur rectus e
ſe, ut eſt apud Varronem *lib. 11. de Vita po*
Rom. quæ pueri in terram conſtitutio *Stat*
næ Deæ, utpote pueritiæ præſidi, ſacra era
quemadmodum ex illo Tertulliani *de An*
ma, colligitur: Dum prima etiam conſtitu
tio infantis ſuper terram, *ſtatim Ædeæ* ſa
crum eſt. Nam pro poſterioribus illis ver
bis, legendum eſſe, *Statinæ Deæ*, Cujacius re
ctè monet *libr. 11. Obſervat. cap. 30.* Ita auten
conſtitutum, vel humi depoſitum infanten
pater ſolebat tollere, & in ſinum recipere
Papinius Epicedio in filium:

In terram cadere.

Statina Dea.

> —— *meus, ille meus: tellure cadentem*
> *Excepi, & vinctum geniali carmine fovi.*

Terentius; Quî ſine ac jurabat ſe unum nun-

quam

quam victurum diem: Qui in suo gremio positurum puerum dicebat. Idq; plurimum auctoritatibus confirmat Joh. Bernartius *ad lib. 1. Thebaid. Statii:* Cæterùm ut Romani recens-- editos Infantes in terra statuebant: ita Lacedæmonios legimus puerorum corpora, aquâ frigida, quod *Lacedæmonium ceroma* appellabant, ad tolerandos æstus atq; algores obdurasse. Unde Virgilius:

Infantes frigidâ loti.

> *Durum à stirpe genus, natos ad flumina primùm*
> *Deferimus, sævoq; gelu duramus, & undis,*

Id quod & Seneca confirmat, dum *in Suasoriis* ait, Eurotam amnem, qui Spartam circumfluit, pueritiam indurare ad futuræ militiæ patientiam, Germani recens-natos pueros Rheno immergebãt & ipsi quidem; sed hoc fine, ut matris pudicitiam ita explorarent. Nam id prædicabatur Rheni ingenium, ut legitimos partus in tremulas genitricis manus subveheret illæsos, tanquam intemeratæ pudicitiæ testis; adulterinos verò vel spurios veluti justus adulterii vindex absorbere. Hinc Claudianus *lib. 2.* in Rufinum:

> *Inde truces flavo comitantur vertice Galli,*
> *Quos Rhodanus velox, Araris quos tardior ambit,*

Et quos naſcentes explorat gurgite Rhe-
nus.

Quò pertinet illud Gregorii Nazianzeni:

ὡς νόθον εὐγενέος Ῥήνου κριθέντα ῥεέθροις:

ut ſpurium generoſi Rheni judicatum fluen-
tis. Atq; iſta divinitatis opinio invexit for-
taſſis & nominis religionem, ut non à pur-
limpidæve aquæ nitore Rhenus dictus fue-
rit; ſed ab intemerata thori puritate, cuju-
arbitriũ penes ipſum erat. qua ratione duo-
bus in locis à Nonno in Dionyſiacis ῥηνο-
ἴβηρ, vocabulo purè puteq; Germanico ap-
pellatur: quaſi Zelotypum dicas, aut Zelo
ardentem. id enim nobis Germanis eſt
Eiver. *Hadrian. Junius in ſua Batavia, cap. 8.*
Etſi autem Galenus *lib. 1. Salubr.* Germanos
& Celtas ob inſtitutum illud graviter incre-
pat: tolerabilius tamen in multò videtur,
quàm barbarus & inhumanus ille Hunno-
rum mos: quorum matres, auctore Jornan-
de *in libr. Rerum Geticar.* maribus ferro ge-
nas ſecabant adhuc lactentibus,& in vagien-
tes ſæviebant, ut vulnera perpeti jam in cu-
nis diſcerent, & ephebi ſine venuſtate appa-
rerent, & ſeneſcerent imberbes,ad equitan-
dum & jaculandum promtiſſimi, alacres &
ſævi;nigra & torva facie, aſpectu truci, hor-
ribili voce, ac ore ſtudioſè fœdato: ut aë-
ream

Hunnorum mos barbarus.

ram Dæmonum fœturam posses agnosce-
.

Sed quoad partionis tempus attinet: scri-
it Fr. Vallesius libro singulari *de sacra philo-
ph, capit. 18.* non ita pridem natam fuisse pu-
llam haud dubiè *quinquemestrem*: quæ tum
uoque vixerit, plus quàm duodecim jam
nnos nata. Cujus gracilitas ac tenuitas ma-
or quàm mulieribus esse consuevit, indicâ-
it certam esse de ejus ortu fidem, præter-
quàm quòd multis domesticis, neque inevi-
lentibus id argumentis constiterit. Usque
deò in Physicis alterationibus vix quid-
quam est omninò aut impossibile, aut neces-
arium! Sed forte periculum est, ne, si id pas-
im admittatur, contra Naturæ leges com-
munes, tertio etiam mense post matrimoni-
um vitalis obtrudatur partus. In Augustum
certè vulgò jactatus fuit Græcus ille versi-
culus:

Trimestris partus.

τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παίδια.

Sunt divitibus etiam trimestres liberi.

Etsi enim Pontifices ab Augusto consulti,
an Livia Drusilla (quam, ut Suetonius scri-
bit matrimonio Tiberii Neronis, & quidem
prægnantem abduxit Augustus, dilexitque
& probavit unicè ac perseveranter) concepto
nec dum edito partu ritè sibi posset nubere?

responderant, Utique posse, cùm constaret ex primo viro jam esse prægnantem; alioquin si id ipsum dubium esset, non posse: Verisimile tamen erat, Eum, qui adeò secundas Liviæ nuptias festinabat, vel vivente primo viro aliquid delibasse. *arg. ejus quod habetur Extr. De eo qui dux. in matrim. quam per adult. poll.* Nec ignotum est id, quod de Cunarum emtore proverbiali sententia passim circumfertur: qui cum uxorem accepisset secundo vel tertio à nuptiis mense bellum parientem infantulum, quinas vel senas coëmit cunas, in provisionem pro totidem infantibus annuam, si fortè singulis vel bimestribus vel trimestribus, ita parere Uxor pergeret. *Boetius Epo ad l. Gallus. in pr. ff. de liber. & posth. n. 83.*

Cunarum emtor.

Quid ergò de octavo mense censebimus? Et quamvis pro vero receptum esse Gellius dicat, nunquam gigni hominem octavo mense; idem tamen posteà subdit, Accuratè atque solicitè quæsitum fuisse Romæ, non parvæ tunc rei negotio postulante, An octavo mense infans, ex utero editus & statim mortuus, jus trium liberorum supplevisset. Nam abortio quibusdam, non etiam partus videbatur mensis octavi intempestivitas. Et, si partus interdum octavo mense nasci possit;

Octimestris partus.

non esse tamen vitalem, propter mensi- ... signorumque in conjunctionem & dis- ... pulationem, ut ajunt Mathematici: ideo- ... e partum imperfectum esse. Nam & nu- ... erum imparem, masculo; parem, fœminæ ... mparari, ut Pythagoricis videbatur: pro- ... ereaque non nisi his numeris, utpote ex ... ro & uxore compactum acconglutinatum ... nen, postremo suo die suis mensibus per- ... ctum animal effici. Porrò, antiquos Ro- ... anos non recepisse has quasi monstrosas ... ritates: neque existimasse aliam γένεσιν ... eri secundum naturam, quàm quæ fieret ... ono aut decimo mense. Hinc Parcis quas ... artu appellarunt, *Nonæ aut Decimæ*; non ... *ctavæ* imposuisse nomen. Si quandoque ... iter accidat: jura tamen accommodari ad ..., quæ plerunque, non quæ rarò accidunt. ... enique mulieribus quodammodo adul- ... ria permitti, & hæreditatum captationes, ... eis ita facilè omnes menses legitimi fiant. ... diverso dicebant alii, grave esse, ut nihil ... atri prosit, pudicè atque legitimè peperis- ... . In dubio pro matrimonio præsumen- ... um. alioquin fore, ut bene concordantia ... atrimonia dissolvantur, si sola computatio ... ēsium partum legitimum aut illegitimum ... aciet. Cùm eò ventum sit, ut editus septimo

Parcæ.

mense pro justo habeatur: qui item alte[...] mense provectior erit, cur non pro nato h[...] beatur? Narrari de Naxiis mulieribus, qu[...] omnes pariebant octavo menso: & tralat[...] cium esse, in Ægypto idem fieri: Jamque [...] Italia tales partus esse vitales, contra prisc[...] rum opiniones. Sic & *Cæsoniam* Caji princip[...] conjugem, octavo mense matre Vestilia ed[...] tam. Jam ut filius matri prosit, sufficere si [...] mel eum vivum pepererit, ut filius potuer[...] appellari: licet statim editus decesserit. Nih[...] igitur interesse, mense feliciore an infelicio[...] re natus sit, quo plus minùsve potuerit viv[...] re. Et quamvis Gellius quæstionem han[...] non definiat: valdè tamen probabile est, [...] hic vicisse, si ancipitem Hippocratis, at ab[...] solutam Aristotelis sententiam: quam Cæci[...] lius poëta, & M. Varro, & Polybius, & Dio[...] cles Empirici sequuti sunt, ut Plutarchu[...] ait: videlicet etiam octavo mense perfectur[...] partum, licet imbecilliorem, nasci posse[...] ideoque jus trium liberorum supplevisse, u[...] memoriæ prodidit P. Ærodius *libro secund[...]* *Rerum Judicatar. tit. 4. capit. 2.* ex Gellio for[...] tassis *lib. 3. Noct. Atticar. cap. 16.* & Plini[...] *libro septimo, Natural. historiæ. cap. 5.* Quod au[...] tem de Naxiis modò diximus mulieribus, i[...] Asclepiadem auctorem habet: qui eas ὀκτ[...]

Naxiæ mulieres.

μηνι[...]

μηνα, id eſt, octimeſtria edere puerperia diſertè ſcribit, vel Junonis munere, id illi gratificantis ob Dionyſii benevolentiam: vel quia Bacchus ipſe eo genitus ſit intervallo. Hinc enim Naxum nominari Dionyſiam. quamvis de vinearum fertilitate ita magis appellari Plinio placeat *lib. 4. c. 12.* cum & in ea fons vino fluere tradatur, quod ſit prædulce: ea haud dubiè fide, qua Diodorus Siculus ſcribit, denſiſſimâ in Pyreneo monte, ipſarum etiam nubium limites ſpernente, & penè Divorum conſilia exaudiente, ſylvâ (inde enim monti nomen) argenti puri ac liquefacti rivulos paſſim inde fluxiſſe. quod & de montibus, qui olim Riphæi, poſteà Obii, nunc verò Alpes in Gallia dicuntur, Athenæus prodidit *lib. 6. Dipnoſoph. capit. 4.* ex quibus cùm ſylva ipſorum ſponte aliquãdo incenſa eſſet, argenti rivi per terram itidem refluxerint. Unde Phœnices, dum Tarteſſum in Hiſpaniã navigaſſent, nihili mercibus permutatis, tantum argenti ſibi quæſierint, ut coacti ſint, ne naves obruerentur, anchoras ex argento conflare: Si verum eſt, quod de Galliæ ſuæ opulentia jactitavit Stephanum Forcatulus *lib. 1. de Gallor. Imperio & Philoſophia.*

Fons vino fluens.

Argenti rivus.

Nec dissimulandum hîc puto, intempestivos illos partus Festo *exterricineos* nominari, tanquam eos mater exterrita alvo ejecerit. Græci ἠλιθομήνες vocant, veluti fallentes in mense. Sicuti *Epitoca* eleganter, quibus jam pariendi instat tempus. *Cœl. Rhodigin. lib.22. Antiquar. lection. capit. decimotertio.* Sic, quorum in nascendo non caput, sed pedes primi exstiterant, (qui partus difficilimus ægerrimusque habetur) *Agrippæ* appellati; vocabulo ab ægritudine & pedibus confi-cto, vel ab ægra partione, quasi ægrè partos dicas, ut Plinius putavit *libro 7. capit. octavo.* Esse autem pueros in utero, Varro dicit, capite infimo nixos, sursum pedibus elatis: nō ut hominis natura est, sed ut arboris. Nam pedes cruraque arboris appellat ramos: caput, stripem atque caudicem. Quando igitur, inquit, contra naturam fortè conversi in pedes; brachiis plerumque diductis retineri solent, ægriusque tunc mulieres enituntur. Hujus periculi deprecandi gratiâ Aræ statutæ sunt Romæ duabus Carmentibus: quarum una *Postverta* nominata est, *Prosa* altera; à recti perversique partus & potestate & nomine. *Gellius libro 16. Noct. Atticar. capit.16.* Tale igitur tantumque cum sit partus periculum, ut parturientibus mortem præ-

Exterricinei.

Agrippa.

Postverta.
Prosa.

oræ foribus consistere dicat Leo *Novell. 17.* quam etiam matribus, quæ ob hoc multum laborare dicuntur, *Novell. 156. capit. 1.* sæpè hoc casu illatam Justinianus condolet *in §. Sed nos. Instit. de SC. Tertull.* meritò felices deprædicandæ erunt Illyricanæ mulieres, quas facilimi partus esse Varro testatur, *libro secundo de re Rustica, capit. decimo.* Nam in Illyrico hoc, amplius, inquit, prægnantem sæpè, cum venit pariendi tempus, non longè ab opere discedere: ibique enixam puerum referre, quem non peperisse, sed invenisse putes. Sic Canarinorum mulieres in India, nullius obstetricis adjumento infantes vel solæ exponunt. Ita mihi (ait Johan. à Linschoten in sua Navigat. cap. 39.) quandoque ambulanti per villas Canarinorum, potumque nimiâ sitis flagrantiâ petenti, apparuit mulier sola domi, quæ linteamen corpori circumdabat, cùm ante pedes pelvis è ligno aquâ impleta staret, ibique illa infantem recens à partu lavaret, quem deinde foliis ficus Indicæ impositum, in terram collocavit, me rogans ut exspectarem, allaturam se aquam potui idoneam. Cæterum intelligenti sordes tam subiti partus, potus aviditas abiit, donec alia casa appareret. Pòst visa nobis fuit eadem mulier, circa ædiculam ultrò citroque dis-

Illyricanæ faciles ad partum.

Indicæ mulieres.

currens, ſecura omnium dolorum, nullaq́ue recentis partus moleſtia. Quibus non malè *Apollonii* Tyranei parentem adjunxeris, quæ in prato florido ſomno capta, Cygnorum circumſtantium concentu, deinde ſpirante Favonio, ſomno ſoluta, ſine obſtetricis officio puerum edidit: qui dum in virum evaſit, Philoſophia vel Magia adeò excelluit, ut à quibusdam non aliter atque Deus cultus, & ſimulachrum ejus ſub Herculis Alexicaci nomine conſtitutum, ab Epheſiis fuerit honoratum: ſi verum eſt, quod de eo ſcripſit *Philoſtratus*, omnium cæteroquin, qui unquam hiſtoriam conſcripſerunt, mendaciſſimus, ex Cœlii Rhodigini judicio *libro 17. Antiquar. lection. cap. decimo tertio*. Floruit autem Apollonius ſub Nerva, ceu Græca teſtantur monumenta. In cujus laudem etiam ſcriptum video, quod juvenilibus annis incentiva Venereorum & titillationes ſubinde lancinantes, vellicantesq́ue ita repreſſerit, contuderitq́ue, ut præſignis in eo caſtitas noſcitaretur, à qua nunquam ab eo reclinatum ſit, atque diſceſſum. Sed & Damis auctor eſt, Apollonium illum anuli ab Jarcha ſapientum Indorum principe donati beneficio, Juvẽtæ nitorem prætuliſſe, quamvis annum jam centeſimum exegiſſe. Nec pudu-

Apollonii mater.

Philoſtratus.

Apollonius.

puduit Platonicum Olympiodorum ſcribere, Tyancum Apollonium vi ac poteſtate ſenſuum, cùm in Urbe ageret, tanquam de illuſtri ſpecula, quæ in Ægypto fierent, proſpectaſſe. Sunt, qui & animalium ſermonis gnarum eum fuiſſe dicant, ſcribente præſertim Porphyrio *libr. de Sacrificiis 3.* eum in amicorum cœtu, cum audiret hirundinem aliis nunciare, Aſinum prope Urbem onuſtum cecidiſſe, triticumque humi diffuſum; declaraſſe audita: idq; ita fuiſſe compertum. quanquam Philoſtratus non hirundinē, ſed paſſerculum fuiſſe tradidit. Planè Plinius *lib. 10. cap. 49.* Democritum ſcripſiſſe aſſeverat, Aves quaſdam eſſe certis vocabulis; & earum avium confuſo ſanguine gigni ſerpentem; Eum ſi quis ederit, linguas avium & colloquia interpretaturum. Id quod tamen Gellio non fit veriſimile, exſtimanti, Multa videri ab hominibus malè ſolertibus hujuſcemodi commenta in Democriti nomen data, nobilitatis autoritatiſq; ejus perfugio utentibus. *lib. 10. Noct. Atticar. cap. 12.*

Aviū ſermonis gnarus.

Sed reliqua perſequamur. Etſi igitur ex recepta omnium opinione, Nono menſe hominem frequenter & ſæpè gigni idem Gellius prodidit, *lib. 3. cap. 16.* multis tamen ſententiis variatum video, ſi mulier mortuo

Nonimeſtris partus.

priore marito ilicò ad ſecundas nuptias tranſierit, & nono menſe pariat, cujus ille filius præſumatur & hæres? Sunt, qui prioris Mariti filium præſumendum exiſtiment.

1. *Opinio.* Cùm enim jure noſtro Nuptiæ intra annum luctus vetitæ ſint, propter ſanguinis turbationem: *l. liberorum. 11. §. 1. ff. de his qui not. infam. Jacob. Rævard. lib. 1. Varior. cap. 20.* Capienda eſt, inquiunt, præſumtio filio favorabilior, ut ex nuptiis conceſſis, id eſt, primo matrimonio cenſeatur natus. Bald. *in l. ſi matre. C. de ſuis & legit.* Quæ tamen ratio jure Canonico forſan non procederet: quo permiſſum eſt Uxori, etiam intra annum luctus alteri nubere. *c. pen. & ult. Extr. de ſecund. nupt.* Sed fortè Lex Canonica ad hunc caſum trahenda non eſt, cùm ſuboriri ambiguitas fœtus poteſt, ut quidem Alciatus *libro nono parerg. cap. 12.* non improbabiliter arguit. Etſi enim Juris pontificii aſſertoribus placuit, etiam eo caſu, quo ob ſanguinis turbationem, & patris incertitudinem, ſecundæ intra annum luctus nuptiæ vetantur, Leges civiles per canonica jura correctas eſſe, propter ea, quæ tradidit Goffredus *in Summa, de Secund. Nupt.* illam tamen Canoniſtarum opinionem ſolidis & evidentibus argumentis confutavit Lucas de Pen-

na

na, *in l, Mulieres. 9. C. de Incol. & ubi quis domicil. hab. vid. lib. 10.* non tam matrimonia, quàm nimiam ipsorum festinationem jure civili inhiberi ostendens, quę sententia haud dubiè vera est.

Alii partum hujusmodi secundi viri potiùs præsumi censuerunt, in cujus domo vicinis scientibus natus sit: ideoque in ejus juris sive filiationis quasi possessione constitutus, ut voluit Imola, Lancellotus, & alii *in d. l. Gallus. in pr.* quandoquidem filium eum definiamus, qui ex viro & uxore ejus nascitur. *l. filium. 6. ff. de his qui sunt sui vel al. jur.* quam conclusionem varie extendit, & rursum constringit Johann. Baptista Asinius *in Judicior. praxi, parte 2. §. 1. cap. 66. & seqq.* Eamq; vel ideò veriorem fortè putaveris, quòd imputandum sit secundo marito, qui nimis properè uxorem duxerit: quemadmodum & Ulpianus (ut ita argumentari inde liceat) omnem ei culpam adscribit, qui cùm posset non incidere in tempestatem, vel in vim fluminis, si opportuno tẽpore navigasset; ipsemet se arctaverit, vel nulla necessitate urgente, voluptatis caussa fuerit profectus. *l. 2. §. si quis tamen. ff. si quis caution. in judic. sist.* cùm præsertim suspicione non careat properata illa nuptiarum festinatio; nec infrequens sit,

2. Opinio.

ut Marito fundi uxorii colono ignavo vicaria strenui & assidui magis cultoris opera succedat. Quò spectat perfacetum illud Epigramma, quod ex venerandæ vetustatis exemplari descriptum Martiali restituit Hadrianus Junius *lib.5. Animadvers. cap.17.* Martialis id esse, vel Jovem lapidem Jurare paratus. Id vero sic habet:

Milo.

Milo domi non est peregrè at Milone profecto,
Arva vacant, Uxor nō minus inde parit.
Cur sit ager sterilis, cur uxor lactitet, edam:
Quo fodiatur ager non habet; Uxor habet.

Ut taceam, ejus esse præsumendum filium, qui in agro colendo diutius perseveraverit: maximè si favor testamenti sustinendi hoc suadeat: ut quia in testamento prioris mariti sit filius præteritus. *arg. l. ex facto. §. pen. ad SC. Trebell.* vel si constaret, ea ægritudine affectum fuisse priorem maritum, ut uxori commisceri verisimiliter non potuerit. *d. l. filium. 6. ff. de his qui sunt sui vel al. jur.* Alciatus *in d. l. Gallus. in pr. num. 31. de lib. & posth.* Asinius *in praxi Judicior. parte 2. §. 1. cap. 80.*

3. Opin.

Angelus propter incertitudinem partum illum ad utriusque mariti hæreditatem admittendum existimat, tanquam utriusq; censea-

ẽnseatur filius: sicuti & servus quandoque duorum dominorum in solidum fuisse, juris commento intelligitur. *leg. duo socii. 8. ff. de hæredibus institu.* quamvis unius tantùm esse possit: cùm duorum in solidum dominium vel possessio esse nequeat. *leg. si ut certo. 5. §. si duobus vehiculum. ff. Commod.* Contra naturã quippe est, ut cùm ego aliquid teneam, ut quoq; id tenere videaris. *l. 3. §. ex contrario. ff. de acquir. poss.* qua de re videndus est Arius Pinelus *in l. 1. C. de bon. mater. parte 3. n. 10.* Proinde sententiam illam, ut ad utriusq; successionem filius iste admittatur, ceu somnium quoddam irridet Alexander *in d. l. Gallus.* quanquam certum est, eam Azoni placuisse, ut quæ magna æquitate fulciatur. *arg. l. qui duos. 9. ff. de Rebus dub.* Et hæc quidem uno sanè casu etiam Alciato probabilis videtur, cũ scilicet utriusq; hæreditatem filius ille possideret. Poterit enim filius adversus agnatum primi mariti excipere, se ejus esse filium: eodemq; modo etiam adversus agnatum secundi: cùm licitum sit Reo adversus diversos Actores etiam contrariis exceptionibus uti, *l. nemo. de Except.* & ut Accursius ait, mantellũ vertere. *in l. Papinianus. §. sed nec impuberis. ff. de inoff. testam.* Quo fit, ut adseveratio erga primum nihil ei obfutura sit respectu secun-

di. *l. si duo patroni. in pr. de jurejurando.* quo[d] Aretinus *in d. l. Gallus.* adversus Abbatem censuit *in c. afferte. de præsumt.* & verum est. Poterit enim Reus adversus unum obtinere, quia ille nihil probaverit: & adversus alterum, quia ipsemet filius se filium ostenderit. *Alciat. libro nono parerg. & ad d. l. Gallus, in pr. n. 37.*

4. *Opinio.* Cæterùm Ruinus & Salomonius non utriusq; hæreditatem, sed alterius tantùm e[i] concedendam putarunt, electione scilicet ipsi data, ut ejus sit, cujus esse velit; atq; ita interpretatio in re dubia in partem fiat favorabiliorem. Nec videtur ratione destituta hæc decisio: quãdoquidem filius matrimonium inter Titium & matrem suam fuisse probans, intentionem habeat fundatam. Sed quoniam hæc non leviter per adversarium obscurari potest, matrimonii cum alia quoq; probatione, *Bart. in l. non solum. §. sed ut probari. de Novi oper. nunciat.* fit ut sententia ista non

5. *Opin.* sat probabilis censeri queat. Sicut nec illa quorundam Veterum: qui propter tantam dubietatem dividi hasce hæreditates, & utrique dimidium huic dari censuerunt. *arg. l. si paterfamiliâs. de hæred. instit.*

6. *Opin* Verior potiùs & receptior, atque adeò Juris regulis quàm maximè consentanea est

Jacobi

cobi de Belviso sententia, *in l. 1. C. quor. bo-r.* quam & Baldus & Angelus sequuti sunt, *l. liberorum. §. 1. de his qui not. infam.* & Alericus *in l. si vicinus. C. de Nupt.* ut ob illam nguinis turbationem, neutrius existimanus sit filius, & propter incertitudinem ab uiusq; hæreditate excludi debeat. *l. si ita fue-t. de Reb. dub. l. 3. §. si duobus. de adim. legat.* ar enim est respectu utriusque mariti præmtio, & nulla victoria inter pares esse poest. *l. cùm enim. de stipulat. servor. l. si reus. de uobus reis stipul.* Quod tamen cum hoc moeramine accipiendum est, nisi aliquæ conctutæ in alteram partem urgeant: qualis est la, cùm filius iste vel primi, vel secundi maiti, vel etiam utriusque, ut modò diximus, æreditatem possidet. Facit enim possessio, t pro possessore, tanquam pro filio præsunatur. *arg. §. Recuperandæ. §. commodum. Init. de interdict.* ubi commodum possidendi n eo esse dicitur, quòd etiamsi ejus res non t, qui possidet, si modò Actor non poteit suam esse probare, remaneat in suo loo possessor. propter quam caussam cùm bscura sunt utriusque jura, contra petitoem judicari solet. quippe qui intentioiem suam non impleverit. *l. fin. C. de rei vinlic.* Altera conjectura est, quæ ex lineamen-

1. Conjectura ex possessione.

2. Conjectura

ex lineamentis oris paterni.

tis oris paterni assumitur: ut ejus judicetu filius, cujus imaginem & lineamenta refert *quòd si nolit. 31. §. qui mancipia. & ibi gl. ver. n infamatæ. ff. de ædilit. edict.* Quam opinione Bartolus & alii, præcipuè verò Jason repro bat *in l. Gallus. in pr. n. 68. ff. de lib. & posth,* Iacob. Menochius *de Arbitrar. Judic. cent. 1. ca su 89. num. 98.* Cùm enim ex cogitatione figu rati partus edantur, contingere sæpè, ut fil nascantur patri dissimiles. *gl. in l. quæret aliqui 135. ff. de verbor. signific.* & *l. non sunt liberi. 14. statu hom.* Minimè certam hanc esse Natur legem, ut similes patribus procreentur; se species mortalium, prout fortuita sors con ceptionis obtulit, attribui, atq; ideò plerum que ex speciosis deformes, & ex robustis in validos partus edi. *Val. Max. lib. 9. cap. 14.* e doctis, stolidos & stupidos; ex stultis, sæp prudentissimos: ut ex Alexandro Aphrod sæo luculenter docet Andreas Tiraquellus *i LL. connub. lege 15. n. 154.* Sic etiam evenir ut cùm adultera adventum mariti metuens de ipso semper cogitet, ex adultero libero pariat patri tam similes, ut non lac magis la cti simile videri possit. Eò pertinere illu Horatii:

Nec metuo, ne, dum coëo, vir rure recurrat.

Ipsum etiam Empedoclem existimasse, e

quo

od ſub conceptum offertur, infantem in- mari. Id quod Plinius eleganter *hauſtas gines ſub ipſo conceptu* nominat, *lib.7.cap.12.* cujus itidem opinione Cogitatio utrius- et animum ſubitò transvolans, effingere ilitudinem aut miſcere exiſtimatur. Ideo- e plures in homine, quàm in cæteris o- nibus animalibus differentiæ : quoniam ocitas cogitationum, animique celeritas ingenii varietas multiformes notas impri- t:cùm cęteris animantibus immobiles ſint imi, & ſimiles omnibus, ſingulisque in ſuo ique genere. Hinc mulieres ſimulachra ſę- sculè ſtatuasque in deliciis habuiſſe con- t, ſimilesque iis partus enixas: ut videre eſt ud Johan. Baptiſtam Portam *libr.2. Ma- e Naturalis, cap.19. & 20.* & Franc. Valleſium ro ſingulari *de ſacra Philoſoph. cap.11.* Nec ſunt in eam rem exempla ex bonis aucto- bus. Nam & D. Auguſtinus *lib.5.* contra Ju- anum ſcribit, Regem quendam Cyprium im ſatis deformis eſſet, cubiculum ſuum uribus imaginibus pulchris depingi curâſ- , ut earum adſpectu uxor pulchram quo- ue prolem conciperet, & D. Hieronymus *Geneſin,* Hippocratem ſcriptum reliquiſſe radit, ſuſpicione adulterii mulierem libe- atam, quæ pulcherrimum infantem pepe-

rerat, utriq; stirpi & paternæ & maternæ di-
similem, quòd è regione cubilis non absimi-
lis effigies depicta esset. Quo argumento
Quinctilianus matronam defendit, quæ Æ-
thiopem enixa erat, cùm ejus coloris imagū-
culam in thalamo haberet. Et vulgata est Ja-
cobi astutia, etiam ab Augustino probat
lib.10, de Civitate Dei: qui ut versicolorem gre-
gem haberet, in canalibus variegatas virg-
ponebat, ut tales fœtus progignerentur, qua-
les erant virgæ, quas potum ducta pecora cō-
templabantur. *Genes.30.* Nec ignotū est, quo
apud Lucilium de Manilio pictore, filios de-
formes & forma sibi planè dispares habent
legitur. Interrogatus enim à Geminio, qu
fieret, quòd non similes sibi liberos aut e
formâ fingeret, qua aliàs soleret pingere? Re-
spondisse fertur, *in tenebris se fingere, at luce pin-
gere.* quod perquàm eleganti Epigrammat
expressit Georgius Sabinus:

Pignora conjugii deformia pictor habebat,
Uxor in hunc talem protulit ipsa jocum:
Cùm tua præstantes manus exprimat æmul
formas,
Cur secus ac pingis, corpora fingis? ait.
Nocte refert, soleo tenebrosa fingere; pingo,
Clara nitet Phœbo cum radiante dies.

Sed nec propterea putant probabilem con-
jectu-

...turam ex similitudine illa capi posse: quòd ...mpertum sit, etiam diversarum gentium ...ales tam concordi figura repertos, & ali...os in dissitis & remotis admodum locis ita ...i formâ pares fuisse, ut neuter ab altero di...rni potuerit, sed uterque pro uno eodem...e fuerit habitus. Nam & Toranius M. An...nio triumviro eximia forma pueros, alte...m in Asia genitum, alterum trans Alpes, ...geminos vendidit, tanta unitas erat! & ...tiocho regi Syriæ, è plebe nomine Arte...on in tantum similis fuit, ut Laodice con...nx regia, necato jam Antiocho, mimum ...r eum commendationis regniq; succes...nis peregerit, ut Plinius scribit *lib. 7. cap. 12.* ...anquam Artemona illum non ex plebe, ...l & ipsum regiæ stirpis fuisse dicat Valerius ...aximus *lib. 9. cap. 14.* ex quo subobscura illa ...inii verba lucem accipiunt. Igitur adscri... Laodice uxor Antiochi (ait Valerius) ...terfecto viro, dissimulandi sceleris gratiâ " ...rtemona in lectulo, perinde quasi ipsum " ...egem ægrum collocavit: admissumq; u... " ...versum populum & sermone ejus & vultu " ...nsimili fefellit: crediderun tq; homines, " ... Antiocho moriente Laodicen & natos " ...us sibi commendari. Et, ut idem tradit Pli... " ...ius, Magno Pompejo Vibius quidam è ple... "

Similitudo quorundam etiam exterorum.

be, & Publicius etiam ſervitute liberatus, in
diſcretâ propè ſpecie fuêre ſimiles, illud o
probum reddentes, ipſumque honorem exi
miæ frontis. Quod quidem fortuitum ludi
brium, ait Valerius Maximus, quaſi hæredi
tarium ad eum penetravit. Nam pater quo
que ejus eousque Menogenis coci ſui simil
eſſe viſus eſt; ut vir & ferox animo, & præpo
tens armis, ſordidum ejus nomen repellere
ſe non valuerit. Sic provincialem quendam
legimus Auguſto Cæſari ita forma æqualem
fuiſſe, ut cùm Romæ eſſet, omnium in ſe o
culos converteret. Eum itaq; Cæſar ad ſe ad
ductum percunctatus fuiſſe dicitur: Nũqui
mater ipſius Romæ aliquando fuiſſet? Nega
vit ille; & jocum ſentiens. *Meus*, inquit, *pat
Romam frequenter acceſſit.* Joco namq; laceſſi
tam matris ſuæ pudicitiam ultus eſt, invicem
ſuſpicione in matrem Cæſaris regeſtâ. Ut ta
ceam, quod patrum noſtrorum memori
Martinum quendam in Gallia factitaſſe le
gimus, qui alterius uxori ſub ſpecie veri ipſi
us mariti per quinquennium, ni fallor, coha
bitavit, omnibus eum ob faciei & morum ſi
militudinem pro vero marito habentibu
qua de re exſtat *Arreſtum Toloſanum*, à Joha
Coraſio commentariis illuſtratum.

Liberi legiti

Verùm etſi hæc ita ſeſe quandoque hab
an

nt: negari tamen non poteſt, frequentiùs ccidere, ut legitimos patres filii referāt. Nec nim dubium eſt, homines genitali quadam ge trahi, non ſecus atque in animalibus, in antis ſimilia ſibi gignentib. fieri videmus: t non immeritò Favorinus inſignis Philoophus apud Gellium *lib. 12. Noct. Atticar. c. 1.* xiſtimârit, ad fingendas animi & corporis militudines, naturam & vim ſeminis plurimum valere. Hinc cùm ſimilitudo, ut Naturæ magis conſentanea, multum valeat; viemus patresfamiliâs omni ſtudio curare, anum atque equorum generationem ex optimis atque pulcherrimis fieri: admirante nintereà, & ridente Platone *de Repub.* quòd nō dem operæ in copulandis hominibus naveur. Nec ullum maternæ pudicitiæ teſtimonium certius putat Joh. Coraſius *lib. 2. Miſcellan. ca. 21.* quàm liberorum parentes referentium progeniem. Unde Martialis *lib. 6. Epig.* ad Nepotem:

mos parentes referunt.

Eſt tibi, quæ patrii ſignatur imagine vultus,
Teſtis maternæ Nata pudicitiæ.

Et Catullus Epithalamio Juliæ & Manlii:

Sit ſuo ſimilis patri
Manlio, & facilè inſciis
Noſcitetur ab omnibus:
Et pudicitiam ſuæ

Matris indicet ore.

Atque eò etiam pertinere videtur Didonis querela ad Æneam, *apud Virgil.*

Saltem si qua mihi de te concepta fuisset
Ante fugam soboles; si quis mihi parvulu[s]
aula
Luderet Æneas, qui te tantùm ore referret

Quo fit, ut nec verum putem, eos qui ex ad[-] ulterio concipiuntur, Maritis maximè simi[-] les esse: cum nec verisimile sit, in ipsa titilla[-] tione Veneris, & voluptuaria illa seminis pe[r] meatus emissione de Marito cogitare adul[-] teram: & ipsemet disertè scripserit Phocy[-] lides,

Haud similes gignunt stuprata cubilia natos.

cui illud Theocriti concinit, Idyllio 17.

Non amantis mulieris in alieno mens semper
Et faciles quidem fœtus; cæterum filii nunquam
similes patri:

atque insuper etiam experientia sit cogni[-] tum, adulteris similes esse adulterinos par[-] tus. Hac etenim re deprehensum fuisse *Pasi[-] phaës adulterium* legimus, quòd gemino par[-] tu, alterum Minoi marito, alterū Tauro no[-] tario ejus, similimos genuisset. Hinc fabula ut Minotaurum, mistum genus, edidisse di[-] ceretur. *P. Ærodius lib. 8. Rer. judica. Tit. 1. c. 7.*

Pasiphaës adulterium.

Sic Proconnesiam ancillam è duplici adulte[-] ri[...]

Proconnesia.

geminos fuisse enixam, utrumque patri similem, Solinus tradidit, *lib. 4.* ex Plinio forsis, qui Proconnesiam ejusdem diei coitu, alterum domino similem, alterum procuratori ejus peperisse scripserat *lib. 7. Natur. hist. c. 11.* Nec immeritò ridiculo fuit habitus Plumbini Dux, qui prægnantem de se concubinam credens, ad baptismi sacra quàm plurimos primarios viros invitârat. Verùm illa Æthiopem peperit, coquo suo similimũ: cum quo stupri commercium ipsam habuisse quæstione deprehenderat: ut est apud Alciatum *in l. quæret aliquis 135. de verb. signifi, n. 5.* Quemadmodum igitur legitimis parentibus liberi legitimi; ita & adulteris adulterini sunt similes: quod Martialis perquàm faceto epigrammate in Cinnam ostendit *lib. 6.* & Informativæ virtuti adscribit Langius: cujus adminiculo, ex utriusque parentis semine, & materno per acetabula in uterum attracto sanguine, fœtus ad parentem similitudinem effingi, eosque parentum, ac non rarò proavorum nævis, cicatricibus, & stigmatibus insigniri ait *lib. 1. Epist. Medicin. 10.* Rari quippe sunt, dicebat Hippocrates, qui genitale aliquid ex utero non referant. Ac quamvis ab initio in ipso partu manifesta signa, ut nervi, cicatrices &c. non appareant: attamen per æ-

Plumbini Dux.

Vis formativa.

tatem recognoſcimus, aut in ipſo oris & cor-
poris habitu, aut voce, pronũciatione, inceſ-
ſu, geſtu, moribus. Nã quotidiè gẽtilitias vir-
tutes, ac vitia, morbos, ægritudines reſcimus:
ut articulares, iliacas, phthiſicas, podagra:
quot prętereà videmus apoplexia genitali ce-
cidiſſe? quot lippoſos, luſcioſos, ſurdos, bal-
butiẽtes, parentibus ſuis ſimiles, ac etiã avis &
proavis? Solet enim idem ſanguis patern-
pleraque ſimilia corpori producere; diceba
Euripides *in Electra*. Hinc tres in Lepidoru
gente intermiſſo ordine, obducto membra
nâ oculo, genitos accepimus. *Plin. lib. 7. c. 13.*
Seleucum Aſiæ regem anchoram in femo
habuiſſe. Trogus ſcribit *lib. 15.* atq; id ſignu
ceu naturalem notam in poſteris quoq; eju
perſeveraſſe. Unde Auſonius de Antioch
loquens,

———illa Seleucum

Nuncupat, in genitis cui præbuit Ancho
ſignum.

ut quaſi in proverbium iverit *Seleucidarum*
anchora, Pelopidarum eboreus humerus, & A-
nobarborum rutila barba, à gentilitiis ſcilice
familiarum iſtarum notis. Nec verò infre-
quens eſt, ut tanquam diu latente imagin
Natura non in filiis, ſed in Nepotibus re-
fricet ſpeciem, memoriamque Majorum

Quo

[Qu]od Lucretius signatè expressit *lib.* 4. his [ve]rsibus:

Fit quoque, ut interdum similes exsistere avorum
Possint, & referant proavorum sæpè figuras,
Propterea; quia multimodis primordia multè
Mista, suo celant in corpore sæpè parentes,
Quæ patribus patres tradunt à stirpe profecta.
Inde Venus varia producit sorte figuras,
Majorumq; refert vultus, vocesq;, comasq;.

[In]dubitatum enim, ait Plinius, exemplum [N]icæi Bizantii: qui adulterio Æthiopis na[tus] matre, nil à cæteris colore differente, ipse [fili]um regeneravit Æthiopem. Id quod Ari[st]oteles *lib.* 1. *de generat. animal. cap.* 18. jam antè [de] Helide scripserat, quæ ex Æthiopis com[pr]essu albi quidem coloris filiam pepererit; [se]d ex qua Nepotem posteà Æthiopem sus[ce]perit. Quod Antonius Mizaldus *centur.* 2. *[M]emorabilium. aphoris.* 95. suspicacibus mari[ti]s probè notandum monet: qui uxores stu[pr]i insimulare non erubescunt, si quando [pr]olem alterutri dissimilem pariant: cùm fi[at] sæpenumerò, ut liberi avis aut etiam pro[av]is magis, quàm parentibus assimilentur: [si]cut pluribus à nobis hactenus est demon[st]ratum.

in Maritos suspicaces.

Non improbabilis igitur erit con-

Conjectura à similitudine ducta quamdiu standum.

jectura, quæ ab oris similitudine ducitur, a
quasi possessionẽ filiationis probandam: cu
tamdiu erit standum, præsupposita scilice
Maris & fœminæ conjunctione, quamdiu a
Adversario, in quẽ onus illud rejicitur, con
trarium fuerit probatũ: quemadmodũ An
tonium adversus versutũ ingenii mangon
Toranium factitasse legimus, sermone pue
rorũ detectâ fraude. *Plin.d.cap.12.in fin.* Quo
& in iis, qui quamvis præsentes, aut etiam di
versis in locis siti, formâ aliis ęquales sunt, f
ctu non erit difficile; si vel originis, vel regi
nis diversitas ab Adversaria fuerit ostens
Nec verò, quæ ex Hieronymo, Quinctilian
& aliis adduximus, tanti faciẽda sunt, ut quo
tidianæ experientiæ præponenda ea exist
mem. Nam & in proposita ibi specie, de sul
movenda adulterii suspicione agebatur: ad
versus quam plerunq; & facilè præsumitu
arg. l. meritò. 51. ibi, & sanè plerunq; ff. pro socio.
certum est, plus affectionis tabulã oculis sul
jectã inducere, quàm absentis mariti cogita
tionẽ: de cujus forma in Venerea illa titilla
tione, ut dixi, admodũ solicitam esse adulte
ram, mihi quidẽ herclè non fit verisimile. E
quoniã Mulierculæ istæ, argumento & loco
speciali fuerũt excusatæ; consequens nimir
est, generalẽ è diverso Regulam ab ipsis fuiss
com

comprobatam: quòd ſ. Natura ſimilem fœ-
tum exigat, & ſimilitudo ſuum exigat, ſicuti
diſſimilitudo non ſuum. *Joh. Baptiſta Aſinius
de praxi Judicior. §. 1. cap. 14. circ. fin.* Cæterùm
ob quam cauſſam fœtus aut patri aut matri
ſit ſimilior, id doctè explicatū habetur apud
Fr. Valleſium, (*Controverſiar. Medicar. & Phi-
loſoph. lib. 2. cap. 7. circ. fin.* & quomodo Mares
vel fœminæ gigni poſſint, *Joh. Baptiſta Porta
tradidit lib. 2. Magiæ Naturalis, cap. 21.* quibus
adde, quod Joh. Langius *Epiſt. Medic. lib. 2. ep.*
[illegible]. ſcriptum reliquit, rationem docens, cur Se-
nes plerunq; maſculos; adoleſcentes autem
fœmellas procreent.

Tertia conjectura ex tractatione & no- minatione deſumitur, quando ſcilicet partus ille non tantùm filius nominatur, ſed & ut filius tractatur: dum ei alimenta, & alia vitæ ſubſidia non ſecus ac liberis noſtris ſuppeditantur. qua de re tamen videatur idem Joh. Baptiſta Aſinius *d. §. 1. cap. 16. cum multis ſeqq.* & Jacob. Menochius *de Arbitrar. Iudic. lib. 2. cent. 1. caſu 89. num 77.*

3. Conjectura ex nominatione Filii.

Quarta Conjectura ex Fama deducitur, quæ hoc operatur, ut partus ille, qui communi populi fama pro filio fuit habitus, in quaſi poſſeſſione filiationis conſtituatur. Etſi enim non deſunt, qui famam hoc caſu

4. Conjectura ex Fama ducitur.

parum prodesse existiment; eò quòd Fam
dicatur vana populi vox, *l. Decurionum. C. d*
pœn. & falsus rumor. *l. ult. ff. de hæred. institut*
quemadmodum & Quintilianus Famam ap
pellat rumorem sine certo auctore. *lib. 5. Ora*
tor. Institut. cap. 3. Tamen cùm res conjecturi
est definienda, tum Fama non jam pro van
populi voce habebitur; sed populi illa vox
Dei vox solet appellari. Nam, ut est apu
Hesiodum,

Quam populi sermo celebrat creber, irrita
nunquam
Fama cadit penitus; quædam Dea cùm sit
& ipsa.

in tantum, ut Famâ rectè probatâ, de rei ve
ritate constare dicatur. quippe cum in his
quæ difficilis sunt probationis, & à Conje
cturis potissimùm dependent (cujusmod
etiam est Filiatio) & quorum aliunde non
potest haberi probatio, Fama etiam plen
probare dicatur, ex communi Dd. senten
tia, quam laudant & sequuntur Iacob. Meno
chius & Joh. Baptista Asinius, locis modò al
legatis. Atque hæc quidem de Nonimestri
partu, & circa hunc mota passim à Dd. vul
gata illa quæstione, dicta sint.

Decimestris partus.

De decimo autem mense indubitatum
est, Veteres hunc frequentiorem esse ad par
tum

em credidisse. Inde illud apud Virgilium, Ecloga 4.

Matri longa decem tulerunt fastidia menses.

Et Ovidius rationem reddens anni à Romulo in decem menses distributi,

Quod satis est, utero matris dum prodeat infans.
Hoc anno statuit temporis esse satis.

Ipsa quoq; Sapientia de partus humani tempore ita pronunciat *Sap.* 7. Decem mensium tempore coagulatus sum. Hinc in Aquiliana formula apud Scævolam: Si filius meus vivo me morietur, tunc si quis mihi ex eo nepos, sive quæ neptis, post mortem meam in decem mensibus proximis, quibus filius meus nascitur, natus nata erit, hęredes sunto. *l. Gallus. in pr. de lib. & posth.* Et in Justiniani constitutione: Si filius vel filia intra decem mensium spacium post mortem meam editi fuerint, hæredes sunto. *l. ult. C. de posthum. hæredib.* Estq; elegans hac de re locus apud M. Varronem in Satyra, quæ *Testamentum* inscribitur: Si quis mihi filius unus plurésve in decem mensibus gignētur, si erunt ὄνοι λύρας, exhæredes sunto. quod si quis undecimo mense κατ' Ἀριστοτέλην natus est, Accio idem quod Titio jus esto apud me. qui locus & illud inter

cætera docet, vel ipsos etiã filios posthumos absq; ulla prorsus ipsorũ culpa potuisse exhęredari. quid enim culpæ habet ingenii stupiditas? Quid ergò, si vel solo biduo post mẽsem decimum à filii morte completum pariat nurus? ecquid pro prole legitima ab avo hic agnoscetur? Jus nostrum non agnoscet. Nam ubi certum tempus, certúsve dies per ipsum testatorem præfinitus est; id quod ultra illum diem contingit, à testatoris intentione remotum est, *l. si ita quis. 21. de vulg. & pupill. substit.* Unde Ulpianus: post decem menses mortis natus, non admittitur ad legitimam hæreditatem. *l. intestato. 3. §. post mortem de suis & legitim. hæred.* Et auctor est Gellius Decemviros in decimo mense gigni hominem, non in undecimo scripsisse. Esse enim hominem gignendi summum finem, decem menses non inceptos, sed exactos. *libr. 3. Noctium Atticar. cap. 16.* Idq; & Plautum dicere videmus in Cistellaria:

—— tum illa, quam compresserat,
Decimo pòst mense exacto hic peperit filium.

Vndecimestris partus.

Quapropter cum mulier quædam post viri mortẽ undecimo mense peperisset, & defuncti viri hæreditatem filio tanquam legitimo dari peteret; Justinianus adversus partũ pronunciavit. quoniam indubitatum existima-

et & impoſſibile, undecim menſes uterum Mulierem gerere. quamobrem lata lege ſanxit, ut quæ hoc tempore pareret, eas ſubiret pœnas, quibus jure veteri afficiebatur, ſi qua intra annum luctus nupſiſſet. *Auth. de Reſt. & ea quæ parit. §. ult.* quod & injuſtè & ſummo rigore ſtatutum Alciatus exiſtimat *lib. 3. paradox. cap. 7.* cùm ex Græcis Ariſtoteles & Diocles, ex Latinis M. Varro, hoc temporis geſtari filios poſſe putaverint, Sed ſi verum amamus, nulla ibi circa partum movetur controverſia, ſed tantùm circa antenuptialem donationem reſtituendam. Quia enim proponebatur, Mulierem perfecto undecimo menſe, nondum tamen anno completo peperiſſe: nulla quidem erat quæſtio, Utrum poſt decem menſes legitimus nec ne eſſet partus ille undecimo vel duodecimo menſe editus: ſed liberi duntaxat antenuptialem repetebant donationem, qua privandam dicebant eam, quæ intra annum luctus, à morte defuncti mariti, patris ipſorum, ad ſecundas nuptias convolaverat. Mulier ad elidendam hanc agentium intentionem, fatebatur quidem jus eſſe ex conſtitutionibus, ut Mulier intra lugubre tempus nubens donatione illa cadat: cæterùm ſecundas ſe contraxiſſe nuptias; id verò pernegabat: Puerum quem peperiſ-

perisset, non ex secundo marito, quem nullum haberet, sed ex opere naturalis concupiscentiæ se peperisse, hoc est, ex illegitimo concubitu seu stupro. Ideoq; prædictas illas constitutiones ad se, quæ secundo non nupsisset, non pertinere. Non igitur allegabat Mulier, partum prioris esse matrimonii, aut verò justum partum undecimo vel duodecimo mense aliquando procreari posse: sed à defuncti morte constupratam se esse confitebatur, ut pœnas intra luctus annum nubentium evitaret. Cæterùm Justinianus iniquum esse ratus, aliquid amplius habere castitate luxuriam, sancivit, Eam pœnis illis omnibus subdendam, non secus ac si contigisset, eam ante luctus tempus legitimè celebrasse nuptias: nulla prorsus ratione habita illius, quanto scil. tempore uterum generare posset mulier. Qua tamen decisione Iustinianus nihil se præjudicare vellet testatur liberis prioris matrimonii: quib. ut & posteriori huic partui, si contendere velit, partum se esse mariti defuncti, nullum ex hac sententia, uti nec etiam ex matris confessione præjudicium irrogari debeat. Et hanc quidem constitutionis illius verã interpretationem esse puto, quam adversus Alciatum pluribus prosequitur Ioh. Basius *lib. 4. paradoxar. disputat.*

cap. 6. Sanè cùm Mulier quædam, quæ in undecimo mense post mariti mortem peperat, accusaretur, ac si illegitimum peperisset: cæteroquin autem bonis ac probatis moribus, nec dubiæ pudicitiæ esse diceretur: Divus Hadrianus, caussa cognita, requisitisque veterum Poëtarum, Philosophorum, Medicorumque opinionibus (inter quos summi fuerunt Homerus, Aristoteles, M. Varro) decrevit, In undecimo mense partum edi posse. atque in ipso suo decreto apposuit, qua perquisitione, qua diligentia, quibus relationibus ita judicasset: ne quid temerè adversus leges XII. Tab. (quibus *in Decem* Mensibus gigni hominem, non, *in Undecimo*, diceretur) atque adversus publicam utilitatem introduxisse videretur; se rem ad Medicos rejecisse, atque ex eorum sententia jus dixisse, liquidò testatus, & quidem non absque summorum virorum exemplo. Nam & Plato, cum de area dimetienda quæreretur, ad Euclidem; & Q. Scævola Augur, cum de jure prædiatorio consuleretur homo juris peritissimus, Consultores suos nonnunquam ad Furium & Casellium prædiatores rejiciebat: & Cicero de Aqua sua Tusculana M. Tugionem potius, quàm C. Aquilium consulebat: quòd assiduus usus uni rei

Peritis in arte credẽdum.

deditus, & ingenium & artem ſępè ſoleat vincere. Quo facto (inquit Valer. Maximus) Veteres moderationem ſuam magis commēdabant, quàm auctoritatem minuebant. Quinimò etiam uſq; ad duodecimum mensem fœturam mulierum protolli poſſe Gellius docet ex illis Homeri verſibus, quibus Neptunus puellam à ſe recens compreſſam ita compellat:

Duodecimestris partus.

Nunc gaude dilecta, at quum ſe evolverit annus,
Illuſtres neque enim ſunt vana cubilia Divûm)
Natos nixa dabis.

Quo tamen in loco, verba illa περιπλομένου ἐνιαυτοῦ *volvente anno*, Favorinus non de confecto, ſed affecto anno accipienda monet. Dici autem affecta, quæ non ad finem ipſum, ſed proximè finem progreſſa ſint & deducta. Hoc amplius apud Plinium legimus, *lib. 7. cap. 5.* Lucium Papyrium prætorem, ſecundo hærede lege agente, bonorum poſſeſſionem contra eum dediſſe, cum mater partum ſe XIII. menſibus diceret tuliſſe. quoniam nullum tempus pariendi ſtatutum ei videretur. Idq́; & Gellius refert *loco præcitato*. Sui quippe juris Natura eſt, neque ad leges humanas

Tredecimestris partus.

com-

nponitur, aut ſemper ex formula reſpon-
:modò properat, modò vota præcurrit,
dò lenta eſt & remoratur, ut ex Papyrio
biano ait Seneca. Nam ut arborum fru-
s ex diuturniore frigore; ſic fœtum, ex a-
biſſimo dolore mariti defuncti, ſiſti ac
tineri poſſe. Hinc eſt, quod apud Pariſien-
arbitrio doctiſſimorum Advocatorum ad
norum poſſeſſionem admiſſa dicatur Vi-
a, quæ XIV. menſe peperiſſet: eò quòd a-
d hæredes defuncti vixiſſet perpetuò, di-
enter aſſervata, & nunquam à latere di-
dens eorum Uxorum; ipſiſque præterea
redibus nihil ejus honori ac pudicitiæ ob-
ientibus, quinimò de ſolenni ac perpetuo
s luctu, ob mariti mortem, teſtantibus.
uod cùm ita foret, nequaquam tanti faci-
dam putarunt communis partus opinio-
em, ut matrona honeſtiſſima, cui nihil ob-
eretur, præter vulgarem conſuetudinem,
riens audienda non eſſet. *Dion. Gothofr. ad
ovell. 39. in fin.* Verùm hæc non facilè ad
emplum trahi debent. & certa aut ſuſpe-
a mulieris pudicitia, junctâ communi fa-
â, & adhibito jurejurando, multum adfert
his naturalibus rebus adjumenti, ut gravi-
r cenſuit Petr. Ærodius *lib. 2. Rer. judicat.
it. 4. c. 5.*

Quatuordecimeſtris partus.

Partionis tempori ſuccidanea eſt fœtu[s] multiplicitas. quam Empedocles ad quanti[-] tatem; Aſclepiades ad excellentiam ſeminis; Eraſiſtratus ad ſuperfœtationem referebat, ut videre eſt apud Plutarchum de placitis Philoſophor. Seneca *in Naturalibus quæſtio-nibus* videtur inter ea id ponere, quorum ra[-] tio reddi non poteſt: ut cur aqua Nilotic[a] fœcundiores faciat fœminas, adeò ut qua[-] rundam viſcera longiore præcluſa ſterilitat[e] ad conceptum relaxaverit. Nilum certè mu[-] lierum partionem inſigniter adjuvare, Ga[-] lenus putavit. Et quidem incomparabilem bonitatis vim fluvio illi attributam, quatuo[r] ex cauſis Avicenna ſcribit. quarum primam ſtatuit à curſus longitudine: ſecundam, Re[-] gionis adſcribit nitori ac præſtantiæ, per quam fit aquarum delapſus: tertiam, quò[d] eæ à meridie in Septentrionem deferantu[r]: poſtremò & immenſam ſuffragari homin[um] molem. Ariſtoteles, poſteaquam fœcundiſſi[-] mum dixit Nilum, & alendi facultate in[si-] gnem, moderatæ Solis decoctioni id acc[e-] ptum tulit. Nilum itaque, quoniam mi[ra] feracitate univerſam Ægyptum beat alluvi[o-] ne fœcunda, Poëtæ modò *fertilem*, modò *pi[n-] guem*, modò *potu fœtiferum* dixerunt. qui[n] imò Jovis vice Ægyptiis eum cultum fui[t]

Fœtus multiplicitas.

Nili fœcunditas.

Ath

henæus ſcribit; quòd imbrium modo ri-
s circumfuſus ſtato anni tempore,quo

Fertilis æſtiva Nilus abundat aqua,

iram, ut dixi, fertilitatem campis inferat.
e quo ita Tibullus:

Te propter, nullos tellus tua poſtulat imbres,
Arida nec pluvio ſupplicat herba Jovi.

ijus aquam & Babylonii Reges inter gazas
ondere conſueverant, velut hoc argumen-
m ſuæ magnitudinis oſtenderent, cùm per
ot ſpacia terrarum, totque invias regiones
dvecta fuiſſet. Ipſi verò Ægyptii inter Re-
ia munera adeò hanc in deliciis habuêre, ut
hiladelphus Rex eam ex Ægypto Berenici
liæ, quæ Antiocho nupſerat, in Syriam do-
o miſerit. *Johan. Langius Epiſtol. Medicinal.*
b. 1. epiſt. 31. & tanti prætereà fecere, ut cum
ydria ad templum deferebatur, omnes pro-
umberent, & ſublatis manibus Diis gratias
gerent. *Alexan. ab Alexandro lib. 4. Genial.*
ier. cap. 17. & ſuum illum Apim tanta cura
ultuque nutritum, ex Nilo bibere quàm
religioſiſſimè vetuerint: ſiquidem & ma-
cilentiam & gracilitatem omni pondere va-
cuam, divinitati propriorem arbitrabantur:

Nili aqua quanti æſtimata.

cùm contrà compertum eſſet, animalia quæ ex Nilo biberent, & pinguiora & obeſiora fieri: ut ex Plutarcho Johan. Pierius annotavit *lib. 46. Hieroglyph. Tit. de tribus urnis.* Quid? quod præter fœcunditatem illam, tanta etjam ſuavitate Nilus abundare dicitur, ut incolæ vix Vinum quærant? Itaque Piſcennius à Syriaco exercitu Cæſar acclamatus, Militibus, qui Ægypti limites cuſtodirent, vinum efflagitantibus dixiſſe fertur: *Nilum habetis, & vinum quæritis?* De multiplici autem fœtus numero multa tam varia, & incredibilia tradi Paulus ait, ut fabulis annumerentur. Nam & quatuor pariter puellas à matrefamiliâs natas eſſe. *l. antiqui. 3. ff. ſi pars hæredit. petat.* & Divo Auguſto imperante, ancillam Cæſaris in agro Laurente uno partu quinq; enixam pueros Gellius ſcribit *libr. 10. capit. 2.* & Romæ fuiſſe Alexandrinam mulierem, quæ itidem quinque ſimul peperiſſet, & tum habuiſſe incolumes, Ulpianus teſtatur *in l. ſi pater. 36. § nam & Ariſtoteles. ff. de Solut.* & Cajus *in leg. utrum. 7. de Reb. dub.* Ac etſi Ariſtoteles eum eſſe finem dixit multijugæ hominum partionis, neque plures unquam ſimul genitos compertum; atque hunc eſſe numerum ait rariſſimum, ut à Gellio relatum eſt *d. libr. 10. cap. 2.* ſcribit tamen Paulus, non leves tra-

Nili ſuavitas.

Quot pariter naſci poſſint.

didiſ

[vi]diſſe auctores, quandam quinquies qua-[te]rnos enixam Peloponneſi: multas Ægypti [u]no utero ſeptenos. *d. l. antiqui. 3. ff. ſi pars hære-[dit.] pet.* quod Trogus ob fœcundum Nili po-[tu]m contingere putavit, Sed & Lælius ſcri-[bi]t, ſe vidiſſe in Palatio mulierem liberam, [q]uæ ab Alexandria perducta eſſet, ut Hadri-[a]no oſtenderetur, cum quinque liberis: ex [q]uibus quatuor eodem tempore enixa dice-[b]atur; quintum, poſt diem quadrageſimum. [d.] *l. antiqui.* quo in loco Paulus præter multi-[ju]gam illam partionem, etiam *Superfœtatio-[n]em* (ſic enim vocatur ſecundarius conce-[p]tus prægnantis, quam *Superimprægnationem* [v]ulgus appellat) haud obſcurè admittit: quã [&] Plinius *lib. 7. cap. 11.* diſertè ſtatuit, dum mu-[li]erem quandam ſeptem menſium edito pu-[e]rperio, inſecutis menſibus geminos enixam [ſ]cribit. Cujus ſuperfœtationis cauſſam alii [a]liam tradidêre Johan. Bodinus in Metho-[d]o hiſtorica *capit. quinto. & lib. 5. de Republ. [c]apit. 1.* atræ bilis, ac potiſſimùm abradentis [c]opiæ eam adſcribit: quæ, quod ſpumoſa ſit, [l]ibidinem proritare ſoleat hinc enim Vene-[r]em fingi ſpumâ maris natam. Atque id i-pſum & Ariſtotelem ſenſiſſe putat *in proble-[m]atis*; ubi cauſſas inquirit, cur qui atra bile

Superfœtatio

laborant, cæteris ſint ſalaciores? quod videre
eſt in Lepore, qui ex omnium animantium
genere Melancholico ſuccu maximè abun-
dat. Eſt enim libidinoſiſſimum animal, & re
Venereæ deditiſſimum. Nam fœmina
dum interim quæ peperit lactat, identidem
ſuperfœtat, neque ullum unquam parturi-
endi facit intervallum. Mas vero præter id
quod more marium progenerat, fœtum ipſ
quoque concipit & excludit, pariq́ue cum
fœmina modo educat. De quo ſcribit Ar-
chelaus, benignam fuiſſe Naturam, quæ in-
nocua & eſculentis tantùm nata animali
fœcunda fecerit : quibus etiam utramqu
vim tradiderit, ac Maſculo-fœminas eſſe o-
mnes, ac ſine Mare æquè gignere. Ariſtote-
les tamen hoc omninò pernegat, Maremq́u
in iis & fœminam ſeparatim agnoſcit: qui
verò fœmina ſæpenumerò Marem ſuperve-
niat, factum ait, ut rerum ignari mutuo e
os impleri coitu crediderint. Cæterùm Ar-
chelao Philoſtratus, Plutarchus, & pleriqu
alii ſubſcripſere: qui cum longo poſt Ariſto-
telem tempore fuerint, neq; quid ille trad-
diſſet, ignoraverint, haudquaquam credib-
le eſt, Eos rem, de qua tam perſpecta eſſet a-
pud omnes obſervatio, temerè auſos aſſeve-
rare. quæ valdè probabilis argumentati-
e

Lepus ſuperfœtat.

Johan. Pierii *libro 13. Hieroglyph Tit. de Le-re.* Quinimò cum Lepore aliis quoque animantibus quibuſdam commune hoc eſſe reperio. Nam, & Hyænæ utramq; naturam ineſſe, & alternis eam annis eſſe marem, alternis fœminam fieri, Ægyptii præcipuè, hos ſequuti plerique alii prodidêre. Etautem Ariſtoteles hoc quoque commentitium eſſe profitetur, vulgoq́ue perſuaſum, Hyænas annua vice ſexum permutare, quia captæ aliquot (perquàm rarò autem eas capi, præſertim fœminas) tenellæ adhuc ſine genitalibus fuerint: Mares enim impendio timere libidinis æmulos, & ideò gravidas cuſtodire, morſuq́ue prolem maſculam, ubi detur occaſio, caſtrare: Ab hac tamen Ariſtotelis ſententia cùm veteres, tum recentiores auctores diſceſſiſſe video; & ex his quidem Ælianum hiſtoriæ hujuſmodi ſcriptorem diligentiſſimum: qui Hyænam, inquit, ſi quando quis marem inſpexerit, eandem mox fœminam videbit; ſin modò fœminam, poſteà marem adſpiciet. Promiſcuè verò coitu alterutræ conjunguntur, ineuntq́ue & ineuntur, per annum unum ſexus viciſſitudinem alternantes. Qui quidem auctor cum Ariſtotele longè poſterior fuerit, id ſcriptis credere minimè auſus eſſet,

nisi aut compertum ipse, aut fide digno-rum testimonium habuisset. Cui accedit & Septimii Florentis Tertulliani, viri antiquitatis omnis scientissimi, sed labante simul tum Imperio & Romani sermonis elegantia, in stylo durioris (ita enim Hadrianus Iunius eum appellat *libro quinto Animadversor cap. 10.*) sanè non contemnenda auctoritas. Apud eum enim in hæc verba scriptum invenias: Hyænam si observes, sexus annalis est: marem & fœminam alternat. Aristotele tamen gravius etiam errare videntur, qui animal istud, utpote orbi nostro incognitum, imaginarium esse suspiciantur: cùm tamen gravissimi tot auctores permulta de eo quàm diligentissimè disseruerint: quæ nisi ex visu iis cognita fuissent, haud quaquam puto eos in re vana atq; mendaci usq; adeò laboraturos. Ac ne longius eamus, scribit Iohan. Langius, etiam in utero Cervi cornigeri (animalis certè omnibus notissimi) quem Illustrissimus Princeps Otto-Henricus, comes Palatinus, prope Oelvvangh ceperat, repertum fuisse, dum evisceraretur, hinnulum membranulis circumseptum. Et quidem Cervos quosdam sexus naturam variare inde colligit, quòd observatum sit, Cervas quandoque cornua, quæ virilia Cervorum

Cervus naturam alternat.

vorum

rum arma sunt, gestare. quali Marchio
idam Badensis capta, ejus Cornua Regi
llorum dono miserat, quæ Ambasi in re-
horto prope januam interiorem parieti
ixa, subscriptis in tabella testibus, qui ve-
tioni interfuerant, etiamnum cernantur.
an. Lang. Epist. Medicinal. lib. 1. ep. 70. Sed ex
tamen Cornuum gestatione nemo sexus
utationem satis, opinor, probaverit. Etsi
im non incongruum est, Cervas aliquas
rnua habere, quales aliquando inventas
isse, etiam Pindari interpres notavit, & cu-
smodi ea quoq; fuit, quæ Telephum Her-
lis filium, avi jussu in silvis expositum la-
avit: sicuti Peliam ab equa, Paridem ad ur-
, Ægysthum à capra, Romulum & Remum
upa enutritos fabulati sunt: ut qui ex tam
avib. periculis posteà erepti forent, maje-
ate & cura Numinũ, non casu aut fortuna
rvati viderentur. *Alex. ab Alexan. lib. 2. Ge-
al. dier. c. 31.* Attamen ut cornigeræ illæ cer-
æ unà cum Cornuum illa usurpatione etiã
xum simul alternent, & modò in mares,
odò in fœminas rursum degenerent, non
agis crediderim, quàm Elephantes fœmi-
as in Æthiopia & Lybia propterea marium
aturã assumere, & in sexu variare. quòd non
inùs ac mares, dentes habeant: cùm in In-

Mira quorundam educatio.

dia hujus generis fœminę ſine dentibus con-
ſpiciantur, ut Amytianus obſervavit, refe-
rente Joh. Pierio *lib.7. Hieroglyph. Tit. de Cervo.*

Sed ut ad fœtus pluralitatem redeam,
teſtis eſt Plinius *libro 7. cap. 11.* exſtare in mo-
numentis etiam Medicorum, & quibus talia
conſectari curæ fuit, uno abortu XII. puer-
peria egeſta. Et memoriæ traditum eſt ab Al-
berto, Mulierem quandam in Germania
conſignatis conſervatiſq; jam in utero duo-
rum & viginti infantium corpuſculis, abor-
tum feciſſe: aliam verò, etiam ſeptuaginta.
Imò, ut amplius increſcat admiratio, aliam
etiamnum in pelvim ejeciſſe embryunculo-
rum auricularis digiti magnitudine corpu-
ſcula centum & quinquaginta. Cujus rei fa-
cta fides eſt, tuniculis, quibus obvolveban-
tur, conſciſſis. Addit quoque, pluribus eo-
rum adfuiſſe dilatationis & conſtrictionis
motum, & ſigna alia vitæ complura; oculis
tamen imperfectioribus: Manuum verò &
pedum digitos fuiſſe velut capillares. Sicut
ex Alberto Magno retulit Cœlius Rhodigi-
nus *libro 4. Antiq. lect. cap. 23.* & Philippus
Camerarius *Cent. 2. Meditat. hiſtoric. cap. 66.*
Sed levia hæc videri poſſint, ſi eis opponа-
mus pdigioſum partum Margaritæ Comitis
Hennebergiæ Uxoris, quæ ſub Henrico Im-

Rurſum de fœtus pluralitate.

pera-

ratore, uno nixu trecẽtos ſexaginta quin-aeliberos vivos edidit. Qua de re in Hol-ndia non procul Lugduno Batavorum, in go *Lauſdun*, marmorea exſtat tabula, hi-oriam illam perſpicuè deſcriptam conti-ens: quam facti hujus tam ſtupendi memo-æ diuturnioris ergò (ſi qua huic lucubra-oni meæ ætas ſperari poteſt) hîc loci adſcri-endam putavi.

365. uno partu editi.

EN TIBI MONSTROSUM NIMIS ET MEMORABILE FACTUM,
QUALE NEC À MUNDI CONDITIONE DATUM.

largareta Hermanni Comitis Henneber-iæ Uxor, Quarti Florentii Comitis Hol-ndiæ & Selandiæ filia, Guilielmi Regis Ro-anorum, ac poſteà Cęſaris ſeu Gubernato-s Imperii, atq; Alitheiæ Comitis Hannoviæ oror, cujus patruus Epiſcopus Trajectenſis, vunculi autem filius Dux Brabantię, & Co-nes Thuringiæ &c. Hæc autem Illuſtriſſima Comitiſſa annos XL. circiter nata, ipſo die araſceves, nonam circiter horam, Anno Millesimo Ducenteſimo LXXVI. trecentos LXV. enixa eſt liberos, qui priùs à Guido-e ſuffraganeo Trajectenſi, omnes in duabus x ære pelvibus baptizati ſunt. quorum ma-culi quotquot erant, JOANNES; puellæ au-

tem omnes, ELISABETHÆ vocatæ sunt, qui si-
mul omnes cum matre, uno eodemq; die fa-
tis concesserunt, atq; in hoc LAUSDUNENSI
templo sepulti jacent. Quod quidem accidit
ob pauperculã quandã fœminam, quæ ex u-
no partu gemellos in ulnis gestabat pueros:
quam rem ipsa admirata Comitissa dicebat
id per unũ virum fieri nõ posse, ipsamq; con-
tumeliosè rejecit. Unde hæc paupercula ani-
mo perturbata ac perculsa, mox tantũ prolis
numerum ac multitudinẽ ex uno partu im-
precabatur, ꝙ vel totius anni dies nume-
rentur. Quod quidem prętér naturæ cursum
obstupenda quadam ratione ita est factum,
sicut in hac tabula, in perpetuam hujus rei
memoriam, ex vetustis, tam manu scriptis, q̃
typis excusis Chronicis, breviter positum &
enarratum est. DEUS ille ter Maximus hac
de re suspiciendus, honorandus, ac laudibus
extollendus in sempiterna secula, Amen.

Temporis caritas. Sed liberiore luxurians volatu, revocãdus
est calamus; vel ipso monente Tempore, q
ita anxiè observatũ fuit, ut Pittacus ille ex se-
ptem Gręciæ sapientib. crebro sermone ho
omnib. unicè ingessisse dicatur: *Nosce tempus*:
Iuris studiosis stata tempora. cujus opportunitatẽ & Justinianus conside-
rans, sacrosanctæ Iurisprudẽtiæ studio quin-
quennium præstituit: ut primi quidem anni
audi

ditores sive discipuli, Justinianei novi dicentur; secundi,, Pandectarii seu Prætorii, Edictales; tertii, Papinianistæ; quarti, tæ; quinti, Prolytæ. §. *Nos verò. in proœm. ff.* o loco p *Lytas* intelligũtur Solutores: sive Legũ nodos quodamodò jam possint solre, sive q à scholis jam solubiles ferè sint, iberè silentium ausint rumpere, quod dipulos dum discerent, servare oportebat, estate quippe ex inferiore loco disputanipsis concessâ: Per *Prolytas* verò; qui itis præstent, & Legum ænigmata solvant rfectiùs, & digni magis sint, qui à scholacorũ munere mittantur. *Petr. Gregor. de Iuarte, cap. 34. n. 15.* Illos, hodie *Baccalaureos* vonus; Hos, *Licentiatos.* quemadmodum & tecessores Justiniano fuerunt, qui nobis *ctores* sunt. Constat autem, eos qui pertiorem doctrinam apud antiquos profiantur, silentium quandoq; fovisse: quod, te Luciano in Gallo, ἐχεμυθίαν dicebant, am Gellius explicat *libro 1. Noct. Atticar.* *.9.* ubi apud Pythagoreos, quos quinque norum silentium exercuisse Suidas meit, tres studii gradus fuisse tradit; Audirum silentium, Mathematicorum, & Phyorum, Quò pertinet tota illa Philosophia rpocratis, qui silere tantùm docebat. Un-

Lytæ.

Prolytæ.

Silentium imperatum.

Harpocrates.

de & Silentii Deus habitus, & simulachrum ejus in sacris Isidis & Serapidis fuit positum digito comprimens labia, ut silentii omne admoneret, quemadmodum D. Augustinus explicat *lib. 18. de Civitate Dei, c. 5.* quale & Divæ Angeronæ fuisse Plinius perhibet, ore scilicet obligato obsignatoq; *lib. 3. cap. 5.* & cujusmodi ex utero materno prodiisse Heraiscum Ægyptium Suidas scribit, Indice silentii digito ori admoto. Certè Harpocratis sigillum in annulis gestari solitum, à Veteribus ea de caussa tradit idem Plinius, ut silentium de agendis rebus indicarent. Unde Ausonius eum *Sigalionem* vocat:

Angerona.

Heraiscus.

Aut tua Sigalion Ægyptius oscula signet.

ut post Adrianum Turnebum *lib. 20. Advers. cap. 36.* rectè annotavit Scaliger ad Varronem *lib. 4. de lingua Lat.* & Ausonianar. lect. *lib. 1. cap. 29.* Ad quod lepida confert historia, à Cœlio Rhodigino relata *lib. 21. Antiquar. lect. cap. 4.* Ex Hellesponto in Atticam venerat amator quidam, *Gnathenæ* scortilli fama illici pellectus: cumq; admissus commodum accubuisset, erat inter pocula loquacior impendiò ac planè, ut Græci dicunt, φορτικός. Id mirabunda mulier, cupiensq; finem, sic illum adorta fertur: An ab Hellesponto te profectum dicis? cùm annuisset is; Et quo, inquit, pacto

Loquacitas notata.

Civ

ivitatum illic primam ignorare videris? iſcitante autem eo, quænam foret hæc? Si-rum, reſpondit Gnathena, quo aptè admo-um & concinnè ex nominis ratione ſilen-um, quod Græcis σιγὴ eſt, illi ſuadere viſa. c enim Trojæ promontorium, Sigeum di-um accepimus, ob Herculis taciturnita-m: qui hoſpitio ibi prohibitus diſceſſum mulaſſe dicitur, mox per ſilentium adver-s Trojam veniſſe, atque eam expugnaſſe. anè quemadmodum laudi quàm maximæ t vera illa facundia: ita inanis verborum ſo-itus, nullâ ſubjectâ ſententiâ, vitio non ca-t quàm maximo. Cui accedit, quòd quibus ulta effutire moris eſt, ii aut falſa loquan-ır, aut ſuperflua; vel, quod verius, utraque. uæ ab viri dignitate aliena & ſunt, & cen-ntur. Hinc tam præclara illa Silentii com-nendatio! in cujus gratiam quippe à Sapien-bus proditum memini: *Dicendi quidem, ho-mines eſſe nobis magiſtros; Tacendi autem, Deum os habere præceptorem*. Inde eſt, quòd petu-ntiæ verborum coërcendæ vallum eſſe op-oſitum dentiũ, luculentè dixerit Homerus: t loquendi temeritas non cordis tantùm uſtodiâ atque vigiliâ cohibeatur; ſed & qui-uſdã quaſi excubiis in ore poſitis ſepiatur, t Gellius interpretatur *lib. 1. c. 15.* illud ibidẽ

Sigeum.

Silentium commendatum.

Hesiodi Poëtarum prudẽtissimi præceptu
adjiciens; Linguam scilicet non vulgandar
sed recondendam esse, ut thesaurum: ejusq
esse in promendo gratiam plurimam, si m
desta & parca, & modulata sit. Quò pertin
etiam Zenonis dictum in convivio illo, qu
Regios legatos Athenis quidam exceperat
adhibitis etiam Philosophorum plerisqu
Cùm autem, ut assolet, multa hinc inde dic
rentur, Zeno interim tacitus singula obse
vabat: tum legati festiviter sublandiẽtes, at
propinantes etiamnum: De te verò, inquiũ
Regi quid renunciari jubes? At is: Rectè, in
quit, senem à vobis perspectum Athenis, q
inter pocula servare silentium possit. No
injuriâ igitur & Ino illa apud Euripidẽ glo
riabatur, *Tenere se tacendi tempora, atq; item lo*
quendi. Et qui generosè insigniterq; ac omn
nò regiè olim imbuebantur, tacere discebar
priùs; mox verò loqui. Nec enim omnes c
præditi sunt virtute, qua *Cato*: quem Cicer
dicit nullum unquam emisisse verbum, quo
emissum doleret. Cum contrà, ex Simo
nidis sententia, Loquutum esse pœnitea
sæpè; tacuisse, nunquam. Quod & *Xeno*
crati nonnulli attribuunt. Nam cùm hic ma
ledico sermoni quorundam summo silenti
interesset; uno ex his quærente, cur solus it
lin

[li]nguam suam cohiberet? Quia dixisse me, [in]quit, aliquando pœnituit; tacuisse nun[qu]am: ut est apud Valerium Maximum *libr.* [...] Quia enim, ut Poëta nobilis dicebat, verba [ala]ta sunt & volantia; nullâ utique arte re[vo]cari ea poterunt: & quidem difficiliùs ipsâ [n]avi, quam quidem ventis abreptam ancho[ri]s infrenamus, ad rapiditatis hebetandam [vi]m: at sermo ex ore veluti portu excurrens, [sta]tionem nanciscitur nullam, nulloq; reti[ne]tur anchoræ jactu. *Anacharsis* igitur in [co]nvivio apud Solonem consopitus ita de[cu]buerat, ut sinistrâ comprimi pudenda vi[de]rentur; os autem dextrâ: quod freno valẽ[tio]re indigere linguam opinaretur. Rectè u[tiq]ue: quando non facile tot recensueris ho[mi]nes, qui Veneris intemperantiâ calamita[te]s sibi contraxerint, quot Civitates princi[pa]tusq; arcanorum desolarit enũciatio. Un[de] est illud: *Qui custodit os suum, custodit animã [su]am: qui inconsideratè loquitur, sentiet mala.* Di[gn]aq; profectò sunt, ut animis nostris perpe[tu]ò inscribantur illa Philosophorum præce[pt]a: quibus monemur, ut veloces quidem ad " [au]diendum simus & accurati, sic ad videndũ " [ae]qoque: ad credendum verò tardi; ad judi- " [ca]ndum tardiores etiam; ad loquendum o- " [m]nino tardissimi. Hinc *Pythagoras* discipulis "

Verba alata.

advenientibus priùs legitur tacendi patien-
tiam, quàm loquendi mõstrasse doctrinam,
teste Sidonio *lib.7. Epistol.* Unde & Ecclesi-
stes: Tempus, inquit, est tacẽdi, tempus ite
loquendi. *Eccles.3. vers.7.* Sed prins dixit *Ta-
cendi*, quia veritas priùs tacendo discitur,
" postea loquendo prædicatur. *can. qui Eccles*
" *36.dist.* Plus enim quàm ridiculum est, id d
cere velle, quod nondum didiceris. A quo v
tio diligenter dehortans Salomon: Si est ti
intellectus, inquit, responde proximo: f
minùs autem, sit manus super os tuum,
capiaris in verbo indisciplinato, & confu
daris. *Eccles.5. vers.14.* Laudabile igitur cum
primis est illud Justiniani institutum, qu
Jurisprudentiæ studiosis sua dicendi & silẽ
tempora, Pythagoræo more constituit. C
jus etiam industriæ & solicitudini debemu
quòd præclara illa veterum Jurisprudentu
& Legislatorum monumenta somno toti
orbis bono habeamus concinnata. Alioqu
nempe futurum erat, ut desudati illi Vete
labores egregii, jam essent irriti, scriptis tin
as & blattas pascentibus. quorum nimia
prolixitatem & inutilem dissonantiam,
cum Paulo Diacono dicam, Justinianus m
rabili brevitate correxit: cùm anteà tam v
sta illorum moles esset, ut in arte tam lon

Iustiniani solicitudo in juris compilatione & correctione.

pe

discenda, & vita tam brevi, quam Demetrius Phalereus στιγμὴν χρόνου, id est, *punctum temporis* appellabat, vel tria Nestoris secula, vel naturam Phœnicis redivivam divinitus concedi oporteret: aut certè metuendum foret, ne redundans illa scriptorum copia in desperationem studiosos pertraheret, aut verò etiam in odium apud eos vocari posset: non secus atq; Ægyptii rex Alexander, Ptolemæi Evergetis filius, odio fuit habitus à populo, quòd adeò obesus evasisset, ut ne ambulare quidē posset nisi duobus famulis fulcitus incederet, & sibi ipsi esset oneri. *Athenæus lib. 12. cap. 27.* in quem non adeò inficetè detorqueri potuisset Philippi Francorum Regis cavillum, quo Guilielmum Northmanum Anglorum Regē, jam gravi ætate & ventre prominente insignem, exceptum legimus: quærente scilicet Philippo, num quidnam tandem pareret Guilielmus, qui tam diu gessisset uterum? sed pariturum se instar Semeles, respondit, cum flammis & fulmine. Jā si prolixos posteriorum quoq; interpretum commentarios fuerit contemplatus, plus detrimenti, quàm auxilii juri, nostro eos attulisse, rectè forsitā dixeris: ut ita de Dd. usurpari hodiè possit, quod veteri proverbialiq; carmine de Medicis traditur: *Me multitudo perdidit*

Alexandri Ægyptii obesitas.

item Guilielmi Anglorū regis.

medentium. Ad quod carmen allusisse videtur Plinius *lib. 29. cap. 1.* Hinc illa infelicis monumenti inscriptio, Turbâ se Medicorum periisse. Dio Cassius auctor est, morientem Hadrianum dixisse illud in populo vulgatum: Turba Medicorum principem neci dedit, quod ad parœmiographos addendum cêset Alciatus *lib. 2. parerg. c. 21.* Cæterùm ut in macie plus sanguinis esse, Physicis placet: ita in recisis antiquorũ Legibus, aptè tamen coagmentatis, plus frugis, minus laboris invenitur, ut meritò ridendi sint, qui antiquata veterum Jureconsultorum responsa tam anxiè requirunt, & non minus lugent, quàm Ægyptii quondam perditum Osirim nunquam satis quæsitum lamentabantur. Hinc Bibliothecas omnes rimantur & investigant, sicubi nãcisci fragmenta JCõsultorũ amissa possint: non dissimiles quidẽ pueris, qui nõ admodũ curant poma in cœnis comedere, sed aliis comedentib. analecta & cortices colligunt avidissimè, ac muscis præripiunt: aut, ut quidam Veterũ invento frumẽto glandibus vesci malunt, in memoriã videlicet exoletę vetustatis: & hanc saginam dulcibus, sed parcis epulis præferunt, nescii, non plurimo cibo, sed saluberrimo homines juvari. Et verendũ omninò est, ne Antiquitatis insani affectatores illi,

In Antiquarios.

luna-

natos calceos, & *Atticas cicadas* è capillis prominentes brevi revocaturi sint. quibus cum Erasmo imprecor, ut nunquam mutent veteres calceos, aut putre subligar; sed semper vescantur putribus ovis, nec aliud bibant, quàm vappam. Jam si quid obscuri in toto jure civili repererint, aut duriusculum, vel quod humanũ quippiam sapiat; ilicò vociferantur, & universum illud opus, divinum cæteroquin, rejiciunt ac damnant audaculi pariter & ridiculi, nõ minus forsan, quàm Anaxagoras: cœlum omne ex lapidibus compositum asserens, quòd Dimylo principe unicus lapis de cœlo cecidisset: sicuti ex Laërtio eleganter prodidit Stephan. Forcatulus *lib. 3. de Imperio & Philosoph. Gallor.* Idq; majori forsan, confidẽtia dicam, an audacia? defensurus fuisset, si Herculem contra Albionem & Bergiona Neptuni filios dimicantem, cùm tela defecissent, ab invocato Jove lapidum imbre adjutum meminisset: quod antiqui fabulantur. Certè Prometheum id Herculi prædixisse, Æschylus prodidit. At quanto fuerat æquius, uni atq; alteri ejuscemodi errori, utilitatis cõtrà immensitatem opponere! quæ tãta profectò est, ut explosis Veterũ sanctionibus & præceptionibus, & rursum optimis quibusq; vulgatis, talem se permutationem

Cœlum lapideum.

fecisse Justinianus meritò glorietur, qualem apud Homerum, omnis virtutis parentem, Glaucus & Diomedes inter se fecisse dicuntur, dissimilia permutantes. §. *ult. in proœm. ff* ubi illud *Iliad. 6.* adducitur.

Permutatio Glauci & Diomedis.

χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοια ἐννεαβοίων.

id est, Aurea æreis, centenaria novenariis: vel ut Alciatus reddidit *lib. 2.* Prætermissor.

Proq; novem centum: pro ferro tradidit aurum

Diomedes enim & Glaucus, cùm in medio pugnæ fervore inter se obviam facti essent, uterqne magna sui fiducia fretus; in eoq; jam essent, ut manu conserturi viderentur, invicem (ut fit) sciscitantes alter alterius genus & patriam, amicitiam tandem hospitiumque avitum agnoverunt. quo facto, cùm pugnare nollent, atque ideò diversi abire cœpissent: Quin tu, inquit Diomedes, mecum potiùs beneficiis quàm armis certas, & ex hoste fis hospes? Arma potius commutemus, ut omnibus hinc innotescat, paternum avitumque hospitium nobiscum intercedere. Quo dicto, confestim ex equis desilientibus illis, & mutuis complexibus accepta dataq; fide, in tantam amentiam Glaucus, Jove mentem eripiente, prolapsus est, ut arma aurea ac centum bobus æstimata, æreis armis, novemque bobus æstimatis continuo commutaret. Ex

quo

uo loco, ut & illo *Iliad. 7.* citato à Paulo JC. *l. 1. ff. de contr. emt.* ubi Achivi Lemnium vium & Euneo Jaſonis & Hypſipilei filio comiſſe dicuntur, alii quidem pellibus bubus; alii bobus ipſis: manifeſtò liquet, illam ſie emtionem, ſive permutationem bobus iſis, atq; ita pellitis animalibus; non verò peuniâ bovis notam præferente fuiſſe factam, uemadmodum Budæus Plutarcho credulè ſſentiens ſuſpicatur ad *d. l. 1.* Hic enim Theeum mavult numum percuſſiſſe Bove incio, vel Marathonium taurum, vel ob Minois Ducem, vel quòd ad agriculturam Cies provocare vellet. Jam ſi Theſeus author monetæ Græcis ſuis exſtitiſſet, idq; Athenis, bi regnavit: Trojano utiq; bello, quod mul o pòſt ſequutũ eſt, numi uſus jam tum quoque fuiſſet cognitus, atq; ita publica & perpetua ipſius æſtimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis (ut Paulus loquitur) ſubveniſſet: nec æs, aurum, aut argentum tam ſerò ſignari cœpiſſet puppis notâ, & Iani gemini, vel ob ejus in Italiam navigationem, vel quòd Saturnus Iovis arma fugiens, per Tyberim in Latium ad Ianum veniſſet navigio: Ideoq; grata poſteritas

——puppim formavit in ære,
Hoſpitis adventum teſtificata Dei,

Numus Bovis notâ percuſſus.

ut canit Ovidius *1. Fastor.* Vel quòd boni auspicii plena essent navigii nota: quandoqidẽ divitiæ affatim navigatione comparantur, & gentes regionesq;, ad quas Natura accessum negavit, arte permeantur: Sed & *Pecuniæ* nomen à pecore tractum Varro monet, quòd ex pecore constaret. Opes siquidem antiquorum in pecorib. pręcipuè consistebant, quod & Columella testatur, & Ovidius *5. Fastor.*

Cætera luxuriæ nondum instrumenta vigebant:
Aut pecus, aut latã dives habebat humum.
Hinc etiam locuples, hinc ipsa Pecunia dicta est.
Sed jam de vetita quisq; parabat opes.

Bos in lingua. Nec mutat, quòd Bos in lingua, proverbiali sententia de Oratoribus, qui pecuniâ corrupti liberè loqui nõ ausint, vulgò dicatur. Nihil enim vetat, quo minùs & ad pondus animalis, linguã celerrimam compescentis pede gravi, referri queat. quo sensu etiamnũ Galli *passu bubulo* tractari debere seria, vulgò dicũt. Et Theognis de animali apertè sentit, cum ait: *Bos mihi in lingua forti pede insiliens, vetat nugari.* quanquam nihil caussæ esse video, cur non & de forensibus rabulis, quibus & silentium & vox æquè venalis est, parœmia ista rectè usurpari possit, dum hoc unicè agunt, ut linguæ lenocinio litem ex lite nectentes, & jurgia protelantes locupletentur, atq; ita ex

Rabulæ forenses.

malis

malis alienis rem faciant. Unde Apulejus eos eleganter *vultures togatos* appellat. quo ſenſu & Cicero *in Orat. pro Sextio*, Gabinium & Piſonem, qui precio omnia nundinarentur, ac id ſe raperent, *Vulturios paludatos* nominavit. quam in rem exſtat elegãs Emblema Joachimi Camerarii, *Cent. 3. Emblem. 36.*

Vultur prædæ inhians eſt captatoris imago:
Heu quàm plena etjam ſunt fora vulturibus!

Eos ego dignos puto eo judicio, quo Athenis damnatum à Demade pollinctorem legimus, qui neceſſaria funeribus venditabat: cum probaretur, magnum optaſſe lucrum ac feciſſe, quod contingere illi ſine morte multorum non poterat: ut Seneca retulit *lib. 6. de Beneficiis, cap. 38.* cum potius in id danda eſſet opera, ne lites fierent penè immortales, & vitæ modum excederent. quod Juſtinianus peculiari lege per orbem terrarum, nullis locorum vel temporum anguſtiis coarctanda prohibuit, *l. properandum. 13. C. de judiciis.* à quo etiam certum Legalis ſcientiæ ſtudio tempus præfinitum ſuprà monuimus, peculiari immunitate Juris civilis ſtudioſis conceſſâ: quam tamẽ ultra vigeſimum quintum ætatis annum Diocletianus & Maximianus Auguſti protendere noluiſſe videntur, in *l. 1. C. qui ætat. vel profeſſ. ſe excuſ. lib. 10.* eò quòd

tempore illo elapso nemo ad discendum magis videatur idoneus; ut Lucas de Penna & Bartolus ibi putarunt, & Alciatus *in præfat. li. 6. paradox.* cùm vel ex Aristotelis sententia *in problematis,* Juvenilis ætas capessendæ doctrinæ sit aptior, & memoriâ magis fidâ. Quò haud dubiè respiciens Accursius, Quanto juniores, inquit, tãto perspicaciores. *in l. Gallus, in pr. ff. de lib. & posth.* quod Imola, Alexander, & alii ideò fieri interpretantur, q̃a, cùm aliorum opera videant, facilimè inventis addant: & quòd faciliùs studiorum laborem totque voluminum curam Juvenes sustineant, accendente eos ad hoc gloriâ, quam ætas illa maximè affectat. *arg. l. præcipiunt. 37. de ædil. ed.* ubi Mancipia, quæ novitia & rudia sunt, dociliora dicuntur, & ad omne ministerium habilia. Hinc tot tamq; egregia Adolescentum decora! quorum in numero meritò habebitur *Celsus JConsultus,* qui ubiq; ferè adolescens appellatur, quòd ea ætate jus civile fuisset interpretatus. quemadmodũ & *Nerva* filius, Ulpiano auctore traditur decimo & septimo anno publicè de jure respondisse, *l. 1. ff. de postul.* Quid verò de Papiniano commemorem? quem Æmilius Spartianus Juris asylum, & doctrinæ legalis thesaurum; Justinianus modò summi ingenii, *l. cùm Papinianus.*

Quo juniores, tantò perspicaciores.

Celsus IC.

Nerva.

Papinianus.

us.14. C. de sentent, & interloc. omn. judic. modò acutissimi ingenii virum, & meritò ante alios excellentem, *l. cum acutissimi. 30. C. de fideicomm.* Carus, Carinus & Numerianus prudentissimum virum. *l. cum virum. 16. C. d. tit.* Spartianus rursum Imperatori Alexandro amicissimum appellat: quo imperante & præfectus prætorio fuit. *l. lecta. 40. ff. Si cert. pet.* & libellorum magister. *l. rescriptum. 12. ff. de distract. pig.* Id enim ibi est libellos agere. Cujus auditores inter alios fuêre Jul. Paulus, Alphenus, Callistratus, legum peritissimi: quos familiares & Consiliarios habuit Alexander Severus, & cum his præcipuè quoq; Ulpianum, Papiniani cum Paulo assessorem; ut ideò de Imperatoris istius æquabilitate & sanctimonia dubitandum minùs sit: quandoquidem Sapientum congressu & consortio vel Tyranni quoque Sapientes evadant, ut monemur illo Euripidis sive Sophoclis versiculo, quem Gellius laudat *lib. 13.* Noctium Atticar. *cap. 7.*

Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν συνεσίᾳ.

Sed cùm hic Antonini Caracallæ parricidium in fratre commissum, in Senatu per se, & apud populum nollet diluere; Non tam facilè, inquiens, parricidium excusari posse, quàm fieri; à militibus Prætorianis, non per-

mittente tantùm, ſed etiam ſuadente Anto-
nino, occiſus eſt, ætatis in ipſo vigore adhuc
florido, cum triceſimum ſextum annum vi-
exegiſſet: ut ex Epitaphio ejus *in lib. Anti-
quor. Epigrammatum* videre eſt:

D. M.
ÆMILIO. PAULO. PAPINIANO.
PRÆF. PRÆTORIO. JC.
QUI. VIXIT. ANN. XXXVI, D. X. M. III.

PAPINIANUS. HOSTILIUS.
EUGENIA. GRACILIS.

TURBATO. ORDINE. IN. SENIO.
HEU. PARENTES. FF.
FILIO. OPT.

Tam miſerè igitur interiit, vir omni æter-
nitate, necdum terno illo Neſtoris ſeculo di-
gniſſimus. cujus ſublimiſſimi memoriam in
æternum manere jubet Juſtinianus *in proœm.
ff or.* & manet etiam, æternumq; manebit,

Juſtitiæ & cultus dum Pietatis erit.

Sed nec in Togata tantùm, verùm etiam ar-
mata militia id ætatis homines admodũ ce-
lebres exſtitiſſe quid dubites? Nominentur
ex multis *Cn. Pompejus, & C. Octavius:* quorũ
ille decimo octavo; hic decimo nono anno
civilia bella ſuſtinuerunt. Er *Gordiani* adole-
ſcen-

entis auſpiciò non ſolùm feliciter foris
ſciplinam Populi Romani, ſed & domi Le-
es ſervatas fuiſſe conſtat. Eos ſummis ho-
oribus dignos, quis negaverit? Siquidem
on pro ratione temporis, ſed pro qualita-
virtutis numerandas eſſe ætates Ambro-
us putârit *ſuper Lucam cap. 1.* & perquàm
iiquum ſit, nondum tempeſtivum videri,
ui jam virtuti maturus fuiſſet, ut de Æmi-
o Lepido pronunciat Valer. Maxim. *libr. 3.*
ap. 1. Quocirca commendatione digna eſt
uſonii æquanimitas, & integritas judicii,
um Paulinum etſi juniorem multò, ſibi ta-
ien præpoſuit. Etſi enim Cornix vivaciſ-
ima quidem eſt: nemo tamen eam Cygno
nteporuerit.

Nec quia mille annos vivit Gangeticus
ales,
Vincit centum oculos, regie Pavo, tuos.
Cedimus ingenio, quantum præcedimus
ævo:

t eſt in Auſonii ad Paulinum epiſtola. Quæ
quamvis ita ſe habeant: nemo tamen ibit in-
icias, veriſſimum eſſe, quod vulgi circum-
ertur ſententiâ, *Ad diſcendum nullam ætatem*
eram videri poſſe. Imò, *Non omnis ætas ad per-*
diſcendum ſat eſt, dicebat ille apud Plautum
n Truculento. Etſi igitur ſenes magis decet

Nulla ætas ſera ad diſcendum.

docere, quam discere, magis tamen dec[c]
discere, quàm ignorare; ut Augustinus *a[d]*
Hieronymum scripsit. Quid enim (ait Sene[ca]
epist.77.) stultius est, quàm quia diu non di[...]
diceris, non discere? Bene mecum agitur, [...]
hoc unum senectutē meam dedecet. *Omni[s]*
ætatis homines Schola admittit. Tamdiu di-
scendum est; quàm diu nescias, &, si prover-
bio credimus, quàm diu vivas. Quocirca &
Canon pręcipit, ut nullus Episcopus propter
opprobrium senectutis, vel nobilitatem ge-
neris à parvulis vel minimis eruditis, si quid
fortè est utilitatis aut salutis, inquirere negli-
gat. *can.ult.38.dist.* cùm pro stulto meritò ha-
beatur, qui bona quæ viderit, discere conte-
mnit. *can. de Constantinopolitana.22. dist.* Nec
desunt ejus rei exempla. Nam & Augustinus
ad Auxilium episcopum scribens, se & senē,
ait, à juvene, & episcopum tot annorum à
collega necdum anniculo paratum esse do-
ceri. *can. si habes. 24. q. 3.* & ille apud Pompo-
nium testatus est, se discendi cupiditate,
quam vivendi rationem optimam duceret,
memorem esse ejus sententiæ, qui dixisse
fertur: Etsi alterum pedem in tumulo ha-
berem, tamen non pigeret aliquid addisce-
re. *l. apud Julianum. 20. ff. de fideicomm. libertat.*
Et quidem, ne quis ratione ætatis grandæ-
vioris

ioris patrocinium suæ quærat inertiæ: con-
it utique, *Euridicen* Illyricam fœminam, *Eurydice.*
uamvis barbaram & adultorum jam libe-
rum parentem, ad literas tamen animum
pplicuisse. Cujus ardens discendi desideri-
m, Epigrammate Musis posito Plutarchus
ommemorat in hunc sensum: Eurydice
randæva, pubentium jam prolium mater,
tegit discere literas, eruditionis monu-
nenta. Sed & *M. Cato Censorius*, rudi seculo, *Cato.*
tate jam declinata, ut Fabius inquit, literas
Græcas, Ennio præceptore usus didicit; ut
sset hominibus documento, ea quoque
ercipi posse, quæ Senes concupissent. No-
umque est illud Juvenalis, quo in mulieres
Romanas Græcæ linguæ affectatrices, & ve-
ulas quidem invehitur; quas etsi sextus & o-
ctogesimus annus pulsaret, adhuc tamen
Græcè loqui non puderet addiscere, ut eo
sermone exprimendo venustiores videren-
tur: quandoquidem, ut *Satyra 6.* inquit:

———se non putat ulla
Formosam, nisi quæ de Thusca Græcula facta
est;
De Sulmonensi, mera Cecropis.

Admirabilior tamen his etiam multò est *Su-* *Superianus.*
perianus sophista, genere Isaurus: qui cum

naturâ ingenio tardiore esset, tantum profe-
cit industriâ & labore, ut tricenario jam tur-
major primùm lectitare libros inceperit, &
liberalibus disciplinis animum appellere, i-
dentidem à se reposcendo, quæ didicerat, &
neque verberibus, neq; increpationibus par-
cendo in ea ætate, quod in pueris solet. Et
enim in balneis visebatur sæpè à se difflagel-
latus, vibicibus injuriam in se ipsum exerci-
tam etiamnum testantibus. Neque spe su-
fallsus fuit. nam & summum eruditionis cul-
men pertendit, uti refert Eunapius, qui So-
phistarum vitas scripsit. At ne longiùs ab-
eam, Franciscus utiq; *Aretinus* jam quadra-
genarius tyrocinium Jurisprudentiæ cepiss-
fertur. Qui etsi aspersus à quodam fuit tal-
scommate, quod videretur sibi ille futuru-
Advocatus in altero seculo : nihilo tamen
minùs in ea scientia valdè claruit, ut subtilis-
simus Doctor, & subtilitatum princeps apud
Nostros etiamnum audiat. *Accursius* quo-
que, ut ferunt, interrogatus simili in re, jam
gravis ætate, respondit, se tardè quidem inci-
pere, sed eò maturius se absoluturum; quod
Hadrian. Junius retulit *libr. quarto Animad-
vers. cap. 24.* Etsi enim ea Senum quorun-
dam est imbecillitas, ut in ipsis umbra no-
menque hominis saltem relictum sit; vires

Franc. Aretinus.

Accursius.

cor-

orporis effœtæ, ſenſus oculorum atque au-
rm hebetes, memoria labans, vigor animi
ctuſus: atq; adeò parum etiã animo videat,
ui ſenio confectus eſt ut dicebat Salluſtius:
perire tamen contrà non paucos eſt, qui-
s etſi corporis vires decreverint, ipſa ta-
en ſapientia accreſcat. Quinimò multos in
xtrema jam ætate, integris cùm animi tum
orporis viribus præſtitiſſe, vero non eſt ab-
inile. Nam ut eos taceam, quorum ſenectu-
em memorabilem Val. Maximus deprædi-
at *lib.8.cap.13.* Zoſimus utique viceſimum & *Zoſimus.*
nteſimum ætatis annum agens, polluiſſe &
nimi virtutibus, & corporis operationibus
ſtiniano dicitur *Novell.5.c.2.* Et Sophocles *Sophocles.*
um egiſſet jam annos quinq; & nonaginta,
Oedipum Coloneum recitavit, quo ipſo Ju-
icibus admirationi fuit, filio Jophonte, qui
um tanquam delirum ſenem deſipiſcentiæ
nſimulârat, dementiæ contrà damnato.
Tantum ſcilicet ſapientiæ in ætate jam fra-
ta ſpecimen dedit, ut ſeveritatem tribuna-
ium in theatri favorem converterit. Nihil
nim aliud (inquit Apulejus) pro defenſio-
e ſua addidit, niſi, ut audacter dementiæ
amnarẽt, ſi Senis carmina diſplicerent. Sed
Nicodorus, pugil ille excellentiſſimus & ce- *Nicodorus.*

leberrimus apud Mantinenses, extremo æta-
tis suæ tempore, & exacta pugillatione, Le-
gislator eis exstitit, longè utiliorem se patri
in ea re præstans, quàm cum publicè victo
in stadiis proclamaretur. *Ælian. lib. 2. Varia*
histor. cap. 23. Taceo *Isocratem* Panathenaicam
orationem, omnium, quas scripsisset, lucu-
lentissimam, post octogesimum vitæ annum
elucubrasse. quemadmodum ipsum etiam
Platonem ajunt, annum circiter octogesi-
mum agentem scribendo vita functum. *Jo.*
Pierius in Oloris Hieroglyphico. Et quale cen-
ses fuisse robur Mosis? cujus oculi ne tum
quidem caligabant, nec fugerat viriditas e-
jus (ut loquitur Scriptura Deut. 33:) cùm an-
num 120. ætatis complevisset. Tale & Ca-
lebi, viri cordatissimi, & Deo obedientissi-
mi: qui anno ætatis 85. prædicabat, se viribus
æquè integris esse, imò etiam ad belligeran-
dum sufficientibus, atque fuerat in flore æ-
tatis, quando anno 40. ætatis ad terram ex-
plorandam ablegatus fuerat *Josuæ 14.* Taceo
Paulum Concordiensem, ad quem Hiero-
nymi exstat epistola. Taceo & alios, quorum
D. Tossanus meminit *lib. 1. de Senectute, cap.*
quibus non injuria annumeravero JOHAN-
NEM PFEFFINGERUM Theologum,
avum meum maternum: qui posteaquam
pri-

Isocrates.

Plato.

Moses.

Caleb.

D. Ioh. Pfef-fingerus.

rimus Ecclesiæ in splendidissima Urbe Li-
sia, unde mihi origo est, à fermento Ponti-
cio repurgatæ, & reductæ ad puritatem ver-
cœlestis, *Pastor & Superintendens* (ut vo-
nt) exstitisset, demandatam hanc sibi fun-
ionem, firmis adhuc lateribus & animo
itis vegeto, etiam octogesimo ætatis anno,
uem vitæ communis finem Moses ferè sta-
isse videtur *Psalm. 90.* feliciter & summa
um prudentia ac fide administravit. cui
LISABETHA filia, mater mihi dilectissi-
a, uti pietate & vitæ sanctimonia planè par,
a & ætate non longè fuit absimilis. Septua-
enaria enim jam corporis liberata ergastu-
o, ad beatiorem vitam non ita pridem com-
igravit, fœmina inter Matronarum deco-
in tantum laudanda, in quantum intelli-
i virtus potest; & felici gratulatione ex-
pienda à Marito incomparabili, quem
d extremum usque vitæ halitum matrona-
amore, non minùs constanter, quàm
Artemisia Mausolum suum, fuerat prose-
uuta; paria omninò faciente HENRICO
ALMUTH Theologo, patre meo optimo,
nihi ut cognomini, ita & rerum omnium,
uæ post Deum immortalem mortalibus
haræ esse possunt, longè charissimo; *Pfeffin-
eri* soceri Collegâ primùm, post deinde in

Elisabetha Salmuthia.

D. Henricus Salmuth.

commemoratorum munerum & functionũ dignitate & titulis ſucceſſore ; ſed heu! 20. *Maji*, *Anno 1576*. in ipſis fidiſſimæ conjugis manibus placidè exſpirante: non quidem absque acerbiſſimo cùm noſtrûm, tum aliorum quoque Bonorum omnium dolore & luctu, ſed irrito tamen & inani : quandoquidem ex Julii Firmici Materni ſententia, Fatum nobis vitæ januas pandit, finemque vivendi ſtatuit. quæ divinæ providentiæ fatalis diſpoſitio nec conſilio prudenti, nec remedio ſagaci ſubverti vel reformari poteſt, ſi Apuleio credimus *lib. 1. Mileſiacar*. quinimò quæ ſemel facta ſunt, ea neque Clotho revolvet denuò, neque Atropos in diverſum mutabit, ut Lucianus dicebat *in libello De ſcrib. Hiſtor*. Quorum omnium virtutes & ſingularem animorum moderationem ſciens ac prudens jam quidem reticebo, ne de Parentibus optimis quippiam indulgenter confinxiſſe cenſear, atque ita æmulorum dentibus præparaſſe obſonium : quod in inimicorum capita vertat malorum averruncator Hercules. Dicam tamen, vel ipſa etiam Malevolorum crepante Invidia, quòd ſive pietatem, ſive fidem, quæ dictorum factorumq; conſtantia eſt, ſive morum gravitatem cum humanitate & eruditione conjunctam ſpectes, paren-

tibu

bus meis optimis, in eo præsertim vitæ ge-
rere,

Lipsia non habuit, non habitura pares.

uorum utinam ad tumulum mel fingat a-
s, perenni vere resonans inter densa lilia!
Jam ut concessero, Senes debilitate ple-
mq; affici: non diffiteberis tamen, Juvenes
ultitiâ contrà divexari, ut Posidippus con-
uerebatur: dum scilicet ob juveniles calores
nos coarctandos Justinianus putat *in l. ult. §.
ius autem familias, C. de bon. quæ liber.* in malû
rocliviores sunt. *c. omnis ætas. 12. q. 1.* ut nô im-
erito Homerus Juvenum consilia dixerit
se levia; ac seniorum gravia. Unde Poëta
ræcus de Juvene quodam insano:

Juvenum stultitia.

> *Vera refert in te divini carmen Homeri,*
> *Dum Juvenes dixit consilii esse levis,*

ui non absimile est, quod *1. Iliad.* legimus, ab
re Nestoris, qui jam duas ætates transgres-
us erat, melle dulciorem orationem fluxisse.
Nam ut verè scripsit *de senectute* Cicero: Non
iribus, ne velocitatibus res magnæ gerun-
ur; sed senum consilio & scientiâ: quibus
on orbari, sed augeri solet Senectus. Cor-
ore siquidem senescente, aut vergête deor-
um conditione corporea, fervor spiritus in

Senum prudentia.

ſublimiora conſcendat. ut eſt *in cap. 1. Extra. de renunciat.* Hinc illa Salomonis exclamatio: Quàm ſpecioſa veteranis ſapientia, & glorioſus intellectus, & conſilium! *Eccleſiaſtici cap. 25. verſ. ſeptimo.* Et *cap. 8. verſ. 11.* Non te prætereat, inquit, narratio Seniorum, ipſi enim didicerunt à patribus ſuis. Ab ipſis diſce intellectum, & tempore neceſſitatis dare reſponſum. Inde pro ſenibus celebre & notum eſt elegans illud Adagium, quod D. Hieronymus adverſus D. Auguſtinum adduxit, dehortaturus eum, ne ſe jam ſenem ſcribendo provocaret. *Bos enim* (inquit) *laſſus fortius figit pedem.* Ut enim boves vetuli ad triturandum, dum fortius calcant, aptiores ſunt: Ita & in literaria palæſtra, homines ſenes, qui rerum experientia, & anteactæ vitæ ſtudio ſunt doctiores. *Alciat. in leg. Gallus. in pr. ff. de lib. & poſt. num. quinquageſimo octo.* Quo fit, ut moribus Hebræorum, à quibus, ad alios populos Juſticia, Pietas, & Reipublicæ benè conſtituendæ ratio promanavit, Senes plerumque prælati fuerint, & ex his Senatus conſtitutus. Quod & Lycurgus Lacedæmoniorum Legislator imitatus inſtituit, ut viginti octo ſeniores ſemper Principibus Laconum adſiſterent, *teſte Plutarcho.* ex cujus etiam inſtituto Lacedæmonii ſenioribus

Senectutis veneratio.

ad

surgebant, quod jam antea & Moses præceperat *Levit. 19.* Coram cano capite assurge, & honora personam Senis. Quò accommodari potest id, quod habetur apud Ovidium:

Magna fuit quondam capitis reverentia cani,
Inque pari precio ruga senilis erat.

apud Satyricum:

Credebant hoc grande nefas, & morte piandum,
Si juvenis vetulo non adsurrexerat.

Hunc morem cum & Solon Athenis vellet introducere, persuadere autem non posset; senex quidam dixisse fertur: *Solos Lacones sapere,* & apud eos optimum esse senescere. Nec verò præeminentiæ istius, quo senes gaudere diximus, deest ratio: cùm certum sit Eos multa suo etiam malo didicisse, & nõ primis tantum labris res humanas gustasse; sed eas sursum ac deorsum volutatas penitus, & quasi in speculo fuisse contemplatos: atque ita publicis & privatis ærumnis edoctos, de eventu cõsiliorum dexterius judicare: crescentibus quippe cum ætate calamita-

tibus, etiam potentibus & felicibus hominibus: ut non temerè dixerit Antiquitas: *Time senectam, quoniam non venit sola.* Et albi legitur: Caniciem hominum prudentiam esse & sapientiam. *can. porrò. 84. dist.* & coronam senum esse multam peritiam. *Ecclesiast. 24. vers. 8.* Quibus accedit, quòd experientia qua senes præ juvenibus pollent, rerum magistra dicatur. *c. quam sit. de Electione. in 6.* & quòd impossibile, vel certè difficile putet Aristoteles *8. Politicor.* ut, qui opera ipsa non tractat, peritè judicare possit. Siquidem omne artificium incrementum recipiat, ut Marcianus respondit *in l. legatis. 65. §. ornatricibus. ff. de legat. 3.* Rectè igitur Marius apud Sallustium: *Quæ illi audire & legere solent, eorum partem vidi egomet, alia gessi: quæ illi literis, ego militando didici. nunc vos existimate, facta an dicta pluris sint.* Adde, quòd Senes non ita rapiuntur suis affectibus, sed maturo consilio res administrant. & quoniam morti vicini sunt, solet eos, aut debet certè ex humana sorte admonere mortis cogitatio. *l. Senatus 35. §. Mortis causa ff. de mort. cau. donat.* nihil contra officium, nihil contra justiciam tentandum, multò minùs peragendum esse. Cogitatio quippe mortis, qua humana fragilitas præcipuè perturbatur, *l. hac consultissi-*

a.8.§.at cum humana.C.qui testam.fac.poss. si-
e instantis, sive vicinioris, flectit eos ad af-
ectus tranquilliores; ut opes, honores, vo-
uptates, obtrectationes, vindictæ cupidita-
em, & reliquas seculi hujus fatuitates faci-
us possint contemnere. Quod autem Se-
ex magis præsumatur memor salutis æter-
æ, quàm Juvenis, multis ostendit Tib. De-
ianus *cons. octavo, Stantibus iis. num. 14. vol. 2.*
t vel hinc quoque verum appareat, quod
ici solet, Mortis cogitationem multa bona
perari, ut mundi contemptum, peccati e-
itationem, & cætera. de quibus videatur
urlatus *cons. 226. nu. 32. vol. 1.* & D. Tossanus
b. 3. de Senectute, cap. 2. Sed an Doctores se-
iores præferendi sint Junioribus, licet per-
picacioribus; id diligenter pertractatum est
b interpretibus, præsertim verò *Dn. Abelo*
Straßburgo, Juriscõsulto eximio, & nunc qui-
dem inclutæ Reipub. Norimbergensiũ con-
iliario solertissimo, præceptore quondam
neo multis nominibus mihi observando, *in*
. cum quid. 3. ff. si cert. petat.

D. Abel. Straßburgus.

Illud pro Tempore, & quidem Coroni-
dis loco hîc adjecero; Platonem Naturæ e-
gisse gratias, quòd natus esset homo, non
belua; masculus, non fœmina; Græcus, non
Barbarus; inprimis verò etiam *Socratis tem-*

Plato cur naturæ egerit gratias.

poribus, qui primus Ethicen de cœlo deduxit ut mores hominum depravatos componeret. Adeò ille magni referre putabat, in quæ tempora & loca Ingenium uniuscujusq; incidisset! Quod ipsum & Thrasea apud Tacitum *lib. 16. Annal.* confirmavit, accepto SC & sectis utriusq; brachii venis, missum ad se Quæstorem, qui mortem denunciaret, ore plusquam humano ita compellans: *Specta Juvenis. & omne quidem Dii prohibeant; cæterum in ea tempora natus es, quibus firmare animum expediat constantibus exemplis.*

Thrasea magnanimitas.

Quo dicto locum hunc de tempore concludo, ne aut intempestivior, aut prolixior quàm par sit, videar, aut tanquam pictor ille Callimachus, diligentiæ industriæque suæ nunquam finem habens, reprehendar; & nimia curiositate omnem operis mei gratiam ipsemet quodammodò auferam.

Hodie ita subtiliter elaborantur Horologia.)

Horologiorũ forma.

Recenset hoc loco Pancirollus aliquot Horologiorum formas: quibus infinitum esset, singulas subinde excogitatas velle addere. Interim, dum in quibusdam Sphærarum cœlestium motus expressos ait: meminerimus inventionem illam *Archimedi* non immeritò

Archimedes.

cò forsan accepto ferendam esse. Hujus
nippe ingenium supra quàm ullo possit e-
quio explicari, docile, perspicax, & divinũ,
mundi opificio Deum ferè ipsum lacesse-
visum est, quando concinnè cœlum con-
isse æneum memoratur; ut inibi septem
ferentur planetæ, & ratione incomparabili
iam motus verissimè deprehenderentur,
uando nec cœlestis deerat vertiginis simu-
chrum. De hac Archimedis Sphæra exstat
pigramma Claudiani. Et de aliis ipsius instru-
ientis videri poterunt Plutarchus *in vita*
Marcelli, & Cicero 5. *Thusculan. quæstion.* Ta-
: procul dubio fuit cœlum illud argenteum
uod Paulus Iovius & Sabellicus *libr. 24. in*
upplem. histor. scribunt, & Imperatore Fer-
inando Constantinopolim Turco-Soly-
iano dono missum. & eam quidem machi-
am argenteam ab hominibus duodecim eò
elatam, singulasq; ejus partes tum in præ-
entia Solymani ab artifice fuisse composi-
as, & rursum destructas; exhibito pariter li-
ello, quo modus admirabilis istius Sphæræ
n perpetuo motu asservandæ docebatur.
Meminit etiam Guilielmus Sallustius Barta-
ius *in Septimana divina, die sexto*, cœli ejusmo-
li vitrei, quo *Saporem* Persarum Regem, qui
empore Constantini principis severissimi

Cœlum argenteum.

Cœlum vitreum.

regnavit, superbiisse legemus, insidentem thoro alto, & pedibus subjectam vitream illam cœli machinam, instar novitii cujusdam Dei, cõtemplantem. quo etiam nomine *Solis & Lunæ fratrem* se sanè quàm insolenter nominabat. Sic enim epistolam illam, quam ad Constantium Imp. dedit, fuit exorsus: *Rex Regum Sapor, particeps siderum frater Solis & Lunæ*, Constantio fratri meo salutem plurimam dico. Mox submonet, provinciis quibusdam cedat: quoniam medelarum quoq; artifices urere, nonnũquam & secare sibi permittunt quò residuis liceat integris post hæc uti. Id ipsum & bestias factitare quoque, quæ cur expetantur gnaræ, id abscissum sponte amittãt ut in reliquum supersint impavidæ. qua de re videri poterunt Cœl. Rhodigin. *lib. 8. cap. 3* & Hieron. Card. *De varietate Rerum*. Et quis non videt, hominem in rebus quàm plurimis Dei videri velle æmulũ? Nam cùm Græci, tum Latini scriptores, & ex his Plinius *lib. 35. cap. 10.* tradidit, Zeuxin illum picturâ nobilem, tam artifici ingenio uvas pingendo repræsentasse, ut deceptæ aves ad eas, tanquam planè veras advolarent. Fecit & Penelopen, in qua expressisse mores videtur. *d lib. 35. cap. 9* Appelles quoq; excellentis fuit peritiæ, ut equam sic ad vivum expresserit, & canem, ut

Saporis fastus.

Zeuxis præstantia.

Apellis

præ-

prætereuntes equi adhinnirent, adlatrarent canes. Notaq; eſt Myronis Bucula, quæ ex ære ita erat ad vivum expreſſa, ut nõ gregem tantùm, ſed & paſtorem ipſum poſſet fallere. De qua Auſonius Epigram. 57.

Myronis.

Bucula ſum, cœlo genitoris facta Myronis
Ærea: nec factam me puto, ſed genitam.
Sic me Taurus init, ſic proxima Bucula mugit,
Sic vitulus ſitiens ubera noſtra petit.
Miraris, quòd fallo gregem? gregis ipſe Magiſter
Inter paſcentes me numerare ſolet.

Sed & memoriæ proditum eſt, marmoream Venerem arte tam mira ab Praxitele elaboratam, ut ſpectantes ſubinde libidinis titillarentur incentivis. Ferunt (ait Plinius *lib. 36. cap. 5.*) amore captum quendam, cùm delituiſſet noctu, ſimulachro cohæſiſſe: ejuſq; cupiditatis eſſe indicem maculam. Unde Gnidiam illam Venerem veſano amore cujuſdam juvenis inſignem alibi appellat, *lib. 7. cap. 38.* Ejuſmodi quid & Athenienſi cuidam adoleſcenti ſummo loco nato obtigiſſe, legimus apud Ælianum *libr. 9. var. hiſtor.* Is enim ſtatum *Bonæ Fortunæ* (ait Ælianus) ad Prytanæum ſtantem deperibat: & ſæpè in complexus ejus ſe inſinuans, oſcula dabat: atq; inde

Praxitelis.

Venus.

Bonæ Fortunæ ſtatua.

raptus in furorem, œstroq́, percitus, propter cupiditatem, in Senatum veniebat, & enixè rogabat, ut ſibi eam liceret emere. At cùm nihil proficeret, multis regiis ſertis & coronis imagine coronata, oblato ſacrificio, ipſaque precioſo veſtitu ornata, profuſis innumerabilibus lachrymis, ipſi ſibi mortem conſcivit. Huic rectè reſpondere poterat Hercules Stroza, Poëta verè nobilis, marmoream imaginem ita loquentem introducens:

Hîc licet aſſideas, & marmora ſurda fatiges:
Nil tibi, quod proſit, ſaxea forma dabit.
Qui faciem finxit, voluit ſimul addere mores,
Et duram duro marmore compoſuit.

Cæterùm non conſtitit intra hos terminos humanum ingenium, ſed ulteriùs id longè progreſſum videmus. quandoquidem Ægyptios ſcribit Mercurius virtute quadam inenarrabili Deorum confinxiſſe ſimulachra, ut articulatam promerent vocem, nec non (ut nil admirationi deſit) progrederentur. *Lud. Cœl. Rhodigin. libro 2. Antiquar. lection. cap. 17.* Certè ab Alberto legimus fictile caput fabricatum, quod ſuo tempore loqueretur. Id qua ratione, per tubum plumbeum præſertim etjamnum fieri poſſit, Ioh. Baptiſta Porta docet *lib. 16. Magiæ Naturalis, cap. 12. & lib. 29. cap. 1.* Quo fit, ut minùs mirer Architam illum Tarenti-

Simulachra loquentia & euntia.

Architæ columba volatilis.

ntinum, à quo plerique nobilium Græco-
m; & Favorinus philoſophus memoriarũ
terum exſequentiſſimus, affirmatiſſimè
ripſerunt, ſimulachrum columbæ è ligno,
tione quadam diſciplinaq; mechanica fa-
um volaſſe. ita erat ſcilicet libramentis ſu-
enſum, & aurâ ſpiritus incluſâ atque occul-
concitum. *Gellius lib.10.cap.12.* quanquam
lantis columbæ machinulam, facilimè
ofiteri audet Jul. Cæſar Scaliger *Exercitat.*
6.ad Cardan. ubi Naviculam ſponte mobi-
m, ac ſui remigii authorem ſe facturum ait
ullo negotio. Eadem enim ratio, ait, cum
lante avicula. Materia ex junci medulla
rabilis, veſiculis amicta, aut pelliculis, qui-
us auri bracteatores, atque foliatores utun-
ır, nervulis obvoluta. ubi ſemicirculus ro-
am unam impulerit, motum præſtabit alia-
am, quibus alæ agitabuntur. Fuit autem A-
hitas Mathematicus ſummus, ut ex illo Ho-
atii *lib.1. Carminum, Oda 28.* ſatis conſtat, dum
um

——*maris & terræ, numeroq; carentis arenæ*

nenſorem vocat: reſpiciens fortaſſis ad illud
Apollinis apud Herodotum *lib. primo.* ubi
Apollo magnificè gloriatur, ſibi arenæ nu-
nerum notum eſſe, dum ait: Scio ego arenæ
numerum, & menſuram maris. quo adducti

Arenæ numerum, & maris menſuram ſcire.

posteà sunt Geometræ, ut aliquid audacius susciperent, pronunciarentque, quantus Arenæ numerus futurus esset, si eâ refertus esset Mundus. quod Archimedes in libello, *qui ψαμμίτης inscribitur*, ratiocinatur. contrà, quàm proverbium habet: *Metiris arenam*, id est, conaris, quod non potest fieri & explicari. Horatius igitur è globo maris & terræ Geometram significat; ex arenæ numero Arithmeticum. quas duas artes nomine Geometriæ plerumque veteres complectebantur, ut Adrian. Turnebus docuit *lib. 26. Adversar. cap. 1.* Estque iste Horatii locus argumento satis evidenti, plus in Poëtis latêre eruditionis, quàm plerique superciliosi viri, eorum contemtores censeant: qui pręter puerilem oblectationem, vel ut Eratosthenes, sonantiore risu ob hoc excipiendus, dicebat, anile quoddam fabulamentum, nihil iis inesse credunt. quæ sententia solidissimè confutata est à Ludovico Cœlio Rhodigino *lib. 7. Antiquar. lection. cap 1. & 2.* Et quidem Osores illi poëtarum meminisse debuerant illius, quod apud Platonem *in Minoe* admonet Socrates, cauendum inprimis esse iis, quibus fama curæ est, ne poëticum aliquem hominem infensum habeant: quippe qui in utramque partem tum ad laudandum, tum ad vitupe-

In Poëtarum osores.

ran

ndum, maximam vim obtineat. Quod A-
tus & Melitus, ut à Socrate fortasse didice-
nt, ita in præceptorem retorserunt, emtâ
omœdiâ plusquam tragicâ ab Aristopha-
, doctissimo nebulone: qua optimum vi-
m & hominem divinum stolido vulgo de-
lendum, & tandem iniquissimis suffragiis
ndemnandum propinarent, ut tradit Go-
pius *in Amazonibus, fol. 812.*

Porrò Columbæ isti volatili nihil opinor
tificio concesserit Aquila illa lignea, quæ
nte Imperatorem Norimbergam ingressu-
m in aëre subvolavit, atque eum præcessit
que ad portam. Cujus, ut & Muscæ ferreæ
idem volatilis, Guilielmus Sallustius Barta-
us meminit loco antè allegato. Utriusq; fa-
è inventionem Petrus Ramus Johanni Re-
iomontano tribuit, in præfatione *lib. 2. suar.*
serv. Mathem.

Aquila lignea.

Musca ferrea

Ac quoniam Pancirollus Horologia, vel
mygdali instar efformata in collo suspendi
it: non abs re forsan fuerit, de Operum mi-
utorum, & præ nimia exilitate ipsum ferè
isum effugientium artificibus, quædam hîc
bjicere. *Callicrates* igitur, si Plinio credimus
b. 7. capit. 21. & lib. 36. cap. quinto. ex ebore for-
nicas, & alia tam parva fecit animalia, ut

Opera minuta.

Fornica ex ebore.

partes earum à cæteris cerni sive discerni non possent. Et *Myrmecides* Milesius inter cætera laudatæ industriæ monumenta in eodem genere inclaruit: quippe qui ex eadem materia quadrigam fabricasse legitur, quam cum agitatore suo Musca integeret alis & cooperiret; item & Navem, quam Apicula pennis absconderet. Hujus & M. Varro meminit *lib. de ling. Latina, sexto*: docens, qua ratione subtilia illa opera oculis collustrare possint. Etenim, inquit, faciliùs obscuram operam Myrmecidis ex ebore oculi videant, si extrinsecus admoveant nigras setas. Testis quoque est Hadrianus Junius *lib. 1. Animadvers. cap.* [...] spectasse se non sine magna animi voluptate Mechliniæ, nobili Brabantiæ oppido, cerasi calculum, in modum quasilli exsculptum, quo continebantur quindecim alearum paria, suis punctis affabrè distincta, ita ut aciem oculorum dignosci potuerint clarè, cui tamen non dubia aut tenebrosa erat illa oculorum lux, fuerat autem emtus is calculus a Hagano quopiam apud Confluentes Rheni & Mosellæ. Tradidit & Cicero, referente eodem Plinio *lib. 7. cap. 21.* vidisse se in nuce inclusam Iliada Homeri, carmen in membrana scriptum. Sed Homerum longè preciosiore custodiâ dignum putavit Alexander

Quadriga.

Navicula.

Alea ex cerasi nucleo.

Ilias nuci inclusa.

Ma

agnus,illud crebro in ore habens, ſe Iliada
Odyſſean Homeri usquequaq; ſequutum
ſtar optimi viatici,nempe pro laborum ſo-
cio& imitamento,ut eſt apud Plutarchum.
ńq; inter ſpolia Darii Regis Perſarum, un-
entorum ſcrinio capto, quod erat auro
emmiſque ac margaritis precioſum, varios
us uſus amicis demonſtrantibus, (quando
debat unguenti bellatorem & militia ſor-
dum)Imò herclè,inquit,librorum Home-
cuſtodiæ detur; ut precioſiſſimum huma-
animi opus, quàm maximè diviti opere
rvaretur. Cujus ego laudes ſingulas ſi de-
rædicare velim, verear, ne laborem ſuſce-
urus ſim inanem,ac prorſus inutilem: cum
hil hoc aliud videri poſſit, quàm eum lau-
are,quem nemo vituperat,ſed omnes vene-
ntur & ſuſpiciunt.aut verò etiam cum Ari-
ophane quærendum mihi ſit, Undénam
νειάμφορον, quod, Suida interprete, *decies*
ille amphorarum verbum eſt, accipiam, quo
tis dignè cōpellare eum poſſim. Eo quippe
rouectus eſt auctoritatis,ut non tantū *priſcæ*
oëticæ divinus auctor apnd Græcos, ab Apule-
lib.9. ſed & contentione ſumma *literarū pa-*
rens, & doctrinarum fons à celeberrimis pronū-
ietur auctoribus. Eſtq; memorabile inpri-
nis,quod Palatō ζωγράφος ſive pictor,cū Ho-

Alexander M. quanti Homerum fecerit.

Homeri laus.

merum describeret, illum quidem velut vomentem exprimebat; poëtas verò reliquos per ambitū adstitutos ἐμημεσμένα ἀρυομένους, id est, quæ rejecisset is, absorbentes. Cui non ineptè accommodari poterit illud Ovidii:

Homerus velut vomens

Aspice Meoniden, à quo ceu fonte perenni
Vatum Pieriis ora rigantur aquis.

Luscinià adumbratus.

Adde, quòd ut Orphei *Cygnus*; ita Homeri simulachrū apud Veteres habita fuit *Luscinia*: sive ob multiplicem vocis varietatē sive delectabilem suavitatem, sive pertinacem in ea continuationē. quandoquidem in una Luscinia, perfecta Musicę scientia modulatus editur sonus: & nunc cōtinuo spiritu trahitur in longum, nunc variatur inflexo, nunc distinguitur cōciso copulatur intorto: promittitur revocato, infuscatur ex inopinato: interdum & secum murmurat: plenus, gravis, acutus, creber, extētus, ubi visum est, vibrans, summus, medius, imus. Omniaq; tam parvulis in faucibus, quæ tot exquisitis tibiarū tormentis ars hominum excogitavit: ut non sit dubium, hanc suavitatem præmonstratam efficaci auspicio, cùm in ore Stesichori cecinit infantis. quibus Musicæ leporibus enarrandis cum Luscinia Plinius ipse contendere videtur *lib.10. Natur. histor.c.29.* quibus omninò addendum est, quod de Homeri laudibus,

patria,

patria, luminum orbitate, & quo tempore vixerit (qua de re multum Auctores ambigũt) ex probatissimis scriptoribus retulit Melchior Guilandinus, *in tract. de Papyro. membro 4. fol. 68. & sequent.*

Sed, ut ad minuta redeã opera: scribit Ælianus *lib. 1. de Var. hist.* Myrmeciden & Callicratem in sesamo distichon elegeiũ literis aureis inscripsisse. Quod tamen homo prudens & virtutũ studiosus, ait, laudibus nequaquã deprædicabit. Quid enim hæc aliud sunt, quàm tẽporis vana perditio? Prudenter igitur Alexander Magnus: qui ostentatorem quendam Ciceris grana per longius missa intervallum, citra frustrationem in acum inserẽtem, nullo alio munere, quàm leguminis ejusdẽ modio censuit donandum. Quo ipsi & hominis vanitatem, & ματαιοτεχνίαν quorundam non inficetè derisit: quam tu inanem artis imitationem rectè dixeris, sicubi laboris insumitur plurimũ, operæ precio nullo. *Cœlius Rhodig. lib. 17. Antiquar. lection. c. 31.* Ex quo genere meritò esse dixeris Pulicem in collo aureola catella, eaq́; prælõgâ vinctum, atq; in deliciis habitũ: cùm ille saliret aliquando: nonnunquam heræ sugeret delicatulum sanguinem: deinde in lectulo satur sese collocaret. ut ad Cardanũ ludens scripsit Scaliger *Exercit. 326.*

In sesamo distichon.

ματαιοτεχνία.

Pulex catenâ alligatus.

DE PYXIDECULA NAUTICA.

Tit. XI.

Magnetis seu pyxidis nauticæ inventio & utilitas.

NEC minùs utilis est Nautis Magnetis usus, semper ad Septentrionem tendentis. Qua ratione fit, ut & die & nocte obscura, atq; etiam tempestate coorta scire poßis, quo loco sis constitutus, pyxidecula præsertim nautica adhibita. quæ mirabilis ars est, & facilis ei, qui cognitionē ejus habet. Reperta hæc fuit in Melphi, Campaniæ civitate: quæ hodiè Terra di lavoro *nūcupatur, ut voluit Blōdus in Italia illustrata, ubi de Cāpania tractat, in fine. Ejus tamen Auctor ignoratur. Veteres navigabant, stellam polarem considerantes, quam Cynosuram dicebant: itemq; stellas alias, ut Virgilius ostendit* li. 5.

——clavumq́ue affixus & hærens
Nusquam amittebat, oculosq́ue sub astra
tenebat.

Si obscurum esset cœlum, ignorabant ubi versarētur, erantq; quasi deperditi. quemadmo-

admodum idem Virgilius lib. 3. *demonstrat:*

Erramus pelago, totidem ſine ſidere noctes.

Hodie verò experientiâ ducti Nautæ, quã ex Aquilonis & pyxideculæ iſtius obſervatione ſunt conſequuti, ſemper ſciunt, quo in loco agant.

NOTÆ ſive COMMENTARII.

Cretenſium placitis contineri conſtat, Neptunum illum maris Deum enavigandi ſcientiam Mortalibus communicaſſe, atque etiam claſſem conflaſſe primùm, cui ſit à Saturno præfectus. Eundem etiam equos omnium primò domuiſſe, *lib.1.Tit.De Morib. in bello uſurpat.* oſtendimus. Inde certè cognominis nata occaſio, ut & Neptunus & Hippius diceretur: quòd ex Phurnuti ſententia, mari celerrimè iter peragatur, velut equorũ functionem ſubeuntib. navib. ut eſt apud Rhodigin *lib.19.Lection.Antiquar.c.ult.in fin.* Thucydides & Libavius *declam. quadam*, Corinthiis primam attribuunt conciñationẽ Navium, quæ quidem formam præ ſe ferrent, quæ nunc etiam eſt frequentior: Alii aliis, de quibus conſuli poterit Plinius *lib.7.cap.56.*

Navigationis author Neptunus.

Corinthii.

Ego Phœnicum laudē inter alia præcipuam fuiſſe poſitam didici in Navigandi præſtantia: quorum, ut cum Lucano dicam *lib 3.*

—— rates, non flexo limite ponti

Certior haud ullis duxit Cynoſura carinis.

quippe q. perſpectâ Cœli & maris ſocietate, primi duos diſcreverunt polos, id eſt, extremos vertices, circa quos ſphæra cœleſtis vertitur. Quinq; enim hæc eximia generi humano præſtitiſſe Syrophœnices videntur, quantum quidem ex Plinii *lib. 5. cap. 12. & 19.* poſſumus conſequi: nempe literas, ſiderum cognitionem, navigandi induſtriam, nec non militiæ diſciplinam, & frequentem Urbium exſtructionem. quod pluribus exſequutus eſt Steph. Forcatulus *lib. 1. de Imper. & Philoſoph. Gallor.* Sed hoc ampliùs ipſum nos præpotētem Deum, ut Univerſitatis, ita & navigii architectum piè agnoſcimus: qui fabricationē illius Noam docuit, ante omnium iſtorum, quos dixi, memoriam. Id quod non tantùm *Geneſ. 6. v. 14.* ſed & Sapientiæ *14. verſ. 6.* ſignatè exponitur his verbis: *Sed & ab initio cùm perirent ſuperbi Gigantes, ſpes orbis terrarum ad ratem confugiens, remiſit ſeculo ſemen nativitatis, quæ manu tua erat gubernata.* quo in loco etjam occaſio & finis navium ſubſequutarum indicatur: Acquirendî ſcilicet cupiditas; & ne

Imò Deus ipſe.

Navigationis occaſio & finis.

[...]e essent vacua sapientiæ Dei opera: qui fra-[...]ile illud lignum providentia sua gubernet, [...]um & in mari viam, & inter fluctus semi-[...]am dedit firmissimam. Quæ cùm ita se ha-[...]eant: non potest sanè non antiquissima es-[...] Navigandi scientia: ut hinc dubitare non [...]arum possis, Num etiam Veteribus cogni-[...]um fuerit hoc pyxideculæ Nauticæ instru-[...]entum, quo in navigationibus nostris ni-[...]il hodie frequentius. Auget dubitationem, [...]uòd sub *Versoriæ* appellatione Plautus ejus [...]eminisse videatur in Mercatore. Sc. Di-[...]ûm atque.

Navigandi ars antiquissima.

Pyxis nautica an veteribus cognita.

Hic ventus nunc secundus est, cape modò Versoriam.

Versoria.

Et in Trinummo, Sc. Stasime fac te.

Cape Versoriam, recipe te ad herum.

[...]ltroque enim loco Naviculatoriam pyxi-[...]em intelligi, sunt qui putent. quorum ta-[...]en sententiam rectè improbat Hadr. Tur-[...]ebus *lib. 20. Adversar. cap. 4.* docens, Versori-[...]am ibi funem denotare, quo velum vertitur. [...]uod illo ejusdem Plauti probat in Epidico, Sc. Heus adolescens:

Ut cunque in alto ventus est Epidice, ex imo velum vortitur.

Rectè, *ex imo.* Sic enim ima pars veli, hoc est, imus angulus intelligitur, vel funis, quo ve-

lum tenditur. quem funem etiam *Navis pe*dem dici vtdeo, & quidem tam dextrum quàm ſiniſtrum. Duos certè Navis pedes Catullus innuit:

——ſive utrumq; Juppiter
Simul ſecundus incidiſſet in pedem.

quanquam non ignoro, apud Plautum in Menæchmis, Sc. Bene obſonari: per *Navales pedes* interdum etiam vel Remiges, vel Remos ſignificari, quibus Naves veluti ambulant. Quò pertinet illud Auſonii:

Remipedes certant medio cum flumine lembi.

Cùm hæc ſcriberem, venit mihi in mentem ejus, quod Ulpianus ex Pomponii ſententia ſcripſit; Non debere exercitorem navis pe-

Meſonauta. Remigem aut Meſonautam obligari. *l.1.§.qui ſunt igitur. ff. Naut. caup. ſtabul.* quo loco per Meſonautam Hermolaus Barbarus ſignificari putat Mancipium, in medio Navis unicuique deſerviens: quales ſunt Mediaſtini in

Mediaſtinus. domibus. Eſt enim *Mediaſtinus* (cujus & apud Ulpianum mentio *in l. ult. ff. de oper. ſerv.* & Columellā *lib.1.cap.9.& lib.2.cap.13.*) mancipium abjectius, quod viliſſima & ſordidiſſima miniſteria obire domi cogitur, domum verrere, purgamenta efferre, ligna congerere, & hujuſmodi alia facere: Ipſum ob hoc ita dictum, quòd in media domo ad imperia omnium

nium nutuſque excubare ſoleat. Sic ergò ...ctos putat *Meſonautas*, qui in media navi ...hili ſervitutis conditione omnibus præ-...ſunt. Gothofredus Meſonautam intel-...it eum, qui medium inter ſummos & i-...os locum teneat: Summos, ut proretas & ...bernatores: Imos, ut Remiges: & qui a-... remigandi ſignum præbeat. Cui offi-... qui præſunt, hoc eſt, qui operam dant, ut ...emiges pariter remis aquam pellant, Hy-...nio dicuntur *ad pitylum ſedere.* Eſt enim ...*ylus*, fictitio nomine, ſonus ille, quem re...us illiſus aquæ efficit. & Nautici pitylum ...cant, cum ad *Celeuma* remigatur: ſicuti ...urnebus explicat *lib. 28. Adverſar. cap. 43.* ...Celeumate autem illo, Navigationis mo-...rator, quem Plautus *hortatorem* vocat, ...òd ea hortamenta faciat, quæ Græcis di-...ntur Celeuſmata, *Celeuſtes* fuit nuncupa-...s. de quo videri poterit Guilhelm. Budæ-... *ad d.l.1.§.qui ſunt igitur. ff. Naut. Caup. Sta-...l.* ubi non minùs, atque apud Turnebum ...*co citato*, varia officia nautica doctè & ele-...nter expoſita invenire eſt. Mihi propior ...ero videtur Alciati ſententia, qua Meſo-...autas eos interpretatur, quos idem Ulpia-...us Græcis ναυλεπιβάτας dici ait *in l. ult. ff. d.* ...*t.* ſiquidem Noricam ſequamur lectionem,

Ad pitylum ſedere.

Celeuſtes. Navis moderator.

Meſonautæ.

quæ sic habet: *Et quid, si quis sit ex his, qu[...] vulgò μεσοναύτας, Græci ναυλεπιβάτας dicun[...]* ut sint Mesonautæ, qui navem inscendun[...] & ne aliquid nauli nomine domino nav[...] solvant pro vecturæ precio, ducendis rem[...] operantur: ab ἐπιβαίνειν, quod est inscend[...] re. Unde Epibates, navis ascensorem signi[...] cat: & ἐπιβάδες vel ἐπιβάται, naves eide[...] Ulpiano conscensoriæ sive scansiles dicu[...] tur, quæ trajiciendis vectoribus aptæ, v[...] transportandorum hominum caussa fac[...] sunt. *l. 1. § igitur. 12.* & ibi Budæus. *ff. de Exerc[...] tor. act.* Alciatus *lib. 1. parerg. cap. 43. & lib. 3. D[...] spunction. cap. 21.* Antonius Augustinus *lib.[...] Emendat. cap. 17.*

Pyxis Veteribus incognita.

Sed redeo ad Pyxidem: quæ modò *Ac[...] vel acicula marina,* modò *pyxis vel pyxidec[...] nautica:* sæpè etiam *Magnes* dicitur. Ha[...] Veteribus fuisse incognitam, omnes uno [...] tentur ore: quippe qua destituti vasto illi O[...] ceano nunquam se ausi fuerint committer[...] uti nec absque remis & actuariis navibus n[...] vigârint: ideoq; semper oras ferè terraru[...] legerint: ut ad Tit. *1. fol. 31.* indicavimus. Qu[...] fit, ut cum illi sese alveo mediterraneo co[...] tinuerint, (nam sine acus marinæ usu, ut ja[...] dicebanus, navigationem in alto Ocean[...] institui non potuisse, disertè scribunt Petr[...]

Cic

...ius *lib.2.Histor. Indicar.cap.9.* & Gomara *Histor.General.Ind.*) Nostri beneficio py... s quotannis orbem terrarum crebris ...gationibus obeant, & in alium orbem, ... dicam, colonias deducant: jam ut in... os recessus apertos habeamus, & exinde ... modò mercatura abundans & quæstuo... asferit; verùm etiam omnes hòmines se... ipsi, & cum Republica mundana, velut ...na eademque Civitate mirabiliter con... ent *Johannes Bodinus in Methodo historia... . cap. 7.*

Jam cùm vasti illius Oceani immensa & inscrutabilis profunditas, ut nullâ ...ntumvis maximâ funium copiâ fundus ...gari queat, quemadmodum ab iis rela... est, qui mare id permearunt: ideoque ... noctesque, quamdiu ventus est secun..., cursus tenendus; obtinente autem ma...a, consistere necessum sit: quandoqui...n navigia mari illi accommoda, perinde ...aves actuariæ, remis non agantur: Con...uens nimirum est, *Bolidis*, de qua tam ...ta ab anilium fabularum nugamentis ...liena comemorantur, usum ibi esse pos...ullum: ut scilicet humus eâ eruatur, qua ...vitæ, in quib. terris versentur, dignoscant. *Bolidis de-* ...enim *Bolis*, instrumentum, trunculum *scriptio.*

pyramidalem formâ referens, & acuta p
te perforatum: quod funibus attexitur.
bum verò ex altera parte applicantes in p
fundum demergunt Nautæ, quoties loc
stationi idoneum nactos se esse putant.
si arena adhæserit, opportunam esse stat
nem colligunt : sin minùs, limum aut
pem subesse cognoscunt, cui anchora d
gi minimè possit, ideoque aliò esse pro
randum. Id quod in Occidentali illo
ceano, ob gurgites scilicet imperscrut
les fieri non posse, atque ideò irridet Joh
Lerius *in histor. Navigation. in Brasiliam ca*
Quanto certior & præstantior est pyx
nauticæ, qua de agimus, ratio ? quæ inv
tore gaudet Flavio quodam, Melphi in N
politano regno, florentissimo illo tr
Campaniæ, (quæ, ut Pancirollus hoc l
rectè monet, & à nobis *in titul. de Campa*
fol. 394. indicatum fuit, hodie etiamn
Terra di lavoro dicitur) oriundo, qui A
marinæ usum ante annos plus minùs trec
tos excogitasse commemoratur à Ciez
Gomara, locis suprà allegatis. Hanc in
cætera rerum inventa admiratione prim
dignam censet Hieronym. Cardanus *libr*
de Artibus, artificiosisq; rebus. quippe qua
sulcantur maria, creditur profundo pelag

Pyxidis inventio.

Verè mirabilis.

va

...ati aquarum & ventorum turbini ſalus
...ominum, tam ingentes pecuniæ, ipſo-
...denique vita principum, vaſculo tam
...o, virgulæque, imò acui modicæ! nec
...n ſufficeret hæc credidiſſe, niſi etiam ea
...irigat ac doceat, lapisque ſenſus expers
...iris ſapientiſſimis, oculatis atque auri-
...æſtet. Ejus verò formam, prout ab
...onymo Oſorio, propter eos, qui à ma-
...is regionibus ſemoti ſunt, explicata eſt,
...oci adſcribere duco convenientiſſimum.
...ulum eſt (inquit Oſorius *lib. de Reb. ...anuelis Luſitaniæ Regis*) è ligno factum,
...um atque rotundum, altitudine duo-
... aut trium digitorum. In medio ha-
...ſtylum præfixum, in ſummo præacu-
..., aliquantò breviorem, quàm ſit va-
... ipſius altitudo. Regula deinde è fer-
...lertiſſimè facta, tenuis & anguſta ad va-
... modum dimenſa; ita tamen ut diame-
...pſius vaſculi longitudinem non exæ-
..., inducitur. Styli verò cuſpis per me-
...m hujus regulæ, quod eſt inferius exca-
...m & faſtigiatum, ſuperius immiſſa, ita
... ſuſpenſam, paribusque momentis libra-
... continet, ut utrinque angulos pares ef-
...t. Operculo deinde vitreo, ænea virgula
...umdata firmato, ne poſſit regula excuti-

Ejus forma & uſus.

& aliqua ex parte labare, contegitur. C
verò magnetis ea natura ſit, ut non mo
ferrum ad ſe trahat; verùm etiam una ill
pars ad Septentriones adſpiret, altera in A
ſtrum propendeat, naturamque ſuam c
ferro communicet: efficitur, ut, cùm reg
hujus caput ad eam magnetis partem, c
ſpectat ad Septentriones, applicatum, at
tuq; illius extorſum fuerit, eandem in ſe v
concipiat: & cùm ita ſuſpenſa exſtiterit
mobiliter in varias partes impelli poſſit, ſe
per in Septentriones inſita propenſione
feratur. Sic autem fiebat, ut Nautæ hoc
ſtrumento moniti, quamvis in profundo
lago verſarentur, & cœlum eſſet nubilum
caliginoſum, poſſent tamen ad Septentr
nis rationem curſum dirigere. Hanc aut
regulam, quia ad Acus ſimilitudinem pro
mè accedebat, *Acum navicularium* appe
bant. Deinde cùm facilimum ſit, huma
ingeniis addere ſemper aliquid ad ea, q
ſunt ſolerter inventa, aliam normæ rat
nem excogitârunt, qua poſſent exacti
quem curſum in navigando tenerent, rat
ne perſpicere. E virgulis enim ferreis fig
ram efficiunt lateribus paribus, angulis i
paribus, in rhombi ſpeciem deformata
Huic unam ex parte ſuperiore, alteram
in

ciore chartam orbiculatam adglutinant.
[...]netis autem adjuncta vi, sic figuram
[...] temperant, ut unus ex acutis angulis
[...]entrionem, alter Austrum respiciat: ex
[...]ssis verò unus ad Ortum Solis, alter ad
[...]identem spectet: Diametri autem orbis
[...]s longitudo figuræ longitudinem non
[...]dat, Habet autem orbis hic in medio
[...]um umbilicum affixum, ad eam formam
[...]um, qua diximus regulæ medium fabri-
[...]m fuisse. Per umbilicum illud igitur sty-
[...]spis immissa, orbem hunc suspensum
[...]tinet, qui non modò regulæ illius, de qua
[...]mus, vice fungitur, sed omnes ventorum
[...]ones, quorum flatibus navis impelli-
[...] in conspectu proponit. In charta nam-
[...]superiore Septentrio, & Auster, & Ori-
[...]& Occidens, & interjectæ inter hos ter-
[...]os regiones exactissimè describuntur.
[...]rmâ ad hunc modum constitutâ, hoc re-
[...]at incommodi, quòd opus erat, quo-
[...]navis fluctibus agitata, ut fieri necesse
[...], ut puppim aut proram, aut in alteru-
[...]m latus inclinaret, ut illa in profun-
[...] subsidens adhæresceret, neque motu
[...]ro in Septentriones dirigi posset. Ne
[...]em hoc eveniret, fuit solertissimè excogi-
[...]um. Nam vas ipsum paulò infra labrum

circulo æneo arctè constringitur. Utrinq
autem ab eo circulo virgula chalybea duct
in foramen alterius circuli majoris & exte
rioris, modico intervallo ab interiore distan
tis, immittitur. Virgulæ verò binæ ita sunt æ
quales & oppositæ, ut si ex utraque una
perpetua fieret, circularis illiùs spacii diam
trum contineret. Exterior autem circul
circa duas illas virgulas quasi circum axe
versatur. Rursus ab exteriore circulo aliæ b
næ virgulæ pari intervallo ad ambitum
veoli cujusdam orbiculati, intra quem h
machinatio continetur, simili ratione pe
ducuntur. Ita sunt autem hæ virgulæ ext
riores interioribus ex adverso constitutæ,
si duæ tantum ex illis quatuor directæ fi
rent, sese ad angulos rectos intersecaren
Cùm verò machinatio ex inferiore parte
nea & ponderosa sit, neque fundum atting
ullum, ita undique pellitur, ut medium l
cum teneat. Et cùm pensilis exsistat, ponde
suo nixa eâ ratione consistit, ut quamvis m
ximi fluctus navem jactent, ipsa semper
libellam directa permaneat. Sic autem f
ut nihil interveniat, quod normam ab
motu, quo in Septentriones fertur, imp
dire queat. Hactenus Osorius. Cui co
sentanea scripsit P. Bellonus *lib. 2. Singul*
ci

...v.16.& Petrus de Medina Hispan. *de arte na-vigandi lib.6.in pr.& lib.3.c.7.* ubi eorum argu-mentis, qui chartæ marinæ usum in forma plana propterea rejiciunt, quòd Mundus sit rotundus, respondet.

Nec verò solùm ad polos demonstrandos, nautico usui suam præstat opem ferreus o-culus in pyxide; sed ferè ad infinita. Maximè cognitus est usus Magnetis in ferreis obelis sciathericis horologiis, nam eis quiescen-tibus, stratam lineam ostendit ilicò à Se-ptentrione ad Austrum: unde à Gnomone ca-dentes umbræ diurnas horas demonstra-bunt. Utuntur & magnetino indice Metal-lici in venarum extensionibus. Nam sub-terraneis in specubus, in quo situ index, qui magnetem tetigerit, steterit, ab ea cœli par-te extendi metallorum venas cognoscunt. Præterea iis, qui ædificiorum ichnographi-as, imò Urbium, imò Regionum describunt, mirificum ministrant usum, dum situs angu-li capiuntur, & in papyrum transferun-tur. Utimur præterea in aquis ducendis, in aquæductibus, qui sub terra excavantur; in montris perforandis: in excavandis cuniculis, atque his immissis tormentarii pulveris cu-mulis, & obstructis spiramentis, ad exci-dendas ab imo arces, rupes & mœnia, iter

Alii pixydis usus.

ostendente pyxide. Sed & duarum pyxidum nauticarum operâ, quæ quidem Alphabeto circumscriptæ sint, amico longè absenti, et jam carceribus occluso, poteris incumbentia nunciare. &, ut amplius dicam, pendent ex Magnete principia motus, & alia mirabiliora: de quibus videatur Joh. Baptista Porta *lib. Magiæ Naturalis*. Tanta igitur cum sit Magnetis præstantia: nequaquam errasse putandus erit Bodinus, qui in tota rerum natura nihil eo esse admirabilius, & usum ejus planè divinum dixit. *in Methodo histor. cap. septimo.* cujus rei exactam rationem Magnus ille Scaliger aliam non reddit, quàm se nescire. Non enim in luce rerum tenui caligare, in mediocri cœcutire, in majore cœcos esse, in maxima insanire. *Exercitat. 131. ad Cardanum.* Nicander, & ex eo Plinius, appellatum autumant Magnetem ab inventore Magnete, armentario in Ida. Invenisse autem fertur clavis crepidarum & baculi cuspide hærentibus, cum armenta pasceret. *Plinius lib. 36. capit. decimo sexto.* Hinc navigia Indis a Æthiopibus nec pice lita dicuntur, nec compacta ferro, sed laqueis arctata. Caussam facti augurantur nõnulli; quia insint in eo mari ferrum ad se pertrahentes petræ. Id haud videtur verum: quoniam Romanorum classibus

Magnetis usus divinus.

ejus inventio.

qus illic res gerentibus, nil obvenit ejusmodi. Potior ratio; quæ de metalli promitur copia. Sed nec aliunde invehi licet, quando is fiat morte caveri traditur à Cœlio Rhodigino *lib.18. Antiquar.lect.cap.31. in fin.* respiciente fortassis ad Marciani Imperatoris Constitutionem, qua capitalem pœnam, bonis etiam Fisco addictis, subire decernitur, qui eduum cujusque generis arma, sed & ferri vel factijam, vel adhuc infecti quippiam hostibus ausus fuerit venundare. Perniciosum namque Romano Imperio, & proditioni proximum est (inquit) Barbaros, quos indigere convenit, telis, ut validiores fiant, instruere. *l. 2. C. quæ res export. non deb.* Ideoque nec animalia ad hostes licet traducere, quãvis *Alabarchiæ* vectigal, quod pro transductione pecorum alioquin inferri solet, fuerit remissum. *l. usurpationem. 9. C. de vectigal. Jacob. Cujacius libro octavo Observationum, cap. 37.* & nec vinum, oleum, aut liquamen, ne gustus quidem causâ eò transferre. *per text. in l. 1. C. quæ res export. non deb.* ne ejusmodi liquoris gustu admoniti Barbari arma in eos vertant; ideoq; eas regiones armis invadere studeant, unde sibi id liquaminis comparare possint. Sic enim Longobardos legimus à Narsete in

Arma, mentes & annona ad hostes non exportanda.

Alabarchia.

Italiam pellectos, & Gallos ab Hetruſcis, ut ex Livio *lib. 5.* Andr. Alciatus probe obſervavit *lib. 4. Dispunction. c. 11.*

Memini me de Navigationis periculo aliquid dixiſſe *lib. 1. Tit. de Navib. Trirem. & Quadrirem. fol. 247. 248.* quibus addendum omninò eſt, quod *Sapientiæ 14. verſ. 5.* dicitur, Navigantes exiguo ligno animas ſuas credere. Quod ipſum in memoriam mihi revocat illud Anacharſis: qui, dum interrogaſſet quendam, quanta eſſet ſpiſſitudo tabularum nauticarum: atque is, quatuor digitorum, reſpondiſſet: Tantillum, inquit, abſunt à morte, qui navigant. Id pulcherrimis verſibus expreſſit Juvenalis *Satyr. 12.*

Navigantiũ pericula.

Anacharſis.

I nunc, & ventis animam committe, dolato
Confiſus ligno digitis à morte remotus
Quattuor, aut ſeptem, ſi ſit latiſſima tæda.

Idem itaque Anacharſis roganti, Utrùm plures arbitraretur eſſe Mortuos, an vivos? Navigantes, & ipſe quærendo reſpondit, utro in numero ponis? dubitans nimirum, an inter vivos eſſent habendi, qui vitam undarum ac ventorum arbitrio commiſiſſent: ut eſt apud Plutarchum *in Apophthegm.* Hinc Cato Cenſorius dicere conſuevit, Trium

Cato.

qua

ſæ in vita egiſſet, ſe inprimis pœnitere: quòd arcana fœmimæ credidiſſet: ſi quis ſibi es abſq; fructu effluxiſſet: ſi quopiam navigio vectus eſſet, quò pedeſtri itinere pervenire licuiſſet; ſentiens periculoſam admodum eſſe Navigationem. Cui qui ſe commiſit, & mare turgidum tentavit, nullum mortis quantumvis immanem impetum videtur reformidare,

Et propè tam lethum, quàm propè cernit aquam,

ut canebat Ovidius. Id Navigantium periculum ſignificantiùs etiam expreſſurus Regius propheta David: Aſcendunt, inquit, uſque ad cœlos, & deſcendunt uſque ad abyſſos: anima eorum in malis tabeſcit. Turbati ſunt, & moti ſunt, ſicut Ebrius: & omnis ſapientia eorum devorata eſt. *Pſalm. 107. verſ. 26. 27.* ut merò, qui per mare iturus eſt, in mortis periculo dicatur conſtitutus. quod tamen, quoad juris effectum, ex iis interpretationem capit, quæ tradidit Jac. Menochius *de Arbitrar. Judic. libro ſecundo, caſu. 61.* Plurimum namque refert, quo tempore ſuſcepta ſit navigatio, Utrum cùm aperta, an verò clauſa adhuc eſſent maria. Quod ipſum

Davides.

Navigationis tempora.

ex Vegetio, de Mensibus loquente, quibus tutius navigatur, liquidò cognoscitur, *libro 4.* Ex die (inquit) tertia Iduum Novembr. usque ad diem sextum Iduum Martii, maria clauduntur. Nam lux minima, noxque prolixa, nubium densitas, aëris obscuritas; ventorum, imbrium vel nivium geminata sævitia, non solùm classes à pelago, sed etiam commeantes à terrestri itinere deturbat. Post natalem verò, ut ita dicam, navigationis, qui solenni certamine publicoque spectaculo multorum gentium celebratur, plurimorum siderum, ipsiusque temporis ratione usque in Idus Majas periculosè maria tentantur. Ex quibus verbis collectu facile est, quamdiu maria dicantur clausa. Rursus aperta ea voluit Gratianus cum Valent. & Theodosio à KL. Aprilis, usque ad diem KL. Octobris: tutam enim habitam iri, quæ intra id tempus suscepta fuerit Navigatio, satis innuit tex. *in l. quoties. 3. de Naufrag. libro undecimo.* Qua in re observandum est, *Navigationis natalem* Vegetio intelligi tempus Vernum, quo Mare, quod ob hyemis sævitiam clausum fuerit, navigantibus primùm aperiebatur. quo tempore quæ instituebatur, prima dicebatur Navigatio. Docet id Cicero *libro secundo.*

Mare clausum.

apertum.

Natalis navigationis.

Navigatio prima quæ dicatur.

Ep.

p. 6. ad Q. Fratrem, his verbis: Iidem ajebant, nunciare te *prima Navigatione* transmissurum. Nam paulò antè dixerat: atque adhuc *clausum* mare scio fuisse. Item *Epist. 4.* Tu mi frater, simul ac ille venerit, *primam navigationem*, dummodò idonea tempestas sit, ne omiseris. Licet id verbi aliter etiam possit accipi, ut Turnebus tradidit *lib. 24. Adversar. cap. 34.*

Utilis verò cumprimis erit illa Temporis distinctio, in condemnando vel absolvendo Nautâ pro mercibus submersis & naufragis. Nam si pelago merces is commiserit, congruo navigationis tempore; culpam commisisse non intelligitur, licet merces cum navi perierint. *l. utiq. 16. ff. de rei vindic.* secus sit tempore adverso (hoc est, non debito) navigatum iverit, & res naufragio peremta sit: tenebitur mercatoribus ex amissione, non secus ac si imperitum magistrum Navis exercitio præposuisset. *d. l. 3. & d. l. utiq. 6. in fi. l. qui petitorio. 36. in fi. ff. de rei vindicat. l. item quæritur. 13.* ibi, vel quo non debuit tempore. *& seq. ff. Locati.*

Nauta quãdo de mercibus submersis cõveniatur

Quòd si quis tamen vel Naufragum, vel Naufragium dolo malo suppresserit, pœnã Legis Corneliæ incurret. *l. ejusdem. 3, §. item is. ff. ad leg. Corn. de sicar.* Est autem *Naufragum*

Pœna supprimentis naufragium.

ſupprimere (ita enim, & non *Naufragium* legit Budæus) hominem è naufragio errabundum arripere, & in vinculis habere aut in ergaſtulo concludere ad opus faciendum. Id genus hodiè ſceleris & plagii ab Archipiratis perpetratur: qui homines incautos, in maritimis locis comprehenſos, in triremes rapiunt, & ad ſcalmum alligant, ut ſub flagellis remigent. Per *Naufragii* autem

Naufragii ſuppreſſio.

(quod verbi in omnibus ferè ita legitur exemplaribus) ſuppreſſores intelliguntur, qui naufragio ejectas res occultant. Quibus etſi mortis pœna olim inferebatur: cùm non mediocre flagitium audeat, imò peſſimus ſit & ſacrilegus, qui ſe ejuſmodi lucro mancipat, atque illos rebus ſuis defraudat, quibus aliquis miſericordiâ motus, vel de ſuo ſumtus ſuppeditet, quemque in corde circumferunt dolorem, leniat; quum præſertim graves cruciatus in bonorum amiſſione ſuſtineri, conſentaneum ſit. Quia tamen æquum non eſt, pro re materiali & fluxa, materiæ expertem & immortalem, animam nécpe capere; Leo Imp. capitali pœna ſublata, occultatorem pro re detenta quadruplum dependere ſancivit. *Novell. conſt. 64.*

Naufragi cur ſubitò caneſcant.

Facit etim Naufragii, quam ob oculos verſantem Mortis imaginem rectè dixeris,

periculum, ut compertum ſit aliquoties, ... qui ex illo præter ſpem ſalvi enatarunt, ... pentè canos evaſiſſe. Hinc Artemidorus ... ſomniorum interpretatione, Raſuræ ſo- ... nium ait Navigantibus naufragium ; Æ- ... otis, extremum vitæ diſcrimen, citra tamē ... ortem portendere : eò quòd Naufragi, & ... liuturno morbo ſe colligentes, radi con- ... verint : ut raſurâ periculi magnitudinem ... is teſtatam faciant. *Joh. Pierius lib.32. Hiero- ... ph.* Indubitatum verò eſt, nulla re citius ... omoveri canitiem, quàm curis, mœrore, & ... etu. Commemorantur enim nonnulli, qui ... præruptas rupes aucupii gratiâ, funis ope ... rvaſerant, ſoluto eo aut delapſo, deſpera- ... ndos præproperam canitiem accerſiviſſe. ... ec indigna memoratu eſt hiſtoria, quam ſi- ... olim à Franciſco Dilpho, Cæſareæ Maje- ... tis ad Sereniſſimum Angliæ Regem tum ... mporis Oratore narratam ſcribit Hadria- ... us Junius *in tract. de Coma, cap.10.* Ea ſic ha- ... et : Hiſpanus nomine Didacus ſive Diegus ... ſorius, nobiliſſima familia ortus, aulicę pu- ... læ amore captus, communicato priùs cum ... conſilio, in patula arbore & frondoſa abſ- ... nderat ſe (ea creſcebat in Hiſpaniis intra ... gii horti ſepta.) Interim fortuito catelli ... elitæi latratu pordita colloquii fides, Satel-

litum manui illum objecit. Comprehensus carceriq; inclusus, quòd capitale fuerat illi deprehendi, dictatâ ultimâ sententiâ ita inhorruit totus, ut Nox unica Juvenẽ eundem & Senem incanum viderit. Quo spectaculo motus Carcerarius, delato ad Ferrandum regem Catholicum prodigiosæ rei indicio, effecit, ut, capitalis legis rigore in benignitatem cõverso, Rex illum absolverit, dictitans pœnarum satis dedisse, qui præmaturã senectutem cum Juventæ flore commutasset. Similem historiam, quantum quidem ad insperatam Canitiem, audivi à quodam fide dignissimo: qui mihi pro certo adfirmabat, quendam fabrum in Hassia, cùm nocturno itinere à Cacodæmone sævissimè habitus esset ad auroram usque, una nocte caniciem spectabilem contraxisse metu.

Navigantes cur nauseent.

Verùm ad Navigantes redeo: quibus cùm ille ipse quem dixi Timor, cum etiam Odoratus inprimis nauseam quoque concitare solet. Odorem enim insuetum graviter sentimus: deque futuro ampliùs soliciti sumus, præsenti haud satis fidentes tranquillitati, proinde æstuans animus ac fluctuans, corpus simul concitat ac replet perturbatione. Propterea à *primo Canonis* Avicenna Mari (inquit) commeantibus plerumq;

acci-

cidit vertigo & corporis devolutio insimul
d & vomitis, fastidiente stomacho: mox
men resident omnia. Cæterùm ejusmodi
omitum haudquaquam retundendum sub-
ringendúmve, Medicæ scientiæ decretum
t. quoniam adversus ægritudines multas
æmunitio sit. quod ex Medicorum disci-
ina tradidit Cœl. Rhodiginus *lib. 26. cap. 13.*
x cujus jnsuper *lib. 27. cap. 17.* didicimus,
aufragos, vel in aqua pereuntes, primò
uidem ima petere; mox ubi computresce-
cœperint, emergere ac fluitare. Tabescens
uidem cadaver spiritosum fit; aër verò præ-
rctis poris ac meatibus, nec non pulmonis
vitatibus, quæ βρόγχια dicuntur, levis-
mum illud efficit, adeò ut supernatare va-
at. Proinde mandatum literis est, quendam
mari grassantem, cùm id sciret, consuevis-
eorum, quos enecasset, pulmonem conci-
ere, atque ita demum in aquam projicere,
uòd ita affectos comperisset non emerge-
. Quibus & hoc addo, si quando naufraga
efunctorum cadavera fluctibus evehun-
ur; fœminarum prona fluitare; virorum
upina: velut ipsâ Naturâ pudoris discipli-
am inter defunctorum corpora discernen-
. quod ex Plinio *lib. 7. cap. 17.* & Solino *cap.*
Annæus Robertus Aurelius scriptum reli-

In aqua pereuntes primò ima petunt, posteà emergunt.

Fœminæ cadaver pronū fluitat viri supinum.

quit, Magnam quidem esse docens apud o-
mnes castitatis commendationem: pudo-
tamen & continentiã in mulieribus & pue-
lis multò potiùs, quàm in viris requiri. *lib.*
Rerum judicatar. cap. 6. Nec abs re fuerit,

Natatoria.

veluti coronidis loco & de *Natatoria* sive n-
tandi arte pauca adjecero: quæ vel Aristot-
lis arbitrio Veteribus adeò utilis fuit habit-
ut eâ Juvenes suos robustiores fore credid-
rint, ad graviores quosq; labores perferen-
dos. Quinimò probri loco ejus ponebat-
inscitia. Sic n. in liberos deploratos habeb-
prōverbium: *Neq; natare, neq; literas didic*

Iul. Cæsar.

Et quidem si Julius Cæsar natandi fuiss-
imperitus; neque vitam, neque Comment-
rios suos salvos unquam conservasset: du-
in mare præcipitem se dare coactus, & na-
do ultra ducentos passus conficere: ut in n-
vim propinquam se reciperet, & à nimis sub-
itaneo ac improviso hostium incursu se in A-

Q. Sertorius. M. Scævola.

lexandria defenderet. Taceo Q. Sertoriu-
& M. Scævolam: quorum uterq; sola ben-
natandi arte, & quidem armis induti, ho-
stium impressionem evaserunt. Apud Agr-

Agrigentini.

gentinos certè, qui suo tempore omnes alic-
deliciarum cultu & sumtuum profusione it-
superabant, ut non dubitaverit Plato de illi-
scribere: *Perinde Agrigentinos ædificare, ac si vi-*

Ctum

[...]ri perpetuò forent; itemq́ue convivari, ac si semper [...]rituri: iidem, inquā, Agrigentini in hono[...]m *Gelonis* ædificari curabant magnis impē[...] & sumtibus *Natatoriam*; cujus ambitus [...]tem stadia continebat: profunditas verò [...]t viginti cubitorum. In quā derivatæ mul[...] aquæ fluviatiles, & rivuli fontani, ad aquā [...]idiorem reddendam, decurrebant. Cy[...]orum præterea copia, & varia piscium ge[...]ra adspectu pulchriorem & amœniorem [...]ldebant locum: ita ut *Natatoria* illa inter [...]racula mūdi eo tempore relata fuerit. Sed, [...] nihil in hoc Universo est perpetuum, tan[...]m & illa quoq; diu neglecta computruit & [...]llapsa est. ut ex Athenæo *lib. 12. c. 2.* & Dio[...]ro *lib. 11. c. 1.* Joh. Quercetanus retulit in suo [...]iætetico Polyhistorico, *Section. 2. cap. 11.*

DE TYPOGRAPHIA.
TIT. XII.

Typographiæ inventio.

NOtatu quoque digna est Typographiæ inventio: quæ in Germania reperta fuit anno 1440. Et invaluit opinio, quendam per Mare Germanicum & Balthicum navigantem, in Regio-

nem Chinensium, qui olim Seres diceba[n]tur, fuisse delatum eundemq́, cui Lusita[ni] cum celocibus suis se adjunxerant, an[i]madvertisse, imprimendi artem ibi exe[r]ceri. Visis itaq́ & probe consideratis typ[is] ac formis illis, in Germaniam reversum, [si]milem Chalcographiam concinnasse. qu[æ] maximo nobis hodiè & adjumento est & lucro: quandoquidem olim omnia neces[s]e esset calamo describerentur, quem in usu[m] multæ constitutæ erant tabernæ, in quib[us] nihil agebatur aliud, quam ut scriberetu[r]. Id quod multi laboris erat & sumtuum, [e]præsertim, qui libros sibi comparabat. Eg[o] paginas aliquot vide Chinæ impressas: et[si] memoriæ proditum non est, unquam il[lic] Typographiam exstitisse.

ejus utilitas.

NOTAE sive COMMENTARII.

Typographiæ cõmendatio.

Quod de Papyro & Charta scripsit Plini[-]us, ejus usu maximè humanitatem vitæ con[-]stare & memoriam, *lib. 13. capit. 11.* id non mi[-]nùs verè de Typographia quoque usurpave[-]ris

quàm miram typis excudendorum libro-
m artem, nulli nec utilitate, nec dignitate,
u ſubtilitate ſecundam Cardanus dixit,
17. *de artibus artificioſiſque reb.* & quam
m cum omnibus omnium Veterum in-
tis certare facilè poſſe, Johan. Bodinus
ſuit *in Methodo hiſtor. cap. 7.* quinimò ſi
phano Forcatulo credimus, non dubium
ſuperatam Rerum naturæ ferè munificē-
n, excogitata librorum excudendorum
one; cujus inventum, ſi verum fatemur,
do vitæ miraculo poſtponendum, ne no-
n quidem Muſæ æquabunt, licet cuilibet
n artis diſciplinævé inſtitutionem Veteres
gnaverint. *Forcat. lib. 4. de Imp. & Philoſ.*
lor. Ipſemet quoque Philippus Melanch-
on hoc artificium ait eſſe donum divinitus
neri humano cōmunicatum, hoc ſeneſcē-
mundi, vel potiùs ætate jā effœti ac fatiſcē.
ſæculo, ut renaſcētis in Eccleſia ſincerioris
ctrinæ, & aliarū neceſſariarū artiū ſtudia,
olàtis in lucē è tenebris omnis generis co-
ibus vetuſtis, inſtruerentur copioſa ſupel-
tile optimorum Scriptorum, quorum fuit
ctoritas ἀξιόπιςος, & ſublevatur imbecil-
s & ignavia hominū fatali languore tor-
ſcentiū. *lib. 5. Chron. ſub Friderico III. circa fi.*
fectū etiā hac induſtria eſt, ut, qui ſemel in

lucem prodierunt libri, non possint deince
oblivione posteritatis prorsus exstingui.
non desint, qui artem hanc omnium artiu
conservatricem dicãt, Sibyllino carmine ja
olim prædictam, in quo vates illa Antichi
stum lino periturum cecinit: dignam mehe
culè, cui non minùs, imò verò magis etia
parcatur, quàm Protogenis tabulæ: quam
cremaret Demetrius Rex, *Expugnator* cogn
minatus, ab ea muri parte locatam, qua e
cellens pictura nimis patebat obsidionis vi
lentiæ, Rhodum incendere noluit. *Plinius l*
7. cap. 38. Omninò si præclarum est & la
dabile egregia aliorum inventa ingeniis, l
bore, sudore, & vigiliis parta ad poster
transmittere, ne tempus edax omnibusq
exosa senectus, & oblivio semper invida m
moriæ noverca scientiæq; fraudatrix, ea n
bis ex animo eripiat: non vulgarem profec
laudem merebitur ars Typographica, p
quam res laudabiliter gestæ, artesq; plurim
præclaræ item animi nostri cogitationes
teris consignatæ, & cum his memoria cõse
vatur eorum, qui retroactis floruerunt sec
lis: quæ tamen absq; artis hujus adminicu
jã diu fuisset deperdita, & multi haud ita gr
ves cùm in literis, tùm in armis exantlatu
essent labores, nisi sperarent, eos Chalcogr
phi

giæ beneficio immortalitati conſecratos, ...â etiã vitâ longè fore diuturniores. Quòd ...clariſſim. inventorum ſolertia divinita...m olim quibusdam Mortalibus, commu...gentium conſenſione conciliavit: quia ...rſuaſæ, ducem vitę animum cœlitus deflu...ſſe, & ab eo aliquid eximium ad commu...m hominum ſocietatem inductum con...mplatæ præſtantis alicujus inveniendo in...ſtriam & curam ſtupentes venerabantur, ...ſumque autorem vel Deum, vel Dei (cujus ...præcipuum eſt, juvare mortales) internũ...um fatebantur ac prædicabant: cujus mul...exſtant exempla apud Joh. Langium *lib. 2. ...iſt. 3.* quo honoris titulo dignos cenſebis, ...ector, Germanos noſtros? quorum ſagaci...te & ſolertia inventum eſt anno 40. ſupra ...ille & quadringentos, artificium hoc Ty...pographicum imprimendi libros characte...bus ex metallo nigri cinereique plumbi, æ...s & ſtibii conflatis; Moguntiâ primos ex...udente, operâ *Joh. Gutembergii*, ut quidẽ Po...dorus Vergilius *lib. 2. de Rer. inventor. cap. 7.* ...almerius *in Chronicis.* Melchior Guilandi...us *in tract. de Papyro, mẽbro 26.* & Chaſſenæus ...n Catalogo gloriæ Mundi, *parte 11. conſider. 39.* ...um nominãt; licet à Petro Ramo *lib. 2. Scho...r. Mathemat.* Joh. Fuſt appelletur. Cui adſti-

Typographiæ inventio.

pulatur exēplar Officiorū Ciceronis in mē-
brana Mogūtiæ primò, ut putatur, impresso-
rū. Id in Bibliotheca Augustana adservatum
hāc in fine cōtinet inscriptionem: *Præsens M.
Tullii clarissimum opus Joh. Fust, Moguntinus ci-
vis, non atramēto, plumali canna, neq; ærea; sed arte
quadam perpulchra, manu Petri de Gernsheim
pueri mei feliciter effeci. Finitum anno 1466. die 4.
Mensis. Feb.* Quòd si primum hoc impresso-
riæ artis opus fuit: necessum est, ante id tem-
poris artem hanc potiùs tentatum, quàm in
effectum deductam fuisse: sive idem cum Fu-
stio Gutembergius, sive diversus ab eo fue-
rit. Certè in Purbachii tabulis Ars ea saltem
tentata appellatur. Utut sit: Germanis inven-
tionem hanc unanimi omniū consensu sem-
per attributam esse constat. paucos quosdam
excipio, qui sola stimulati invidia, vt Gēti no-
stræ laudem hanc irent ereptum, nihil fece-
runt reliqui; non dissimiles Gryphis Indicis,
qui, ut Ctesias scribit, aurum jugiter effodi-
unt, illo nunquam usuri, & tamen Bactros
aliosq; homines Indis finitimos studiose ab
auro arcēt, ut est apud Ælianum *lib. 4. de histo.
animal. cap. 27.* Sic cùm isti laudem hanc vin-
dicare sibi non audeant, nobis invidendo de-
trahūt; instar meretriculæ illius, quæ nec sibi,
nec collitiganti mulieri salvū volebat esse fi-
lium,

Gryphi Indici.

num. 3. *Regum.* 3. Sed quid dicant videamus.
[illegible]it ergo Joha. Petrus Maffeus *histor. Indicar.*
lib. 6. fol. 256. Chinenses literas imaginesque
subjectis prælo typis excudere, (quibus com-
mentis Europa recentibus adeò gloriatur)
vetustissimo in usu apud Chinas esse com-
pertum est. *Garzias ab Horto* autem typogra-
phicam ait tam vetustam, & semper apud
Chinenses usurpatam esse, ut omnem homi-
num memoriam superet, *lib. 2. Aromat. apud*
Indos nascent. cap. 38. Johannes Consalvus
Mendoza, artem istam unà cum ipso regno
Chinæ habuisse principium, & inventam à
quodam, quem incolæ instar Numinis ve-
nerentur. Idem tamen *Mendoza* menda-
cii hujus sui parum memor, paucis interje-
ctis lineis, quingentis plus minùs annis Im-
pressoriam artem Chinensibus scribit in usu
fuisse, antequam à Germanis usurpari cœpe-
rit. Quod si ita est, Regnum utique Chinen-
sium, quos *Seres* nominavit antiquitas, ultra
annos non ita multum duraverit, contra o-
mnium historicorum fidem, quibus Seres
inter populos satis vetustos recensentur: re-
fragante etiam Pancirollo nostro, qui re-
gnante Justiniano, Serici vermiculi ova Cō-
stantinopolim allata fuisse scribit, *Tit. 24.*
At constat, Justinianum anno post Chri-

Chinenses Typographiā excoluerunt.

ſtum natum quingẽteſimo ſexageſimo quinto in humanis eſſe deſiiſſe. Longè ergò antiquius ſexcentis annis Chinenſium regnum ſit oportet. Sed ſuccenturiatus his adſtiſtipulatur Jovius, dum *lib.14. Hiſtoriar.* Quod maximè (ait) mirandum videtur, in India ſunt Typographiæ artifices, qui libros (in quibus hiſtoriæ & ſacrorum ceremoniæ continentur) more noſtro imprimant, quorum longiſſima folia introrſus quadrata ſerie replicantur. Cujus generis volumen à Rege Luſitaniæ cum Elephanto dono miſſum, Leo Pontifex humaniter nobis oſtendit. Id genus pagellas clariùs etiam deſcribit *Maffejus*, his verbis: Ad ſcribendum arctas & oblongas adhibent è levi admodum ac tenui papyro pagellas: neq; verſus ab læva ad dextram ut Græci; neque ab dextra ad lævam, ut Hebræi; ſed ad imum ab ſummo perducunt. cujus generis impreſſum volumen, atque inde transmiſſum Romæ in Vaticano, itemque in Laurentiana Philippi Regis bibliotheca videre me memini. Hæc ille. Quibus tamen quid aliud efficiunt, quàm etiam alibi, extra Europam, Typographiã fuiſſe in uſu? Num ergò Germanos hanc in Europa inveniſſe negabunt? quod certè inde non conſequitur; neque etiam hoc illis largior, qui ſciam nihil in-

commodi esse, rem unam eandemque, & novam & Veterem censeri, relatione ad diversos populos. Sic namq; lues Venerea in Europa, Asia, Africa, vix centenaria esse cognoscitur, quæ Americam jam à mille amplius annis exercet. Idem potuisse Typographiæ accidere, quid vetat? *Vetus* ergò hæc est, respectu ad Chinenses habito: at *Nova* dicatur, quatenus à Gutembergio Moguntiæ est excogitata. Sed dices, Eam à Chinensibus in Germaniam derivatam. Dicit herclè verè *Mendoza*, dicit & *Jovius*, per Scythas & Moschos, ad incomparabile literarum præsidiũ, ad nos pervenisse. At quibus argumentis? Mendoza ait, Chinenses hoc affirmare: Jovius, se facilè id credere. Quid si Chinenses hoc affirmare non credam? nam ut ipsemet hos percontet, loci vetat distantia: neq; consilium est, ut faciam. quid si nec quod tu credis, Jovi, credam? nec etiam tibi ipsi? cùm sciam quàm dubia & suspecta tua fides sit. Audiamus Johannem Bodinum, gravissimum autorem. Cùm rogaretur Jovius (inquit Bodinus *in Methodo histor. cap. 4.*) cur simularet falsa, vera dissimularet? amicorum gratiâ id à se factum respondit. Ac tametsi superstites intelligeret suis scriptis fidem derogaturos: ea tamẽ intelligebat infinitæ posteritati cre-

Typographia & Vetus & Nova.

An à Chinẽsibus ad Germanos propagata.

Iovii fides nõ historica.

dibilia fore, quæ sibi suisque popularibus laudem essent allatura. Illud certè ad sempiternam memoriam testatum reliquit *Gorræus* Parisiensis, qui, quas finxit *Amadisi* fabulas, non minùs veras ac probabiles, quàm Jovii scripta fore confidit. Ferendum quidem esset, si pro salute Reipub. mentiretur: id quod Magistratibus Xenophon & Plato permiserunt: sed assentationis caussa mentiri, cùm omnibus turpe, tùm verò historicis turpissimum, &c. De his igitur quid statuendum sit, æquus æstimabit Lector. Illud mitere magis, ipsum etiam Hadrianum Junium Germanis Typographiæ inventionem non tantùm voluisse ereptum ire; sed & Moguntiacum insuper Faustum illum, qui primus ejus auctor passim audit, plagii manifestò insimulasse, & recidivam hanc divinæ istius artis laudem Batavis suis, & ex his civi cuidam Harlemensi, summâ confidentiâ adserere non dubitâsse, *in Bataviæ historia, cap. 17.* Cujus verba quid vetat hîc adscribere? Habitavit (inquit) ante annos centum duodetriginta (scripsit autem hanc historiam Junius anno 1575.) Harlemi, ædibus satis splendidis foro imminentibus è regione Palatii Regalis, LAURENTIUS Johannes, cognomento *Æditus*

Hadr. Iunius

Laurentius Æditus.

Cu-

stósve, (quod tunc opimum & honorificum munus familia eo nomine clara hæreditario jure possidebat.) Is fortè in suburbano nemore spatiatus, cœpit faginos cortices principiò in literarum typos conformare: quibus inversa ratione sigillatim chartæ impressis, versiculum unum atque alterum animi gratiâ ducebat, nepotibus Generi sui liberis exemplum futurum. Quod ubi feliciter successerat, cœpit animo altiora agitare: primumq; omnium atramenti scriptorii genus glutinosius tenaciusq;, quòd vulgare lituras trahere experiretur, cum Genero suo *Thoma Petro*, qui quaternos liberos reliquit, omnes ferme Consulari dignitate functos (quod eò se dicere ait, ut artẽ in familia honesta & ingenua, haud servili, natam intelligãt omnes) excogitavit, inde etiam pinaces totas figuratas additis characteribus expressit. quo in genere vidisse se, ait, ab ipso excusa Adversaria, operarum rudimentum, paginis solùm adversis, haud opisthographis. Is liber erat vernaculo sermone ab auctore conscriptus anonymo, titulum prẹferens *Speculum nostræ salutis*. In quibus id observatum erat inter prima artis incunabula, uti paginæ aversæ glutine commissæ cohærescerent, ne illæ ipsæ vacuæ deformitatem adferrent. Posteà faginas for-

mas plumbeis mutavit: has deinceps stañeas fecit, quò solidior minusq; flexilis esset materia, durabiliorq;. Faventibus, ut fit, invento novo studiis hominũ, quum nova merx nunquam anteà visa, emtores undique exciret cum uberrimo quæstu; crevit simul artis amor, crevit ministerium: additi familiæ operarum ministri, prima mali labes: quos inter *Johannes* quidam, sive is (ut fert suspicio) *Faustus* fuerit ominoso cognomine, hero suo infidus & infaustus, sive alius eo nomine. Is ad operas excusorias sacramento dictus, postquam artem jungendorum characterũ fusilium typorum peritiam, quæq; alia eam ad rem spectant, percalluisse sibi visus est, captato opportuno tempore, quo non potuit magis idoneum inveniri, ipsa nocte, qua CHRISTI natalitiis solennis est, qua cuncti promiscuè lustralibus sacris operari solent, choragium omne typorum involat, instrumentorum herilium ei artificio comparatorum supellectilem convolat, deinde cum fure domo se proripit, Amsterlodamum principiò adit; inde Coloniam Agrippinam, donec Magontiacum perventum est, ceu ad asyli aram. Ubi quasi extra telorum jactum positus tutò degeret, suorumque furtorum apertâ officinâ fructum uberem meteret.

Ioh. Faustus.

Nimi-

nimirum ex ea, intra vertentis anni spa-
tium, ad annum à nato Christo 1442. iis i-
stis typis, quibus Harlemi Laurentius fue-
rat usus,, prodîsse in lucem certum est Ale-
xandri Galli' doctrinale, quæ Grammatica
celeberrimo tunc in usu erat; cum Petri Hi-
spani tractatibus, prima fœtura. Ista sunt fer-
mè, quæ à senibus annosis, fide dignis, & qui
tradita de manu in manum quasi ardentem
tædam in decursu acceperant, olim se intel-
lexisse affirmat. Quicquid sit; Germania
certè nunquam sibi hanc laudem patietur
extorqueri; à grata posteritate meritissimò
illis Beroaldi celebranda versibus:

O Germania, muneris repertrix,
Quo nil utilius dedit vetustas,
Libros scribere quæ doces premendo!

Cæterùm Typographiam adeò diligenter
descripsit Christophorus Milæus, ut artem
ipsam quasi oculis videatur subjicere, *libr. 2.*
Histor. Universitat. Rerum, quibus adde, quod
de Atramento typico fictitio scripsit Forca-
tulus *lib. 4. de Imper. & Philosoph. Gallor.* Id e-
nim antiquos pictores indicasse ait, è resina
exusta. propter quod etiam officinas ædifi-
carunt fumum non emittentes, ut fuligo ex-

Atramentũ typographicum.

petita retineatur, referente Plinio *lib. 35. cap. 6.* Resinam autem de pinu & picea arbor[e] stillatam peti suevisse, & ex ea quoq; confic[i] scribentium atramentum, Dioscorides do[-]cuit *lib. 1. cap. 77.* Quare fit, ait Forcatulus, u[t] vulnera facta pinui, & ejus hilares lachrymas salubriores & preciosiores mortalium gene[-]ri existimem, quàm Myrrhæ Arabicæ suc[-]cum, ad oculorum præcipuè caliginem di[-]scutiendam mulgeri solitum. Nam & igno[-]rantiæ tenebras plusquàm Cimmerias, & longè tetriores nigra Resinæ fuligo propul[-]savit, & candorem lucemque admirabilem reposuit. Utinam verò, inquit Melanchthon tanto Dei munere grati uteremur, non a[d] obscurandam, sed illustrandam Dei glori[-]am, non ad disjungendas, sed copulandas Ec[-]clesias! Quo voto veluti colophonem capit[i] huic impono.

DE CHARTA.
TIT. XIII.

CHartæ etiam inventum satis est utile. Anteà enim majori cum sumtu scribebatur. Atq; ut de

hoc

paulò agam pluribus, dico, in palma- foliis primò scriptitatum fuisse, ut nius refert lib. 13. cap. 11. & Virgilius 3. innuit; ita de Sibylla canens:

Scriptum in foliis.

Insanam vatem adspicies, quæ rupe sub ima
Fata canit, foliisque notas, & carmina mandat.
Quæcunq; in foliis descripsit nomina virgo,
Digerit in numerum, atq; antro seclusa relinquit.
Illa manent immota locis, neq; ab ordine cedunt.

deq; est, quòd etiamnum folium Char- scriptum dicamus, etiamsi in palmæ fo- non scribatur. Posteà scribi cœptum in nuioribus arborum philyris, quæ inter sam corticem & arboris lignum sunt, & Latinis Libri dicuntur. Hinc usus ob- nuit, ut in quacunque materia scriptum , Libri tamen nomen retineatur. Sed im materia hæc fragilis esset, publica mo- umenta in plumbeis voluminibus, mox privata linteis confici cœpta: tandem in ceris scribendi modus: inventus,

In arborum philyris.

in plumbo.
in linteis.
in ceris.

Sumebantur tabellæ subtiles, in quas ce[...] protendebatur: posteà cum stylo ferreo l[...] teræ in ceram infigebantur. Sic evenit, [...] modus scribendi, Stylus *nominaretur. T[...] bulæ istæ apud Latinos varia sortitæ fu[...] runt nomina. Nam &* Pugillares *dic[...] bantur, à pungendo; &* tabulæ, *&* cod[...] cilli cerati: *sicuti eas IConsultus appella[...]* in l. librorum. 52. in princip, ff. de lega[...] 3. *Codicem autem nominabant lignum. Idq́ue etiam ante bellum Trojanum fuit ob[...] servatum. Nam ut Homerus* lib. 6. *Iliad[...] scriptum reliquit, Prætus Bellerophont[...] codicillos dedit, aliò deferendos. Non ig[...] tur video, qua fronte Iosephus edito con[...] tra Appionem grammaticum libro, ausu[...] fuerit scribere, Homeri ætate nondum et[...] jam repertas fuisse literas. Fundata poste[...] ab Alexandro Magno nobili illa civitat[...] Alexandriâ,* papyrus, *quæ veluti juncu[...] quidam est, in palustribus Ægypti, & qui[...] escentibus Nili undis, fuit inventa. Iun[...] cum enim illum, filis quibusdam acu ex[...] tractis, in subtiles philyras dividebant[...] quas* Chartam *ab urbe Tyri, cui Charta[...]*

nomen,

Pugillares.

Papyrus.

Charta.

-men, & quam prope juncus ille repertus -, nuncupârunt. Ideoq; cùm apud Lati- scriptores Chartæ nomen legitur, de -yro intelligitur. Id quod Vlpianus cla- demonstrat in d.l. librorum. 52. § char- -dum ait: Chartis legatis papyrum ad -rtas paratam non contineri. Sed & cùm -lemæus Philadelphus insignem biblio- -cam, in qua ingens librorum numerus -millia fermè voluminum septingenta -eretur, institueret, ut ait Paulus Orosi- lib. 6. cap. 15. Eumenes verò æmulatione -ctus, aliam, qua eum superare conaba- -, instauraret: evenit, ut Ptolemæus id -iscens prohiberet, ne papyrum ex terri- -io suo exportaretur, atque ut hoc modo -ultas Eumeni præcisa esset, Charta inde -nfecta, libros conscribendi. Verùm Eu- -nes id intelligens, Pergami alium confi- -ndæ chartæ modum invenit. Excoria- enim animalibus, è membranis pelli -oximis, chartam scriptioni aptam fecit. -æ Membrana, à tectu membrorum ani- -alium, vel quod corium aut pellem Lati- - Membranam dicunt, fuit nuncupata:

Eumenis & Ptolemæi æmulatio.

Membrana.

uti & Pergamena, *ab urbe Pergamo* [...] *qua primum fuit reperta, teste Plinio* li. [...] c.11. *Josephus tamen* lib. 12. Antiquit. [...] daicar. *author est, Eleazarum princip*[...] *Sacerdotum Biblia in subtilissimis mẽb*[...] *nis conscripta, cũ LXXII. Interpretibus* [...] *Philadelphum Ptolemæum modò nomin*[...] *tum misisse. Quid si ita est: dicamus op*[...] *tet, Membranam etiam ante Eumenem* [...] *pertam fuisse illam quidem; sed Eumen*[...] *magnam illius copiam præparari curas*[...] *& per Asiam ac Græciam divulgasse;* [...] *eoq; Auctorem ejus fuisse laudatum. C*[...] *in Italiam venissent Longobardi, è tabu*[...] *rasis subtilissimas fecerunt Schedas: qu*[...] *egomet sæpius vidi & legi, quanquam L*[...] *gobardicis literis consignatas. Deniq; e*[...] *cogitatum fuit, ex linteolis contritis &* [...] *quâ maceratis Chartam conficere, in q*[...] *magna cujusvis cum commoditate scrib*[...] *retur. Et hic quidem pristinum papyri n*[...] *men remansit: licet papyrus propriè Char*[...] *dicatur: Atq; ita breviter & historicè m*[...] *teria scripturæ concinnandæ apta & ia*[...] *nea, est descripta.*

Pergamena.

Papyrus ex linteolis.

NO[...]

NOTÆ sive COMMENTARII.

[T]estis est rerum magistra experientia, ve[r]umum esse, quod Pancirollus prodidit, in[t]alia vel hoc quoque nomine Chartæ in[ven]tum esse cumprimis utile, quòd majori [oli]m cum sumtu scribebatur, quàm hodie. [Ope]n scriptoris unius libri pluris olim veni[re s]olebant, quàm hodiè tota propè Biblio[the]ca: quandoquidem à quatuor hominibus [tan]tum librorum æreis typis excudatur, quã[tum] vix decem alii, quantumvis expediti [scri]ptores, integro anno exarare calamo po[tue]rint. Sic evenit, ut imminuto laboriosæ & [diu]turnæ scripturæ precio, etiam privatus [qui]libet non minùs abundanter sese jam vi[li p]ecunia libris possit instruere, quàm tum [ma]ximis sumtibus Respublicæ & Principes [se] potuissent comparare. Quod autem ait [Pa]ncirollus, *In palmarum foliis primò scriptita[tum] fuisse:* intellectus ad id fuit vulgatâ Plinii [lec]tione *lib. 13. cap. 11.* ubi tamen pro *palmarum* [fol]iis legendum esse *Malvarum foliis*, ex Gui[do Pa]ncirollo docuimus *lib. 1. tit. de Habitu Impera[torum] fol. 397. 398.* Cæteroquin in foliis stirpi[um] scripsisse antiquos, testatur etiam Virgi[liu]s:

Librorũ hodie comparãdorum commoditas.

Non in palmarum, sed malvarum foliis scriptũ.

1. in foliis scriptum.

——foliis ne tantùm carmine manda,
Ne turbata volent rapidis ludibria venti

Et Juvenalis *Satyra 8.*

Credite, me vobis folium recitare Sibyllæ.

Indorum scribendi ratio.

Et hunc quidem scribendi morem ab ip etiamnum Indis servari affirmat Hierony Osorius *libro secundo de rebus Emmanuelis L sitaniæ regis.* In scribendo, inquit, neq charta utuntur, neque papyro; sed stylo, foliis arborum sylvestrium, quas prop nonnullam similitudinem Palmas appella (ipsas verò palmas in India non pullula ostendit *ad Tit. primo hujus libri, fol. 120.)* teras exarant. Multorum verò seculoru memoriam, libris ad hunc modum fac diutissimè conservant. Multa ejusmo folia ita præcidunt, ut omnia longitudi paria sint: in quibus annales & res histo dignas literis mandant. Foliorum verò e tremitates perforant: iis autem compinge dis duo ligna complanata, & ad eum modu perforata conjungunt. Tum foliis ordi compositis, & lignis intrinsecns adjectis, trinque per foramina funiculos immittur & omnia complicant, & arctè devinciunt: quod, post ita compactum volumen: fut cul

orum utrinque superfluit, circa illud in-
vunt, & illud nodis adstringunt, Quoties
em legere volunt, nodos laxant, & folia
sus explicant, &c. Ex ista verò in foliis
bendi ratione usus obtinuit, ut Chartæ
pagellæ librorum, *folia* nominentur, ad
nc usque diem. Posteà scribi cœptum, ait
Plinio *lib. 13. cap. 11.* auctor noster, in te-
oribus arborum philyris sive libris, qui
s corticis sunt, ligno adhærens; ut plata-
fraxini, aceris, populi albæ, item fagi, &
i, &c. ut Alexand. ab Alexandro inter-
tatur *lib. 2. Genial. dier. cap. 30.* & obtentum
consuetudine, ut quacunque materia
ptum esset, Libri tamen nomen retine-
ur. Sic enim Dictys Cretensis libros ex
lyra fuisse, Q. Septimius prodidit, *in epi-
a historiæ illi præposita.* Sic & Ulpianus, Li-
orum appellatione contineri ait volumi-
sive in charta, siue in membrana sint, sive
quavis alia materia. Sed & si in philyra,
in tilia, aut in quo alio corio, idem erit
endum. *l. librorum. 52. in princip. ff. de legat.*
tio. Quo loco animadvertendum primò
, duo esse, Philyram & Tiliam: tametsi ar-
r, quam Latini Tiliam dicunt, à Græcis
ilyra appelletur. Philyra igitur & Tilia
on solùm arborem ita dictam denotat,

2. in philyris.

Philyræ & Tiliæ differentia.

verùm etiam ejusdem arboris bracteas, hc
est, tenuiores membranas inter lignum
extimum corticem latitantes. *Philyra* qu
dem tenuissimi corticis nomen est: *Tilia* v
rò aliquantò crassioris, minusque quàm ph
lyra tenuis, Docet hoc Plinius de Tilia arb
re ita scribens *libr. 16. capit. 14.* Inter cortice
& lignum tenues tunicæ multiplici men
branâ; è quibus vincula, Tiliæ vocantur, t
nuissimæ earum philyræ, coronarum lemn
scis celebres, antiquorumque honore. qua
re dictum à nobis est suprà *ad Tit. 2. fol. 25*

Libri in corio qui Vlpiano. Advertendum & illud est, per *libros in cor*
Ulpianum non intelligere de tergore an
malium factos, qui iidem sunt cum men
braneis, ut mox dicetur: sed qui è cortice a
borum à tilia differentium fiebant. Eteni
Corium non unam animalium tantùm pe
lem significat; sed quodcunque integume
tum, sive id plantarum fuerit, sive etiam r
rum inanimatarum, ut ex Plinio *lib. 15. cap*
18. & lib. 13. cap. 12. & Catone de re Rustica *ca*
18. docet Guilandinus: nulla Ulpianum r
prehensione dignum asserens, quòd libr
membraneos à libris in corio separaverit, a
que inter tiliam & philyram differentia
constituerit. quemadmodum è diverso ju

Laur. Valla. eum accusatum putavit à Laurentio Vall

ace

rrimo Jureconsultorum exagitatore *lib.6.* *ant.c.43.* in vocabulorum Libri & Volu-ais acceptione. *d.l.librorum.52.§.si cui.* quà-erè etiam hunc Alciatus conetur defen-e *lib.4.de verb.signif.n.24.*

Porrò partitur Plinius in privatos & blicos. hos quidem plumbeis laminis in se volutis confici solitos innuens; illos verò ieis, aut ceris, *li.13.cap.11.* De libris plumbeis ràt apud Hiobum *cap.19.* Quis mihi tribu-t scribantur sermones mei? Quis mihi , ut exarentur in libro, & stylo ferreo in mbi lamina, vel certè scalpantur in pe-? De linteis Livius disertè *Decad. prima quarti.* In tam discrepanti ait editione, ubero & Macer libros linteos auctores fitentur. Et mox: Licinio libros haud biè sequi linteos placet. Et paulò supe-s: Nihil enim constat, nisi in libros linteos oque anno relatum inter Magistratus fecti nomen. Vopiscus in Aureliano: Et is contentus non fueris, lectites Græcos, os etiam linteos requiras, quos Ulpia ti-bibliotheca, cùm volueris, ministrabit. ant verò libri antiquorum lintei, ut Gui-ldinus explicat: non quales nostri, qui & sine hæsitatione lintei dicendi sunt sed in am lineam descripti, non aliter quàm ho-

3. in plumbo.

4. in linteis.

die à pictoribus variæ rerum imagines in lin-
teis ſeu telis depingi ſolent. quas & ipſas Lin-
teas vocare, nihil vetat. Quibus non inep-
fortaſſis adjunxeris Parthorum veſtes, qu-
bus literas illi intexere malebant, quàm cha-
tas ex ſcapo papyri conſerere atque confic-
re. quod in tanta apud illos papyri cop-
meritò miratur Plinius *d. cap. 11.* Ceros ve-
quod attinet libros, iis intelliguntur Sch-
dæ, quæ erat aſſeres, ſive tabellæ ſectiles, n-
abſimiles ſcandulis, quibus tecta, regularu-
vice, in quibusdam locis teguntur. Eas I-
dorus *Scindulas* dicit, quòd ſcindantur, id e-
dividantur. *lib. 19. Etymolog. cap. 19.* quæ ut-
ſcribendum uſui eſſent futuræ, non tantù-
dolabra & aſcia parabantur; ſed & accurati-
expoliebantur, & inductâ cerâ ſolicitius il-
nebantur obducebanturque, ſuam præſerti-
ob duritiem minùs idoneæ, cùm ad literas -
cipiendas, tum easdem abolendas. Mos -
nim erat ferro, non calamo in ceris ſcribe-
quod Græcos & Thuſcos primùm factita-
teſtatur Iſidorus *d.lib.19.cap. nono.* Poſteà R-
mani juſſerunt; ne graphium ferreum q-
haberet. Unde & apud Scribas dicebat-
Ceram ferro ne cædito: inſtitutumque c-
ram oſſibus ſcribere, ſicuti indicat Atta
ſatyra, his verbis:

Literæ veſtibus intextæ.

3. in Cera.

Stylus ferreus.

imò oſſeus.

V-

Vertamus vomerem in ceram, mucroneq;
aremus
Osseo ———

...nquam *Stylum vertere* Ciceroni & Hora-
...ſt, inducere, & quod ſtyli parte aculeata
...otum erat, citò mox adverſa illius parte,
...latior fieri ſolebat, delere atq; expunge-
...chedæ porrò illæ, quoniam ex codice ar-
...um conſtarent, *Codicilli* diebantur; & à
...a illa forma *Tabulæ* ſive tabellæ: *Ceræ* ve-
...quia cerâ obducerentur; & quòd pun-
...do ſcriberentur, *Pugillares.* De Codicil-
...pud Jureconſultos paſſim, ſingulariter
...ò ceratis, aqud Ulpian. *in d. l. librorum. 52.*
... de Ceris & Pugillaribus Plinius *lib. 1. Ep.*
...t in proximo, inquit, non venabulum,
...lancea, ſed ſtylus & *pugillares:* meditabar
...ua enotabamque, ut ſi manus vacuas,
...nas tamen *ceras* reportarem. Plautus Cur-
...one:

Codicilli: Tabulæ Ceræ: Pugillares.

Dum ſcribo, explevit totas ceras quatuor.

...bellarum autem idem quoque Plautus
...minit in Pſeudolo, ubi amatorem indu-
...tabellas cereas ab amica ſcriptas perle-
...tem, quibus illa argentũ depoſcebat. quæ

quidem tabellæ, pro more puellis etiamnu
usitato, ita lepidis conscriptæ erant literis,
dubitabundus quæreret Pseudolus:

An obsecro habent gallinæ manus? nan
has quidem Gallina scripsit.

Tabella plerumque è buxo.

Etsi autem tabulæ sive pugillares illi ex var
ligni fiebant materia: buxeas tamen fr
quentissimo in usu fuisse video de his eni
signatè loquitur Propertius:

Ergò tam doctæ nobis periêre tabellæ,
Scripta quibus pariter tot periêre bona!
Non illas fixum charas effecerat aurum
Vulgari buxo sordida cera fuit.

Sic & ex buxo literæ quandoque fiebant, a
prima elementa pueris tradenda. Unde Hi
ronymus *ad Lætam*, de institutione Filii: F
ant, inquit, literæ vel buxeæ, vel eburneæ,
suis nominibus appellentur. Ludat in i
puer, ut & lusus ipse eruditio sit. Hujusmo

Cassianus stylis & pugillaribus interfectus.

pugillaribus, & stylis (ferreis tamē) discipu
lorum suorum confectus, atq; minutissim
ictibus excarnificatus in foro Cornelian
interiit Cassianus Martyr, si Prudentio cr
dimus, ita de ipso περὶ ϛεφάνων canenti:

Innumeri circùm pueri, miserabile visu,
Confossa parvis membra figebant stylis.
Unde pugillares soliti percurrere ceras,
Scholare murmur annotantes scripseran

Con

Conjiciunt alii fragiles inq; ora tabellas
Frangunt, relisa fronte lignum dissilit.
Buxa crepant cerata, genis impacta cruentis,
Rubetque ab ictu curva tundens pagina.
Inde alii stimulos, & acumina ferrea vibrant,
Qua parte aratis cera sulcis scribitur.
Et qua secti apices abolentur, & aequoris hirti
Rursus nitescens innovatur area.

...rò librorum materiam fuisse comperi, ...n tantùm folia plantarum, corticem ar...rum, plumbum, lintea, ligna cerata, de ...ibus hactenus diximus: sed & ebur, lapi...s, æs, intestina animalium, Chartas, Mem...anas. Codicum sive librorum eboreorum ...pianus meminit *d.l. librorum.52.in pr.* quos ...avius Vopiscus appellat *elephantinos*, iis ver...s: Ac ne quis me Græcorum alicui, vel La...orum existimet temerè credidisse, habet ...bliothecam Ulpia in armario sexto librum ...ephantinum, in quo hoc Senatusconsultũ ...rscriptum est, cui Tacitus ipse manu sua ...bscripsit, &c. Ut ridiculum sit illorum

6. in ebore.

Libri eborei: elephantini,

commentum, qui libros elephantinos di-
ctos autumant ab operis amplitudine, qua-
si Elephantorum proceritas & vastitas no-
minis ansam illis dederit. Lapideos verò li-
bros quod spectat, Enoch ille septimus ab
Adam magno, natus ante inundationem
terrarum anno tricesimo quarto supra mil-
lesimum, cùm vaticinatus esset de judicio
futuro, tam aquarum diluvii, quàm confla-
grationis, ut est apud Judam Apostolum
in Epistola Catholica, & siderum prætereà co-
gnitionem ac scientiam meliorum rerum
posteris communicasset; vaticinium hoc su-
um, & disciplinæ præcepta, ne qua scilicet
ætas labésve hominum noticiæ & memoriæ
ea subtraheret, duabus inscripsit columnis
alteri lapideæ, alteri latericiæ: ut si latericiam
unam diluvio deleri contingeret, altera la-
pidea superesset, quarum hanc Josephus *lib. I.
Antiq. Judaic. cap. 2.* suo adhuc tempore in Sy-
ria exstitisse testatur. Herodotus quoq; *in U-
ranie* tradidit, Themistoclem etiam tempore
Xerxis literas bene longas in lapidibus inci-
disse, quas postero die Iones Artemisium
venientes, legerint. Et Jamblichus dogmata
occultę doctrinę se sumsisse fatetur è colũnis
Mercurii, easque columnas ait Assyriorum
& Ægyptiorum disciplinis fuisse plenas, *in
lib.*

7. in lapidibus.

Enochi columnæ.

. *de Misteriis.* Ab his enim & Chaldæis Io-
phus monet, antiquarum rerum historiam
quirendam esse: quorum fuit institutum,
eorum sacerdotes & Philosophi circa scri-
endam historiam versarētur. Mirari se igi-
r, inquit, eos, qui tantùm in historia Græ-
s tribuunt: cùm ipse docere paratus sit,
ræcos non modò adulto jam mundo, sed
iam propemodum senescente natos, eorū-
ue inventa omnia esse recentia. Quapro-
ter flamen ille Ægyptius, Soloni dicebat,
ræcos semper esse pueros, nec quenquam
n Græcia senem reperiri. Adhæc ait Jose-
hus, quòd si non vanis opinionibus accom-
nodare assensum volumus, sed ab ipsis rebus
eritatem sumere, universa quidem apud
ræcos recentia invenimus; heri, ut dicitur,
cta, aut nudiustertius: Urbes, inquam, con-
itas, artium commentationes, & leges po-
ulis scriptas. Proinde qui vetustæ historiæ
eritatem nosse cupiat, hunc opertere dicit
b Ægyptiis, Tyriis & Chaldæis exquirere.
Ex quibus auctoribus Josephus mira diligē-
iæ sacræ historię auctoritatem confirmavit,
n duobus illis libris qui inscripti sunt, *de An-
iquitate Judæorum*, refutatorii contra Appio-
nem illum Grammaticum, quem Tiberius
Cęsar cymbalum mundi vocabat: cùm, ut ait

Ab Ægyptiis antiquitas petenda.

Græci semper pueri.

Appion Grāmaticus.

Plinius *in præfat. de Vespasian.* publicæ famæ tympanum potiùs videri posset. Taceo infinita illa monumenta marmorea, argumentum lapideorum librorum satis videns interim præbentibus fastis illis, Romæ in Capitolio etiamnum conspicuis.

g. in ære. In æs verò scripsisse quandoque Veteres, dubium non est: asserente præsertim Plinio, usum æris ad perpetuitatem monumentorum jam pridem translatum esse, tabulis æreis, in quibus publicæ Constitutiones inciduntur. Sic Tullius *in Catilinaria* ait, Æra Legum in Capitolio fuisse tacta de cœlo. Constat enim Leges XII. Tabb. fuisse in æs incisas, atque in foro propositas: & æ rearum tabularum tria millia, quibus publica monumenta incidebantur; quæ simul in Capitolio conflagraverant, Vespasianum Augustum, ut restituerentur curasse, cùm exemplaria, ex quibus illa transcripta fuerant, undiq; investigasset. Sic apud Livium *Decad. 1. lib. 2.* legimus, fœdus ictum cum Latinis fuisse insculptum in ænea columna. Sed & *1. Machab. cap. 8. & 14.* tum Romani, tum Spartiatæ dicuntur rescripsisse Judæis tabulis æreis, quas Hierosolymam miserunt de stabilienda cum eis amicitia & societate. Nec dissimulandum est, quod Plato

to *in Minoe* scribit, Talum apud Cre-
ses tempore Minois & Rhadamanti cir-
ntulisse per totam insulam tabulas æreas,
quibus leges erant insculptæ. Unde etiam
us sit nominatus. De hoc Talo ridicula
rrantur, quæ animi caussa hisce comen-
iis inserere placuit. Ajunt enim hunc
ulcano ex ære fuisse fabrefactum, Minoi-
e dono missum ad Cretensis insulæ tute-
n. Ter enim in singulos annos insulam
ibat, excubias agens. Unde Apollonius
Argonautic. in fin. ter Cretam pedibus æ-
is lustrantem nominat. Scholiastes ibi an-
tat, toto corpore æreum fuisse, præter tu-
rculum quoddam in imo calcaneo, tenui
embrana tectum; qua dirupta, mors ei fa-
iter constituta fuerit. Zenodotus *in pro-
rbiis* Simonidem allegat, novæ fabulæ au-
orem, qui dicat, Talum æreum virum, pri-
quam in Cretam perveniret, in Sardiniam
cessisse, ubi non paucos mortales neci de-
erit. Eustathius *in 20. Odyss.* narrat, Eum.
uando necare aliquem voluerit, in ignem
silire solitum fuisse: quandoquidem id si-
e vitæ periculo præstare poterat, quòd ære-
s esset, mox autem, ubi ita incaluisset, ut cā-
eret, comprehēsum morti adjudicatum pe-
ori suo admovisse exussisseq;. Propi⁹ vero

Talus æreus.

est, Æreum sive *æripidem* fuisse dictũ Talum, quòd legum in æneis tabulis incisarum, & circumlatarum per universam Cretam fuerit observantissimus. quemadmodum & *Ragnachildam*, Theodorici Gothorum Regis uxorem, Najadum unam & anserinis fuisse pedibus fabulata est vetustas: non quòd anseris natatiles pedes habuerit, sed quòd aquis & fluminibus mirum in modum oblectaretur, & pedibus prædita esset molliusculis, & anseris plumâ candidioribus. Adeò Veteres anxiè in singulis Heroidum particulis pulchritudinem ac colorem notarunt. Hinc illud Homeri *Iliad. 9.* Dea Thetis pedibus argenteis: θέα θέτις ἀργυρόπεζα. Sic enim Achilles matrem suam vocat, Pindarus Venerem. Atque Nicen pulchros talos habentem Hesiodus posuit *in Theogon.* Sic quo tempore Alemani cum Gallis, Conrado Imperatore ductante, res repetitum in Syriam & Hierosolymam iverunt, Manuele Comneno Constantinopolim tenẽte, Nicetas ait fuisse mulieres Germanicas, virorum instar equitantes, martio vultu atque habitu, Amazonica prorsus audacia: quarum illustrissima, altera prorsus Penthesilea, ob fimbrias & limbum vestium auro intertextũ *Auripes* vocabatur. *Nicet, in gestis Manuelis, anno 1147.* Unde etiam liquet.

Ragnachilda an anserinis fuerit pedibus.

Argentipes.

Auripes.

[illegible]uet, extrema vestimenti aurea vel argen-[illegible] pedibus olim quandoque attributa: ita ut [illegible]stimem (ait Forcatulus) Herculem non [illegible]m fœmina ancipitis naturæ, serpentem ad [illegible]nora usque referente, concubuisse, & Scy-[illegible]am, qui genti nomen dedit, progenuisse, ut [illegible]tat Herodotus *lib. 4.* sed cum puella claris-[illegible]na, quæ stolam squamis aureis ardentem & [illegible]feriora corporis velantem gestarit, quæ ve-[illegible]est Stephani Forcatuli interpretatio *lib. 6.* *Imperat. & Philosoph. Gallorum.* Ut verò [illegible] de libris ex intestinis animalium factis ali-[illegible]uid dicam: video horum mentionem fieri [illegible] Malcho Byzantio Sophista, *in historia, quã [illegible] Imperio Constantini usq; ad Anastasium dedu-*[illegible]t Georgio Cedreno *in compendio historiar.* à [illegible]undo condito, usque ad Isaaceum Comne-[illegible]um Imperat. & Johanne Zonara *Annalium* [illegible]*m. 3.* qui regnante Basilisco scribunt Con-[illegible]antinopoli exorto incendio, ipsam Basili-[illegible]am cum Bibliotheca conflagrasse, in qua [illegible]entum viginti millia librorum fuerint re-[illegible]osita; inter quos fuisse perhibetur Draco-[illegible]is intestinum longitudine pedum centum [illegible]iginti, habens inscripta literis aureis Ho-[illegible]meri poëmata, Iliadem & Odysseam, cum hi-[illegible]toria rerum ab Heroibus gestarum. Restat, [illegible]t de libris & Charta & membrana confectis

Fœmina ancipitis Naturæ.

9 in intestinis animalium.

dicamus. Differt autem Charta à Papyro, u[t] effectum & materia. Ex papyro enim Char[ta] efficitur. ut rectè ab Ulpiano responsum si[t] Chartis legatis, neque papyrum ad charta[m] paratam, neque chartas nondum perfecta[s] contineri. *d.l. librorum. 52. §. chartis. 6. ff. de lega.* 3. Papyri autem duæ recensentur species: alte[ra] ra Ægyptia; altera ei affinis & similima. D[e] hac posteriore nihil hic attinet dicere. At il[-] lius Ægyptiæ descriptio apud Plinium exsta[t] *lib. 13. cap. 11.* his verbis: Papyrum ergo nasci[-] tur in palustribus Ægypti, aut quiescentibu[s] Nili aquis, ubi evagatæ stagnant, duo cubit[a] non excedente altitudine gurgitum, brachi[-] ali radicis obliquæ crassitudine, decem no[n] ampliùs cubitorum longitudine, triangulis lateribus in gracilitatem fastigiatum thyrsi modo cacumen includens. Hinc Charta præparabatur in hunc modum. Scapus nam[-] que, hoc est, caulis papyri, amputatis utrin[-] que extremitatibus, utpote minùs ad chartas conficiendas idoneis, dividebatur secundùm longitudinem in duas partes æquales: à qui[-] bus posteà abripiebantur singulares philyræ, sive bracteæ, quæ quò longiùs ab extimo sca[-] pi cordice distabant, eò erant præstantiores, & quò cordice appropinquabant magis, eò deteriores, Unde varia chartarum genera ap[-]

20. in Charta scriptitatum.

Papyrus Ægyptia.

Chartæ præparatio.

para-

[...]cabantur, de quibus posteà. Interim no-[...]dum, apud Plinium pro illis verbis, *diviso* [...], &c. legendum ex Guilandini sententia, [...]*iso Scapo* in prætenues, sed quàm latissimas [...]ilyras, quando & dicat Auctor Schedas, [...]c est, bracteas tanta constare longitudine, [...]anta potest esse scapi ipsius papyri, se-[...]minibus, id est, extremitatibus utrinque [...]putatis. Etenim extremitates caulium [...]pyri amputabantur, quòd essent ad char-[...]um usum ineptæ: altera quidem, quam [...]imum vocari ait, propter nimiam meatu-[...]m laxitatem, qui nec in arefactis philyris [...]ire solent; altera, quæ comam inutilem de-[...]emque sustinet, sive, ut Plinii verbis utar, [...]æ thyrsi modo cacumen includit, propter [...]acilitatem, bracteas nec semidigitum latas [...]ntinens, & ob ariditatem alioquin divi-[...]ntibus minùs obediens. Taceo, quòd opus [...]it ferro acutissimo subtilissimoque, tres di-[...]tos lato, quo ramenta sive philyræ à scapo [...]vellebantur, acu eam ad rem nihil emolu-[...]enti præstante, sed inutili prorsus abjicien-[...]dque. Ex philyris autem illis sive schedis aut [...]bulis (*philyra enim, ramentū, papyrum, tabula, [...]heda, cutis, plagula, corium, statumen, subtegmen, [...]gina, tænia*, pro uno eodemque in hac dispu-[...]atione usurpantur à Plinio) à caule papyri

Philyra homonymia.

distractis, ex alteris quidem recto situ sub-
stratis, alteris transversa positione superin-
jectis, chartæ conficiebantur, vel, ut Plinius
ait, texebantur, præbente glutinis vicem Ni-
li aquâ; non illa clara & limpida, sed turbido
liquore, ac pingui terrarum succo coinqui-
nata. Cæterùm schedæ, quæ primò supinæ
tabulâ, id est, *recto philyræ situ* substernebantur,
ea longitudine, quam thyrsus papyri, præse-
ctis hinc inde extremitatibus, ut dixi, præ-
ferebat, citò mox alteris pagellis in transver-
sum superinductis, perfectionem suam con-
sequebantur, à qua demum accipiebant, ut
Chartæ vocarentur, essentque. Porrò gluti-
natæ in chartæ etiam malleo tundebantur,
& rugatæ extendebantur ictibus atque com-
planabantur. Docet hoc idem Plinius, cùm
de glutino, quo Charta deterior iterum te-
xebatur, in hæc verba scribit: Posteà malleo
tenuatur, & iterum glutino percurritur; ite-
rumq; constricta erugatur atque extenditur
malleo. Quocirca Ulpianus in *malleatos, &
non malleatos libros* distinguens: Unde, inquit,
non malè quæritur: si libri legati sint, an non
contineantur necdum perscripti? & non
puto contineri: non magis quàm vestis ap-
pellatione nondum detextam. Sed perscripti
libri nondum malleati, vel ornati contine-
bun-

tundebatur malleo.

Libri malleati.

[...]untur. Proinde & nondum conglutinati [...] emundati continebuntur. *d. l. librorum, 52.* [...] *Unde. 5. ff. de leg. 3.* Octo autem chartarum [...]cies exponuntur à Plinio. *1. Claudia*, quam [...]audum Cæsarem primò confecisse ait ex [...]gusta, sive Hieratica, adjectâ ad binas ejus [...]ilyras, quibus conserta erat, tertiâ bracteâ, [...]ad undecim digitorum latitudinem, alio-[...]m duorum mensurâ. 2. *Hieratica*, sic dicta, [...]òd prisci mortales eâ ad religiosa volumi-[...] utebantur: posteà verò adulatoriis nomi-[...]bus *Augusta, Livianaq;* appellata: Sicuti [...] ob auctoritatem in epistolis ei relictam, [...]*istolaris*, & quoniam epistolæ adscriptam in [...]mine salutem haberent, *Salutatrix* Martiali [...]icitur:

Chartarum species.

Marcus amat nostras Antonius, Attice, Musas,
Charta salutatrix si modò vera refert.

[...] *Fanniana*: à Q. Rhemnio Fannio Palæmo-[...]e, celebri Grammatico: quem Suetonius [...]*n lib. de Illustribus Grammaticis*, scribit offici-[...]as promercalium chartarum exercuisse. Hic enim poliendo Romæ chartam Amphi-[...]heatricam, cùm ex proletaria, deterioque [...]ugustiorem atque elegantiorem confor-[...]masset, visus est novam speciem constituisse, Fannianam de suo nomine appellans, reli-

ctâ in suo Amphitheatricâ non interpo quæq; mangonium sui artificii experta no erat. 4. *Amphitheatrica*, seu, ut mavult Gui landinus, *Athribitica*, à confecturæ siue præ fecturæ loco. Inter alias enim Ægypti præ fecturas, quarum Sesostrim triginta sex con stituisse Diodorus refert *lib. 2. Rer. Antiquar. cap. 1.* erat enim Athribitica: cujus Strabo Ptolomæus, Stephanus, alii meminêre. Atq; hæc Amphitheatrica charta à Fanniana tan tum discrepat, quantum adamas, smaragdus, carbunculus, gemmæ aliæ, à scalptis & perpo litis differunt; & quantum mulier, animali fastuosissimũ, surgensè strato dissidet à seips postquam crines fluentes composuit, vultu lavit, & molli ac splendido amictu induta est. 5. *Saitica*, ab oppido Sai. 6. *Tæniotica.* Guilandi nus legendũ docet Tanitica, à civitate Tani quæ hodiè Damiata vocatur: eò quod Tænia locus (cui ob angustã longitudinem hoc no men est, & unde Tænioticam chartam dicta putamus) extra Deltam situs sit: Papyrum autem in Ægypto extra Deltam non gigni Plinius dixerit. 7. *Emporitica*, ἀπὸ τῶν ἐμπόρων id est, à mercatoribus cognominata: quæ, q scripturæ inepta erat, mercibus involucra præbebat. 8. *Macrocollum:* à majoribus coriis seu bracteis cognominatum. Nam κόλλα, au

ctore

...re Hesychio, significat dorsi bovis coriũ, ... quo glutinum excoquitur. μακρὰ autem ...m interpretatur μεγάλα. Quanquam ...em Macrocolla magnitudine reliquas ...rtarum species longè excellerent, quippe ...æ mensuram sedecim digitorum, nec rarò ...atuor supra viginti attingebant: tamen ...òd volentes unam ex eis membranam re...ndere, non sine aliarum injuria tæniarum, ...plurium dilaceratione plagularum mo... id possent, inter illaudatas habebatur.

... *Membranis* verò, quæ & ipsæ scriben... materiam Veteribus suppeditabant, quid ...tam? Equidem usum harum antiquissi...um video. Nam & *Diphtheram* sunt qui ...terpretentur pellem Capræ, quæ Jovem ...târit: in qua creditum est antiquitus illũ ...nnia scribere, quæ fierent. Unde quæ nec ... historicorum literis exstarent, nec in ho...inum memoria servarentur, ea velut ex *Jo...s Diphthera* petita dicebantur. Discimus et...m ex Herodoto historiæ parente, Jonas o...m byblos dixisse diphteras, veteri ex con...etudine, quòd byblorum, hoc est, papyri si...e chartæ inopiâ, pellibus uterentur tum ca...rinis, tum ovillis Prisca consuetudine (in...uit in Terpsichore) chartas Jones appellant ...elles, quòd aliquando penuriâ chartarum,

II. in Membranis scriptum.

Diphthera.

pellibus caprinis ovillisq; utebantur. Adhu
quoq; ad eam usq; memoriam multi barba
rorum in talibus pellibus ſcribunt, &c. Ne
deſunt, qui ſub pelle velleris aurei, quod Ar
gonautæ ex Colchide advexerunt, intelli
gant Diphtheram, hoc eſt, librum ex mem
branis Veterum more confectum, & arcan
artis ejus, quam Chimiam vocant, pandentē
quo ſcilicet auri conficiendi ſcientia cōtine
retur: Meritoq; membranam eam appellat
fuiſſe auream, propter emolumentum, quo
ex ea acquirebatur. Nec enim obſcurum e
Veteres ea dixiſſe aurea, quæ magnum ſup
peditarent emolumentum & reditum, ſiv
agri bonitate, ſive pecore aut lanificio. Hin
Martialis de Beti fluvio:

Vellus aureum.

Aurea, quæ lucroſa.

Betis olivifora crinem redimite coronâ,
Aurea quæ nitidis vellera tingis aquis.

Quocirca factum eſt, ut pecudes ipſæ aurea
pelles habuiſſe ferantur: qualis fuit Argi
Atrei, quam ſibi Thyeſten ſubduxiſſe queri
tur: ut in Colchide Æeta Rex, ad cujus arie
tis pellem Jaſon profectus eſt, & ſocii Argo
nautæ, regii ſanguinis & animi, qui regio
nem gregibus & opibus nobilem invaluerunt
ſi Varroni credimus *lib. 2. de Re ruſtica, capit. 1*
quem laudat & ſequitur Stephan. Forcatu
lus *lib. 1. de Imp. & Philoſoph. Gallor.* A quibu
etiam

m ſtare videtur Cœlius Rhodignus, qui
odem Varrone vellus aureum in ovibus.
ritatis nomine intelligendum aſſerit *lib.*
Antiquar.lection.cap.1. Rectè charitatis no-
ne. Eſt enim Aurum hominibus chariſſi-
m, nec ullum ab his pluris fit metallum.
ratius *lib.1. Ode.5.* de Pyrrha:

Aurum, quâ charum.

Qui te nunc fruitur credulus aureâ,
ſt,chariſſimâ ſibi,multumq; amabili & o-
tâ. quo ſenſu etiam Mediocritatem vide-
ſt dictam auream *lib.2. Ode.10.* quòd cha-
ima nobis,optima & precioſiſſima eſſe de-
at. Oves ſanè tanto in honore habuernnt
teres, ut ex iis ſolummodò opes fieri exi-
mârint: & pecuniam atq; peculium omne
ecudibus & gregum numero olim cenſu-
nt: eaq; de cauſſa Maronianus Corydon
itias oſtentaturus ſuas, dixerit;

Divitiæ olim in pecore.

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ,
eoq; fictum, Oves olim lanam auream ha-
iſſe. Hinc *Mallophoros* Cereris cognomen-
m eſt in Megaride; ab iis fortè impoſitum,
i Mortalium primi Oves connutrire cœ-
rint. Siquidem lanam Græci dicunt μαλ-
ν. ex quo & Idam μαλλοῖην vocarunt, velut
ολυπρόβατον, id eſt, ovibus abundantem. Si-
iliter cùm Hercules ex Aphricana victo-
a nihil præter Oves abegiſſet, *aurea mala* ſe-

Aurea mala.

cum asportasse fabulosè dictus est. μῆλον enim veteri consuetudine *Ovis* capraq; dicitur: & eadem locutione etiam *pomum* usurpatur. quod post Rhodiginum itidem & Joh. Pierius annotavit *lib. 10. Hieroglyph.* Sed ut ad membranas redeam, constat utiq; ex Josepho, Diphtheras illas, quæ antiquitus ad scribendum adhibebantur, nihil à Pergamenis ex urbe Pergamo (unde illis nomen) ab Attalo rege missis differre. Sic enim *lib. 12. Antiquitat. Judaic. cap. 2.* scribit, ex Gelenii interpretatione: Ut verò senes illi venerunt, cùm muneribus à Pontifice missis, & cùm membranis, quæ Legẽ aureis literis inscriptam cõtinebant, primùm de libris eos rogavit, ut verò ex involucris depromtos obtulerũt, multum diuq; miratus membranæ subtilitatem, & commissuras, quæ ita latebant, ut visu discerni non possent; gratias se illis habere dixit, qui venerint; & majores etiã ei, qui miserit: sed longè maximas Deo, cujus Leges attulerint. Loquitur aũt Josephus de LXXII. Interpretibus, quos tam Græcæ, quàm Hebraicæ linguæ peritos Ptolomæus, non quidem *Lagus*, quòd Irenæus credidit, sed *Philadelphus*, tertius ab Alexandro Ægypti Rex, Tertulliano, Eusebio, Epiphanio, Philone, Josepho testibus, inflammatus desiderio sacros

Diphtheræ eædem, quæ pergamena.

LXXII. Interpretes.

cros

...os Judæorũ libros cognoſcẽdi, curavit in-
...ntib. ab Judæa expenſis Alexandriã addu-
... quorum ſtudio ac diligentia vetus, ꝙ vo-
...nt, Teſtamentum monetâ percuteretur
...ræcâ. Sed veritus, ne, ſi invicẽ conſultarent,
...ritatem abſconderent, eos omnes in inſula
...haro in ſingula cõtubernia ſeparavit, juſſit-
...ue ut quiſq; ꝓ ſe librũ eundem transferret,
...q; eo in ſingulis libris ordine ſervato, ope-
...q; perfecto, omnib. mox convocatis, & ꝑ
...bros ſingulos interpretationem ſuam uno-
...uoq; ꝓferente, ita omniũ ſententiam ean-
...em eſſe conſtitit, ac ſi ab uno tantùm tradu-
...tiones omnes emanaſſent. Idq; Philo Judæ-
...s, de quo illud circumfertur, Aut Plato Phi-
...onizat, aut Philo Platonizat, *li 2. de vita Moy-*
ſ; Juſtinus Martyr, *in orat. ad gentes*, & Irenæ-
...s *lib. 3. adverſ. Hæreſes, c. 25.* incunctanter affir-
...nant. licet Auguſt. *in Epiſtola quadam ad D. Hieron.* rem aliter geſtam narret. Cæterùm is
...quoq; Ioſephi locus à nobis adductus argu-
...mento eſt, non tantùm Diphtheras Veterũ
...nihil differre à membranis ſive pergamenis,
...poſtea ſic dictis: verùm etiam multò anti-
...quiorem eſſe membranarum inventionem,
...quàm Varro tradidit, & Plinius credidit.
Nam Eleazarus princeps ſacerdotum, per il-
...los LXXII. Interpretes libros ſacros ad Pto-

Membranarum uſus etjam ante Eumenis æmulationem.

lomæum Philadelphum tunc primùm regnare incipientem misit: at Æmulatio, quæ inter hunc Ptolomæum & Eumenem Pergami regem (quem Ælianus & Hieronymus Attalum vocat, communi omnibus Pergami Regib. nomine, sicuti Ægyptii reges omnes Ptolomæi fuerunt indigetati) ob studiorum similitudinem in conquirendis toto terrarum orbe omnis generis libris, suborta fuit, seriùs aliquantò gliscere, incrementaque sumere cœpit, quàm sacra volumina in Græcũ traducta fuerunt. Quò fit, ut seriùs etiam chartas Ptolomæus supprimere potuerit, & multò adhuc seriùs Eumenes membranarum copiam fieri curârit, qua chartarum penuria pensaretur. quemadmodum nec illud verum est, quod ex Varrone & Plinio Pancirollus tradidit, fundatâ ab Alexandro Urbe Alexandriâ, papyrum & chartam fuisse primùm inventam: cùm multis retrò seculis hanc in usu fuisse, evidentissimis rationibus evincat Melchior Guilandinus, in doctissimo suo tractatu *de Papyro*. Eum te, Lector, diligenter evolvisse, nunquam profectò pœnitebit. Equidem me bonam eorum partem, quæ ad hunc locum illustrandum facere videbantur, desumsisse, ingenuè fateor. Illud planè novum est chartæ sive papyri ge-

Chartæ usus etiam ante Alexandriæ fundationem

genus, in quam elementa hæc depingo. æ ex linteolis concerptis, nulliusque am- us usus, & aqua maceratis, ac posteà in nguinem contritis conficitur, ita ut pla- læ ejus glutini cohærescant. Quæ qui- em confectio cum passim nota sit, iis præ- rtim, qui ad chartæ id genus concinnandæ um constitutas Molas vel semel tantùm o- lis fuerint contemplati: ideò de hac re icquam porrò verborum facere superse- co.

Papyrus vel charta nostra.

DE ZIFERIS, SEU FURTIVIS LITERARUM NOTIS

Tit. XIV.

Notas, quæ hodie usurpantur, ego pro novis habeo. Qua de re plenius ut disseratur, altius repe- endum censeo. Lacedæmonii scribendi ationem clandestiniorem tenebāt, quam iterarum Notas. Idq; epistolæ genus σκυτάλην *appellabant: quod hoc modo fiebat. Sur- culi duo erant teretes, oblonguli, pari craf-*

Scytala Laconica.

*ſamento, ejuſdemq́ longitudinis, den-
atque ornati conſimiliter. Vnus Impera-
tori in bellum proficiſcenti dabatur: ali-
rum domi Magiſtratus cum jurè atq́ cu-
ſigno habebant. Quando uſus venerat
terarum ſecretiorum, circum eum ſurc-
lum lorum modicæ tenuitatis, longum a-
tem, quantum rei ſatis erat, complicaban-
volumine rotundo & ſimplici; ita ut o-
adjunctæ undiq́ & cohærentes lori, qu-
plicabatur, coirent. Literas deinde in
loco per trāſverſas juncturarū oras, ve-
ſibus à ſummo ad imum proficiſcentibu-
inſcribebant. Id lorum literis ita perſcr-
ptis, revolutum ex ſurculo, Imperato-
commenti illius conſcio mittebant. Reſ-
lutio autem lori literas truncas atq́ mut-
las reddebat, membraq́ eârum & apices i-
partes diverſiſsimas ſpargebat, propter e-
ſi id lorū in manus hoſtium inciderat, n-
hil quicquam conjectari ex eo ſcripto qu-
bat. Sed ubi ille, ad quem erat miſſum, ac-
ceperat; ſurculo compari, quem habebat-
capite ad finē, perinde ut debere fieri ſcie-
bat, circumplicabat: atque ita literæ pe-
ambi-*

ambitum eundem surculi coalescẽtes rursum coibant; integramq́; & incorruptam epistolam & facilem legi præstabant. Hoc epistolæ genere eodem modo & Imperator utebatur. Tres enim & tornatum lignum Senatui dabat: alterum illius planè simile ipsemet retinebat: posteà Schedam oblongam papyri aut membranæ ligno involvebat, circumligans eam instar fasciæ, ad trochleæ sive testudinis illius formam, quæ in Trajani columna conspicitur: tum per transversum, seu in longum scribebat. post schedam illam dissolutam Romam mittebat, quam Senatus ligno suo implicans, rectè legebat. Sed hæc epistolæ forma Notas non continebat: verùm erat clandestinum quoddam scribendi conventum, de interrumpendo literarum situ, ne à quoquam alio legi possent. Tyro Ciceronis libertus ejusmodi commentus est Notas, ut per unam aliquam literam præpositio intelligeretur, aut adverbium. Post eum Persannius, Philargius, & Acilius Mecœnatis libertus, alias addentes Tyronis inventionem ampliarunt. Singulis enim literis singula

Ciceronis libertus.

Mecœnatis libertus.

verba significabantur: verbi caussa, R. P. Respublica; P. R. Populus Romanus, & id genus alia, de quib. Isidorus lib. 1. Origin. cap. 22. *Sed hæc quoq; potius abbreviaturæ erant, quàm Notæ.* Cæsar *ita literarũ potestatem cõmutabat, ut primas literas quarta quæq; succedens indicaret:* Augustus *subsequentem pro antecedente ponebat, ut B. pro A. C. pro B. & deinceps eâdem ratione cæteras, ut Suetonius & Dio referunt. Hæ veræ erant Notæ: ponebantur enim literæ, sed non intellectæ. Alii hunc excogitarunt modum, quo Numeros pro literis collocarunt, 1. pro a; 2. pro b. Alii suo pro arbitrio Alphabetum transmutarunt; Alii novos characteres efformarunt. Denique* Brixianus *quidam typis vulgavit modum quendam, quem intellectu credit impoßibilem, nisi quis contrà exemplar istius habeat. Quod tamen falsum est, quandoquidem scripturam istam ipsemet explicari audivi; & quod dici solet, quasi cum manu tetigi, nullas esse Notas adeò difficiles aut obscuras, quæ non intelligantur ab iis, qui in hoc scribendi genere exercitati*

1. *Cæsar.*

Augustus.

citati

itati sunt: quorum multi Venetiis reperi-ntur. Atque ipsemet domi meæ habui Hieronymum D. Francisci Nani, *nobilis Veneti filium, juvenem doctissimum, & rtis hujus inprimis gnarum: cui nullum Notarum genus, quàm difficile etiam l esset offerebatur, quin ab ipso intelli-eretur.*

NOTAE sive COMMEN-TARII.

Expeditum est, & multorum confir-nari potest auctoritatibus, Veteres Notis & ignis plurimùm in scribendo fuisse usos. Nã it de *Hieroglyphicis*, quas vocant, literis (cum le his doctè & copiosè scripserit Johan. Pie-rius) uti & de *Cabala*, de qua apud Joh. Lan-gium in Epistolis Medicinalibus, & Picum Mirandulanum passim habetur, nihil hîc dicam: juvat tamen de usitata apud Ægypti-os pingendi scribendive consuetudine Am-mianum Marcellinum audire differentem. Non enim (inquit *lib.16.*) ut nunc literarum numerus pręstitutus & facilis exprimit quic-quid humana mens concipere potest; ita prisci quoque scriptitarunt Ægyptii; sed sin-

Nota veteribus usitata.

gulæ literæ ſingulis nominibus ſerviebant
& verbis nonnunquam ſignificabant inte-
gros ſenſus. Quem etiam ſcribendi morem
à Græcis celebratum fuiſſe, ex Solino cap.
comprobari poteſt. Refert enim ex M. Tul-
lio olim quendam fuiſſe, qui univerſum
Homeri poema ita ſubtiliter in membrana
deſcriptum haberet, ut illud totum levi nu-
cis putamine concluderet: nimirum quò
ſignis atque notis & iis quidem valdè exili-
bus, depictum eſſet. In quibus effingendis
Myrmecidem Mileſium, & Callicratidem
Lacedæmonium potiſſimùm excelluiſſe, re-
fert Ælianus *lib. 1. Var. hiſtor.* quos fama fuit
in ſeſamo (quod minutiſſimum genus ſe-
minis eſt, milio panicoque ſimilimum) di-
ſtichum elegiacum literis aureis, ut *ad Tit.*
10. inſi. diximus, inſcripſiſſe; ſed, ut nonnulli
hoc interpretantur, Notis quibuſdam atq;
ſignis. Raro enim Veteres integris in ſcri-
bendo literis utebantur. Unde memoratum
apud Galenum *lib. 7. de compoſ. medicam.* Me-
necratis quondam Medici liber ὁλογραμμά-
των, quod integris literis exaratus eſſet. Re-
ceptus etiam aliquando eſt apud Romanos
ſcribendi per literarum compendia mos, au-
thore potiſſimùm Mecœnate, quem ſcribit
Dio *lib. 55.* inveniſſe primùm quaſdam lite-

rarum

tam Græcis *quàm Latinis.*

rum notas, quibus celerrimè ſcribi poſſet, iſq; per Acilium libertum publicaſſe: quas uſu etiam ſuo tempore fuiſſe ſignificat Quintilianus *lib. 11. cap. 2.* Et iis quidem Veteres etiam in Legibus, Senatuſconſultis, Edictis ſcribendis uſos, unicus Valerii Probi libellus abundè docet. Suntque in hanc ſententiam elegantes Manilii verſus, *in lib. Aſtronom.* quibus Notarum compendia qui tenuerit, eum Leges & jura populi Romani ſciturum, & intra domeſticos ac privatos parietes qualiter cuique jus reddendum ſit, in promtu habiturum ſignificat:

etiam in Legibus.

Hic etiam legum tabulas, & condita jura
Noverit, atque notis levibus pendentia verba,
Et licitum ſciet, & vetitum quæ pœna ſequatur,
Perpetuas populi privato in limine Prætor.

Notæ autem illæ, non erant literæ, ut ex Petro Paulus refert *in l. ſed cum patrono. 6. §. fin. de bonor. poſſeſſ. & l. Lucius. 40. ff. de teſtam. milit.* Sed compendia quædam dictionum, ut Cujacius interpretatur *lib. 3. Obſer. cap. 3. & lib. 2. cap. ult.* quæ Juſtiniani tempore *Sigla* dicebantur, ut apparet ex epiſtola ejus ad Anteceſſores *§. illud autem. 8.* Græci, σημεῖα dicunt: et & διὰ σημείων ſcribere: quod eſt Notis,

Notæ non erant literæ.

ſive per notas ſcribere. quo dicendi genere
Ciceronem uſum video *13. Epiſtol. ad At-*
cum: Et quod ad te de decem legatis ſcrip
parum intellexti credo: quia διὰ σημείων ſc
pſeram. Adeò autem familiaris fuit il
temporibus Notarum uſus, ut harum pe
tia etiam ancillæ cenſerentur. mentione
præſertim faciente Marcellino ancillæ cuju
dam, quæ Aſſyriæ nomine literas Notis
Barbationem pedeſtris militiæ rectorē ſc
pſerit. Quo minùs etiam mirandum eſt. Sc
bas & librarios in deſcribendis olim veteru
Jureconſultorum libris Notarum compe
dio uſos fuiſſe. Quarum intelligentia cù
oppreſſis aſſidua bellorum rabie literaru
& Jurisprudentiæ ſtudiis paulatim obſolev
ſet: nec eæ minus difficultatis & negotii l
gentibus exhiberent, quàm res ipſæ No
deſcriptæ: & multi præterea ſubtili ac vari
harum interpretatione in fraudem induc
rentur, magnæque inſuper judicantibus
diſcentibus tenebræ inde offunderentur: c
ſertè prohibuit Juſtinianus, ejusmodi po
hac Notis & ſignis in deſcribendis Jurispr
dentiæ libris uti: ne qua malignis interpr
tibus, imperitisvè, verborum evertendoru
anſa præberetur. *Barrab. Briſſonius lib. quar*
Selectar. Interpretat. cap. 21. Quis enim, ſi eju
mo

Notæ etiam ancillis uſitatæ.

Juſtinianus cur Notas prohibuerit,

odi velut ſtigmatum notis deformatos ve-
is Juriſprudentiæ libros Juſtinianus ad
s tranſmiſiſſet, earum ſeſe laqueis expe-
e potuiſſet? aut quis in illis reddendis
primendiſque litium altercationumve
is fuiſſet, cum in earum interpretatione
ribonianus ipſe frequenter hæſiſſe depre-
ndatur. Aliquando enim Notas malè
ddidit, aliamque illis quàm præ ſe ferant,
ntentiam attribuit. Aliquando Notas pro
on-Notis, nonnunquam etiam non-No-
s pro Notis accepit. quod poſt Anton. Fo-
elinium *ad Tit. de vulgari ſubſtit.* multis e-
emplis demonſtrat Joh. Thomas Freigius
Epiſtola Pandectar.

Triboniani error ex Notis.

Sed ut ad exempla à Pancirollo noſtro
ropoſita deveniamus: conſtat utiq; Scyta-
m illam Laconicam totidem, quot dixit,
erbis deſcriptam eſſe à Gellio *lib. 17. Noct. Atticar. cap. 9.* De eo autem ſcribendi modo,
uo C. Cæſar in epiſtolis uſus eſt ad C. Oppi-
m & Balbum Cornelium, qui res ejus abſen-
is curabant, exſtat Probi Grammatici ſatis
urioſus comentarius. Et de literarum com-
nutandarum ratione, Auguſto frequentata;
ircumvagatur ejuſdem hæc ad filium con-
cripta epiſtola: Quia innumera incidunt aſ-
iduè, quæ ſcribere alterutrum, & ſecreta eſ-

Scytala Laconica.

Cæſaris ſcribendi ratio.

Auguſti.

se oporteat: habeamus inter nos Notas, si v
tales, ut, quicquid scribendum sit, pro un
quaq; litera succedentē scribamus hoc m
do, ut pro A ponamus B; & C pro B; & de r
liquis in hunc modum, & pro Z duplex A
ut à novissima ad duplicatam redeamus, &
Aliter Cicero, qui ex quorundam sentent
instar Dictionarii librum conscripsit,
quo singulis verbis singulas notas, quib
illa significarentur, præfixit; tantaque er
Notarum & verborum copia, ut quæcun
Latino sermone scribi possent, suis notis e
primerentur. Sed hæc qualia sint videamu
Scytalam certè ingeniosissimus Scaliger La
conica appellat nugalia. Nam tametsi, in
quit, nulla mihi Scytala sit: tamen pusill
temporis momento unam dimetiar. Etenin
primâ quaque notulâ deprehensâ, cæteræ a
jussa veniunt. *Exercit. 327. ad Cardanum.* No
tas verò & literarum transpositiones, quam
artem idem Scaliger *imposturam* dicebat *&*
delirium, quî aliter æstimabo, quàm vanissi
mas, & quæ vel à pueris facilè agnosci que
ant? Observata enim Characterum potesta
te, qui sæpius repetuntur, nemo est quin vi
deat, parum admodum ad scripti obscurita
tem facere Characterum potestatem immu
tare, aut etiam figuram: siquidem ne latens

Ciceronis.

Ostenditur, quàm nihili sint modi illi.

scri-

scriptum mentis inquisitione eruatur, nihil
iter est, characterem vel barbaricum esse,
vel aliam quamvis formam pro Charactere
depingi; modò compertum sit, quo sermo-
ne charta concinnetur, isque sermo interce-
ptori minimè obscurus exsistat. Ciceronis
deniq; inventum quod attinet: quis tantum
laborem in ejusmodi notis perquirendis ci-
tra nauseam subibit, ut tot sibi Characteres
effingat, quot rebus singulis, quæ usu venire
possunt, ut singuli aptentur, sufficiant. qui-
bus quamvis tutò scribi possit, quomodo ta-
men paucis diebus, ne dicam horis, idem cō-
pius interpretabitur, qui hunc verborum
indicem retineat? Abeant igitur cum sua
vetustate tam copiosa & frivola Veterùm
commenta. Longè alios astus, longè aliam
vafriciem ætas hæc videtur exposcere; in
qua vel infantes cùm balbutiunt adhuc, &
quædam subdolæ mentis signa veluti primi-
tiæ illis ingeruntur, quasi à nutricis uberi-
bus simul cum lacte illam suxisse, imò à ma-
tris utero contraxisse videantur. Etsi au-
tem in clandestina hac scribendi ratione do-
cenda, diligentem operam præstitit Rober-
tus Valturius *lib. 7. de Re Militari, cap. 17.* multò
tamen diligentiùs ea omnia conquisita &
pertractata sunt à Iohanne Baptista Porta,

Seculi hujus astutia.

in libro de Furtivis Literar. notis, & lib. 16. Magia Natural. quibus in locis rem omnem du[o] in membra partitur: quorum altero de i[s] tractat characteribus, vel notis & Ziferis quæ sub aspectum quidem cadãt, sed techni[s] aliquibus implicitæ sunt, quo minùs à quo libet possint intelligi: Altero modos explicat, quibus Notæ prorsus inconspicuæ fiant & delitescant, nec unquam, nisi arte quadam adhibita, cerni queant. Utriusque exempl[a] subjicit satis multa: quæ tamen fido pector[e] contegenda monet, ne passim per manus i[-] gnari & gregarii hominis pervagantia vile[-] scant. Eum tu, Lector, adire poteris. Nam singula huc transcribere mihi non fuit inte[-] grum, cum res peculiarem etiam tractatum desideret.

Notarũ tractatio duorũ generum.

Illud hîc placet adjicere, Notas istas præter occultanda animi nostri sensa, etiam ob scribendi celeritatem fuisse excogitatas. Sic enim *Notarios* dictos constat à Notis, quibus ad scribendi compendia utebantur. Marcus Manilius *lib. 4.*

Notæ cur excogitatæ.

Notarii.

Hic erit felix scriptor, cui litera verbum est,
Quiq; Notis linguam superet, cursumq; loquentis
Excipiat, longas nova per compendia voces.

Tanta

...nta quippe horum in ſcribendo erat ve-
...citas, ut ſenſa noſtri pectoris vix dicta jam
...ris tenerent: quemadmodum de Amanu-
...ſe ſuo, quælibet velociſſimè excipiente,
...ipſit Auſonius *epigr. 138.* Cui reſpondet
...ud Martialis:

> *Currant verba licet, manus eſt velocior illis.*
> *Nondum lingua, ſuum dextra peregit opus.*

...ua in re ſingulariter quoq; excelluiſſe Tit.
...ſpaſianus, memoriæ prodidit Tranquil-
...: E pluribus (inquit) comperi, Notis
...oque excipere velociſſimè ſolitum, &cum
...anuenſibus ſuis per ludum jocumq; cer-
...ntem, imitari chirogropha, quæcunque
...diſſet, &c. Scribam autem non tantùm
...ribendi celeritas commendat, ſed & me-
...oria (ait Cicero *pro Sylla*) ſcientia, & con-
...etudo. inprimis verò Fides. Eratque a-
...d Veteres olim ſatis honorificum Scribæ
...unus. Nemo enim, ait Æmilius Probus,
... id admittebatur, niſi honeſto loco na-
...s, & cujus cognita eſſet fides atque indu-
...ria: cùm neceſſum ſit, omnium eum
...nſiliorum eſſe participem. Ut eos in-

Scriba requiſita.

munus honorificum.

terim taceam, quos Zasius refert maxim[e] in honore apud Reges fuisse & Principes, d[e] quibus nihil hîc dicam ambitiosius, ne ho[-] minibus id genus pro animi mei adfectu ni[-] mium indulsisse videri possim. Videatur ta[-] men, si placet, Hieron. Cagnolus *in pr. l. 2. ff. de orig. jur. num. 107. cum seqq.*

Ladæ celeritas.

Hæc quæ de scribendi celeritate dixi, i[n] memoriam mihi revocant *Ladam*, nobile[m] illum Alexandri Magni cursorem: cujus & Solinus meminit his verbis: *Primam pa[l-] mam velocitatis Ladas quidam adeptus est, q[ui] ita supra cavum pulverem cursitavit, ut aren[is] pendentibus nulla indicia relinqueret vestigiorum*: quò haud dubiè respexit Juvenalis, cum it[a] canit:

> *—— locupletem optare podagram.*
> *Haud dubitet Ladas.——*

De hujus celeritate *li. 4. Epigramm. Græcorum* exstant eulogia. At *lib. 2.* luditur Pericles quidam ita tardus cursor, ut dubium reliquerit, sederitne an verò cucurrerit. Sanè dum ipse adhuc funis, q ad carceres solebat esse, sonitum exaudiret, quippe à carceribus nondum latum progressus digitum, interim jam alium confecto cursu coronatum fuisse. Unde

Plu-

tarchus: Ladam ferunt carcerum funi-
o adhuc in auribus à laxatione sonante,
urso stadio coronam reportasse. *in præ-*
. gerendæ Rei.

Dixi suprà *ad Tit. 10. paulò ante fin.* Home-
m à quodam depictum fuisse vomentem.
em locum de argumentorum & materiæ
peditatione etiamnum potiùs, quàm de
dendorum carminum celeritate inter-
ctor. qui sciam præcipitantiam illam Ve-
bus nunquam fuisse in laude. Sic enim
Antonius librum de Ebrietate à se scri-
m evomuisse, alicubi legitur, in ꝓbri lo-
Et cùm Agatharchus magnos sibi spiri-
sumeret de pingendi celeritate; Zeuxis id
elligens, *Diu* (inquit) *ego pingo, quia pingo*
rnitati. Similiter pictori parum perito de
eritate glorianti, demonstrataque pinace,
m modò se pictam dictitanti; respondit
bilissimus pictor Appelles: *Etiam tacente te*
loquitur, ex tempore pictam. Quanto com-
ndabilius est Aristidæ sophistæ dictum, à
ilostrate *lib. 2.* in scripta relatum ? quo
arco Imperatori sciscitanti, quando ipsum
diturus foret, respondit: Hodiernum di-
 exime, at cras audies. Neque enim vo-
entium è numero sumus, sed elaboran-
m. Etsi enim multis placet extemporalis

Festinatio vituperata.

at laudata cunctatio.

quædam ſcriptitandi ratio & in conficiend[is]
libris celeritas, velut expromti, atque in nu[-]
merato poſiti ingenii argumentum: at m[i-]
hi (inquit Hadrian. Junius *lib. 4. Anima[d-]*
verſor. cap. 16.) ſecus videtur, probaturq[ue]
impenſius diligentia accurata, longiore tem[-]
pore judicii confirmatore expreſſa. Illic ve[r-]
ba veluti primoribus in labris nata, aut ſu[-]
perficiario ingenii æquore natantia edu[cun-]
tur: hîc lectionis multifariæ opes tanqua[m]
è ſanctiore quodam ærario reconditæ pro[-]
muntur, & habito delectu rerum verbo[-]
rumque pondera examinantur felicius, [&]
exhibentur. Quid? quod celeriter nat[a]
celeriter etiam intereunt? Qua in re ta[-]
men Pauſonis Sicyonii (Plinius Pauſian[i]
appellat *lib. 35. cap. 11.*) celeritatem merit[o]
exceperis. Is accepto precio Equum con[-]
duxerat pingendum, qui ſe humi volutaret
cumque locatori currentem exhibuiſſet, &
quidem pulvere oppletum; iſq; expoſtula[-]
ret, ſecundum conventionis legem haud[-]
quaquam præſtitam ſibi operam, inquit Mi[-]
niſtro ille: Age puer, tabulam inverte, ſicq[ue]
picturam ejus oculis exhibe. quo facto, vi[-]
dit locator emendatum eſſe quod ſibi diſpli[-]
cebat, nullumque eſſe amplius querimoniæ
locum. Cernere enim erat equum in tergo
jacen-

Pauſonis equus.

...entem, seq; in pulvere volutantem. quod ...cianus Demosthenis encomio scripsit, ...*Pausonis equus* proverbialiter de iis usur-...i possit rebus, quæ minimo negotio se-...ndùm cujusquam sententiam accommo-...ntur. Alciat *lib. 4. parerg. cap. 7.*

DE CONSPICILIIS.

TIT. XV.

Multi dubitant, utrum Veteres cõspicilia habuerint, nec ne: quoniam Plinius, rerum omnium scri-...or diligentissimus, nullum de his ver-...um faciat: Contrà verò mentio horum ...ud Plautum fiat, cum ait, — Conspicilia.

Virum cedò, necesse est conspicilio uti.

...d quod nulla alia de re, quàm de specillis, ...uæ vulgò Ocularia dicuntur, potest in-...elligi.

NOTAE sive COMMENTARII.

Etsi Conspicilium quandoque locum ...denotat, ex quo aliquid possis conspicere — *Conspicilii significatio.*

quemadmodum Nonius illud Plauti in Me-
dico, ita interpretatur:

In conspicilio adservabam pallium:

Tamen hîc loci instrumentum id significa-
quo adhibito res majores videantur. Qu-
etiam sensu illud Plauti incunctanter accipi-
endum est:

Vitrum cedò, necesse est conspicilio uti.

Ptolomaì conspicilium.

ut probabile hinc fiat, usum ejus satis vetu-
stum esse: quandoquidem & Ptolomæi spe-
cillum, quo ille per sexcenta millia adven-
tantes naves conspiciebat, memoretur à Jo-
hanne Baptista à Porta *lib. 17. Magiæ natural.*
cap. 11, confectionem inibi ejus specilli do-
cente, quo & per aliquot millia passuum a-
micos queamus agnoscere, & visu debiles è
loco dissito & remoto minutissimos etiam
characteres possint legere. Rem mehercule
humano usui cumprimis necessariam, &, ut
ait, optices ratione constantem. Ideò autem
Pancirollus caput hoc in posteriorem hanc
partem reijecit, quòd cùm nullibi ferè apud
classicos scriptores Conspiciliorum fiat mẽ-
tio, inter Noviter-reperta non incommodè
haberi posse videantur. Cæterùm hebescen-
ti visui Conspicilia probè opitulari, inter
omnes convenit. Iis enim omnia majora ap-
parent, ac spiritus visorii instaurantur atque

Conspicilia visui opitulentur.

in u-

mnum collecti minùs evanescunt aut dis-
unt. Non tamen consultum putat Le-
us *lib. 4. de occult. Naturæ mirac. cap. 6.* ut
plus satis maturè illis adsuescant: siqui-
illis destituti, prorsus cæcutiant. Quòd
n hi caligant ac cæcutiunt, ex spirituum
pia ac defectu evenit. Quocirca & Specu-
lum reficiunt, quoniam reflecti ac retor-
ri radios contingit, ac spiritibus robur
ipere, novis subinde à cerebro eò sese cō-
tibus. Hinc tanti semper habita fuit spe-
inspectio, ut ne Philosophi quidem ab
sibi abstinendum putârint. *Socrates* certè
ò etiam suasisse fertur discipulis suis, cre-
t ut semet in speculo cōtemplarentur. ubi
orum foret pulchritudine sibi complaci-
impēdiò procuraret, ne dignitatem cor-
is malis moribus dedecoraret: qui verò
nùs se cōmendabilē formâ putaret, sedulò
rā daret, ut virtutis laude turpitudinē te-
et. Adeò vir omniū sapientissimus, specu-
etiam ad disciplinā morum utebatur! *De-
sthenē* verò primariū dicēdi artificem, quis
qui nō sciat semper ante speculum, quasi
e magistrum, caussas meditatum? Ita ille
nmus Orator, cùm à Platone philosopho
undiam hausisset, ab Eubulide dialectico
gumentationes edidicisset: novissimā pro-

Speculi inspectio.

nunciandi congruentiam ab ſpeculo peti
Etſi enim in omnibus manu faciundis in
ginibus opera diutinò ſumitur, nunqu
tamen ſimilitudo æquè ac in ſpeculis co
paret. Deeſt enim & luto vigor, & ſaxo c
lor, & picturæ rigor, & motus omnibus, q
præcipua fide ſimilitudinem repræſen
Cùm in eo viſitur imago mirè relata, ut ſi
lis ita mobilis, & ad omnem nutum homi
ſui morigera: eadem ſemper contemplan
bus æquæva eſt, ab ineunte pueritia ad o
euntem ſenectam, tot ętatis vices induit, t
varias habitudines corporis participat:
vultus ejuſdem lætantis vel dolētis imitat
ut graviter hac de re diſſerit L. Apulejus
Apologia pro ſe prima. Jam cùm Philoſopho
ſit placitum, ex oculis & toto è corpore ev
porare inſenſibilia corpuſcula: quod ſpec
la demonſtrant, quæ à mulieribus menſtr
laborantibus inſpecta conſpurcantur, & ve
uti ſqualore quodam ex ſitu redduntur ol
ſita: nil certè mirum eſt, homines viſu quan
doque effaſcinari; non quidem omnium
ſed eorum potiſſimùm, quorum ſpiritus e
impuro ſanguine procreati emittuntur, u
Langius dicebat, vel, ut *Fracaſtorius*, quorun
humores & ſpiritus adeò remoti ſunt à natu
ra aliorum, ut penè venena ſint. Ii igitur con

Faſcinum ex oculis.

cepte

ro in infantem odio intentissimè intuen-
spiritus quosdam ex oculis, & tota è facie
ulantur. qui teneros infantis spiritus
iciti, eos uti venena sensim absumunt.
m sententiam & Philip. Beroaldus *ad lib.*
Apuleji asserit his verbis: Oculus radiorũ
cos in contuentis è regione oculos jacu-
r. hinc virulentus aculeus transverberat
los, & hominis percussi præcordia corq;
vulnerat. Inde est, quod Plinius *lib. 7.*
2. & Gellius *lib. 9. cap. 4.* tradiderunt, esse
Triballis & Illyriis quasdam familias, quæ
effascinent interimantq;, quos diutius
eantur, iratis præcipuè oculis, easq; ge-
nâ in oculis pupillâ esse cognobiles, atque
s mali contagione impuberes faciliùs affi.
Sunt & hujus generis in Scythia & Ponto
lieres, quæ Bithyræ & Thibiæ dicuntur, &
ero oculo geminam pupillam, altero equi
bent effigiem. Adeò solers natura, quæ
xia & cavenda sunt, suis insignivit chara-
ribus! Atq, utinam in his terminis ea cõ-
tisset, & nec ad ipsam quoq; linguam fuis-
progressa. Constat enim, virulentâ quo-
ndam linguâ ipsam quoque animam eum
rpore quandoq; inquinari: ut rectè dixe-
Gregorius Nazianzenus, Linguâ nihil
rniciosius; imò hanc ut equum effrenem

pupilla gemina.

Fascinum lingua.

esse, & telum promtissimum. Sic enim & A-
postolus Iacobus, Linguã appellaverat esse i-
nem; incoërcibile malum, plenam veneno
mortifero: per quam benedicamus Deo pa-
tri, & maledicamus hominibus ad Dei effi-
conditis: ex eodem ut ore procedat bene-
ctio, & maledictio. *Jacob. 3.* Proinde idem P-
nius & Gellius prodidêre, esse quasdam
terra Africa hominum familias, voce atq
lingua effascinantium: qui si impensiùs fo
tè laudaverint pulchras arbores, segetes læ
ores, infantes amœniores, egregios equo
pecudes partu atq; cultu optimas; emoria
tur repentè hæc omnia, nulli aliæ caussæ o
noxia. Cujus rei rationem adferens Fracast
rius *de Sympathia & Antipath. cap. 24.* Exsiste
te, ait, natura quorundam perinde ac ven
nosa, & ejaculatis ex oculis eorum spiritib
perniciosis, nihil prohibet, non infantes so
lùm, sed & grandiores fascino affici; laudat
do autem maximè: quoniam laus propria l
ticiam parit, lætitia autem dilatationem tu
cordis, tum spirituum facit, tum & totius fa
ciei, & præcipuè oculorum: unde aditus quo
dammodò aperitur veneno, quod à fascina
tore ejaculatur. Qua ex re natum forsitã es
ut quidpiam laudaturi, bene priùs omine
mur, ne verba nostra obsint, ita præfati, *Deu*
id con

Fascinationis caussa.

...nservet*, ut Langius *lib. 2. Epist. 36.* vel ut ...ricastorius scripsit, *Verba mea tibi non noce-...* ex cujus etiam sententia, sunt qui, dum ...dantur, faciem avertunt: non tantùm ut ...icent molestam sibi esse laudationem, sed ...t à fascino sibi caveant. Jam enim in opi-...ne est, per laudationes fascinum fieri. Ve-...s ad arcendum fascinum & invidiam, ...*fiscinè* præfari solebant, vel se, vel alios ...daturi. Sic servus ille Plautinus in Asina-...Act. 2. Sc. ult.

Præfiscine.

Præfiscinè, hoc nunc dixerim, nemo etiam
me accusavit
Merito meo, neq; me Athenis est alter
hodie quisquam,
Cui credi rectè æquè putent.

...apud Titinnium laudante Charisio, cùm ...liercula sponsam nimiâ laude adfecisset, ...altera monetur, ut *Præfiscini* præfari velit:

——Paulla mea, amabò pol tu
Ad laudem addito Præfiscini.

...cilicet, addit Charisius, puella fascinetur. ... de hoc videatur Muretus *lib. 9. Variar. le-...n. cap. 3.* & Joan. Guilielmus *lib. 2. Verisimi-...n, cap. 15.* Quibus omninò addendus erit ...ncisc. Vallesius, qui sententiam illam ir-...ens, fascinationem nihil aliud esse con-...dit, quàm superstitiosum quendam ti-

morem, ex ſtulta credulitate & vulgari opi-
nione profectum. *lib. ſingul. de ſacra philoſo*
cap. 69. Notandum verò inprimis eſt, etia

Oculorum vis.

Ægyptiorum diſciplinâ Oculis vim maxi
fuiſſe attributam. Eorum enim tum inte
tione, tum remiſſione, tum conjectu, tum
laritate motus animorum explicari; atq; e
nimis argutos, quemadmodum animo aff
cti ſimus, loqui. Hinc celebre eſt Polemo
dictum, Oculos eſſe tanquam fores anim

Oculi fores animi.

Per illos enim animũ emicare, indidemq;
nimum introſpici. quo nonnulli Oculu
verum cordis nuncium dictitarunt. Sic ap
Eccleſiaſten *cap. ult.* hominis facies vocat
platea animæ; & Oculi, aſpicientes per for
mina: quia in facie ſunt omnes ſenſus. qu
propter illic videtur anima, ut in foro ver
ri, ac negotiari cum rebus externis. Senſuu
verò perfectiſſimus atq; exactiſſimus eſt V
ſus. Quò pertinet illud *Matthæi 6.* Lucer
corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tu
ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidu
erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, t
tum corpus tuum tenebroſum erit. Quo
enim phyſici & phyſiognomici de *Corpor*
oculo affirmant, *Qualis ſcilicet is eſt, tale eſſe*
totum corpus: hoc Dominus transfert ad *oc*
lum animi, hoc eſt, intellectum. quaſi dicere

oculus est lucerna corporis; ita mens seu
ellectus, animæ, quæ est præcipua homi-
pars, & per quam homo bonus aut malus
itur. Quemadmodum igitur, ut valet o-
us, ita valere agnoscitur totum corpus:
uæ Hippocratis assertio est, *6. Epidem. sect.*
Ita ut valet intellectus, valet anima, ac per
n totus homo, qui nunc significatur no-
ne corporis. Si igitur, inquit, oculus tuus
plex, hoc est, bonus est, totum corp⁹ (per
od totus homo intelligitur) erit lucidum.
oculus est nequam, homo totus erit te-
brosus. Sic .n. locum istum interpretatur
ancisc. Vallesius *lib. singul. de sacra philosoph.*
p. 84. Usque adeò verò tota corporis vis in
ulis incumbit, ut Zamolxis & Abaris phi-
sophi totius corporis curatione opus esse
xerint, si quis oculis mederi vellet. quòd si
rpus curare quis affectaret, animum inpri-
is depurgandum, quod relatum est à Joh.
erio *in præfat. lib. 33. Hieroglyph.* Portò quem-
modum antiqua gentilium superstitio, sin
las humani corporis particulas, singulos
eos obtinere existimavit: ita Amoris sedē
oculis potissimùm collocavit. Id certè Ti-
rianus *in Promethec* ita extulit, ut dicat De-
s singulares sui partes homini contribuisse,
uas sibi vendicent, suæq; tutelæ proprias

Singula corporis partes à Diis.

agnoſcant, Caput itaq; Jovi deferunt, Nept
no pectus, cinctum Marti, frontem Genio
unde Deum venerantes, ait Servius, fron
tem tangimus. Supercilia in Junonis tutel
fuiſſe ait Sex Pompejus, quòd iis protegan
tur oculi, per quos luce fruimur, quam à Ju
none tribui putabant, Lucinâ inde dictâ. Au
rem Memoriæ conſecratam refert Serviu
Dextra Fidei ſacra eſt: nam in fide porrigi
tur. Dorſum & poſticæ partes Plutoni ꝓpri
adſcribuntur ab Artemidoro. Pedes Mercu
rio, à Democrito. Genua Miſericordiæ: quò
ea ſupplices attingant, ad hæc manus ten
dant, hæc ut Aras adorent, ut inquit Piniu
lib. 11. cap. 45. Miſericordiam autem in Dea
rum numero fuiſſe olim, teſtatur ejus apud
Athenienſes Ara, teſte Pauſania & Philoſtra
to. Tali plantæve pedum in Thetidis pote
ſtate fuerunt. Digiti Minervæ conſecrati
Servio teſte: Ubera, renes & inguina Vene
ri, quò referri poteſt illud Epigrammatari
Rufini ita ab Hadriano Junio latinè reddi
tum *lib. 4.* Animadverſor. *cap. 13.*

Lumina Junonis tibi ſunt, digitiq; Minervæ,
Cum Thetidis talis, ubera Cyprigenæ.

ubi tamen per lumina intelligi debẽt Super-
cilia, ut modò innuimus. Nam oculos Cupi
dini, Veneris filio, in quibus excubet, ceu ſpe
cula

...m quadam, tribuit Philostratus. Optimè: ...nt n. oculi Veneris illices, & potentissimũ ...oris incitamentum: quorum fulgor & a...bilis intuitus quodam quasi morsu vitalia ...bulatur, & morsicatim medullas depasci... Unde Apulejus Fotidis suæ oculos *mor...entes* scitè appellat, *lib. 2.* quemadmodum ...ratius oculos *in Damalim putres* dixit, hoc ...in Damalis amorem solutos. quo sensu & ...sio *Satyr. 5.* In Venerem putris est, qui in ...c solutus & profusus: ductâ Metaphorâ à ...o, quod *2. Georgic.* putre vocat Virgilius:

Et cui putre solum. namq; hoc imitatur arando, &c.

...ificans optimum solum esse solutũ. Nam ...n aramus, hoc agimus, ut terram solutam ...damus. *Turneb. lib. 18. Adverſ. cap. 27.*

Oculi amoris sedes.

Accedit ad oculorum gratiam, quòd vel ...s illorum in homine quidem benevolo ...itus, non mediocrem generare videatur ...vitatem. Sic enim Euripides:

Suave est viri benevoli oculos intueri.

Oculorum gratia.

...os cùm osculamur, ait Plinius *lib. 11. cap. 33.* ...mum ipsum videmur attingere. Hinc *O...ssimum,* pro eo, quod est charissimum, a...d Plautum & alios frequenter invenias. ...nc illa Lusci hominis ad populum lata ro...tio, ut qui sciens prudens oculum lusco

Lusci rogatio.

eripuisset, utroq; oculo ipse orbaretur. Hu[illegible] rogationi ferendæ occasionem adversari[illegible] dederat, quòd minas sæpius intentaret, ocu[illegible] lam se illi erepturum, etiamsi pœnam leg[illegible] laturus, & oculo altero cariturus esset. popu[illegible] lus æquitate, vel potiùs necessitate ration[illegible] persuasus legem jussit: qua tamen nihil leg[illegible] talionis, quę populorum omnium quodam[illegible] modò communis erat, derogabatur. qui e[illegible] nim malitiosè alterum excæcavisset, æquum erat, ut ipse excæcaretur. quod graviter di[illegible] putat Joh. Bodinus *lib. 4. de Republi. cap. 3.*

DE SELLIS, STAPHIIS ET EQUORUM SOLEIS.

TIT. XVI.

Sellæ equorũ.

SEllas equorũ omnes credunt no[illegible] viter inventas, aut saltem pos[illegible] Imperium Rom. introductas esse[illegible] quandoquidem in statuis antiquis no[illegible] cernatur, quòd unquam Sellas equi habu[illegible] erint; uti nec in ære, aut toreumatibus[illegible] Etsi igitur non usque adeò antiquæ sunt[illegible] usum tamen harum fuisse invenio, im[illegible] perante Constantino Magni illius Con[illegible] stan[illegible]

stantini filio, hoc est, anno Christi CCCXL. Scribit enim Zonaras, quòd Constans cum fratre suo Constantino de Imperii divisione dimicaturus, in medium Constantini exercitum irruerit, & percussum cum equo & sellâ deturbarit. De sella etiam Theodosius Magnus loquitur, qui imperare cœpit anno CCCLXXXII. In quadam enim lege præcipit, ne sella cum frenis & averta, sexaginta libras auri transeat: ea comminatione, ut si quis præscripta moderaminis Imperatorii libramenta transscenderit, ejus sella in frusta cædatur, averta verò fisci juribus deputetur. l. quoniam. C. de curs. publ. lib. 12. *Ejusdem sellæ mentio quoque fit in constitutione Leonis Imperatoris, qui solus imperare cœpit anno CCCCLXXII. Ea quippe lege prohibetur, ut nulli prorsus liceat in frenis & equestribus sellis, vel in baltheis suis margaritas, smaragdos, & hyacinthos adaptare.* l. un. C. Nulli licere in frenis. lib. 11. *Nicetas quoque in vita Andronici Comneni de Theodoro quodã loquitur, qui ex equi sella descenderit,*

quam ἕδραν *nominarant, h.e. sellam, i[n] qua sedebatur. Sed & Zonaras idem n[o]men pro sella equestri usurpat, in vita C[on]stantini Monomachi. ut ita extra omn[em] dubietatem sit, Equestris sellæ non adm[o]dum vetus inventum esse.*

Staphiæ: Stapedes.

Staphiæ *quoque sive* Stapedes *quand[o] introducti fuerint, non usque adeò expedi[] tum est. Sed quoniam horum nec vestigi[a] in marmoribus aut æneis tabulis, & ne[c] etiam nomen exstat: dicto non absurdum videtur, Eos post ruinam Imperii Roman[i] fuisse inventos. Ideoque rei novæ necessum fuisse novum quoque excogitare vocabulum quod est Staphia, vel Stapes, Stapedis, hoc est, locus in quo pes queat consistere.*

Soleæ equorum.

Sunt etiam, qui velint, ne calceatos quidem olim fuisse equos: eò quòd in equestribus statuis ferrea ista calceamenta non conspiciantur. Cujus rei causam sanè haud scio. Legi tamen, Poppæam Sabinam, Neronis uxorem charissimam, delicatioribus suis jumentis soleas ex auro induisse: cæteris verò ex argento. Id quod illi in mentem haud venisset, opinor, multò verò mi-

nus

us factitatum ab ipsa fuisset, nisi jam um calceari consuevissent equi. Nice- as circa finem historiæ suæ scriptum reli- uit, Latinos pulcherrimam statuam eque- rem, quæ Iesu filio Nave, vel, ut alii in- erpretantur; Bellerophonti sacra crede- atur, destruxisse; & sub ferro calcibus brupto, hominis effigiem invenisse. Cre- o igitur Equis ferreas soleas olim indutas uisse.

NOTÆ sive COMMEN-TARII.

Tradidit Polydorus Vergilius *lib. 2. de ventoribus rer. cap. 12.* & Johan. Corasius *lib. Miscellan. cap. 2.* Peletronios, qui Thes- liæ populi sunt, frenos & ephippia primos venisse. quod ut assererent, adducti haud ubiè fuerunt illo Plinii loco, quo frenos & rata equorum Peletronium invenisse, scri- um exstat *lib. 7. cap. 56.* Crediderunt enim *quorum stratis* Ephippia incunctanter signi- cari. Minùs tamen consideratè, opinor: um eo verbo non tam equestris sella, quam uod equis injicitur, denotetur. Quic- uid enim, ait Varro, insternebant, à ster-

Ephippia an veteribus in usu.

Strata equorum.

nendo stragulum appellabant; quale est il-
lud, quod lectis operiendis insterni solet. Si-
stratum & instratum etiam est operiment-
equorum: cujusmodi Stragulæ Babylonic-
feruntur. Ioh. Brecheus *in l. instratum. 45. ff. d.*
verbor. signif. Quo fit, ut cùm Ephippiorum
& sellarum equestrium neq; Plinius, neque
etiam ullus alius idoneus auctor meminerit,
usum earum priscis Romanorum tempori-
bus nullum fuisse existimem. Nec mutat
quòd Ephippiorum fiat mentio apud Ho-
ratium, *lib. 1. Epist. 14.*

Optat ephippia bos piger, optat arare cabal-
lus.

Nam si genuinam verbi significationem in-
tueri volumus, deflectitur ἐφίππιον ἀπὸ τοῦ ἐφ'
ἵππου, ab eo, qui equo insidet & eo vehitur, &
propriè de milite equite dicitur; cui oppo-
nitur ὁ πεζὸς, pedes miles: Unde δρόμος ἐφίπ-
πιος, equestris cursus. & quandoque etiam
pro certamine currentium equorum ἐφίπ-
πιον accipitur: nihilque absurdi est, ut pro
strato sive instrato equi intelligitur.

Staphia veteribus incognita.

At verò adminicula illa, quibus & equi
conscenduntur faciliùs, & quibus pedes u-
trinque inseruntur, ut quiescant, & commo-
dior fiat sessio; noviter inventa esse, dubi-
tandum non est. Nam ut in marmoribus &
æneis

eis statuis, itemq; in arcubus triumphalibus Romæ conspicitur, antiqui adminiculo non utebantur: nec quo nomine appelletur, apud ullum Græcorum aut Latinorum auctorum legitur. Vulgus *Staffas, Staphias*, vel *Stapedes* vocat, quòd in eis pes stet commodè. Cœl. Rhodiginus *subsellares*, quòd sub illa propendeant; Rob. Valturius, *ferrum insile*. Saltu autem Veteres se conjecisse in equos, absq; illo, quo dixi, adminiculo, ostendit Virgilius *lib. 12.*

Salitio in equos.

Infrenant alii currus, ac corpora saltu
Subjiciunt in equos, & strictis ensibus adsunt.

Idem de Turno, eodem libro:

Poscit equos, atq; arma simul, saltuq; superbus
Emicat. ———

Clariùs verò etiam id docet Vegetius *libr. 1.* Non tantùm, inquit, à tyronibus, sed etiam à stipendiariis militibus Salitio in equos districtò est semper exacta. quem usum ad hâc usque ætatem, licet cum dissimulatione, pervenisse manifestũ est. Equi lignei sub tecto hyeme; æstate ponebantur in campo. Super hos tyrones primò inermes, dum consuetudine proficerent; deinde armati cogebantur ascendere, tantaq; cura erat, ut non tantùm

à dextris, ſed etiam à ſiniſtris partibus & in-
ſilire & deſilire condiſcerent; evaginatos et-
jam gladios vel contos tenentes. hoc enim
aſſidua meditatione faciebant ſcilicet, ut in
tumultu prælii ſine mora aſcenderent, qui
tam ſtudioſè exercebantur in pace. Livius
ſecundi belli Punici lib. 3. Nec omnes Numi-
dæ in dextro locati cornu: ſed quibus De-
ſultorum in modum binos trahentibus e-
quos, inter acerrimam ſæpè pugnam, in re-
centem equum ex feſſo armatis tranſſultare
mos erat. Tanta velocitas ipſis, tamque do-
cile equorum genus! Xenophon Socraticus
in eo libro, *qui Equitum præfectus inſcribitur:*
Poſtquàm verò, equites eſſe oporteat, di-
ctum eſt; quànam parte Equites optimi
comparentur, hoc in medium conabor ex-
ponere. Ex his igitur Juniores impellere
atq; adhortari debemus, ut in equos inſilire
diſcant: hujus autem rei magiſtrum præcè-
ptoremque qui adhibuerit, jure laudabitur.
Natu autem grandiores adſuefacere, ut in
ſcandendis equis, Perſico more, ſe invicem
adjuvent. Quia verò illa Equos aſcendendi
ratio non facilè, & nec ſine labore atq; mo-
leſtia expediri poterat, ab iis præſertim, qui
viribus non valebant, nec habebant, qui in
equos ipſos tollerent: igitur adminuendum
illum

m laborem Viocuri, ſeu qui vias militares
rnebant, in lateribus viarum collocabant
iores quoſdam lapides, & tanquam quæ-
m puſilla ſuggeſta excitabant, ex quibus
rvo negotio quilibet, tenui etiã corporis
mitate, poterat ſe conjicere in dorſum e-
i. Idem etiã in vita C.Gracchi narrat Plu-
chus: qui Cajus cũ omni ratione conſule-
commodis multitudinis; ſtuderetq; cun-
brum Italiæ populorum animum ſibi con-
iare; in aliis etiam plures vias, ſtravit, & cũ
as commodas valdè feciſſet atque ornaſ-
, curavit etiam ut lapidibus certa menſu-
poſitis, & columellis quibuſdam nota-
tur millia paſſuum, & aliis itidem pro-
aquioribus lapidibus effecit, ut qui equo
herentur, poſſent in eum facilè aſcende-
, ſine inſtrumento illo, quo huic rei facto
ebantur, cùm in equum imponi vellent.
ræterea (inquit) dimenſo viarum ſpacio,
gulis Milliariis (eſt autem Milliarium
ulò minùs quàm octo ſtadia) columnas
pideas ſpacii ſigna proferentes conſtituit:
ios inſuper lapides parum inter ſe diſtan-
s ex utraque viarum parte diſpoſuit, ut ex
lis faciliter, & ſine ſaltu in equos eſſet ad-
cenſus. Quibus ex locis evidenter evincitur
taphias Romanis antiquitus in uſu non fu-

Veterum adminicula, equos aſcendendi.

iſte; ideoq; inventionem harum novam eſ[se] quod eleganter docuit Robertus Valturi[us] de re militari *lib. 10. cap. 2.* & Petrus Victo[ri]us *Variar. lection. lib. 37. cap. 15.* Cæterù[m] ex illo Plutarchi loco etiam diſcimus, Ro[-]manos itinerum ſpacia miliaribus & lapid[i]bus fuiſſe dimenſos. quod diſertè etiam pro[-]bat tex. *in l. propter litem. 21. §. fin. ff. de excuſa[t.] tutor. & §. qui excuſare. Inſt. eod. tit.* in tantu[m] ut Lapis & Miliarium pro uno eodemq[ue] dicatur *in l. 1. §. initio. ff. de officio præf. Urb.* e[t] quòd ſingulis miliariis, auctore Graccho lapideæ columnæ ſpaciorum ſigna inſcript[a] habentes fuerunt poſitæ. Unde lapidibu[s] quoque itinerum dimenſionem fieri in u[-]ſum venit. Hoc & Quintilianus indicat *lib. 4. cap. ult.* Reficit quoque (de partitione loqui[-]tur) audientem certo ſingularum partium fine, non aliter quàm facientibus iter mul[-]tum detrahunt fatigationis notata inſcripti[s] lapidibus ſpacia. Boëtius etiam *lib. 3. Geometr.* lapides quoſdam, quos appellat (*Curſorios* an[-]tiquitas, inſcriptos fuiſſe ait, quibus itinera diſcriminarentur. Idque pluribus exſequi[-]tur Barrab. Briſſonius *lib. 4. Selectar. antiquita. cap. 8.* quibus adjiciendum eſt, quod de Milia[-]rio aureo eſt proditum. Id enim columna quædam erat, in capite Romani fori prope ædem

Miliaria lapidibus diſcreta.

Miliarium aureum.

dem Saturni: in quam columnam omnes I-
liæ viæ terminabantur, Plinius *lib. 3.* Roma
viditur in regiones 14. compita earum
65. passl. ejusdem spacii mensura currente à
iliario in capite Romani fori statuto, ad
ngulas portas, quæ sunt hodiè numero tri-
nta septem, Cornelius Tacitus *lib. 17.* Otho
nixus liberto per Tiberianam domum in
labrum, inde ad Miliarium aureum, sub
dem Saturni pergit. Idem & Tranquillus
t totidem penè verbis *in Othonis vita*: Plu-
rchus verò *in Galba*, his verbis Miliarium
escribit: In forum ibat ad eam partẽ, in qua
eterat aurea columella, ad quam omnes I-
liæ viæ terminabantur, hoc est, initium &
nem capiebant. Quid autem in caussa sit,
uòd apud Æmilium Macrum, mille passus
on à Miliario Urbis (alii, *Murourbis* legũt)
ed à continentibus ædificiis numerãdi sint
mille passus. 154. de verbor. signific. id à Juris no-
tri interpretibus ad eum locum, & ad *l. 2. d. t.*
iligenter est explicatum. quibus adde quod
Anton. Augustinus scribit *libr. 4. Emendat.*
cap. 7. De quorum autem soleis dicta
aliqua sunt *lib. 1. Tit. de Equis,*
fol. 463. & 479.

DE QUADRATURA CIRCULI, SEU MODO REDUCENDI QUADRATI AD CIRCULUM.

TIT. XVII.

Scibilia, sed non scita.

AVctor est Aristoteles, Mult[a] quidem esse scibilia vel scir[i] posse, quæ tamen scita nondum sint, eò quòd via ac modus eorum ignore[n]tur. Exemplum ponit de Quadrato in Circulum reducendo. Id quod nec ipse, ne[c] quisquam alius ad nostram usque ætatem hãc facere poterat: nisi quòd annis ab hinc plus minus triginta, Ars ista fuit inventa: quæ mirabile quoddam secretum in se continet. Græci τετραγωνισμὸν vocant, quæ est alterius cujusdã figuræ ad circulũ reductio. Fit autem hoc modo. Ducendus est Circulus AB. cujus area ita metienda, ut Diameter constituatur AC. longitudine 14. pedum. qui numerus triplicatus producit 42. Huic si addideris septimam Diametri partem, quæ sunt 2. provenient 44. Cir-

τετραγωνισμός.

Circumferentia enim Circuli triplo
sesquiseptimâ parte major est Diame-
. Intellectâ Circumferentiâ & Diame-
, facile est Aream circuli invenire.
am si per dimidietatem, id est, per 2. di-
serimus diametrum, provenient 7. &
rcumferentiam similiter per 2. prove-
ent 22. qui numerus ultimus per 7. mul-
licatus, producit 154. quæ, pro ratione
athematica Aream circuli constituunt.

Calculus hic est:

Diameter tota est	14	7. Quotiens.
Dimidietas est	2	
Circumferētia integra	44	22. Quotiens.
Dimidietas est	22	

i duo Quotientes 22. & 7. inter se mul-
licati constituunt Aream circuli 154.

22
7.

154 Area circuli

estat ut Quadratum inveniamus, huic
uale. quod ad hunc reperitur modum.

Divisa, quemadmodum factum est, D[ia]metro in 14. partes, ducenda est linea [ab] undecima parte ad circumferentiam, [a] puncto D. ad F. unde angulus fit rect[us] cum Diametro. Posteà ab ultima par[te] Diametri ducenda est linea ad idem pu[n]ctū F. & fit linea CF. atq; ita Quadratu[m] illud Circulo erit æquale. Quod ut veru[m] esse deprehendatur, necessum est, ut ips[i]us Quadrati longitudinem metiamur. M[e]tienda itaq; erit linea CD. quam 11. pedu[m] esse diximus. Numerus iste multiplicat[us] per 11. conficiet 121. posteà mensuranda [e]linea DF. & longitudinem ejus hoc mo[do] deprehendes. Ducenda erit linea à pu[n]cto E, quod circuli centrum est, ad F, [&] nascetur triangulus DEF. Linea is[ta] EF, æqualis est dimidiato diametro, q[uæ] est 7. pedum, quandoquidem integer Di[a]meter 14. pedibus constat. Numerus i[l]le per 7. multiplicandus erit, & prov[e]nient 49. de quibus detrahendi 16. qui nu[]merus est multiplicatus Lineæ ED. qu[æ] est pedum 4. qui multiplicati faciunt 1[6]. Detractis igitur 16. à 49, restabunt 3[3].

ideò potentia Lineæ DF, erit 33.
m quo numero conjunctis supradictis
r. prosilient 154. Vnde apparet, poten-
m Lineæ F, quadratum constituere ex
. quantam ipsam Aream Circuli di-
mus.

NOTAE sive COMMENTARII.

uæstionis hujus de Quadratura Circuli, an licet ea possibilis sit, nec ne, jucunda quidem est inquisitio; at explicatio difficilis; cognitio autem cùm ad alia, tum ad multorum corum Aristotelicorum intelligentiam perquàm utilis, ut testatur Benedictus Perius, *de Communibus omnium rer. natural. rincip. & affection., lib. 10. cap. 19.* Circulum utem quadrare conati sunt, apud Veteres, ntiphon, Bryso, Hippocrates Chius, Eudes, Archimedes, Apollonius, Porus, E recentioribus Boëtius, Campanus, Cusanus, egiomontanus, Oroncius Finæus, qui si iàm multa docere atque demonstrare positus & aggressus est, tam multa præstare perficere potuisset, immortalem sanè gloriam fuisset consequutus. Et ex Veteribus

Quadratura Circuli an possibilis.

quidem Antiphon & Bryso satis nobile[s] perhibentur Mathematici, vel Aristotel[is] reprehensione *1. physicor. tex. 11. 1. Posterior. te[x.] 23. & 1 Elenchor. cap. 10.* Nec enim advers[us] ignaros & inertes athletas Aristoteles lucta[-] tus est, ut discipulus ejus Alexander Reg[es] athletas deposcebat, cum ad olympicam co[-] ronam invitaretur. Hippocrates verò Chiu[s] præterquam quòd & ipse ab Aristotele iti[-] dem satis nobilitatus sit, admirabilis prot[-] sus fuit Naturæ, dicam, an fortunæ mira[-] culo? Hic enim, ut ait Philoponus *in pri[-] mum Aristotelis physicum*, Mercator, cum i[n] piratarum navem incidisset, Athenas vene[-] rat prædones accusandi gratia: & cum di[u] Athenis persequendi criminis caussa mora[-] retur, accessit ad Philosophos, quorum con[-] suetudine tantum in Geometria profecit, u[t] duas res in Geometria maximas tentarit, valdeque promoverit, τετραγωνισμὸν, Qua[-] draturã circuli, & duplicationem cubi. Cir[-] culi quidem quadraturam non invenit; se[d] cùm quadraret lunulam, fallò arbitratus es[t] ex hac Circulum quadrari. Nam ex lu[-] nula quadrata circulum quadratum esse ar[-] bitrabatur. Hæc Philoponus. Sed Hippo[-] cratis, ut & reliquorum omnium de Qua[-] dratura circuli demonstrationes, Johannes

Antiphon. Bryso.

Hippocrates Chius.

Butcon

[...]teon uno libello diligenter collegit, ea[...]mque demonstrationum vitia & errata [...]btiliter & accuratè patefecit. quemadmo[...]m & docta exstat eadem de re Petri Rami [...]putatio, *lib. 1. Scholar. Mathematic. & lib. 19. [...]ometr.* Adeò non absq; ratione dixisse vi[...]tur Aristoteles: *multa sciri posse, quæ nondum [...]ta sunt,* ut τετραγωνισμὸν circuli. Ejus enim [...]entiam nondum esse quidem, at ipsum ta[...]en esse quiddam scibile. *in Categor. cap. 3.* [...]o sensu Marinus *in protheoria Datorum* af[...]mat, Circuli scientiam, quamvis nondum [...]rcepta sit, percipi tamen posse. Idque aliis [...]oque in rebus usu venire credo pluribus: [...]ctè ut possimus dicere, *Maximam partem [...]rum, quæ scimus, esse minimam partem eorum, [...]æ ignoramus, aut scire possumus.* quam in sen[...]ntiam Cardinalis Cusanus librum con[...]ripsit, *de Docta ignorantia.*

Ignorantia docta.

Cæterùm quæstionis istius nodum in [...]ametri & peripheriæ sive circumferentiæ [...]tione esse P. Ramus putat *in d. libr. 19.* Eam [...]ancirollus hoc capite nostro diligenter ex[...]icat. Cujus demonstratio sic habet. De[...]onstrandum est, Quadratum Lineæ F C [...]quare aream circuli propositi. Linea D C, [...]t 11. partium talium, qualium tota Dia[...]eter est 14. Linea E F. est radius circuli.

Schematis demonstratio.

ſeu dimidia Diameter, id eſt 7. partium. I
triangulo igitur rectangulo, DEF, not
ſunt duo latera, DE, 4. partium, & EF, 7. par
tium. Ex his duobus notis lateribus, *per pe
nultimam propoſit. primi Euclidis*, notum fit et
jam tertium latus DF. Subtrahe quadratum
lateris DE à quadrato lateris EF: reſiduum
eſt quadratum lineæ DF.

Latus DE eſt 4. partium, ejus Quadratum
eſt 16.

Latus EF eſt 7. partium, ejus Quadratum
eſt 49.

EF Quadrat. 49.
DE Quadrat. 16. Subtrahe,

DF. Quadrat. 33. Reſiduum.

Cognitis omnibus lateribus in triangulo
rectangulo DEF. cognoſcendum etiam id
ipſum in altero triangulo rectangulo DFC
in quo dantur duo latera nota. Lateris DF
quadratum eſt 33. Lateris DC. quadratum
eſt 121. Si enim undecim in ſeipſa multipli
ces, tot provenient. Ex horum duorum
laterum Quadratis cognitis, inveſtigatur
etiam quadratum tertii lateris FC. quod ul-
timum eſt, & ſcopus propoſitus in hac de-
mon-

nstratione. Illud enim Quadratum est æ-
ale areæ circuli propositi. Invenitur au-
n tertii illius lateris quadratum itidem *per
ultimam proposit.* primi Euclidis. Adde
adratum DF 33. ad quadratum DC 121.
nma erit quadrati FC. 154. quæ etiam a-
Circuli fuit antè inventa, ut in ipso textu
ncirolli ostendimus.

Quadratum Lineæ DC est 121.
Quadrarum lineæ DF est 33. Addendum,

Quadrator. duorum summa
est area Circuli 154.

Lineæ EF Quadrat. 49
Lineæ DE Quadrat. 16. Subtrahe,

Lineæ DF Quadrat. 33. Residuum.

11
11

11
11

---

121. Quadr. Lineæ DC.
33. Quadr. lineæ DF.

---

154. Quadr. lineæ FC.

Hæc duo quadrata addensa sunt, & proveniet quadratum lineæ FC quod quadratum æquale est Areæ Circuli.

Hæc eadem ſumma provenit etiam, ſi per dimidiam diametrum, id eſt, per 7. multiplices dimidiam circumferentiam Circuli, quæ eſt 22.

22
7
———
154.

Atque hæc quidem propoſiti à Panciroli Schematis demonſtratio, ut puto, vera eſt. de qua plura videre poteris, Lector, apud *Iaco. Chriſtmannum*, profeſſorem Heidelbergenſem, virum doctiſſimum, in eruditiſſimo ſcripto, cui titulum fecit, *De Quadratura Circuli*. quo in tractatu nihil ferè aliud agit quàm ut Schema iſtud explicet. Quòd ſi quis certiora mihi demonſtraverit, nunquam adeò perfrictæ frontis fuero & duræ cervicis, quin meliora docenti ſim obſecundaturus.

Iac. Chriſtmannus.

Neque enim ex eorum ſum numero, qui ſuas opiniones adeò pertinaciter defendunt, ut refelli, turpe; vinci, nefas eſſe putent: aut qui de vita, quàm de propoſita ſuſceptaque opinione malint decedere. cùm præſertim hi neque ſibi ſint, neq; ſuis civibus utiles, & perniciem Reipub. afferre ſoleant: ut graviter cenſuit Johan. Bodinus in Methodo hiſtor. *cap. 5. fol. 123.*

Pertinacia quorundam.

DE

DE TORMENTIS MURALIBUS ET BOMBARDIS.

Tit. XVIII.

Tormenta illa bellica, quæ Bombardæ dicuntur, inventa fuerunt à Germano quodam, circa [a]*nnum Christi 1378. Eaq; primùm usurpa*[t]*a fuerunt à Venetis, cum Genuensibus* ad Fossas - Clodias *confligentibus, quas hi* [su]*o conabantur subjicere dominio, quibusq*[u]*is pacis conditionibus spretis. Sed machi*[n]*is tandem & instrumentis hisce fracti* [G]*enuenses, ad unum ferè omnes dati fue*[r]*unt internecioni.*

Bombardarũ inventio.

Dictæ sunt Bombardæ à sono, quem [e]*dunt. Hinc excogitata fuerunt manualia* [i]*lla tormenta, quæ vel funiculo incenso, vel rotâ agitatâ globulos projiciunt, ut co*[t]*idiè videre est. Ideoq; copiosius de his dis*[s]*erere superfluum duco: sicuti & de pyrio* [p]*ulvere, ad hunc usum præparato.*

denominatio.

Scloppeti.

Sclopus, *Latina dictio est, à sono,* ... *ex inflationibus earum erumpit, de* ... *Persius:*

Nec sclopo tumidas intendis rump...
buccas.

qui versus de eo, quem jam dixi, sono e... accipiendus: non verò de illo, qui ex sc... petis nostratibus, qui tum temporis n... dum exstiterunt, emittitur.

NOTÆ sive COMMENTARII.

Bombarda.

Inter alia Germanorum inventa, n... postremum locum merentur bellica illa to... menta, sive machinæ metallicę, quæ ignis i... cendio, & sulphureo pulvere, glandes æne... flammeasque pilas, & globosa graviaque ... xa convolventes, horrisono fragore ac ton... tru longè lateq; jactant, muros urbium qu... tientes, & obstantia quæq; demolientes. d...

unde dicta.

ctæ Bombardæ, à bombo & sono quem ... dunt, quasi bombizatio quædam ardens, ... Robertus Valturius putavit; *de Re milita... lib. 10.* quibus cum si Catapulta Veterum, ... antiqua belli tormenta conferantur, san... hæc puerilia quædam ludicra, ex Bodini sen... tenti...

entia videri possint, *in Methodo histor. cap. 7.* Quo fit, ut mirari satis nequeam, Valturium ipsi etiam *Archimedi* Bombardarum inventionem attribuisse eo tempore, quo Marcellus Syracusas obsidebat, ut Civium suorum libertatem tueretur, patriæque excidium vel averteret, vel differret. Miror etiam, cur non *Demetrium* Macedoniæ regem illarum Inventorem laudaverit: quem constat in excogitandis & fabricandis machinis bellicis ita excelluisse ingenium, ut πολιορκητὴς inde fuerit appellatus; obstupente Lysimacho, perspectâ machinæ industriâ, qua Cilicios oppugnabat, & divinum vocante Demetrium, teste Plutarcho *in ejus Vita.* Sed de Archimede ea fide dictum à Valturio opinor, qua Consalvus Mendoza, Maffeius, alii Rerum Indicarum Scriptores, à Chinensibus ut Typographiam (qua de re suo loco, & quidem *Tit.* 2. diximus) ita & bellica est tormenta excogitata, & multis jam retroactis seculis in usu fuisse, non dubitarunt asserere. Quibus meritò annumeres, qui Machinas istas jampridem *à Mauris*, antequam earum ulla apud Germanos esset noticia, usurpatas fuisse dicunt. Cui enim persuadendo verisimile fieri poterit, Tormentorum istorum usum, quo Urbibus obsessis ad depellendos obsidentes

harum author an Archimedes.

an Demetrius.

an Chinenses.

an Mauri.

nihil est salutarius, tanto temporis interv
lo potuisse delitescere? cùm, quam primi
Venetis Bombardarum, Romanis typog
phiæ usus esset ostensus, subitò ille ad ali
atque item alios fuerit divulgatus, ut iis h
die ubivis gentium & locorum nihil fr
quentius videas. Magis verò etiam ridic
sunt, qui Machinarum istarum authore
constituunt

an Salmone us.

——crudeles dantem Salmonea pœnas,
Dum flammas Jovis, & sonitus imitatur O
lympi
Demens, qui nimbos, & non imitabile fulme
Ære, & cornipedum cursu simulabat equo
rum.

ut est apud Virgilium *6. Æneid.* Nam ut
versibus istis rectè colligitur, Salmonei m
chinamentum illud sine noxa erat, ad terr
rem duntaxat incutiendum; ideoq; præt
inanem sonum & strepitum fulmini nequ
quam adæquandum. quo loco etiam haber
possis sagittas igniferas apud Jul. Pollucem
lib. 1. Onom. cap. 10.

—— & arsuras cœli per inania glandes,

ut ait Statius Papinius *lib. 10. Thebaid.* Eæ si
quidem glandes plumbeæ percalefactæ v
funditoris, liquatæq; ardescebant, si experi
mento creditur, & Lucretio *lib. 6.*

plum

——*plumbea verò*
Glans etiam longo cursu volvenda liquescit.

Bombardarum ictus à fulmine, quoad sonum, ignem, ictum, itemq; effectus (excepis efficiente & materia) non tantùm nihil differt, sed etiam illud superat. Si enim ad aliorum imitationem conferre illa libeat, Plinius monet *lib. 2. cap. 54.* unum hominem non semper exstingui à fulmine; cætera verò animalia, quæ quidem fulmini obnoxia sint ictò perimi: Naturâ homini hunc quasi honorem tribuente, cùm alia animalia viribus longè præstent. Machinæ contrà hæ homini minimè parcunt. Quinimò cùm fulmen casu incidere soleat, ideoque inanimata plerunque petat, rarissimè hominem: hæ unius tantùm ferè læsionem intendunt. Prætereà multa adferuntur ab Auctoribus contra fulminis ictum remedia: qualia à Plinio *li. 2. cap.* r. recensentur, Specus altiores quinque pedibus, in quibus se occultasse nonnullos memoriæ est proditū; Lauri frutices, unde lauream coronam gestatam ab aliquibus legimus; pelles vituli marini, ex quibus tabernacula sibi quidam obduxisse dicuntur; pennæ aquilæ, itemq; hyacinthi gestati. At machinarum istarum ictui & violentiæ non murus decempedalis, nedum ineptiæ illæ quicquam

Bombardarum & fulminis collatio.

quam

quam obsisterent. Adhc Nubes, quaru
concursu & collisione tonitru & fulmen e
citatur, Nolarum seu æramentorum sono
temque tormentorum murmure & frago
disperguntur, & vel evanescunt, vel aliò c
pelluntur. At verò Machinarum bellicaru
furor & vis, ab hostibus illata, nullo mo
sisti aut leniri potest. Fulmen rursus un
cum ferè tantum infert ictum, & unicum
rè, & quidem rarò, hominem interimit: Ill
rum autem ictus sunt perplures, & uni
quoq; multi sæpenumerò Mortales pereun
Fulgur etiam lumine suo, quandoque etia
fragor ictum futurum prænunciat: Illæ co
trà simul ferè & coruscant, & iciunt: ut
obmurmurando feriant, & feriendo obmu
murent; sicque uno ferè momento globu
intra corpus, & sonum intra aures mittan
Tandem multæ dantur regiones & tempo
anni, frigidiora scilicet, ut Septentrional
& hyems; Item calidiora, ut Ægyptus & æst
intensior: quibus vel ob frigus nimium ca
lor vaporis exstinguitur; vel ob caloris ni
mietatem vapor prorsus absumitur. Conse
quenter igitur nullæ tunc nubes, neque ea
rum collisiones, neque etiam fulmina. Con
trà verò machinæ hæ per omnes regione
sparsæ sunt, & omni tempore effectum suun

ssunt producere. quemadmodum latiùs
c Franciscus Rota & Paræus inter se con-
unt. Cùm itaq; Machinæ hæ non tantùm
itentur fulmen, sed etiam superent; fieri
potest, ut Salmoneus auctor illarum per-
peri possit, cùm poëta hunc dicat non imi-
bile fulmen simulasse : ut rectè collegit
anc. Rota *cap.1.* Laudat Plinius Apellem
ctorem nobilem, quòd tonitrua, fulgetra
fulgura pinxerit, quæ picturâ exprimi vix
ssunt. At quanto ars hæc præstantior, to-
trua sono damnoque prorsus æmulans! ut
ssint incusare poëtæ antiquum Prome-
eum, ad quem Fulgentius providentiam
fert, quam Græci προμηθαίαν dicunt, quare
on præsenserit hoc machinę bellicæ genus,
quare posteros milites ex marmore Pyre-
o non potiùs informaverit, quàm ex mol-
luto. Verius est, Machinæ istius Inven-
rem fuisse Germanum, consentientibus
hoc historicis, itemque Polydoro Vergi-
o *lib.2.de Inventor. Rer.cap.11.* Petro Ramo *lib.*
Scholar. Mathemat. & Steph. Forcatulo
b.4. de Imper. & philos. Gallor. sive Authoris
sius nomen ignoretur, sive Monachus fue-
it Friburgo oriundus, *Constantinus Ankli-*
zen, sive *Bertholdus Svvartus*, ut à Forcatulo
ominatur; & quidem vitæ monasticæ, ac
certè

Apelles tonitrua pinxit.

Bombardæ invẽtor Germanus.

certè ociosæ. Quia enim nihil agendo, ut d[illegible]
cebat M. Cato, malè agere discimus, ille m[illegible]
tallis transformandis incumbens, præter [illegible]
pinionem æs sublire cũ fragore sensit, ign[illegible]
vi & tenui pulvere tantummodò pulsatu[illegible]
Chimistam .n. hunc fuisse dicunt, & servâ[illegible]
aliquando domi in mortario pulverem su[illegible]
phureum, cujusdam medicinæ facien[illegible]
caussa; illudque texisse lapide, ac inde co[illegible]
tigisse, ut dum ignem ex silice propè excu[illegible]
ret, scintilla intrò ceciderit, subitoq; flam[illegible]
eruperit, atq; lapidem in altum tulerit. In[illegible]
ille ejus rei casu doctus, postea factâ ferreâ [illegible]
stulâ, & pulvere confecto, machinam rep[illegible]
risse dicitur. Ei igitur fortuna nihil tale m[illegible]
ditanti opus illud objecit, non secus atq[illegible]
Diocli Atheniensi harmoniam; dum va[illegible]
testacea ligno pulsaret. *Suidas verb.* ξυλυφί[illegible]
Adeò verum est, quod Aratus prodidit, No[illegible]
omnia simul edoctos homines à Jove, sed a[illegible]
huc pleraque occulta manere, quorum al[illegible]
qua dabit & inposterum. Habet scilicet N[illegible]
tura scientiarum thesauros innumerabile[illegible]
qui nullis ætatibus exhauriri possunt: ut Bo[illegible]
dinus dicebat.

Inventoris & operis ipsius exsecratio.

Jam cùm Inventionem hanc German[illegible]
non possint eripere Invidi: ut tamen quo[illegible]
carpant habeant, cùm Invẽtorem, tum op[illegible]
ipsum

um exſecrantur. Authorem enim iſtum
exitium humanũ natum dicit Vergilius:
pq; nomen ejus exſecrabile putat Carda-
, quòd tormenta illa ad damna humani
eris potiùs. quàm ad utilitatem inventa
eantur, *lib. 17 de artib. artificioſisq; reb.* quæ &
exſecratione digna cenſet idem Vergili-
quòd ab humano ingenio nihil iis exco-
ri potuerit horribilius. Imò haud adduci
oſſe ait *lib. 3. cap. 18.* ut humanum ingeniũ
eniſſe hæc credat, ſed potiùs malũ quen-
n Dæmonem mortalibus monſtraſſe pu-
ut inter ſe non modò armis, verùm etiam
minibus pugnarent. Ipſum etiam video
ilippum Melanchthonem, in generis hu-
ni perniciem illud ferale bellicorum tor-
ntorum genus dicere inventum, Mona-
miniſtro & fabro, diabolo architecto; ut
n labaſceret paulatim auctoritas inſanæ
perſtitionis, quæ his auctoribus faſcinatas
minum mentes præcipitaret in exitium
ernum; ſuccederet iiſdem auctoribus a-
d mali genus, quod in corpora ſævire, ſed
mutuam perniciem horribili furore ho-
num inſtructum atq; diſploſum. *li. 5. Chro-
or. ſub VVenceſlao Caroli IV. Filio.* In quam
tentiam exſtant elegantiſſimi verſus *ad
uercetani Sclopetarium*, quos venuſtatis eo-
m gratiâ placuit apponere:

In pravas, spretâ, quum labes, Numinis irâ
Se mortale genus, laxis immersit habenis,
Armipotens, scelerum vindex, justissimus
nus,
Ignivomas rutilo nubis fabricatus Olympo,
Torsit in indomitas ardentia fulmina terras.
At magis exarsit sceleris vesana libido,
Invisum cœlo & terris, è faucibus Orci
Verticis obrasi monstrum dum excitur, opa
Orbis dira lues, nostriq; infamia secli.
Hoc nova namq; novo cuduntur fulmina fa
bro,
Et Stygia erumpunt Stygio documenta Ma
stro,
Qualia Avernalis pandens mysteria templi
Torva Hecate dederat. monstroso inclusa cu
cullo:
Lurida quum pariter permixto sulphura ni
Tisiphone adjunxit, flammasq; operasq; mi
stras.
Flammigeræ hinc retrò torquentur fulmine
glandes,
Glandiferæq; fremunt horrendo murmure
flammæ,
Ut reboent campi, montesq; & magnus Oly
pus.
Mox rapidum latas infert se virus in oras,
Quod quatit (heu furiale malum!) tot fortia
bello Corpo

Corpora, tot tetro raptim ulcere pascitur
artus.
Crescente ut pœnâ, crescat quoq; Numinis
ira, &c.

...c desunt, qui Machinarum æncarum au-
...orem dignum censeant, qui ut Perillus
...rum æneum, ita ipsemet tormentum hoc
...mus experiretur. Perillus enim Atheni-
...sis, in fundendo ære celeberrimus, Tau-
...m naturali staturâ majorem fabricârat,
...iciosumq; animal & homini socium in e-
...dem supplicium acerbissimum converte-
..., mugitus promittens igne subdito: &
...ia à simulachris Deorum atq; hominum
...ocaverat pulcherrimam artem, cruciatum
...mus experiri jussus est justiore sævitia, pu-
...co tormenti authore, talione decantata.
...ndem propè exercuit Ludovicus XI.
...ancorum Rex, Caveas ferreas quovis car-
...re duriores facere monitus, in pœnam po-
...s, quàm in custodiam miserorum, qui
...atum qualem qualem sustinerent. Nam E-
...scopus Verodunensis, qui excogitatis pri-
...ùm his caveis sibi placebat, primâ earum
...clusus totis quatuordecim annis ridiculus
...mœrens obduravit. *Philip. Cumin. in Lu-*
...vic. XI. cap. 136. & Forcatul. *lib. 2. de Impe-*
...o & Philosoph. Gallor.

Perilli taurus.

Cavea ferrea.

Verùm enim verò etsi machinâ illâ æn
nihil pestilentius est Urbibus obsessis: neg
ri tamen non potest, nihil quoq; hac esse
lutarius, dum obsidentes arcentur, & missi
ignis regeritur. Et quid Natura boni de
hominibus, sine aliquo malo? Duo præ
pua elementa, Aqua & Ignis, hoc patefacii
quibus vita maximè fovetur, & maximè pe
ditur, absorptis urbibus, nedum hominibu
Valdeq; verisimile est; sivisse Deum singu
ri quodam judicio tam perniciosum torm
tum recenter reperiri, ut mutuo terrore a
fecti mortales, nec viribus ita confident
faciliùs alerent concordiam, & bella detest
rentur, incerti & mortiferi ictus timentes
leam. tantum abest, ut virorum virtus hac a
tate perierit: sicuti olim questus fertur Ag
silao Rege satus Archidamus, teli novum g
nus è Sicilia allatum demiratus: cùm poti
hodiè non nisi audacibus & ferè desperat
sit præliandum inter grandines flammaru
ut ait Forcatulus *d.l.4.* Hinc illa Herculis Fe
rariæ principis querela. Cui cùm *Spingar*
pila (Spingardas autem vocabant mino
tormẽta tricubitalis longitudinis, glande
pruni majoris magnitudine violenter ev
mentes) calcaneum detersisset, malignè
barbaro more *Coleonem* Venetorum copi
pra

Bombardarũ utilitas.

Spingarda.

...efectum fecisse dixit, qui viros fortes, gla-
...atq; hasta pro virtute & gloria dimican-
...inusitata atq; horribili pilarum procella
...rnendos curaret. Ea .n. humanitate mili-
...ducesq; extra cruorem, per id tempus in
...ia depugnabant, ut eo prælio, funalibus
...ensis, cùm nox ingrueret, ampliùs qua-
...or millia cataphractorum equitum, admi-
...bili ridendaq; hodiè spectaculi contentio-
... concurrerint. Ut bella illa, si cum nostris
...c tempore conferantur, propemodum lu-
...ra videri posse, Jovius scripserit. Atq; ita
...e, res ipsa loquitur: cùm non solùm arma
...n defensiva, q̃ offensiva mutata, & ad ac-
...erandam mortem, atq; interficiendos ho-
...ines, pniciosa arte inventa sint; verũ etiam
...rmenta illa bellica tam majora, q̃ minora,
...quentiore in usu, quàm anteà, esse cœpe-
...nt. quorum vim primi perpessi fuerũt Ge-
...enses, in bello illo à Venetis contra ipsos
... Fossam-Clodiam suscepto, circa annum
...hristi millesimũ, trecentesimum, octogesi-
...um. Genuenses n. se quidem interfici sen-
...ebant; quo tamen teli genere, non animad-
...rtebant. Jam enim tum primùm novum
...nc partum Mundus hic pepererat. Planè
...m bellum, ut Thucydides dicebat, non ge-
...tur certis pactis aut legib. licebit sanè cui-

Acrius hodiè pugnatur, quàm olim.

Veneti Bombardis primũ usi adversus Genuenses.

vis, quemadmodum Antigonus apud P
tarchum ajebat, aut dolo, aut vi, aut ape
aut per insidias hostem aggredi. Sic enin
Archimedes, quem non tantùm nemo vi
perat, sed omnes admirantur & tantop
extollunt, hostium naves instrumentis
submersisse legitur. Quòd si bellicę mach
propterea exsecrandæ sunt, quòd noxia
lethales sint: ecquis unquam erit armor
usus? quamvis alia aliis magis vel minùs
lethalia. Magis enim & minùs non mut
speciem, ex Logicis discimus, ut idcircò
usus potiùs tormentorum istorum, quàm
sus legitimus videatur damnandus. Hor
plures sunt species; & omnibus cognitæ
deò minùs hîc referendæ. Minora tam
quibus pedites utuntur, *Sclopeti* vocantu
sclopo: qui & ipse sonus est, ex buccar
inflatione erumpens. Aliis arcus busius
pellatur, ab arcu, cujus vicem gerit in be
(quemadmodum enim olim Sagittarii
primo pugnæ loco constituebantur, ita n
stris temporibus Sclopetarii) & à busio, qu
Italis foramen significat: quòd scilicet
foramen ignis in tubulum seu canalem
grediatur, & globum incenso pyrio illo p
vere propellat. De pulveris autem istius c
fectione videri poterit Langius *lib. 2. epist.*
& u

Sclopeti.

pluvis pyrius.

de sonus ille oriatur, ex Philosophorum
tis contra Cardanum disputavit Julius
r Scaliger *Exercitat. 180. cap. 3.* & alibi. De
bardarum verò origine, violentia & im-
multa ex variis historicorũ monumen-
cerpta, & cognitione tum jucunda, tum
retulit clarissimus Jurisconsultus Phi-
s Camerarius, *Operar. succisivar. centur. 2.*
8. quibus in gentis nostræ laudem, ob
bardarum, Horologiorum, & Typo-
hiæ inventionem, illud Scaligeri, *Exer-*
09. hîc lubet apponere: Bombardâ Jovis
imitati; Horologiis temporum comi-
genuimus rotarum circumactiones:
us ipsum Librorum perpetuitate su-
vimus.

DE IGNI GRÆCO.

Tit. XIX.

Imperante Constantino Pogonato sive Barbato, excogitata fuit ars, qua ignis sub aqua concitatur. Atque hunc ignem Græcum dixe-t, quòd auctorem habuit Callini-*n Græcum, anno Christi DCLXX.*

Ignis Græcus.

Hoc Constātinopolim delato, Constātin[...] in navali pugna cōtra Saracenos se defe[...] dit, ut Zonaras in vita Constātini ꝑdid[...]

NOTÆ sive COMMENTARII.

Pila sub aqua ardentes.

Etsi Veteribus quoq; usitatum fuit, pi[...] fingere, quæ & spontaneis accenderen[...] imbribus, & projectæ in amnes ardere[...] pontesq́; & naves accenderent; quem q[...] dem Ignem & Græcum appellatum, & [...] ventionem ejus M. Graccho acceptò lat[...] fuisse Joh. Langius asserit *libr. 2. Epist. 52.* quo fortassis etiam exaudiendi erunt illi L[...] cani versus:

Quàm pelago diversa lues! nam pinguibus ig[...]
Affixus tædis, & tecto sulphure vivax
Spargitur: ac faciles præbent alimenta carinæ
Nunc pice, nunc liquida rapuêre incēdia ce[...]
Nec flammas super aut undæ, sparsisq́; per æqu[...]
Jam ratibus fragmenta ferus sibi vindicat ign[...]

longè tamen alia fuit illius ignis ratio, que[...]

Ignis Græcus.

propriè Græcum dicimus, & qui authore[...] habet *Callinicum*, qui Heliopoli fugiens R[...] manos Imperatores id genus docuit. E[...] usus fuit Constantinus Pogonatus sive Ba[...] batus, cùm Saracenica classis ad Byzantiu[...] usq; accesserat quidem, sed inde repulsa C[...]

zicu[...]

...m occupârat. Cumq; toto ſeptennio in ...oco commoraretur, ſæpè dimicatum eſt ...Byzantium, donec tandem architecti Cal-...ci arte ignes ſub aqua facti naves Sarace-...as incenderunt: qua re magna multitudi-...deleta, reliqui fugere coacti ſunt. quem-...modum Philippus Melanchthon memo-... *lib.3. Chronic. ſub Conſtantino Pogonato.* Eaq; ...chinatione Saraceni haud dubiè plus da-...i ſenſerunt, quàm Syracuſii, quorum vi-... Archimedes comburentibus ſpeculis fru-...iſſe legitur. Illo igitur igni Græco non ...rum eſt alios quoq; & quidem felici cum ...ceſſu fuiſſe uſos. Inter quos Leo Impera-... præcipuè commemoratur. Nam cum O-...ntales populi adverſus Conſtantinopo-...n urbem hoſtiliter navigaſſent Dromoni-...s mille octingentis, Leo Imperator igni-...is navib. contra eos directis, hoc ignis ge-...re omnes abſumſit. Idē paulò pòſt CCCC. ...ſtium naves, itemq; CCCL. eodem igni ...nfecit. ſi verum eſt, quod Robertus Val-...rius prodidit *lib.11. De re militari, cap.9.* græ-... hujus ignis confectionem inibi docens: ...t bullitio, inquit, ſaligni carbonis, ſalis, ar-...ntis aquæ vitæ, ſulphuris, picis, thuriſq; ...m molis Æthiopum lanæ filo, & cam-...ora, quæ, dictu mirabile, ſola ardet in a-

Archimedes.

Leo Imp.

qua, materiam omnem adurens. quam ea-
dem Ignis hujus conficiendi rationem,
Valturio, ejus tamen nomine, ut ſolet, diſ-
mulato, Joh. Baptiſta à Porta totidem verb
retulit *lib.12. Magiæ natural.* ex Promethei i
ſtituto ignem per annum in ferula aſſerva
poſſe, ex eodem Valturio adjiciens. ad quo
alluſiſſe videtur Martialis eo diſticho:

Invitæ nimium pueris, gratæq; Magiſtri
Clara Prometheo munere ligna ſumis.

Sed de id genus Ignibus arte ad mirandis v
dendus omninò erit Jul. Cæſar Scaliger *E-*
ercitat. cap.3. ad Cardan.

DE TORNEAMENTIS, QUA vulgò GIOSTRE DICUNTUR.

TIT. XX.

Gioſtre, ſive Tornamenta.

Gioſtre, ſive ludicra iſta belli ſi-
mulachra, inventa ſunt à Ma-
nuele Comneno Imperatore Con-
ſtantinopolitano, ut ait Nicetas, qui ad an-
num uſq; 1214 ſcripſit. Ante eum nō legitur
ſub Imperio Rom. exercitium iſtud in uſu
fuiſſe. quod, ut ſtrenuitatis & virtutis ar-
gumen-

*mentum est; ita non caret ingenti pe-
culo: quandoquidem multi per hoc in-
ternecioni fuerint dati. Nec enim igno-
tus est Regis Henrici casus. & ego multos
...li commissos se mutuò conficere. Itaque
...mes Selimi Turcarum regis frater, Ro-
... à Pontifice Alexandro, interrogatus
...t multos ictus, Ecquid ipsi placerent
...dicra hæc belli simulachra: Sancte Pa-
..., respondit, Si seriò hoc fit, parum mihi
... videtur: Sin joco, possit etiam id ni-
...um esse. Nicetas lib. 3. fastuosum ejus-
...di ludicrum recenset, quod Manuel
...mnenus Antiochiæ Latinis exhibuit.
...m enim hi terram sanctam occupatu-
... strenuos sese in equis & lancea præbe-
...nt; Manuel ostensurus Græcos Latinis
...feriores non esse, neque his cessuros, or-
...navit, ut stato die cum hastis velitari-
...s, ferro tamen non acuminatis, mutuò
...i occurrerent. Itaq; in veste Imperato-
... comparuit, Græcis probè munitis co-
...itatus, & Latinorum duos è sella in ter-
...m deturbavit.*

quàm periculosa.

NOTÆ ſive COMMENTARII.

Torneamenta.

Torneaměta, ſive haſtiludia, & ludicra il[illegible] belli ſimulachra, de quibus hoc diſſeritur ca[illegible] pite, Pontifex quaſi quaſdam nundinas ap[illegible] pellat & ferias, in quibus Milites ex condict[illegible] (quidam ex *conducto*, alii *edicto* legunt) ad o[illegible] tentationem virium ſuarum & audaciæ con[illegible] venire ſolent, & temerè congredi. *can. 1. Extr.* *de Torneam.* Etſi autem exercitium iſtu[illegible] virtutis & ſtrenuitatis argumentum eſt: qu[illegible] tamen, ut Pancirollus rectè monuit, ingen[illegible] ti periculo non caret, quandoquidem, ut a[illegible] eodem reſcriptum eſt pontifice, mortes ho[illegible] minum & animarum pericula ſæpè inc[illegible] proveniant: non immeritò id videtur cano[illegible] num ſanctionibus prohibitum: licet alio[illegible] quin jure civili ſi in colluctatione, vel pan[illegible] cratio alius alium in publico occiderit, extr[illegible] omnem pœnam ſit, etiam Legis Aquilæ a[illegible] ctione ceſſante: quia gloriæ cauſſa & virtu[illegible] tis, non injuriæ gratia videatur damnum d[illegible] tum, ut Ulpianus reſpondit *l. qua actione. 7. ff.* *ad L. Aquil.* Pancratium autem, quod & *Pen*-*tathlum & Quinquertium* dicitur, quinq; lu[illegible] dorum generibus conſtitiſſe, nimirum Cur[illegible] ſu, Luctu, Saltu, Jactu, & Pugilatu cum ce[illegible] ſtu, oſtendimus *lib. 1. Tit. de Palæſtris.*

Cur prohibita.

Tor

Torneamenta verò illa Duelli sive singularis certaminis imaginem esse res ipsa loquitur. Atqui duellum Stygii tyranni, bella mundo invehere meditantis rudimentum fuisse, & exinde digladiationis hujus usum vetustissimum esse, ambigendum non est. Tale fuit bellum illud, quod

à Dæmone inventa.

——— incidit inter
Hectora Priamidem, animosum atq; inter Achillem.
Ira fuit capitalis: ut ultima divideret mors.
Non aliam ob caussam, nisi quòd virtus in utroq;
Summa fuit, &c.

ut est apud Horatium *lib. 1. Sermon. Satyra 7.* Nam si fortes dicimus, non qui patiuntur, sed qui propulsant injuriam: cur, quæso, nõ laudabimus Marcellos, Torquatos, Corvinos, qui provocantes hostes magna sua, suorumque gloria prostraverunt? Publium Scipionem, qui posteà cognominatus est Africanus, laudant multi, quòd in Hispania Barbarum provocantem singulari certamine occiderit. *Eutropius lib. 4. de gest. Roman.* Et quis unquam vituperavit Alexandrum Macedonem, quòd ad Granicam pugnam Spithrobatem quandam Joniæ præfectum,

Scipio Africanus.

Alexander.

genere Persam, singulari certamine, lanceâ unâ per medium pectus transfixâ, atque aliâ subinde in faciem deductâ occîdit? *Diod. Sicul. de gestis Alex.* Alios, quorum infinita adduci possent exempla, sciens prudensque prætereo. Etsi enim decretis Pontificum, inprimis verò Nicolai Papæ, omnis Monomachia Christianis est prohibita: eò quòd eam sectantes, Deum solummodò tentare videantur. *can. Monomachiam. 2. q. 5.* contrà tamen Frotho Danorum Rex legem tulisse memoratur, ut omnis controversia aut lis ferro decerneretur. Existimabat enim speciosius esse viribus, quibus nos Deus & Natura dotârunt, quàm verbis confligere. *Saxo lib. 5. histor. Danor.* Solent quippe pugnantes Deum Opt. Max. veluti veritatis & æqui judicem in duello sibi constituere. Et quis enim meliùs novit, sitne hujus an illius causa potior? Visnè in ea causa, de qua per testes, per probationes nihil liquet, sinceriorem certioremque judicem? At eum ipsum, qui duello vincit, Deo authore vicisse, nemo prorsus est, qui non fateatur, Atque quemadmodum Diocletianus & Maximianus Augusti sanciverunt, judicem, si inopia probationum laborat, caussa cognita, jurejurando res decidere: contemtæ autem religionis

Frotho.

gionis

gionis jurisjurandi fide violatâ solus Deus ultor constituitur. *l. 2. & 3. C. de reb. cred.* Ita & Deum ultorem & judicem duello statuere, si res non potest per homines, deficientibus probationibus, judicari, sanctum sanè & religiosum videtur.

Cæterùm ne in infinitum protraheretur ista pugnandi licentia, certis quibusdam casibus, ultra quos Duellum non permittitur, ea est coarctata. qua de re consuli poterit Claudius Coteræus *lib. 3. de jure militum. cap. 23.* & ANDREAS ALCIATUS, cujus *de Singulari certamine* verè singularis & doctrina multijuga refertus exstat liber. quib. adjungi omninò debet, quod in eadem rem literis consignavit Philippus Camerarius *Operar. succisivar. Centur. 2. cap. 19. 20. 21.* quibus rem omnem ita graphicè descripsit, ut tuis oculis, Lector, concertantium par quasi committendo subjecisse videatur.

Interim illud hîc disquirere lubeat, cùm in duello vel singulari illo certamine paritas quàm maximè attendi, & imparitas contrà justissimam rejectionis caussam præstare soleat: si provocatus vel claudus vel oculo captus sit, vel alio mancus membro; an provocatus & ipse claudicare, vel cocles fieri debeat, instarq; perduellis sui debilitari? Et quã-

Lusci provocatio.

vis ſint, qui rei militaris peritos ſe aſſeren-
tes arbitrentur, Cyclopis, vel Coclitis pro-
vocatori non ſatis eſſe, ſi lanam ob alterum
oculum gerat, ſed eruendum ipſi omninò o-
culum: nec enim æquæ cõditionis fore, cum
altero amiſſo, alter illi ſupereſſet, provocat[o]
autem nullus: Alciato tamen ea ſententi[a]
meritò ridicula videtur, & illi non abſimili[s]
qua craſſus quidam & ventrioſus, vadimo-
nio cũ pumiceo & macro contendebat, ſe[q]
illum curſu prævorſurum aſſeverabat, dum
æquali meta pariq; lance omnia perageren-
tur. Depoſito pignore petebat ventrioſus, u[t]
ſicco tantum ponderis annecteretur, quan-
to ipſe propter abdomen illo gravior eſſet.
Contrà ſiccus ventrioſum inedia & fam[e]
ita macerandum ajebat, ut ſubductiore a-
qualiculo levior factus, æquali lance ſecum
contendere poſſet. Sunt enim hæc, ait Alcia-
tus, nimiæ ſubtilitatis, & in lege XII. tab[.]
qua talio permittebatur, conſenſu doctio-
rum, tacito uſu abolita, ut apud Gellium ele-
ganter diſputat Sex. Cæcilius *lib. 20. Noct. At-
ticar. cap. 1.* Expeditius itaque putaverit idem
Alciatus, ut ſi provocator ipſe captus ocul[o]
ſit, ſibi imputet, qui integrum hominem
compellaverit: prævidereque debuit. poſſ[e]
provocatum caſſidem eligere, utro maluerit
ocul-

...ulo obtusam. Nec enim provocantis vi-
...m provocato obesse debet, quin arbitra-
...suo eligat. Quod si provocatus tali vitio
...boret, habebit unde se propter imbecilli-
...tem excuset, cùm id juris ipsi competat. a-
...quin & ipse sibi imputet, qui certamen
...trectare noluerit.

Nec verò silentio prætereundum est, ...òd etsi is, q hostem superaverat, domum ...m tibicinibus & varia cum solennitate ...mposè solebat deduci: Diogenes tamen ...ynicus Cicermum è victoria Pancratii re-...euntem, coronâ caput ornatum, palmam ...anu gerentem, sequente gratulantium ...axima multitudine, conspicatus; Quæ-...am te caussa, inquit, supra cæteros effert? ...ùm respondisset, se omnes in colluctatio-...e superasse: Agè, inquit Diogenes, for-...tiorésne, an pares, an imbecilliores vicisti? ...on enim te fortiores sunt, quos superasti: ...ec pares, cùm tu major illis inventus sis. Se-...quitur ergo, ut qui succubuerunt, inferiores ...nt. Atqui & ipse eos, qui me debiliores ...unt, facilimè vincam. nullum enim hoc o-...peræ precium est. Mitte igitur inhonora-...tum hoc certaminis genus, quo vires tuas ...xperiris, quæ vel modica ægritudine, vel le-...vi casu, vel saltem senectute quàm primùm

Victoris deducendi forma.

à Diogene improbata.

comminuentur. quin potiùs, adversus ani[...]
vitia pro virtute contende, atque libidin[...]
gulæ, luxuriæ, ambitioni, superbiæ, castit[...]
tem, parsimoniam, exsilium, tolerantiã, h[...]
manarum rerum contemtum oppone; in[...]
his fortitudinem animi & industriam tua[...]
exerceto. Sic enim beatus eris, & misera[...]
hanc vitam nihili facies. Quibus auditis, C[...]
cermus palmam & coronam abiecit, faut[...]
relq; & comites missos fecit. Quod dictu[...]
& factum ego Pancratiastis etiam atq; etia[...]
cogitandum & imitandum suadeo.

DE QUINTANA.

TIT. XXI.

Quintana.

QVintanæ usus satis quidem ant[...] quus est, non joci, sed exercit[...] gratiâ institutus. Romani eni[...] in Castris quatuor faciebant Vias, adin[...] star magnæ cujusdam Crucis: & ex un[...] parte aliam insuper addebant, & han[...] quoniam quinta erat, Quintanam *nom[...] nabant, ut ait Vegetius. In hac via gra[...] dem palum terræ infigebant, & ad eu[...]*

exe[...]

ercebant se Milites, non secus ac si hos quispiam ibi fuisset constitutus. Atq; d exercitium, ad palum *nuncupa-t. Nostri* Quintanam *ab exercitio ad m & voluptatem transtulerunt, pa- similiter fingentes, & ut hominem tientes. Remansitque Quintanæ no- n, à modo dicta via Quintana, in qua ites exercitabantur.*

NOTÆ sive COMMEN-TARII.

Exercitum M. Varro inde dictum au- nat, quòd melior fiat exercitando. *libr. 4. Ling. Lat.* Nam cùm omnes artes, omnia- e opera quotidiano usu & jugi exercita- ne proficiant: idque in parvis verum sit; ando magis, ait Vegetius, decet hoc in ma- his custodiri. *lib. 2. de re militari.* quibus mi- rem istam scientiã annumerare quid du- es? cùm, ut idem dicebat *in præfat. lib. 3.* si- hac aliæ artes esse non possint. Hinc Cas- s, Miserum esse dicebat, cum exerceantur letæ, venatores & gladiatores; non exer- i milites, quibus minor esset futurus la- r, si consuetus esset. Apud Romanos igi-

Exercitatio in re militari.

Campidoctores.

tur publicè adhibebantur *Campidoctores*, q
& vitandi & inferendi ictus ſubtiliorem,
inquit Valerius, rationem milites docere
& quidem punctim feriendi hoſtes: qu
longè melius, quam cæſim eſſe exiſtima
Vegetius. Exercebantur itidem tyrones m
litari gradu, curſu ac ſaltu; & nec jaculis ta
tum atq; arcu uti docebantur, ſed & equ
agitare, eruptionem facere, ſeſe reciper
muris ſcalas admovere, in ſummum agg
rem aſcendere, tranare flumina, pugnare
orbem, cuneos facere, quadratis agmi
bus incedere, ordines uſque ſervare, &
lia ejuſcemodi, etiam in ludicris certam
nibus:

Ante Urbem pueri, & primævo Juven-
tus
Exercentur equis, domitantq; in pulvere
currus,
Aut acres tendunt arcus, aut lenta lacert
Spicula contorquent, curſuq; ictuq; laceſ-
ſunt.

ut eſt apud Virgilium *lib.7. Æneid.* Hinc i
la in Equum *Saltio*, de qua paulò antè dix
mus *ad Tit. 16.* hinc etiam iſta *ad Palum*
exercitatio, quam Pancirollus *Quintanam*
via iſtius nominis appellatam rectè putavi
Diſcebant præterea Milites & arma ſimul

ſa

[...]inas, iter militari gradu facientes com-
[...]tare. quò allusit idem poëta Georgic. 3.

Non secus ac patriis acer Romanus in armis
Injusto sub fasce viam cùm carpit, & hostem
Ante expectatum positis stat in agmine castris.

[...]de Cicero 2. *Tusculanar. Quæst.* Nostri (in-
[...]it) exercitus primùm, unde nomen habe-
[...]r, vides: deinde qui labor, quantus agmi-
[...], ferre plus dimidi atimensis cibaria, ferre
[...]quid ad usum velint, ferre vallum. Nam
[...]tum, gladium, galeam in onere nostri mi-
[...]es non plus numerant, quàm humeros, la-
[...]rtos, manus. Arma enim membra militis
[...]e dicunt: quæ quidem ita geruntur aptè,
[...] si usus foret, abjectis oneribus, expeditis
[...]mis, veluti membris pugnare possint. Sed
[...] Romæ gladiatorios ludos ideò institutos
[...]runt, ut assuefierent pueri sanguinem ac
[...]ulnera cernere, ut posteà in acie rem ut no-
[...]am atq; horribilem non expavescerent. Re-
[...]è enim Seneca: Quem in ipsa re trepidare
[...]olueris, ante rem exerceas. *Epist.* 23. Quò
[...]eferri potest illud Virgilii 3. Georgic.

Et tentat sese, atq; irasci in cornua discit,
Arboris obnixus trunco; ventosq; lacessit
Ictibus, & sparsâ pugnam proludit arenâ.

ubi *Proludere*, eſt futuram pugnam medit[illegible]
& exercendarum virium cauſsâ, confirma[illegible]
diq́ue animi ſimulachrum certaminis i[illegible]
re. ut Budæus explicat *in l. ſi proluſorio. 14*
de appellat. & Alciatus *lib.8.parerg. cap. 24.* D[illegible]
nique quicquid agere milites maluerun[illegible]
quàm deſidia & ocio marceſcere, memo[illegible]
ſcilicet, quòd, ut ait Horatius,

Ocium & Reges prius, & beatas Perd[illegible]
dit urbes.

Unde meritis laudibus ab Æmilio Probo e[illegible]
tollitur *Iphicrates*, cum dicat, Neminem u[illegible]
quam in Græcia copias neque exercitati[illegible]
res, neque magis dicto audientes habuiſ[illegible]
Et *Philippus* ignobile antè regnum Mac[illegible]
doniæ adeò auxit & illuſtravit, ut inter n[illegible]
biliſſima regna pòſt numeraretur. Id quo[illegible]
aliunde conſequutus nõ fuerat, quàm quo[illegible]
tantam diligentiam in militibus exercend[illegible]
adhibuiſſet. Cujus rei exempla plura pe[illegible]
poterunt à Vincentio Caſtellano *lib.2.*
de officio Regis, cap. 16. & J. Li-
pſio *lib. 5. Politicor.*
cap. 13.

D[illegible]

DE MOLETRINIS.

Tit. XXII.

P Rocopius author eſt, Beliſarium Iuſtiniani Ducem, in Vrbe Roma à Gothis obſeſſum, inveniſſe viã rationem, ut Molæ aquâ agitatæ fru-mentum frangerent. quod & Blondus ...itur. Plinius tamen lib. 18. cap. 10. *...ntionem facit rotarum, quas aqua obi-...verſabat. Sed uſum iſtum aliquamdiu ...ermiſſum credo; poſteà verò à Beliſario ...ovatum.* *Molæ aquaria.*

NOTAE ſive COMMENTARII.

Moletrinæ eodẽ inclinatu, quo furatrina, ...trina, & fœtutrina, Latinè rectè dicũtur: ...int Molæ à molendo ſic dictæ; vel ut apud ...rronem, *lib. 4. de Ling. Lat.* legit Scaliger, ...olliendo, quòd harum motu eò conje-...molliantur. Per has hodiè intelliguntur, ...æ aquarum rotatu circũmaguntur: quas ...pterea Imp. Zeno Aquæ-molas appellat ...*decernimus. 10. C. de aquæductu. lib. 11.* quarũ *Moletrinæ.* *Aquæmolæ.*

Veteribus an in usu fuerint.

usus an Veteribus quoq; Romanis fueri[illegible] gnitus, non improbabiliter dubites. Ser[illegible] certè Grammaticus incunctanter asseri[illegible] pud priscos nullum Molarum usum fui[illegible] Fruges enim inquit, torrebant, & deind[illegible] pilis pinsebant, utq; hoc molendi genu[illegible] jam suo tempore adhuc usurpatum ait. [illegible] demq; pertinere illud Virgilii *Æneid.1.*

> *Tunc Cererem correptam undis, Cerea[illegible]*
> *arma*
> *Expediunt fessi rerum, frugesq; receptas[illegible]*
> *Et torrere parant flammis & frangere [illegible]*

Pilæ.

Madefactas enim fruges siccabant priùs[illegible] injectas posteà *pilis*, quæ vasa erant conca[illegible] quib. siccata frumenta immittebantur, p[illegible] sebant. quam pinsendi rationem & Plin[illegible] tradit *lib.18. cap.10.* dum ex Magonis sent[illegible] tia triticum aut hordeum antè perfundi[illegible] qùa multa jubet, posteà evalli, deinde s[illegible] siccatum pilo repeti; sive ruido illo, quo m[illegible] jor pars Italiæ utebatur, sive præferrato, q[illegible] in Hetruria spica farris tosti pinsebãt. Hi[illegible]

Pinsores iidẽ qui pistores.

& *pinsores* dicti sunt, qui nunc *pistores* voca[illegible] tur. Sic enim à pinsendo JOVEM appel[illegible] tum fuisse Pistorem, etiam Lactantius doc[illegible] Quo tempore, ait, Galli Capitolium ob[illegible] debant, Jovi pistori Ara posita fuit; qu[illegible] Romanos Deus in quiete monuisset, ut

om

mni frumento, quod haberent, panem facerent, & in hostium castra jactarent: eoque facto soluta est obsidio, desperantib. Gallis, inopiâ subigi posse Romanos. cujus & Livius, Frontinus, Plutarchus meminerunt. Similiter Fornacalia Festo dicebãtur feriæ, institutæ farris torrendi gratiâ, quòd ad fornacem, quæ in pistrinis erat, Sacrificiũ fieri solebat. Et mox: Fornacalia, inquit, sacra erãt, cùm far in fornaculis torrebant. de quib. etiam apud Stuckiũ *in descript. sacror. gentil.* Eodemq; sensu *Fornacarius* servus Ulpiano idẽ est, qui *Pistrinarius*, sive pistor: ut rectè notat Guiliel. Budæus *in l. si servus. 27. § si fornacarius. ff. ad L. Aquil.* cum anteà fornicarius absq; sensu ibi legeretur. ut & *in l. continetur. 14. ff. de fundo instr.* ubi fornacator, & non *fornicator* legendum monet M. Mantua *in paralipom. 23.* Posteà excogitatæ fuerũt Molæ, sive machinæ versatiles & trusatiles: quæ vel jumentorũ vel hominum operâ circumagebantur, non absque ingenti labore & defatigatione virium. Propter quod factũ est, ut *pistrinum* pro loco fatigationis pleno, & pro negotio operoso ac molesto, viresque conficiente ponatur. Nam servi, qui flagitium aliquod commiserant, pœnæ loco in pistrina trudebantur, & in servitutem eorum perpetuam cir-

Fornacalia.

Fornacarius.

Molæ versatiles: trusatiles.

Pistrinum.

cumagendi scilicet molas adjudicabantu
Et per asinum *machinarium* JConsultus in
telligere videtur Molendarium, qui moli
id est, qui molam machinâ quadam inclu
sam volvit & torquet: cùm ita scribit: prædi
legatis, & quæ eorum prædiorum colendo
rum causa emta parataq; essent, Alfenus pu
tavit, etiam asinum machinarium legatum
videri. *l. cùm quæreretur. 60. §. fin. de legat. 3.* Si
militer pistrinalia pondera Ausonius voca
machinalia, eo versu:

Qui machinali saxa volvunt pondere.

Quemadmodum & amica de Machinis emta
à Q. Cicerone *lib. de petit. consulat.* ea fortassis
dicitur, quæ de pistrino vel Mola est. Præte-
reà ad Fornacaliorum similitudinem etiam
Vestalia sacra instituta accepi, quæ cùm cele-
brarentur, convivia passim ante focos agita-
bantur, & cibi etiam virginibus Vestalibus
à Civibus mittebantur Deæ Vestæ libandi.
Sed & asini coronati, atque è pane quasi mo-
nilia quædam gerentes circumducebantur
per Urbem: Molæ item sertis & floribus or-
nabantur & quiescebant. Quarum ceremo-
niarum & rituum caussas Ovidius diligenter
inquirit & explicat; videlicet, quòd olim
nullus Molarum usus fuerit, sed farra solum-
modò in furnis, Vestæ, hoc est, ignis bene-
ficio

Vestalia sacra.

o torreri consueverint: indeq; mos ser-
us fuerit, ut hoc die & foci, & Domina
orum, quæ Vesta est, à pistoribus cole-
tur, & asini, qui primis temporibus Vestæ
neficio à circumagendis molis immunes
nt, itidem vacarent & feriarentur. Cur
em iidem Asini floribus coronati, panes
collo dependentes gestare solerent, hanc
ionem affert; quia scilicet asini Sileni cla-
ore, Vesta è somnis excitata, insidias & li-
inem Priapi effugisset, qua de re Ovidius
Fastis:

Venit in hos annos aliquid de more vetusto,
Fert missos Vestæ pura patella cibos,

quæ sequuntur. Verum quamvis ea ita
abeant: auctor tamen est Procopius, Mo-
olim Romæ in Tiberio paratas fuisse, ad
olendi usum. quia, inquit, in angustum ibi
mò aquarum ingẽs vis cogitur, ac per ca-
lem mox in præceps acta, violẽtiùs defer-
r ac ruit. Quo nomine videntur Romani
teres collem Janiculi muro circummunis-
hostibus ad Molas assultus ne pateret. ut
el. Rhodiginus explicat *lib. 9. Antiqua. lect.*
p. 16. ut vel hinc probabile fiat, etiam A-
ariarum molarum usum Veteribus non
orsum fuisse incognitum: ipso præsertim
inio rotarum mentionem faciente, quas

Molarum usus interpolatus.

ad molendi usum aqua obiter versaret *lib.* [illegible]
cap.10. Sed, ut vera est Pancirolli nostri sen-
tentia, potuit iste Molarum usus aliquand[o]
intermissus fuisse,& posteà rursum introd[u]-
ctus. quod in aliis quoq; obtigisse, alibi à n[obis]
fuit ostensum.

Molarum honor.

Tanto autem olim in honore fuerun[t]
Molæ, ut cin omprecationib. Deûm immo[r]-
talium, quæ referente Gellio *lib.13.cap.21.* ri[tu]
Romano fiebant, nominarentur & Mol[æ]

Molæ Deæ.

Martis. Fuerunt, n. Martis filiæ creditæ, [&]
Deæ indigitatę Molæ: de nomine credo Mo-
larum; quòd ut Molis fruges terantur, ita [in]
bellis homines Mars frangat & comminua[t]
ex Adriani Turnebi interpretatione *libr. 1[.]*
Adversar.cap.11. Quo fit, ut, etsi pistrinoru[m]

Pistorum privilegia.

Curatores personale munus ineant, *l. mun[e]-*
rum.18.ff.de vacat. & excusat. mun. à tutela ta-
men, quæ & ipsa personale munus est, excu-
sentur, qui in pistorum collegio sunt consti-
tuti. *l.ult.ff. de excusat.* Hinc circa conficiend[i]
pollinis curam, panis excoctionem,& pistri-
ni obsequium, multa tam solicitè constitut[a]
legimus *in l. maximarum.12.C.de excusat.mun.*
lib.10. in tantum, ut in pistoriis caussis,& his

ob annonam nulla habetur feriarum ratio.

quæ ad añonam publicam, qua carere null[o]
die possumus, pertinẽt, etiam feriarum nulla
habeatur ratio. *l.publicas.5.§.pistoriis.C.de feriis.*
ipso

o etiam Pontifice facilè hoc casu indulgente, & contra divinam sanctionem dispensante *in c. 3. Extr. eod.* ne scil. occassione momenti pereat comoditas cœlesti provisione concessa, ut Constantinus rescripsit *in l. omnes. C. eod.* quam tamen cõstitutionem Leo Imperator gravib. de caussis correxit *Novel. 54.* prætensam illam fructuum conservationem nullius momenti, req; vera futilem esse docens: cùm nõ agriculturæ diligentia, sed Solis virtus, quando frugum largitori visum sit, fructuum abundantiam suppeditet. Et cùm ex septem diebus unus in Domini honorem consecratus sit: religionis prorsus dissolutæ fuerit, nos aliorum dierum ad opera usu cõtentos non esse, neq; illum Domino eximium & inviolatum cõservare; sed ipsum etiam vulgarem facere, nostrisq; operib, applicandum putare. qua in re vel ipsis etiam Judæis deteriores fuerimus, qui tantoperè Sabbathi diem venerabantur, ut ab omni prorsus opere abstinerent, Hinc Juvenalis diem illum *Ignavum* vocat, Satyra 14.

imò habenda.

Sabbathum Ignavum.

> *Sed pater in caussa, cui septima quæq; fuit lux*
> *Ignava.* ———

In tantum, ut ne pedibus quidem iter eo die pro libitu facere liceret. quod expressisse videtur idem Poëta, Satyr. 6.

Observant ubi festa mero pede Sabbatha
reges

Iter Sabbathi.

verba enim illa, *Mero pede,* iter Sabbathi in-
nuunt, quod circiter 2000. passuum erat
minorum scilicet sive mediocrium, quos
Drusus bis mille cubitos interpretatur. *lib.*
Observat. cap. 9.

Latronum captura etiã die feriato permissa.

Facit tamen enormis Latronum impro-
bitas, ut ad meritum rapi supplicium quovis
die festo possint, ne eo quidem excepto, qui
de Diabolo ac morte gloriosissimè trium-
phanti Christo sacer est, & omnibus meritò
solemnis esse debet. Sic enim Honorius &
Theodosius rescripserunt: Provinciarum
præsides moneantur, ut in quæstionibus la-
tronum, & maximè Isaurorum, nullum Qua-
dragesimæ tempus, & nec venerabilem Pa-
schæ diem existiment excipiendum: ne diffe-
ratur sceleratorum proditio consiliorum,
quæ per latronum tormenta quærenda est:
cùm facilimè & in hoc summi Numinis spe-
retur venia, per quod multorum salus & in-
columitas procuratur. *l. pen. C. de feriis.* quo in

Isauri, famosissimi latrones.

loco obiter sciendum est, per *Isauros* intelligi
gentem illam Isauricam, Ciliciæ & Pamphi-
liæ proximam, quæ latrocinio adeò infamis
fuit, ut Probus Imperator facilius esse dixerit
ex Isauria latrones arceri, quàm tolli: volue-
ritq;

ꝗ; Isaurorum filios ab anno XVIII. in mi-
tiam mitti, ne antè latrocinari discerent,
quàm militare: quemadmodum est apud
Flavium Vopiscum. Isaurorum quoq; Stra-
bo meminit *lib. 12.* quos cùm Servilius supe-
rasset & ad internecionem redegisset; *Isauri-*
cus dici meruit. Eosdem Ammianus Mar-
cellinus *li. 14.* scribit sub Gallo Cæsare ad pri-
stinas artes relapsos, piraticam quoq; exer-
cuisse, & coacto valido exercitu, etiam à Le-
gionib. Romanis se aliquandiu tutatos, cùm
maritimos populos diripuissent. ut non im-
meritò horum audaciam ulturi prænomina-
ti Imperatores, ad constitutionem illam ꝓ-
mulgandam fuerint permoti: & nemini mi-
rum videri debeat, quòd Leo Imp. lege Julia
de vi publica eos teneri sanxit, qui vel Isauros
vel *Buccellarios* (alii *Buccellatos* legunt) domi
haberent. *l. fin. C. ad l. Jul. de vi pub.* ubi qui Buc-
cellarii dicantur, Alciatus explicat *lib. 4. Di-*
spunct. cap. 20. quem Stephanus Forcatulus
laudat in Necyomantia, *dial. 96. num. 12.* *Buccellarii.*

Sed ut ad Molas sermonẽ conferamus; no-
runt Hieroglyphici, per Molam humanæ vi-
tæ commercium significari: propterea quòd
Molæ semper duæ, atq; alterius ope altera ita
indigeat, ut singulæ nullum opus faciant.
Unde amicitię nostræ, Necessitudines appel- *Molarum hieroglyphicum.*

lantur, quòd unicuiq; necessum sit habere a-
micum, cum quo sua consilia conferat; qui
se mutuò adjuvent, & alter alterius officiis
sublevetur. *Johan. Pierius lib. 49. Hieroglyph.*
Jam cùm nulla major possit esse necessitas,
nulla conjunctio arctior, quàm quæ Viri &
Uxoris est: si laxato socialis lecti vinculo, al-
teri copiam sui fecerit Mulier, rectè eam di-
cemus alii molere. Sic enim illam Jobi im-
precationem, *Molat alteri uxor*, J. Drusus de
obscœno intellectu interpretatur *lib. 5. Ob-
servat. cap. 5.* Eaque interpretatio vera est; &
non parum juvatur sequenti membro: *In-
curvent se super eam alieni.* Nam incurvare eo
in loco idem planè valet, quod *inclinare* apud
Plautum in Persa. Sc. Transcidi loris.

Vxor molens alteri.

> *Pol istuc quidem omne jam ego usurpabo*
> *domi.*
> *Nam jam inclinabo me cum liberta*
> *tua.*

Nec ignotum est, Horatium *alienas permolere uxores* eodem dixis-
se sensu.

DE

DE AUCUPIO, QUOD CUM ACCIPITRE, NISO, FALCONE ET ALIIS AVIBUS PERAGITUR.

TIT. XXIII.

AUcupium antiquitus solùm fiebat cum retibus. Nam quod cum animalibus rapacibus, Accipitre puta, Niso & Falcone hodie peragitur, Veteribus planè fuit incognitum: ut Blondinus scribit Iovus lib. 2. suæ historiæ, ubi de rebus tractat Muscoviticis. Fridericus Barbarossa *cum Romam obsideret, hoc aucupii genus excogitasse creditur: quod ut utilissimum, ita frequentissimo hodie in usu est.*

NOTAE sive COMMENTARII.

Venationem Xenophon Deorum munus appellavit, Chironi propter justitiam dono concessam, ab eo inde Heroibus traditam: quorum virtute, ex isto potissimùm tyrocinio,

Venatio Dei munus.

nio, patria defensa, miseri ubique terraru
calamitatibus levati, servati sint. Atque h
ejus utilitas. pulcherrimum est Venationis elogium, C
consentiens Eusebius: Atroces, inquit, bel
as exercitationis bellicæ gratiâ divinitus
ductas ducimus. Nihil enim magis corpus
laborem, animum ad resistendum hosti co
roborat, quàm Venatio. Ob id Alexand
Macedo, Cyrus aliiq; Persarum reges, sed
lam venationi operam navarunt: non ad l
ginam corporis, non ut penum locuplet
rent; sed ut vires corporis, caloremq; natur
lem sanitatis ergò foverent, & laboribus a
versus hostem durarent, præterea & feraru
historiam atq; naturam explorarent, explo
ratam posteris revelarent. *Joh. Langius lib.*
Epist.59. Quinimò inter omnia exercitia, qu
præstantiæ laudem merentur, Venationem
primum occupare locum, Jos. Quercetanu
probat in suo Diętetico poly historico *Sect.*
genera tria. *cap.11.* Venationis autem tria sunt genera
Nam aut terrâ, aut mari, aut in ipso etiam
aëre peragitur. De prioribus nihil hîc attine
dicere: cùm & omnibus nota sint, & omnib
etiam seculis credantur usurpata. At aëreum
hoc, de quo præsenti agitur capite, nec usur
patum Veteribus, nec cognitum, nec omni
no cogitatum, Adeò non omnia sibi vindi

cat

antiquitas! quod hactenus diligenter, ut
o, ostēdimus. Miraculi isthæc planissima
ies, nisi frequētior usus, quod amat fieri, ad
atione minueret. Illud interim omnium
ensione convenit, hāc præstare Venatio-
reliquas tanto intervallo, ut inter viros
ncipes nulla habeatur prior; tenuioribus
am nec aditus pateat. De quo videri po-
t, quod Jos. Scaliger scripsit in Commenta-
in Cirin. *fol.344.* Quod verò hanc Avium
turam Veteribus incognitam fuisse dixi-
s, verum est, si vetustissimā antiquitatem
erpreteris: cæteroquin ante annos MCC.
nc notā fuisse, ex Julio Firmico scimus, q
r. *cap.8.* nutritores accipitrū, falconum, cę-
arumq; avium, quæ ad aucupia pertinent,
minat. Atq; ea fortassis antiquissima est
jus rei memoria, saltem quæ fidem mere-
r. Nam quod quidam Ulyssem ejus auctorem
iunt, aut Macchabæum, nugæ meræ sunt,
illa de Virgilio & Marcello planissima fa-
la. Verum autem illud aucupium, hoc est,
tem venādi cum avibus, duobus libris ex-
tissimè conscripsit FRIDERICUS II. HEN-
CI F. FRIDERICI BARBAROSSÆ N. Prin-
ps & Imperator summis illis omnium tem-
rum heroibus annumerandus: qui cum
rtute & gloria bellica, excellentem in omni

Aucupii præstantia.

Id veteribus incognitum.

Artem venandi cum avibus scripsit Fridericus II.

doctrinarum genere eruditionem conjunxerat. Ingenio quippe fuit tanto, ut præter patrias linguas Germanicam & Italicam, didicerit exactissimè plurimas alias, Latinam, Græcam, Saracenam, Francicã; & in singulis Philosophiæ partib. non tantùm rudimenta prima degustaverit, sed fontes ipsos introspexerit atq; exhauserit: magnanimus, liberalis, magnificus, in utraq; fortuna constans & moderatus, acer in præliis & providus, manu pariter & consilio promtus, itemq; crudelitate alienissimus. cum quo Majestatis antiquæ reliquias simul concidisse ac sepultas esse, existimat Philip. Melanchthon *lib. Chronicor. mihi folio. 789.* Ejus igitur Friderici II. libri duo, quos dixi, de Arte venandi cum avibus, inter alia præclarum monumentum eruditionis singularis & rari ingenii, editi nuper sunt Augustæ Vindelicorum, ex autographo manuscripto membraneo, quod in Bibliotheca sua habuit, & pro utilitate publica liberaliter depromsit *Joachimus Camerarius, Joach. F.* inclutæ Reipubl. Noricorum Medicus quondam solertissimus: adjecto etiam Alberti Magni de Falconibus, Asturibus & Accipitribus tractatu. Eos, Lector, artis hujus peritiam indipisci satagẽs, adire poteris; illud tamen etiam atque etiam monitus, ita

hujus virtutes.

scilicet Venationi, cujuscunq; etiam illa generis, indulgeas, ne, quod multis usu [..]isse scio, aureo te piscatum hamo doleas, cum canibus opes tibi cucurrisse con[..]eraris, avolasse cum accipitre.

Attendite Venatores.

Venationis & Aucupii tam crebra men[..] facit ut animo mecum cogitem, ecquid [..] apud Ulpianum legitur, Pantheram ab [..]cupe emere? *l. emtorem. aliàs ex emto. 11. §. de action. emti.* Venator seu Auceps omnes [..]hi feras, aut volucres, quos hoc mense ca[..]t, ducenis nummis vendidit: quæritur an [..]atio hæc sit, tanquam operas locaverit, an [..]tio potiùs? Et constat emtionem esse. Idq; [..]pianus respondit. quia idem sit, sive futu[..]m jactum retis à piscatore emamus, aut in[..]ginem plagis impositis à venatore, vel *Pã[..]ram ab Aucupe.* Etsi enim sunt, qui Rete ea [..]ce intelligant, quo universæ aviculæ capi [..]ssunt, & neutro genere πάνθηρον accipiant, [..]emplo τοῦ πανάγρου piscatorii: verius tamen [..], πάνθηρα fœmineo genere universam si[..]ificare venationem, qualis in suprascripto [..]emplo venundata proponitur. quod Al[..]tus tradidit *libr. 1. parerg. cap. 42.* Ex cujns [..]iam *lib. 9. parerg. cap. 11.* discimus, Allecta[..]ices aves Aristoteli dici turtures, vel colum[..]as, quæ aluntur, ut alias alliciant, & Aucu-

Pantheram ab aucupe emere.

Aves Allectatrices.

pes ad congeneres capiendas adjuvent, qu[...] in Corturnicibus fieri consuevit, item[...] anatibus, de quibus ille hoc lusit Epigra[...] mate:

Altilis allectator anas, & cœrula penn[...]
Assueta ad dominos ire redire suos:
Congeneres cernens volitare p aëra turm[...]
Garrit, in illarum se recipitq́ gregem.
Incautas donec prætensa in retia ducat.
Obstrepitant aliæ, conscia at ipsa silet.
Perfida fraudatrix cognati sanguinis ale[...]
Officiosa aliis, insidiosa suis.

Contrariæ prorsus naturæ fuerit Cicon[...] quam Pietatis cultricem non immeritò [...] xit Petronius Arbiter. Cujus pietatis insig[...] exemplum recenset Hadrianus Junius in B[...] taviæ historia *cap. 17.* ubi Ciconiam scribit [...] pabulatione reducem, cùm flammas ni[...] imminentes videret. conatam modis omn[...] bus pullos grandiusculos, involucres tame[...] eripere mediis ex ignibus, tandem despera[...] omni ope & quasi conclamatâ, passis alis [...] nidum se præcipitem dedisse, pullisque to[...] corpore obtectis incumbere visam fuisse [...] veluti depositâ vitæ spe ultrò cum carissim[...] pignoribus mortem oppetituram. Miracu[...] lo rei, & pietatis honori rem versibus h[...] consignare placuit.

Candid[...]

Candida & obstreperis invisa Ciconia ranis,
Pignora ab ardenti viderat igne premi.
Eripiátne suos, & aperta pericula tentet?
Hinc suadet Pietas, Vitæ amor inde vetat.
Hanc luctam Pietas generosa diremit, & urna
Esse eadem & sobolis vult Libitina suæ.
Jam minor Assyrium Phœnicem fama loquatur,
Vivere quæ busto quærit, at ista mori.

Venatio Clericis prohibita.

Nec verò silentio prætereundum est, Venationes omnes sylvaticas cum avibus, accipitribus & falconibus, Ecclesiasticis personis Pontificum sanctionibus esse interdictas, in Concilio Aurelianensi *cap.4.* Agathensi *ca.55.* Epaunensi *cap.3.* Idque posteà etiam ad eam Venationis speciem, quæ cum canibus & clamore peragitur, fuit extensum *t. t. Extr. de Clerico venator.* Venatoria enim exercitia athletica sunt & militaria: quæ procul abesse à cœlesti militia debent; cùm nec militare Clericis permittatur. quandoquidem & Romulus sacerdotes per omnem vitam militaribus officiis solutos esse voluerit: & Cæsar id ipsum Druidibus quoq; apud Gallos fuerit impertitus. *Dion. Halicarn. lib.2. Cæsar lib.6. de bello Gallico.* Quod tamen & nostris Monachis concessum non audet asserere Claudius Co-

teræus, *lib. 1. de Jure militum. cap. 14.* tum qu
egregiè adipati illi ventres, si quando è ca
prodeant, aptissimi ad arma ferenda cen
buntur: tum quòd inclusos carcer & imm
niores & asperiores efficiat. Atque eam
causam Valens Imperator legem tulit, M
nachi militarent, ac repugnantes interf
jussit. *Paulus Diaconus lib. 11. de gest. Rom.* Sed
in contemtũ religionis factum perfacilè e
stimaveris: cùm fieri non possit, ut Mili
non affligat assuetum græcari. Quinimò n
que inter Seculares valdè probata fuit in s
cris literis Venatio, ut pote q̃ reddat hom
nes crudeles, temerarios, & ad latrocinia
nos. quare & in illis malè audierunt Cain, L
med, Nembrod, Ismaël, Esau, qui inter ve
natores ordinarios & robustos referuntu
Ibi insidiæ in beluas, crudelis audacia, faci
facilè præludium & habitũ, ut eadem audeã
dolosè assueti in homines. Accedit jactur
temporis, contemtus negotiorum, & suori
etiã domesticorum, ut liquet ex illo Horatii

> ——*Manet sub Iove frigido*
> *Venator teneræ conjugis immemor.*

Sequitur & inde artium vitæ utilium negle-
ctus, quæ sitorum vel à Majoribus relictorũ
consumtio, pauperum contemtus, translatis

granis

ranis in alimoniam canum&avium: ut non
nelegante finxerint poëtæ Actęonem ma-
num illum venatorem in Cervum conver-
um, nempè quòd Canes ejus substantiam
evoraverint, & venatores; atq; ita bonis
bsumtis fame interierit. qua de re apud O-
idium *lib.3. metamorph.* & in commentariis
Apollonii *lib.4.* Planè Piscationem, quam
ertiam Venationis speciem diximus, ne Cle-
icis quidem interdictam, probat Rainald.
Corsus, *lib.3. Indagation. juris. cap.14.*

Illud de Venatione in universum scien-
dum est, In Icaro insula Dianæ templum fu-
isse: cumq; nimio plus scaterent ibi agrestes
& præpingues capræ, cum Dorcadibus &
eporibus, venari cupientem à Dea rei pon-
ificium esse comprecatum: pergentem in-
dè præda onustum reversum, captis quæ
concupisset. Quòd si petere supersedisset, in-
anem prorsum factam venationem, insuper
& in eum expetitam audacioris conatus pœ-
nam. ut est apud Cœl. Rhodiginum *libr.23.*
Antiquar. lection. ca.30. qui itidem scito admo-
dum & docto proverbio *Ætneum venatorem* *Venator Ætneus.*
usurpatum docet pro eo, cujus sit cassa inuti-
lisq; venatio: quiq;, sicut inanis pgreditur,
ita etiamnũ regreditur. *li.26.c.20.* Sed & moris
fuisse Veteribus, ut tenellos lepores studio-

ſi venatores dimitterent, Deæ captantu[r] gratiam. Quod ſuperſtitionis fuiſſe, n[e]mo dubitârit: ſicut & illud, ſi feram ſe [in] flumen præcipitare conſpexiſſent, ne L[e]gis prævaricatores fierent, univerſam ſo[l]vere venationem conſueviſſe. *lib. 26. cap.* [...] Sed feſſi à Venatu iſto ad quietam Seri[ci] conſiderationem nos convertamus.

DE TEXTIS SERICIS.

Tit. XXIV.

Serica ova Iuſtiniano allata.

ADvehebatur olim Sericum à populis, qui Seres dicebantur, quorum regio hodie China nuncupatur. Procopius ſcribit, regnante Iuſtiniano, circiter annum 150. Monachos quoſdam ova Seris ſive vermiculi illius, qui ſericum ſolet deducere, Conſtantinopolin attuliſſe. Indeq́ʒ texta illa in Europa paulatim elaborari cœpta. Annis abhinc 50, in tantum excrevit textura iſta, ut Veneta duntaxat regio, ſingulis annis 500.

mil-

millia, & vel sola mea patria, quæ Rhegium est, 100000. aureorum, plus verò etiam multò Sicilia inde lucretur: ac, ut uno verbo dicam, artificium hoc tanquam unicus jam Mercatoribus nervus sit lucri, & certissimum laborantium fulcimentum. Fiunt hodiè panni vel texta serica, Veteribus olim planè incognita: verbi caussa, Vngulata, quæ quoniam Damasci inventa fuerunt, Damascena dicuntur: item holoserica villosa, à pilis, quos Latini villos dicunt, sic appellata. Item rasa, semirasa; Ormesina, ab insula Sinus Persici, quæ Ormes dicitur; & varii præterea generis, quorum omnium commemoratio nimis longa esset futura. Sanè plurimas horum species Veteribus ignotas, & ob Bombycum inopiam non elaboratas fuisse autumo. Scribit enim Lampridius, Alexandrum Severum nunquam holosericam gestasse vestem: cujusmodi multas hodie, à plurimis etiam modiocris status hominibus atteri & lecerari videmus. Sed & Vopiscus prodidit, Aurelianum nunquam vestem ex integro serico contextam usur-

horum proventus.

Texterum sericorum genera.

Alexander Severus.

Aurelianus.

passe; nec aliis, ut usurparent, aut in vestiario haberent, concessisse. Eundemque Vxori roganti, ut pallam ex purpureo serico textam gestare sibi permitteret; respondisse, Nunquam se commissurum, ut fila auro pensarentur. Ista enim tempestate sericum auro rependebatur.

NOTÆ sive COMMENTARII.

Serica olim Medica.

Quæ hodiè Serica appellatur vestis, eam olim Medicam fuisse dictam, Procopius scribit *lib. 2. de bello Vandalico*, his verbis: Vandali omnium sunt, quos sciam, mollissimi atque delicatissimi. Mensâ quotidie copiosâ utuntur, tum omnium rerum, quas Africa fert, refertâ. Gestant vestem Medicam ac sumtuosam, quam sericam vocant, &c. Nominis ratio inde fortassis desumta est, quòd à Medis & Persis sericum adveheretur: donec Justinianus Imperator Julianum legatum, Æthiopum & Homeritarum reges ambos rogatum misit, ob communem in Christum fidem, ut sibi contra Persas essent auxilio: ut Æthiopes quidem ex Indiis sericum mercantes, ac Romanis mittentes, ipsi quidem pecu-

…iæ maximæ ſint domini; Romæis verò cau… exſiſtant, ut non ampliùs nummos in ho…es, Serici emendi gratia, transferre cogan…ır: ex quo veſtem conficere conſueverunt, …uam olim Medicam, nunc verò Sericam …ocant: ut idem ait Procopius *lib. 1. de Bello Perſico.* dictâ appellatione à Seribus: de qui…us Plinius: primi ſunt hominum, inquit, …ui noſcantur, Seres lanificio ſylvarum no…iles, perfuſam aquâ depectentes frondeam …anitiem *lib. 6. cap. 17.* quod ipſum & Virgilius …*b. 2. Georg.* expreſſerat, his verſibus:

Seres Lanificio huic dediti.

> *Quis nemora Æthiopum molli canentia*
> *lanâ,*
> *Velleraq́ue ut foliis depectant tenuia*
> *Seris:*

…x opere ſcilicet Bombycum, ut ſupplendum monet Scaliger *exercitat. 158. cap. 9.* Seras inibi Tartarorum nunc *Hordam* eſſe affirmans, in extremis perſiæ civitatem: in eaque tantum illius operis fieri, ut dena millia pondo ſerici in quotidianas operas diſpenſentur. In *Taprobane* quoque Sericum ſine cultu ex arboribus detrahi à Bombycibus confectum. legere eſt *in Commentariis Navigationum.* cujus & *in China* tanta fertur copia, ut ſerica veſtis incolis tam vulgaris ſit, quàm nobis ex vili linteamine. *Iohan. Linſchot. cap. 23.* quan-

Taprabanes incolæ.

Chinenſes.

quam hodiè in Europa quoque satis m-
gnus esse cœpit Serici proventus, post-
quam Justiniani tempestate duo Monac-
ex India seminarium Serici Byzantium -
rentes, originem ejus declararunt, & ut
perquàm exiguis ovis per fotum vermes
educerentur, educti foliis Mori nutrire-
tur; deinde ipsis naturâ magistrâ filum re-
dentibus, Sericum texeretur, non sine m-
neribus, quo Justinianus eos persequut-
est, edocuerunt, ut Zonaras prodidit. Ip-
tamen Julius Pollux ejusmodi quoque ve-
miculos ex ovis illis scaturientes suboluis-
videtur, *lib 7. cap. 17 Dictionar.* Sunt etia-
nonnulli, inquit, Seres ab aliis quibusda-
animalibus telas suas colligere tradunt. A-
cedit Ovidianum illud, *15. Metamorph.*

Europici hodie, Justiniani auspicio.

Iul. Pollux.

> *Quæque solent canis frondes intexere filis*
> *Agrestes tineæ, res observata colonis,*
> *Fatali mutant cum papilione figuram.*

Nec verò abs re est, quod Pancirollu-
hic tam varia pannorum sive textorum seri-
corum genera Veteribus ait fuisse incogni-
ta, ob Bombycum scilicet inopiam: quando-
quidem de raritate hac ipsemet etiam Gale-
nus testatur, *13. Methodi* scribens, suo etiam
tempore sericum in Urbibus Romanorum

Serici olim inopia unde.

magnis

gnis tantùm, atque ibi penes mulieres o-
lentas duntaxat exstitisse. Inopiam hanc
ari inopiæ tribuit Hieronymus Mercuri-
is. Quia enim serici illi vermiculi Mori fo-
s potissimùm nutriuntur, eisque pingue-
cti fœcundiores evadunt: consequens ni-
irum est, ut, quo tempore ejusmodi arbo-
es copiosæ non fuerint, eodem quoq; nul-
us, aut saltem paucissimus illorum animal-
ulorum, & proinde etiam Serici fuerit pro-
entus, *lib.1. Variar. lection. cap.24.* Indeq; est,
pinor, quòd Aurelianus Imperator nulli
ermiserit Serico indui, ne uxori quidem, ut
lateo serico (quod ex Forcatuli interpretatio-
ne, coloris fuit in purpuram cœlestem desi-
nentis) uteretur. Absit, inquiebat optimus
princeps, ut auro fila pensentur: cùm libra
Serici librâ auri rependeretur. *Flavius Vopis-
cus in vita Aureliani.*

Aurelianus.

Quæ cùm ita sint; acceptum Justiniano
referre debemus Sericũ, & vestes, in quibus
Matronæ transluceant, aut viri usq; ad ple-
bejos jam ornentur, toties vetitis lege sum-
tuariâ, tam sæpè quàm frustra promulgatâ.
Solinus certè hoc illud esse Sericum dice-
bat, *cap.63.* in usum publicum damno seve-
ritatis admissum; & quo ostentare potiùs
corpora, quàm vestire, primò fœminis, nunc

Sericum hodie nimis vulgatum.

etiam viris persuasit Luxuriæ libido. Ejusmodi vestium tenuitatem, Sericarum præsertim, notavimus *lib.1. Tit. de habitu Imp. p. 406.* qualem arbiter Petronius appellat ventum textilem:

Ventus textilis.

Æquum est induere nuptam ventum textilem.

vestem n. ventosam & tenuissimam, æquantemque subtilitate propemodum ventos, significavit. Quo sensu idem Petronius *nebulam lineam* posuit, pro tenui amiculo linteo quod nec panni crebritatem, nec telæ densitatem, sed nebulæ tenuitatem æmulatur pellucidam:

Nebula linea.

Palàm prostare nudam in nebula linea.

Sic enim Turnebum id interpretatum video *lib.1. Adversarior. cap.15.*

Nec dissimulanda hoc loco est Batavorum felicitas: quos etsi lini copiosa affluentia deficit, ob agrorum opinor paucitatem, nulla tamen regna linificio, sive linearum telarum texturâ comparari, multò minùs æquiparari cum illis valeant. Certè operum subtilitate Arachnæos labores, ne dicam Palladias manus provocant Batavorum lintea; toto orbe notissima, Regum ac Reginarum præcipuæ deliciæ: quorum cum nive certat candor, cum sindone tenuitas, cum bysso precium. *Hadr. Junius in Bataviæ historia. cap. 15.*

Batavorum lintea.

DE

DE LIQUORIBUS, QUI VULGO *Botarge & Caviaro* DICUNTUR.

TIT. XXV. & ULTIMUS.

Restat, ut de quibusdam ad gulam & palatum spectantibus dicamus, & veterum Garo ac Muriæ quaminailla, vulgò Botarge & Caviaro [d]icta, opponamus. quæ etsi gravissimis [a]uribus Serenissimæ Celsitudinis tuæ indi[g]na sunt; necessum tamen est, ut, quemad[m]odum de superioribus illis diximus, ita [&] de his, pro cognitione eorum indipi[s]cenda, verborum aliquid faciamus. Pro[i]nde nō dedignabitur Illa, qualia hæc sint, [b]reviter cognoscere. Botarge *igitur fiunt [e]x ovis cephali (Latini Mugilem dicunt) [e]xpolitis scilicet in duabus vesicis, cruore [e]iusdem piscis ac sale adhibito. Recentio[r]ibus corrupto verbo* Botarcha *vocantur, [q]uasi dicas* ὠόλάριχα, *hoc est, ova salita. Tan-*

Botarge.

ti antem hæc æstimantur, ut par ipsor- Venetiis duobus aut etiam quatuor aur- veneat. Post hæc principatum inter p- samenta tenet Caviaro *vulgò nuncup- tum. Id verò ex Sturionis ovis ad lit- Ponti Euxini ꝑparatur: quæ stipata sim- & condensata probè, sata condiuntur, in cados reponuntur. Ejusdem Sturio- pulpæ condiuntur & ipsæ: indeq; caro co- ficitur, quam spinam sive dorsum palu- Mæotidos vocant. Hodiè* Zabach *nom- natur. Solet etiam sale condiri piscis q- dam, quem Moronam dicunt, cujus nu- nobis est noticia. Ejus tamen caro ex ma- Danico advehitur. Apportantur & a- pisces saliti (quos Haleces dicunt) Sole i- durati & exsiccati in Suetia & Nortv- gia: Item Marluci vulgò dicti, quos dur- cie suâ vel ligno adsimilare posis. Nullu- verò horum piscium Veteribus in usu fu- se credo.*

Caviaro. Zabach.

Atque hæc quidem, Serenissim- Domine, sunt res illæ, item artes, mor- & consuetudines, de quibus dicendu- putavi, ostendendo nimirum, Earum a-

Conclusio operis.

qu-

iuas antiquitus quidem fuisse, sed intercidisse posteà: & contrà, aliquas noviter fuisse adinventas: ut hinc de Mundi hujus majestate, & multis præstantibus atq; egregiis arcanis constare posit. Cætera, quæ non ita magni momenti videbantur, tanquam indigna auribus Serenißimæ Celsitudinis tuæ omisi. Quæ, si forsan satisfactum minus à me fuerit, non dedignetur tamen sincerum & bonum illum animum intueri, quem ad inserviendum Ipsi vero promtißimum; Eidemq; cum humilima subjectione & reverentia manus exosculando me commendo.

NOTÆ sive COMMENTARII.

Ad capitis hujus explicationem opus nobis esset Apitio illo, artis culinariæ ad omnem luxum archimagyro famosissimo, & tantum non *gurgite Nepotino*: qui inter alias lauticias, etiam Mullos pisces in garo enectos, sapidiores fieri docuit: quemadmodum & hœdi carnem à lupo morsam teneriorem fieri & delicatiorem esse; atq; ideò aliis jucunditate

Apitius archimagirus.

præcellere fuit creditum; ut non injuriâ forsan à Martiali tantoperè laudetur

Hœdus inhumani raptus ab ore lupi.

Equidem neque artis hujus ſcientiam mihi laudi admodum, neq; etiam inſcitiam fraudi fore confido. Quod ſi quis tamen ita delicatus ſit, ut & obſoniorum iſtorum cognitionem cum Pancirollo habere geſtiat: poterit tam de Muria, quàm Garo (quibus *Botargi & Cavario* ſucceſſiſſe videntur) tum etiam de utriusque ſpeciebus, itemque confectione ſive præparatione conſulare Johann. Langium, diligentiſſimè illa explicantem *lib. primo Epiſt. 59.* Illud tantùm monuero, laudatum inprimis fuiſſe, & nobilitatum maximè id Gari genus quod ex inteſtinis piſcium, Scombrorum præſertim, cruenta illorum ſanie eliquata in hunc modum præparabatur. Scombrorum enim inteſtina cum embrochiis, eorum cruore & ſale conſperſa in vaſe fictili menſes ut plurimum duos ſinebant tabeſcere, deinde fundo vaſis pertuſo id agebant, ut liquor iſte in aliud vas illi ſubſtratum deſtillaret. qui tanti erat precii, ut nullus eo liquor, præter unguenta, pluris cõſtiterit; ſingulis millibus aureorum permutantibus congios gari penè binos. Hinc liqua-

Muria & Garum.

Garum laudatiſſimum.

[Q]uamen iſtud faſtuoſo & ſuperbo ſatis titulo [a]ppellatum fuit *Garum ſociorum.* Sic enim [P]linius *lib.9.c.17.* M. Apicius, ait, ad omne lu[x]us ingenium mirus, mullos in *ſociorum garo* (nam ea quoque res cognomen invenit) ne[c]ari præcellens putavit. Et Auſonius *ad Pau[l]inum*: Scis, inquit, me id nomẽ Muriæ, quod [i]n uſu vulgi eſt, nec ſolere, nec poſſe dicere: [c]ùm ſcientiſſimi Veterum & Græca voca[b]ula faſtidientes, Latinum in Gari appellatione non habeant. Sed quocunque nomine [l]oquar, liquor iſte *Sociorum* vocatur, Id Mar[t]ialis ſignificat, cum ait:

> *Exſpirantis adhuc Scombri de ſanguine primo*
> *Accipe faſtoſum, munera rara, garum.*

Garum ſociorum.

Faſtoſum enim pro *fœcoſo* (ut vulgò, habetur) rectè legi, ex manuſcripto probat Hadr. Junius *lib.6. Animadverſ. cap. 17.* Reliqua à *Gulæ proceribus*, quos Plinius ita nominat *libr. 6. c.17.* erunt petenda: & ad hanc rem bene facientia ſcripſit Joh. Bruerinus de re cibaria *lib. 10 c.17.* Ego hîc finem facio: & quæ à candido hoc profecta ſunt pectore, ea candori tuo, Lector benevole, commendo; nil dubitans, ſi quandoque exſpaciatus fuerim longiùs, id

Gula proceres.

ob floridam illam rerum varietatem cum u-
tilitate, ut ſpero, conjunctam, tibi non in-
gratum fore: multo vero etiam gratius, quòd
etſi ab aliorum ſententia nonnunquam diſ-
ceſſi, citra tamen illorum id fecerim injuri-
am; ab iis ſemper alieniſſimus, qui niſi obtre-
ctatione & calumniis ad nomen nunquam
ſe perventuros eſſe ſperant. Quod ſi igitur
hac moderatione mea tam opportuni ſilen-
tii laudem, quàm tempeſtivæ vocis teſtimo-
nium apud te fuero conſequutus, equi-
dem voti mei ſummam me con-
tigiſſe arbitrabor.

FINIS.

LEGUM QUARUNDAM SENSUS, HOC TRACTATU OBITER indicatus.

§. Nos verò in procem. ff or. ad Antecessores. fol. 523.
§. septimo mense 12. de stat. hom. 466.
§. filium. 6. de his qui sunt sui vel al. jur. 487.
§. in arrogationibus. l. 15. de adopt. 453
§. Minorem. l. 3. de Minorib. 469. 470
§. qui sunt igitur l. 1. Naut. caup. stab. 568
l. ult. eodem. tit. 569
l. antiqui 3. Si pars hæredit. pet. 514
l. utiq; 16. de Rei vindic. 583
§ tamdiu. l. 1. de Fugitiv. 182
§. si duobus l. si ut certo. 5. Commodati. 489
§. igitur 12. l. 1. de exercitor. act. 570
l. 1 de contrah. emt. 533
l. si sterilis. 21. de act. emti. 451
l. Minorem. 4. de ritu nupt. 413. 415
§. quod si 12. l. cùm hic status. de donat. int. vir. & ux. 203
l. 1, Soluto matrim. 191
§. fin. l. propter litem. 21. de excusat. tutor. 668
l. qua ætate. 5. Qui testa. fac. poss. 465. & seq. & 470
l. quod dicitur. 12. de lib. & posth. 474
l ult. de hæred. instit. 504
l. ex eo 42. de testam. milit. 217
l librorum. 52. in pr. de legat. 3. fol. 609
l. cùm quæreretur. 60. §. fin. de legat. 3. f. 712
§. argento. l. Quintus. 27. de reb. dub. 150

l.utrum 7.eod.tit.514
l.hæc conditio.10.de condit. & demonstr.415
l.qui filium.74.ad SC.Trebell.466.& seq.
l.pen.Quando dies legat.ced.414
§.post mortem l.3.de suis & legit.506
l.1.de manumiss. 466. & seq.
l.apud Julianum.20.de fideicom.libertat.540
l.ideoq;.7.de usucap.468
l.in usucapione.15.de divers.& temp.468
l.in omnibus 6.de oblig.& act.468
§.nam & Aristoteles.l.si pater 36.de solut.514
§.si minor.l.si uxor.13.ad l. Jul.de adulter.415
§.item is.l.3.ff.ad L.Cornel.de Sicar.f.201.583
l.ad Remp.8.de Munerib.466. & seq.
l.anniculus.134 de verb.signif.466.& seq.
l.omnes 3.C.de feriis.714.l.pen C.eod.tit.715
l.2.C.de reb.cred 148
l.1.& 2.C.quæ res export.non deb.579
l.usurpationem.9.C.de vectigal.579
l.sancimus.27.C.de Nupt.452.& seq.
l.3.C.de servis fugit.184
l.Eunuchis.C.qui test fac.poss.466
l.quod certatum.3.in fin. C. de posth.hæred.470
l.ult.eod. tit.505
l.3.C.de indict.viduit.191
l.si major.12.C.de legit.hæred. 452
l.ult.C.de accusat.& inscript.212
l.2.C.de exhib.& transfer.reis.212
l.Decurionum.C.de pœnis.504

l.quidam.C.de Decurion.lib.10.f.248
l.1.C.qui ætate vel profeſſ.ſe excuſ.lib.10.535
l.quoties.3.C.de naufragiis.lib.11.f.582
l.3.C.de fabricenſ.lib.11.f.217
l.jubemus.4.C.de præpoſ.ſacri cubic.lib.12.f.200
§.qui excuſare.Iuſt.de excuſat.tutor.668
Novella 39.de Reſtit.& ea quæ parit undecimo mē-ſe.§.ult.f.507
Novell.142.de his,qui Eunuchos fac.201
Novella Leonis 54.f.715

INDEX RERUM ET VERBORUM MEMORABILIUM.

A.

Abel Strasburgus 551
Acetum Scillitum 176
Acetum pro prudentia 172
Achaz anno undecimo filium Ezechiam genuit 414
Achillis cithara 71
Accursii responsum 542
Accusatoris inscriptio 212
Acus navicularia 570
Admiralii vox 35
Adulterii pœna apud Athenienses ridicula 186
Æs in aurum plantæ succu conversum 344
Æschines Socraticus 98
Ætas nulla ad discendum sera 539
Agathocles Siciliæ tyrannus 163
  ejus moderatio 164
  vitia 165
  virtus 167
  Graculus tritestis cur nominatus 165. cum seq.
Agenoris lex 356
Alabarchiæ vectigal 579
Alachis juramentum de castratione Clericorum 186
Alchymia sophistica quædam impostura, & quid ex ea sperandum 357
Alchimiæ notatio 313. 320
  origo 313
  an sit licita 316
  ejus difficultates 3..
Alchymista nunquam dives 3..
Alcman phtiriasi correptus 4..
Aleæ ex cerasi nucleo 5..
Alexander divinitatem affectans 146
Alexander Magn. quanti Homerum fecerit 5..
Alexandri Ægyptii obesitas 52..
Alexandri Severi consiliarii qu.. 537
Alexand. Magnum flexit Iaddus pontifex 4..
Al-Mansor Mauritaniæ rex 25..
America quarta Orbis pars 2..
Americi Gallinarum curam non habent 5..
Americi Ova respuunt 49..
Americus Vespucius 37..
Anaxagoras Cœlum habuit pro patria 13..
Anchoræ ex argento conflatæ 481
Angeli nobis pro custodibus 45..
Angelis cur attributæ alæ 58..
  cur vestis candida 59..
Animal crumenatum 68..
Animal lapidem Bezoarticum gignens 265
Annona ad hostes non exportanda 579
Antichristus lino periturus 592
Antigonus Deitatis affectator 149
Antipodes rectè statuuntur 21. 22

Anti-

INDEX.

Antiquitas ab Ægyptiis petenda 617
Antisthenis consilium Atheniensibus datum 247
Apellis peritia 554
Apitius Archimagirus 737
Apollinaris 343
Apolocynthosis 154
Apollonius mortuam puellam suscitavit 92
Apotheosis 154
Aqua mola 709
an Veteribus in usu fuerint 710
Aquila lignea ante Imperatorem in aëre volans 559
Archita columba volatilis 556
Archita summus mathematicus 557
Aretina vasa 168
Argentum ex ære, aquarumvi, extractum 345
Argenti vivi uncia in probatissimum argentum versa 343
Argentirivus 481
Arena & mensura maris numerus Archita notus 557
Aristotelis in Alexandrum ingratitudo 143
Asclepiades mortuum vitæ reddidit 92
Athenienses Cicadigeruli 138
Attila, flagellum Dei 44
Attilam Leo Papa flexit ibid.
Atlantica insula 26.29
Atramentum Typographicum unde confectum 601
Avaritia 37
Avellana Mexicana 121
Aves an ullæ reperiantur ἄποδες 52
Aves allectatrices 724
Aves internunciæ 56.57
Aves marinæ 53
Avis Paradisi: Monuco diata 50 51.52
Aviculæ corollis alligatæ 253
Avibus Indi summè delectantur 60
Aucupii præstantia 721
Augustus inter Deos 147
Aurea, quæ lucrosa 628
Aurum ex rebus metallicis confectum 343
Aurum Ophir, seu Ophirizum 32
Auri apud Hebræos septem genera ibid.

B.

Bacharas, herba fulgurans 129
Bagoas eunuchus, in adulterio deprehensus 187
Balestera 273
Bassa Budensis, Viennæ captivus detentus 157
Batavorum linteæ 734
Beroaldi carmen de utilitate Typographiæ 601
Bezoar lapis 257
ejus vires 258
appellationes ibid.

INDEX.

forma 259
origo 260.263
occasio inveniendi 265
facultates 268
precium 271
probatio 273
Bezoar contra venenum, antidotum efficacissimum 269
Biblia in subtilissimis membranis scripta 606
Bibliotheca insignis Ptolomæi Philadelphi 605
Boletorum esus 154
Bolidis descriptio 571
Bombardarum inventio 679
denominatio ibid.
earum autor quis 681
illarum & fulminis collatio 683
exsecratio 686
utilitas 690
Bonæ Fortunæ statua 555
Bonosus, heluo 225
Bos in lingua 534
Botarge 735
Brachmanes Indorũ Philosophi 14
Bragadinus 352
Buccellarii 717
Bulbi Venerem proritant 438

C.

Calceus Rhodopes 140
Calceus Pauli Æmilii ibid.
Calcei papyracei 138
absque calceis Ægyptiæ mulieres ibid.

& Chinenses i
C. Caligula divinitatis affecta 151
Calumniatorum symbolum
ranis & hydris similes ib
eorum frontes stigmati
insignita
I. Camerarius IC. clarissimus
Campana supellex 1
Campanarum inventio
notatio ib.
usus 3
pulsus earum an inhib possit 3
Campanas tonitrua infringere 381
Campanis spectra fugari cred 379
Campania improborum hominum ferax 3
ejus fertilitas & amœni 393
Cancri terrestres
Canicies hominum prudentia 5
Canicies insperata 585. *ubi duæ historiæ*
Canis marinus 6
Capedines unde dictæ 2
Caput fictile ab Alberto fabricatum, suo tempore loquens 5
Caracalla Aristoteli infensus 14 146
ejus in Alexandrum affect ibid.
parricidium 15

Car

INDEX.

Carpocratis institutum singulare 218
Carthaginenses in Americam aut Occidentem non navigarunt 30
Cassia ubi nascitur, an incolæ continua alvi laborent fluxione 285
Cassia solutiva 281
eius origo 282
delectus ibid.
differentia 283
an flatulenta 284
Cassianus stylis & pugillaribus interfectus 614
Castratio prohibita 200
Castrati morbosi 202
precium 200
Cæsonia 480
Celeustes navis moderator 569
Cellæ meretricum inscriptæ 418
Celsus IC. adolescens ius civile interpretatus 536
Cerbet, Turcarum aqua 157
eius vis ibid.
Cervus naturam alterat 518
Cervi lachruma 262
Chartæ folium 602
præparatio 622
species 625
eius usus etiam ante Alexãdriæ fundationem 632
Chimia, theorica & practica 323
eius subiectum 324
ars vetustissima 329
ab Ægyptiis occultata 337
eius veritas 333
scriptores 348
defensores 350
exempla 342. *cum seq.*
Chimistæ, ad aucupia crumenarũ noctuæ 357
China radix 101
quando innotuerit 102
eius descriptio ibid.
natales 103
delectus 104
Chinensium modus capiendorum piscium 54
Christophorus Milæus Typographiæ scriptor diligens 601
Christophorus Columbus novum orbem primus detexit 35
Ciboria 244
Cicada Atheniensium 137
Cicero bicongius 225
Cinerarii 372
Circuli quadratura an possibilis 673
Civitatem liberis repleri, necessarium 191
Claudii Boletus 154
Clepsydræ descriptio 407
orationibus data ibid.
Clericatus non honor sed onus 176
Cœlum an sit sphæricum 7
an instar disci terram operiat ibid.
cur tabernaculum dicatur 23

instar pellis extensum ibi.
lapideum 522
argenteum 543
vitreum ibid.
Coa in triclinio, in cubiculo Nolæ 391
Columbi modestia 38
moderatio 41
immortalis gloria 39
prudentia 42
Comati 371
Combali fides erga herum 192
ejus vox ad supplicium ducti 193
Commodus, & Hercules & Iovis F. esse voluit 153
Conatus adulterii an puniendus 188
Conjectura ab oris similitudine quamdiu standum 501
Conradus Rittershusius 133
Conspicilii significatio 649
Ptolomæi quale fuerit 650
usus hebescenti visui aptus ibid.
Constantinopolitano incendio ipsa Basilica cum Bibliotheca viginti centum millium librorum consumta 621
Cornelius Vuytfliet 25
Cornua Goæ crescunt 131
Cornuum magnitudo 255
Corollarum origo 252
Corporis partes singulæ à diis 657
Corvi beneficiarii qui
Cotys rex quam laudem meri[...] 160
Cotytto 1[...]
Crumus Bulgarorum dux, Ni[...] phori calvaria pro calice u[...] 256
Crystallus unde [...]
Cultri lapidei an in circumcisio[...] adhibiti 1[...]
Cunarum emptor 4[...]
Cunctatio laudata 6[...]
Cupella 3[...]
Cybeles sacerdotes 1[...]
Cynocephali literarum callent[...] 62

D.

Damascena 7[...]
Dæmon Socratis 4[...]
Dea viriplaca 20[...]
Deæ molæ indigitatæ 71[...]
Delatores Canes civitatis 21[...]
Deorum simulachra progredienti[...] ab Æpyptiis conficta 55[...]
Deorum præmia 21[...]
Demetrius cur πολιορκητὴς di[...]ctus 68[...]
Democritus à Plinio cur derisus 14
Demonax 443
Dentium præstantia 109
Destillatio à Chimia an differat 322
ejus origo 360. 367

de-

descriptio 361
præstantia 364
oblectatio 366
antiquitas 367
[D]iagoræ impietas 433
[D]ies cœptus an pro completo habeatur 467
[D]ii complexu mulierum potiti 196
[D]iphthera quid 627.630
[D]ivitiæ olim in pecore 629
[D]octores seniores an junioribus præferendi 551
[D]odonæum æs 587
[D]omitiani tempora cur à Martiali laudata 189
[D]otem Thusco modo quærere quid 419
[D]utroa herba; Cornutos faciens 129.130

E.

Educatio quorundam mira 519
Electri poculum 144
Elisabetha Salmuthia 545
Enochi columnæ 616
ejus nativitas ibid.
Ephippia an veteribus in usu 663
Epibates 570
Episcupi saxei 175
Epistolæ Langianæ inscriptio notata 28
Equitatio an Veteri damnosa 447
Equo albo Victoriam portendi 59
Equorum sella 660
solea 662
strata 603
Eratosthenes Cyrenæus 19
Eunapius sophistarum vitæ scriptor 542
Eunuchus, an stupri insimulandus 187.192
Eunuchi cur tam grati 196
Testamenti factio quando eis permissa 466
Exactori ex præscripto legis apocham haud conficienti manus abscissæ 184
Exercitatio in re militari 705
Experientia rerum magistra 550
Exterricinei 482

F.

Faber è vicinia quando pellendus 388
facti istius species ibid.
Facies hominis, platea animæ 656
Falsario nervi digitorum Alexandri decreto incisi 184
Fama, vana populi vox 504
Fascinum ex oculis 652
linguæ 653
caussa 654
Fatum, vitæ januam pandere 546
Ferdinandus Magellanus 37.38
Feriarum an ob annonam habeatur ratio 714
Festinatio vituperata 647
Ficus Indica 114
non florent, sed lactent 115

Ficus duplex qua Horatio 116
Ficus Indis pro cibo 117
de Ficu prohibita comedit Adam 118
Fidelia 169
Figlina Romanis usitata 161
Filius quinam melior 174
Finum saccharum 292
Floces 178
Fœdus cum Latinis ictum in ænea columna insculptum 618
Fœmina ancipitis naturæ 621
Fœminæ naufragium passæ cadaver cur pronum fluitet 587
Fœminæ quinto anno parturientes 417
Fœtus multiplicitas 512
Fons vino fluens 481
Forma stata 459
Formica ex ebore 559
Fornacalia 711
Franc. Aretini Iurisprudentiæ tyrocinium 542
Fribusculum 203
Fridericus Meyerus 157
Frondes reptiles 128
Funis situlam secutus 377
Funes & vela ex nucibus Indicis 122.123

G.

Gab. Fallopius 107
Gallina Indica 49
Garum prostantissimum 738
Garum Sociorum ibid.
Gazela Arabum 6
Genii boni 4
Glauci & Diomedis permutat. 532
Graculi furacitas 1
Græci semper pueri 9
Gryphi Indici 59
Guaiacum, & eius natales 7
Guaiaci historia 7
Genera 7
à Guaiaco an diversum sit Lignum sanctum ibid.
Guaiaci delectus 78.79.8
Guaiacũ an veterib. cognitum 8
an idem cum Karon. ibid.
& cum Ebeno ibid. & 82.83
Guaiaci usus quomodo nobis innotuerit 8
utilitas 8
Guancavilcæ edentuli 109
Gulæ proceres 739

H.

Hephæstio pro Deo cultus 147
per ejus nomen juratum ibi.
Hederæ vis 251
Helena ex ovo cur prognata 199
Heliogabalus Divinitatis affectator 153
Henricus Lucenbergensis Eucharistia venenata periit 155
D. Henricus Salmuth. 545
Henrici Imp. uxor quinquagenaria peperit 452
Herba sentiens 128 *viva*, ibid.

[..]barũ cognitio Principibus non [..]ndigna 69

[..]rcules serviens Omphalæ 139

[..]rcules Strozza, poëta nobilis 556

[..]rculis ingluvies 222

[..]rmes Trismegistus 330

[..]rmetes tres ibid

[..]rmetis tabula Smaragdina 332

ejus scopus 333

[..]rmeus Myropola 98

[..]rodes vermibus erosus 437

[..]ieronym. Fracastorius 89

[..]ippocratis in patriam pietas 95

qui honores ei habiti 96

[..]spanorum avaritia 36

eorum erga Columbum invidia 40

[..]omerus veluti vomens 562

lusciniâ adumbratus ibid.

[..]ora tres 404

illarum officium ibid.

origo ex clepsydris 406

[..]orologium sciathericon 409

[..]orologia 402

formæ eorum variæ ibid,

[..]unnorum mos barbarus 476

[..]yæna 517

[..]yperbolus in muscam 375

I.

[..]ac. Christmannus 678

Ignis græcus 693

Ignorantia Arrogantia mixta 99

Ignorantia docta 673

Ilias Homeri nuci inclusa 560

Illyricanæ mulieris ad partum faciles 483

Imperator triduanus C. Marius 163

Indi & Lusitani Maximè cornuti 130

Indici Regis luxuria 60

Indicarum mulierum libido 130 139

Indorum scribendi ratio 608

Indorum gens quomodo in Indiam devenerit 17.18

Infantes frigida aqua loti 475

Inguinis virginei appellationes varia 420

Insula S. Dominici ardentior quã S. Iohannis 75.76

Ioachimus Camerarius, Ioachim. F. inclytæ Noricorum Reipublicæ Medicus quondam solertissimus 53.69.722

Ioannes Gutembergius Typographicæ artis in Germania inventor 593

Ioannes Pfeffingerus 544

Ionæ fuga in Tharsis 34

Iovianus Pontanus 126

Iovis stupra 197

Iovii fides non historica 597

Isauri latrones famosissimi 716

Isocratis octogenarii elucubratio quæ 544

Iter sabbathi 716
Iulia Antonini Caracallæ noverca 219
Iul. Cæsar Scaliger, censor gravissimus 411
Iuratum per nomen Drusillæ 147
Iustiniani in juris compilatione solicitudo 528
Iuvenum stultitia 547

L.

Lacedæmonium ceroma 475
Lacones solos sapere 549
Lactantius notatus 22
Ladæ celeritas 646
Lapis, homo insensatus 174
Lapis Philosophicus 329
ejus materia 346
Lasanum: Lasanophorus 150
Lascivia puellæ Augustanæ 418
Lato 314
Latronum captura etiam die feriato permissa 716
Laurentius Valla jureconsultorum exagitator acerrimus 610
Lauri foliorum usus 254
Ledæ partus 197
Leges XII. Tabularum in æs incisæ 618
Leges bibendi 237
Lenoni oris meatus liquido plumbo, Constantini mandato, clausi 184
Leporis superfœtatio 516
Liberi an similis patribus procreentur 491. cum se[...]
Liberorum procreatio, matrim[...] finis 4[...]
Libri in corio qui Vlpiano [...]
Librorum comparandorum co[...] moditas [...]
Linguæ libertas [...]
Literæ vestibus intextæ 6[...]
Lityerses, uno die dolium vini e[...]bendo evacuavit 2[...]
Loquacitas notata 5[...]
Lotii: Vrinæ inspectores Medici [...] 100
Lucumones qui 1[...]
Luna laborans 3[...]
Lusci provocatio 7[...]
Luxuria triumphans 3[...]
Luxus capitalis 3[...]

M.

Magicæ incantationes inhibitæ 379
Magistratus ex levi causa abroga[...]ti 22[...]
Magnetis usus divinius 57[...]
ejus inventio ibi[...]
Malacensis lapis 27[...]
Maledicentia non curata 21[...]
Manna Arabum an Græcis cognit[...] 305
Manna Israëlitarum an eaden[...] cum nostra 29[...]
Manna, quid Virgilio 29[...]
ejus distinctio 298. 30[...]
materia vera 29[...]

dele[...]

delectus 311
durationis tempus ibid.
[M]anes agyrta 92
cute detracta periit 93
[M]. Antonius adulantes Athenienses punit 152
[M]. Crassus avaritiæ pœnas luit 37
[M]. Varronis laus 242
[M]are cur flammam emittat 370
quando dicatur clausum 382
apertum ibid.
[M]aritus uxoris multinubæ 426
[M]artæ: Zobellinæ pelles 63
[M]asinissæ partus 454
[M]assylienses trilingues cur dicti 232
[M]atrimonii finis 191
[M]atronalia ornamenta 373
[M]ediastinus 568
[M]edicamentorum quorundã ambitiosa nomina 86
[M]edici, pro Diis culti 96
honorandi 97
Medici agyrtæ ibid.
prædonibus nocentiores 99
diatritarii 98
Medica imperitia 94
Medicorum quorundã perfidia 95
Medicum Alexander M. in crucem egit 93
Medicus mortalitatis eventũ non præstat 94
Mediocritas cur aurea dicta 629
Mel aêreum cur dicatur 303
ab Arabum Manna an differat 306
Mel cannæ, ex arundinibus expressum 289
Mellis apũ & roscidi differẽtia 307
ejus vera materia 309
Membranæ, scriptioni aptæ, conficiendæ modus an ab Eumene inventus 605.631
Menecratis fastus 91.92
Mentagræ curatio lucrosa 91
Messalinæ libido 418
Mesonauta 569
Michaël Vuirth IC. 27
Miliaria lapidibus distincta 668
Miliarium aureum quid ibid,
Militum brachia stigmate notata 217
Mithridates 72.73
Molæ aquariæ 709
versatiles 711
Molarum hieroglyphicum 717
earum usus interpolatus 713
Morbi fœminei descriptio 444
Morbi Gallici appellationes variæ 89
curatio quàm lucrosa 91
Morbus Gallicus in India quàm familiaris 85.87
quomodo in Europam derivatus 87
an ex contagione unius ad alium 88
Mormoseti 209
Moringæ radix 272
Mortonis simulachrum 100
Moschi adulterandi modus 66

Moschi colligendi ratio 64.65
probatio ibid.
Moscho ut pristinus odor restituatur 66
Moschus à Musco diversus 63
Mortuorū nomina immutata 198
Mulæ ungula 145
Mulier ad secundas nuptias transiens, si nono mense pariat, cujus filius & hæres is præsumatur 485. cum seqq.
Mulier bene olet, quæ nihil olet 68
Mulier quinquagenaria an pro sterili habenda 450
Mulierum peculium 203
Mundum esse unicum, non plures 3
Mundi pluralitatem Origines asseruit 6
Mures domestici 61
horum docilitas 62
Mures silvestres 62
horum pelles 63
Muria & garum 717
Mus peregrinus an idem cum Zibetho 67
Musca ferrea volatilis 359
Muscæ impudentia 375
Myiager muscarum Deus 370
Myrmecidis opera ex ebore facta 560
Myronis bucula 555

N.

Narium abscissio, mœchi pœna 185
Nasamonum mos in novis nuptiis 419
Nasatorum peculium 42
Nasi præcisio, adulteræ pœna, [...] Imp. Leone 18
Natura an fœtum exigat simile[...] 501
Navigatio Phœnicum & Carthaginensium 2[...]
Navigatio sine usu acus marinæ [...] Oceano non instituenda 57[...]
Navigatio veterum non absque remis [...]
Navigationis autor Neptunus 56[...]
ejus occasio & finis 56[...]
ars antiquissima 56[...]
pericula 58[...]
tempora 58[...]
natatis 58[...]
prima quæ dicebatur ibi[...]
Navigantes cur nauseent 58[...]
Naufragi cur subitò canescant 58[...]
Naufragū supprimentis pœna 58[...]
Nautæ de mercibus submersis quā[...] do conveniendi 58[...]
Naxiæ mulieres 48[...]
Nebula linea 73[...]
Nero cristallinos calices cur fregerit 15[...]
Nerva 17. anno publicè de jure respondit 530
Nicodorus pugil celebris legislator [...] factus 543
Nicolaus Mirandulanus 343
Nili cataracta 388
fœcunditas 512
suavitas 514

aqua ejus quanti æstimata 513
Nola Campaniæ oppidum 378
Nolanorum turpitudo 391
Notæ veteribus usitatæ 637
etiam ancillis 640
Iustinianus eas cur prohibuerit ibid.
error Triboniani 641
illarum tractatio, duorum generum 644
cur excogitatæ ibid.
Notarii à Notis dicti ibid.
Novacula cur in cadavere hebetatur 136
Nubilis ætas quæ 413
Numa rex figulorum collegii septimi Rom. institutor 161
Numulario perverso, jussu Galbæ, manus amputatæ, mensæq; ipsius affixæ 184
Numus bovis nota percussus 533
Nuptiæ sexagenariis interdictæ 448
Nuptiarum libertas certis annorũ cancellis haud cõstringenda 413
Nux Indica 120.121
ejus usus varius 122

O.

Oculorum vis 656
fores animi ibid.
amoris sedes 659
gratiæ ibid.
Officiorum Ciceronis, in Augustana bibliotheca adservati exemplaris inscriptio 394
Ofiorum error de mundi pluralitate 6
Olla olera legit 377
Orbis novi retectio 135
nomen 36
denominatio 3
Orbis novus veteribus incognitus 7.26
an sit habitabilis 14
Operculum patella dignum 371
Ophir quæcunq; aurifera regio 32
Osiris primus agricola 70
Ova Cairi in furno excluduntur 50

P.

Palma ænea 132
Palma in India non pullulat 120
Palmarum maritalis affectio 123 & seq.
Pantheram ab aucupe emere quid 723
Papiniani epitheta varia 536
ejus epitaphium 538
Papyri & junci Indici utilitas 137
Papyri præparatio 606.635
duæ species 622.625
Paridis cithara 72
Partus septimestris 472
quinquemestris 473
trimestris 477
octimestris 478
nonimestris 485
decimestris 504
undecimestris 504

duodecimestris 510
tredecimestris ibid.
quatuordecimestris 511
Partu uno trecēti sexaginta quinq; liberi editi 521
Pasiphaës adulterium 498
Patursa: Pudendagra 90
Paulinus, campanæ usum in Ecclesiam primò invexisse creditur 379
Pausonis equus 648
Pedū nuditas, castitatis signū 439
Pergamena ubi primò reperta 606
Periurii pœna 148
Perpruriscere ex unguib. quid 456
Pherecydes Animam immortalem statuit 13
phtiriasi correptus 430
ejus fastus 431
Philippus Camerarius 701
Philippus Melanchthon, Typographiæ artificium, donum divinum prædicat, 591
Philyra 609
ejus homonymia 623
Phœnicissare quid veteribus 392
Phœnicum laus in navigandi præstantia 566
Pictura plumatilis, ex Avium pennis 134
Picus mirandulæ Comes 39
Pilæ sub aqua ardentes 694
Pisces volatiles 54
terrestres & saxatiles 55 56
Pistorii servi literati 180
Pistorum privilegia 71
Pitylus quid 5
Pixidis nauticæ inventio 56
an Veteribus cognita 567. 5
ejus forma & usus 5
Plato naturæ cur egerit gratias 5
quo anno vita functus 54
Plautus latinæ linguæ decus 4
Plumbini dux cur derisus 49
Pocula ex vite 24
hederacea 2
ex cornu 25
ex craniis hominum 2
Pollex conversus condemnationis signum 20
pressus, favoris 20
Polygamia an vetita 42
Polycrates primus Samiorum tyrannus 17
Porcellanæ 14
harum descriptio 14
forma 14
delectus 14
virtus ibid.
Porcellanæ venenū non ferunt 15
Porci hieroglyphicum 397
Porcum vendere, quid 42
Porrigo quid 17
Porsena Hetruriæ rex 168
Post vertæ & Prosæ, aræ pro parturientibus Romæ erectæ 482
Praxitelis ars mira 555
Præmia gulonibus constituta 226
Proconnesiæ gemelli è duplici adulterio 498

Proculi stuprum 425
Procuratores impii & avari à Bartolo nomine notati 210 211
Prolyta qui 523
Pubertatis tempus 412
Pugillares 604
Pulchritudinis appellationes 458
Pulex catena alligatus 563
Pythagoras à fabis abstinens 429
ejus authoritas apud discipulos 430

Q.

Quartillæ, mulieris libidinosæ dictum 417
Quintanæ usus antiquus 704

R.

Ragnachilda, an pedibus fuerit anserinis 620
Rhabarbari nomina 276
genera ibid.
origo 277
Rhabarbari Veterum & Recentiorum differentia ibid.
Religionis vis 43
Renatus Choppinus 473
Romæ divisio 669
Romulus inter Deos 147
Romulus in cœlo rapis vescitur 155
Rupices qui 173

S.

Sabbatum ignavum 715
Sacerdotes Gotthorum Philippum flexerunt 43
Sacerdotes lignei 246
Saccharum 286
ejus inventio ibid.
an Veteribus cognitum 287
Saccharum Veterum duplex 287
Saccharum Candi 291
Sacchari decoquendi modus 295
Veteres cur eo uti voluerint ibid.
Sacranon occultanda. 434
Saguntina pocula 160
Sal Veneris illicitum 441
Salomon herbarum peritus 74
Salomonis classis an ad Novum orbem fuerit delata 31
Salomonis classis in Ophir & Tharsis ibid.
Samana 179
Samiare quid 171
Samiata ferramenta ibid.
Samia vasa in sacris 220
Samii literati 279
Samos insula Iunoni sacra 170
Sandalium 139
Omphalæ ibid.
Sanitatis laus 73
Saphyri dealbatio 314
Saporis fastus 554
Sarza parilla 160
ejus denominatio ibid.
descriptio 110
natalis 180
genera 110
delectus 111
an eadẽ, quæ Smilax aspera 107

Saſſafras ejus deſcriptio 112
natalis 113
delectus. ibid.
vires. 114
Satyricon 456
Scamander virginitatis prælibator 196
Scaphium 150
Schematis demonſtratio 675
Scibilia 670
Scriba requiſita 645
munus honorificum apud Veteres ibid.
Scribendi modus antiquus 607
Scutella ex Porcellana 157
Scytharum barbaries 239
Scytala Laconica 635.641
Seleuci Aſſyriorum regis mandatum quale 192
Seminis pars potior à cerebro 443
Semiramis 424
Senes mulierum affectatores 461
Senum imbecillitas 542
prudentia 547
Sentida 128
Serica ova Iuſtiniano allata 724
eorum proventus ibid.
Serica olim medica dicta 730
Veteribus cognita 729
Serici inopia olim unde 732
Sericum hodiè nimis vulgatum 733
Sex Pompejus Neptuni F 53
Sexus fœmininus maſculino virtute inferior 412
Sibyllula 4
Sigismund. Imp. adulationis impatiens
Sigla 6
Silentium imperatum 5
commendatum 5
Simon magus è Capitolio volaturus 92.
Simon Simonius 1
Simulachra vocem articulatam edentia. 5
Siphilis
Simi vulpes 6
Socrates Ethicen primus de cœ[lo] deduxit 55
Sol ſtare juſſus. 4
Solaria 40
antiquiſſimus eorum uſu[s] ibid
Sophoclis ætas. 54
Spagirica 322
Speculi inſpectio, quanti fuerit habita 651
Spingarda quid 690
Spurinæ caſtimonia 194
Staphiæ Veteribus incognitæ 664
eorum ſaltus in equos 665.
667
Statina dea 474
Stigmatiæ qui dicantur 182
Stylum vertere, quid 613
Subare, quid 420
Suaverbuſti 183
Superfœtatio 515
Superianus induſtria ſua quid pre-

profecerit 541
Sybaritarum mollities 390
Sylla Dictator trium vitiorum magister 435
pediculari apostemate necatus 436

T.

Tabella plerumque è buxo 614
Taprobane insula 32
Temporis distributio 405
à Cynocephalo causata 406
ejus vis 410
observatio 411
caritas 522
Temporis observatio in testamentis 465
in liberis agnoscendis 472
Tereniabin 305. 310
Terra & Aqua constituunt globū 10 11
Terra bases 12
Terra in mundi medio, & rotunda ibid.
Terra est insula Oceano coronata 16
Terra di lavoro 394
Textorum sericorum genera 729
Tibia in funeribus 382
Tilia 609
Tintinnabula in sacris 383
in excubiis 384
in suppliciis ibid.
in thermis 385
in foro piscatorio 386
Talus, cur areus dictus 619
Thalestris 449
Tharsis quid Hebrais 34
quid à Tarso differat ibid.
Themistocles cur taurinum sanguinem biberit 95. 96
Theobaldus umbrorum dux 202
Theobaldus Richius 47
Theopompus Mortuos revicturos credidit 14
Thessali magiâ infames 381
Theta, litera condemnatoria 205
motiferum signum 206
Thraces notis compuncti 181
Thraseæ magnanimitas 552
Tonitrua ab Apelle depicta 683
Torneamenta, Giostre dicta 696
à quo inventa ibid. & 699
quàm periculosa 697
cur prohibita 698
Torquatus tricongius 240
Troia promontorium cur Sigeum dictum 525
Trulla crystallina quanti æstimata 158
Tuberonis frugalitas 162
Typographiæ inventio 589. 593
eius utilitas 590
commendatio 591
vetus & nova 597
Typographiam Chinenses excoluerunt 593
ab ipsis ad Germanos an propagata 597
Tyranni stuprum sacrilegum 194
Tyro Ciceronis libertus 635

V.

Valentis inreligiosos odium 249
Vara vibiam sequitur 376
Vedius Pollio 159
ejus in servum supplicium ibid.
Vellus aureum 528
Venatio Dei munus 719
ejus utilitas 720
genera tria ibid.
Venatio clericis prohibita 725 725
Venator Ætnæus 727
Venatores animalium lapidem Bezoar gignentium 268
Venena in sacris adhibita 155.
in alimoniam conversa 301
Veneti bombardis primúm adversus Genuenses usi 691
Ventus textilis 734
Venus quorundam præmatura 413
Verba alata 527
Veritatem tacendo disci, loquendo prædicari 528
Versoria 567
Vestales an spectaculis adhibitæ 207
Vestem holosericam Alexandrum Servum nunquam gestasse 629
Veteribus captura avium incognita 7
Vetularum commercium noxium 457
Viduitatis laus 4
Victoria Navis totum Orbem circumnavigavit
Victor III. veneno in calicem injecto periit
Victoris ducendi forma 7
à Diogene improbata ibi
Vitulus marinus 6
Vultures togati qui 5
Vlrichus de Hutten
Vlysses à Palamede confutatus
Vredo 4
Vxor alteri molens 7

X.

Xenophon Medicus 9

Z.

Zenobiæ exemplum 44
Zeuxis præstantia 55
Zibethum, & ejus adulteratio 6
Zibethinus Catus ibi
Zona torrida an inhabitabilis 20.21
Zonæ quinque 19.2
Zoroaster fulmine ictus 33
Zosimi ætas. 54

FINIS.